МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В. Г. ПЯДИШЕВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

За редакцією доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України М. О. Баймуратова

Одеса
Фенікс
2018

УДК 341.1:343.9.02
П99

Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ,
протокол № 12 від 27.06.2018 р.

Рецензенти:
Гриненко О. О. — доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України;
Волошин Ю. О. — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Національного авіаційного університету;
Теличкін О. О. — доктор юридичних наук, провідний фахівець відділу з питань забезпечення миротворчої діяльності МВС (Спеціальний миротворчий центр) Національної Академії внутрішніх справ, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права Харківського економіко-правового університету.

Пядишев В. Г.
П99 Актуальні проблеми міжнародно-правового забезпечення діяльності поліції ООН у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки : монографія / За редакцією доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України М. О. Баймуратова. — Одеса : Фенікс, 2018. — 456 с.

ISBN 978-966-928-296-5

Монографію присвячено питанням удосконалення міжнародно-правового забезпечення діяльності поліції ООН в зонах операцій з підтримання миру і безпеки. Встановлені необхідні умови успішної боротьби поліції ООН з організованою транснаціональною злочинністю і тероризмом на постконфліктних територіях, а також з корупцією і злочинами проти місцевого населення та біженців з боку міжнародних суб'єктів, покликаних сприяти відновленню миру у постконфліктній державі. Запропоновано міжнародно-правові рішення задля забезпечення зазначених умов. Рекомендовано для практиків та науковців з міжнародного права, учасників міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, студентів і курсантів правових навчальних закладів, а також для широкого кола читачів, що цікавляться актуальною міжнародно-правовою проблематикою.

The monograph is devoted to the issues of enhancement of the international legal support of the UN police activity in the areas of peacekeeping operations. The conditions for the successful UN police fight against organized transnational crime and terrorism in post-conflict areas, as well as against corruption and crimes against the local population and refugees committed by international actors positioned to help peace restoration in a post-conflict state, have been determined. International legal solutions are suggested to provide the mentioned conditions. Designated for international law practitioners and scholars, participants in international peacekeeping operations, students and cadets of law educational institutions, as well as for a wide range of readers.

ISBN 978-966-928-296-5
© Пядишев В. Г., 2018

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень 8

Вступ 12

РОЗДІЛ 1.
ЛОКАЛЬНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ, ЯК РІЗНОВИДУ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ

1.1. Локальний збройний конфлікт як різновид гуманітарної кризи 18
1.1.1. Доктринальні підходи до розвитку дефінітивного визначення гуманітарної кризи *18*
1.1.2. Збройний конфлікт в контексті профільних норм міжнародного права: його наслідки, циклічність, еволюціонування, врегулювання *21*
1.1.3. Телеологія сучасних локальних збройних конфліктів *31*
1.2. Еволюція поняття миру, принципів мирного співіснування та ставлення до гуманітарної інтервенції у міжнародному праві 42
1.2.1. Визначення стану миру у сучасному міжнародному праві *42*
1.2.2. Принципи мирного співіснування між державами: компліментарність та протиріччя *44*
1.2.3. Гуманітарні інтервенції: визначення, класифікації, перспективи застосування *54*
Література до розділу 1 69

РОЗДІЛ 2.
ОПЕРАЦІЇ ООН З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ: МІСЦЕ, РОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ООН, ПРИНЦИПИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ

2.1. Місце операцій ООН з підтримання миру і безпеки в системі міжнародних заходів щодо утворення та збереження миру та їх еволюція . . 80
2.1.1. Складові міжнародної діяльності на користь миру *80*
2.1.2. Система міжнародної діяльності на користь миру *93*
2.1.3. Проблема сучасної плутанини з термінами щодо діяльності на користь миру та необхідність і напрями її усунення *97*
2.2. Історико-правовий дискурс становлення операцій ООН з підтримання миру і безпеки 103
2.2.1. Визначення термінів (тезаурус), які необхідні для вивчення призначення операцій з підтримання миру і безпеки *104*
2.2.2. Перше та друге покоління операцій ООН з підтримання миру . *109*
2.2.3. Період важкого досвіду та «Доповідь Брахімі» *112*
2.2.4. Третє та четверте покоління операцій ООН з підтримання миру *115*
Література до розділу 2 118

РОЗДІЛ 3.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

3.1. Поліція ООН — необхідна сила для подолання внутрішніх збройних конфліктів 131
3.1.1. Причини утворення та динаміка розвитку поліцейського компонента у складі МОПМБ 131
3.1.2. Основні міжнародні норми щодо здійснення правоохоронної діяльності у національних умовах та щодо їх відмінностей в умовах МОПМБ. Призначення поліції ООН та її склад 136
3.1.3. Нормативно обґрунтовані функції поліції ООН, як основа її компетенції 142
3.2. Міжнародно-правове обґрунтування ідеї МОПМБ та діяльності конкретних МОПМБ 149
3.2.1. Розділи VI, VII, VIII Статуту ООН 150
3.2.2. Міжнародне право в галузі прав людини у діяльності МОПМБ . . 154
3.2.3. Міжнародне законодавство в галузі міжнародного гуманітарного права 156
3.2.4. Близькість міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права на теренах МОПМБ 158
3.2.5. Проблеми неоднозначності розуміння задач міжнародного гуманітарного права в МОПМБ 159
3.2.6. Міжнародно-правові документи, які визначають необхідність, завдання та склад конкретної МОПМБ, продовження її терміну, її завершення або припинення 164
3.3. Міжнародно-правове забезпечення діяльності поліції ООН у складі МОПМБ 169
3.3.1. Мандати поліції ООН у конкретних МОПМБ 169
3.3.2. Звід стандартних операційних процедур щодо діяльності офіцера поліції у складі МОПМБ 173
3.3.3. Адаптовані кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси держав присутності МОПМБ та інші керівні документи, що визначають діяльність поліції ООН 174
3.3.4. Стандарти ООН в галузі кримінального правосуддя для поліції ООН 175
3.3.5. Забезпечення взаємодії поліції ООН з партнерами на терені МОПМБ 176
3.3.6. Документи щодо взаємодії поліції ООН зі складу МОПМБ із зовнішніми партнерами 181
3.4. Забезпечення міжнародно-правового статусу службовця поліції ООН у складі МОПМБ 187
3.4.1. Конвенція про безпеку персоналу МОПМБ Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу 188
3.4.2. Конвенція про привілеї та імунітети ООН 190
3.4.3. Кодекс офіцера поліції ООН 192

3.4.4. Кримінальна відповідальність у випадку вчинення службовцем поліції ООН кримінального злочину 196
3.4.5. Статус поліції ООН у складі тимчасових адміністрацій ООН . . 197
3.5. Міжнародно-правове обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи МОПМБ 198
3.5.1. Документи щодо загального підвищення ефективності МОПМБ 199
3.5.2. Документи щодо боротьби зі злочинністю представників МОПМБ проти місцевого населення 205
Література до розділу 3 210

РОЗДІЛ 4.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ, ЯК КОНСТИТУЮЧИЙ ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ООН В БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМ ТЕРОРИЗМОМ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

4.1. Генезис, розвиток і основні проблеми в боротьбі поліції ООН проти організованої злочинності в зонах МОПМБ 230
4.1.1. Генезис організованої злочинності в зонах МОПМБ 230
4.1.2. Основні напрями розвитку організованої злочинності в зонах МОПМБ 233
4.1.3. Загальні проблеми в боротьбі поліції ООН проти організованої злочинності в зонах МОПМБ 241
4.2. Особливості торгівлі людьми та людськими органами в зонах міжнародних операцій з підтримання миру та міжнародно-правові й організаційні резерви у боротьбі з нею 247
4.2.1. Історичні передумови торгівлі людьми та боротьби з нею на теренах МОПМБ 248
4.2.2. Особливості сучасного рабства в зонах локальних збройних конфліктів 253
4.2.3. Специфічні проблеми боротьби з торгівлею людьми на теренах МОПМБ 262
4.2.4. Особливості ґендерних питань у зв'язку з торгівлею людьми та з іншими злочинами на теренах МОПМБ 270
4.2.5. Важливість для України боротьби з торгівлею людьми в зонах МОПМБ 271
4.3. Транснаціональний наркобізнес в зонах міжнародних операцій з підтримання миру й безпеки: міжнародно-правові й організаційні аспекти підвищення ефективності боротьби з ним 273
4.3.1. Виникнення наркобізнесу в зонах збройних конфліктів та його причини 274
4.3.2. Вплив наркобізнесу на зону МОПМБ, найближче та віддалене оточення 277
4.3.3. Проблеми у боротьбі з наркобізнесом на теренах МОПМБ, розв'язання яких потребує міжнародних рішень 280

4.4. Роль поліції ООН у боротьбі з транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ 285
4.4.1. Проблеми визначення тероризму 286
4.4.2. Стисла історія, класифікація та сучасні особливості тероризму 291
4.4.3. Сучасний стан готовності ООН до боротьби проти транснаціонального тероризму та необхідність підвищення ролі поліції ООН 296
4.5. Необхідність нових міжнародно-правових рішень для забезпечення ефективності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ 304
4.5.1. Необхідні умови для успішності діяльності поліції ООН на теренах МОПМБ, охоплених організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом 304
4.5.2. Міжнародно-правові рішення, необхідні для забезпечення умов успішності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та тероризмом в зонах МОПМБ 310
4.5.3. Міжнародно-правові рішення, необхідні для взаємного пов'язання соціально-орієнтованої роботи поліції ООН та програми «роззброєння-демобілізації-реінтеграції» в зонах МОПМБ з метою залучання екс-комбатантів до боротьби проти організованої злочинності та тероризму 318
Література до розділу 4 327

РОЗДІЛ 5.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У МІСЦЕВИХ СТРУКТУРАХ ВЛАДИ ТА У МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ Й ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПРОТИ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ

5.1. Корупція та її негативний вплив у процесі відновлення держав після локальних збройних конфліктів 354
5.1.1. Визначення та основні риси корупції, як суспільно деструктивного явища, в науковій літературі 354
5.1.2. Підвищення уваги до корупції з боку світової спільноти на стику століть 362
5.2. Особливості розвитку корупції у постконфліктних державах та міжнародно- правові проблеми і рішення щодо участі поліції ООН у подолання корупції у місцевій спільноті 372
5.2.1. Умови і особливості розвитку корупції в зонах МОПМБ та її вплив на збройний конфлікт: сучасна наукова думка 372
5.2.2. Міжнародно-правові чинники подолання корупції у місцевій спільноті силами поліції ООН в зонах міжнародних операцій з підтримання миру 382

5.3. Корупція у складі міжнародних організацій, які призначені сприяти відновленню постконфліктної держави: міжнародно-правові проблеми та напрями подолання 391
5.3.1. Корупція у складі міжнародних організацій техніко-економічної допомоги пост-конфліктній державі та гуманітарних організацій 392
5.3.2. Корупція у міжнародному складі МОПМБ: негативний вплив на процес відновлення постконфліктної країни, міжнародно-правові проблеми та напрями подолання 395
5.3.3. Міжнародно-правові рішення для підвищення дієвості боротьби з корупцією серед працівників міжнародних організацій на теренах МОПМБ 400
5.4. Міжнародно-правові аспекти викорінювання злочинності в інтернаціональному складі персоналу операцій з підтримання миру . . . 406
5.4.1. Кримінальні злочини інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців, як чинник, що знижує ефективність МОПМБ 407
5.4.2. Критика сучасних засобів викорінювання злочинності інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців 410
5.4.3. Пропозиції щодо створення міжнародно-правових передумов для викорінення злочинності проти місцевого населення і біженців з боку інтернаціонального персоналу МОПМБ 415
Література до розділу 5 419

Висновки 437

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Авт. — автор;

АСЕАН — Асоціація держав Південно-Східної Азії;

АСЕАНПОЛ — асоціація начальників поліції в регіоні АСЕАН;

Боко Харам — радикальне ісламістське угруповання, що здійснює свою діяльність на північному сході Нігерії, півночі Камеруну та Нігеру, внесено РБ ООН до списку терористичних організацій;

Вуду — традиційна африканська релігія, що має статус державної на території деяких країн Західної Африки, поширена також в Новому Світі;

ГА ООН — Генеральна Асамблея ООН;

Гбойо (Gboyo) — небезпечний різновид релігійних традицій Вуду, що широко практикує людські жертви;

ГО — гуманітарні організації;

ГПМООНГ — Цивільна (громадянська) поліцейська місія ООН в Гаїті;

ГППООН — Група ООН з підтримки цивільної поліції;

ГРЕКО — Група держав проти корупції;

ГРЕТА — Група експертів по боротьбі з торгівлею людьми, які обираються державами-учасницями Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми від 2005 р.;

ГС ООН — Генеральний Секретар ООН;

ДГІ — Департамент громадської інформації ООН;

ДОПМ — Департамент операцій ООН з підтримання миру;

Доповідь Брахімі — Доповідь Групи з операцій ООН на користь миру (2000 р.);

Доповідь Зейда — Всебічна стратегія по виключенню майбутніх випадків сексуальної експлуатації та насильства у складі операцій з підтримання миру (2005 р.);

ДПП — Департамент польової підтримки ООН;

ДРК — Демократична Республіка Конго;

ДТПП — добровільні товариства підтримання правопорядку;

ЕКОВАС — Економічне співтовариство держав Західної Африки;

Європол — Європейська організація по боротьбі з міжнародною організованою злочинністю;

ЄС — Європейський Союз;

ЗМІ — засоби масової інформації;

ІДІЛ — «Ісламська держава Іраку та Леванту» — міжнародна ісламістська сунітська організація;

Інтерпол — Всесвітня організація по боротьбі з міжнародною організованою злочинністю;

ІТ-обладнання —інформаційно-технічне обладнання;

КМООНА ІІІ — Контрольна місія ООН в Анголі ІІІ;

КНР — Китайська Народна Республіка;

КООНПК — Конвенція ООН проти корупції;

КПС — Косовська поліцейська служба;

Ла Страда Україна — філія Міжнародного жіночого правозахисного центру;

Лікарі без кордонів — міжнародна незалежна гуманітарна медична організація, що надає невідкладну допомогу жертвам збройних конфліктів, природних катастроф і тим, кому відмовлено в медичній допомозі;

МІНУГУА — Контрольна місія ООН в Гватемалі;

МКС — Міжнародний кримінальний суд;

ММУО — міжнародні міжурядові організації;

МНУО — міжнародні неурядові організації;

МОМ — Міжнародна організація з міграції;

МООНБГ — Місія ООН в Боснії та Герцеговині;

МООНК — Місія ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово;

МООНЛ — Місія ООН у Ліберії;

МООНПГ — Місія ООН з підтримки Гаїті;

МООНСГ — Місія ООН зі стабілізації в Гаїті;

МООНСДРК — Місія ООН зі стабілізації в Демократичній Республіці Конго;

МООНЮС — Місія ООН у Південному Судані;

МОПМБ — міжнародна операція з підтримання миру і безпеки;

МПССП — Міжнародні поліцейські сили спеціального призначення;

МСООНА — Місія спостерігачів ООН в Анголі;

НАТО — Організація Північноатлантичного договору;

НПТЛ — Національна поліція Тимор-Лешті;

НУО — неурядові організації;

ОАД — Організація американських держав;

ОЕСР — Організація економічного співробітництва та розвитку;

ОЗПЛ — організації захисту прав людини;

ООН — Організація Об'єднаних Націй;

ОООНВД — Операція ООН з відновлення довіри у Хорватії;

ОООНКІ — Операція ООН у Кот-д'Івуар;

ПМООНГ — Перехідна місія ООН в Гаїті;
ПРООН — Програма ООН з розвитку;
РБ ООН — Рада Безпеки ООН;
РДР — система роззброєння-демобілізації-реінтеграції екс-комбатантів на теренах МОПМБ;
Рис. — рисунок;
СОРП — соціально-орієнтована робота поліції;
СПРООН — Сили превентивного розгортання Організації Об'єднаних Націй;
ТАООНСС — Тимчасова адміністрація ООН для Східної Славонії, Барайї та Західного Срема;
ТАООНСТ — Тимчасова адміністрація ООН у Східному Тиморі;
УНЗ ООН — Управління ООН з наркотиків і злочинності;
УСВН — Управління служб внутрішнього нагляду ООН;
ФПП — формені підрозділи поліції;
ЮНАМА — Місія ООН зі сприяння Афганістану;
ЮНАМІД — Сумісна операція Африканського союзу та ООН в Дарфурі;
ЮНОПС — Управління ООН з обслуговування проектів;
ЮНТАК — Місія ООН в Камбоджі;
ACPF — Азійський фонд попередження злочинності;
AMIS — Місія Африканського Союзу у Судані
Amnesty International — НУО з центром у Лондоні, призначена контролювати дотримання прав людини у всьому світі;
CEPOL — Європейській поліцейський коледж;
CleanGovBiz — Ініціатива «Чисті уряд і бізнес» Організації економічного співробітництва та розвитку;
CTITF — Цільова група по здійсненню контртерористичних заходів при ООН;
ECOWAS — Економічне спів-товариство держав Західної Африки;
GEMAP — Програма допомоги з державного та економічного управління урядові Ліберії;
Human Rights Watch — НУО, що здійснює моніторинг, розслідування та документування порушень прав людини більш ніж у 70 країнах світу зі штаб-квартирою в США;
IACP — Міжнародна асоціація шефів поліції;
IAWP — Міжнародна асоціація жінок-поліцейських;
ICPC — Міжнародний центр запобігання злочинам;
ILANUD — Інститут Латинської Америки з попередження злочинності та поводження з правопорушниками;

IO Watch — організація, що контролює дотримання верховенства права та підзвітності керівництва в Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організаціях;

IPA — Міжнародна поліцейська асоціація;

IPTF — Міжнародні поліцейські сили спеціального призначення (поліція ООН у Боснії і Герцеговині);

KFOR — Міжнародні сили (НАТО) з підтримки миру в Косові;

OROLSI — Управління забезпечення законності і установ з безпеки при ДОПМ;

PICP — Організація начальників поліції островів Тихого океану;

PPM — Посібник з поліцейських процедур (Police Procedures Manual);

Refugees International — НУО, яка виступає за кращу підтримку переміщених осіб та осіб без громадянства;

S/RES/ — Security Council Resolution (у кодифікації документів ООН);

Save the Children — міжнародна організація, що займається захистом прав дітей у всьому світі;

SOP — Звід стандартних операційних процедур (Standard Operating Procedures);

Task Force-1 — група спеціального призначення зі складу поліції ООН у Косово, що спеціалізувалася на розслідуванні резонансних злочинів;

TPIU — підрозділи поліції ООН по боротьбі з торгівлею людьми у складі декількох МОПМБ;

Transparency International — міжнародна НУО по боротьбі з корупцією та дослідженню рівня корупції у всьому світі;

UNAFEI — Регіональний інститут ООН з Азії та Далекого Сходу щодо профілактики злочинності та поводження з правопорушниками;

UNAFRI — Африканський інститут ООН щодо профілактики злочинності та поводження з правопорушниками;

UNCCT — Антитерористичний Центр ООН;

UNICEF — Фонд ООН з надання допомоги дітям у кризових ситуаціях;

UNICRI — Міжрегіональний дослідницький центр ООН з питань злочинів та правосуддя;

War Child — НУО, яка надає допомогу дітям у регіонах, що потерпають від конфліктів та їх наслідків.

ВСТУП

Дослідження учасника чотирьох міжнародних операцій ООН з підтримання миру і безпеки є першим вітчизняним монографічним дослідженням, що присвячено питанням негайного підвищення ефективності діяльності поліції ООН у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (МОПМБ) на теренах локальних збройних конфліктів через всебічне удосконалення міжнародно-правового забезпечення зазначених операцій.

Актуальність теми дослідження. Закінчення минулого і початок нинішнього століття характеризуються виникненням численних локальних збройних конфліктів. Усвідомлюючи їх небезпеку для міжнародного миру, світова спільнота в особі ООН відреагувала розгортанням на їх теренах МОПМБ. Перші з конфліктів, починаючи з 1948 року, були міждержавними. У них суб'єктами і носіями цілей виступали антагоністичні держави. Тому суть операції з припинення такого конфлікту полягала у поділі ворожих держав демаркаційною лінією з розміщенням на ній міжнародних військових спостерігачів для спостереження за дотриманням перемир'я.

Проте із завершенням холодної війни не тільки стрімко зросла кількість нових локальних збройних конфліктів. Змінився також їх характер: відтоді більшість локальних збройних конфліктів носять внутрішньодержавний характер. Це означає, що ворожими сторонами є представники різних фракцій населення (етнічних, релігійних чи інших) однієї і тієї ж держави. Вони живуть і воюють один з одним в межах тих самих населених пунктів, іноді на одних і тих же вулицях. Демаркаційну лінію між ними провести неможливо, і відповідно, міжнародні військові спостерігачі не можуть своїми діями зупинити конфлікти цього нового типу. В результаті ООН приймає рішення вводити до складу операцій з підтримання миру сили міжнародної поліції (поліції ООН).

Вперше створені сили поліції ООН, призначені для підтримання миру на територіях внутрішньодержавних збройних конфліктів, стикаються з новими проблемами, які невластиві державам, всередині яких немає війни. У першу чергу це пов'язано з такими чинниками, як безмежний розгул злочинності, викликаний послабленням або повною відсутністю контролю над ситуацією з боку правоохоронних органів, а також з умовами роботи представників міжна-

родної поліції в оточенні, чужому їм у багатьох аспектах. Значним негативним фактором є також неготовність поліції ООН своєчасно оцінювати складну систему відкритих і таємних цілей, як в різних шарах місцевої громади і влади, так і в міжнародних структурах, що формально позиціонують себе в якості помічників у справі відновлення надійного миру.

Все це призводить до того, що МОПМБ ООН тривають протягом десятиріч, або змінюють одна одну на тих самих теренах. Дослідження автора показали, що необхідне підвищення ефективності діяльності поліції ООН в складі МОПМБ потребує нових радикальних міжнародно-правових рішень, які повинні стосуватись всього спектру питань, починаючи від підготовки чергової операції та встановлення для неї мандата поліції ООН і завершуючи питаннями організації її взаємодії з численними суб'єктами на території операції та за її межами, а також питань викорінення корупції та інших правопорушень у міжнародних структурах, на які покладено функції та завдання по відновленню стабільного миру на пост-конфліктному терені. Все зазначене й обумовлює актуальність теми дослідження.

Короткий опис розділів. Дослідження містить п'ять розділів. Перший з них присвячується вивченню рушійних сил локальних збройних конфліктів як різновидів гуманітарної кризи, їх місця в контексті профільних норм міжнародного права. Вперше розглядається різноманіття суперечливих, зокрема, прихованих, цілей (телеологічних домінант) численних суб'єктів, у тому числі і міжнародних, що здійснюють як позитивний, так і негативний вплив на розвиток внутрішньодержавного локального збройного конфлікту. Розглянуто еволюцію поняття «мир» у міжнародному праві. Виявлено компліментарність (взаємодоповнення) і протиріччя принципів мирного співіснування між державами. Гуманітарні інтервенції розглянуті, як попередник міжнародних операцій з підтримання миру з безпеки.

У другому розділі визначається місце МОПМБ в системі міжнародної діяльності ООН на користь миру. Виявляється неприпустима плутанина з термінами, що визначають компоненти міжнародної діяльності на користь миру, такими, як «миротворчість», «миротворча діяльність», «миротворець», «підтримання миру» у всьому різноманітті їхніх значень. Пропонується національна термінносистема, що виключає неоднозначність трактування. Визначено також тезаурус (набір термінів), необхідний для вивчення особли-

востей МОПМБ. Аналізуються особливості моделей чотирьох поколінь МОПМБ та перспективи їх подальшого застосування.

Третій розділ присвячено міжнародно-правовому забезпеченню діяльності поліцейського компонента у складі МОПМБ. Розглядаються міжнародні норми здійснення діяльності поліції ООН у порівнянні з діяльністю поліції в національних умовах. Розглядаються розділи VI, VII, VIII Статуту ООН, як міжнародно-правове обґрунтування самої ідеї здійснення міжнародних операцій ООН з підтримання миру. Досліджується близькість міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права у сфері діяльності поліції ООН, а також проблеми, що породжуються неоднозначністю розуміння завдань міжнародного гуманітарного права різними компонентами операцій з підтримання миру. Аналізуються мандати конкретних МОПМБ і мандати поліції ООН в їх складі, а також документи, що визначають міжнародно-правовий статус і регламентують діяльність і поведінку офіцера поліції ООН на службі і в побуті, включаючи відповідні конвенції та інші документи ООН.

Четвертий розділ охоплює питання міжнародно-правового регламентування боротьби поліції ООН з транснаціональною злочинністю і тероризмом в умовах МОПМБ. Розглядаються генезис, розвиток, основні напрямки організованої злочинності і тероризму в зонах операцій з підтримання миру, а також основні проблеми в боротьбі поліції ООН з ними. Особлива увага приділяється питанням міжнародно-правової організації боротьби з торгівлею людьми, наркобізнесом і тероризмом в зонах МОПМБ. Визначаються необхідні умови для успішної боротьби з ними, зокрема, взаємодія з численними суб'єктами на теренах МОПМБ та поза ними, а також пропонуються міжнародно-правові рішення для забезпечення зазначених умов, зокрема, для запобігання потраплянню екс-комбатантів до лав організованої злочинності.

П'ятий розділ присвячується дослідженню та міжнародно-правовим рішенням щодо подолання корупції в місцевих структурах влади на постконфліктних територіях. Досліджуються тенденції розвитку корупції на зазначених територіях та її вплив на темпи подолання наслідків конфлікту. Пропонуються міжнародно-правові рішення для зниження зазначеного впливу. Разом з тим розглядаються особливості корупції в міжнародному складі операцій ООН з підтримання миру та інших міжнародних, зокрема, гуманітарних організаціях, що за своїм призначенням покликані спри-

яти подоланню наслідків збройного конфлікту на території операції, а також особливості злочинів працівників міжнародного складу МОПМБ проти представників місцевого населення і біженців. Пропонуються міжнародно-правові рішення щодо організації подолання зазначених злочинів.

Методика досліджень. Протягом роботи над дослідженням використовувалися численні методи наукового пізнання.

Діалектичний метод, що ґрунтується на розгляді правових феноменів, як взаємно-пов'язаних історичних явищ у їхньому розвитку, використовувався потягом всього дослідження. Логічний метод (аналіз і синтез) використовувався при дослідженні телеології (системи цілей) суб'єктів сучасних локальних збройних конфліктів (розділ 1). Логіко-семантичний метод дозволив проаналізувати сучасну терміносистему щодо діяльності на користь миру та необхідність і напрями усунення термінологічної плутанини (розділ 2). Історичний метод використовувався при відтворенні історико-правового дискурсу становлення міжнародних операцій ООН з підтримання миру і безпеки (розділ 2), а також при з'ясуванні причин утворення та динаміки розвитку поліцейського компонента у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (розділ 3). Структурно-функціональний метод був потрібний при встановленні необхідних умов для успішності діяльності поліції ООН на постконфліктних територіях, охоплених організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом (розділ 4). Системний метод застосовувався при з'ясуванні системи проблем в боротьбі поліції ООН проти організованої злочинності в зонах міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (розділ 4). Статистичний метод використовувався при здійсненні критики сучасних спроб забезпечення ефективності боротьби з корупцією у складі міжнародних операцій ООН з підтримання миру і безпеки (розділ 5). Соціологічний метод було застосовано при встановленні генезису організованої злочинності на постконфліктних територіях (розділ 4). Соціально-психологічний метод використовувався при розробці міжнародно-правові рішень, що необхідні для взаємного пов'язання соціально-орієнтованої роботи поліції ООН та програми «роззброєння-демобілізації-реінтеграції» з метою залучання екс-комбатантів до боротьби проти організованої злочинності та тероризму (розділ 4). Компаративно-правовий метод використовувався для визначення подібностей та відмінностей основних міжнародних правових норм щодо здійснення правоохоронної діяльності у національних

умовах та в умовах міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (розділ 3). Метод правового прогнозування було застосовано при встановленні міжнародно-правових рішень, що необхідні для забезпечення умов успішності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та тероризмом на постконфліктних територіях (розділ 4). Формально-юридичний метод використовувався при встановленні міжнародно-правового обґрунтування ідеї започаткування міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (розділ 3).

Поряд з науковими джерелами з міжнародного права автор широко використовував розробки з філософії, логіки, теорії держави і права, галузевих правових наук, політології, соціології, соціальної психології, лінгвістики.

Питання, що досліджуються в роботі. Серед них центральне місце посідають такі. Внутрішня суперечливість визнаних у світі принципів мирного спів-існування держав та критерії її подолання. Місце гуманітарних інтервенцій у системі засобів запобігання катастрофічним наслідкам майбутніх локальних збройних конфліктів у минулому та у майбутньому. Суперечлива система цілей (телеологія), зокрема, прихованих, внутрішніх і зовнішніх суб'єктів внутрішньодержавного локального збройного конфлікту. Рушійні сили народження та еволюції МОПМБ ООН. Проблеми, що породжують неоднозначне розуміння завдань міжнародного гуманітарного права суб'єктами МОПМБ. Недоліки у міжнародно-правовому обґрунтуванні статусу та діяльності поліції ООН у складі конкретних МОПМБ. Критика сучасних міжнародно-правових рішень щодо вдосконалення системи МОПМБ. Необхідність забезпечення готовності поліції ООН до активної боротьби з транснаціональною злочинністю та тероризмом на пост-конфліктних територіях. Пропозиції щодо міжнародно-правових рішень, спрямованих на забезпечення умов успішності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та тероризмом в зонах МОПМБ. Критика сучасних напрямів подолання корупції та злочинів учасників МОПМБ та інших міжнародних суб'єктів відновлення постконфліктної держави проти місцевого населення та біженців. Пропозиції міжнародно-правових рішень щодо подолання зазначених негативних явищ.

Монографію присвячено питанням удосконалення міжнародно-правового супроводження і забезпечення діяльності поліції ООН в зонах МОПМБ. На підставі сучасних методів наукових досліджень вперше систематизована система відкритих і таємних цілей

суб'єктів внутрішньодержавних збройних конфліктів, встановлені необхідні умови успішної боротьби поліції ООН з організованою транснаціональною злочинністю і тероризмом на постконфліктних територіях. Встановлено необхідні умови успішної боротьби з корупцією, а також зі злочинами проти місцевого населення і біженців з боку міжнародних суб'єктів, покликаних сприяти відновленню миру і безпеки у постконфліктній державі. Запропоновано міжнародно-правові рішення для забезпечення зазначених умов.

Видання розраховано на практиків та науковців з міжнародного права, чинних та майбутніх учасників МОПМБ, студентів і курсантів правових навчальних закладів, а також на широке коло читачів, які переймаються проблемами збереження миру у світі, зокрема через міжнародні операції з підтримання миру і безпеки, у яких бере активну участь держава Україна.

РОЗДІЛ 1

ЛОКАЛЬНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЯК РІЗНОВИДУ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ

1.1. Локальний збройний конфлікт як різновид гуманітарної кризи

1.1.1. Доктринальні підходи до розвитку дефінітивного визначення гуманітарної кризи

З метою з'ясування онтологічних засад та місця локальних збройних конфліктів у множині гуманітарних криз людства, необхідно, по-перше, визначитися з термінологічним апаратом, що обслуговує та супроводжує функціонування наведених терміносистем.

Криза. У китайській мові ієрогліф, відповідний терміну «криза», складається з двох частин, які позначають поняття «небезпека» та «можливість». У японській — так само з двох частин: «перелом» і «шанс». Близький сенс несе і дослівний переклад терміну «криза» з грецької. Криза (від грецького κρίσις — криза (прикметник: «критичний») — це будь-яка подія, яка веде, або очікується, що призведе до нестабільної та небезпечної ситуації, яка вплине на особу, групу, спільноту або все суспільство [1]. Під кризою розуміють негативні зміни у питаннях безпеки, економіки, політики, соціальної чи екологічної сферах, особливо коли вони відбуваються різко, практично без попередження. За більш вільним тлумаченням цей термін означає «час випробувань», або «надзвичайну подію». Зауважимо, що кризою є ситуація складної соціальної системи (сім'я, економіка, суспільство), коли така система функціонує погано та необхідні негайні рішення, причому причини дисфункції є не відомими. Отже первинними ознаками кризи є наступні:

а) криза є становищем складної системи — тобто, прості системи не потрапляють до стану кризи. Можна говорити про кризу моральних цінностей, економічну чи політичну кризи, але не про кризу двигуна (онтологічна ознака кризи. — Авт.);

б) кризу характеризує погане функціонування, але ще не повна відмова через колапс (функціонально-негативна ознака кризи. — Авт.);

в) задля зупинення подальшого розладу та остаточного розпаду системи необхідно прийняти невідкладне рішення (оперативно-управлінська ознака кризи. — Авт.);

г) причин негараздів чи забагато, чи вони не відомі, що унеможливлює прийняття раціонального, виваженого рішення щодо виправлення ситуації (контраверсійна ознака кризи. — Авт.).

Досліджуючи роль комунікації та організації у подоланні кризи, відомі американські науковці М. В. Сіґер, Т. Л. Селноу, Р. Р. Ульмер [2] також наполягають, що криза має чотири визначальні риси, якими є «конкретні, несподівані, і позапланові події або ряд подій, які створюють високий рівень невизначеності та загрози або відчуття загрози для пріоритетних цілей системи». Таким чином, перші три риси характеризують подію, як таку, що є:

1) неочікуваною (хронологічно невизначений критерій. — Авт.);

2) такою, що створює невизначеність (стохастичний критерій. — Авт.);

3) такою, що уявляється загрозою для досягнення важливих цілей (негативно-телеологічний критерій. — Авт.).

У свою чергу фахівець з комунікацій у кризових ситуаціях д-р С. Дж. Венет доповнює, що «криза є процесом трансформації, коли стара система більше не може підтримуватися» [3]. Тому четвертою якістю є необхідність змін (об'єктивно-динамічний критерій. — Авт.). Якщо зміни не потрібні, то подія, що розглядається, може більш точно характеризуватися не як криза, але як зрив роботи, відмова.

Крім природних криз, які за своєю суттю є непередбачуваними (виверження вулканів, цунамі і т.д.) більшість криз, з якими ми стикаємося, створюються людиною. Найнебезпечнішим видом кризи, що несе страждання людям, є криза гуманітарна.

Гуманітарна криза. «Гуманітарна коаліція», що складається з п'яти благодійних установ-членів Канади: CARE («Турбота»), Оксфам-Канада, Оксфам-Квебек, План-Канада і «Врятувати дітей»-Канада, — надає наступне визначення такому стану. Гуманітарна криза (або гуманітарна катастрофа) — це одинична подія або серія подій, яка становить критичну загрозу здоров'ю, безпеці чи добробуту громади або великої групи людей, як правило, на значній території. Це може бути внутрішній або зовнішній конфлікт, що, зазвичай, розгортається на великій території [4].

Гуманітарна криза, як правило, виходить за рамки мандата (статутних повноважень) чи можливостей якоїсь однієї установи.

Гуманітарні кризи доцільно згрупувати за наступними напрямами:

- стихійні лиха (землетруси, повені, урагани і виверження вулканів);
- техногенні катастрофи (конфлікти, авіаційні та залізничні аварії, пожежі та індустріальні катастрофи);
- комплексні надзвичайні ситуації (коли наслідки низки подій або чинників перешкоджають громаді доступ до задоволь-няння своїх основних потреб, таких як вода, харчування, житло, безпека або охорона здоров'я).

Такі «складні надзвичайні ситуації», як правило, характеризуються наступними чинниками:

- поширене насильство і загибель людей;
- переміщення населення;
- широко поширені збитки для суспільства та економіки;
- потреба у великомасштабній, багатосторонній гуманітарній допомозі;
- перешкоди або неможливість здійснення гуманітарної допомоги через політичні та військові обмеження;
- на деяких територіях — значна загроза безпеці працівників, які надають гуманітарну допомогу.

Отже, зауважимо на наступне:

1. Причини кризи завжди залежать від конкретних умов, і кожна криза має свої суттєві ознаки і відмінності.

2. Подолання гуманітарної кризи зазвичай вимагає всебічних міжвідомчих заходів.

3. Складні надзвичайні ситуації створюють багато проблем для гуманітарних організацій, включаючи перешкоди доступу до уразливих груп населення, порушення прав людини і можливу присутність збройних угрупувань.

Як вказано вище, кожну гуманітарну кризу обумовлюють різні чинники, і, відповідно, кожна гуманітарна криза вимагає не тільки індивідуальної, а й унікальної реакції, спрямованої на конкретні сектори, що піддалися впливу кризи, тобто короткостроковим або довгостроковим ушкодженням. Гуманітарними кризами можуть бути або стихійні лиха, техногенні катастрофи або складні надзвичайні ситуації. Зазначені складні надзвичайні ситуації відбуваються в результаті декількох факторів або подій, що перешкоджають доступу великої групи людей до задоволення їх основних потреб, таких як продукти харчування, чиста вода або безпечний

притулок. Прикладами гуманітарних криз є збройні конфлікти, епідемії, голод, стихійні лиха та інші великі надзвичайні ситуацій. Гуманітарні кризи найчастіше є взаємопов'язаними і складними. До того ж, деякі національні та міжнародні сили відіграють свою роль у розповсюдженні наслідків кризи. Отже для усунення зазначених обставин є об'єктивно необхідним застосування місцевих, національних та міжнародних заходів [5].

Міжнародна гуманітарна криза. Системно аналізуючи відповідні документи Організації Об'єднаних Націй (далі: ООН), зокрема резолюції Ради Безпеки ООН, з точки зору захисту прав людини, можна сформулювати наступне визначення. Міжнародна гуманітарна криза — це такий стан з фундаментальними правами людини на території певної держави, коли:

1) порушення цих прав є систематичним, тривалим і грубим (гуманітарно-кризисний критерій. — Авт.);

2) масштаби порушень становлять явну загрозу для миру і безпеки в регіоні або у всьому світі (негативний гуманітарно-об'єктний критерій. — Авт.);

3) внутрішньодержавні органи влади не можуть або не бажають покласти край порушенням фундаментальних прав людини у своїй державі (негативний гуманітарно-управлінський критерій. — Авт.);

4) існує нагальна потреба у невідкладних діях світової спільноти для ліквідації цього становища (потенційно-діяльнісний критерій. — Авт.).

Саме тому на значну увагу, серед антропогенних гуманітарних криз, через свої значні наслідки заслуговують збройні конфлікти.

1.1.2. Збройний конфлікт в контексті профільних норм міжнародного права: його наслідки, циклічність, еволюціонування, врегулювання

Конфлікт. Для подальшого вивчення сутності локальних збройних конфліктів, звернемось до дефінітивного визначення опорного терміну «конфлікт», зробленого визнаним фахівцем з питань міжнародного миробудівництва, професором Дж. П. Ледерахом з університету Нотр-Дам, Сполучені Штати Америки (далі: США): «Конфлікт — це прагнення до антагоністичних і несумісних цілей двох або більшої кількості осіб або груп. Конфлікт визначається

відповідно до типів відносин і взаємодій і може проводитися мирно або за допомогою сили і насильства» [6].

З «Навчального посібника щодо запобігання та врегулювання насильства і збройних конфліктів», виданого Бюро з діяльності трудящих Міжнародної Організації Профспілок (Женева) у 2010 р. [7], звертає до себе увагу поняття: «**насильницький або смертельний конфлікт** — це такий конфлікт, при якому розбіжності і несумісність вирішуються за допомогою фізичного насильства, що застосовується навіть в односторонньому порядку (наприклад, геноцид проти беззбройних цивільних осіб)». Нарешті, **збройний конфлікт** — це збройне протиборство між державами або соціальними спільнотами всередині окремих держав, що має метою розв'язання економічних, політичних, національно-етнічних та інших суперечностей через обмежене застосування військової сили.

Співвідношення понять **«збройний конфлікт» і «війна»** багато авторів трактують по-різному:

1) На думку багатьох науковців у широкому сенсі поняття «збройний конфлікт» містить будь-які військові дії, аж до світових війн [8]. При цьому однією з основних формальних ознак війни вважається участь у збройному конфлікті незалежних держав. Цікаво, що в західному трактуванні така подія називається «**міжнародним конфліктом»** [9].

Крім того, вважається, що збройний конфлікт відрізняється від війни наступними ознаками:

- обмеженістю політичних цілей протиборчих сторін (обмежене коло телеологічних домінант. — Авт.);
- висуванням на перший план як причинних факторів — не корінних, а більш приватних протиріч між сторонами (наявність феномену приховування істинних причин. — Авт.);
- кількісним і якісним обмеженням меж застосування військової сили (наявність феномену військового планування. — Авт.);
- порівняно невеликими територіальними масштабами протиборства (наявність арени військових дій. — Авт.);
- порівняно меншою тривалістю або пульсуючим характером протистояння (наявність хронологічного фактору дихотомічної природи. — Авт.).

2) У ряді випадків припускається еквівалентність понять «збройний конфлікт» і «війна».

3) У вузькому розумінні поняття «збройний конфлікт» часто-густо вживається, коли воно позначає керовані, обмежені по цілях (телеологічних домінантах), території та застосовуваних засобах військові дії. У цьому випадку поняття «збройний конфлікт» є близьким за змістом до поняття «локальна війна».

При цьому, щодо співвідношення понять «збройний конфлікт» і «локальна війна», все ж, існує декілька думок:

- Деякі дослідники вказують, що основоположною відмінністю між конфліктом і війною є критерій керованості. У цьому випадку конфлікт визначається як частково керований процес, а війна — як повністю некерований (фактор управлінської кризи. — Авт.).
- Ряд авторів вважає збройний конфлікт як військові дії меншої інтенсивності і з великими обмеженнями щодо застосовуваних озброєнь, ніж локальна війна. У цьому випадку збройний конфлікт виступає своєрідною прелюдією до локальній війни (фактор відповідної стадійності. — Авт.).
- Частина доктринальних джерел вважає основною формальною відзнакою локальної війни від збройного конфлікту участь у бойових діях регулярних військ з обох сторін, а також обов'язкову державність учасників війни (фактор наявності збройних сил саме держави. — Авт.).

Отже**, локальна війна** (від лат. localis — місцевий) — це військові дії між двома і більше державами, обмежені за політичними цілями інтересами держав, що беруть участь у військових (бойових) діях, а по території — невеликим географічним регіоном, який, як правило, знаходиться в межах однієї з протиборчих сторін [10]. За масштабами локальна війна є найменшою сучасної війною. Вона, як правило, є частиною регіонального етнічного, політичного, територіального чи іншого конфлікту. У рамках одного регіонального конфлікту може відбуватися ціла низка локальних війн. Сказане вище можна підсумувати таким чином. Збройний конфлікт може мати одну з трьох форм:

- Збройний конфлікт міжнародного характеру (відповідно до чотирьох Женевських конвенції 1949 року та Протоколу I 1977 року).
- Збройний конфлікт неміжнародного характеру (параграф 3 чотирьох Женевських конвенцій 1949 та Протокол II 1977 року).
- Чисто внутрішній конфлікт, в тому числі переслідування з

боку тиранічного режиму (до якого можуть бути застосовані Конвенція про геноцид, Конвенція проти катувань і злочинів проти людяності).

Незалежно від нюансів термінології і навіть від дійсних особливостей конкретних збройних конфліктів, їх результати впливають на всі аспекти життя суспільства, в тому числі на економіку та сфери праці, перетворюючи їх з ординарних (мирних) на екстраординарні, тобто такі, що порушують стабільний стан існування та функціонування державності. У багатьох випадках, їх наслідки зводять до нуля десятиліття розвитку суспільства, знищуючи людей, соціально-економічний капітал. Отже, приймаючи за основу узагальнювальний термін «**локальний збройний конфлікт»**, розглянемо його різномасштабні наслідки для суспільства.

Наслідки збройних конфліктів, зокрема, локальних. Збройний конфлікт негативно впливає на населення у різних аспектах. Цей вплив простягається далеко за межі числа солдатів і цивільних осіб, які гинуть і вмирають в бою. Як вказується, зокрема, на сторінках «Щорічного огляду стрілецької зброї» (Женева): «Збройні конфлікти також сприяють надлишковій смертності та захворюваності серед цивільного населення — в основному за рахунок поширення інфекційних захворювань, знищення майна, підриву засобів до існування, позбавлення прав, а також відволікання обмежених ресурсів від основних служб» [11]. У наданому нижче переліку наведено неостаточний зміст основних питань, з якими постраждале від конфлікту населення стикається у прямому наслідку конфліктів.

Загальний вплив збройних конфліктів:

- пошкодження основних служб інфраструктури, в тому числі медичних центрів і шкіл [12] ;
- пошкодження інфраструктури: постачання енергії, доріг, каналізації, зв'язку тощо;
- проблеми з торговими шляхами через переміщення, санкції та відсутність безпеки;
- руйнування ринків;
- знищення об'єктів культурної та релігійної спадщини;
- деградація навколишнього середовища;
- пошкодження / знищення притулків (житла).

Вплив збройних конфліктів на населення:

- переміщення (станом на грудень 2011 року, 26,4 млн чоловік було переміщено у наслідку конфліктів) [13];

- підрив засобів до існування [14];
- нестача житла / притулків [15];
- проблемність доступу до медичних послуг [16];
- смерть і травми в результаті бойових дій;
- спалахи епідемій [17];
- неспроможність упоратися з хронічними захворюваннями та з проблемами інвалідів [18, с. 3];
- недоїдання;
- проблеми з доступом до чистої води, які, у свою чергу, самі можуть ставати джерелом збройного конфлікту [19, с. 778];
- неспроможність забезпечити достатність і різноманітність їжі;
- тяжкі психологічні умови [20, с. 2];
- серйозні порушення прав людини і відсутність захисту;
- насильство на сексуальній та гендерній основі [21];
- руйнування традиційних механізмів підтримки сім'ї та спільноти; розлучення з родиною;
- обмеження свободи пересування;
- закриття шкіл (шкіл використовуваних у військових цілях збройними силами та недержавними озброєними угрупуваннями) [22, с. 22];
- драматичне ускладнення доступу до комунальних послуг.

Отже, сучасний конфлікт часто затягується і характеризується серйозними порушеннями прав людини. Зберігаються перебої в життєзабезпеченні. До того ж затяжний конфлікт, як правило, перемежовується періодами переміщень та гострого браку забезпечення продовольством.

Кількість поточних збройних конфліктів та потенційно небезпечних зон. До якого ж ступеню зазначена проблема поширена у світі? За даними офіційного сайту ООН щодо поточних операцій з підтримання миру та безпеки [23], у вересні 2017 р. кількість міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки під егідою Департаменту операцій ООН з підтримання миру на всіх континентах загалом становила 15.

Проте при цьому загальна кількість потенційно небезпечних зон (з урахуванням вказаних вище операцій з підтримання миру) становила по континентах [24]:

- в Африці — 24 країни та 145 угрупувань ополченців-партизан, сепаратистських груп і анархічних груп, які беруть участь у збройних конфліктах;

- в Азії, відповідно, 15 та 127;
- у Європі — 8 та 28;
- на Близькому Сході — 8 та 168;
- на двох американських континентах — 5 та 125.

Отже загалом у збройних конфліктах беруть участь 60 держав та 534 угрупування ополченців-партизан та сепаратистів.

Цикл (циклічність) конфлікту. Конфлікт є динамічною ситуацією, яка характеризується інтенсивністю, що змінюється за часом. Він має фазу ескалації напруженості, яка трансформується в насильство, та фазу спаду до миробудівництва. Цикли можуть бути повторюваними [9].

Отже, конфлікт має свою циклічність, тобто стадійність з періодами загострення та ремісії. Він починається з ескалації напруженості між супротивниками, яка, за відсутності своєчасних профілактичних заходів та успішного діалогу, вироджується в насильство і має все більший вплив на політичні, соціальні та економічні сфери функціонування державності. Таким чином, мирна ситуація, що існувала, порушується. Зі збільшенням інтенсивності та епізодів насильства, які стають більш і більш частішими, розпочинається криза. Конфлікт оголошується відкритим на підставі ряду критеріїв, викладених у наведеному вище визначенні конфлікту.

Якщо запобігання конфлікту провалилося, конфліктом необхідно управляти (стримувати його), доки супротивники не досягнуть мирної угоди. Після того, як мирну угоду підписано, можна починати процес побудови миру. Він має містити виконання умов, що передбачені в міжнародному договорі.

Розуміння циклічності конфлікту допомагає у плануванні та координації зусиль щодо профілактики, раннього попередження, регулювання і вирішення конфлікту, у розбудові та консолідації миру. Більшість дослідників у галузі конфліктів, на основі емпіричних досліджень, також виявили, що цикли мають тенденцію відновлюватись, доки не буде досягнутий стійкий мир і противники не досягнуть успіху у співпраці та розв'язанні фундаментальних проблем, які викликали конфлікт.

Автори численних публікацій з питань вирішення збройних конфліктів, Виконавчий директор Інституту Центральної Азії та Кавказу і Програми Дослідження «Шовковий шлях» Ніклас Л. П. Сванстрьом та Майкл С. Вайсман, викладач того ж інституту, графічно інтерпретують стадії конфлікту, як наведено у діаграмі на Рис. 1.1 [9, с. 11].

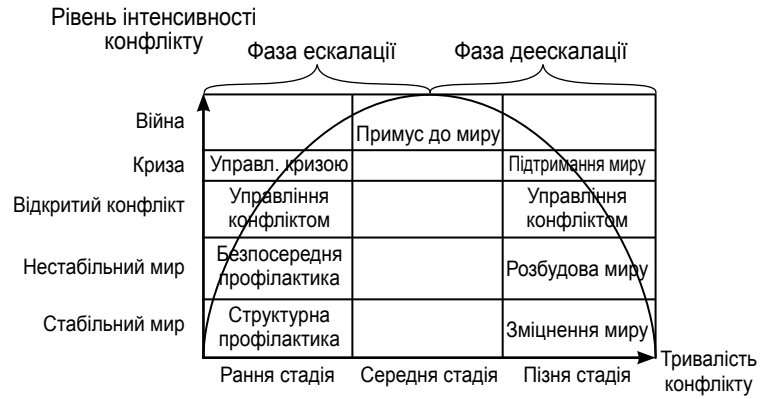

Рис. 1.1. Цикл конфлікту

У наведеній діаграмі початок і розвиток конфлікту відповідають традиційним правилам для послідовностей фаз конфлікту, а саме: фрустрації (розчарування, зриву очікування), збільшення напруги.

Тривалість та інтенсивність фаз деескалації варіюються відповідно до держави і пошуку рішень щодо виходу з кризи та залежать від сумлінності і готовності національних гравців встати обличчям один до одного і колективно та індивідуально виконувати свої патріотичні, політичні та громадянські обов'язки.

Ґрунтуючись на особистому досвіді автора у складі 4-х МОПМБ і на роботах, які прямо або опосередковано описують етапи розвитку локального збройного конфлікту, підтверджуємо, підтримуємо і приймаємо наведену часову діаграму за основу в сенсі послідовності етапів розвитку і вирішення конфлікту. Проте, звертаємо увагу, що на ній нереально коротким виглядає етап «Підтримання миру», питанням ефективного досягнення якого, до речі, присвячена ця робота. Як свідчить історія, найчастіше, незважаючи на всі зусилля міжнародної спільноти, міжнародні операції ООН з підтримання миру (тобто етап підтримання миру та безпеки) можуть тривати десятиріччя.

Врегулювання насильницьких і збройних конфліктів. Врегулювання конфліктів є процесом, що містить короткострокові і довгострокові ініціативи, спрямовані на припинення насильства та бойових дій і на усунення структурних причин насильницького або збройного конфлікту шляхом перетворення його в керований конфлікт на основі миру.

Конфлікт може бути врегульовано шляхом проведення його через декілька етапів [25, с. 7]:

- *управління конфліктом* — з метою утримання насильства і бойових дії в певних географічних межах та межах інтенсивності, щоб запобігти поширенню конфлікту та його переходу до більш жорстокого та смертельного рівня;
- *врегулювання конфлікту*, шляхом переговорів і підписання офіційної угоди — з метою покласти край конфлікту і визначити умови, яких слід дотримуватися, і кроки, які необхідно зробити. В ідеалі, посередником має бути особа, яка знаходиться поза конфлікту, і яку просять провести переговори зі супротивниками;
- *застосування мирних угод*, відповідно до вказаних в них часових лімітів та умов;
- *усунення структурних причин* — найбільш складне завдання, але й таке, що визначатиме успіх врегулювання конфлікту і стабільності миру, тобто уникнення рецидивів до насильства. Насправді, деякі конфлікти відновлюються навіть після підписання угод, які повинні були їх врегулювати;
- *примирення*, яке призначене для відновлення відносин сторін, що постраждалі від конфлікту.

Є загальновідомим, політично і праксеологічно визнаним та доктринально обґрунтованим, що міжнародні збройні конфлікти та їх нівелювання є предметом регламентації та регулювання міжнародного права.

Основні норми права збройних конфліктів закріплено в Гаазькій конвенції 1907 року, Женевських Конвенціях «Про захист жертв війни» 1949 р. і Додаткових протоколах до них 1977 р. Під терміном «**конвенція**» (лат. conventio — договір, угода) у сенсі міжнародного права доцільно розуміти специфічний різновид міжнародного договору. У науковій літературі не визначено конкретні ознаки, за якими той чи інший договір іменують конвенцією. За традицією конвенціями називають договори певного типу чи змісту. Здебільшого під конвенцією розуміють угоду між суб'єктами міжнародного права, яка регулює відносини між ними через створення взаємних прав та обов'язків. Зазвичай, конвенціями називають багатосторонні угоди. У порядку винятку конвенціями називають двосторонні угоди з питань консульських, поштових, транспортних тощо. Зауважимо, що за допомогою конвенції регулюються всі аспекти діяльності того чи іншого напряму. Разом

з тим, є доктринальні підходи, що надають змістовному наповненню конвенції технологічний, процесуальний характер.

Отже Конвенції 2-ї Гаазької конференції 1907 року регламентували такі наступні аспекти збройних конфліктів [26]:

- Про мирне врегулювання міжнародних суперечок;
- Про обмеження в застосуванні сили при стягненні за договірними борговими зобов'язаннями;
- Про відкриття бойових дій;
- Про закони і звичаї суходільної війни;
- Про права і обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку суходільної війни;
- Стосовно становища ворожих торгових суден при початку воєнних дій;
- Про трансформацію торгових судів в судна військові;
- Про постановку автоматичних мін контактної дії для підводних човнів;
- Про бомбардування морськими силами під час війни;
- Про застосування до морської війни принципів Женевської конвенції (згодом замінена Женевською конвенцією 1949 р.);
- Про деякі обмеження щодо застосування права захоплення в морській війні;
- Про заснування Міжнародної призової палати (не набула чинності);
- Про права і обов'язки нейтральних держав у разі морської війни.

За результатами Женевської Дипломатичної конференції 1949 р. зазначені конвенції було доповнено наступними [27]:

I. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у збройних силах у польових умовах.

II. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу збройних сил на морі.

III. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими.

IV. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни.

В сучасних умовах існування світу у міждержавних та внутрішньодержавних відносинах спостерігається **еволюціонування сучасних локальних збройних конфліктів**. Раніше традиційно основним джерелом загрози міжнародному миру вважали між-

державні конфлікти («зовнішня» загроза). Очікувалося поширення збройного конфлікту між двома державами на сусідні країни. При цьому внутрішньодержавні конфлікти розглядалися виключно, як «внутрішня» загроза для даної держави. На локалізацію та врегулювання міждержавних збройних конфліктів традиційно і спрямовувалися зусилля світової спільноти, що завершилися створенням у другій половині XX століття досить ефективної глобальної системи колективної безпеки, стрижнем якої стала Організація Об'єднаних Націй. Отже, зусилля світової спільноти досить успішно було спрямовано на попередження міждержавних конфліктів. І у другій половині XX століття на основі ООН було створено досить ефективну глобальну систему колективної безпеки [28]. Проте, з того самого моменту розпочалися якісні зміни природи самих збройних конфліктів. Соціально-економічні зміни в східноєвропейських державах по завершенні «холодної війни», розпад Союзу РСР і колишньої Югославії визначили їх внутрішньодержавну спрямованість [29].

Отже, сьогодні науковці та практики багатьох держав все частіше вказують на необхідність модифікувати сучасне міжнародне право, що призначене для регулювання правовідносин протягом міжнародних збройних конфліктів, через те, що такі регламентація та регулювання є малопридатними для ефективного управління правовідносинами, що виникають під час сучасних локальних збройних конфліктів [30 - 32].

Це насамперед є пов'язаним з перетворенням характеру локальних збройних конфліктів з часу припинення «холодної війни» — вони все більше носять внутрішній, тобто інтрадержавний характер.

Отже, і міжнародне гуманітарне право розрізняє два види збройних конфліктів:

- міжнародні збройні конфлікти, коли ворогують дві або більше держав;
- внутрішні збройні конфлікти між урядовими силами і неурядовими озброєними групами або тільки між такими групами.

Проте важливо підкреслити, що, залежно від чинників, які переважають у певний момент, ситуація може перетворювати один тип збройного конфлікту в інший [33].

За даними П. Валенстіна, М. Соленберг, П. Р. Генселя, М. Еріксона [34] за 1989/2000 рр. та П. Р. Генселя [35, с. 27; 36, с. 593; 37] виходить, що з 1946 по 2002 роки мали місце 226 локальних зброй-

них конфліктів, з яких за цей період частка конфліктів міждержавного характеру скоротилася з 50% в 1946 р. до 16% в 2002 р.

1.1.3. Телеологія сучасних локальних збройних конфліктів

Телеологія збройних конфліктів. Нагальною передумовою визначення шляхів та засобів вирішення будь-якого збройного конфлікту є вивчення його причин, зокрема, цілей його носіїв. Вчення про цілі (телеології, телеологічні домінанти) у системі того чи іншого явища є досить стародавнім. Як зазначено, наприклад, в Оксфордському словнику, «**телеологія**», (від грецької «Telos, teleos» — «кінцева мета") — це філософська ідея про те, що події мають мети або причини. Отже, телеологія — це пояснення явищ з точки зору мети, яку вони виконують, але не з тієї причини, з якої вони виникають [38]. Тобто, це наука про цілі, яка зазвичай приписує процесам і явищам природи вищі цілі. Багато стародавніх (і не тільки) мислителів вважали, що ці цілі встановлює Бог. Найчастіше, вони шукали причинно-наслідковий зв'язок між явищами природи (як наслідком — покаранням) і поведінкою людей (як причиною — виною). Прикладів — не перелічити. Покаранням за гріховну поведінку спільнот людей або їх окремих лідерів пояснювалися всі катаклізми: нашестя сарани, посуха, повені, землетруси, зокрема, загибель Атлантиди [39], Содому і Гоморри [40] тощо. Інші філософи (Аристотель, Г. Лейбніц) доводили, що цілі не виходять від бога, але є внутрішніми причинами самої Природи. Класичний діалектичний матеріалізм протиставляв телеології детермінізм — вчення про взаємозв'язок і взаємозумовленості процесів, що відбуваються, і явищ [41]. Отже, матеріалісти стверджували, що в Природі правлять закони взаємозв'язку Природи і Товариства, але не «невідомі нікому мети". Об'єктивних доказів ні тому, ні іншому не знайдено.

Залишимо можливі цілі в неживій природі, і звернемося до проявів телеології в соціальних процесах. Суть телеологічних пояснень в соціології полягає в тому, що процеси (зокрема, процеси соціальних змін) пояснюються за допомогою посилання на якесь кінцеве становище, до якого вони нібито спрямовані, або на кінцеву функцію, якої, як стверджується, вони служать [42]. Що ж стосується соціальних, зокрема, збройних конфліктів, то (як буде доведено в даній роботі), їх успішне вирішення неможливе без виявлення всіх

причин (цілей) не тільки офіційних сторін конфлікту, але ще і цілей всіх більш-менш значних компонент кожної зі сторін, а також всіх зовнішніх сил, що впливають на розвиток або вирішення конфлікту.

Складний характер телеології внутрішньодержавного збройного конфлікту. Як було зазначено вище, у результаті соціальних трансформацій все більше збройних конфліктів стали носити внутрішньодержавний характер. При такому конфлікті носії протилежних інтересів часто живуть не тільки в тих же самих населених пунктах, але на тих же самих вулицях, навіть в тих же будинках. Отже, їх не може бути розділено демаркаційною лінією і міжнародними військовими силами. Тому для врегулювання такого складного конфлікту починають використовувати міжнародних поліцейських. До того ж їхня участь потрібна через катастрофічне послаблення контролю над криміногенною ситуацією в регіоні, але врегулювання внутрішньодержавного конфлікту неможливо без забезпечення правопорядку і законності.

Особисті спостереження автора в зонах чотирьох МОПМБ свідчать, що найбільш істотною відмінністю зовнішнього локального збройного конфлікту від внутрішнього є багатофакторний характер телеології останнього. Причому, поштовхом для драматичного ускладнення системи телеології сучасного конфлікту служить саме його внутрішній характер.

Отже, в онтологічному та телеологічному аспектах, збройний конфлікт є результатом невирішеного протиріччя цілей різноманітних сил. Телеологічні домінанти ворогуючих верств населення регіону конфлікту є саме на поверхні складного комплексу телеології. Без з'ясування структури всього цього різноманіття, без ретельного врахування впливу кожного з його компонентів (відкритого чи прихованого), не слід сподіватися на найскоріше подолання конфлікту. Різноманітним напрямам вдосконалення операцій з підтримання миру та безпеки в зонах локальних збройних конфліктів присвячено безліч наукових праць. Проте ставлення дослідників до структури телеології конфлікту залишається досить спрощеним і схематичним, як при міждержавних конфліктах, а саме, як до «сторін-антагоністів» [43, с. 8; 44, с. 60]. Слід зазначити, що дослідники, які розглядають військові аспекти операцій з підтримання миру, питань структури телеології конфліктів не торкаються взагалі. Ми зауважуємо, що спрощене розуміння телеології сучасного збройного локального конфлікту, особливо у контексті діяльності поліції ООН, не сприятиме подоланню його наслідків [45, с. 10].

Отже, об'єктивується необхідність наукових розробок, які б надавали рекомендації щодо вдосконалення діяльності цивільної поліції ООН шляхом урахуванням телеологічних умов, в яких вона здійснюється. Тобто слід визначити: хто з оточення насправді сприяє подоланню конфлікту і заслуговує на допомогу, а хто приховано гальмує цей процес.

Ми зауважуємо, що систему телеології внутрішнього локального збройного конфлікту становить складна сукупність взаємопов'язаних цілей всіх, що є у ньому, суб'єктів, зокрема, багатьох нових (що можуть існувати саме в умовах внутрішніх конфліктів), які прямо чи опосередковано впливають на його розвиток [46, с. 182]. Слід зауважити, що більшість із суб'єктів-носіїв цілей поряд з відкритими, мають ще приховані цілі, які переслідуються ними приховано, замасковано, але ретельно. Тому ті, або інші заходи міжнародної цивільної поліції і навіть МОПМБ в цілому, непередбачувано не спрацьовують без помітних причин. Саме тому розуміння всієї структури цілей є вкрай необхідним кожному учаснику операції на всіх щаблях системи подолання конфлікту: від окремого офіцера міжнародної поліції на терені МОПМБ — до вищих дипломатичних кіл рівня Ради Безпеки ООН. Врахування системи телеологічних чинників в міжнародній поліції вплине на суттєве вдосконалення цієї діяльності, що сприятиме скороченню термінів досягнення стандартних вимог до визнаного успіху операцій, серед яких і економія коштів, які можуть бути використані в майбутньому на розгортання інших необхідних операцій з підтримання миру. Отже, ми зауважуємо, що глибоке розуміння і відстеження системи цілей сучасного локального збройного конфлікту учасниками здійснення міжнародного процесу підтримання миру на всіх рівнях: від міжнародного поліцейського на території МОПМ до дипломатичних кіл рівня Ради Безпеки ООН, — є об'єктивно необхідною умовою ефективної організації та здійснення МОПМ [47, с. 219].

Загальна структура системи телеології внутрішньодержавного збройного конфлікту. Ми вважаємо, що всю систему цілей, реалізація яких впливає на розвиток подій на терені МОПМБ, доцільно розділити за територіальною ознакою щодо зони конфлікту [48]. А всередині такого поділу доцільно здійснити додатковий поділ по конкретним носіям, як зазначено нижче:

1) Внутрішні складові телеології конфлікту — цілі внутрішніх сил, частина яких ініціювала конфлікт, а інша частина (можливо,

та ж сама) звернулася з проханням до світової спільноти в особі ООН про міжнародну допомогу [49, с. 32]:

- (+ –) цілі місцевих етнічних верств населення;
- (+ –) цілі місцевих релігійних верств населення;
- (–) цілі місцевих злочинних угруповань;
- (+) цілі місцевих неурядових організацій;
- (+ –) цілі місцевих правоохоронних органів;
- (+ –) цілі місцевих політичних партій;
- (+ –) цілі місцевих засобів масової інформації (далі: ЗМІ);
- (+ –) цілі місцевого уряду.

2) Зовнішні складові телеології конфлікту — цілі зовнішніх сил, частина яких надає запитану допомогу, але частина навпаки — заважає зміцненню правопорядку в державі конфлікту:

- (+ –) цілі держав-членів Ради Безпеки ООН;
- (–) цілі іноземних злочинних кіл;
- (+ –) цілі держав, що межують із зоною конфлікту;
- (+) цілі держав, що надають притулок біженцям;
- (+) цілі держав, що беруть участь в подоланні конфлікту;
- (+ –) цілі держав, що мають економічні, політичні та інші інтереси в регіоні.

3) Транзитивні складові телеології конфлікту — цілі різних транзитивних сил, які працюють на терені конфлікту, обслуговуючи інтереси тих чи інших зовнішніх сил:

- (+ –) цілі міжнародної операції з підтримання миру та її компонентів;
- (+) цілі міжнародних неурядових організацій;
- (+ –) цілі міжнародних гуманітарних організацій;
- (–) цілі транснаціональних злочинних угруповань;
- (+) цілі міжнародних правоохоронних організацій (Інтерполу, Європолу тощо).

У наведеній системі слід звернути увагу на позначення: (+), (+ –), (–). Вони відбивають характер впливу, який здійснює реалізація кожної із зазначених цілей суб'єкта-носія на ситуацію в зоні проведення МОПМБ. Отже, цілі відповідного носія можуть бути: всі позитивні, частково позитивні і частково негативні, всі негативні. Зауважимо, що тут мова йде не тільки про офіційно проголошувані цілі суб'єкта-носія цілей, але й про всі цілі (відкриті чи приховані, колективні чи особисті), які тим чи іншим шляхом, відкрито чи приховано, реалізуються на теренах держави і впливають на результативність МОПМБ. Розглянемо перелічені вище телеологічні компоненти більш докладно.

Внутрішні складові телеології внутрішньодержавного локального збройного конфлікту.

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих етнічних верств населення. Формально саме прагнення реалізації взаємовиключних цілей етнічних (або інших) верств вилилося в безконтрольний збройний конфлікт на території держави. Зазначений характер цілей призводить до взаємних масових порушень міжнародного гуманітарного права, масових страждань і загибелі цивільного населення. Більшість населення кожної зі сторін конфлікту бачить страждання тільки свого народу. З представників «своєї» сторони, страждання протилежного боку бачить лише обмежене коло осіб — тих, хто ці страждання заподіює. Саме тому винною в конфлікті вважається виключно протилежна сторона. Взаємна ненависть досягає рівня геноциду. При цьому поліції ООН доводиться відчайдушно відстоювати будь-яку справедливість щодо окремого представника протилежної сторони перед більшістю населення. Отже, позитивні цілі — захист інтересів і навіть життя свого народу. Негативні — бажання позбавити протилежну сторону всіх, навіть життєво важливих ресурсів. Яскравий приклад — міжетнічна війна в Косово, де, наприклад, албанцями, винищувалися всі етнічні групи, незалежно від приналежності до релігійних конфесій [50].

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих релігійних верств населення. Переконливим прикладом ворожнечі на релігійному підґрунті була війна в Боснії і Герцеговині, де на сторону боснійців залучалися мусульманські бойовики, незалежно від етнічного походження та знання місцевої мови [51].

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих злочинних угруповань. В умовах конфлікту злочинні угруповання і навіть окремі злочинці під гаслами національного захисту приховують свої корисливі прагнення і злочини: вбивства, грабежі, насильство. Протягом конфлікту вони намагаються потрапити до системи майбутньої влади і зайняти високі позиції на її щаблях [52].

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих неурядових організацій. В основному, представники цих організацій (медичний персонал тощо) демонструють неупередженість і безкорисливе прагнення надати допомогу населенню щодо полегшення його страждань. Крім надання допомоги, вони також викривають порушення прав людини вразливих верств населення з боку різних суб'єктів: представників сторони конфлікту, місцевої поліції і навіть міжнародного

складу МОПМБ [53]. На нашу думку, вони є найбільш незахищеним суб'єктом на терені конфлікту.

Цілі (телеологічні домінанти) місцевої поліції. У більшості МОПМБ поліція ООН здійснює підбір, навчання за сучасними нормами і стандартами та ретельне спостереження за місцевою поліцією. Отже, формально мети останньої відповідають нормам права і принципам неупередженості, також формально сприяючи зміцненню правопорядку в регіоні. Однак, приховано здійснюються численні злочини: заступництво військовим злочинцям, накопичення важкого армійського озброєння (неполіцейського характеру), використання кімнат для тортур, участь в транзиті наркотичних речовин, в торгівлі людьми і, відповідно, заступництво власникам підпільних борделів [54, с. 26 -34].

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих політичних партій. Формально організації політичних партій, що розташовані в зоні конфлікту, мають за мету підвищення рівня життя в регіоні, рівня взаємної толерантності верств населення, отже, повинні сприяти досягненню цілей, поставлених перед МОПМБ Радою Безпеки ООН. Однак, у багатьох випадках в процесі збройних конфліктів місцеві партії так тісно зростаються зі злочинним бізнесом, що, з одного боку, отримують від нього регулярну фінансову підтримку, з іншого — надають йому пряме заступництво.

Цілі (телеологічні домінанти) місцевих засобів масової інформації. Очевидно, що в умовах, коли світова спільнота намагається будувати мости між сторонами конфлікту, основним призначенням місцевих ЗМІ повинна бути пропаганда взаємної толерантності та взаємного прощення, концентрація на загальних проблемах населення і території, які набагато простіше вирішити спільними зусиллями обох сторін колишнього конфлікту. Однак, часто ЗМІ не тільки продовжують шукати винуватців усього конфлікту в протилежній стороні. Деякі з них роблять висновки про безперспективність єднання, а також поширюють недостовірні відомості щодо продовження злочинної діяльності протилежного боку, що призводить до таких жахливих соціальних вибухів, як заколот албанського населення в березні 2004 р. в Косово [55], який призвів до людських жертв і до того, що десятки тисяч місцевих сербів назавжди залишили Косово (вже після офіційного завершення конфлікту і розташування МОПМБ).

Цілі (телеологічні домінанти) місцевого уряду. Нагадуємо, що кандидати для участі в місцевому уряді створювали себе під час

збройного конфлікту з числа польових командирів, а також, що в цей безконтрольний час до щаблів влади дорвалося багато осіб, що займалися злочинною діяльністю щодо цивільного населення протилежної сторони конфлікту. Яскравим прикладом такого представника нової влади був прем'єр-міністр Косово Хашим Тачі (з 16 квітня 2016 р. Президент Косово), якого звинувачують в протегуванні нелегальній торгівлі зброєю та органами полонених сербів [56]. Формальні цілі таких чиновників — сприяти розвитку країни. Фактичні — розкрадати її ресурси. Тому вони намагаються:

1) сприяти підтримці конфлікту в тліючому стані;

2) розкрадати кошти, які світова спільнота направляє на розвиток території;

3) блокувати діяльність з розслідування зазначених злочинів і військових злочинів, вчинених протягом збройного конфлікту.

Зовнішні складові телеології внутрішнього локального збройного конфлікту. До зовнішніх складових доцільно віднести ті сили, які, не функціонуючи безпосередньо на території МОПМБ, проте, опосередковано впливають на розвиток подій в зоні конфлікту.

Цілі (телеологічні домінанти) зарубіжних злочинних кіл. Зарубіжні злочинні кола ретельно відстежують виникнення нових вогнищ збройних конфліктів, оскільки вже напрацювали суттєвий досвід їх використання для розширення своїх можливостей. Виходячи з того, що після збройного конфлікту в державах частково або повністю зруйнована система підтримки правопорядку, в період, коли вона тільки відновлюється, зарубіжна злочинність використовує цей час для початку процесу формування в такій державі своїх «філій». Ці держави починають використовуватися для нелегального виробництва або транзиту наркотичних речовин в світовому масштабі. Тут розгортається бізнес торгівлі людьми та людськими органами, тощо.

Цілі (телеологічні домінанти) держав, що межують із зоною конфлікту. Саме в ці держави, в першу чергу, потрапляє хвиля біженців, які гостро потребують засобів існування. До того ж, сюди, нехтуючи офіційними межами, для перегрупування і відновлення відводяться сили тієї чи іншої сторони конфлікту. Тут насильно вербуються бійці для продовження конфлікту і забираються секс-рабині. Тут стрімко підвищується рівень криміногенності, наркозалежності тощо. Тому, з одного боку, ці держави прагнуть швидкого врегулювання конфлікту. З іншого — саме з таких

держав оточення здійснюються грабіжницькі набіги на ослаблену конфліктом державу. А це, зокрема, реально гальмує процес роззброєння в зоні конфлікту (особисті спостереження автора в Ліберії в 2004 р.).

Цілі (телеологічні домінанти) держав, що надають притулок біженцям. Цілком зрозуміло, що особи, які страждають від збройного конфлікту, в якості притулку намагаються вибирати розвинені держави, тобто такі, які можуть надати їм всі необхідні ресурси: воду, їжу, дах над головою, безпеку і навіть перспективи працевлаштування. Ситуація з біженцями драматично погіршує становище в країнах притулку. Це не тільки економічні витрати. Деякі з претендентів на статус біженців не витримують жебрацького стану і вдаються до вчинення злочинів. До того ж, з потоками біженців в держави притулку вільно потрапляють професійні злочинці — емісари багатьох видів кримінального бізнесу та навіть транснаціонального тероризму. Більш того, оскільки в ці держави потрапляють одночасно представники двох (або більше) сторін конфлікту, вони приносять туди відгомони своєї громадянської війни, жертвами якої все частіше стають резиденти країн притулку [57, с. 405-416]. Намагаючись зменшити потоки біженців до себе, держави притулку щиро допомагають навести порядок в державі конфлікту, надаючи своїх професіоналів до складу МОПМБ, здійснюючи численні дарування у вигляді транспортних засобів, професійного і тренувального обладнання, тощо.

Цілі (телеологічні домінанти) інших зовнішніх держав. Станом на 31 березня 2015 року, своїх представників до складу МОПМБ надають 117 держав [58]. Кількість представників кожної з цих держав варіюється від 1 особи до 9300 чоловік.

Серед цілей, яких дотримуються зазначені держави, доцільно визначити і виділити наступні:

1) Офіційна мета — ефективне врегулювання конфлікту — збігається з метою світової спільноти. Цій меті, в тому чи іншому обсязі, служить участь представників кожної з зазначених держав у складі МОПМБ.

2) Цілі, що відповідають інтересам конкретної держави-учасника МОПМБ і випливають з обставин конфлікту. Злочинні кола з території конфлікту не обходять своєю увагою навіть держави, які не є привабливими для біженців. З цих країн, де значна частина населення економічно вразлива, за допомогою місцевих кримінальних кіл вони здійснюють поставки «гарматного м'яса» і секс-рабинь.

Логічно, що в інтересах кожної держави є уберегти свій генофонд від розкрадання шляхом відстеження та припинення зазначеної транснаціональної діяльності. На жаль, не всі держави ретельно відстежують негативний вплив на них з боку віддалених локальних конфліктів.

3) Цілі, які відповідають інтересам конкретних держав-учасниць МОПМБ, але не залежать від факту конфлікту. Деякі держави мають геополітичні інтереси в зонах конфліктів. Наприклад, з моменту входження міжнародних сил врегулювання конфлікту в Косово, США протягом короткого часу побудували потужну військову базу Бондстіл. З промовами про важливість цього стратегічного об'єкта в ході своїх візитів на ньому виступали перед військами президенти США Дж. Буш [59] та Б. Клінтон. А біженці з Кот-д'Івуару сутність конфлікту в їх державі пояснювали небажанням колишньої метрополії Франції випустити цю країну з поля свого економічного впливу. Що стосується інтересів України, то в Рішенні «Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України» сказано про необхідність «... сприяти залученню підприємств, установ і організацій України до відбудови економіки і соціальної сфери держав, на території яких проводиться міжнародна миротворча операція, та налагодженню з цими державами подальшої економічної співпраці» [60]. Звісно ж, що такі цілі повністю збігаються із завданнями МОПМБ щодо зміцнення потенціалу держави, яка приймає місію, і не становлять загрози для третіх країн.

Цілі (телеологічні домінанти) держав членів Ради Безпеки ООН. Від цих держав залежить навіть саме існування тієї чи іншої МОПМБ. Формально всі держави-члени Ради Безпеки ООН зацікавлені в якнайшвидшому і надійному врегулюванні будь-якого збройного конфлікту. Однак, мають місце ситуації, коли загальні цілі світової спільноти «пересилюються» прихованими внутрішніми інтересами тої чи іншої з цих держав. Найяскравішим прикладом тому стало накладення вето Китайською Народною Республікою (далі: КНР) — одним з п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН — на продовження МОПМБ у колишній Югославській Республіці Македонії. В якості офіційного обґрунтування було висловлено вимогу економії коштів світової спільноти на боротьбу з більш небезпечними озброєними конфліктами на планеті [61]. При цьому у відповідних колах було зрозуміло, що, з одного боку, реальною причиною такого демаршу стала спроба колишньої Югославської республіки Македонії укласти невеликий економічний контракт

з Тайванем, з іншого боку — усвідомлення того факту, що країна залишилася в стані реальної небезпеки. Така поведінка КНР постійно підтверджувалася протягом наступних десяти років. Отже, ми зауважуємо, що часто-густо відповідальні міжнародно-правові рішення, що їх обирають представники держав навіть у складі РБ ООН у зв'язку із збройними конфліктами, відповідають не інтересам скорішого приборкання конфлікту, але прихованим інтересам, що не пов'язані з ним [45, с. 12].

Транзитивні складові телеології внутрішнього локального збройного конфлікту. До транзитивних складових телеології належать ті сили, які, працюючи безпосередньо на теренах збройного конфлікту, реалізують політичну волю тих чи інших зовнішніх сил.

Цілі (телеологічні домінанти) МОПМБ та її компонентів. Офіційні цілі всіх учасників МОПМБ відповідають її мандату. Із зазначеного мандата випливає і мандат поліції ООН. Останньому відповідають цілі міжнародних поліцейських. Отже, формально вся МОПМБ та її підрозділи служать справі зміцнення миру, економіки і правопорядку в зоні МОПМБ, тобто загальним інтересам світової спільноти.

Проте, неурядовими організаціями розкрито значну кількість фактів, які свідчать, що інтереси окремих працівників МОПМБ не збігаються з загальними цілями МОПМБ. Виявлено значні прояви корупції в складі Місії ООН в Косово [62]. Доведено, що на теренах МОПМБ розгортання місцевими злочинцями мережі прихованих місць розпусти, яка базується на примусі до проституції секс-рабинь, поблизу розташування міжнародних військових підрозділів є не простою випадковістю, але прямим наміром злочинців заробляти гроші безпосередньо на міжнародних військових [63]. Доведено, що: а) співробітники МОПМБ у низці країн в Африці винні у зґвалтуваннях серед місцевого населення [64], б) представники деяких національних підрозділів в складі МОПМБ здійснювали організовану контрабанду зброї в обмін на місцеві слонову кістку, алмази, наркотики [65]. Це не сприяє ані поліпшенню образу міжнародного миротворця, ані успіхам МОПМБ в цілому.

Цілі (телеологічні домінанти) міжнародних гуманітарних організацій. Гуманітарні організації покликані, незалежно від ознак расової, етнічної, гендерної, політичної приналежності, безкорисливо надавати гуманітарну допомогу всім особам, хто реально потребує її на території конфлікту, тобто безоплатно розподіляти кошти для життя серед населення районів, охоплених гуманітар-

ною катастрофою. Часто виконання таких завдань здійснюється добровольцями в надзвичайно небезпечних умовах без підтримки і захисту. За своїм офіційним призначенням вони повністю відповідають цілям МОПМБ на території конфлікту. Однак, представниками організацій захисту прав людини встановлено, що далеко не всі працівники гуманітарних організацій здійснюють допомогу безкорисливо. Деякі з них засоби гуманітарної допомоги продають, а інші — обмінюють на секс-послуги з боку місцевого населення [66], тим самим викликаючи ненависть до всіх видів міжнародної участі в долі країни.

Цілі (телеологічні домінанти) міжнародних неурядових організацій по захисту прав людини. Одним з найважливіших умов досягнення цілей МОПМБ є отримання всієї необхідної інформації про розвиток подій на її теренах, зокрема, про порушення прав людини з боку всіх груп суб'єктів-учасників конфлікту. У цьому сенсі безкорисливу самовіддану роботу організацій по захисту прав людини неможливо переоцінити. Саме вони викрили зазначені вище порушення з боку представників міжнародного складу гуманітарних організацій і самих МОПМБ, тим самим спонукаючи ці організації до більш пильного самоконтролю і самоочищення.

Цілі (телеологічні домінанти) транснаціональних злочинних організацій. Прагнучи жадібно освоювати нові джерела, ринки і транзитні шляхи для всіх видів злочинної торгівлі, зазначені організації протягом двох останніх десятиліть для своїх цілей пристосувалися до використання теренів МОПМБ через гарантовано ослаблену там систему правоохоронного контролю. Вони ретельно вивчають потенційні можливості нових теренів операцій для своїх цілей. Саме тому сьогодні найнижча ціна в Європі на наркотики — це в Косово [67], найбільший постачальник героїну в світі — це Афганістан [68], драматично підвищилася наркотизація населення в Судані (через близькість до Дарфуру) [69] тощо. До того ж, всі, майже без винятку, терени МОПМБ стали джерелом, транзитною зоною і місцем призначення секс-рабинь. У деяких зонах конфліктів на потік поставлено торгівлю органами полонених [70] (і відпрацьованих секс-рабинь).

Цілі (телеологічні домінанти) міжнародних правоохоронних організацій (Інтерполу, Європолу тощо). Як показано вище, достатнє коло зовнішніх і внутрішніх сил сприяє миттєвій транснаціоналізації організованої злочинності на теренах МОПМБ. У своїй передмові до «Конвенції про боротьбу з транснаціональною злочин-

ністю» тодішній Генеральний Секретар ООН закликав приступити до якісного підвищення рівня міжнародного співробітництва правоохоронних органів у світі [71]. Саме міжнародні правоохоронні органи покликані бути на першій лінії організації зазначеної взаємодії. Тому кожна МОПМБ, з моменту її розміщення, об'єктивно потребує здійснення міжнародної взаємодії з поліцейськими організаціями цілого ряду держав з припинення транснаціональної злочинності на своєму терені. На жаль, сьогодні на організацію такої взаємодії витрачаються довгі роки.

1.2. Еволюція поняття миру, принципів мирного співіснування та ставлення до гуманітарної інтервенції у міжнародному праві

1.2.1. Визначення стану миру у сучасному міжнародному праві

У світі існує багато визначень поняття «мир». Цілу низку визначень надають в Інституті досліджень миру і конфліктів Корнєльського університету [72].

Мир — це час без будь-яких бойових дій або воєн. У більш широкому сенсі, мир (або миролюбність) може означати стан гармонії, тишу або спокій, що не порушується нічим взагалі.

Мир — це стан рівноваги і розуміння в собі та між іншими, де повага досягається шляхом прийняття відмінностей, толерантність зберігається, конфлікти вирішуються шляхом діалогу, права людей поважають та їхні голоси почуті, і кожен перебуває на вищій точці свого спокою без соціальної напруженості.

Мир — це проява гармонії, що характеризується відсутністю насильства, конфліктної поведінки і свободою від страху перед насильством. Мир зазвичай розуміється як відсутність ворожості і помсти, до того ж припускаються щирі спроби примирення, існування здорових або відновлених міжособистісних і міжнародних відносин, успіху в питаннях соціального та економічного добробуту, створення рівності і дієвий політичний порядок, що служить справжнім інтересам всіх.

Аналогічно визначають мир українські фахівці з теорії міжнародних відносин М. З. Мальський і М. М. Мацях — «Мир — стан спокою і гармонії, період між війнами. Термін «мир» вживається

як у значенні миру в душі людини, так і в значенні миру між групами людей, народами і державами. В останньому значенні мир не означає відсутності конфліктів, а згоду вирішувати конфлікти без застосування насилля, яке приводить до війни. Більшість етичних систем, зокрема релігійних, розглядає мир позитивним ідеалом» [73].

Мир всередині та між державами є метою багатьох людей і організацій.

Визначення миру може змінюватися в залежності від релігії, культури, або предмету дослідження. В світі досліджень з проблем миру існує багато різних теорій миру, які містять вивчення трансформації конфлікту.

Зазвичай нараховують шість історичних етапів еволюції поняття «мир».

На першому етапі мир розглядався як відсутність війни: міждержавної чи громадянської. Отже основою миру є врахування інтересів всіх сторін відносин, а також договори між ними.

Другий етап ознаменувався тим, що у 1942 р. професор Чиказького університету Квінсі Райт увів поняття миру у міжнародній системі, як динамічного балансу сил, в яких враховуються чинники: політичні, соціальні, технологічні, культурні. І саме порушення такого балансу призводить до війни [74, с. 119].

Третім етапом наприкінці 60-х років XX ст. став розвиток теорії К. Райта норвезьким соціологом Йоганом Галтунгом, який ввів категорії «негативного миру» (відсутність війни) та «позитивного миру» (відсутність «структурного насильства» — системи експлуатації людей «другого сорту» «привілейованими») [75],

Четвертий етап відбувся у наслідку сплеску феміністського руху 1970-1980 років [76] і полягав у введення поняття феміністського миру (миру на макро- і мікрорівнях). Відповідно, поняття миру передбачає відсутність війни (організованого насильства на макрорівні) та домашнього насильства (неорганізованого насильства на мікрорівні).

П'ятий етап, що отримав назву «цілісного миру Гайя» (мир з навколишнім середовищем), розпочався у 1968 р., коли британський еколог Джеймс Лавлок висунув теорію, що наша планета — це єдиний організм, що постійно розвивається і прагне до самозбереження, активно відповідаючи ураганами, цунамі, спекою, морозами та іншими кліматичними проявами на негативний вплив людини на природу [77].

Шостий етап характеризує мир як цілісний: внутрішній та зовнішній мир. Відповідна теорія ґрунтується на внутрішніх духовних аспектах миру. Тобто всі аспекти зовнішнього миру мають ґрунтуватися на внутрішньому мирі [78].

Вимір і ранжування миру. Хоча мир широко сприймається як щось нематеріальне, різні організації докладають зусиль для кількісного оцінювання його. Глобальний індекс миру, що виробляється Інститутом економіки та миру, є відомим зусиллям, щоб оцінити миролюбність в державах світу. Він засновується на 22 показниках наявності та відсутності насильства [79]. Останнє видання Індексу ранжує 162 країни за їхніми внутрішніми та зовнішніми рівнями показників миру. Індекс вимірює крихкість стану миру за 12-ю показниками і субіндикаторами, які оцінюють у державах аспекти політики, соціальної економіки і військові аспекти. Індекс держав, що не упоралися із забезпеченням миру, звертає увагу на ризик нестабільності і насильства в 177 державах. Цей Індекс за 2012 рік серед найбільш вразливих націй визначив Сомалі та серед найбільш надійних Фінляндію [80, с. 18-29].

У 2015 самою мирною державою в світі визначено Ісландію, в той час як найменш мирною — Сирію [81, с. 8-9].

З тією ж метою (для вимірювання надійності миру) Університет штату Меріленд публікує «Реєстр миру і конфліктної нестабільності». Відповідно до нього за п'ятьма показниками ранжуються 163 держави, і найбільша увага звертається до ризику політичної нестабільності та збройних конфліктів за трирічний період. Останній випуск Реєстру вказує, що найбільш мирною державою є Словенія та навпаки — самою потенційно конфліктною державою є Афганістан.

Крім зазначених вище звітів Інституту економіки та миру, Фонду миру та Університету штату Меріленд, індекси, що ранжують держави за ступенями миру та безпеки розраховують також інші організації, такі як Відділ економічної розвідки (Economist Intelligence Unit) та Університет Джорджа Мейсона.

1.2.2. Принципи мирного співіснування між державами: компліментарність та протиріччя

Забезпечення стану миру будь-якої держави, відповідно, передбачає забезпечення мирного співіснування (в межах держави

та поза її кордонами). У 1625 р. у своєму трактаті «De jure belli ac pacis» Иоанн Гуго Ґроцій зауважив на необхідність здійснення зборів християнських держав для вирішення суперечок між ними за допомогою третіх, неупереджених держав, а також для здійснення примусу сторін, що ворогують, до миру на справедливих підставах. До того ж, Г. Ґроцій вказував: «Обов'язок тих, хто утримується від війни, полягає в тому, щоб не робити нічого такого, що підсилювало б сторону, яка проводить нечесну справу, або що перешкоджало б дії сторони, яка провадить справедливу війну (justum bellum)» [82].

Системний аналіз міждержавних відносин в контексті мирного співіснування доводить, що таке співіснування є можливим лише у двох випадках:

1) коли між сторонами не існує принципових суперечностей, оскільки їх інтереси не є взаємовиключними. Отже незастосування сили є логічним наслідком ситуації.

2) коли, хоча стосунки між сторонами ускладнені серйозними суперечностями, але з тих чи інших причин сторони відмовляються від застосування воєнної сили. Тут відмова від застосування сили не є логічним наслідком ситуації, але через специфічні причини є результатом прагнення держав ухилитись від загострення стосунків та потенційного зіткнення.

Отже, у першому випадку причин для застосування сили немає взагалі і мир між державами обіцяє бути тривалим і стабільним. Проте у другому випадку мирне співіснування є вимушеним додатковими обставинами. При цьому воно може бути порушено у двох випадках: 1) при надмірному загостренні відносин, 2) при набутті державою, що страждає від несправедливості, достатніх сил для проведення військових операцій.

Більш-менш повну та виразну систему принципів мирного співіснування між державами було вперше сформульовано у квітні 1954 р. в Преамбулі угоди між Китайською Народною Республікою (КНР) та Індією про торгівлю і зв'язки Тибетського району Китаю з Індією. Зазначені принципи було потім проголошено у Спільній Заяві прем'єр-міністра Індії Дж. Неру і прем'єра Державної ради КНР Чжоу Еньлая від 28 червня 1954 р. Отже було зазначено п’ять принципів:

1) взаємна повага територіальної цілісності і суверенітету;

2) ненапад;

3) невтручання у внутрішні справи один одного;

4) рівність і взаємна вигода;

5) мирне співіснування [83, с. 483].

Керівництво Китаю спочатку створювало ці принципи в часи, коли Китай, з його комуністичним урядом, намагався забезпечити мирне співіснування з некомуністичними країнами Азії. Як вважає сучасне керівництво Китаю, за п'ятдесят років з того часу, як зазначені принципи було створено, історія довела, що вони є гідною нормою для здійснення відносин між державами [84].

Сьогодні мирне співіснування ґрунтується на дотриманні сторонами основних принципів міжнародного права, так званих «принципів мирного співіснування». Їхній зміст викладений у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці згідно зі Статутом ООН, прийнятій Генеральною Асамблеєю у 1970 р. [85], та у Заключному акті Гельсінської Наради з безпеки і співробітництва в Європі у 1975 р., а також в їх тлумаченнях, запропонованих в окремих рішеннях Міжнародного Суду ООН.

Отже, принципи, якими сьогодні пропонується керуватися державам та їхнім об'єднанням в системі міжнародних відносин, розглянемо в їхньому оригінальному викладі та оригінальній послідовності — як у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі у 1975 р. [86]:

1. *Принцип суверенної рівності держав та поваги прав, які надає суверенітет.* Він полягає у визнанні факту політичної незалежності урядів, їх виняткової юрисдикції на своїй території, рівних прав усіх держав світу. Отже, у відносинах між державами пропонується застосування римського принципу *par in parem non habet potestatem* (рівний над рівним влади не має).

2. *Принцип відмови від загрози силою або її застосування.* Він передбачає свідому відмову влади суверенної держави від використання проти іншої держави силових дій, які можуть становити загрозу її суверенітету, територіальній цілісності та життю її громадян. У міжнародному праві під поняттям «сила» розуміється збройне насильство, яке категорично заборонено, за винятком законної самооборони у випадку агресії та на підставі відповідної резолюції Ради Безпеки ООН. Принцип незастосування сили також забороняє державам здійснювати превентивну самооборону, а саме випереджувальне бойове розгортання та застосування збройних сил проти потенційного агресора. На місць цього потенційній жертві агресії слід звернутись до Ради Безпеки ООН для одержання згоди щодо вжиття превентивних заходів.

Хоча дотримання принципу незастосування сили вважається визначальною умовою мирного співіснування між державами, проте історія міжнародних відносин свідчить про прецеденти порушення принципу незастосування сили. Отже його дотримання залежить від стану політичних взаємовідносин між державами.

3. *Принцип непорушності кордонів.* Він полягає у повазі урядів держав до кордонів, що існують між ними. Зміст цього принципу — заборона на зміни державних кордонів за допомогою зброї — викладено у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., тобто цей принцип підкріплює та підсилює, а також надає системності принципу територіальної цілісності держав.

4. *Принцип територіальної цілісності держав.* Дотримання зазначеного принципу полягає у свідомій відмові держав від актів включення частини території чи навіть усієї території іншої держави у межі своїх кордонів за допомогою сили. Цей принцип закріплено у §4 статті 2 розділу I Статуту ООН. Формально дотримання цього принципу мало на меті запобігти війнам між державами при спробі однієї з них порушити територіальну цілісність іншої. При цьому, ще у першій половині XX сторіччя світова спільнота передбачала виникнення необхідності здійснення передавання певних територій від одних держав до інших. Саме тому Лігою Націй було розроблено механізм цесій — міжнародно-правовий механізм передачі територій одних держав іншим. Відповідно до зазначеного механізму, передача території може відбутися тільки за добровільної згоди обох держав у наслідку міжнародної угоди згідно з рішенням міжнародних організацій на підставі: 1) арбітражу або плебісциту, 2) акта купівлі-продажу, 3) у формі обміну територіями, 4) у будь-якому іншому випадку. Протягом здійснення цесії створюються два акти: 1) зречення попереднього власника суверенітету над територією, 2) набуття суверенітету над територією новим її власником. Проте протягом першої половини XX сторіччя механізм цесій себе не виправдав, оскільки чисельні цесії свідчили не про консенсус між державами Європи, але про неспроможність багатьох держав захистити цілісність своїх територій власними військовими силами.

5. *Принцип мирного розв'язання суперечок.* Тобто розв'язання суперечок між державами світу має здійснюватись без застосування збройного насильства. Цей принцип визначений у §1 статті 33 розділу VI Статуту ООН таким чином: «Сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати під-

триманню міжнародного миру і безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором» [87].

6. *Принцип невтручання у внутрішні справи держав.* Цей принцип також є одним із фундаментальних принципів мирного співіснування. Дотримання його гарантує право самостійного вибору суспільством держави шляху свого розвитку, оскільки формально виключає право на інтервенцію з боку іншої держави. При цьому ж Рада Безпеки ООН може надавати право на інтервенцію, але тільки у разі загрози миру, порушення миру або окремих актів агресії та тільки на прохання легітимного уряду держави у випадку спроби повалити його силою (розділ VII стаття 42 Статуту ООН). Між тим, в історії міждержавних відносин спостерігається багато прикладів здійснення інтервенцій з обходом цього принципу одним з двох шляхів. Перший з них — використання для військового втручання прохання маріонеткових урядів (приклади — втручання США до В'єтнаму, Лівії, тощо та СРСР до Чехословаччини, Афганістану). Другий шлях — використання концепції так званої «гуманітарної інтервенції», тобто інтервенції, яка формально здійснюється для боротьби з гуманітарними катастрофами. Формально гуманітарна інтервенція здійснюється з метою припинити масові порушення прав людини у випадку внутрішніх етнічних, релігійних, інших конфліктів та запобігти можливому геноциду, сприяти поверненню суспільства в проблемній державі до стабільного стану. Проте зазначена концепція містить небезпечну двозначність: здійснення інтервенції (без прохання уряду) формально порушує принцип невтручання у внутрішні справи держави, але відмова від інтервенції формально піддає небезпеці порушення прав людини (чи навіть геноциду) ту чи іншу фракцію населення проблемної держави. Формально рішення щодо легітимності гуманітарної інтервенції має приймати Рада Безпеки ООН відповідно до порядку та процедур та на підставі порівняння інформації про стан справ у проблемній державі з відповідними критеріями. На жаль, сьогодні деякі держави ігнорують зазначений порядок, самостійно визначаючи умови щодо здійснення інтервенції.

7. *Принцип поваги до прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії або переконань.* Серед усіх інших, цей принцип є новим, хоча шлях до нього був досить довгим.

10 грудня 1948 р., коли Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, в ній основними правами людини було визнано: право на свободу та особисту недоторканність, правосуб'єктність, рівність перед законом та презумпцію невинності, вільне пересування, притулок у разі переслідування на батьківщині, свободу переконань, голосу, думки і совісті [88].

19 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Пакт про громадянські та політичні права [89] й Пакт про економічні, соціальні та культурні права людини [90], де основні права людини не тільки проголошувались а й були підкріплені відповідними гарантіями здійснення з боку держав-учасників у вигляді їх міжнародно-правових зобов'язань, які вони були повинні включити для реалізації у національне законодавство.

Остаточно цей принцип було визначено у Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі у 1975 р. [91]. Паралельно з 1948 по 1989 рр. для правового регулювання окремих аспектів, що пов'язані з правами людини, під егідою ООН укладено низку конвенцій: про запобігання злочинам геноциду та покарання за нього — у 1948 р. [92], про ліквідацію всіх форм расової дискримінації — у 1966 р. [93], про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок — у 1979 р. [94], про права дитини — у 1989 р. [95].

8. *Принцип рівноправності й самовизначення народів.* Цей принцип передбачає запобігання будь-якій дискримінації за національною ознакою та визнання однакового права народів на вільний розвиток і вибір майбутнього. Тобто кожний народ має невід'ємне право самостійно вершити свою долю, навіть створювати власну незалежну державу. Дотримання цього принципу розглядається як необхідна передумова розвитку добросусідських відносин між народами та зміцнення миру. Згідно з положеннями акта, будь-який народ має право в умовах повної свободи визначати власний внутрішній і зовнішній статус, здійснювати на свій розсуд політичний, економічний, соціальний та культурний розвиток.

9. *Принцип співпраці між державами.* Він зобов'язує держави світу підтримувати між собою стабільну співпрацю незалежно від відмінності їхніх політичних, економічних та соціальних систем. У певному сенсі дотримання цього принципу є передумовою дотримання всіх вище перелічених принципів та, відповідно, можливостей користуватися всіма перевагами для світової спільноти, що вони пропонують. Проте реалізація навіть цього основного принципу зустрічає певні перепони.

10. *Принцип добросовісного виконання зобов'язань згідно з міжнародним правом.* Зазначений принцип є другою передумовою дотримання всіх перелічених вище принципів. Саме дотримання його гарантує можливість для кожної сторони укладеного договору одержувати користь від його виконання всіма партнерами. Цей принцип випливає зі стародавньої загальноприйнятої звичаєвої норми стосунків між державами «*pacta sunt servanda*» тобто «договорів треба дотримуватись». Без дотримання зазначеної норми (нині принципу) договірний режим не виконує свого призначення та уся система договорів втрачає сенс та нівелюється.

Розглядаючи всі зазначені принципи мирного співіснування держав у сучасному світі, з погляду на можливість виникнення та припинення між ними збройних конфліктів, можна виявити низку закономірностей. Для цього розглянемо наведену на Рис. 1.2 схему компліментарності (взаємодоповнення) та протиріч сучасних принципів мірного співіснування між державами.

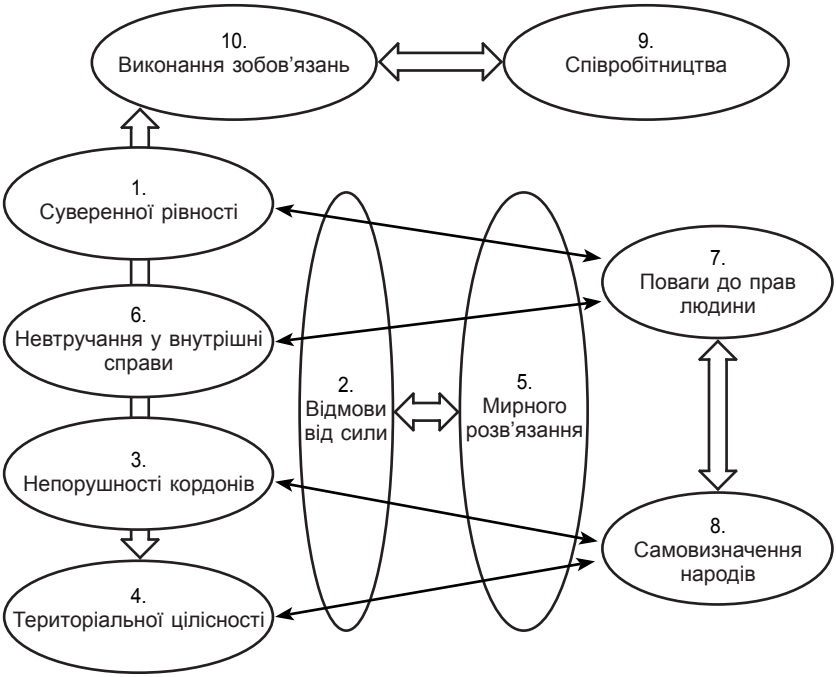

Рис. 1.2. Схема компліментарності та протирічь сучасних принципів мирного спів-існування між державами

Схема містить піктограми з номерами та скороченими назвами принципів, а також білі стрілки — символи позитивної взаємодії та взаємного доповнення принципів, та чорні стрілки — символи протиріч між принципами. Нумерація принципів зберігається оригінальна — як у зазначеному Заключному акті Гельсінської Наради з безпеки і співробітництва в Європі у 1975 р.

Деякі із зазначених принципів тісно пов'язані між собою. Тому їх доцільно розглядати групами. Отже, дотримання принципу добросовісного виконання зобов'язань згідно з міжнародним правом (принцип 10) неможливе без додержання принципу співробітництва між державами (принцип 9). Аналогічно, слідування принципу мирного розв'язання суперечок (принцип 5) неможливе в умовах порушення принципу відмови від загрози силою або її застосування (принцип 2). Забезпечення права самовизначення народів, навіть права «створювати власну незалежну державу» (як зазначено в основоположних документах) є забезпеченням принципу поваги до прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії або переконань (принцип 7) [86].

Найтіснішим чином пов'язані між собою ще чотири принципи. Отже будь-яке порушення принципу невтручання у внутрішні справи держав (принцип 6) неможливе без відмови від принципу суверенної рівності держав та поваги прав, які надає суверенітет (принцип 1). Спроба здійснити порушення принципу територіальної цілісності держав (принцип 4) неминуче призведе до посягання на принцип непорушності кордонів (принцип 3), принцип невтручання у внутрішні справи держав (принцип 6) та знову ж таки на принцип суверенної рівності держав та поваги прав, які надає суверенітет (принцип 1).

Окрім зазначеної компліментарності сучасних принципів мирного співіснування держав спостерігається також низка вибухонебезпечних протиріч між ними. Отже, з одного боку держава має дотриматись принципу поваги до прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії або переконань (принцип 7). При цьому, якщо у державі порушується цей принцип, і держава не налаштована, або нездатна виправити ситуацію самотужки та відмовляється від зовнішньої допомоги, то втручання (зовнішнє гуманітарне втручання) є обов'язком світової спільноти.

Вперше поняття гуманітарного втручання з метою захисту прав людини було введено в 90-х рр. XX ст. професором міжнародного права Паризького університету Маріо Бетатті і французьким по-

літиком Бернаром Кушнером в їх спільній книзі «Обов'язок втрутитися», в якій вони стверджували, що демократичні держави не тільки мають право, але й зобов'язані для захисту прав людини втручатися у справи іноземних держав, незважаючи на їх суверенітет [96].

Проте зауважимо, що проблемна держава, як й інші, має право користуватися захистом принципу суверенної рівності держав та поваги прав, які надає суверенітет (принцип 1) та принципу невтручання у внутрішні справи держав (принцип 6). Отже ми звертаємо увагу на дилему: «Захищати суверенітет чи захищати життя людей?» — яка на довгий час стурбувала багатьох науковців і практиків. Зокрема, саме під такою назвою у 2008 р. вийшла стаття в журналі «The Economist» [97]. Розвинемо наведений приклад випадком, коли спостерігається порушення прав людини національної меншини, яка проживає компактно та, не сподіваючись на захист з боку своєї держави, бажає відокремитись. З одного боку, формально реалізація цього її бажання знаходиться під захистом принципу рівноправності й самовизначення народів (принцип 8). З іншого боку, реалізація цього бажання суперечить принципам непорушності кордонів (принцип 3) та територіальної цілісності держав (4). Вкажемо також, що вочевидь, держава, відносно якої порушуються зазначені принципи 3 та 4, не погодиться віддати свою територію без бою. Тобто відстоювання світовою спільнотою (чи окремою зовнішньою державою) прав людини в окремій державі перекресліть принцип мирного розв'язання суперечок (принцип 5) та, відповідно, принцип відмови від загрози силою або її застосування (принцип 2).

Отже, доведено, що при порушенні будь-якою державою одного чи декількох з наведених принципів мирного співіснування, одна держава чи будь-яка асоціація держав знаходиться перед дилемою: або дозволити державі-порушнику продовжувати коїти беззаконня, або втрутитися, і для цього порушити деякі інші зі зазначених принципів мирного співіснування держав. Тобто будь-яке з альтернативних рішень призведе (або буде зберігати) порушення одного (або більше) з принципів мирного співіснування держав [98, с. 68]. Звідси, для обрання вірного з альтернативних рішень, яке зведе до мінімуму можливе інтегральне зло від неминучого порушення тих чи інших принципів мирного співіснування, необхідні певні критерії. Найголовнішій з них: чи є підстави вважати гуманітарною кризою ситуацію з порушенням прав людини у проблемній дер-

жаві. Проте висновки про порушення або непорушення народного суверенітету неможливі без чітких критеріїв, ретельно визначених міжнародно-правовою думкою світовою спільноти та затверджених Генеральною Асамблеєю ООН [98, с. 68].

Історичний аналіз створення (вибору) зазначених критеріїв висвітлює досить сумну картину. При розгляді кожної конкретної ситуації кожною окремою державою вибір її дій (або бездіяльності) здійснюється з точки зору її державного інтересу — *raison d'etat.* Саме тому при реалізації права у міжнародній сфері вельми проблематично забезпечити дотримання основного принципу права: *nemo judex in propria causa* — ніхто не може бути суддею у власній справі. Отже, якщо стороння держава насправді є нейтральною щодо ситуації, тобто справи цієї держави не залежать від подій у проблемній державі, де відбуваються порушення прав людини, зазначена держава намагатиметься уникнути участі у припиненні беззаконня, зберігаючи власні ресурси. Зазначене наше спостереження ще у 1910 р. було висловлено Антуаном Руж'є у наступній формі: «Щодня у будь-якій точці земної кулі тисячами відбуваються варварські акти, які жодна держава й не подумує припинити, тому що вона не зацікавлена в тому, щоб їх припинити» [99]. Пізніше теж саме було висловлено як імператив для зовнішньої політики США.

І лише держава, яка має зацікавленість у тому чи іншому розвитку подій в проблемній державі, вживатиме конкретних заходів за користь власних ресурсів. Тобто зазначений основний принцип права (*nemo judex in propria causa*) немає шансів бути виконаним. Саме тому вибір домінанти тих, чи інших принципів, відповідно до яких діятиме держава при розв'язанні ситуації в проблемній державі, буде зроблений, виходячи з її (держави) інтересів, але не з оцінки правомірності стосунків між урядом проблемної держави та сегментом населення, який перебуває у стані істинних, чи сфальсифікованих страждань.

Отже, якщо стан справ якоїсь сторонньої держави потребує підтримання стосунків із чинним урядом проблемної держави, у якій відбувається порушення прав якогось сегменту власного населення, вказана держава обере одну з двох стратегій:

1) пасивну стратегію: зазначена зовнішня держава проігнорує сигнали про порушення прав людини з проблемної держави, стверджуючи (чи навіть спираючись на сфальсифіковані числові дані), що рівень порушень прав людини у проблемній державі не досяг рівню гуманітарної кризи, або

2) активну стратегію: зазначена зовнішня держава зробить дипломатичні заходи, щоб виправдати діяльність уряду країни щодо порушень ним прав людини в очах світової спільноти і, тим самим, виключити будь-яку допомогу з боку інших держав — населенню, що потерпає від беззаконня.

Та навпаки: якщо справи сторонньої держави потребують розхитати ситуацію в державі конфлікту, змінити уряд, тощо, — зазначена держава вживе необхідні дипломатичні, економічні, навіть військові заходи саме для цього.

Отже, саме з цих позицій буде здійснюватись формальна оцінка: чи насправді у проблемній державі спостерігається гуманітарна криза у супереч офіційним заявам її уряду. У випадку позитивної відповіді, крайнім та найшвидшім заходом зацікавленої держави буде її гуманітарна інтервенція до проблемної держави.

1.2.3. Гуманітарні інтервенції: визначення, класифікації, перспективи застосування

Загальне поняття про гуманітарні інтервенції та їх легітимність з точки зору міжнародного права. Ще в 1625 році в своєму трактаті «Про право війни і миру» Гуго Гроцій, «батько міжнародного права», стверджував, що якщо правитель піддає переслідуванням своїх підданих, ставить під загрозу їх існування, то людська спільнота — заради справедливості — має право силою зброї припинити ці переслідування [100].

Отже, історія гуманітарних інтервенцій є досить давньою. Для її позначення у різні часи використовувались різні терміни:

- заходи щодо врятування жертв міжнародного терору;
- втручання гуманітарного характеру;
- втручання тимчасового характеру з метою охорони життя й власності своїх громадян;
- інтервенція в ім'я гуманних цілей;
- про-демократична інтервенція.

У своїй праці Неліп М. І. та Мережко О. О. доводять, що поняття «гуманітарна інтервенція» формувалося і сформулювалося протягом сторічного періоду 1877-1989 рр. [101]. Саме тому інститут гуманітарної інтервенції навіть стали іноді називати «інститутом XIX сторіччя». Проте вважається, як вже відмічалося, що зазначений термін «гуманітарна інтервенція» або «втручання задля захисту прав лю-

дини» був вперше використаний в кінці 1980-х років професором міжнародного права Паризького університету Маріо Беттаті та французьким політиком Бернаром Кушнером, одним із засновників широко відомої нині організації «Лікарі без кордонів» [96].

Ще на початку XX сторіччя стосовно права зовнішнього втручання залежно від гуманітарної ситуації у проблемній державі, думки вчених поділилися. Перша група вчених, як, наприклад, професор зі США Едвін М. Борхард, вважали: якщо у проблемній державі права людини постійно порушуються, одна чи кілька держав від імені співдружності можуть втрутитися і прийняти зазначену державу під свій суверенітет [102].

Друга група вчених наполягала, що право здійснення такого втручання не може бути надано окремій державі, але тільки спільно декільком державам [103].

Юристи, що належали до третьої групи, вважали законним здійснення інтервенції тільки проти «нецивілізованих» держав (тим часом у першу чергу проти Туреччини) у разі, коли їх християнське населення піддається варварському переслідуванню та винищенню [104].

Меншина вчених того часу вважали, що, незалежно від обставин, гуманітарна інтервенція неприпустима та не може бути виправданою за юридичними обставинами, тобто юридичне право залишається тільки за невійськовими методами впливу на уряд проблемної держави [105].

Ще частина вчених-юристів, наприклад, вищезгаданий А. Руж'є, фактично поставили під сумнів гуманітарну цінність усіх вищезазначених міркувань, оскільки дійшли висновку, що ті декілька держав, що на відміну від решти проявляють активність у здійсненні інтервенції, мають власну зацікавленість, тобто на справді взагалі не керуються і не мотивуються гуманітарними цілями.

Отже, основною міжнародно-правовою проблемою при навіть теоретичному визначенні легітимності явища «гуманітарна інтервенція» як такого, є дихотомічне протиріччя:

1) при утриманні від здійснення гуманітарної інтервенції у проблемній державі продовжуватимуться масові порушення основних прав людини (гуманітарний критерій. — Авт.);

2) при здійсненні гуманітарної інтервенції буде порушено суверенітет проблемної держави (суверенний критерій. — Авт.).

Радикальне рішення щодо розв'язання зазначеного дихотомічного протиріччя запропонував український науковець Горб Н. О.,

на думку якого, якщо державний уряд проблемної країни власноруч вдається до, або не в змозі захистити від масових порушень основних прав людини все (або фракцію) населення своєї країни, то суверенітет цієї країни фактично вже є порушеним з середини (!) [106]. Від себе констатуємо, що при цьому здійснення гуманітарної інтервенції не порушує, а навпаки сприяє відновленню так званого «народного суверенітету». В даний час доктрина народного суверенітету визнана світовою спільнотою, що знайшло, зокрема, своє відображення у ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 р., згідно з якою воля народу повинна бути основою влади уряду [88, с. 21].

Слід зауважити, що на думку багатьох науковців «друге дихання» практиці застосування гуманітарних інтервенцій у сучасному світі надали США після завершення «холодної війни» [107, с. 4].

Що стосується нашого часу, то в Статуті ООН національний суверенітет держав-членів поставлений вище призову до захисту прав людини. Проте у вересні 1999 р. тодішній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан заявив, що у разі масових порушень прав людини суверенітет має бути порушений гуманітарною інтервенцією [108].

У наш час вдосконалення усвідомлення всіх аспектів гуманітарної інтервенції є вельми актуальним через такі основні чинники насамперед і саме гуманітарного характеру:

1) сьогодні внутрішньодержавні конфлікти неминуче чинять негативний вплив на життя і безпеку народів сусідніх (та не тільки) держав, а фактично на все міжнародне співтовариство держав;

2) при сучасному рівні розвитку військових засобів і технологій гуманітарна криза в окремій проблемній державі може розгортатися вкрай стрімко з необоротними наслідками (геноцид, тощо), що потребує негайного припинення зовнішніми силами, та в умовах дефіциту часу, фактично не дозволяє очікувати на міжнародно-правову оцінку, обґрунтування на світовому рівні, створення та розгортання у проблемній державі міжнародних сил спеціального призначення.

Отже, зазначеній проблемі в наш час приділяється багато уваги, про що свідчать назви сучасних досліджень: Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві [109], Гуманітарна інтервенція в сучасних міжнародних відносинах [110], Проблема гуманітарної інтервенції у світовій політиці на прикладі Західної Африки (кінець XX — початок XXI ст.) [111]. «Гуманітарна інтервенція» у загаль-

ній зовнішній політиці і політиці безпеки Європейського Союзу в 90-і рр. XX століття [112].

Визначення гуманітарної інтервенції. Вважаємо, що задля вибору найбільш коректного змістовного наповнення (етимології, семантики) терміносистеми «гуманітарна інтервенція», треба акцентувати увагу на змісті її складових.

По-перше, розглянемо декілька значень терміну «інтервенція». Зі стародавніх років у міжнародному праві цей термін (лат. interventio — втручання) означає насильницьке втручання однієї чи кількох держав у внутрішні справи іншої держави, спрямоване проти її територіальної цілісності або політичної незалежності. У дипломатичній термінології минулого сторіччя у роз'ясненні терміну увага зверталася на різноманітність форм втручання: Інтервенція — це «один з видів застосування сили, що виражається у втручанні однієї або кількох держав у справи іншої держави як шляхом використання збройних сил, які вдерлися на територію держави з метою збройної агресії, так і в будь-який інший формі» [113]. Західні фахівці звертають увагу на відсутність згоди уряду проблемної держави: «Інтервенція — це збройне втручання однієї або групи країн у внутрішні справи суверенної держави, здійснене незалежно від згоди її уряду для підтримки або зміни порядку речей, що існує» [114, с. 18]. Тобто використання терміну «інтервенція» при описі будь-якої участі ззовні у справах будь-якої проблемної держави автоматично передбачає, що ця «участь» здійснюється не на прохання уряду проблемної держави та навіть не є погодженою з ним.

У свою чергу термін «гуманітарний» означає «пов'язаний з правами людини» [115]. В англо-американській версії він означає: «такий, що дбає про добробут населення, а також про полегшення страждань; гуманний або жалісливий» [116]. З урахуванням поняття «фундаментальні права людини» спростимо визначення: «гуманітарний — такий, що спрямований на захист фундаментальних прав людини». Залишивши поза межами даного дослідження етимологічний аналіз поняття «фундаментальні права людини», лише наведемо праксеологічний висновок: «фундаментальні права людини — це такі права, після позбавлення яких вони не можуть бути повернені особі, тобто: право на життя, на збереження здоров'я, тощо».

Якій же новий семантичний зміст (у порівнянні з компонентами) несе в собі синтезована терміносистема «гуманітарна інтервенція»? У західній школі прийнятним вважається визначення, яке

надано професором Уілом Д. Верві, що «гуманітарна інтервенція є захистом з боку групи держав — фундаментальних прав людини, зокрема права на життя, громадян та інших осіб, що проживають на території інших держав, включаючи використання або погрозу використання сили, такий захист здійснюється ані за авторизацією відповідних органів (ООН), ані на запрошення легітимного уряду проблемної держави» [117, с. 59]. Порівняємо з визначенням Шона Д. Мьорфі: «гуманітарна інтервенція є погрозою або використанням сили державою, групою держав, або міжнародною організацією з метою захистити громадян проблемної держави від позбавлення міжнародно визнаних прав людини» [118, с. 12]. Інший відомий науковець У. Майкл Райсман у своїй праці «Порожня перемога» [119, с. 431-437] підтримував більш широке та системне визначення спектру гуманітарної інтервенції.

У свою чергу більш обережний дослідник Діно Кріциотіс, окреслив певне коло чинників, що несуть небезпеку при розповсюдженні практики гуманітарних інтервенцій: а) зловживання правом здійснення гуманітарних інтервенцій; б) вибіркове застосування гуманітарної інтервенції; в) сумнівне дотримання «чистоти мотивів» [120]. Зокрема, він наполягає, що гуманітарна інтервенція не має містити використання збройних сил.

У своєму спеціалізованому дисертаційному дослідженні «Гуманітарна інтервенція» у 2010 р. сучасний російський науковець М. В. Модін надав таке її визначення: «гуманітарна інтервенція являє собою застосування збройної сили однією державою або групою держав проти іншої держави для захисту в неї прав людини (громадян цієї держави). Вона є захистом прав населення держави, що піддалася інтервенції, без згоди даної держави» [110]. Але тут ми звертаємо увагу на певне непорозуміння. Зазначене формулювання ніби вказує, що права населення страждають через інтервенцію. Проте навпаки: саме зазначена інтервенція позиціонується як ефективний захист прав населення, ерозія, узурпація, грубе нехтування яких почалася не через інтервенцію, але через внутрішню проблему в їх власній патримоніальній державі — тобто є результатом прямого недбалого, або злочинного ставлення до прав населення з боку власної держави.

На складність проблем, пов'язаних із гуманітарною інтервенцією вказує у своєму дослідженні В. В. Орєшкин: «проблема «гуманітарної інтервенції» багатогранна, вона містить етичний, міжнародно-правовий, військовий аспекти» [112].

Резюмуючи наведене вище, беремо за основу версію, що її висловлено багатьма науковцями, зокрема згаданим вище Уілом Д. Верві у багатьох його працях: гуманітарна інтервенція — це «захист державою або групою держав основних прав і свобод громадян іншої держави шляхом збройного втручання, не санкціонованого відповідними органами ООН і неузгодженого з урядом країни, що піддається вторгненню» [121, с. 375].

Проте зазначене формулювання залишає, принаймні, два питання.

1. Чому у формулюванні йдеться про захист основних прав і свобод тільки «громадян» проблемної держави? Чому нічого не сказано про громадян (та підданих) інших держав, які законно перебувають у проблемній державі? Нам доведеться вважати, що це є просто недбалістю автора, оскільки, як буде показано нижче, значна кількість гуманітарних інтервенцій на різних континентах здійснювалась з метою захисту громадян саме інших держав, але не проблемної держави. Також недбалістю доводиться вважати відсутність згадування про осіб без громадянства, а також підданих держав, що є монархіями. Разом з тим, вважаємо, що акцентуація правового стану фізичних осіб відносно до визначення феноменології гуманітарної інтервенції є вкрай важливою не тільки з доктринальних, а й з праксеологічних позицій.

2. Чому вторгнення, яке здійснюється з гуманітарною метою без згоди з урядом проблемної держави, але є санкціонованим відповідними органами ООН, не вважається гуманітарною інтервенцією? Отже воно не перестає бути ані «гуманітарною», ані «інтервенцією». Відповідь полягає не у формальній площині, але в етичній. Сьогодні в усьому світі визнано, що практична реалізація так званих «гуманітарних інтервенцій» значною мірою скомпрометувала зазначений термін через корисливий характер реальних причин зазначених інтервенцій [101]. Отже, сьогодні представники ООН, а також практики та науковці уникають називати «гуманітарними інтервенціями» міжнародні операції, які санкціоновані ООН і формально є гуманітарними інтервенціями (тобто здійснюються з гуманітарною метою та без погодження з урядом проблемної держави). Саме тому замість цього терміну сьогодні перевага надається терміну «гуманітарні силові операції ООН».

З урахуванням останніх зауважень, остаточно формулюємо поняття: **гуманітарна інтервенція** — це збройне вторгнення держави, або групи держав до проблемної держави з метою захисту основних прав і свобод громадян цієї держави, громадян й підда-

них інших держав та осіб без громадянства, неузгоджене з урядом зазначеної держави та несанкціоноване відповідними органами ООН.

Відповідно, «гуманітарними інтервенціями» не вважаються:

- зовнішнє втручання з використанням збройної сили на прохання або за згодою законного уряду;
- акції, що відбуваються в рамках традиційних операцій ООН на користь миру — збройне втручання, здійснене чи санкціоноване Радою Безпеки ООН у випадках, коли масові порушення прав людини були визнані гуманітарною катастрофою або загрозою миру і міжнародній безпеці;
- військові операції спеціального призначення (sensu stricto), що застосовуються державою з метою врятування своїх громадян (підданих) за кордоном від неминучої загрози їх життю або здоров'ю;
- акції примусового характеру — втручання до справ суверенної держави — без використання збройної сили (економічні та дипломатичні санкції);
- операції, що включають застосування збройної сили, що вживаються при відсутності згоди законного уряду, але не несуть основних ознак гуманітарного характеру.

Слід акцентувати увагу на тому, що С. Н. Макфарлейн взагалі відмовляється визнавати за так званими «гуманітарними інтервенціями» їхню «гуманітарну» природу. Він наголошує, що: «Гуманітарна інтервенція — це втручання у суверенні справи держави з метою зміни внутрішньополітичної ситуації в своїх власних інтересах під прикриттям гуманітарної риторики» [122, с. 13-15]. Це знову ж повертає нас до згаданого вище висновку А. Руж'є, що держави, які не мають у цьому власного корисного інтересу, не переймаються долею народу у проблемних державах.

Класифікація гуманітарних інтервенцій. Вже у 2013 р., коли, здавалося, питання термінології щодо «гуманітарної інтервенції» встоялися, американський дослідник Дж. Ф. Сігман вказує на два типи гуманітарних інтервенцій [123, с. 2]:

- санкціоновані ООН;
- не санкціоновані ООН.

Проте, як зазначалося вище, гуманітарні інтервенції, санкціоновані ООН (хоча вони по суті є «гуманітарними інтервенціями») домовлено називати «міжнародними силовими операціями ООН» з міркувань політкоректності — у зв'язку із сумнівною репутацією

колишніх «гуманітарних інтервенцій» в контексті їх дійсно гуманітарних, але не інших цілей.

Інший науковець зі США С. С. Ґейдхок, також поділяє гуманітарні інтервенції на два типи:

- односторонні (що здійснюються однією державою);
- багатосторонні (що здійснюються коаліцією держав).

Причому, він звертає увагу, що часто-густо держави, які вдавалися до односторонніх гуманітарних інтервенцій, хоча й мали на меті гуманітарні задачі, уникали розкривати це, та надавали інші обґрунтування:

- у 1971 р. Індія, обґрунтовувала свою інтервенцію до Пакистану (нині Бангладеш) мотивами самозахисту;
- у 1978 р. В'єтнам також обумовив свою інтервенцію до Камбоджі не через гуманітарні причини, але через прагнення запобігти розповсюдженню «гегемоністської експансії Китаю через неоколоніальний уряд Пол Пота»;
- у 1978–1979 рр. Танзанія, інтервенція якої до Уганди значною мірою сприяла знищенню диктаторського режиму Іді Аміна, також утрималася від надання гуманітарного обґрунтування своїм діям, але запропонувала версію про простий збіг у часі своєї військової відповіді на вторгнення з боку Іді Аміна з повстанням усередині Уганди.

Це обумовлено тим, що сьогодні з боку більшості держав, особливо слабких, немає довіри до гуманітарного характеру односторонніх інтервенцій [124, с. 227].

Що стосується багатосторонніх гуманітарних інтервенцій, то вони отримали значне розповсюдження після завершення «холодної війни». Отже наразі спостерігається «експансія мультилатералізму». Такі інтервенції вважаються зразком сучасних «ідеальних інтервенцій». Їх позитивно сприймає навіть ООН. Формальною перевагою таких інтервенцій є нібито взаємна прозорість істинної мети та дій кожної зі сторін-учасниць інтервенції. Найяскравішими прикладами таких операцій вважаються:

- зусилля США, Великобританії і Франції по захисту курдських і шиїтських груп населення на території Іраку після війни в Перській затоці;
- втручання НАТО в Косово;
- втручання НАТО в Лівії.

Проте значна кількість авторів вказує, що багатосторонність таких операцій є більш-менш умовною, тобто є міжнародно-право-

вим прикриттям мети і дій однієї домінантної держави. Отже, саме ця держава є основним ініціатором та виконавцем інтервенції: саме вона визначає характер дій та несе на собі основний тягар ресурсного та іншого забезпечення операції та, що найголовніше, здійснює саме свої завдання під прикриттям гуманітарних цілей, наприклад, інтервенція США на Гренаду у 1983 р.

Українські науковці Неліп М. І. і Мережко О. О. іменують зазначений розподіл гуманітарних інтервенцій на односторонні та багатосторонні — класифікацією «за суб'єктним складом» [98]. Вони ж пропонують наступну класифікацію за об'єктним складом:

- класична гуманітарна інтервенція, яка спрямована на захист всіх осіб у проблемній країні;
- інтервенція sensu stricto, яка спрямована на захист тільки громадян (підданих) держави, що здійснює вторгнення.

У своїй статті «Гуманітарні інтервенції: «за» та «проти»» відомий універсальний он-лайн журнал «Balinko» поділяє гуманітарні інтервенції на 4 типи щодо напряму впливу [125]:

- дипломатичні;
- економічні (допомога / санкції);
- реконструкція / розвиток;
- військові.

Ми ж вважаємо, що формально лише останній тип є фактичною інтервенцією, але три попередні — є тільки умовною інтервенцією, бо вони не відповідають критеріям фактичної інтервенції.

У свою чергу доктор Т. Б. Сейболт з Пітсбургського університету поділяє сучасні гуманітарні військові інтервенції також на чотири напрями, але за критерієм надання практичної допомоги жертвам кризи [126] :

- підтримання операції щодо доставляння невідкладної допомоги;
- захист операцій з надання допомоги;
- захист жертв насильства;
- нанесення поразки суб'єкту насильства.

Все більше сучасних авторів поділяють думку, що насправді можна вважати інтервенцію з боку будь-якої держави гуманітарною, якщо здійснення зазначеної інтервенції не є безпосередньо корисним для вказаної держави, тобто, якщо зазначена інтервенція здійснюється виключно з метою здійснення гуманітарних дій стосовно населення проблемної держави, яке потерпає від порушення фундаментальних прав людини.

До того ж, все більш наполегливо піднімається питання, що оцінювати гуманітарну інтервенцію слід не стільки за «шляхетністю цілей», скільки за ступенем корисності результатів для населення, яке потерпало від порушень фундаментальних прав людини. Наприклад, сьогодні чисельні західні джерела вказують, що, якщо навіть прийняти, що інтервенція США до Іраку насправді мала шляхетну гуманітарну мету, то цю операцію слід вважати вкрай невдалою, тобто шкідливою для проблемної держави, оскільки замість визволення населення від тиранії її лідера, державу було дестабілізовано до стану громадянської війни [125].

Отже, можна здійснити класифікацію за цілями та результатами:

- чи насправді інтервенція мала на меті шляхетні гуманітарні цілі (так або ні);
- чи відповідають результати шляхетним цілям, що було постановлено перед інтервенцією (так або ні).

В результаті проведеного аналізу на таблиці 1.1 пропонуємо наскрізну класифікацію гуманітарних інтервенцій, яка дозволяє розрізняти дійсні гуманітарні інтервенції, псевдогуманітарні інтервенції та псевдоінтервенції.

Проблеми і перспективи подальшого застосування гуманітарних інтервенцій. Як вже зазначалося, число локальних збройних конфліктів на планеті не зменшується. При цьому в результаті загального технічного прогресу зростає їх вогнева міць, транспортна, інформаційна та інша технічна підтримка. У результаті в невідомий досі короткий час на небезпеку наражаються життя тисяч людей. Зволікання з примусовим, здійснюваним ззовні припиненням порушень прав людини, що відбуваються за наказом (або у зв'язку з нездатністю впоратися з ситуацією) уряду проблемної держави, призводить до неприпустимих значних жертв серед мирного населення. Також зростає небезпека поширення пожежі конфлікту на сусідні (і не тільки) держави. Одночасно розвиток суспільної думки, становлення міжнародних гуманітарних, неурядових організацій та інше формують у багатьох державах нову громадську думку, в якій все яскравіше звучить тема про відповідальність за припинення порушень фундаментальних прав людини, які відбуваються поза своїх патримоніальних держав.

При цьому легітимне введення міжнародних сил операцій з примусу до миру і (або) з підтримання миру — це досить складний та інертний механізм, робота якого включає обов'язкові етапи:

Таблиця 1.1

Класифікація гуманітарних інтервенцій

Ознака класифікації	Дійсні гуманітарні інтервенції	Псевдогуманітарні та псевдоінтервенції
За істинною метою	гуманітарна мета	інша мета (гуманітарне прикриття)
За результатами	позитивні результати	негативні результати
За суб'єктним складом	односторонні; багатосторонні	
За ставленням ООН	не санкціоновані ООН	санкціоновані ООН
За об'єктним складом	класичні (захист всіх осіб)	sensu stricto (захист громадян або підданих тільки держави-інтервента)
За напрямом впливу	військові	дипломатичні; економічні; реконструкція / розвиток
За напрямом допомоги	підтриманні невідкладної допомоги; захист операцій з надання допомоги; захист жертв насильства; нанесення поразки суб'єкту насильства	

- оцінка міжнародною спільнотою ситуації в проблемній державі;
- міжнародне визнання факту гуманітарної катастрофи;
- оцінка обсягу та професійного спектру складу операції з примусу до миру або з підтримання миру і безпеки;
- здійснення необхідних сесій Ради Безпеки ООН і, при необхідності, Генеральної Асамблеї ООН, з організації відповідної міжнародної операції;
- визначення оптимального національного складу майбутньої операції;
- здійснення переговорів з потенційними державами-учасницями міжнародної операції в плані надання ними своїх контингентів і (або) персоналу професіоналів;
- організація в зазначених державах відбору необхідного числа професіоналів у відповідності з визначеним раніше спектром професійного та національного складу майбутньої операції;

- організація пересилки національних контингентів і (або) персоналу та попередньої підготовки їх на місцях до діяльності в умовах проблемної держави;
- розподіл зазначених національних контингентів (персоналу) по регіонах зони гуманітарної катастрофи;
- інші етапи.

Реалізація наведеного механізму вимагає значних витрат часу. При цьому саме часовий фактор є найбільш критичним для збереження життя численних потенційних жертв, до яких може привести антропогенна гуманітарна катастрофа, розв'язана в проблемній державі. Отже, досі не існує чітко визначеного елементного та організаційного, організаційно-правового механізму, що включає оперативну оцінку ситуації, оперативне прийняття та оперативну реалізацію міжнародною спільнотою держав легітимного та підкріпленого фактичною силою міжнародно-правового рішення, здатного оперативно впливати на суб'єкт порушення прав людини в проблемній державі з тим, щоб покінчити зі свавіллям в самий обмежений термін, тим самим перешкоджаючи зростанню числа жертв.

Тому доки наведений вище механізм міжнародно-правового обґрунтування, підготовки й розгортання санкціонованих Радою Безпеки ООН міжнародних операцій з підтримання миру за допомогою цілого ряду майбутніх організаційних удосконалень (таких, як створення тих чи інших національних професійних підрозділів підвищеної готовності для участі в міжнародних операціях, інших удосконалень, деяким з яких присвячена дана робота) не буде ***організаційно, нормативно, ресурсно, практично опрацьований*** до такого ступеню, що час на його реалізацію буде не більший, ніж ті інтервали часу, в які вкладається розгортання гуманітарної інтервенції, міжнародна спільнота має бути готовою до продовження використання тими чи іншими державами інституту гуманітарних інтервенцій.

Останнє вимагає по-новому осмислити феноменологічне явище «гуманітарні інтервенції» як інструмент боротьби зі спалахами внутрішніх (інтрадержавних) збройних конфліктів та їх наслідками, що не втратило своєї об'єктивної злободенності та праксеологічної актуальності.

Сьогодні ми визначаємо гуманітарну інтервенцію, як «збройне вторгнення держави, або групи держав до проблемної держави з метою захисту основних прав і свобод громадян цієї держави, громадян й підданих інших держав та осіб без громадянства,

не узгоджене з урядом зазначеної держави та не санкціоноване відповідними органами ООН». Зазначена «несанкціонованість» гуманітарної інтервенції звертає особливу увагу науковців і практиків на, здавалося б, непереборне протиріччя:

- з одного боку, щоб вчасно припинити масові порушення прав людини, що відбуваються в проблемній державі з вини її уряду, необхідно вдатися до інтервенції, що порушить дотримання проголошених у Заключному акті Гельсінської Наради з безпеки і співробітництва в Європі у 1975 р. «Принципу суверенної рівності держав та поваги прав, які надає суверенітет» (№1) та «Принципу невтручання у внутрішні справи держав» (№6);
- з іншого боку, дотримання зазначених принципів виключає можливість інтервенції і, відповідно, не дозволяє силовими методами зупинити суб'єкт масових порушень прав людини, тим самим ніби сприяючи недотриманню «Принципу поваги до прав людини і основних свобод» (№7), результатом чого будуть чисельні людські жертви.

Саме зазначене протиріччя є основною причиною розбіжностей щодо думок про легітимність гуманітарних інтервенцій:

- деякі науковці та практики абсолютно не сприймають легітимність гуманітарних інтервенцій ані в яких проявах, ані за яких обставин, вважаючи неприпустимим порушення зазначених вище принципів мирного співіснування держав, навіть незважаючи на гуманітарну катастрофу в проблемній державі;
- певна група, ґрунтуючись на фактах грубого порушення прав людини, що передують інтервенції, з готовністю визнає легітимність деяких з гуманітарних інтервенцій, заперечуючи легітимність деяких інших;
- частина вчених вважають виправданими практично всі гуманітарні інтервенції останнього часу.

Незважаючи на зазначене вельми значне доктринальне розходження думок з такого важливого питання, як легітимність збройної операції, що зробила замах на суверенітет незалежної держави, у всіх випадках залишається незмінною її причина (або принаймні привід): людські страждання, що є пов'язаними з порушенням фундаментальних прав і свобод в проблемній державі. Нагадаємо, фундаментальні права людини — це такі, які будучи одного разу відібрані у індивіда, не можуть бути йому повернуті (наприклад,

право на життя). Тому вирішення зазначеного протиріччя є вкрай важливим як науковим, так й праксеологічним завданням, причому як внутрішньодержавного, так й міжнародного рівнів — як в площині організаційній, так й нормативній.

Разом з тим, слід наголосити на тому, що сьогодні формальне розв'язання зазначеного протиріччя знайдено у формулюванні принципу «народного суверенітету», який знайшов своє відбиття у ст. 21 Загальної декларації прав людини і проголошує, що воля народу має бути основою влади уряду. Отже, якщо уряд проблемної держави не бажає або неспроможний захищати фундаментальні права людини основної маси або окремих фракцій свого народу, то суверенітет слід вважати порушеним зсередини. При цьому вина за здійснення інтервенції покладається не на державу, яка її здійснює, але на уряд, який не бажає або неспроможний захищати права людини у своїй державі. Інтервенція ж лише сприяє ззовні відновленню «народного суверенітету» в проблемній державі.

Може здатися, що зазначеним усунені всі проблеми на шляху якнайшвидшого відновлення прав людини в проблемних державах за допомогою гуманітарних інтервенцій. Однак, важливі проблеми все ж залишаються. На жаль, доводиться визнати, що практика здійснення гуманітарних інтервенцій виявляє пріоритет національних інтересів держав-інтервентів над гуманітарними цілями, які офіційно заявляються в якості причин збройного втручання.

При цьому, у кращому випадку, держава-інтервент для вторгнення за власними цілями формально використовує фактичну кризову гуманітарну ситуацію в проблемній державі, самим фактом своєї інтервенції насправді якоюсь мірою знижуючи рівень гуманітарних проблем. В іншому випадку держава-інтервент використовує відносно малозначний привід, міфічно розкручуючи за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) інформацію про нього до рівня гуманітарної катастрофи, яка і використовується, як формальний привід для вторгнення. У найгіршому випадку, для забезпечення собі приводу для вторгнення, держава-інтервент за допомогою своїх агентів усередині держави потенційної інтервенції насправді дестабілізує ситуацію, доводячи її до критичної.

Наразі все більше авторів замислюється над тим, що підхід до гуманітарної інтервенції слід здійснювати відповідно до стародавнього принципу: «треба завжди прагнути робити добре, але якщо зробити добре не можливо, принаймні, треба не нашкодити», —

а також: чи ми, як міжнародна спільнота відповідаємо рівню завдань, що постають перед нами.

На наш погляд, для того, щоб світова спільнота була у змозі нормалізувати ситуацію з гуманітарними інтервенціями, а саме, щоб мала можливість з одного боку — уникати пропуску моменту входження тієї чи іншої держави у фазу кризи, з іншого боку — не допускати своєрідної аграваціі (перебільшення) потенційними агресорами ситуації в державі, необхідно створити «Міжнародний Кодекс з попередження гуманітарних катастроф», який має бути затверджений Генеральною Асамблеєю ООН та має містити систему оцінки критичного рівня держав. Така система оцінки, у свою чергу, має містити:

1) ефективну систему міжнародного моніторингу стану держави — для отримання своєчасної та достовірної інформації;

2) універсальну (що виключає подвійні стандарти) систему абсолютних і відносних, якісних і кількісних критеріїв — для успішного використання отриманої інформації з метою оцінки ступеня наближення держави до стану гуманітарної катастрофи.

У зазначеній системі повинна враховуватися значна кількість факторів, зокрема: територія, чисельність та етнічний та конфесійний склад населення, економічний стан за регіонами та багато інших чинників проблемної держави та її оточення.

Обґрунтовано вважаємо, що наявність ефективної системи оцінки критичного рівня держав могла б формально та фактично покласти край застосуванню гуманітарних інтервенцій, оскільки на підставі об'єктивних даних будь-яка інтервенція на гуманітарній основі була б або заборонена, або санкціонована. При цьому санкціонована світовою спільнотою гуманітарна інтервенція має інший статус: не «гуманітарна інтервенція», але «міжнародна силова операція ООН».

Крім того, слід враховувати, що навіть у разі успішного розв'язання зазначених питань, гостро постане ще одне питання: контроль за істинно гуманітарним характером діяльності сил окремої держави, що здійснює інтервенцію.

Перелічені питання, пов'язані з подоланням гуманітарної катастрофи силами окремих зовнішніх держав, є більш, ніж складними, причому як в організаційному, так й в нормативному та технологічному (процесуальному) аспектах. Тому в найближчому майбутньому необхідно створити апарат і розробити процедури, які дозволяли б Раді Безпеки ООН оперативно отримувати інфор-

мацію, оцінювати обстановку і у випадку обґрунтованої необхідності приймати адекватні рішення щодо негайного та ефективного розгортання багатонаціональних силових операцій ООН, тим самим виключаючи залежність ситуацій в окремих регіонах світу від можливих неадекватних рішень, які прийняті та реалізуються на рівні уряду будь-якої окремої держави.

Проте, як буде показано в наступному розділі, незалежно від того: чи буде подолання гуманітарної катастрофи в конкретній проблемній державі починатися через гуманітарну інтервенцію або іншим способом, значну частину спектра проблем, які виникають при цьому, неможливо розв'язати без передачі ситуації під контроль спеціально організованої міжнародної операції ООН з підтримання миру і безпеки, яка містить у своєму складі міжнародну цивільну поліцію.

Отже, незважаючи на те, що гуманітарні інтервенції в силу тих чи інших причин не належать до системи операцій ООН (або регіональних організацій) на користь миру, їх успішне завершення неминуче потребує їх переростання в ті чи інші міжнародні операції, що належать до зазначеної системи, оскільки питання остаточного відновлення порядку в кризовій державі, де правоохоронна система зруйнована, або скомпрометована через виконання політичних замовлень корумпованого уряду, можуть бути розв’язані тільки через застосування спеціально підготовлених сил цивільної поліції ООН.

Література до розділу 1

1. Henry George Liddell; Robert Scott. κρίσις. Perseus: A Greek-English Lexicon. Oxford : Clarendon Press. 1889.

2. Seeger, M. W.; Sellnow, T. L.; Ulmer, R. R. (1998). Communication, organization, and crisis. *Communication Yearbook*. 1998 . P. 231 — 275.

3. Venette, S. J. (2003). Risk communication in a High Reliability Organization: APHIS PPQ's inclusion of risk in decision making. Ann Arbor, MI: UMI Proquest Information and Learning.

4. What is a Humanitarian Crisis. *Humanitarian Coalition (Montreal).* 6 May 2013. P. 1.

5. Complex Humanitarian Emergency Program. *Global Health Science* : site. URL : http://archive.is/20130626182300/globalhealthsciences.ucsf.edu/education-training/complex-humanitarian-emergency-program

6. Lederach J. P. Building Peace: Sustainable reconciliation in divided societies. Washington, DC : United States Institute of Peace Press, 1997.

7. Prevention and resolution of violent and armed conflicts. Training manual for use by trade union organizations Bureau for Workers' Activities (ACTRAV) Programme on Crisis Response and Reconstruction (ILO/CRISIS). Geneva: International Labour Office, 2010. p. 118.

8. Смульский С. В. Идентификация военного конфликта (методологические и теоретические ориентиры). *Полис. Политические исследования.* 1995. № 4. С. 158 — 163.

9. Swanström N. L. P., Weissmann M. S. Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration. Washington, D.C., Uppsala, 2005. 30 p.

10. Барынькин В. М. Локальные войны на современном этапе: характер, содержание, классификация. *Военная мысль : Военно-теоретический журнал.* 1994. № 6. С. 7-11.

11. Broader Impacts of Armed Conflict. *Small Arms Survey 2012.* URL: http://www.smallarmssurvey.org/armed-violence/conflict-armed-violence/indirect-conflict-deaths.html

12. Checchi F., Gayer M., Freeman Grais R., Mills E. J. Public health in crisis-affected populations: A practical guide for decision-makers. *Humanitarian Practice Network.* 2007. No 61. P. 1 — 59.

13. Justino P. Poverty and Violent Conflict: A Micro-Level Perspective on the Causes and Duration of Warfare. *Journal of Peace Research.* May 5, 2009. Volume: 46 issue: 3. P. 315 — 333.

14. Messer E., Cohen M. J. Conflict, Food Insecurity, and Globalization. *An International Journal of Multidisciplinary Research.* May, 2015. P. 297 — 315.

15. Leckie S. Housing, land and property rights in Post-Conflict Societies: Proposals for a New United Nations Institutional and Police Framework. Geneva : United Nations High Commissioner for Refugees. 2005. p. 52.

16. Addressing the needs of women affected by armed conflict: an ICRC guidance document. Geneva : International Committee of the Red Cross, 2004. p. 207.

17. War and public health: handbook on war and public health. Geneva : International Committee of the Red Cross, 1996. 446 pp.

18. Humanitarian Action and Older Persons : an essential brief for humanitarian actors. UN: Inter-Agency Standing Committee, 2008. pp. 7.

19. Levy B. S., Sidel V. W. Water Rights and Water Fights: Preventing and Resolving Conflicts Before They Boil Over. *Am J Public Health.* 2011 May. V 101(5). P. 778 – 780.

20. Martz E. Trauma Rehabilitation after War and Conflict. New York Dordrecht Heidelberg London : Springer, 2010. p. 436.

21. Rashida Manjoo† & Calleigh McRaith. Gender-Based Violence and Justice in Conflict and Post-Conflict Areas. *Cornell International Law Journal.* 2011 Vol. 44 pp.11-31.

22. Lessons in War: Military Use of Schools and Other Education Institutions during Conflict. Global Coalition to Protect Education from Attack. 2012 p. 78.

23. Current peacekeeping operations. United Nations Peacekeeping. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml [accessed 07 October 2017].

24. List Ongoing Conflicts. *Wars in the World (Daily News on Wars in the World and on New States).* Wednesday, April 20, 2014. URL : http://www.warsintheworld.com/?page=static1258254223 [accessed 07 October 2017].

25. Prevention and resolution of violent and armed conflicts : Training manual for use by trade union organizations Bureau for Workers' Activities (ACTRAV). Geneva : International Labour Office, 2010. p. 118

26. Final Act of the Second Peace Conference. Treaties and States parties to such Treaties The Hague, 18 October 1907. *International Committee of the Red Cross* : site. URL : http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=F1DE61E43D5E0F6BC12563CD002D675C&action=openDocument

27. Final Act of the Diplomatic Conference of Geneva, 12 August 1949. *International Committee of the Red Cross* : site. URL :

http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=5405BE0A482AE864C12563CD00519DEC

28. Теличкин А. А. Полвека полицейского миротворчества: итоги и перспективы. *Форум права.* 2006. № 1. С. 72 — 88.

29. Коваль І. М., Власенко А. В. Проблема реформування механізму миротворчих операцій та роль України в цьому процесі. *Правова держава.* 2000. № 2. С. 10 — 12.

30. Crawford E. Blurring the Lines between International and Non-International Armed Conflicts — The Evolution of Customary International Law Applicable in Internal Armed Conflicts. *Australian International Law Journal.*, 2008. Vol. 15. P. 29-54. URL : http://

www.questia.com/library/journal/1G1-200187958/blurring-the-lines-between-international-and-non-international [accessed 07 October 2017].

31. Perna L. The Formation of the Treaty Law of Non-International Armed Conflicts. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006. p. 165. URL : http://books.google.com.ua/books?id=uRMduCODXg0C&pg=PR3&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false [accessed 07 October 2017].

32. Yubaraj Sangroula. Historical Evolution of Laws on Armed Conflicts: A Jurisprudential Perspective from Geneva Conventions. *Social Science Research Network Electronic Publishing*. 27 Nov 2013. p. 13. URL : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2359949 [accessed 07 October 2017].

33. How is the Term «Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?. *International Committee of the Red Cross*. 17-03-2008 : site. URL : https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm [accessed 07 October 2017].

34. Wallensteen P., Sollenberg M. Armed Conflict, 1989-2000. J*ournal of Peace Research*. 2001. Vol. 38, № 5. P. 629 — 644.

35. Hensel P. R. The More Things Change... : Recognizing and Responding to Trends in Armed Conflict. *Conflict Management and Peace Science*. 2002. No 9. p. 27 — 52.

36. Eriksson M., Wallensteen P., Sollenberg M. Armed Conflict, 1989-2002. *Journal of Peace Research*. 2003. vol. 40, No. 5. pp. 593 — 607.

37. Eriksson M., Wallensteen P. Armed Conflict, 1989–2003. *Journal of Peace Research*. 2004. Vol 41, No. 5. pp. 625 — 636.

38. Teleology. *Oxford Living Dictionaries* : сайт. URL :
https://en.oxforddictionaries.com/definition/teleology [accessed 08 October 2017].

39. Платон. Тимей. Собрание сочинений. Перевод С. С. Аверинцева. В 4-х тт., Т. 3. С. 426—427, 429—430.

40. Гибель городов Содома и Гоморры. Книга Бытие 19:4-17.

41. Орланов Г. Б. Идея детерминизма: исторические тенденции развития // Детерминизм и современная наука. Воронеж, 1987. С. 9—23.

42. Аберкромби Н., С. Хилл С., Б.С. Тернер Б. С. Социологический словарь. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. 620 с.. URL : https://studfiles.net/preview/3539928/page:28/ (дата звернення : 08.10.2017).

43. Теличкін О. О. Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення міжнародного миру і безпеки: організаційно-правові засади :

Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спеціальність 12.00.0. Харків, 2004. 36 с.

44. Заросило, В. О. Геополітичний конфлікт у Косово (історичний та правовий аспекти). К.: Київський нац. ун-т внутр. справ. 2006. 184 с.

45. Пядышев В. Г. Внешние телеологические компоненты вооруженного конфликта, как важный фактор повышения эффективности международных операций поддержания мира. *Военно-юридический журнал.* М.: Юрист, 2011, № 9. С. 9 — 13

46. Пядишев В. Г. Учет местных телеологических составляющих — важный фактор управления снижением криминогенной напряженности в зонах операций по поддержанию мира. *Матеріали V Міжнародної конференції «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (26 квітня 2013 р.).* Одеса: ОДУВС, 2013. — С. 181 — 183.

47. Пядишев В. Г. Общая телеология внутренних локальных вооруженных конфликтов в контексте повышения эффективности гражданской полиции в составе международных операций по поддержанию мира: международно-правовые и организационные аспекты. *Science and World: International Scientific Journal.* 2013. № 4(4). С. 213 — 219.

48. Пядишев В. Г. Общая телеология внутренних локальных вооруженных конфликтов в контексте повышения эффективности гражданской полиции в составе международных операций по поддержанию мира: международно-правовые и организационные аспекты. *Science and World: International Scientific Journal.* 2013. — № 4(4). — С. 213 — 219.

49. Пядишев В. Г. Локальний телеологічний компонент, як важливий чинник забезпечення ефективності діяльності цивільної поліції в процесі міжнародних операцій з підтримання миру. *Південноукраїнський часопис.* 2009. №2. С. 32 — 36.

50. Chamberlain G. Ethnic 'cleansing' threat to Serbs in Kosovo. *The Telegraph.* 02 Dec, 2007.

51. Kroeger A. Mujahideen fight Bosnia evictions. *BBC News.* 18 July, 2000. URL : http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/840241.stm [accessed 08 October 2017].

52. Mukhopadhyay D. Warlords As Bureaucrats: The Afghan Experienc. NW, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace Publications Department. 2009. p. 27.

53. Liberia: Local NGO Educates Students On Violence, *AllAfrica.* 29 October 2013. URL : http://allafrica.com/stories/201310290821.html [accessed 08 October 2017].

54. Hopes Betrayed: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution. *Human Rights Watch.* November 2002, Vol. 14, No. 9 (D) p. 76.

55. Bouckaert P. Failure to Protect: Anti-minority Violence in Kosovo. *Human Rights Watch.* March — 2004. July 2004, Vol. 16, No. 6 (D) p. 66.

56. Lewis P. Kosovo PM is head of human organ and arms ring, Council of Europe reports . *The Guardian.* 2010, Tuesday 14 December.

57. Cassuto J, Tarnow P. The discotheque fire in Gothenburg 1998 A tragedy among teenagers [Electronic source]. *Burns.* 2003, Volume 29, Issue 5, P. 405 — 416. URL : http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0305417903000743 [accessed 08 October 2017].

58. Ranking of Military and Police Contributions to UN Operations. Month of Report: 31-Mar-15. *UN.org* : site. URL : www.un.org/en/peacekeeping/.../2015/mar15_2.pdf [accessed 08 October 2017].

59. Sanger D. Bush, in Kosovo, tells U.S. Troops Role is Essential. *The New Yorks Times.* 2001, July 25. URL : http://www.nytimes.com/2001/07/25/world/bush-in-kosovo-tells-us-troops-role-is-essential.html [accessed 08 October 2017].

60. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 року «Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України» // Указ Президента України № 435/2009. URL : http://www.president.gov.ua/documents/9454.html (дата звернення : 08.10.2017).

61. Winfield N. China Vetoes. *Associated Press.* 1999. February 25. URL : http://www.globalpolicy.org/component/content/article/190/33325.html [accessed 08 October 2017].

62. Kosovo: Top List of the Corrupted. *Prishtine: Express.* 13.04.2006. URL : http://www.eciks.org/english/lajme.php?action=total_news&main_id=364 [accessed 08 October 2017].

63. Mendelson S. E. Barracks and Brothels: Peacekeepers and Human Trafficking in the Balkans. NW, Washington DC: Center for Strategic and International Studies. 2005. p. 79.

64. The Shame of War: Sexual Violence against women and Girls in Conflict. Nairobi: United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2007. 138 p. URL : https://books.google.com.ua/books/about/The_Shame_of_War.html?id=5uaJQAAACAAJ&redir_esc=y [accessed 08 October 2017].

65. Plaut M. Congo spotlight on India and Pakistan. *BBC News.* 28 April 2008. URL : http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7367965.stm [accessed 08 October 2017].

66. Humanitarian Relief and Peacekeeping Operations. *The Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls.* 2012. URL : http://www.endvawnow.org/en/articles/529-humanitarian-relief-and-peacekeeping-operations.html [accessed 08 October 2017].

67. Smith Ph. Europe: Kosovo Has Lowest Illicit Drug Prices in Region. *StoptheDrugWar.org.* Washington DC. 2008, September 26, — issue #553. URL : http://stopthedrugwar.org/chronicle/2008/sep/26/europe_kosovo_has_lowest_illicit [accessed 08 October 2017].

68. UN survey: Afghanistan accounted for 64 per cent of global opium production in 2012. *United Nations Assistance Mission in Afghanistan.* — 2013. 7 May : site. URL : http://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=12254&ctl=Details&mid=15756&Itemid=36789&language=en-US [accessed 08 October 2017].

69. Sudan worried over «insane» hikes in use of illicit drugs. *Sudan Tribune.* 2012. 14 September. URL : http://www.sudantribune.com/spip.php?article43880 [accessed 08 October 2017].

70. Kosovo's Prime Minister linked to Organ Trafficking by Council of Europe. *Radio Free Europe — Radio Liberty.* December 15, 2010 : site. URL : https://www.rferl.org/a/kosovo_thaci_organ_trafficking/2248967.html [accessed 08 October 2017].

71. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and The Protocols Thereto. Vienna: United Nations Office On Drugs And Crime. 2004. p. 84.

72. Judith Reppy Institute for Peace and Conflict Studies at Cornell University: site. URL : http://pacs.einaudi.cornell.edu/ [accessed 12 July 2015].

73. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2007. 461 с.

74. Wright Q. A Study of War. University of Chicago Press, 1964. 474 p.

75. Gatlung J. Violence. Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research.* 1969. 6 (3). P. 167-191.

76. Ezell, Margaret J. M. Writing Women's Literary History. Baltimore and Lonlon : Johns Hopkins University. 2006. 216 p.

77. Lovelock J. E. The Ages of Gaia: A Biography of Our Living Earth. Oxford University Press, 2010. 255 p.

78. Мир. Вікіпедія — вільна енциклопедія : сайт. URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Мир (дата звернення : 08.10.2017).

79. About the Global Peace Index. *Vision of Humanity* : site. URL : http://www.visionofhumanity.org/#/page/about-gpi [accessed 08 October 2017].

80. Global Peace Index 2012: Measuring peace, its causes and economical value. Sidney, New York, Mexico City : Institute for Economics and Peace, 2012. p. 129.

81. Global Peace Index 2015: Measuring peace, its causes and economical value. Sidney, New York, Mexico City : Institute for Economics and Peace, 2015. p. 125.

82. К трёхсотлетию со дня смерти Гуго Гроция (Материалы заседания Института права Академии наук СССР 20. XI 1945 г. и приложения к ним). *Известия Акад. наук СССР. Отделение экономики и прав*а. 1946. №. 1. С. 3-52.

83. Советская историческая энциклопедия. Под ред. Е. М. Жукова. Том 9. М.: Советская энциклопедия, 1982. 1000 с.

84. Five Principles of Peaceful Coexistence. *About China.* : site. URL : http://english.people.com.cn/92824/92845/92870/6441502.html# [accessed 08 October 2017].

85. Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-Operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations (GAR 2625). Adopted by the UN General Assembly Resolution 2625 (XXV) of 24 October 1970 (A/RES/25/2625).

86. Conference on Security and Co-Operation in Europe. Final Act. Helsinki, 1975. 59 p.

87. Устав Организации Объединенных Наций. *Организация Объединенных Наций* : сайт. URL : http://www.un.org/ru/documents/charter/chapter6.shtml (дата звернення : 08.10.2017).

88. Universal Declaration of Human Rights proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948 (General Assembly resolution 217 A). *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/ [accessed 08 October 2017].

89. International Covenant on Civil and Political Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49. *Параграф* : site. URL : http://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=30066346 [accessed 08 October 2017].

90. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966. entry into force 3 January 1976, in accordance with article 27. *United Nations*

Human Rights Office of the High Commissioner : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx [accessed 08 October 2017].

91. Совещание по безопасности и сотрудничеству в Европе. Заключительный акт. Хельсинки, 1975. 59 с.

92. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948. International Committee of the Red Cross : site. URL : https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/357?OpenDocument [accessed 08 October 2017].

93. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965. entry into force 4 January 1969, in accordance with Article 19. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx [accessed 08 October 2017].

94. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979 by the UN General Assembly. Human Rights & Constitutional Rights : site. URL : http://www.hrcr.org/docs/CEDAW/cedaw.html [accessed 08 October 2017].

95. Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. Entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx [accessed 08 October 2017].

96. Bettati M., Kouchner B. Le Devoir d'Ingérence: peut-on les laisser mourir. Paris: Denoël publishers. 1992 p. 300.

97. To protect sovereignty or to protect lives? *The Economist.* May 15th 2008. URL : http://www.economist.com/node/11376531 [accessed 08 October 2017].

98. Пядишев В. Г. Протиріччя між принципами мирного співіснування держав: міжнародно-правове значення та перспективи розв'язання. *Вісник Центральної виборчої комісії.* 2015. №1, С. 62 — 70.

99. Antoine Rougier. La théorie de l'intervention d'humanité, RGDIP, 1910, P. 486 — 526.

100. Гроций Г. О праве войны и мира: Репринт с изд. 1956 г. М.: Ладомир, 1994. 868 с. URL : http://grachev62.narod.ru/huig_de_groot/content.html (дата звернення : 08.10.2017).

101. Неліп М.І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві. 2-ге видання. К.: Наукова думка, 1999. 189 с.

102. Borchard E. M. The Diplomatic Protection of Citizens Abroad or Law of International Claims. New York: the Banks Law Publishing Co, 1916. 930 p.

103. Лист Ф. Международное право в систематическом изложении. Юрьев, 1917. 472 с.

104. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов. 1882. - 418 с.

105. Hall, W. E. A treatise on international law. Oxford: The Clarendon Press, 1890. 864 p.

106. Горб Н. О. Гуманітарні інтервенції: до проблеми визначення поняття. *Держава та регіони.* Сер. Право. 2010. Вип. 3. — С. 103 — 107.

107. Mandelbaum M. The Reluctance to Intervene. *Foreign Policy.* 1994. No. 95. P. 3-19.

108. Secretary-General presents his Annual Report to General Assembly (SG/SM/7136). *United Nations.* 20 September 1999 : site. URL : https://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgsm7136.html (дата звернення : 08.10.2017).

109. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К., 2006.22 с.

110. Модин Н. В. Гуманитарная интервенция в современных международных отношениях : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. политич. наук : 23.00.04. М. 2010. 23 с.

111. Окох Санкгод Эмека. Проблема гуманитарной интервенции в мировой политике на примере Западной Африки (конец XX — начало XXI вв.) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. Наук : 07.00.15. М., 2012. 22 с.

112. Орєшкин Р. В. «Гуманитарная интервенция" в общей внешней политике и политике безопасности Европейского Союза в 90-е гг. XX века : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук : 07.00.03. Волгоград., 2005. 23 с. URL : http://www.dissercat.com/content/gumanitarnaya-interventsiya-v-obshchei-vneshnei-politike-i-politike-bezopasnosti-evropeiskog (дата звернення : 08.10.2017).

113. Громыко А.А. Ковалев, А.Г. Севостьянов, П.П. Дипломатический словарь в трех томах. Т. 1. М.: Наука, 1984. С. 403.

114. Thomas C. New States, Sovereignty and Intervention. Aldershot: Gower, 1985. 177 pp.

115. Викисловарь — многофункциональный многоязычный словарь и тезаурус. URL : http://ru.wiktionary.org/wiki/гуманитарный#.D0.91.D0.B8.D0.B1.D0.BB.D0.B8.D0.BE.D0.B3.D1.80.D0.B0.D1.84.D0.B8.D1.8F (дата звернення : 08.10.2017).

116. Wiktionary, the free dictionary. URL : http://en.wiktionary.org/wiki/humanitarian [accessed 08 October 2017].

117. Verwey W. D., Humanitarian Intervention, in The Current Legal Regulation of The Use of Force. A. Cassese (ed). Martinus Nijhoff Publishers, 1986. 541 p.

118. Murphy S.D. Humanitarian Intervention: The United Nations in the Evolving World Order. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1996 431 p.

119. Reisman, W. M. Humanitarian Intervention and Protection of Minorities. *Proceedings of the Annual Meeting of the American Society of International Law.* Vol. 91, April 1997, P. 431 — 437.

120. Kritsiotis D. Reappraising Policy Objections to Humanitarian Intervention. *Michigan Journal of International Law.* 19 (1998: 1005). p. 1032.

121. Verwey W. D. Humanitarian Intervention under International Law. *Netherlands International Law Review.* 1985. Vol. 32, №3. Volume 32, Issue 3, pp. 357 — 418.

122. MacFarlane S. N. Intervention in Contemporary World Politics. Oxford: Oxford University Press, 2002. p. 95.

123. Sigman J. F. Unauthorized Humanitarian Intervention: Should Sovereignty Be Ignored? Academia.edu 18 April 2013 pp. 13 http://www.academia.edu/3386882/Unauthorized_Humanitarian_Intervention_Should_Sovereignty_Be_Ignored

124. Gadihok S. S. Assessing Humanitarian Intervention in the Context of Global Governance: A Case Study of Syria. *Journal of Politics & Governance*. 2013. Vol. 2, No. 3/4, July-December. pp. 225 — 234.

125. Humanitarian Intervention: Pros and Cons. *Balinko Online Magazine*. 2007. No. 04. URL : http://balinko.blogspot.com/2007/04/humanitarian-intervention-pros-and-cons.html [accessed 09 October 2017].

126. Seybolt T. B. Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure. Oxford University Press. 2007. pp. 294.

РОЗДІЛ 2

ОПЕРАЦІЇ ООН З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ: МІСЦЕ, РОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ООН, ПРИНЦИПИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ

2.1. Місце операцій ООН з підтримання миру і безпеки в системі міжнародних заходів щодо утворення та збереження миру та їх еволюція

У січні 2018 р., представляючи Доповідь «Миробудівництво і збереження миру», ГС ООН Антоніу Гутерріш зазначив, що міжнародне співтовариство за 10 років витратило $ 233 млрд на гуманітарну діяльність, підтримання миру і надання допомоги біженцям. При цьому він вказав на необхідність «не просто реагувати на кризи, але вкладати більше коштів в їх запобігання». У зв'язку з цим він закликав підвищити статутний капітал Фонду миробудівництва з нинішніх $ 250 млн до $ 500 млн і вказав, що, за даними Світового банку, «ефективні превентивні заходи дозволять міжнародній спільноті економити $ 5-70 млрд на рік» [1, с. 12].

2.1.1. Складові міжнародної діяльності на користь миру

Слід зауважити, що наразі в сучасній вітчизняній, а також в іноземній (також і в російській) літературі, яка стосується питань збереження та відновлення миру, для опису зазначеної діяльності у ЗМІ та у міжнародно-правовій науковій літературі використовується більше двох десятків термінів-терміносистем. Часто-густо такі терміносистеми мають по декілька тлумачень, залежно від контексту. При обмеженому контексті виникають непорозуміння колізійної властивості.

Сьогодні важко визначити, коли саме для всіх видів діяльності, що стосуються запобігання збройних конфліктів, відновлення миру і підтримки його було введено узагальнюючий термін «операції на користь миру» (англ.: peace operations). Проте, можна стверджувати, що саме у доповіді Генерального Секретаря ООН Бутроса Бутрос-Галі «Порядок денний для миру» [2], яку було опубліко-

вано 2 липня 1992 року, вперше було визначено основні компоненти зазначеної діяльності:

- запобігання конфлікту;
- створення миру;
- підтримання миру;
- постконфліктна відбудова миру.

Розглянемо докладніше зазначені та інші компоненти, з яких створюється система всієї міжнародної діяльності щодо запобігання збройних конфліктів, відновлення миру і його підтримання, та терміни, що їх позначають.

Превенція (запобігання, відвернення) конфліктів (англ.: conflict prevention). В наш час багато науковців-міжнародників та практиків поділяють думку, що значної кількості кривавих локальних конфліктів з чисельними ресурсними втратами та, що найгірше, з людськими жертвами можна було б уникнути, якщо своєчасно та якісно збирати інформацію про стан подій в регіонах світу та використовувати її у діяльності, спрямованій на недопущення конфліктів з використанням дипломатичних засобів. Отже у наведеному вище документі ООН «Порядок денний для миру» акцентується увага на тому, що основним компонентом діяльності щодо превенції збройних конфліктів є превентивна дипломатія, тобто «дії, що спрямовані на запобігання виникнення суперечок між сторонами, на запобігання переростання суперечок, що існують, в конфлікти та на обмеження розповсюдження останніх, якщо вони відбуваються» [2]. Суб'єктами превентивної дипломатії можуть виступати Генеральний секретар ООН, посадові особи ООН, спеціально створені установи та програми, а також Рада Безпеки, Генеральна Асамблея та регіональні організації ООН. Найбільш чітко визначає превенцію конфліктів та її складові «Словник військових термінів» Департаменту оборони США: це «діяльність на користь миру з використанням дипломатичних, цивільних і, при необхідності, військових засобів, що доповнюють один одного, для моніторингу та виявлення причин конфлікту, і своєчасного вжиття заходів для запобігання виникненню, ескалації або відновленню бойових дій. Заходи, спрямовані на запобігання конфліктів, зазвичай проводяться відповідно до розділу VI Статуту Організації Об'єднаних Націй. Запобігання конфліктів може включати місії з встановлення фактів, консультації, попередження, інспекції і моніторинг» [3, с. 122].

Першим яскравим прикладом активного здійснення міжнародної превенції конфліктів стали Сили превентивного розгортання

Організації Об'єднаних Націй (далі: СПРООН), котрих було розташовано у колишній Югославській республіці Македонії з березня 1995 р. по 28 лютого 1999 р. [4]. Продовження курсу ООН на превенцію збройних конфліктів підтверджується у Доповіді Генерального секретаря ООН «Превенція збройних конфліктів», яку було опубліковано 7 червня 2001 р. [5].

Створення миру, або миротворчість (англ.: peacemaking). «Створення миру» від ООН є розширенням власних зусиль сторін для управління їх конфліктом. Коли сторони не можуть, Рада Безпеки або Генеральна Асамблея можуть звернутися до Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, щоб він здійснив свої «добрі послуги» для полегшення врегулювання конфлікту. Генеральний секретар може також проводити незалежні ініціативи щодо створення миру, пропонуючи сторонам свої «добрі послуги» (посередницьку діяльність), щоб вирішити конфлікт мирним шляхом. У документах ООН, зокрема у зазначеному вище «Порядку Денному на користь миру», «створення миру» визначається як «діяльність, яка сприяє тому, щоб сторони, що ворогують, прийшли до угоди, головним чином за допомогою таких мирних засобів, що передбачені в Главі VI Статуту Організації Об'єднаних Націй» [6].

Нагадаємо, що Главу VI Статуту ООН присвячено мирному врегулюванню суперечок. Зазначена діяльність здійснюється у ході конфлікту, відвертого або прихованого. Вона тягне за собою дипломатичний процес посередницької та переговорної діяльності з метою завершення конфлікту. Діяльність ООН щодо створення миру виключає застосування сил, за винятком, коли задля сприяння зазначеній діяльності їх буде застосовано за рішенням Ради Безпеки. Отже, як зауважує Кейт Малек, ««створення миру» може містити як ненасильницькі, так і насильницькі варіанти... проте через низку причин максимальну увагу на цій стадії слід приділяти ненасильницьким процесам, зокрема переговорам» [7]. Аналогічно цей термін визначається у «Словнику військових термінів» Департаменту оборони США: «Створення миру — це процес дипломатичних дій, посередництва, ведення переговорів, або інших форм мирного врегулювання, що призводить до завершення суперечки і вирішує питання, які привели до неї» [3, с. 380]. Отже створення миру може здійснюватись через переговори, посередництво, примирення, і арбітраж. Міжнародне право передбачає ще один канал — міжнародні суди [8].

До відомих прикладів діяльності щодо створення миру слід віднести всі спроби мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту, «човникової дипломатії» Г. Кіссінджера, посередництва Дж. Картера в Кемп-Девіді, (яке було успішним між Єгиптом та Ізраїлем, але не стосовно палестинського питання), угоди, підписані в Осло, посередницькі зусилля адміністрації Б. Клінтона, тощо. Жоден з цих прикладів не був успішним. До менш відомих, але більш успішних відносять переговори щодо мирного врегулювання у Мозамбіку, які поклали кінець 16-річній громадянській війні; посередництво Дж. Мітчела стосовно «Угоди доброї П'ятниці» у Північній Ірландії. Більш сучасні приклади — це підписана у 2005 р. «Суданська комплексна мирна угода», яка завершила Другу суданську громадянську війну та проклала шлях до незалежності Південного Судану у 2012 р.; мирна угода між Ісламським визвольним фронтом Моро та урядом Філіппін, яка створила полуавтономний регіон у Минданао [7].

Примушення до миру (англ.: peace enforcement). У своїй Заяві на Урочистому засіданні Генеральної Асамблеї, з нагоди Вшанування 50 років діяльності ООН з підтримання миру 6 жовтня 1998 р., Генеральний секретар ООН Кофі Анан звернув увагу на значний недолік операцій з підтримання миру: «В деяких місцях — Руанда і колишня Югославія — ми опинилися у стані безсилого жаху, коли було вчинено найбільш кричущі злочини. Там ми наочно побачили обмеження у діяльності з підтримання миру: ми на своїй шкурі дізналися, що війська з легким озброєнням на білих машинах та у блакитних шоломах не є вирішенням для кожного конфлікту. Іноді мир з початку треба створити — добитися його із застосуванням сили — перш ніж його можна буде зберігати» [9]. Протягом зазначеного засідання учасники дійшли загальної думки, що ООН не в змозі самотужки здійснювати операції щодо примушення до миру. Це підняло питання: якщо ООН не здійснює міжнародного примушення до миру, то хто має робити це? [10, с. 99-100]. При цьому витоки концепції «операцій ООН з примушення до миру» слід шукати в Статуті ООН від 26 червня 1945 р. у главі VII та її статтях 39, 41 і 42. Також стаття 47 пояснює, як намітити процедури, щоб впоратися з «порушеннями миру й актами агресії». Вона засновує Військово-штабний комітет для управління збройними силами, наданими у розпорядження Ради Безпеки ООН [11].

Сьогодні термін «примушення до миру» впевнено використовується у теорії та практиці діяльності на користь миру. Отже у

«Словнику військових термінів» Департаменту Оборони США «примушення до миру» визначають, як «застосування військових сил або погроза такого застосування, як правило, за міжнароднім дозволом, з тим, щоб примусити ту або іншу сторону до дотримання резолюцій або санкцій, які спрямовані на підтримання або відновлення миру і порядку» [3, с. 221].

Найбільш вдалими прикладами міжнародного примушення до миру вважаються:

- Відокремлення Східного Тимору від Індонезії у 1999-2002 рр. на підставі референдуму, проведеного ООН у 1999 р. Тоді вдалося перемогти насильницькі дії прихильників Індонезії та їхніх найманців щодо протидії відокремленню.
- Операція Тимчасовий орган Організації Об'єднаних Націй у Камбоджі (далі: ЮНТАК) у 1992-1993 рр. з цивільною та військовою компонентами, у 1992-1993 рр. з демократичними виборами, які відбулися в червні 1993 р.
- Стримування конфлікту між Туреччиною та Грецією з приводу Кіпру з військами ООН та поліцією. Сили досі на Кіпрі — у якості місії спостереження.
- Стримування конфлікту Силами спостереження ООН на ізраїльсько-єгипетському кордоні з 1948 року.
- Найменш вдалими вважаються:
- Операція ООН у Бельгійському Конго.
- Операції ООН 1990-х років на Балканах.

Причиною останнього послужило те, що «Правила втручання збройних сил» були занадто обмежувальними, що дозволило сербам провести кілька масових страт мусульман практично на очах у сил ООН, а також дозволило хорватам здійснити масові вбивства сербів та мусульман.

Підтримання миру (англ.: peacekeeping). Розглядаючи цій термін, вкрай важливо не плутати поняття. З одного боку він означає підтримання міжнародного миру і безпеки в усьому світі — це діяльність держав і міжнародних організацій, яка має на меті не допустити порушення миру і загрозу міжнародній безпеці, зокрема в результаті дій, що суперечать принципу заборони сили та загрози силою; така діяльність виражається у встановленні і розвитку міждержавного співробітництва в політичній, економічній, соціальній та інших галузях міжнародного життя [12 — 14].

З іншого боку, цей термін (підтримання миру) означає діяльність, яка пов'язана з операціями щодо підтримання миру при

подоланні конкретних локальних збройних конфліктів, про яку і йдеться у даному дослідженні.

При врегулюванні локальних збройних конфліктів кожен з усіх видів (етапів) міжнародної діяльності на користь миру, має своє призначення, свої специфічні можливості та особливості. Однак, підтримання миру серед цих етапів посідає особливе місце: при врегулюванні кожного окремого збройного конфлікту саме він є найбільш довготривалим і вимагає найбільшої кількості людських та інших ресурсів. Саме від його успішності значною мірою залежить: чи конфлікт остаточно загасне, чи спалахне з новою силою. Саме цій діяльності присвячено безліч робіт науковців та практиків. З моменту розташування першої операції ООН з підтримання миру й до сьогодення відомо 69 операцій [15]. Наразі у світі налічується 16 активних операцій [16]. Проте суперечки, щодо визначення поняття операцій з підтримання миру, тривають досі.

Підтримання миру — це діяльність, яка, створює умови для сприяння тривалому миру, — вказує Інтернет-словник Вікіпедії — Вільної енциклопедії [17].

Це — підтримка міжнародного миру і безпеки шляхом розгортання військових сил на тому чи іншому терені, відмічає «Англійський словник» Колінза [18].

Це — збереження миру; а також міжнародний орган або нагляд за перемир'ям між державами або громадами, які ворогують, — підказує відомий «Нескорочений словник» Мерріам-Вебстер [19].

Це — активне підтримання перемир'я між народами або громадами, особливо за допомогою міжнародних військових сил — стверджує Словник Бровзе [20].

Це — діяльність, спрямована на збереження миру, зокрема, це нагляд з боку міжнародних сил за станом перемир'я між націями, які ворогують, — стверджує «Англійський словник американської спадщини» [21].

Це — військові дії, що здійснені за згодою всіх основних сторін суперечки, призначені для моніторингу і сприяння здійсненню угоди (про припинення вогню, перемир'я, або іншої угоди) і підтримують дипломатичні зусилля, спрямовані на досягнення довгострокового політичного врегулювання, —вказує «Словник військових термінів» Департаменту оборони США [3, с. 380].

Більш системним вдається доктринальний підхід М. Устинової, що міститься в її Глосарії конфліктологічних термінів: «Підтримання миру — втручання військової сили третьої сторони для

роз'єднання збройних сил сторін, що конфліктують, і зниження насильства, зазвичай — на вимогу сторін, як одна з умов припинення вогню. Наразі підтримання миру часто асоціюється з цивільної діяльністю — моніторингом, охороною громадського порядку силами поліції і підтримкою гуманітарного втручання. Підтримання миру може означати і відновлення статус-кво, навіть якщо при ньому зберігаються причини конфлікту і структурне насильство. Підтримання миру може використовуватися як превентивний захід до спалаху відкритого конфлікту, а також після припинення відкритого збройного протистояння» [22, с. 41].

Більшість з наведених вище визначень або занадто загальні, або не враховують особливостей сучасних локальних конфліктів, серед яких сьогодні майже всі носять внутрідержавний характер, тому в зазначених умовах при проведенні операцій з підтримання миру використання саме військових сил зустрічає значні проблеми, тому операції все більш набувають багатофункціонального характеру, причому часто-густо центр ваги припадає на міжнародну поліцію.

У зв'язку з цим більш адекватним сучасним умовам виявляється визначення феномену підтримання миру, що його в особі свого Генерального Секретаря Бутроса Бутрос-Галі у 1992 р. надала Організація Об'єднаних Націй: «Діяльність щодо підтримання миру — це розгортання присутності Організації Об'єднаних Націй на терені за згодою всіх зацікавлених сторін, як правило, за участю військових Організації Об'єднаних Націй та / або працівників поліції, а часто також і цивільних осіб. Діяльність щодо підтримання миру — це метод, що розширює можливості як для запобігання конфліктів, так і для створення миру» [6].

У своїх працях визначенню терміносистеми «підтримання миру» надавали відповідні визначення багато авторів з України та зарубіжжя, наприклад: В. Ф. Заємський [23], О. В. Мещерякова [24, с. 47], В. С. Семенов [25, с. 9], Л. Д. Тимченко [26, с. 201] та багато інших. Вважаємо, що надані зазначеними авторами визначення не суперечать наведеному вище вдалому і лаконічному формулюванню Генерального Секретаря ООН та при цьому мало чого додають до нього.

Проте звертає до себе увагу спроба А. Ю. Леги (Україна) структурно відокремити основні ознаки операцій з підтримання миру:

1. Згода держав, що конфліктують...

2. Міжнародна збройна присутність...

3. Суворе використання сили лише у відповідності до мети операції...

4. Мета — попередження або припинення насильства...

5. Створення умов для мирного врегулювання конфлікту [27].

Застосовуючи зазначену ідею архітектоніки на базі структурування, але з використанням наведених вище джерел та спираючись на власний досвід участі у чотирьох міжнародних операціях з підтримання миру, ми пропонуємо надати визначенню операціям з підтримання миру іншого змісту. Отже, на нашу думку, особливості сучасної міжнародної операції з підтримання миру є такими:

1. *Мета* — створення умов для остаточного мирного врегулювання конфлікту. Операцію може бути розгорнуто стосовно фази конфлікту:

а) перед збройним конфліктом (якщо світовій спільноті вдалося завчасно розгледіти небезпечність сполоху збройного конфлікту),

б) безпосередньо після активної фази збройного конфлікту (для попередження повторного спалаху).

2. *Завдання*:

а) попередження насильства або припинення насильства — залежно від фази конфлікту;

б) сприяння відновленню правопорядку;

в) сприяння відновленню всіх рівнів інфраструктури.

3. *Передумови*:

а) внутрішні стосовно конфлікту — згода основних сторін конфлікту — держав у разі міждержавного конфлікту та фракцій населення (партій, конфесій, тощо) у разі внутрішнього конфлікту;

б) зовнішні стосовно конфлікту — згода держав-членів світової спільноти у вигляді відповідної Резолюції Ради Безпеки ООН стосовно організації, Мандату та розгортання операції.

4. *Сутність* — залежно від завдань, які у свою чергу залежать від виду та фази конфлікту:

а) присутність контингенту міжнародних збройних сил;

б) діяльність воєнних спостерігачів щодо моніторингу перемир'я;

в) діяльність міжнародної цивільної поліції та спецпідрозділів щодо забезпечення правопорядку та відновлення місцевих правоохоронних органів;

г) діяльність міжнародних цивільних служб щодо відновлення місцевих інфраструктур.

5. *Особливості використання зброї міжнародними військовими та поліцією*:

а) використання зброї міжнародними військовими: на відміну від операцій з примушення до миру, де бойові дії стосовно однієї

зі сторін конфлікту є завданням, в операціях з підтримання миру використання зброї передбачено саме для особистої самооборони та для оборони своїх позицій;

б) використання зброї міжнародними поліцейськими: передбачено використання спецзасобів та зброї спецпідрозділами міжнародної поліції з метою підтримання громадського порядку; залежно від статусу цивільної поліції (з виконавчою владою або без неї) цивільна поліція може бути без зброї, зі зброєю тільки для особистого самозахисту, зі зброєю для виконання завдань правоохоронної діяльності.

Як бачимо, наведена нами структура, свідчить про багатофункціональність сучасних операції з підтримання миру. В силу свого призначення та особливостей, зазначена складова міжнародної діяльності на користь миру є найбільш ресурсномісткою та впливовою. Саме тому дослідження, що проводиться, присвячено підвищенню ефективності діяльності цивільної поліції у складі міжнародних операцій з підтримання миру.

Постконфліктне миробудування. Як свідчить низка сучасних джерел [28; 29], термін «миробудування» було уперше запроваджено у 1970-х роках у працях норвезького науковця, соціолога та математика Йохана Ґалтунга, який закликав до створення структурного миробудування, з метою сприяння стійкому миру шляхом усунення «корінних причин» насильницьких конфліктів і підтримки місцевого потенціалу в галузі управління мирним розвитком та врегулювання конфліктів. Від того часу термін «миробудування» набув системного, різнорівневого та багатооб'єктного характеру і покриває також багатовимірні навчання, тренінги і завдання, починаючи від роззброєння протиборчих угруповань та до відновлення інститутів суспільства: політичних, економічних, судових та громадянського суспільства.

В рамках Організації Об'єднаних Націй термін «миробудування» став знайомим і профільним поняттям після звіту Генерального секретаря Бутрос Бутрос-Галі «Порядок денний для миру» у 1992 р. [6], який визначив «постконфліктне миробудування» як діяльність щодо виявлення та підтримки структур, які прагнуть посилити і зміцнити мир, щоб уникнути повторення конфлікту.

У 2000 р. у «Доповіді Групи по операціях на користь миру Організації Об'єднаних Націй», також відомій як «Доповідь Брахімі», «миробудування» було визначено, як «діяльність, що здійснюється на протилежному боці конфлікту, з метою заново зібрати основи

миру і забезпечити такі інструменти, що забезпечать побудову на зазначених основах чогось більшого, ніж просто відсутність війни» [30].

У травні 2007 р. у Комітеті політики Генерального секретаря ООН домовилися про наступні концептуальні основи щодо «миробудування» для впровадження до практики ООН: «Миробудування містить низку заходів, що спрямовані на зниження ризику виникнення або відновлення конфлікту — шляхом зміцнення національного потенціалу на всіх рівнях для врегулювання конфліктів, а також на закладання основ для стійкого миру та розвитку. Стратегії в області миробудування мають бути послідовними і враховувати конкретні потреби відповідної держави, основані на національній відповідальності, і повинні містити ретельно розкладений у послідовності пріоритетів, і, отже, відносно вузький комплекс заходів, спрямованих на досягнення вищевказаних цілей» [31].

Отже наразі основними *особливостями миробудування* вважають:

- національну відповідальність;
- національний потенціал;
- загальну стратегію.

1. Основні *суб'єкти миробудування* хоча й конспективно, але досить докладно вказані в електронному документі «Миробудування» сайту ООН [32]:

- Гуманітарні агентства та агентства розвитку можуть бути в державі, до, під час і після конфлікту. Після того, як закінчується конфлікт, ці суб'єкти можуть закласти важливі основи для процесу миробудування (шляхом надання ранніх дивідендів на користь миру).
- Операції з підтримання миру все частіше відіграють значну роль на ранніх стадіях постконфліктного миробудування. Мандати багатовимірних операцій містять завдання щодо роззброєння, демобілізації та реінтеграції, реформи сектору безпеки і підтримку електоральних процесів.
- Департаменти політичних справ спеціальних політичних місій та інтегрованих місій миробудування також виконують широкий спектр задач щодо побудови миру.

До того ж, у державах, які мають право на отримання коштів з Фонду миробудування ООН [33, с. 2], за планування, управління, виділення коштів та пропозиції щодо більш широких цілей в області миробудування відповідає спільний Керівний комітет. Зазначений

комітет очолюється сумісно національним урядом та представниками Організації Об'єднаних Націй.

На підставі ретельного відстеження останніх подій у світі, зазначених важливих виступів керівництва ООН, термін «миробудування» з відповідними редакціями введено до сучасних спеціальних та загальних словників Західної півкулі, таких як «Словник військових термінів Департаменту оборони США» [3, с. 380], «Вавилон 10. Найкращий світовий он-лайн словник» [34], «Wikipedia English — The Free Encyclopedia» [35], «Довідник офіцера цивільної поліції ООН» [36, с. 5], «Словник геноциду» С. Т. Самуеля та П. Л. Бартропа [37, с. 329]. Всі ці видання більш-менш повторюють одне-одного. Проте в останньому з них вказане визначення надано найбільш докладно та системно не тільки з позицій концептуального, але й з організаційного та структурного контексту: «Миробудування містить різні заходи щодо запобігання поновлення конфлікту. Воно також містить розробку і реалізацію структур і практичну діяльність, які спрямовані на зміцнення і закріплення мирних угод і домовленостей. Є два основні типи зусиль з миробудування: профілактичне миробудування та постконфліктне миробудування. Профілактичне миробудування складається з широкого спектра довгострокових видів діяльності (наприклад, діяльність щодо розвитку, інституційна та політична), які спрямовані на вирішення системних питань конфлікту. Постконфліктне миробудування покликане запобігти повторному виверження конфлікту шляхом зміцнення мирного процесу в довгостроковій перспективі. Серед багатьох заходів, що використовуються в одному або іншому типах (іноді в обидвох) щодо вищезгаданих зусиль з миробудування є військові заходи та заходи безпеки (наприклад, роззброєння, демобілізація та знищення зброї), гуманітарні (наприклад, репатріація біженців, надання допомоги біженцям щодо здійснення переселення, забезпечення чистою водою та достатнім харчуванням в регіонах, які було зруйновано в результаті конфлікту), політичні дії (наприклад, інституціональне будівництво, таке як відновлення міцної судові системи, проведення конституційних реформ, планування і проведення виборів), в галузі прав людини (наприклад, моніторинг прав людини і розслідування випадків позбавлення прав людини), економічні та соціальні заходи (наприклад, відновлення зруйнованої інфраструктури, а також планування і впровадження планів економічного розвитку)».

На жаль, в усіх вказаних визначеннях термін «миробудування» містить дві складові: профілактичне та постконфліктне. Проте, на

нашу думку, у більш логічному розумінні, для виключення термінологічної плутанини та відповідно до концепції, яку викладено у 1992 р. у згаданому «Порядку денному для миру» [5], для поняття профілактичного миробудування (зі всіма його складовими) доцільно використовувати розглянутий вище термін «превенція конфлікту», а термін «миробудування» закріпити саме за «постконфліктним миробудуванням»,

Саме цьому принципу, даючи свої визначення, слідують представники наукових кіл України та пострадянського зарубіжжя: Т. Л. Сироїд. [37, с. 170], К. А. Бекяшев [39, с. 425], М. О. Баймуратов [40, с. 153]: «Превентивна дипломатія — це дії, що спрямовані на попередження виникнення суперечок між сторонами, запобігання переростання суперечок, які існують, у конфлікти та обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення... Миробудування у постконфліктний період — це дії, спрямовані на попередження спалаху насильства між державами та народами після ліквідації конфлікту або конфліктної ситуації».

Складний процес постконфліктного миробудування є об'єктивно необхідним для досягнення стійкого миру. Але миробудування може бути успішним тільки в умовах, коли йому передує ефективне підтримання миру. При цьому через специфіку сучасних локальних збройних конфліктів (через їх внутрідержавний характер) два вказані етапи не тільки переплітаються все тісніше, але й спостерігається їх взаємне і системне зближення. Наприклад, поліція ООН у складі операцій з підтримання миру отримує та виконує все більше завдань, що за своєю сутністю тяжіють до миробудування: до завдань спостереження за діяльністю місцевої поліції додаються завдання навчання місцевої поліції у ході сумісної діяльності. Отже, офіцер сучасної цивільної поліції ООН — це не просто спостерігач, але «монітор-ментор». В Боснії і Герцеговині працівники поліції ООН вже викладали на постійній основі в поліцейській академії Врача (Сараєво), здійснювали поточний контроль якості проведення занять в академії у Баня-Луці та здійснювали процес відбору курсантів для обох академій. В Косово та Ліберії вони вже створювали поліцейські академії та виконували обов'язки перших викладачів.

Встановлення миру (англ.: establishment of peace). В термінології ООН термін «встановлення миру» передбачав «здійснення діяльності, яка сприяє відновленню національних інститутів та інфраструктури, зруйнованих в ході громадянської війни, або ство-

ренню взаємовигідних зв'язків між країнами, які брали участь у війні з метою уникнути відновлення конфлікту» [6].

У сучасній доктрині ООН щодо діяльності на користь миру даний термін вже майже не вживається, оскільки фактично був замінений терміном «миробудування» (досить докладно розглянутий нами вище), в рамках якого «передбачається допомога державам, які пережили конфлікт, у відновленні інфраструктури та національних інститутів, допомога у проведенні виборів, тощо, діяльність, спрямована на запобігання рецидиву конфлікту» [40, с. 20].

Проте наразі зазначений термін широко використовується для відбиття процесу або факту досягнення миру в результаті чиєїсь діяльності, наприклад: «Роль жінок у встановленні миру у Центральній Америці» [42], «Встановлення миру в Нікарагуа» [43], «Керрі: для встановлення миру в Сирії потрібен перехідний уряд» [44].

Діяльність на користь миру (англ.: peace activity). Вважається, що затвердження використання зазначеного терміну в теорії міжнародних відносин та у практичній діяльності ООН було здійснено при оголошенні зазначеного вище «Порядку денного для миру» [6]. Нагадуємо, що там же було вперше визначено розглянуті нами вище основні його компоненти:

- превенція (зокрема, превентивна дипломатія);
- створення миру;
- підтримання миру;
- постконфліктне миробудування.

Можна висловити певний сумнів щодо вірності перекладу терміну «peace operations» як «операції на користь миру». Але саме цей термін «операції на користь миру» використовують офіційні документи ООН російською мовою, наприклад: відома «Доповідь Брахімі» (рус.: Доклад Группы по операциям Организации Объединенных Наций в пользу мира от 17 августа 2000 года) [30, с. 1]. Загальний огляд фінансування операцій ООН з підтримання миру від 2006 р. «Глава II. Операции в пользу мира» [45, с. 9], тощо.

Саме зазначений термін використовується в роботах прогресивних українських науковців [46, с. 72].

Вважаємо, що цей термін є найбільш всеосяжною терміносистемою у сучасній міжнародній літературі, який охоплює системний комплекс багатооб'єктних та багаторівневих дій держав-членів міжнародної спільноти організаційного, організаційно-правового, нормативного, договірного, управлінського, ресурсного, військового спрямування, що зафіксовано зокрема у документах ООН стосовно

всіх видів діяльності, пов'язаної з процесами попередження про небезпеку для миру, встановлення, зміцнення та підтримання миру. Відповідно до «Словника військових термінів» Департаменту оборони США, діяльність на користь миру — це «термін, що охоплює міжвідомчі і багатонаціональні антикризові операції обмежених контингентів за участю всього інструментарію національних сил з військовими місіями, які призначені, щоб локалізувати конфлікт, відновити мир, і сформувати середовище для підтримання примирення і відновлення, а також для полегшення переходу до легітимного державного управління. Операції на користь миру містять діяльність з підтримання миру, примушення до миру, створення миру, миробудування, та зусилля щодо запобігання конфліктів» [3, с. 382]. Досить коротко, але за суттю вірно (на жаль, під терміном «миротворчість») цю діяльність визначав відомий російський науковець, автор значної кількості корисних робіт щодо діяльності на користь миру, заступник директора Департаменту міжнародних організацій МЗС Росії В. Ф. Заємский: «миротворчість — це сукупність заходів, які вживаються в інтересах збереження і підтримання міжнародного миру та безпеки» [23, с. 9].

Темам, що пов'язані з міжнародною діяльністю на користь миру (на жаль, досить часто під назвою «миротворча діяльність» або «миротворчість») у зв'язку з їх надзвичайною актуальністю, присвячено величезну кількість робіт у цілому світі.

2.1.2. Система міжнародної діяльності на користь миру

Світовий досвід свідчить, що будь-які дії на користь миру є найбільш ефективними, якщо вони мають своє місце у системі відповідних профільних операцій (дій) та виконуються у комплексі з іншими складовими цієї системи. Для зрозуміння змісту та ролі кожної з таких дій скористуємося наведеною на Рис. 2.1 так званою «хронологічною топологією операцій на користь миру», яку розробили Дж. Кулон (Монреальський університет, Канада) та М. Ліежуа (Левенський університет, Бельгія) у своїй сумісній праці «Що ж сталося з діяльністю щодо підтримання миру? Майбутнє традиції» [47, с. 39]. Для більш логічного сприйняття та розуміння, упорядкуємо зазначену схему та надаємо її на Рис. 2.2. Застосування елементів зазначеної схеми щодо розвитку гіпотетичного конфлікту розглядатимемо у послідовності: зверху, зліва — вниз і управо.

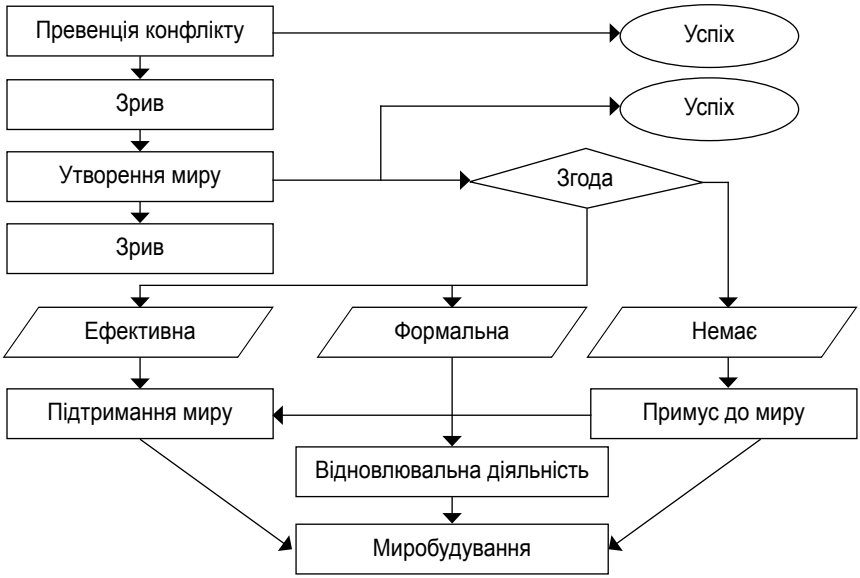

Рис. 2.1. Хронологічна топологія міжнародних операцій на користь миру (за Дж. кулоном та М. Ліежуа)

Успіхом фази запобігання конфлікту є досягнення миру в регіоні. При недосягненні успіху здійснення зазначеної фази, слід вдатися до наступної фази «Утворення миру» (миротворчість). Ця фаза, у свою чергу, передбачає виконання трьох основних завдань:

- арбітраж (розгляд суперечки третейським судом);
- примирення;
- посередництво.

Знову ж, прямим успіхом вказаної фази є надійний мир. При неспроможності виконання зазначеної фази, слід обирати одну з трьох наступних.

Для цього, по-перше, необхідно зробити спробу домогтись попередньої згоди сторін конфлікту щодо примирення. Зазначена згода може бути формальною, ефективною, або такою, що є не досягненою.

До фази «Підтримання миру та безпеки» можна переходити, якщо згода є ефективною. Ця фаза містить такі основні завдання:

- спостереження;
- втручання;
- багатовимірні операції.

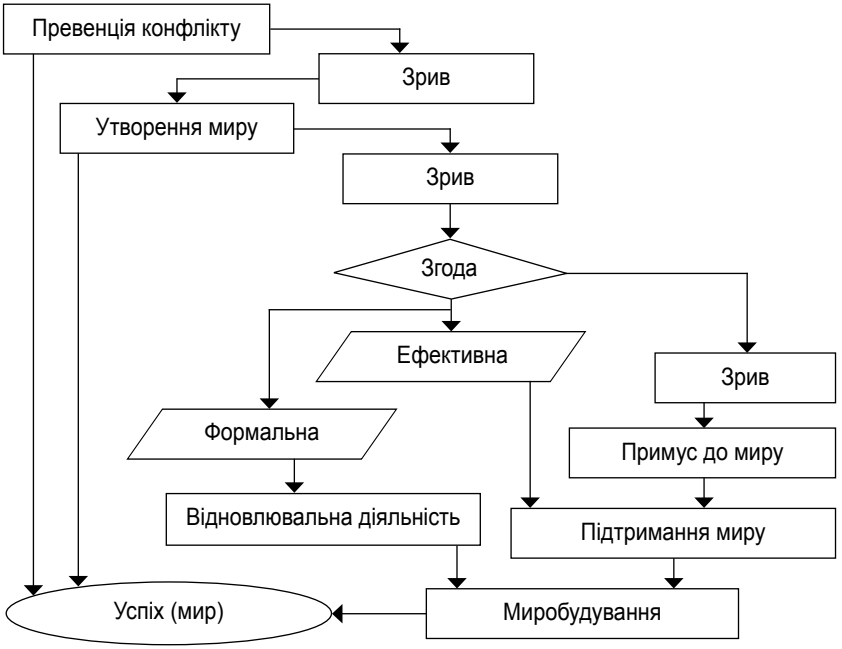

Рис. 2.2. Упорядкована хронологічна топологія міжнародних операцій на користь миру (за Дж. кулоном та М. Ліежуа)

Якщо згоди не досягнуто взагалі, перед фазою «Підтримання миру та безпеки» слід застосувати фазу «Примушення до миру», яка передбачає наступні завдання (операції):

- санкції;
- протиповстанські операції;
- військові операції.

Фаза «Відновлювальна діяльність» (діяльність щодо зниження рівню конфлікту) неминуче необхідна в разі формальної згоди. Основні її завдання, це:

- жорсткі дії;
- захист цивільних осіб;
- гуманітарна допомога.

Зазначені вище Дж. Кулон та М. Ліежуа вважають, що до остаточної фази діяльності на користь миру «Відбудова миру» можна переходити по завершенні фаз «Підтримання миру і безпеки» та «Відновлювальна діяльність». Ми же, на підставі аналізу чисельних профільних операцій, вважаємо, що після фази «Відновлювальна

діяльність» фаза «Підтримання миру і безпеки» з її багатовимірними операціями, є об'єктивно необхідною. Саме тому вважаємо за доцільне внести необхідні зміни до вищезазначеної схеми, як вказано на Рис. 2.3.

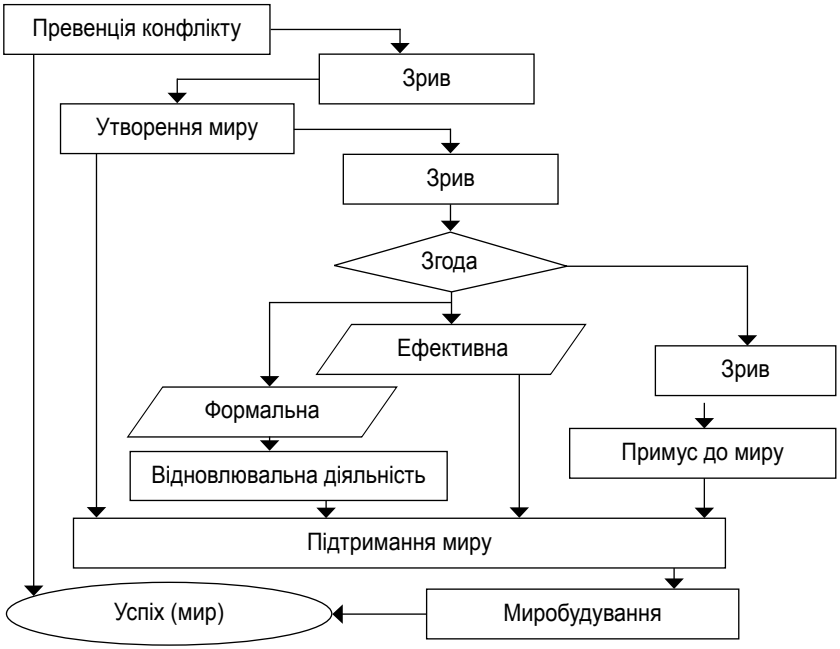

Рис. 2.3. Запропонована хронологічна послідовність застосування міжнародних операцій на користь миру з обов'язковою фазою «Підтримання миру»

Отже, на нашу думку, тільки після фази «Підтримання миру та безпеки» можна переходити до завершальної фази «Відбудова миру» (миробудування), яка, у свою чергу, містить наступні завдання:

- реформа сектору безпеки;
- роззброєння, демобілізація, реінтеграція (екс-комбатантів);
- забезпечення верховенства закону;
- багатовимірні операції.

Вкажемо також, що сучасність додає свої вимоги Отже часто-густо завдання різних фаз можуть здійснюватись одночасно та перетинатись одне з одним, реалізуючись внахлест, «запливаючи» одне на одного.

Тобто фази можуть бути тісно пов'язані між собою. Наприклад, виконання завдань: реформа сектору безпеки, роззброєння, демобілізація, реінтеграція, забезпечення верховенства закону, багатовимірні операції, — що формально стосуються фази «Відбудова миру», наразі все частіше розпочинають виконуватись майже від початку попередньої фази «Підтримання миру та безпеки». Саме тому теоретичний розподіл завдань між фазами слід вважати певною мірою умовним.

2.1.3. Проблема сучасної плутанини з термінами щодо діяльності на користь миру та необхідність і напрями її усунення

Наразі навіть у науковій літературі спостерігається неприпустима неоднозначність терміну «миротворча діяльність» або «миротворчість». Отже його використовують у наступних сенсах.

1) «Миротворчість» у сенсі «діяльність на користь миру» (тобто у протиріччі з керівними документами ООН). У назві роботи російського науковця І. М. Крупянко «Эволюция миротворческой деятельности ООН в новой системе международных отношений: опыт операций по поддержанию мира в Камбодже и на Восточном Тиморе» [48] використовується термін «миротворча діяльність». Причому з самої ж назви також випливає, що фактично роботу присвячено досвіду «операцій з підтримання миру» — це один з напрямів діяльності «на користь миру». Але «створення миру» («миротворча діяльність») є іншим напрямом діяльності «на користь миру». Отже під терміном «миротворча діяльність» в роботі мається на увазі «діяльність на користь миру» (що відповідає керівним документам ООН).

Вже згаданий вище автор значної кількості корисних робіт щодо діяльності на користь миру В. Ф. Заємський також використовує термін «миротворчість» у сенсі «діяльність на користь миру» [48, с. 131]. Перелік українських та зарубіжних авторів, які використовують термін «миротворча діяльність» у сенсі «діяльність на користь миру» можна продовжувати [50 — 53].

Цьому факту не слід дивуватися, оскільки досі навіть дані юридичних словників не враховують концепції ООН «діяльності на користь миру» та її складових від 1992 р. Отже юридичні словники під терміном «миротворча діяльність» сьогодні розуміють «дії держав

з підтримання або відновлення міжнародного миру і безпеки, що вживаються Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй, регіональними органами (або в рамках регіональних угод, або на підставі двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів) і які не є (відповідно до Статуту ООН) примусовими» [54]. Це ж стосується інших словників, наприклад, «Словника з надзвичайних ситуацій»: «миротворча діяльність — це колективні дії держав, міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ та ін.) політичного, економічного, військового та іншого характеру, здійснювані після виникнення збройного конфлікту і спрямовані на його припинення переважно мирними способами. Проводяться відповідно до норм і принципів міжнародного права і сприяють усуненню військової загрози, встановлення миру і безпеки. Вони можуть включати посередницьку діяльність, дії щодо примирення конфліктуючих сторін, переговори, дипломатичну ізоляцію і санкції. Включає в себе при необхідності і надання гуманітарної допомоги» [55]. Проте, відповідно до концепції, що її викладено у «Порядку денному для миру», «створення миру» — це, переважно дипломатична діяльність.

2) «Миротворчість» у сенсі «створення миру» (тобто — відповідно до керівних документів ООН). На сайті ООН у статті «Що робить ООН для забезпечення миру» в розділі «Миротворчість» справедливо вказано: «Завдяки своїй миротворчій діяльності Організація Об'єднаних Націй, використовуючи дипломатичні механізми, допомагає протиборчим сторонам дійти згоди». Причому розділ «Миротворчість», стоїть у ряду з розділами: «Миробудування» і «Підтримання миру» [56]. У даному випадку термін «миротворчість» цілком справедливо означає не загальну діяльність на користь миру, але сферу дипломатичних зусиль, для якої ми вище зарезервували термін «створення миру».

Щоб виключити зазначену двозначність, дехто із сучасних науковців, наприклад, О. В. Мещерякова задля усунення подвійного трактування у цьому сенсі вживає ускладнений термін «Миротворча діяльність у вузькому сенсі» [24, с. 11; 37; 41; 56], маючи на увазі, що «миротворча діяльність у широкому сенсі» — це «діяльність на користь миру». Але термін «миротворчість» має ще один сенс.

3) «Миротворчість» у сенсі «підтримання миру» (тобто у протиріччі з керівними документами ООН). У статті «Эволюция миротворчества ООН» В. В. Шустов несправедливо ототожнює миротворчу діяльність та операції ООН з підтримання миру:

«Термины «миротворческая деятельность» или «операции ООН по поддержанию мира»» [53]. Тої ж змістовно-методологічної помилки припускається В. Ф. Лисак: «Сьогодні під терміном миротворчість розуміють операції з підтримання миру та безпеки», «проведення міжнародних миротворчих операцій» [576]. З урахуванням наданого у «Порядку денному для миру» [6] змісту терміносистеми «миротворча діяльність», як, у першу чергу, дипломатичної діяльності, терміносистема «миротворча операція» не має сенсу. Проте, на жаль, зазначене словосполучення сьогодні все ж таки використовується досить часто: на правовому порталі Pravodom — назва статті «Миротворчі операції ООН» [58], на сайті «United Nations Ukraine» — назва статті «Затрати на миротворчі місії ООН складають 0,5% від світових витрат на озброєння» [59], тощо.

Наразі в офіційних документах ООН (що російською мовою) термін «международные миротворческие операции» стрімко замінюється терміном «международные операции по поддержанию мира» [60]. При цьому на тому ж самому сайті «Операции ООН по поддержанию мира» досі зустрічається стаття «История миротворческих операций», хоча в ній формально йдеться саме про «Операції ООН з підтримання миру».

Тому не можна не погодитися з О. В. Мещеряковою, яка у статті «Операції ООН з підтримання миру: усунення двозначностей», вказує, що «таке двозначне використання термінів різними науковцями та політиками ставить під загрозу правильне розуміння суті проблеми і, на жаль, деколи може призвести до негативних наслідків» [24, с. 72].

Важливим моментом в міжнародній діяльності на користь миру є робота міжнародних сил на теренах збройних конфліктів безпосередньо протягом останніх, або негайно по завершенні. Для позначення такої роботи використовують терміни «міжнародна операція» або «міжнародна місія». Відповідно до сучасного словника Макмілана [61], поняття «операція» має наступні змісти:

- планована діяльність за участю багатьох людей, особливо солдатів або поліцейських;
- дія або сукупність дій, які необхідно здійснити для досягнення чогось;
- процес різання в чиєсь тіло з медичних причин;
- компанія (інституція), або частина великої компанії;
- спосіб, яким працює будь-яка система або організація;
- управління машиною і т. д.

Термін «місія» досить докладно описано в Оксфордському словнику [62]:

- важливе призначення, яке надається людині чи групі людей, як правило, включаючи поїздки за кордон;
- група людей, яка відправляється на завдання;
- організація або установа, яка бере участь у довгостроковому відрядженні за кордон;
- операція, що здійснюється військовим літаком, наприклад, розвідка;
- експедиція в космос з конкретною метою;
- покликання чи призначення релігійної організації поширювати свою віру;
- мета, яка сильно відчувається, амбіції, чи покликання.

Отже, термін «місія» у своєму використанні частіше всього своїм змістом має «призначення». Проте термін «операція» має більше тяжіння до змісту: «організований процес або робота, яка виконується». При цьому обидва терміни можуть мати своїм змістом організацію або компанію, тобто групу людей (фахівців), організовану для виконання важливого завдання.

Бажаючи виявити відмінність безпосередньо між терміносистемами «операція з підтримання миру» та «місія з підтримання миру», звертаємось до відомого «Словника вільного доступу» найвідомішої електронної пошукової системи «Google»: «Операція з підтримання миру — це діяльність щодо збереження миру за допомогою військових сил (особливо, якщо міжнародні військові сили підтримують припинення вогню між групами або націями, що ворогують)» [63].

З того ж словника стосовно терміносистеми «місія з підтримання миру» ми одержуємо це ж визначення дослівно (!): «Місія з підтримання миру — це діяльність щодо збереження миру за допомогою військових сил (особливо, якщо міжнародні військові сили підтримують примирення між групами або націями, що ворогують)».

Для остаточної впевненості звертаємось до Глосарію операцій з підтримання миру ООН: «Операція з підтримання миру — небойові військові дії, що здійснюються зовнішніми силами за згодою всіх основних сторін, що воюють, і призначені для моніторингу і сприяння здійсненню угоди про перемир'я, яке існує, на підтримку дипломатичних зусиль щодо досягнення політичного врегулювання; операція з підтримання миру містить: сили для підтримання миру, місії спостерігачів і змішані операції» [64].

Терміносистеми «місія з підтримання миру» у зазначеному глосарію не існує взагалі, хоча існує терміносистема «місія спостерігачів»: Місія спостерігачів містить офіцерів, а також пости спостереження та призначена для моніторингу припинення вогню та перемир'я.

Слід зазначити, що значна робота щодо визначення вказаних терміносистем виконана О. В. Мещеряковою. У своєму дослідженні вона робить висновки:

- «... миротворчі операції — це комплекс цілеспрямованих організаційних заходів, санкціонованих Радою Безпеки ООН для збереження, відновлення та підтримання миру» [24, с. 53];
- «Миротворча місія — це сукупність основного (військового, поліцейського і цивільного) та додаткового (дипломатичний, політичний, виборчий тощо) компонентів, які забезпечують проведення миротворчої операції. Якщо операція — це засіб досягнення цілей ООН, то місія — це безпосередні виконавці цих цілей. Їх співвідношення можна охарактеризувати як орган та його діяльність» [24, с. 54].

Проте ми маємо зауважити, що, по-перше, неприпустимо стосовно операцій (або місій) з підтримання миру використовувати визначення «миротворча», оскільки, як доведено вище, наукова однозначна терміносистема «створення миру» — це «процес дипломатичних дій», і, відповідно, він не може бути сукупністю «військового, поліцейського і цивільного» компонентів.

По-друге: порівняння співвідношення між операцією та місією, як між «органом та його діяльністю» не є адекватним з формальної точки зору, оскільки формально — це співвідношення між дією та її призначенням. Покажемо також, що це не відповідає реальності з неформальної точки зору — з позиції, практично прийнятої в ООН. Отже, звертаючись до сайту «Операції ООН на користь миру» (UN Peace Operations) [65] та обираючи сторінку «Поточні операції з підтримання миру», спостерігаємо, що у переліку перемежовуються назви з термінами «операція» та «місія»:

- Операція ООН у Кот д'Івуарі (United Nations Operation in Côte d'Ivoire) [66];
- Місія ООН у Ліберії (United Nations Mission in Liberia) [67];
- тощо.

Саме тому можна казати, наприклад: «цивільна поліція у складі операції ООН» та «у складі місії ООН». Отже робимо висновок, що

у практичному сенсі зазначені терміни у міжнародній документації визнано синонімами. Проте у західній літературі традиційно частіше застосовується термін «місія», але у Східній Європі — «операція».

Вважаємо за потрібне акцентувати увагу й стосовно терміну «миротворець», як назви професії працівника операції з підтримання миру. У засобах масової інформації та навіть у науковій літературі у Східній Європі стосовно військових та поліцейських учасників міжнародних операцій з підтримання миру часто-густо використовується термін «миротворець». Проте, вважаємо це не вірним, оскільки в системі термінів міжнародної діяльності на користь миру «створення миру» означає діяльність, пов'язану з процесом дипломатичних та посередницьких дій (див. вище). Цією справою займаються дипломати, які не потребують додаткового визначення «миротворець». В мові документів ООН загально-побутовому узагальненому українському терміну «миротворець» (російському «миротворец») відповідає ціла низка спеціалізованих термінів:

- peacemaker (той, що створює мир);
- peacekeeper (той, що зберігає мир);
- peace-builder (той, що будує мир);
- conciliator (посередник щодо примирення);
- pacificator (той, що знижує загострення пристрастей).

Отже рекомендуємо термін «миротворець» поступово усунути з використання стосовно осіб, що присвятили свою діяльність справі збереження миру, та замінити його терміном «зберігач миру» (peacekeeper), який, власно, й використовується у західній науковій літературі та ЗМІ стосовно категорії осіб, які намагаються утримувати мирний стан справ, часто-густо виконуючи роль посередників [68], а також службовців військових сил, тощо, яких розташовано для підтримання та відновлення миру [69]. Від себе не можемо не додати, що під цю категорію наразі, після трансформації збройних конфліктів, повною мірою підпадають працівники міжнародних поліцейських сил, які несуть основне навантаження щодо зазначеної роботи у ситуаціях з внутрідержавними збройними конфліктами, де розмежування боків, що ворогують, військовими кордонами унеможливлено через густо змішане проживання представників фракцій, що ворогують.

Узагальнюючи, слід зазначити: щоб професійно займатися підвищенням ефективності боротьби з причинами, розвитком, розпов-

сюдженням та наслідками локальних збройних конфліктів, необхідно чітко розмежовувати елементи цієї боротьби: їхні прерогативи, можливості, джерела та проблеми. Для цього, не в останню чергу, слід виключити з професійного обігу терміни, які несуть неоднозначність.

Звертаємо увагу, що в оригінальних документах ООН (які створюються англійською) наведеної термінологічної плутанини немає. Отже саме для виключення, нарешті, термінологічної плутанини в українській науковій літературі ми запропонували введення і використання наведених вище термінів — аналогів, що відповідають термінам з оригінальних документів ООН:

- peace operations — діяльність (операції) на користь миру;
- conflict prevention — превенція конфліктів;
- peacemaking — створення миру;
- peacekeeping operations — операції з підтримання миру;
- peacekeeper — зберігач миру;
- post-conflict peace-building — постконфліктне миробудування.

Для підвищення гарантій виключення зазначеної неоднозначності, вважаємо за доцільне повністю виключити зі вживання у науковій літературі терміни: «миротворчий», «миротворчість», «миротворець», незважаючи на те, що наразі зазначені терміни значаться у словниках: тлумачних та навіть професійних. Вважаємо, що слід повністю виключити зазначені терміни, не залишаючи жодного з них навіть у будь-якому одному сенсі, — оскільки кожен з них вже має декілька змістів, та при вживанні може буде зрозумілий за хибним змістом.

2.2. Історико-правовий дискурс становлення операцій ООН з підтримання миру і безпеки

Діяльність ООН з підтримання миру почалася буквально з моменту створення цієї глобальної організації. Можна стверджувати, що майже з цього моменту розпочалася еволюція операцій з підтримання миру.

Тому вважаємо, що розмежування міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки на покоління треба виконувати на підставі відмінностей їх мандатів, як найбільш значних і конституюючих чинників, які визначають основні завдання (або функції), повно-

важення та міжнародно-правовий статус МОПМБ в цілому та їх працівників. Мандат МОПМБ — це основний документ, схвалений Радою Безпеки ООН, який містить опис мети, функцій і завдань операції, компетенції її органів та окремих учасників, тощо.

2.2.1. Визначення термінів (тезаурус), які необхідні для вивчення призначення операцій з підтримання миру і безпеки

Щоб визначитися з призначенням й повноваженнями операцій з підтримання миру та окремих їхніх складових, по-перше, визначимось з адекватними дослідженню значеннями термінів: *функція, мета, завдання, проблема, компетенція, компетентність, повноваження.*

Функція. З погляду математики, поняття функції виражає інтуїтивне уявлення про те, як одна величина повністю визначає значення іншої величини [70, с. 798]. Найбільш загальне визначення цьому терміну надає авторитетне видання Філософський словник логіки, психології, етики, естетики та історії філософії Брокгауза-Ефрона: «Функція — таке відношення між двома елементами, при якому будь-якій зміні в одному відповідає цілком певна зміна в іншому» [71, с. 263]. Однак елементи завжди є складовими системи. Але при вивченні систем необхідним інструментом є системний підхід. Це — підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів (компонентів), яка має вихід (мету), вхід (ресурси), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок. Сутність підходу полягає у реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт в процесі його дослідження має розглядатися як велика і складна система і одночасно як елемент більш загальної системи [71 — 73]. Отже «функція об'єкта, системи (лат. functio — здійснення, виконання) — це діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи, робота, що виконується органом, організмом; роль, значення чого-небудь» [74].

З урахуванням системного підходу, при якому елементи утворюють єдину систему, яка зберігає свою цілісність і здатність себе підтримувати завдяки діям і взаєминам всіх елементів, визначимо функцію кожного елемента системи, як його дії щодо збереження цілісності системи, а також її здатності здійснювати своє призначення у складі більш великої системи.

Отже, формально загальна функція операції з підтримання миру — підтримувати у проблемній державі умови, що сприяють діяльності щодо миробудування, яка, у свою чергу, виконує свої завдання для досягнення загальної мети: створення та зміцнення самодостатніх інститутів для подальшого підтримування стійкого миру.

Мета, завдання, проблема. Філософ А. Л. Доброхотов визначає мету, як «ідеальний або реальний предмет свідомого чи несвідомого прагнення суб'єкта; кінцевий результат, на який навмисно спрямований процес» [75].

Дослідники К. А. Сергеєв та Я. А. Слінін визначають її як «доведення можливості до її повного завершення» [76, с. 33].

У «Вільній енциклопедії» зауважують на хронологічний характер зазначеного поняття: «Мета або ціль означає стан в майбутньому, який можливо змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути. Тим самим мета є бажаною кінцевою точкою процесу... Мета може бути короткостроковою або довгостроковою» [77].

Науковці у галузі автоматизованого управління А. В. Меньков і В. А. Острейніковський надають смисловій зв'язок понять «мета» та «завдання»: мета відповідає на запитання «чого потрібно досягти?», а завдання — на запитання «якими діями цього можна досягти?». Мету в техніці часто помилково ідентифікують з завданням [78, с. 77-80].

Науковець у галузі кібернетики та психології А. В. Брушлінський зауважує на відмінність понять «завдання» і «проблема»: Завдання — проблемна ситуація з явно заданою метою, якої необхідно досягти; в більш вузькому сенсі завданням також називають саму цю мету, дану в рамках проблемної ситуації, тобто те, що потрібно зробити. Декілька більш жорстке розуміння «завдання» передбачає явними і визначеними не тільки мету, але і умови задачі, яка в цьому випадку визначається як усвідомлена проблемна ситуація з виділеними умовами (даними) і вимогою (метою). Ще більш вузьке визначення називає завданням ситуацію з відомим початковим станом системи і кінцевим станом системи, причому алгоритм досягнення кінцевого стану від початкового відомий (на відміну від проблеми, в разі якої алгоритм досягнення кінцевого стану системи не відомий) [79]. До цього фахівець з психології мислення О. К. Тихомиров: додає, що задача має параметри:

- елементи ситуації;

- правила перетворення ситуації;
- необхідне рішення (мета).

У § 1 Гл. 2 свого дослідження він також зауважує: «На відміну від функції, яка може здійснюватися постійно, задачу може бути розв'язано» [80].

Компетенція, повноваження, компетентність. Можна припускати, що обидва терміни: компетенція та компетентність, — прийшли до української мови (й до російської) з англійської. Наразі існує декілька десятків значень (понять), які відповідають терміну «компетенція». Як відзначає фахівець з компетентності менеджерів Одрі Коллін, «компетенція» має різні значення, і продовжує залишатися одним з найбільш розпливчастих термінів у галузі розвитку управління і організаційній та професійній літературі [81, с. 20-25]. Це висловлення пов'язано, у першу чергу, з тим, що у західній літературі досі значна кількість авторів сприймають «компетенцію» у значенні, якому більш відповідає термін «компетентність». Підтвердженням тому, зокрема, є визначення, навіть, у визнаній Британській Енциклопедії, що слово «компетенція» має своїм синонімом слово «компетентність» (!) [82]. Зазначена двозначність має місце також у колі пострадянських науковців. Отже, відомий Словник С. І. Ожегова також надає два змісти: «Компетенція. 1. Коло питань, в яких хто-небудь. добре обізнаний. 2. Коло чиїхось повноважень, прав: «Компетенція суду. Справа не входить до чиєїсь компетенції»» [83]. Певна кількість науковців, та навіть колективів авторів, що належать до професійних юридичних кіл, за терміном «компетенція» закріплюють наступне змістовне значення: «Компетенція — сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством» [84; 85].

У зв'язку з напрямом дослідження пропонуємо обрати наступне змістовне визначення профільного терміну: «Компетенція (юридичний термін) — сукупність юридично установлених повноважень, прав і обов'язків конкретного органу чи посадової особи; визначає його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування). Юридичний зміст поняття «компетенція» містить такі елементи: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); права і обов'язки, повноваження органу чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям» [86].

Отже, виникає необхідність визначитися з етимологію терміну «повноваження». Більшість дефінітивних визначень тяжіють до

наступного: «Повноваження — це обмежені обов'язки і права, офіційно надані кому-небудь на вчинення чого-небудь за допомогою використання наявних ресурсів» [87]. Повноваження — це обмежене право і відповідальність використовувати ресурси організації, самостійно приймати рішення, віддавати розпорядження і здійснювати ті або інші управлінські дії в організації. До речі, повноваження поділяються на:

- загальні (повноваження вищого керівництва);
- лінійні (повноваження безпосереднього керівника);
- функціональні (можливість впливу на працівників, які не є лінійними підлеглими) [88].

Тобто повноваження є складовою компетенції у наведеному вище її сенсі.

Проте, окрім наведеного вище змістовного значення, що є характерною ознакою органу публічної влади, «компетенції» досі надають й інші змістовні навантаження, що базуються на властивостях фізичної особи. Отже у Вільній енциклопедії «Вікіпедія» стверджується: «Компетенція (від лат. competere — відповідати, підходити) — це здатність застосовувати знання, вміння, успішно діяти на основі практичного досвіду при вирішенні завдань загального роду, також певної широкої області. Компетенція — базова якість індивідуума, що містить сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, необхідних для якісно-продуктивної діяльності. Компетенція — сукупність взаємопов'язаних базових якостей особистості, що включає в себе застосування знань, умінь і навичок в якісно — продуктивної діяльності» [89]. Майже це ж саме визначення дають у системі менеджменту: «Компетенція — це особистісна здатність фахівця (працівника) розв'язувати певний клас професійних завдань» [90].

На нашу думку, останні визначення більш стосуються поняття «компетентність», ніж поняття «компетенція». Компетентність у перекладі з латинської (competentia) означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність також визначається, як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Отже «компетентність» — це інформованість, обізнаність, авторитетність. [91]. Термін «компетентність» у значенні «здібності персони виконувати професійні обов'язки належним чином» вперше з'явився у статті Р. У. Уайта у 1959 р. у зв'язку з необхідністю просувати концепцію розвитку мотивації виконавців [92, с. 297-333].

Зазначену концепцію розвивали С. С. Лундберг (1970 р.), Д. Мак-Клеланд (1973 р.), Т. Ф. Гілберт (1978 р.) та інші [93 — 99].

Наразі «компетентність», на думку відомого американського соціолога Гарольда Гарфінкеля, — це володіння знаннями та досвідом власної діяльності, що дозволяють виносити об'єктивні судження і приймати точні рішення [100, с. 3-25].

На підставі наведеного для подальшого розгляду закономірностей і особливостей операцій з підтримання миру та суб'єктів, які беруть в них участь, вважаємо за доцільне зупинитись на наступних визначеннях вказаних термінів:

Функція елемента системи — це його частка дій щодо збереження цілісності всієї системи, а також її здатності здійснювати своє призначення у складі більш великої системи.

Мета — це гіпотетичний стан об'єкта у майбутньому, якого необхідно досягти. Мета відповідає на питання: «Чого необхідно досягти?»

Може бути мета процесу (*одноразова мета)*: наприклад, побудова установ задля забезпечення стійкого миру. По досягненні такої мети увесь подальший процес втрачає сенс та припиняється.

Може бути *мета функції* (*пролонгована мета)*: наприклад, підтримання того або іншого режиму у певних межах. Коли режим вперше введено у зазначені межі, мета з одного боку вважається досягнутою, проте робота щодо підтримання режиму не припиняється. Отже зазначена мета є не одноразовою, але пролонгованою.

Для досягнення одноразової мети необхідно виконати одну або множину завдань.

Завдання — це проблемна ситуація, котра має відомі початковий та кінцевий стани, а також алгоритм необхідних дій. Завдання відповідає на питання: «Якими діями можна досягти мети?»

Проблема відрізняється від *завдання* тим, що алгоритм необхідних дій для її розв'язання — не є відомим.

Завдання відрізняється від *функції* тим, що воно може бути виконано остаточно.

Компетенція — це сукупність юридично встановлених повноважень конкретного органу або посадової особи, яка визначає його місце в системі. Юридичний зміст поняття «компетенція» містить певні елементи: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); повноваження органу чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям.

Повноваження — це складова компетенції, яка полягає у покладених організацією на когось обмежених обов'язках та у наданих йому обмежених правах. Зазначені обов'язки стосуються виконання певних дій від імені організації, а права стосуються використання для цього певних ресурсів організації.

Компетентність — це здатність органу або посадової особи відповідати своїй компетенції, тобто виконувати професійні обов'язки належним чином.

2.2.2. Перше та друге покоління операцій ООН з підтримання миру

Перше покоління — «традиційні МОПМБ». Воно почалося з розміщення на початку 1949 року «Групи військових спостерігачів ООН в Індії та Пакистані» (ГВСООНІП) [101]. Міжнародно-правовим обґрунтуванням такого розміщення послужили Резолюції Ради Безпеки ООН 39 (1948) [102] та 47 (1948) [103].

Суттю мандата МОПМБ було здійснення спостереження за припиненням вогню між Індією і Пакистаном у штатах Джамму і Кашмір та надання допомоги Військовому радникові Комісії ООН з Індії та Пакистану. Майже одночасно на підставі Резолюції Ради Безпеки ООН 50 (1948) [104] у травні 1948 року на Близькому Сході було розташовано «Орган Організації Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов перемир'я» (ОСВУП) [105]. Ядром Мандата цієї МОПМБ було «надання допомоги посереднику та Комісії з перемир'я в справі спостереження за виконанням умов перемир'я в Палестині». Спочатку діяльність з підтримки миру полягала у забезпеченні заходів щодо дотримання угод про припинення вогню, стабілізації обстановки на місцях і створення передумов для політичних зусиль з мирного врегулювання конфліктів. До складу МОПМБ входили неозброєні військові спостерігачі і легко озброєні військовослужбовці. Вони виконували функції зі спостереження, подання звітності та здійснення заходів щодо зміцнення довіри між сторонами конфлікту.

Але зустріч результатів планування з реальністю операцій зумовила необхідність еволюціонування МОПМБ. Зокрема, виникла необхідність до складу МОПМБ вводити збройні сили. У 1956 р. у зв'язку з Суецькою кризою МОПМБ «Перші надзвичайні збройні сили Організації Об'єднаних Націй» (НЗС ООН І) вже містили

озброєний контингент [106]. Але МОПМБ «Операція ООН в Конго» (ОНУК), у 1960 році, стала першою великомасштабною місією з військовим контингентом майже до 20 тис. осіб [107]. Подальшим підтвердженням еволюціонування МОПМБ є зміни мандата розглянутої МОПМБ. Спочатку до її завдання входило забезпечення виведення бельгійських військ, допомогу в підтримці правопорядку в країні та надання технічної допомоги. З плином часу до мандата було введено збереження територіальної цілісності та політичної незалежності Конго, попередження виникнення громадянської війни та забезпечення виведення з Конго всього іноземного військового персоналу, напіввійськових формувань і консультантів, які не перебували у підпорядкуванні Командування ООН, а також всіх найманців.

Короткострокові МОПМБ, що пішли далі: «Місія Представника Генерального секретаря в Домініканській Республіці» (ДОМРЕП) (1965 — 1966) [108], «Сили безпеки Організації Об'єднаних Націй в Західній Новій Гвінеї» (СБООН) (1962 — 1963) [109], «Місія Організації Об'єднаних Націй зі спостереження в Ємені» (МООНЙ) (1963 — 1964) [110], — а також довготривалі МОПМБ: «Збройні сили ООН на Кіпрі» (ЗСООНК) (1960 — до наших днів) [111], «Другі надзвичайні сили ООН» (НС ООН II) (1973 — 1979) між Ізраїлем і Єгиптом [112], «Сили ООН зі спостереження за роз'єднанням» (СООНСР) (1974 — по теперішній час) [113] та «Тимчасові сили ООН у Лівані» (ТСООНЛ) (1978 — з численними поновленнями) [114], — здебільшого здійснювали контроль за припиненням вогню і надавали допомогу в забезпеченні правопорядку. Спостерігалися також деякі доповнення в мандатах зазначених МОПМБ.

Отже, перелічені вище операції називають «традиційними» і відносять до МОПМБ першого покоління. Їх основною характерною та технологічно-процесуальною рисою було використання, в основному, військових спостерігачів та збройних сил.

Друге покоління — багатовимірні МОПМБ. Що ж послужило вододілом між першим і другим поколіннями МОПМБ? Ця причина сьогодні широко відома. Вона досліджується в численних статтях і книгах [115]. Працівник Міністерства національної оборони Туреччини доктор О. Чавушоглу визначає її так: «Із закінченням холодної війни прийшли дві важливих проблеми. Збройні конфлікти стали частіше виникати на внутрішньодержавному рівні. Рівень та масштаби участі (ООН) довелося змінити відповідним чином» [116, с. 140]. Отже, з виникненням нових збройних конфліктів

спроби ООН при організації МОПМБ застосовувати колишні схеми, які були працездатні в умовах міждержавних конфліктів, виявилися неефективними. У 1995 р. професор Школи Права Єльського університету Р. Уеджвуд у своїй праці «Еволюціонування діяльності ООН з підтримання миру» так визначила зміну поколінь МОПМБ: «Стару класичну місію з підтримання миру — введення легко озброєних військ для контролю перемир'я, для спостерігання, можливо, щоб дати гідну відсіч невеликому прикордонному інциденту з терористами — вже було перетворено. Наразі меню містить складні постконфліктні завдання (поділ на кантони та демобілізацію комбатантів, спостереження за виборами, створення дієвої судової системи) і навіть більш диявольські завдання під час війни, такі як надання гуманітарної допомоги, запобігання геноциду (як у спробі французів в південно-західній Руанді і на що ми сподівалися в Боснії), управління масовими потоками біженців, таких, як мільйони людей, що перетинали кордон в двотижневий період з Руанди до Заїру, і з'ясування, як підтримувати біженців протягом їх знаходження у вигнанні» [117, 632]. Відповідно до інтегрованої оцінки багатьох авторів та компетентних організацій, МОПМБ другого покоління відрізнялися досить складним (багатовимірним) мандатом який містив численні завдання [118]:

- Здійснювати запобігання виникнення конфліктів або перетікання конфлікту через кордони;
- Стабілізувати конфліктні ситуації після припинення вогню, щоб створити середовище для сторін для досягнення тривалої мирної угоди;
- Допомагати відновити закон і порядок і відповідні судові процеси;
- Здійснювати моніторинг та консультування з питань прав людини і міжнародного гуманітарного права;
- Підтримувати зв'язок з державами, що приймають участь в операції, внутрішніми і зовнішніми сторонами конфлікту, а також з регіональними та неурядовими організаціями;
- Здійснювати моніторинг і повідомлення про події в межах або в безпосередній близькості від району операцій;
- Здійснювати захист цивільного населення;
- Забезпечувати підвищення рівня безпеки людини, заходи по зміцненню довіри і домовленості про розділення влади;
- Надавати допомогу в реалізації всеосяжних мирних угод;

- Проводити держави або території шляхом переходу до стабільних урядів, діяльність яких ґрунтується на демократичних принципах, на ефективному управлінні та економічному розвитку.

Тобто, можна констатувати, що тут виникає системний комплекс телеологічних домінант, що характеризується різким зростанням суб'єктного складу учасників, що залучаються до підготовки, організації, проведення і завершення МОПМБ та об'єктного складу завдань, які необхідно вирішити в процесі такої операції. Разом з тим, вважаємо, що основну відмінність другого покоління МОПМБ від першого слід, насамперед, визначити через зміну міжнародно-правового статусу. МОПМБ першого покоління не мали завдань втручатися у внутрішні справи держав, що конфліктували. МОПМБ другого покоління мали своїм завданням контролювати ситуацію усередині держави конфлікту, зокрема, контролювати та виправляти діяльність правоохоронних органів держави конфлікту.

2.2.3. Період важкого досвіду та «Доповідь Брахімі»

Період важкого досвіду. Багато представників міжнародно-правової доктрини та військових експертів справедливо не оминають своєю увагою період невдач, коли ООН не змогла належним чином забезпечити діяльність кількох своїх МОПМБ ані в плані вірного мандата, ані в плані технічних можливостей, що викликало нездатність захистити мирне населення в Боснії [119; 120] і в Руанді [121; 122], та призвело у підсумку до жертв серед персоналу МОПМБ у Сомалі [123]. Цей сумний період у розвитку МОПМБ (середина 90-х років XX ст.) отримав декілька назв: період «важкого досвіду», «переоцінки», «осмислення», «спаду» [124].

Приділяючи належну увагу зазначеному сумному «етапу переоцінки та осмислення», ми, разом з тим, не бачимо підстав вважати його окремим поколінням розвитку МОПМБ. Бо міжнародні операції, що пішли далі, майже до кінця сторіччя, хоча й не мали настільки драматичних подій, не мали також й суттєвих формальних відмінностей.

Контрольна місія ООН в Анголі III (КМООНА III) [125] (лютий 1995 р. — 30 червня 1997 р.);

Місія спостерігачів ООН в Анголі (МСООНА) [126] (червень 1997 р. — лютий 1999 р.);

Місія ООН в Боснії та Герцеговині (МООНБГ) [127] (1995 р. — 2002 р.);

у Хорватії — Операція ООН з відновлення довіри (ОООНВД) [128] (березень 1995 р. — січень 1996 р.);

Тимчасова адміністрація ООН для Східної Славонії, Барайї и Західного Срему (ТАООНСС) [129] (січень 1996 р. — січень 1998 р.) та

Група ООН з підтримки цивільної поліції (ГППООН) [130] (січень 1998 р. — жовтень 1998 р.);

у колишній Югославській республіці Македонії — Сили превентивного розташування ООН (СПРООН) [131], (березень 1995 р. — лютий 1999 р.);

у Гватемалі — Контрольна місія ООН в Гватемалі (МІНУГУА) [132] (січень - травень 1997 р.);

у Гаїті — Місія ООН з підтримки Гаїті (МООНПГ) [133] (липень 1996 р. — липень 1997 р.);

Перехідна місія ООН в Гаїті (ПМООНГ) [134] (серпень — листопад 1997 р.);

Цивільна (громадянська) поліцейська місія ООН в Гаїті (ГПМООНГ) [135] (грудень 1997 р. — березень 2000 р.).

Зазначені МОПМБ не відмічалися підвищеною ефективністю. Часто-густо по завершенні однієї МОПМБ у державі, виникала необхідність відкривати нову. При цьому, на нашу думку, вони не відзначалися суттєвими відмінностями для відокремлення від другого покоління.

«Доповідь Брахімі». Проблеми, що виявилися протягом другого покоління, зокрема на зазначеному етапі «переосмислення та спаду», вимагали рішень. Отже, на запит Генерального Секретаря ООН того часу Кофі Аннана у відповідь на зазначені драматичні невдачі діяльності ООН з підтримання миру в 1990-х, особливо в Руанді та Сребрениці (Боснія і Герцеговина), та з урахуванням постулатів «Порядку денного для миру» Бутроса Бутрос-Галі у 2000 р. групою з десяти експертів, що її очолював Л. Брахімі, колишній міністр закордонних справ Алжиру, було підготовлено «Доповідь Групи по операціях Організації Об'єднаних Націй на користь миру» — широко відому, як «Доповідь Брахімі». Діяльність Групи була спрямована на виявлення недоліків у діяльності ООН на користь миру та на створення рекомендацій щодо їх усунення. Зазначені рекомендації було зведено до двадцяти напрямів наприкінці документу [30, с. 73]. Ми перелічимо їх всі для

надання уяви про всеосяжність доповіді щодо операцій на користь миру:

1. Превентивні дії.
2. Стратегія миробудівництва.
3. Доктрина і стратегія підтримання миру.
4. Чіткі, що користуються довірою та здійсненні мандати.
5. Інформаційно-стратегічний аналіз.
6. Тимчасова цивільна адміністрація.
7. Визначення термінів розгортання.
8. Керівний склад місій.
9. Військовий персонал.
10. Працівники цивільної поліції.
11. Цивільні фахівці.
12. Потенціал швидкого розгортання в області суспільної інформації.
13. Матеріально-технічне управління витратами.
14. Фінансування підтримки операцій з підтримання миру в Центральних установах.
15. Комплексне планування та підтримка місій.
16. Інші структурні зміни у Департаменті операцій з підтримання миру.
17. Оперативна підтримка діяльності у сфері громадської інформації.
18. Підтримка миробудівництва в Департаменті з політичних питань.
19. Підтримка операцій на користь миру в Управлінні Верховного комісара ООН з прав людини.
20. Операції на користь миру та інформаційний вік.

Кожний із зазначених напрямів містить відповідні висновки-рекомендації. Кожен з останніх для своєї реалізації потребує ретельного сумлінного всебічного опрацювання, а також міжнародно-правового оформлення: як щодо організації системи МОПМБ взагалі, так і стосовно умов кожної окремої МОПМБ. Зміст кожного з висновків та його значення для перспектив вдосконалення роботи поліції ООН ми докладно розглянемо у п. 3.5.1 дослідження. Наведемо також наші погляди щодо необхідності доповнень, що виявлено нами за час після опублікування «Доповіді». До того ж, у четвертому та п'ятому розділах дослідження буде доведено, що невиконання вимог «Доповіді Брахімі» навіть в їх первинній редакції стало однією з вагоміших та суттєвіших комплексних причин

низької ефективності МОПМБ протягом півтора десятиріч з моменту її опублікування.

2.2.4. Третє та четверте покоління операцій ООН з підтримання миру

Третє покоління — МОПМБ, що виконують владні функції майбутньої держави. По-перше зазначимо, що третє покоління не стало наслідком «Доповіді Брахімі». Просто напередодні XXI сторіччя більш драматичні виклики спонукали систему підтримання миру ООН до виконання більш складних завдань — сили ООН входили до теренів, що не мали ані свого уряду, ані системи виконавчої влади. Отже у 1999 р. операціям ООН довелося виконувати функції термінових адміністрацій: у Косово у колишній Югославії — Місія ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово — МООНК (з червня 1999 р.) [136] та у Східному Тиморі (нині Тимор-Лешті) — Тимчасова адміністрація ООН у Східному Тиморі — ТАООНСТ (серпень 1999 р. — травень 2002 р.), який домагався незалежності від Індонезії [137]. Якщо досі міжнародні сили лише спостерігали за діяльністю місцевих органів, то у зазначених МОПМБ вони вперше взяли на себе відповідальність за підтримку всіх інфраструктур території. Наприклад, міжнародну поліцію вперше було озброєно. Вона одержала виконавчі повноваження. Саме вона стала єдиним суб'єктом виконання поліцейських обов'язків. Отже завдання МОПМБ змінилися корінним чином у першу чергу у плані саме міжнародного права та застосування широкого міжнародно-правового регулювання. Саме ці міжнародно-правові чинники надають нам право визначити зазначені дві МОПМБ, як нове, третє покоління.

Протягом наступного десятиріччя було розгорнуто низку складних і масштабних операцій в декількох державах Африки. Але вони здебільшого належать до другого покоління.

Четверте покоління — гібридні МОПМБ. Зараз ми розуміємо, що на початку нового тисячоріччя нагально заявили про себе досі малопомітні чотири взаємопов'язані чинники:

- на планеті продовжували невблаганно виникати нові грандіозні локальні збройні конфлікти, які тягли за собою гуманітарні катастрофи;
- держави, які межують із зонами конфліктів, стали відчувати не тільки прикордонні проблеми, але й внутрішню нестабільність;

- розвинені держави Європи болісно відчули нові потоки біженців;
- ООН зізналася, що вона не має ресурсів для розгортання нових МОПМБ [138].

Внаслідок цього держави, що є сусідами із зонами конфліктів, в першу чергу в Африці, стали прагнути до створення власних МОПМБ, посилаючись на розділ VIII «Регіональні угоди» Статуту ООН, який регулює участь регіональних організацій у підтриманні міжнародного миру [139]. Вони висловлювали готовність запропонувати для вирішення проблеми свої людські ресурси. Прикладом МОПМБ в межах Африканського Союзу є його Місія у Судані (AMIS), яку було розгорнуто у квітні 2004 р. для захисту військових спостерігачів Євросоюзу та Африканського Союзу, що контролювали припинення вогню у цій державі [140, с. 35-48]. Але одночасно оцінка Африканським Союзом власних технічних, організаційних та інших можливостей виявилася плачевною [141] і призвела до необхідності шукати спільні рішення з ООН. Отже у липні 2007 р. на базі зазначеної МОПМБ Африканського Союзу, за участю ООН, було створено першу «гібридну» операцію з підтримання миру «Африканські сили з підтримання миру у Дарфурі» — ЮНАМІД [142].

Слід зазначити, що одночасне проведення різними міжнародними суб'єктами дій на користь миру в зонах тих самих збройних конфліктів і раніше мало місце, як наприклад в Косово, де ОБСЄ здійснювала навчання місцевої поліції у «Центрі навчання і розвитку громадської безпеки», який було засновано за допомогою Поліцейської місії ООН у Косово [143]. Але при цьому участь одного з суб'єктів кількісно та за колом задач була незрівнянно меншою ніж іншого. Такі спільні дії «гібридною операцією» не вважалися.

Є підстави вважати, що кількість гібридних операцій незабаром збільшиться. Ми зауважуємо, що при цьому глобальна (ООН) та регіональні організацій, стосовно можливості використанні їх для підтримання миру, мають важливі особливості (відмінності), і, відповідно, сфери застосування [144, с. 40]. Європа, наприклад, демонструє свою готовність до участі в гібридних операціях прикладами місій ОБСЄ [145, с. 1-26] та безпосередньо Євросоюзу [146] у гарячих точках планети. Проте зауважимо, що через поступове перекладання функцій поліції ООН, яка наразі несе на собі, можна казати, основне навантаження щодо підтримання миру після інтрадержавних збройних конфліктів, на поліцію регіональних міжна-

родних союзів, остання має бути готовою зіткнутися зі всією низкою проблем самого різного характеру, як, до речі, ще не розв'язано поліцією ООН у повному обсязі [147, с. 672].

Розглянемо наведену у таблиці 2.1 кількісну участь контингентів деяких держав у МОПМБ ООН станом на 15 січня 2015 р. [148].

Таблиця 2.1

Кількісна участь деяких держав у МОПМБ на 15 січня 2015 р.

Номер місця за загальною кількістю	Держава	Кількість поліції	Кількість військових експертів	Кількість військових у складі бойових підрозділів	Загальна кількість
Держави з найбільшою загальною кількістю					
1	Бангладеш	1.328	81	8.027	9.436
2	Пакистан	467	86	7.887	8.440
3	Індія	1.000	65	7.080	8.145
4	Ефіопія	38	102	7.705	7.845
5	Руанда	600	24	5.014	5.638
Провідні держави Європи та України					
32	Франція	36	8	8	923
41	Україна	81	21	467	569
50	В. Британія	4	0	285	289
59	Німеччина	17	16	145	178

Наведені дані підтверджують ідею Євросоюзу: не надавати значні людські ресурси, але пропонувати експертів високого рівня для організації і проведення гібридних операцій. Зауважимо, що Європа вважає гібридними такі операції, де беруть участь її експерти при силовому забезпеченні з боку, наприклад, Африканського Союзу. Світова ж спільнота на рівні ООН гібридними операціями вважає такі, де участь суб'єктів сумірна кількісно та за колом завдань. Саме тому офіційно першою гібридною операцією вважається розглянута вище МОПМБ ЮНАМІД.

Зауважимо, що гібридні операції, крім проблем, про які піде мова в цьому дослідженні, стикаються також з колосальними проблемами взаємодії та поділу сфер відповідальності між провідними суб'єктами. І ці проблеми не розв'язано до теперішнього часу [149].

Сьогодні більшість науковців-міжнародників нараховують тільки два із визначених нами чотирьох поколінь: перше — традиційні МОПМБ та друге — МОПМБ з комплексним мандатом [150, с. 810], [151].

Справедливості заради повідомимо, що деяка частка науковців визнає наявність чотирьох поколінь МОПМБ. Але саме ми відокремлюємо третє покоління через особливості повноважень. Насправді, це — прецедент у міжнародному праві, коли завдання розбудови всієї інфраструктури держави, а також функції правоохоронної діяльності здійснюються представниками інших держав. Четверте покоління ми відокремлюємо через наявність складного суб'єкта здійснення МОПМБ. Зазначена «складність», з одного боку, підвищує ресурсні можливості МОПМБ, з іншого — драматично ускладнює взаємодію та процес розподілу відповідальності.

Ми також звертаємо увагу, що всі розглянуті покоління МОПМБ, окрім першого, є більш, ніж суто «операціями з підтримання миру», оскільки всі вони містять вагомі завдання, що однозначно належать до описаного у підрозділі 1.3.1 «постконфліктного миробудування»: відновлення усіх інфраструктур, створення та розвиток місцевих правоохоронних органів, тощо. Саме тому МОПМБ, які належать до другого, третього та четвертого поколінь можна вельми умовно називати скорочено «операції з підтримання миру», оскільки більш ніж половина їх завдань та функцій належать до кола постконфліктної розбудови миру (або миробудування).

Спеціально зазначимо, що у міру виникнення нових поколінь МОПМБ, продовжують функціонувати та навіть виникати МОПМБ, що за типом належать до попередніх поколінь.

Література до розділу 2

1. Peacebuilding and sustaining peace: Report of the Secretary General (A/72/707-S/2018/43) Distr.: General, 18 January 2018, P. 19.

2. Boutros-Ghali. An Agenda for Peace : Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992 (A/47/277). *UN Documents. Gathering a body of global agreements* : site. URL : http://www.un-documents.net/a47-277.htm [accessed 10 October 2017].

3. The Dictionary of Military Terms by The US Department of Defense. New York: Skyhorse Publishing, 2009. P. 552.

4. UNPREDEP: A First in United Nations Preventive Deployment. *United Nations* : site. URL :
http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpred_b.htm#PREVENTIVE [accessed 10 October 2017].
5. Prevention of armed conflict: Report of the Secretary-General on the work of the Organization (A/55/985–S/2001/574) // United Nations. Security Council. Distr.: General 7 June 2001. URL : http://undocs.org/A/55/985 [accessed 10 October 2017].
6. Chapter VI: Pacific Settlement of Disputes. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vi/index.html [accessed 10 October 2017].
7. Malek C. Peacemaking. *Beyond Intractability*. May 2013: site. URL :
http://www.beyondintractability.org/coreknowledge/peacemaking [accessed 10 October 2017].
8. Bilder R. "Adjudication: International Arbitral Tribunals and Courts", in Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques, eds. I. William Zartman and J. Lewis Rasmussen, Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1997, pp. 155 — 190.
9. Statement by the United Nations Secretary General before the Special Commemorative Meeting of the General Assembly Honoring 50 Years of Peacekeeping, 6 October 1998. *United Nations* : site. URL :
http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/50years/8.htm [accessed 10 October 2017].
10. Oliver G. F. The Other Side of Peacekeeping: Peace Enforcement and Who Should Do It?. in *International Peacekeeping: The Yearbook of International Peace Operations*. Volume 8 (Nov. 28 2003). Martinus Nijhoff. p. 99 — 117.
11. Устав ООН. Глава VII: Действия в отношении угрозы миру, нарушений мира и актов агрессии. *United Nations* : сайт. URL : http://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-vii/index.html (дата звернення : 10.10.2017).
12. Большой юридический словарь. *Академик.ру.* : сайт. URL : http://jurisprudence.academic.ru/7304/поддержание_международного_мира (дата звернення : 10.10.2017).
13. Поддержание международного мира и безопасности. *Академик : Энциклопедический словарь экономики и права* : сайт. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/10911/ПОДДЕРЖАНИЕ (дата звернення : 10.10.2017).

14. Поддержание международного мира и безопасности. *Академик : Юридический словарь* : сайт. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/17120/ПОДДЕРЖАНИЕ (дата звернення : 10.10.2017).

15. History of peacekeeping [Electronic Source] // *United Nations Peacekeeping* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/history.shtml [accessed 10 October 2017].

16. Current peacekeeping operations [Electronic Source] // *United Nations Peacekeeping* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml [accessed 10 October 2017].

17. Peacekeeping. *Wikipedia, the Free Encyclopedia* : site. URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Peacekeeping#cite_note-1 [accessed 10 October 2017].

18. Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition 2009 © William Collins Sons & Co. Ltd. 1979, 1986 © HarperCollins Publishers 1998, 2000, 2003, 2005, 2006, 2007, 2009. URL : http://dictionary.reference.com/browse/peacekeeping [accessed 10 October 2017].

19. The Merriam-Webster Unabridged Dictionary : site. URL : http://www.merriam-webster.com/dictionary/peacekeeping [accessed 10 October 2017].

20. Browse dictionary. Oxford University Press, 2014. URL : http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/peacekeeping [accessed 10 October 2017].

21. The American Heritage. Dictionary of the English Language, Fourth Edition copyright ©2000 by Houghton Mifflin Company. Updated in 2009. Published by Houghton Mifflin Company. URL : http://www.thefreedictionary.com/peacekeeping [accessed 10 October 2017].

22. Устинова М. 100 новых слов русского языка : Глоссарий конфликтологических терминов. М.: Геотек, 2005. 52 с.

23. Заемский В. Ф. ООН и миротворчество. Курс лекций. М.: Междунар. отношения, 2008. 36 с.

24. Мещерякова О.В. Адміністративно-правове регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру: дис.... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 224 с.

25. Семёнов В. С. Вооружённые силы ООН. Практика применения. М. : Международные отношения, 1976. 174 с.

26. Тимченко Л. Д. Международное право : Учебник. Харьков : Консум, 2002. 528 с.

27. Лега А. Ю. Сутність операцій з підтримання миру (миротворчих операцій). URL : http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/lstoria/32/33/html (дата звернення : 10.10.2017).

28. Hearn S., Kubitschek Bujones A., Kugel A. The United Nations «Peacebuilding Architecture»: Past, Present and Future. New York University, 2014. 18 p.

29. A Theory Of Peace - Building Direct-Structural-Cultural Peace. *Transcend University Press* : site. URL : http://www.transcend.org/tup/index.php?book=23 [accessed 10 October 2017].

30. Доклад Группы по операциям Организации Объединенных Наций в пользу мира (A/55/305 - S/2000/809). *Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. Совет Безопасности*, 2000. 280 с. URL : http://daccess-ods.un.org/TMP/7046464.08557892.html (дата звернення : 10.10.2017).

31. Wyeth V. Peacebuilding at the UN over the last 10 years. International Peace Institute (IPI). URL : https://ziviler-friedensdienst.org/de/publikation/peacebuilding-un-over-last-10-years [accessed 10 October 2017].

32. Peacebuilding & The United Nations. *United Nations* : сайт. URL : http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml (дата звернення : 10.10.2017).

33. Surhone L. M, Tennoe M. T., Henssonow S. F. United Nations Peacebuilding Fund. Betascript Publishing, 2011. p. 96.

34. Definition of Peace building. *Babylon 10 : The world's best online dictionary* : site. URL : http://dictionary.babylon.com/peace%20building/ [accessed 10 October 2017].

35. Peacebuilding. *Wikipedia : The Free Encyclopedia* : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Peacebuilding [accessed 10 October 2017].

36. United Nations Civilian Police Handbook. New York : United Nations Department of Peacekeeping Operations, 1995. 135 p.

37. Totten S., Bartrop P. R. Dictionary of Genocide. Volume two: M-Z. Westport & London : Greenwood Press, 2008. 535 p. URL : http://books.google.ru/books?id=_02aVgTaFDYC&pg=PA329&lpg=PA329&dq=peacebuilding+dictionary&source=bl&ots=sQx1hDrjdc&sig=8r5H9heh5VD5h-cyd8rSNLA8Bhs&hl=ru&sa=X&ei=vn7bU4rMHqHnyQO7roHYDA&ved=0CEYQ6AEwAzgK#v=onepage&q=peacebuilding%20dictionary&f=false [accessed 10 October 2017].

38. Сироїд Т. Л. Міжнародне право : навч. посіб. Х. : ХНУВС, 2009. 336 с.

39. Ануфриева Л. П., Бекяшев К. А., Моисеев Е. Г. Международное публичное право : учебн. М. : Проспект, 2009. 1008 с.

40. Баймуратов М. О. Міжнародне право : Підручник. Суми : ВТД Університетська книга; Одеса: Астропринт, 2006. 424 с.

41. Сазонова К. Л. Миротворческая доктрина ООН и проблема применения силы в международном праве. *Международное публичное и частное право.* 2011. № 6. С. 19 — 23. URL : https://elibrary.ru/item.asp?id=17325234 (дата звернення : 10.10.2017).

42. Cordero L. A. The Role of Women in the Establishment of Peace in Central America. *Irenees.net.* November 2007 : site. URL : http://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-777_en.html [accessed 10 October 2017].

43. Munro D. G. The Establishment of Peace in Nicaragua. Foreign Affairs. July 1933. pp. 696 — 705. URL : https://www.foreignaffairs.com/articles/nicaragua/1933-07-01/establishment-peace-nicaragua [accessed 10 October 2017].

44. Керрі: для встановлення миру в Сирії потрібен перехідний уряд. *Радіо Свобода*, 14.10.2013. URL : http://www.radiosvoboda.org/content/article/25136535.html (дата звернення : 10.10.2017).

45. Общий обзор финансирования операций Организации Объединенных Наций по поддержанию мира: отчет об исполнении бюджета за период с 1 июля 2004 года по 30 июня 2005 года и бюджет на период с 1 июля 2006 года по 30 июня 2007 года. Доклад Генерального секретаря. Russian. Original: English. A/60/696 . Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. 24 February 2006 . 280 с. URL : https://daccess-ods.un.org/TMP/4316784.73949432.html (дата звернення : 10.10.2017).

46. Теличкин А. А. Полвека полицейского миротворчества: итоги и перспективы. *Форум права.* 2006. № 1. С. 72 — 88.

47. Coulon J., Liégeois M., Whatever Happened to Peacekeeping? The Future of a Tradition. Calgary : Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, 2010. pp. 55.

48. Крупянко И. М. Эволюция миротворческой деятельности ООН в новой системе международных отношений: опыт операций по поддержанию мира в Камбодже и на Восточном Тиморе : дис... кандидата истор. наук : 07.00.15. М., 2008. 223 с. URL : http://www.dissercat.com/content/evolyutsiya-mirotvorcheskoi-deyatelnosti-oon-v-novoi-sisteme-mezhdunarodnykh-otnoshenii-opyt (дата звернення : 10.10.2017).

49. Заемский В.Ф. Современные проблемы миротворческой деятельности ООН. *Полис.* 2009. №2. С. 130 — 138.

50. Гогош О. Проблематика сучасної миротворчості. *НАТО: Львівський погляд.* 07.04.2009. URL : http://natoua.org/news.php?nid=26&m=06&y=2031 (дата звернення : 10.10.2017).

51. Лук'янов А. Сучасна миротворчість: військові операції невоєнного типу. URL : http://www.mil.gov.ua/index.php?part=massmedia&sub=read&id=12103 (дата звернення : 22.02.2014).

52. Хоменко Г. Д. Основи миротворчості : Навчальний посібник. : К., 2008. 312 с.

53. Шустов В. В. Эволюция миротворчества ООН. *Международная жизнь*. 2008. № 10. URL : https://interaffairs.ru/jauthor/material/1589 (дата звернення : 10.10.2017).

54. Миротворческая деятельность. *Академик: Юридический словарь* : сайт. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/16151 (дата звернення : 10.10.2017).

55. Миротворческая деятельность. *Академик: Словарь чрезвычайных ситуаций* : сайт. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/emergency/1376/Миротворческая (дата звернення : 10.10.2017).

56. Что делает ООН для обеспечения мира. *Организация объединенных наций* : сайт. URL : http://www.un.org/ru/aboutun/uninbrief/peacemaking.shtml (дата звернення : 10.10.2017).

57. Лисак В. Ф. Миротворчість в сучасних міжнародних відносинах. *Історичний факультет МДУ* : сайт. URL : http://istfak-mgu.at.ua/publ/procesi_regionalizaciji_ta_globalizaciji_jak_dominanta_svitovogo_rozvitku/mirotvorchist_v_suchasnikh_mizhnarodnikh_vidnosinakh/1-1-0-14 (дата звернення : 10.10.2017).

58. Миротворчі операції ООН. *Pravodom — правовий портал* : сайт. URL : http://pravodom.com/mzhnarodne/33/527-mirotvorchi-operacii-oon (дата звернення : 10.10.2017).

59. Затрати на миротворчі місії ООН складають 0,5% від світових витрат на озброєння. *United Nations Ukraine* : сайт. URL : http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/3033-2013-01-16-18-27-39-zatrati-na-mirotvorchi-misiyi (дата звернення : 10.10.2017).

60. Хронология операций. *Операции ООН по поддержанию мира* : сайт. URL : http://www.un.org/ru/peacekeeping/resources/chronology.shtml (дата звернення : 10.10.2017).

61. Operation — definition and synonyms. *Macmillan Dictionary* : site. URL : http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/operation#operation_16 [accessed 10 October 2017].

62. Mission. *Oxford Dictionaries* : site. URL : http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/mission [accessed 10 October 2017].

63. Peacekeeping operation. The Free Dictionary by Farlex : site. URL : http://www.thefreedictionary.com/peacekeeping+operation [accessed 10 October 2017].

64. Glossary of UN Peacekeeping Terms. Prepared by the Department of Peacekeeping Operations Training Unit. Last updated: September 1998. United Nations : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/glossary/o.htm [accessed 10 October 2017].

65. Current Peacekeeping Operations. *UN Peace Operations* : site. URL : http://www.unmissions.org/ [accessed 10 October 2017].

66. UNOCI Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unoci/mandate.shtml [accessed 10 October 2017].

67. UNMIL Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmil/mandate.shtml [accessed 10 October 2017].

68. Peacekeeper. *Vocabulary.com Dictionary.* 2014 : site. URL : http://www.vocabulary.com/dictionary/peacekeeper [accessed 10 October 2017].

69. Peacekeeper. *Dictionary.com Unabridged.* Based on the Random House Dictionary, Random House, Inc. 2014. URL : http://dictionary.reference.com/browse/peacekeeper [accessed 10 October 2017].

70. Математический энциклопедический словарь. Гл. ред. Ю. В. Прохоров. М.: Сов. Энциклопедия, 1988. 847 с.

71. Блауберг И. В., Садовский В. Н., Юдин Э. Г. Философский принцип системности и системный подход. *Вопросы философии.* 1978, № 8, с. 39 — 52.

72. Ракитов А. И. Философские проблемы науки: Системный подход. Москва: Мысль, 1977. 270 с.

73. О'Коннор Дж. Искусство системного мышления: необходимые знания о системах и творческом подходе к решению проблем : пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. 249 с.

74. Функція системи. *Вікіпедія — вільна енциклопедія* : site. URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Функція_(системи) [accessed 10 October 2017].

75. Доброхотов А. Л. Цель. *Новая философская энциклопедия.* Т. 4. Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд. М.: Мысль, 2010. 736 с.

76. Сергеев К. А., Слинин Я. А. Природа и разум: античная парадигма. Л.: ЛГУ, 1991. 240 с.

77. Мета. *Вікіпедія — Вільна енциклопедія* : сайт. URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Мета#cite_ref-1 (дата звернення : 11.10.2017).

78. Меньков А. В., Острейниковский В. А. Теоретические основы автоматизированного управления. М.: Оникс, 2005. 640 с.

79. Брушлинский А. В. Психология мышления и кибернетика. М.: Мысль, 1970. 192 с.

80. Тихомиров О. К. Психология мышления. М., 1984. 272 с.

81. Collin A. Managers' Competence: Rhetoric, Reality and Research. *Personnel Review*. 1999. Vol. 18 Issue: 6. pp. 20 — 25. URL : https://doi.org/10.1108/00483488910133459 [accessed 10 October 2017].

82. Definition of competency. *Miriam-Webster.com* : site. URL : https://www.merriam-webster.com/dictionary/competency [accessed 10 October 2017].

83. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю.. Толковый словарь русского языка. М., 2010 г.. 70 000 слов. URL : http://www.lib.ru/DIC/OZHEGOW/ozhegow_e_l.txt (дата звернення : 10.10.2017).

84. Энциклопедический словарь конституционного права. М. : Норма, 2000. 688 с.

85. Россинский Б.В. Административное право. Словарь-справочник.М., 2000. 271 с.

86. Словник іншомовних слів, За редакцією О. С. Мельничука. Головна редакція УРЕ. Київ, 1985. 968 с.

87. Полномочие. *Википедия — Свободная энциклопедия* : сайт. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Полномочие (дата звернення : 10.10.2017).

88. Основы менеджмента. *Библиьекарь.ру* : сайт. URL : http://bibliotekar.ru/biznes-43/180.htm (дата звернення : 10.10.2017).

89. Компетенция. *Википедия — Свободная энциклопедия* : сайт. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Компетенция (дата звернення : 10.10.2017).

90. Словарь «Академик» : сайт. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/61032 (дата звернення : 10.10.2017).

91. Компетентність. *Вікіпедія — Вільна енциклопедія* : сайт. URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Компетентність (дата звернення : 10.10.2017).

92. White R. W. Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*. 1959. 66, 5, pp. 297 — 333.

93. Gilbert T. F. Human Competence. Engineering Worthy Performance. New York: McGraw-Hill, 2007. p. 376.

94. Eraut M. Developing Professional Knowledge and Competence. London: Routledge., 1994. p. 260.

95. Mulder M. Competence Development — Some Background Thoughts. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 2001. 7, 4, pp. 147-159..

96. White R. W. Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*. 1959. 66, 5, pp. 297 — 333.

97. Raven J., Stephenson J. (Eds.). Competency in the Learning Society. New York: Peter Lang, 2001.

98. Robinson M. A. Work sampling: Methodological advances and new applications. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries*. 2010. 20(1). pp. 42 — 60. URL : http://dx.doi.org/10.1002/hfm.20186 [accessed 10 October 2017].

99. Robinson M. A., Sparrow P. R., Clegg C., Birdi K. Forecasting future competency requirements: A three-phase methodology. *Personnel Review*. 2007. Vol. 36, Issue: 1. pp. 65 — 90. URL : http://dx.doi.org/10.1108/00483480710716722 [accessed 10 October 2017].

100. Гарфинкель Г. Концепция и экспериментальные исследования «доверия» как условия стабильных согласованных действий. *Социологическое обозрение*. 2009. Т. 8. № 1. С. 3 — 25.

101. UNMOGIP. United Nations Military Observer Group in India and Pakistan. *United Nations : site*. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/ [accessed 10 October 2017].

102. 39 (1948). Resolution of 20 January 1948 [S/654]

103. 47 (1948). Resolution of 21 April 1948 [S/726]

104. 50 (1948). Resolution of 29 May 1948 [S/801]

105. UNTSO. United Nations Truce Supervision Organization : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/ [accessed 10 October 2017].

106. Completed Peacekeeping Operations. First United Nations Emergency Force. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm [accessed 10 October 2017].

107. Completed Peacekeeping Operations. United Nations Operation in the Congo. ONUC. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onuc.htm [accessed 10 October 2017].

108. Completed Peacekeeping Operations. Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic. DOMREP. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/domrep.htm [accessed 10 October 2017].

109. Completed Peacekeeping Operations. United Nations Security Force In West New Guinea. UNSF. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsf.htm [accessed 10 October 2017].

110. Completed Peacekeeping Operations. United Nations Yemen Observation Mission. UNYOM. *United Nations* : site. URL : http://

www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unyom.htm [accessed 10 October 2017].

111. UNFICYP. United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/ [accessed 10 October 2017].

112. Completed Peacekeeping Operations. Second United Nations Emergency Force. UNEF II. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefii.htm [accessed 10 October 2017].

113. UNDOF. United Nations Disengagement Observer Force. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/undof/ [accessed 10 October 2017].

114. UNIFIL. United Nations Interim Force in Lebanon. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/ [accessed 10 October 2017].

115. O'Neil J. T., Rees N. United Nations Peacekeeping in Post-Cold War Era, New York: Rootledge, 2005. p. 229.

116. Osmançavuşoğlu E. Challenges to United Nations Peacekeeping Operations in the Post-Cold War Era. J*ournal of International Affairs*. December 1999 — February 2000. Volume IV — Number 4. URL : https://sam.gov.tr/challenges-to-united-nations-peacekeeping-operations-in-the-post-cold-war-era/ [accessed 10 October 2017].

117. Wedgwood R. The Evolution of United Nations Peacekeeping. *Cornell International Law Journal.* 1995. Vol 28. pp. 631 — 648.

118. Mandates and the legal basis for peacekeeping. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml [accessed 10 October 2017].

119. Completed Peacekeeping Operations. United Nations Protection Force. UNPROFOR. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprofor.htm [accessed 10 October 2017].

120. The Fall of Srebrenica and the Failure of UN Peacekeeping. Bosnia and Herzegovina. *Human Rights Watch*. 1995. October. Volume 7, No. 13. 80 p.

121. Rosenberg J. Rwanda Genocide Timeline. *ThoughtCo*. 2017, April 13 : site. URL : https://www.thoughtco.com/rwanda-genocide-timeline-1779930 [accessed 10 October 2017].

122. Rwanda genocide: UN ashamed, says Ban Ki-moon. *BBC News Africa*. 2014, 7 April. URL : http://www.bbc.com/news/world-africa-26917419 [accessed 10 October 2017].

123. Somalia. UNOSOM II Background. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#three [accessed 10 October 2017].

124. The mid-1990s: A period of reassessment. *United Nations Peacekeeping* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml [accessed 10 October 2017].

125. United Nations Angola Verification Mission III. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem_p.htm [accessed 10 October 2017].

126. Angola — MONUA. Background. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monuab.htm [accessed 11 October 2017].

127. United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/ [accessed 11 October 2017].

128. United Nations Confidence Restoration Operation — UNCRO. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uncro.htm [accessed 10 October 2017].

129. United Nations Transitional Authority in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium — UNTAES. *United Nations* : site. URL : [accessed 10 October 2017]. http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untaes.htm

130. United Nations Civilian Police Support Group — UNPSG. *United Nations* : site. URL : October 2017]. http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/cropol.htm [accessed 10].

131. United Nations Preventive Deployment Force — UNPREDEP. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpredep.htm [accessed 10 October 2017].

132. UN Verification Mission in Guatemala — MINUGUA. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/minugua.htm [accessed 10 October 2017].

133. United Nations Support Mission In Haiti — UNSMIH. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmih.htm [accessed 10 October 2017].

134. United Nations Transition Mission In Haiti — UNTMIH. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untmih.htm [accessed 10 October 2017].

135. United Nations Civilian Police Mission In Haiti — MIPONUH. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/miponuh.htm [accessed 10 October 2017].

136. UNMIK — United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/ [accessed 10 October 2017].

137. UN Transitional Administration in East Timor (UNTAET). *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/etimor.htm [accessed 10 October 2017].

138. ООН стала жертвой собственного успеха. *Информационное Агентство УНІАН.* 25 февраля 2009 : сайт. URL : https://www.unian.net/world/194596-oon-stala-jertvoy-sobstvennogo-uspeha.html (дата звернення : 10.11.2017).

139. Устав ООН. Глава VIII: Региональные соглашения. *United Nations* : сайт. URL : http://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-viii/index.html (дата звернення : 10.10.2017).

140. Mansaray A. V. AMIS in Darfur: Africa's litmus test in peacekeeping and political mediation. *African Security Review.* 2009. Volume 18. Issue 1. URL : http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10246029.2009.9627513 [accessed 10 October 2017].

141. De Coning C. The Role of the OAU in Conflict Management in Africa. *Conflict Management, Peacekeeping and Peace-building : Lessons for Africa from a Seminar Past.* 10 April 1997. Monograph No 7. URL : http://www.iss.co.za/Monographs/No10/DeConing.html [accessed 11 June 2013].

142. UNAMID: the first 'hybrid' peacekeeping operation. Examiner. Com. 2010. July 21. URL : http://www.examiner.com/article/unamid-the-first-hybrid-peacekeeping-operation [accessed 11 June 2013].

143. Kosovo Centre for Public Safety Education and Development. Wikipedia, the free encyclopedia : site. URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_Centre_for_Public_Safety_Education_and_Development [accessed 10 October 2017].

144. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові та організаційні аспекти підвищення ефективності правоохоронної діяльності в зонах операцій з підтримання миру, що проводяться ООН та регіональними міжурядовими організаціями. *Юридичний журнал.* 2012, № 1. С. 36 — 41.

145. J. Bellamy A. J., Griffin S. OSCE peacekeeping: Lessons from the Kosovo Verification Mission. *European Security.* 2002. Volume 11, Issue 1.

146. Sankowska H. The ABC of EU peacekeeping abroad. *Cafebabel. UK* 2007, September 26 : site. URL : http://www.cafebabel.co.uk/society/article/the-abc-of-eu-peacekeeping-abroad.html [accessed 10 October 2017].

147. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові аспекти підвищення ефективності цивільної поліції в зонах операцій з підтримання миру, котрі здійснюються ООН, Євросоюзом та іншими міжнародними організаціями. *Держава і право : проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матеріалів IV Міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 20-й річниці незалежності України та 20-й річниці заснування інституту президентства в Україні (м. Суми, 21-22 травня 2011 року) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ.* Суми : Університетська книга, 2011. 727 с., С. 671 — 673.

148. Troop and police contributors. United Nations Peacekeeping. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml [accessed 12 October 2017].

149. Is Hybrid Peacekeeping a Model of Success? The Case of UNAMID. *United Nations University — UNIMERIT*.. URL : https://www.merit.unu.edu/tag/innovation/ [accessed 12 October 2017].

150. Mohamed S. From Keeping Peace to Building Peace: A Proposal for a Revitalized United Nations Trusteeship Council. *Columbia Law Review.* 2005. Vol. 105, No. 3. pp. 809 - 840. URL : https://www.jstor.org/stable/4099479 [accessed 12 October 2017].

151. Honouring 60 Years of United Nations Peacekeeping. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/events/peacekeepersday/2008/60years.shtml [accessed 10 October 2017].

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

3.1. Поліція ООН — необхідна сила для подолання внутрішніх збройних конфліктів

3.1.1. Причини утворення та динаміка розвитку поліцейського компонента у складі МОПМБ

Операції з підтримання миру у свої перші дні і протягом більшої частини періоду холодної війни належали майже виключно військовій сфері.

Військове домінування в той час не було дивним. Більшість світових держав вступали у свій постколоніальний період, і громадські заворушення традиційно урегульовувались військовими або, якщо це було неможливо, воєнізованими колоніальними поліцейськими ополченцями. Додатково до цього, сама природа більшості мандатів операцій у ті ранні роки полягала у відокремленні двох угруповань, що ворогували, та забезпеченні дотримання режиму припинення вогню: це сприймалося у більшому ступені як військова, але не поліцейська функція. Для умов міждержавних конфліктів це так тривало і далі.

Але з кінця 50-х р.р. XX ст. стали наполегливо заявляти про себе внутрішньодержавні конфлікти. За відсутності поліції ООН, збройні сили ООН повинні були виконувати правоохоронні завдання, які виникали на теренах операції з підтримання миру, як це мало місце у складі Перших Екстрених Сил ООН в Єгипті у 1956-1957 рр. [1]. Практика довела, що, незважаючи на всі зусилля, врегульовувати внутрішньодержавні конфлікти одними тільки збройними силами виявилося неефективно, бо неможливо провести укріплену розмежувальну смугу між ворожими сторонами, представники яких живуть в одних і тих же містах, на одних і тих же вулицях, в одних і тих же будинках. Це вимагає створення і негайного застосування поліцейського компонента у складі МОПМБ. Сьогодні призначення поліції ООН полягає у зміцненні міжнародного миру та безпеки шляхом надання державам-членам підтримки у конфліктних,

постконфліктних та інших кризових ситуаціях у питаннях організації та здійснення ефективної, відкритої, підзвітні діяльності щодо служіння населенню та його захисту [2]. Залежно від мандату РБ ООН стосовно конкретної МОПМБ, поліція ООН має своїм завданням створення і підтримку чи заміну, або часткову заміну правоохоронних органів держави, що приймає МОПМБ, щодо запобігання та розкриття злочинів, захисту життя і майна та підтримання громадського порядку і безпеки у відповідності до верховенства права та міжнародного права в галузі прав людини. Важливість такого завдання поліції ООН у пост-конфліктній державі, як створення і розвиток потенціалу місцевої поліції доводиться у «Методичних рекомендаціях зміцнення і розвитку поліції» від 2015 р. [2]. Для розробки зазначеного документу ООН, Норвезький інститут міжнародних відносин і Міжнародний форум за викликами операцій на користь миру в березні 2014 року спільно організували тематичну консультацію в Осло, Норвегія, в якій взяли участь понад 100 експертів з держав-членів, регіональних і субрегіональні організації, академічних кіл і аналітичних центрів для обговорення того, що передбачає створення і розвиток поліції. У зазначеному документі звертається увага на те, що створення і розвиток потенціалу місцевої поліції потребує довгострокових зусиль, які повинні охоплювати всі рівні установи, від окремих працівників поліції, до груп або підрозділів в рамках організацій та установи в цілому.

Слід зазначити, що на зорі підтримання миру перший Генеральний секретар ООН Трюгве Лі передбачив неминучу необхідність поліцейської діяльності у складі операцій на користь миру. У 1948 році він запропонував, щоб Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН) створила службу поліції ООН, що складалась би з не менше 800 офіцерів для виконання поліцейських обов'язків в польових місіях ООН. Спеціальний комітет вивчив це питання. На жаль, в 1949 році пропозиції цього комітету було відхилено державами-членами ООН [4].

Але вже у 1960 році події в Конго призвели до необхідності стихійно, без теоретичної підготовки, приступити до реалізації цієї ідеї, що і було зроблено вперше у вигляді розгортання контингенту Ганської поліції для надання допомоги у забезпеченні громадського порядку [5]. Хоча це у більшому ступені були воєнізовані формування, призначені для зміцнення потенціалу боротьби із заворушеннями, це можна вважати народженням концепції форменого поліцейського підрозділу.

Отже, науковці та практики, що є учасниками МОПМБ, одностайно вважають цей рік початком історії поліцейської діяльності у складі МОПМБ [6, с. 7; 7, с. 411; 8, с. 7].

Після розгортання в Конго виникла нова потреба у поліції в операції «Сили безпеки ООН» в Новій Гвінеї. Справа в тому, що сили безпеки ООН в Західній Новій Гвінеї [9], створені в рамках Тимчасової Виконавчої Влади ООН для Західної Нової Гвінеї, стали першою місією, де ООН найняла поліцейських експертів для виконання правоохоронних завдань у МОПМБ. Діяльність поліції ООН тут здебільшого була пов'язана з наставництвом і навчанням, а її роль полягала у створенні нових поліцейських сил в регіоні, хоча мандат містив також і підтримку правопорядку. З прийняттям у 1962 р. Резолюції 1752 (1962 р.) Генеральної Асамблеї [10] ООН фактично створила свій перший мандат виконавчої правоохоронної діяльності, те, що не відбуватися знову до кінця століття. Наступного року Місія ООН на Кіпрі також включила до свого мандату функції підтримки і відновлення правопорядку. З цією метою було розгорнуто поліцію. Однак, її було розгорнуто в контингентах, що набагато більше відповідало військовій моделі підтримання миру.

Протягом більшої частини решти XX століття аж до завершення «холодної війни», операції з підтримання миру оберталися навколо спостереження за припиненням вогню і носили майже виключно військовий характер. На думку багатьох фахівців, останнє було обумовлено тим, що супердержави надавали перевагу політиці невтручання, стримуючи також і своїх союзників від підйому питань в Раді Безпеки ООН. При цьому баланс сил між п'ятьма постійними членами був тонко налаштований, що зменшувало необхідність (можливість) втручання ООН [11, с. 71]. Кінець «холодної війни» викликав низку наслідків, які вплинули на практику підтримання миру за участю поліції. Громадські протести стали звичайним явищем. Нестабільні держави, занурюючись в хаос, стали все більше звертатися за допомогою до ООН. Розпочалося збільшення кількості відповідних мандатів. Глобальна модернізація правоохоронної діяльності, і аналогічне скорочення чисельності постійних армій у багатьох державах в результаті «холодної війни», призвело до того, що функцій з підтримання миру стали сприйматися як придатні для розгортання поліції. Участь військових стала лише «одним із засобів силового захисту».

Для з'ясування кількісних показників щодо участі поліцейського компонента у МОПМБ, автором проаналізовано документи, що

авторизують розгортання та подальші зміни у кожній з сімдесят однієї МОПМБ, що завершилися та тривають наразі, починаючи зі дня розташування першої з них у 1948 р.

Підвищення інтенсивності розгортання нових МОПМБ після завершення «холодної війни» ілюструє діаграма «Динаміка розгортання МОПМБ ООН», яку наведено на Рис. 3.1.

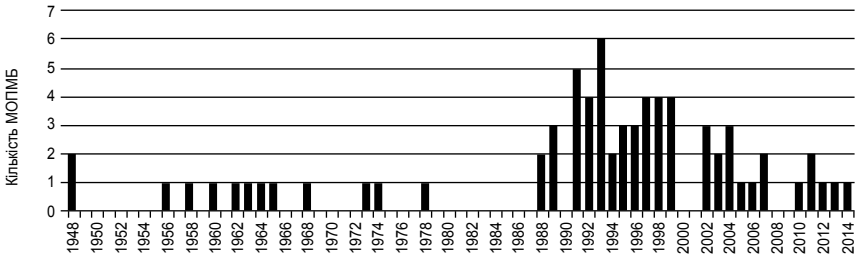

Рис. 3.1. Динаміка розгортання МОПМБ ООН (за всі роки існування МОПМБ)

Отже, у порівнянні з першою половиною ери МОПМБ (1948 — 1990), коли було розгорнуто 16 операцій, за другу половину (1991 — 2015) було розгорнуто 52 МОПМБ, що у 3,5 рази більше.

Для підвищення інформативності наступних діаграм, в них вісь часу зроблено нелінійною шляхом вилучення років, протягом яких нові МОПМБ не розгорталися. Наведена на Рис. 3.2 діаграма «Динаміка застосування поліцейського компоненту у складі МОПМБ» демонструє, що, якщо до 1990 р. кількість МОМПБ, які містили поліцейський компонент становила 18%, то у подальшому вона складала 73%.

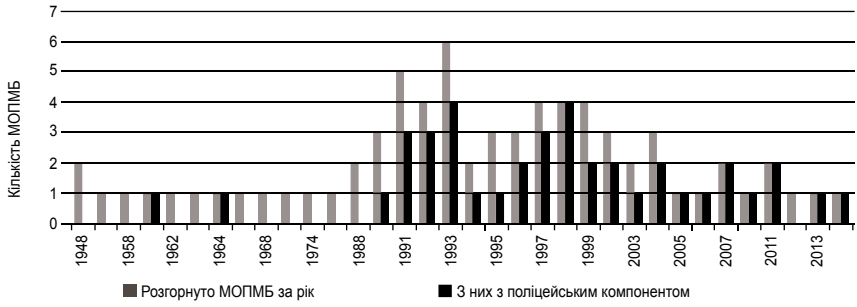

Рис. 3.2. Динаміка застосування поліцейського компоненту у складі МОПМБ (за всі роки її існування)

Наведена на Рис. 3.3 діаграма «Динаміка кількості міжнародної поліції у глобальному складі МОПМБ» надає можливість одночасно спостерігати сукупну кількість уніформеного персоналу та сукупну кількість поліцейського персоналу, що додавалися кожного року за рахунок відкриття нових МОПМБ.

Рис. 3.3. Динаміка кількості поліції ООН у глобальному складі МОПМБ

Уявлення про співвідношення кількості поліції та військових у кожній окремій МОПМБ надає наведена на Рис. 3.4 діаграма «Динаміка частки поліцейського персоналу у складі кожної МОПМБ», з якої випливає, що в 41 МОПМБ, що відкривалися, починаючи з 1991 року, ситуація характеризується наступними даними:

- 38 МОПМБ (93%) містили поліцейський компонент;
- 22 МОПМБ (54%) за складом поліцейського компоненту сягали і значно перевищували 10 відсотків;
- 7 МОПМБ (17%) майже повністю складалися з поліцейського компоненту.

Безумовно, у більшості МОПМБ військовий компонент, будучи напоготові блокувати зовнішні вторгнення та вибухонебезпечні соціальні явища, і досі становить основну, але статичну гарантію підтримання миру.

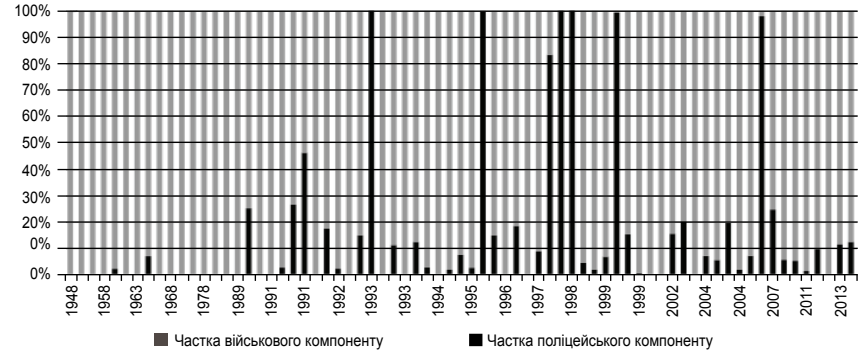

Рис. 3.4. Динаміка відсотку поліцейського персоналу у складі МОПМБ

Проте у 2011 р. Генеральним секретарем на Генеральній Асамблеї у його доповіді на ГА ООН вперше було визнано центральну роль поліції ООН в досягненні стійкого миру і безпеки [12]. Ще через три роки, в листопаді 2014 року, Рада Безпеки прийняла першу тематичну резолюцію про роль поліції ООН у підтриманні миру [13].

Як буде доведено нижче, поліцейський компонент, здійснюючи свої функції та виконуючи завдання, сприяє поступовій динаміці розвитку місцевого суспільства до стану самостійного (без зовнішньої допомоги) гарантування миру і забезпечення фундаментальних прав і свобод населення. Отже, на початку нового століття коло завдань поліції ООН розпочало поширюватись, що призвело до значного підвищення вимог до учасників її складу [14, с. 143].

3.1.2. Основні міжнародні норми щодо здійснення правоохоронної діяльності у національних умовах та щодо їх відмінностей в умовах МОПМБ. Призначення поліції ООН та її склад

На підставі вивчення чисельних міжнародних документів, зокрема «Роль і обов'язки поліції: Звіт незалежного розслідування, проведеного Фондом поліції та Інститутом політичних досліджень» [15], можна зробити висновок, що правоохоронна (поліцейська) діяльність, як така, відноситься до функцій уряду конкретної держави, тобто входить до її внутрішньої компетенції. У функціональному аспекті вона полягає у попередженні, виявленні та розсліду-

ванні злочинів, захисті людей та майна, підтриманні громадського порядку та безпеки. У різних державах правоохоронна діяльність наразі здійснюється поліцією, жандармерією, митними, імміграційними і прикордонними службами, а також пов'язаними з ними наглядовими органами, такими, як міністерства внутрішніх справ або юстиції.

Поліція і працівники правоохоронних органів зобов'язані поважати і захищати права людини, включаючи право на життя, свободу та особисту недоторканність, як це зафіксовано в Загальній декларації прав людини 1948 р. і підтверджено та гарантовано в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., а також в інших відповідних міжнародно-правових документах [16].

Відповідно до Кодексу ООН щодо поведінки посадових осіб правоохоронних органів, поліція та інші працівники правоохоронних органів мають, в будь-який час, виконувати покладені на них законом обов'язки, служачи громаді і захищаючи всіх осіб від протиправних актів, дотримуючись високого ступеня відповідальності, необхідної для їх професії [17]. Відповідно до вимог зазначеного Кодексу, кожна поліція або інший правоохоронний орган повинні представляти громаду і бути підзвітними перед громадою, якій вони служать.

За вимогами ООН, функція внутрішньої поліції повинна бути покладена на цивільних службовців, які є членами поліції або інших правоохоронних органів національної, регіональної або місцевої влади, в рамках правової бази, яка заснована на принципах верховенства закону [18].

У більшості держав (стосовно внутрішньої діяльності), працівники мають прийняти ряд умов, які обумовлює їхня внутрішня поліцейська роль: вони повинні мати повноваження забезпечувати дотримання закону; вони повинні являти собою законну владу держави і чіткий набір законів; вони повинні розуміти культуру і володіти мовами громад, яким вони служать; їхні підготовка і служба повинні бути схожі з підготовкою і службою їхніх колег.

Підтримання миру силами поліції ООН докорінно відрізняється від внутрішньої поліцейської діяльності. Різниця випливає з контексту розгортання. Тобто постконфліктна ситуація і тендітне довкілля часто характеризуються поширеними порушеннями прав людини, в яких влада і правила соціальної взаємодії є мінливими. Поліція ООН часто працює в незнайомих умовах і орієнтується серед поліцейських підходів колег з різних держав і агентств [19, с. 4].

З 2015 р. призначення, склад, структуру та особливості поліції ООН найбільш повно визначають «Методичні вказівки: операції поліції у складі операцій з підтримання миру та спеціальних політичних місій ООН» [20]. Зокрема вони вказують на відмінності здійснення поліцейської діяльності, з одного боку, в національних державах та з іншого — у складі операцій з підтримання миру та спеціальних політичних місіях. Увага концентрується на чотирьох основних напрямах діяльності: соціально-орієнтована діяльність поліції, діяльність поліції заснована на даних розвідки, розслідування та спеціальні операції, громадська безпека. Не можна обійти увагою також зазначені у п. 3.1.1 завдання щодо створення і розвитку потенціалу місцевої поліції у пост-конфліктній державі. Квінтесенцію вимог, правил і норм, зокрема й міжнародно-правових, щодо виконання цих завдань, викладено у згаданих вище «Керівних принципах зміцнення і розвитку поліції» від 2015 р. [3].

Ми ж у дослідженні зосередимось на особливих проблемах боротьби з транснаціональною організованою злочинністю та тероризму на теренах операцій.

Місія поліції ООН полягає у зміцненні міжнародного миру і безпеки шляхом надання підтримки державам-членам у конфлікті, після конфліктів та інших кризових ситуаціях — в їх прагненні реалізувати ідеал ефективної, відповідальної та підзвітної поліцейської служби з максимально високим рівнем професійної підготовки. З цією метою, поліція ООН будує місцевий потенціал або, в операціях з підтримання миру з виконавчим мандатом, бере на себе повноту влади поліції щодо запобігання і виявлення злочинів, захисту життя і майна, а також підтримання громадського порядку та безпеки [19, с. 6].

У тому ж джерелі пропонується структура поліції ООН у складі МОПМБ, яка наразі рекомендується Департаментом операцій ООН з підтримання миру (ДОПМ — DPKO) і узгоджена з Департаментом польової підтримки (ДПП — DFS) і яку наведено на рис. 3.5.

Отже, існують чотири основні складові, на яких повинні будуватися будь-які поліцейські операції з підтримання миру. Це — командування, оперативна робота, адміністративна діяльність, система нарощування потенціалу і розвитку.

Командування є елементом забезпечення загальної звітності, стратегічного планування і бачення, участі в проведенні моніторингу і оцінки, інші аспекти.

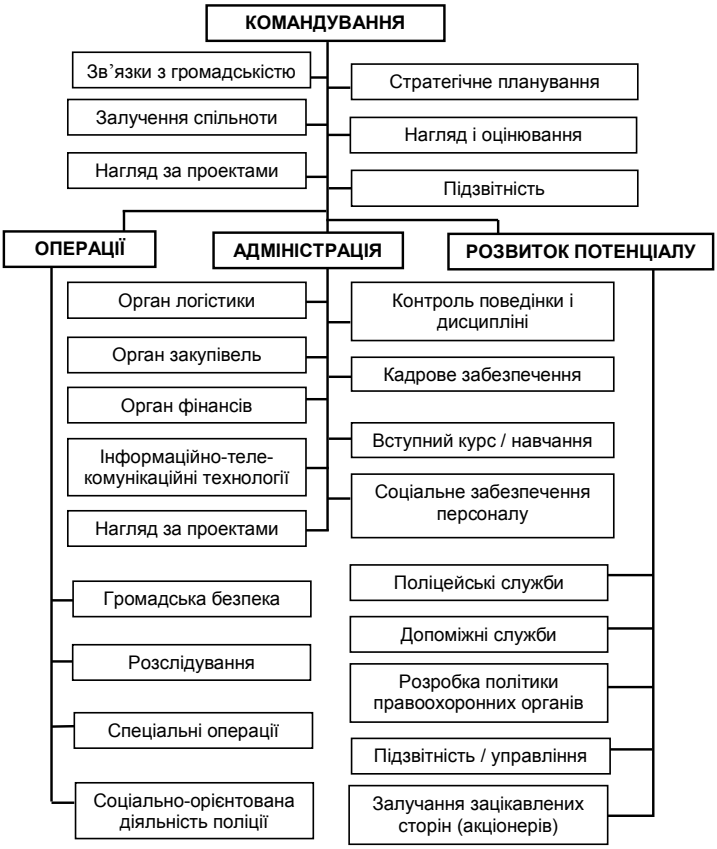

Рис. 3.5. Типова структура поліції ООН у складі МОПМБ

Оперативний елемент несе відповідальність за надання допомоги місцевій державі у виконанні основної поліцейської діяльності та інших завдань правоохоронних органів, в тому числі в області громадської безпеки, розслідування та проведення спеціальних операцій. В операціях ООН з підтримання миру з виконавчим мандатом поліція ООН сама виконує ці функції.

Що стосується всіх аспектів оперативного управління, їх розкрито методичних вказівках «Оперативне командування поліцією в операціях з підтримання миру та у спеціальних політичних місіях» [21]. Методичні вказівки призначено для надання допомоги командному складу поліції ООН у здійсненні ним його обов'язків по керуванню поліцейським компонентом у виконанні завдань, які

покладено на останній мандатом, та які, зазвичай, містять створення потенціалу і розвиток місцевих правоохоронних органів та/або оперативну підтримку поліції країни, яка приймає операцію, та іншим правоохоронним органам, а також у тимчасовому здійсненні безпосередньо поліцейських функцій та інших обов'язків щодо забезпечення дотримання законів у випадку, коли поліцейському компоненту ООН мандатом надано виконавчу владу.

Елемент побудови потенціалу та розвитку має своїм завданням надання допомоги поліцейській службі та іншим правоохоронним органам держави у досягненні їхніх інституційних та професійних цілей вимірюваним і сталим чином та у створенні сприятливих умов. Зусилля щодо підвищення потенціалу і розвитку зосереджені на підтримці п'яти ключових областей: поліцейської служби, допоміжних служб, розробки політики з питань поліцейської діяльності, підзвітності та управління, а також взаємодії із зацікавленими сторонами.

Ефективне *адміністрування* є вирішальним фактором успіху в будь-якій поліцейській операції з підтримання миру. Воно створює сприятливі умови для всіх інших видів діяльності поліцейської місії з підтримання миру. Особливості здійснення адміністративного управління поліцією ООН висвітлено у просторих методичних вказівках «Адміністрування поліції в операціях ООН з підтримання миру і спеціальних політичних місіях (методичні рекомендації)» [22], що розроблено Департаментом операцій з підтримання миру (ДОПМ) та Департаментом польової підтримки (ДПП). Вони визначають основні галузі, що входять до сфери відповідальності Адміністративної секції поліцейського компонента. Їх призначено для забезпечення керівників підрозділів поліції ООН, начальників штабів поліції, командирів контингентів та інших високопоставлених працівників чітким розумінням призначення адміністративної секції поліції ООН, її організації та впливу на повсякденну діяльність польової місії ООН. Кінцевим їх призначенням є забезпечувати персоналу, який працює в Адміністративній секції поліції ООН, можливість створювати і підтримувати необхідне середовище для здійснення діяльності, що обумовлена мандатом поліцейського компонента.

Поліція ООН (в усьому світі) складається з двох складових:

- поліцейські компоненти ООН, які розташовуються як частини операцій з підтримання миру;
- штаб-квартира у Відділі поліції ООН (в Нью-Йорку).

Поліцейські компоненти ООН містять [19, с. 6]:

- індивідуальних працівників поліції (міжнародних офіцерів поліції), які служать за контрактом та / або прикомандировані;
- спеціалізовані поліцейські команди,
- формені поліцейські підрозділи.

Всі вони служать у складі МОПМБ як «експерти у відрядженнях».

Опис зазначених елементів поліцейської компоненти надамо з урахуванням визначень, наданих Д. У. Брінкенгофом [23]:

- *індивідуальний працівник поліції* — це представник поліції або іншого правоохоронного органу, який на прохання Генерального секретаря прикомандирований урядом держави-члена служити в ООН;
- спеціалізована поліцейська команда — це група експертів в тій чи іншій галузі поліцейської діяльності, призначена служити в ООН за відрядженням окремої держави або групи держав-членів на прохання Генерального секретаря ООН;
- формені підрозділи поліції — це згуртовані мобільні поліцейські підрозділи, призначені для забезпечення підтримки операцій ООН, а також для забезпечення охорони і безпеки персоналу і місій ООН, в першу чергу, в забезпеченні громадського порядку.

Зазначені поліцейські компоненти ООН очолюють Керівники поліцейських компонент: у складі операцій з підтримання миру це — Комісари поліції, та у спеціальних політичних місіях це — Старші радники поліції.

У штаб-квартирі ООН керівництво поліцією ООН здійснює Радник з питань поліції Департаменту операцій з підтримання миру (він же є Директором Відділу поліції), якого підтримують працівники штаб-квартири у Відділі поліції ООН (в тому числі постійного поліцейського складу). Він (вона) відповідає за надання консультативної допомоги та підтримки з усіх питань поліцейської діяльності Департаменту операцій з підтримання миру (ДОПМ) операції, Департаменту польової підтримки (ДПП), керівникам поліцейських компонентів операцій, які керуються Департаментом операцій з підтримання миру, та місій, які керуються Департаментом з політичних питань. Він (вона) також забезпечує стратегічне керівництво та нагляд питань поліцейської діяльності в усіх операціях ООН з підтримання миру і спеціальних політичних місіях.

3.1.3. Нормативно обґрунтовані функції поліції ООН як основа її компетенції

Компетенція поліції ООН ґрунтується на її кореневих функціях, які, у свою чергу випливають з її призначення, яке в документах ООН визначається, як зміцнення міжнародного миру і безпеки шляхом підтримки держав-членів у разі конфлікту, у постконфліктних та інших кризових ситуаціях в їх прагненні реалізувати ідеал ефективної, дієвої, гнучкої і підзвітної поліцейської служби, яка відповідає вищим професійним стандартам. Для цього, поліція ООН створює, або, в операціях з підтримання миру з виконавчим мандатом, тимчасово замінює собою сили місцевої поліції, щоб забезпечувати запобігання і виявлення злочинів, захист життя і майна, підтримку громадського порядку і безпеки у постконфліктній державі [19, с. 6]. Сьогодні поліція ООН має здійснювати дві основні групи функції:

1) оперативна підтримка або тимчасове здійснення поліцейської та іншої правоохоронної діяльності — оперативна допомога і (за наявності відповідного мандата) забезпечення ефективного запобігання, розкриття і розслідування злочинів, захист життя та майна, а також підтримання громадського порядку;

2) підтримка реформи, реорганізації та перебудови місцевої поліції держави конфлікту — підтримка розвитку ефективного потенціалу місцевої поліції з метою забезпечити місцевій поліцейській службі найвищі можливі професійні стандарти: представництво, підзвітність, здібність негайного реагування.

Обидві ці групи функцій повинні здійснюватися відповідно до норм міжнародного гуманітарного права і прав людини, стандартів і норм ООН в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, а також мають засновуватись на тому принципі, що саме поліція держави присутності несе основну відповідальність за громадську безпеку і попередження злочинності.

Тимчасове виконання підтримання правопорядку і правозастосування. У ситуаціях, коли інститути верховенства права у країні присутності не функціонують, до мандата поліції ООН вводяться положення, згідно з якими вона тимчасово бере на себе роль поліції та інших правоохоронних органів держави присутності, здійснюючи підтримку громадського порядку і громадської безпеки, і відповідає за цю сферу діяльності. При цьому, затримуючи підозрюваного, службовці поліції ООН слідують процедурам, викладеним

в «Тимчасових стандартних оперативних процедурах по затриманню в операціях ООН з підтримання миру» (2010) [24].

Коли визначено мандатом, поліція ООН сприятиме роботі міжнародних кримінальних трибуналів або судів.

Поліція ООН з тимчасовим виконавчим мандатом повинна сприяти створенню й розвитку місцевої поліцейської системи і робити це пріоритетом від початку.

Встановлення основ для відбудови громадської безпеки. У «Стратегії Департаменту операцій з підтримання миру та Департаменту польової підтримки ООН для тих, хто підтримує мир» [25] вказано, що для підтримання миру на ранніх стадіях найважливіша роль поліції ООН полягає у допомозі у забезпеченні громадської безпеки та у початку створення місцевої державної поліції. Робота з колегами з держави присутності має здійснюватись за такими напрямами:

1) підвищувати загальну безпеку і розширяти владу держави;

2) контролювати поведінку;

3) збирати інформацію (перепис, перевірки, реєстрація та сертифікація, а також інвентаризація інфраструктури поліції);

4) вводити основні процедури поліцейської діяльності.

Ключовою метою від початку має бути зміцнення відносин між поліцією і суспільством.

Також, відповідно до мандату, поліція ООН здійснює перепис, перевірки, реєстрацію та сертифікацію, охоплюючи потенціал, що існує. Також встановлює критерії і процедури відбору і найму, введення заходів, що мають гарантувати чесність і захист від корупції.

Підтримання громадського порядку. В підтриманні громадського порядку основна роль належить «форменим підрозділам поліції (ФПП)» ООН. Ці завдання в більшості випадків здійснюються на підтримку поліції держави присутності. Однак, ФПП можуть діяти і незалежно — відповідно до мандатів МОПМБ з використанням влади, що в них вказана. Ця ключова компетенція ФПП повинна застосовуватись в суворих рамках дотримання прав людини [26]. Конкретно така робота здійснюється на основі оцінки загроз, діалогу з центральними і місцевими органами державної влади і, по можливості, представниками залучених груп громадян.

Захист цивільних осіб. Захист цивільних осіб є мандатним завданням поліції ООН, яке вимагає узгоджених дій з боку всіх компонентів МОПМБ, а також взаємодії з поліцією держави присутності. У МОПМБ з виконавчим мандатом поліція ООН несе пряму відповідальність за фізичний захист цивільних осіб від немину-

чої загрози. Тут поліція може, зокрема, сприяти як прогнозуванню сили, так і захисту через високу її видимість та через збільшення обсягу патрулювання.

Поліція робить свій внесок у цю діяльність також через забезпечення безпеки на маршрутах та безпеки в таборах біженців / переміщених осіб, а також через управління громадським порядком під час розподілу гуманітарної допомоги.

Поліція ООН може тісно співпрацювати зі службами моніторингу прав людини, або сприяючи проведенню моніторингу розслідувань поліцією держави, що запросила до себе МОПМБ, або беручи участь у розслідуваннях під керівництвом компоненту з прав людини.

Щодо протидії сексуальному та гендерному насильству, поліція може відігравати певну роль через діяльність офіцерів по захисту дітей та сімей.

Що стосується попередження, то тут основними компонентами є постійні поліцейські та військові патрулі, розгортання персоналу по захисту прав людини, запобігання конфліктам, посередництво, активні зв'язки та взаємодія з урядовими та неурядовими збройними структурами та потенційними сторонами конфлікту, а також моніторинг та заходи раннього попередження. [27, с. 5-8].

У середньо- та довгостроковій перспективі, поліція ООН повинна зосередити увагу на превентивних заходах, зокрема на зміцненні відносин між громадами та поліцією держави з метою поліпшення системи раннього попередження і швидкого реагування [28].

Захист персоналу і об'єктів Організації Об'єднаних Націй. ФПП повинні забезпечувати захист озброєних і неозброєних поліцейських ООН та іншого цивільного персоналу місії, а також об'єктів і обладнання. Це — супроводження конвоїв, переміщення або евакуації персоналу, а також втручання в разі потреби. Можуть залучатися для захисту ділянок груп військових спостерігачів або військових підрозділів, забезпечення яких має потенціал реагування нижчий за ФПП. Завдання щодо захисту персоналу та об'єктів ООН визначені в кожній МОПМБ відповідно до домовленостей антикризового управління, викладених в «Політиці ДОПМ / ДПП з питань повноважень, командування і управління в операціях Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру» [29].

Забезпечення технічної та оперативної підтримки поліції держави. Поліція ООН може внести значний внесок в забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, навіть не маючи

повних повноважень правоохоронних органів, відіграючи роль оперативної підтримки. Вона забезпечує пряму і непряму підтримку поліції держави присутності. Ця підтримка здійснюється по спектру завдань — від розробки оперативних планів, патрулювання і управління громадським порядком, до порад та наставництва щодо підготовки рапортів, проведення досліджень, соціально-орієнтованої діяльності поліції та дорожньої поліції, — і має повністю відповідати «Політиці по належній увазі в області прав людини щодо підтримки Організацією Об'єднаних Націй сил безпеки, які не належать ООН» [30] та зобов'язанням повідомляти про будь-які неправомірні дії.

Підтримка забезпечення безпеки виборчих процесів. Така діяльність належить до кола постійної відповідальності МОПМБ і спеціальних політичних місій. Поліцейським компонентам ООН доручається надавати допомогу поліції та іншим правоохоронним органам держави присутності у забезпеченні безпеки виборчих процесів, зокрема щодо захисту прав людини. У цій діяльності також бере участь виборчий компонент ООН, представники військових компонент з підтримання миру, служби захисту прав людини і громадянських справ. Провідну роль у всіх областях діяльності електоральної підтримки ООН відіграє Виборчий компонент ООН в МОПМБ. Отже, діяльність поліції ООН повинна плануватися і здійснюватись в тісній співпраці з ним. Поліція ООН повинна підтримувати забезпечення безпеки у виборчих процесах шляхом створення механізмів координації, проведення оцінок ризиків, розробки планів забезпечення безпеки, розробки кодексів поведінки, підготовки працівників поліції держави присутності, сприяння передвиборній безпеці, надання допомоги в захисті виборчих матеріалів та виборчих дільниць, підтримки моніторингу та розслідування випадків залякування виборців або інших порушень прав людини, в тісній координації з компонентом з прав людини.

Підтримка боротьби проти серйозної та організованої злочинності. Ця злочинність, особливо в її транснаціональних формах, є основною перешкодою для зниження рівню та інтенсифікації конфліктів і зміцнення миру, безпеки і розвитку. У конфліктних і постконфліктних умовах вони розквітають через занепад системи кримінального правосуддя. В поєднанні з корупцією, організована злочинність поєднується з тероризмом. Виконання поліцейських завдань в цих умовах вимагає спеціальних знань, міжнародного і регіонального співробітництва та підтримки з боку фахівців з дер-

жав-членів ООН. У співпраці з Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН), Програмою ООН по розвитку (ПРООН), Інтерполом та іншими відповідними учасниками, поліція ООН повинна підтримувати планування і реалізацію оперативної та аналітичної діяльності (держави та регіональних) щодо створення потенціалу, а також використання чинних міжнародних поліцейських інструментів і служб, як ті, що передбачені Інтерполом [31].

Створення потенціалу та розвиток. До спектру завдань поліції ООН щодо створення місцевого потенціалу входить зміцнення здібностей, ресурсів, відносин і полегшення умов, необхідних для ефективної діяльності поліції держави присутності [23]. Якщо її немає, до завдань входить її створення. Розвиток потенціалу повинен починатися з урахування наявних активів національного потенціалу — через вивчення та реформування (реструктуризацію) наявних інститутів і механізмів поліцейської діяльності. Ця робота повинна ґрунтуватися на стратегічному плані, що охоплює кадри, організаційні одиниці і установи. Має бути розуміння структури поліцейських механізмів, бюджету, філософії поліцейської діяльності та інших подібних фундаментальних питань. Потрібні численні консультації і домовленості. Усі заходи по створенню потенціалу мають підлягати ретельному моніторингу та оцінці для визначення актуальності, ефективності, результативності та стійкості зусиль поліції ООН з нарощування потенціалу.

За умови уповноваження мандатом Ради Безпеки ООН і на прохання поліції держави присутності, поліція ООН повинна забезпечити спільне розташування (ко-локацію) своїх представників з національними партнерами — з урахуванням оцінки потенціалу місцевих установ, стану безпеки та ризиків, перелічених в «Політиці по належній увазі в області прав людини щодо підтримки Організацією Об'єднаних Націй сил безпеки, які не належать ООН» [30].

Допомога у розвитку матеріальної інфраструктури. Розвиток її є необхідним першим кроком у створенні потенціалу і можливістю продемонструвати відчутні результати. Він містить забезпечення інформаційних і комунікаційних систем, надання офісного та іншого обладнання для виконання поліцейських обов'язків. До того ж, вкрай є необхідними формений одяг, нелетальне обладнання забезпечення громадського порядку, вогнепальна зброя, транспортні засоби та засоби захисту. Роль поліції ООН полягає в інформуванні про доцільність обладнання та у координуванні або полегшенні надання допомоги місцевій поліції в партнерстві з установами,

фондами та програмами ООН, а також з двосторонніми та багатосторонніми донорами. Це здійснюється паралельно з визначенням пріоритетів, плануванням, визначенням порядку збереження записів, розподілу або підтримування свого наявного та знову придбаного обладнання. Основними партнерами мають бути Управління ООН з обслуговування проектів (ЮНОПС) та Програма ООН по розвитку (ПРООН), а також двосторонні партнери.

Навчання правоохоронних органів держави присутності. Таке навчання є ключовим інструментом розвитку надійної місцевої поліції та інших правоохоронних органів. Поліція ООН повинна визначити якісні програми навчання, корисні і для особи, і для організації. Через здійснення «Аналізу недоліків служби» і «Оцінки потреб у навчанні» має бути розроблений комплексний план підготовки. Він має містити програми навчання з базових, професійних і управлінських знань. В рамках міжнародного співтовариства поліція ООН має координувати підтримку підготовки місцевої поліції та інших правоохоронних органів.

Поліція ООН повинна підтримувати створення або зміцнення академій місцевої поліції — для підвищення фундаментальних, професійних та управлінських знань і навичок і приведення їх у відповідність практичній діяльності поліції. Поліція ООН має надавати допомогу в розробці базових навчальних програм і навчальних заходів.

Стандартизоване навчання місцевої поліції має охоплювати такі сфери, як боротьба з корупцією і чесність, управлінські навички та навички розв'язання проблем, профілактика і розслідування сексуального та гендерного насильства, правові питання, соціально-орієнтована діяльність поліції, основи кримінальної розвідки, оперативні навички роботи поліції і дисциплінарні розслідування, тощо. Працівники поліції ООН сумісно з підрозділами з прав людини повинні забезпечувати, щоби проблеми права людини враховувалися в ході всієї навчальної програми і відбивалися у практичній діяльності. Поліція ООН через адекватні методології проводитиме оцінку впливу навчання на успішність виконання поліцейських завдань.

Поліція ООН має допомагати у навчанні підрозділів місцевої поліції щодо підтримання громадського порядку, використовуючи експертів зі складу своїх ФПП, також здійснюючи спільні навчання з підрозділами місцевої поліції.

Поліція ООН повинна дбати про створення потенціалу вищої та середньої ланки управління в місцевій поліції, готового здійсню-

вати планування, управління і адміністрування. Отже, місцеву поліцію необхідно підготувати здійснювати стратегічне планування на основі оцінки загроз і тенденцій злочинності, пропонувати необхідні структурні зміни з використанням наявних і прогнозованих резервів.

Моніторинг, консультування та наставництво. Кінцевою метою діяльності поліції ООН є забезпечення повної самодостатності поліції і правоохоронних органів держави присутності. Це буде можливо тільки тоді, коли потенціал буде створено і зміцнено на основі сталого наставництва, консультування та моніторингу.

Моніторинг містить регулярні спостереження і звітність про діяльність місцевої поліції. Він стосується поведінки, операцій, розслідувань, ефективності поліції. Він може концентруватись на дотриманні прав людини. Моніторинг повинен включати рекомендації місцевій владі, як забезпечити досягнення і усунути недоліки в діяльності поліції та інших правоохоронних органів держави присутності [32].

Наставництво і консультування сприяють консолідації навчання. Вони залежать від довіри до наставника та його здатності спілкуватися з колегами з місцевої поліції. Наставництво може допомогти офіцеру практичною інформацією, навичками по спеціальності, підвищити рівень дотримання міжнародних стандартів ООН, забезпечити зв'язок з національними і міжнародними колегами, надати допомогу у визначенні кар'єрного зростання і розвитку професіоналізму та вдосконалення навичок в галузі аналізу і розв'язання проблем, а також в оцінці ризиків і винагород. Поліція ООН повинна відходити від огульного підходу до наставництва і має розташувати висококваліфікованих наставників, орієнтованих на конкретних ключових партнерів.

Розвиток організаційної інфраструктури та системи управління у поліції держави присутності МОПМБ. Поліція ООН повинна бути інформованою про необхідність зміцнення або створення поліцейських установ, які складаються з матеріальної та організаційної інфраструктури, забезпечених системами управління, правилами і процедурами, стратегічним баченням і механізмами нагляду. З метою забезпечення максимальної віддачі від реформ, повинна надаватися підтримка для створення місцевих управлінських навичок та інституціоналізації управління змінами.

Поліція ООН повинна надавати допомогу поліції держави присутності у налагодженні основних елементів її організаційної

структури, таких як ефективні рангова і оплатна структури та система просування по службі. Слід робити акцент на створенні умов сприяння розвитку талантів серед усіх рангів.

Адміністративні системи поліцейських установ, в тому числі управління бюджетом, закупівель, обліку та управління персоналом, мають важливе значення для ефективної роботи. Отже, слід зосередитися на зміцненні адміністративного потенціалу поліції держави присутності — за допомогою елементів інших компонентів системи ООН або завдяки роботі із зовнішніми партнерами.

Компоненти поліції ООН мають обмежений доступ до коштів. Тому вони повинні налагодити партнерство з двосторонніми та багатосторонніми донорами.

Зміцнення управління, підзвітності та добросовісності. Поліція ООН повинна звертати увагу на ті аспекти організаційного будівництва, які можуть служити зміцненню чесності в установах місцевої поліції через підвищення її готовності нести відповідальність за якість виконання своїх обов'язків, за порушення прав людини.

Це може містити підтримку національних зусиль по розробці кодексів поведінки і поліпшення внутрішньої і зовнішньої підзвітності та нагляду, по перегляду структури стимулів, що забезпечують підготовку в області прав людини, по проведенню службових перевірок, по забезпеченню гендерного представництва та представництва меншин, по забезпеченню належного управління природоохоронною діяльністю, а також по організації фінансової звітності та антикорупційних гарантій.

Управління безпекою і контроль мають вирішальне значення для запобігання політичному втручанню в оперативні питання поліції. Поліція ООН повинна забезпечувати, щоб будь-які зусилля по реформуванню і зміцненню потенціалу на рівні міністерства здійснювались в більш широкому контексті реформи сектора безпеки та у співпраці з відповідними партнерами.

3.2. Міжнародно-правове обґрунтування ідеї МОПМБ та діяльності конкретних МОПМБ

Ідея створення колективної системи боротьби з локальними збройними конфліктами від початку мала дві глобальні мети: по-перше — це захист світового миру та безпеки від загрози, по друге — захист населення зон конфліктів від лиха війни, масових

порушень прав людини, геноциду. Зазначена ідея бентежила передові уми людства протягом сторіч, проте нова могутня її хвиля піднялася та призвела до практичних результатів тільки по завершенні Другої світової війни, яка принесла людству досі небачених страждань. Не випадково, що перші успішні кроки щодо доведення ідеї до практичних результатів розпочалися після створення в 1945 р. ООН та прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 р. Отже від початку передбачено, що діяльність стосовно організації системи МОПМБ має ґрунтуватися на нормах міжнародного права з ретельним додержання їх у процесі функціонування зазначеної.

На наш погляд, усю систему міжнародно-правового забезпечення МОПМБ ООН взагалі та діяльності поліції ООН, зокрема, доцільно поділити на 4 рівні, як наведено у Таблиці 3.1. Хоча майже всі пункти зазначеної таблиці стосуються міжнародно-правового забезпечення МОПМБ взагалі, проте кожен з них напряму стосується створення, організації та функціонування поліцейської компоненти МОПМБ, її підрозділів та діяльності кожного офіцера. Розглянемо зазначені рівні в окремих пунктах.

3.2.1. Розділи VI, VII, VIII Статуту ООН

Дану секцію розглянемо, аналізуючи перший рядок зазначеної Таблиці 3.1.

Всі фахівці міжнародно-правової науки без винятку пов'язують ідеї створення і правового забезпечення МОПМБ з розділами VI і VII Статуту ООН.

Розділ VI «Мирне вирішення суперечок» Статуту Організації Об'єднаних Націй охоплює статті 33-38 [33, с. 8]. Він стосується мирного врегулювання суперечок і вимагає від держав, що знаходяться у стані суперечок, які можуть призвести до війни, в першу чергу, намагатися шукати рішення за допомогою мирних методів, таких як «ведення переговорів, обстеження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів за своїм власним вибором». Якщо ці методи альтернативного вирішення суперечок зазнають невдачі, то слід звертатися до Ради Безпеки ООН. Відповідно до статті 35 Статуту ООН, будь-яка держава має право довести суперечку до відома Ради Безпеки ООН або Генеральної Асамблеї ООН.

Таблиця 3.1

Рівні МНП забезпечення діяльності поліції МОПМБ

№	Рівень МНП забезпечення МОПМБ та її складових	Види відповідних міжнародно-правових документів
1	Міжнародно-правове обґрунтування ідеї МОПМБ та діяльності конкретних МОПМБ	Розділ VI, VII, VIII Статуту ООН. Міжнародне законодаство в галузі права людини (із Загальною декларацією прав людини). Міжнародне законодавство в галузі МН гуманітарного права (з усіма відповідними МН конвенціями). Система МНП документів, які підтверджують згоду сторін конфлікту на участь ООН у його припиненні. Система резолюцій РБ ООН щодо розгортання, продовження терміну існування, припинення МОПМБ. Мандати МОПМБ.
2	Визначення функцій, цілей, завдань і нормативів роботи поліції ООН	(1) Мандати поліції ООН у конкретних МОПМБ. (2) Звід стандартних операційних процедур щодо діяльності офіцера поліції у складі МОПМБ. (3) Адаптовані кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси держав, які запрошують МОПМБ. Стандарти ООН в галузі кримінального правосуддя для поліції ООН.
3	Забезпечення взаємодії поліції ООН з партнерами на терені МОПМБ	(1) Документи щодо взаємодії поліції ООН з військовими у складі МОПМБ. (2) Документи щодо взаємодії з НУО.
4	Забезпечення та регламентація взаємодії поліції ООН із зовнішніми партнерами	(1) Документи щодо взаємодії з міжнародними правоохоронними органами. (2) Документи щодо взаємодії з міжнародними організаціями попередження злочинності. (3) Документи щодо взаємодії з підрозділами поліції за кордоном.
5	Забезпечення МНП статусу службовця поліції МОПМБ	Міжнародна конвенція про безпеку працівників ООН та пов'язаного з нею персоналу. Міжнародна конвенція щодо привілей та імунітетів працівників ООН. Кодекс працівника ООН. Клятва працівника ООН. Статус поліції ООН у складі МОПМБ (зокрема, при виконавчих повноваженнях).
6	Забезпечення вдосконалення системи МОПМБ в цілому та забезпечення усунення недоліків конкретних МОПМБ	«Доповідь Брахімі». «Доповідь Зейда». Документи щодо створення підрозділів внутрішніх розслідувань у складі МОПМБ. Резолюції РБ ООН щодо усунення кричущих недоліків у конкретних МОПМБ.

Стосовно резолюцій Ради Безпеки ООН на підставі статей розділу VI її Статуту, фахівець в галузі управління та юстиції світової практики Світового банку професор Джаред Шотт пояснює, що «без юридично обов'язкової сили розділу VII такі заяви є в гіршому випадку політичними і в кращому випадку дорадчими» [34, с, 56]. Отже, розділ VI уповноважує Раду Безпеки давати рекомендації, але не надає їй права приймати рішення, які накладають обов'язки на держави-члени. Такі положення містяться в розділі VII.

Зазначений розділ VII Статуту, присвячений «діям стосовно загроз миру, порушень миру і актів агресії», містить статті 39-54 [33, с. 9]. Він встановлює повноваження Ради Безпеки ООН з підтримання миру. Він дозволяє Раді «визначати існування тої або іншої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії» і приймати військові та невійськові заходи для «відновлення міжнародного миру і безпеки». Розділ VII також покладає відповідальність за стратегічну координацію сил, переданих в розпорядження Ради Безпеки ООН, на Військовий Штабний Комітет, створений з начальників штабів п'яти постійних членів Ради.

Заборона Статуту ООН державам-членам ООН здійснювати напади на інші держави-члени ООН посідає центральне місце в цілях, для яких ООН була заснована в результаті руйнівних наслідків Другої світової війни: запобігти війні.

Ця найголовніша турбота також знаходить своє відбиття в концепції Нюрнберзького процесу стосовно злочинів проти миру: «започаткування або ведення війни проти територіальної цілісності, політичної незалежності або суверенітету держави, або в порушення міжнародних договорів або угод ...».

Найбільш вагомими у Розділі VII Статуту є статті 42 та 51.

Відповідно до статті 42, якщо Рада Безпеки вважатиме, що передбачені в статті 41 заходи — без залучання військових сил (повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо та інших засобів зв'язку, а також розрив дипломатичних відносин) — можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, вона уповноважується вживати такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які можуть бути необхідні для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації, блокаду та інші операції повітряних, морських або сухопутних сил членів ООН.

Стаття 51 передбачає право держав самостійно здійснювати заходи самооборони, в тому числі колективної самооборони, проти збройного нападу (в тому числі проти кібератак). «Ніщо у цьому Статуті не повинно впливати на невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону, якщо збройний напад відбувається проти члена ООН, до тих пір поки Рада безпеки не прийме заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру і безпеки. Заходи, вжиті Членами Організації при здійсненні цього права на самооборону, повинні бути негайно повідомлені Раді Безпеки і не повинні якимось чином впливати на авторитет і відповідальність Ради Безпеки відповідно до цього Статуту здійснювати в будь-який час таких дій, які вважаються необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки».

Отже, слід констатувати, що хоча створення системи операцій на користь миру й не було у явному вигляді передбачено і не зазначено у Статуті ООН, проте правовими джерелами її виникнення можна вважати зазначені вище розділ VI «Мирне вирішення суперечок» (ст.ст. 34 — 38) та розділ VII «Дії щодо загрози миру, порушень миру й актів агресії» (ст.ст. 39 — 51) Статуту ООН [33]. При цьому, оскільки діяльність щодо підтримання миру в явному вигляді не сформульовано у зазначених розділах Статуту, погодимось із широко відомим влучним висловом колишнього Генерального секретаря ООН Дага Хаммершельда: «... класична діяльність щодо підтримання миру авторизована «Розділом шість з половиною» Статуту Організації Об'єднаних Націй» [35].

Проте сьогодні є причини згадати розділ VIII «Регіональні угоди» Статуту. Нещодавно ООН була змушена визнати, що через велику кількість локальних збройних конфліктів, що виникають на планеті, та через довготривалість МОПМБ, які розвертаються для їх врегулювання, ООН вичерпала свої ресурси [36]. Саме тому все більш у врегулюванні зазначених конфліктів світова спільнота має покладатися саме на регіональні угоди.

Відповідно до статті 52 розділу VIII, Статут не перешкоджає існуванню регіональних угод або органів для вирішення питань, які відносяться до підтримання міжнародного миру і безпеки, якщо ці угоди або органи сумісні з Цілями і Принципами ООН. При цьому, члени ООН, які уклали такі угоди, або складові такі органи, повинні докласти всі свої зусилля для досягнення мирного розв'язання місцевих конфліктів за допомогою таких регіональних угод або таких регіональних органів до передачі цих суперечок до Ради Безпеки.

Стаття 53 передбачає можливість використання Радою Безпеки, де це доречно, таких регіональних угод або органів для примусових дій під її керівництвом. Однак такі дії не мають робитися без повноважень від Ради Безпеки — стаття 24 додає, що Рада Безпеки має бути повністю інформована про такі дії.

3.2.2. Міжнародне право в галузі прав людини у діяльності МОПМБ

Не маючи за мету дублювати сучасні підручники з міжнародного права взагалі та з прав людини зокрема, все ж треба зазначити наступне. Оскільки вся діяльність ООН в цілому, та конкретно діяльність поліції ООН в зонах МОПМБ, є пов'язаними із захистом прав людини [37], є неможливим обійти увагою структуру та найважливіші складові міжнародного права прав людини, на яких за визначенням має ґрунтуватися вся діяльність цієї організації.

Міжнародне право в галузі прав людини, як сукупність принципів і норм, які регулюють міжнародний захист прав і основних свобод індивідів і представляють собою міжнародні стандарти в області прав людини для національного права, має своїм призначенням захист прав людини на всіх рівнях: на міжнародному, регіональному та національному. Як галузь міжнародного публічного права, міжнародне право прав людини має складові з обов'язковою юридичною силою та складові орієнтовно-рекомендаційного характеру [38, с. 243].

Загальна декларація прав людини. Її було прийнято на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 217 А (III) від 10 грудня 1948 р. [39]. Вона стала першим документом, який встановив основні права людини, які повинні бути повсюдно захищені. Її було переведено на більш ніж 500 мов. І хоча Декларація має тільки рекомендаційний статус, але на її підставі було прийнято два обов'язкові договори:

- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 грудня 1966 р. [40];
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 19 грудня 1966 р. [41].

Окремі положення Декларації, такі як заборона тортур і рабства, також є обов'язковими.

Практично з моменту прийняття Декларації, розпочалося створення глобальної міжнародно-правової гуманітарної нормативної бази міжнародного співтовариства у вигляді численних конвенцій ООН гуманітарного спрямування. Перелічимо деякі з них, які, на нашу думку, є найважливішими для діяльності поліції ООН у складі МОПМБ:

- Конвенція про запобігання і покарання за злочини геноциду (прийняття — 1948 р. / чинність — 1951 р.) [42];
- Конвенція про статус біженців (1951 / 1954) [43];
- Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 / 1969) [44];
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 / 1981) [45];
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1984 /1987) [46];
- Конвенція про права дитини (1989 / 1990) [47];
- Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей (1990 / 2003) [48];
- Конвенція про права інвалідів (2006 / 2008) [49];
- Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 / 2010) [50].
- На рівні ООН створено міжнародні органи щодо захисту прав людини:
- Рада ООН з прав людини [51];
- Управління Верховного комісара ООН з прав людини [52].

Захист прав людини є одною з основ діяльності ООН. У складі МОПМБ всі працівники мають нести відповідальність за забезпечення захисту та заохочення прав людини при виконанні своєї роботи. Для сприяння впровадженню наданих МОПМБ мандатів у частині реалізації прав людини створено спеціальні команди з прав людини. Вони входять до більшості багатовимірних операції на користь миру: МООНСДРК (ДР Конго), ЮНАМІД (Дарфур), МООНЮС (Південний Судан), МООНЛ (Ліберія), ОООНКІ (Кот-д'Івуар), МООНСГ (Гаїті) та ЮНАМА (Афганістан) [37]. Вивчення завдань і результатів діяльності зазначених команд доводить, що вони здійснюють агітаційно-координаційну діяльність.

При цьому, на наш погляд, в зонах МОПМБ саме поліція ООН включена до проблем міжнародного права в галузі прав людини

безпосередньо. Як буде наведено нижче, залежно від свого статусу у кожній окремій МОПМБ (з виконавчою владою, або без неї — в режимі моніторингу або наставництва) діяльність цього компонента МОПМБ передбачає не тільки ретельне дотримання прав людини при виконанні правоохоронних функцій, але й суворе вимагання цього ж від місцевої поліції. У зонах МОПМБ діяльність поліції ООН у першу чергу спрямована на збереження фундаментальних прав людини від порушення сторонами інтрадержавного збройного конфлікту.

3.2.3. Міжнародне законодавство в галузі міжнародного гуманітарного права

Хоча питанням законності у війні приділяли значення юристи, починаючи з Раймунда де Пеннафорте (XIII ст.) та Гуго Гроція (XVII ст.), початком наукового підходу до права під час війни вважають роботу «Про суспільний договір» французького філософа Жана-Жака Руссо, опубліковану в 1762 р. Відтоді цьому питанню присвятили свою діяльність багато науковців: Ф. Ф. Мартенс (Росія), А. Фердросс (Австрія), Ф. Бербер (Німеччина), М. Одема (Франція), Л. Оппенгейм, А. Робертсон (Велика Британія), Д. Биндшедлер-Робер (Швейцарія), В. Мбатна (Чад), Ж. Пикте (Швейцарія), Г. Курсье (Франція), В. Л. Лахтін, І. П. Блищенко, О. М. Хлестов (Россія), Х. Фрик (Німеччина), А. Рандельцхофер (США) тощо.

Однак, професор М. О. Баймуратов справедливо вказує, що, попри багатовікову історію розвитку міжнародного права, досі не вироблено універсального доктринального поняття галузі права війни, її змісту, предмета правового регулювання і системи [38, с. 578]. Це ж стосується і термінології. Досі одночасно використовуються численні найменування: «право війни», «право збройних конфліктів», «закони і звичаї війни», «міжнародне воєнне право», «міжнародне гуманітарне право». Ми ж обираємо останній термін, «міжнародне гуманітарне право», у першу чергу через те, що саме він використовується наразі у майже всіх публікаціях стосовно застосування права у сучасних збройних конфліктах.

У посібнику щодо правил поведінки, підготовленому для військовослужбовців ЗС України за сприянням Міжнародного Комітету Червоного Хреста, надається таке визначення: «Міжнародне гуманітарне право (право війни) — це сукупність загальновизна-

них міжнародно-правових норм, що регулюють правові відносини, які виникають під час ведення військових дій, та захищають жертв війни» [53, с. 8]. У раніш виданому документі профільного призначення, «Кодексі поведінки учасників бойових дій», обійшлося без дефінітивного визначення цього права [54].

Міжнародне гуманітарне право кодифіковано у декілька групах документів, які необхідно розглянути. Це три конвенції та три декларації, які було прийнято протягом Гаазької конференції 1899 р. [55]:

- (I) Конвенція про мирне вирішення міжнародних суперечок;
- (II) Конвенції щодо законів і звичаїв суходільної війни;
- (III) Конвенція про застосування до війни на морі принципів Женевської конвенції від 22 серпня 1864 р.;
- (IV, 2) Декларація про заборону запуску снарядів і вибухових речовин з повітряних куль або іншими новими аналогічними способами;
- (IV, 3) Заява, що стосується заборони застосування снарядів з єдиною метою поширення задушливих отруйних газів.

Ще тринадцять конвенцій та одну декларацію було прийнято на Гаазькій конференції 1907 р.:

- (I) Конвенція про мирне вирішення міжнародних суперечок;
- (II) Конвенція з питання про обмеження застосування сили для отримання за договірними борговими зобов'язаннями;
- (III) Конвенція про відкриття військових дій;
- (IV) Конвенція про закони та звичаї суходільної війни;
- (V) Конвенція про права та обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку суходольної війни;
- (VI) Конвенція про правовий статус ворожих торгових суден на початку воєнних дій;
- (VII) Конвенція про перетворення торгових суден у військові кораблі;
- (VIII) Конвенції про постановку автоматичних протичовнових контактних мин;
- (IX) Конвенція про бомбардування військово-морськими силами під час війни;
- (X) Конвенція про застосування до війни на морі принципів Женевської конвенції (від 6 липня 1906 року);
- (XI) Конвенція про деякі обмеження щодо здійснення права захоплення під час війни на морі;

- (XII) Конвенція про заснування Міжнародного суду щодо трофеїв;
- (XIII) Конвенція про права і обов'язки нейтральних держав у ході війни на морі;
- (XIV) Декларація, яка забороняє запуск снарядів і вибухових речовин з повітряних куль.

Важливе значення мають норми міжнародного гуманітарного права, які встановлено 12 серпня 1949 р. чотирма Женевськими конвенціями: стосовно поводження зі хворими та пораненими представниками суходільних військ [56], зі хворими та пораненими представниками військово-морських сил [57]; з військовополоненими [58], стосовно захисту цивільних під час війни [59].

Слід зазначити, що у 1977 р. норми міжнародного гуманітарного права були розвинені у Додаткових протоколах до зазначених Женевських конвенцій [60]:

- Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів;
- Протокол II, спрямований на захист жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

У подальшому норми міжнародного гуманітарного права вдосконалювалися та пристосовувалися до конкретних ситуацій у резолюціях ГА ООН та в інших документах.

Як бачимо, деякі обмеження з системи міжнародного гуманітарного права застосовуються і до внутрішніх збройних конфліктів.

3.2.4. Близькість міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права на теренах МОПМБ

Досі тривають доктринальні суперечки відносно того: чи ґрунтується діяльність МОПМБ на міжнародному законодавстві в галузі міжнародного гуманітарного права, тобто галузі «jus in bello», якою треба керуватися протягом війни і яка визначає юридичні права та обов'язки учасників війни (комбатантів), або на міжнародному праві галузі прав людини [61].

Проте, як справедливо вказує Рене Провост з Кембриджського університету, міжнародне гуманітарне право близько стикається з міжнародним правом прав людини. Ці обидва права перекриваються у багатьох аспектах, проте мають певні відмінності. Вони

знаходять своє застосування у різних контекстах і регулюють різні відносини. Якщо права людини контролюють відносини між людиною (фізичною особою) і державою у мирний час, то міжнародне гуманітарне право стосується впливу держав, що воюють, на інших учасників [62, с. 8].

Зауважимо, що в умовах підтримання миру після інтрадержавного збройного локального конфлікту, коли на теренах різних фракцій ще залишаються полонені, та коли бойові дії між тими або іншими фракціями не придушені повністю або можуть бути поновленими, міжнародне гуманітарне право і право людини є «сплавленими» нерозривно.

Якщо абстрагуватися від хронологічного аспекту виникнення і розвитку міжнародного гуманітарного права і права у галузі прав людини, ми маємо констатувати, що фундаментальні права людини є первинними. Але міжнародне гуманітарне право, при цьому, встановлює неприпустимість визначених засобів порушення прав людини у визначених умовах бойових дій.

Отже, на нашу думку, спроба альтернативного поставлення питання: чи система МОМПБ ООН базується на міжнародному гуманітарному праві, або на міжнародному праві у галузі прав людини, — не має рації.

3.2.5. Проблеми неоднозначності розуміння задач міжнародного гуманітарного права в МОПМБ

Стосовно діяльності поліції ООН в зонах МОПМБ щодо захисту прав людини, ми зауважуємо на дві рівня цієї діяльності [63, с. 246]:

1) боротьба з порушеннями прав людини, особливо меншин населення, на терені МОПМБ з боку представників місцевих владних структур;

2) боротьба з порушеннями прав людини місцевого населення з боку представників міжнародних організацій, покликаних сприяти розвитку місцевої держави після збройного конфлікту.

Слід зауважити, що навіть формальне здійснення захисту прав людини (навіть життя) силами тих або інших компонентів МОПМБ уявляється досить складним.

У своєму дисертаційному дослідженні австралієць Б. К. Босс намагається наводити аргументи на користь того, що структура

міжнародного права в галузі прав людини в операціях з підтримання миру у зруйнованих державах ґрунтується на тому, що на тих, хто підтримує мир, Мандат накладає певні зобов'язання або відкрито, або ці зобов'язання «логічно випливають з контексту» [64, с. 5].

З робіт українського науковця О. О. Теличкіна, досвідченого практика МОПМБ, очевидно, що таке «випливання з контексту» не забезпечує чіткої системи захисту прав людини. Він відмічає, що, навіть «Правила застосування сили військовими і поліцейськими зі складу МОПМБ» різні: для поліцейських основою для цього є охорона правопорядку, захист працівників ООН і місцевого населення, але для військових це, насамперед, — захист життя і здоров'я самих військовослужбовців. Одним з сумних прикладів пов'язаного з цим непорозуміння стала ситуація 9 травня 2001 р., коли під час масового безладдя у Баня Луці постраждали не тільки десятки місцевих мешканців, але й керівництво МОПМБ у Боснії і Герцеговині (МООНБГ). При цьому командування військових сил МООНБГ, незважаючи на близькість і наявність всіх ресурсів і запити від керівництва МООНБГ, не втрутилося через те, що «своєю участю могло порушити» «Правила застосування сили для Багатонаціональних сил у Боснії і Герцеговині» [65, с. 185].

Гарт Картледж, учасник МОПМБ, підполковник Військових Сил Австралії, вважає, що міжнародне право збройних конфліктів не поширюється на класичні «блакитні каски» ООН, тому що вони не є комбатантами, оскільки не беруть участі у бойових діях [66, с. 147]. Тобто працівники ООН у складі МОПМБ за визначенням не є комбатантами, навіть у випадку, коли МОПМБ розташовано для врегулювання саме міжнародного збройного конфлікту. Отже, діяльність МОПМБ передбачає не втручання в активні бойові дії, але створення умов для запобігання таких дій з боку сторін конфлікту, і озброєння її військової компоненти призначене саме для самозахисту. Відповідно, є думка, що не передбачаються ситуації, в яких працівники МОПМБ можуть бути відповідальними перед нормами міжнародного гуманітарного права.

Проте багато військових (США, Австралія), учасників МОПМБ, вважають, що закони збройного конфлікту застосовуються до сил підтримання миру. Але тільки, якщо і коли ці сили перетинають поріг Загальної статті двох Женевських конвенцій [67, с. 8].

Але, при здійсненні міжнародних операцій щодо примусу до миру, силові підрозділи ООН безпосередньо виконують силові опе-

рації [68] і, отже, однозначно підпадають під норми міжнародного гуманітарного права.

На превеликий жаль, жоден з авторів не згадує завдань військових ООН щодо нагляду за дотриманням сторонами конфлікту норм міжнародного гуманітарного права. І на це є сумні причини. Генерал-майор Джон А. Макінніс (Канада) розгледів причини цього у наступному. Погане знання основ міжнародного гуманітарного права, в гіршому випадку, нездатність або навіть небажання визнати певні обов'язки відповідно до міжнародного гуманітарного права під час виконання завдань з підтримання миру — утримує солдатів від прийняття позитивних заходів щодо зупинення або обмеження відповідних зловживань. Логіка цієї бездіяльності додатково посилена за рахунок вузького і негнучкого тлумачення мандата і так званих принципів миротворчої діяльності, зокрема, таких, як неупередженість. Проблема відбиває доктринальну негнучкість. ... У відповідь на питання, що миротворець повинен робити, якщо він зіткнувся з ситуацією, коли у нього на очах ґвалтують жінок, старший офіцер повідомив, що миротворець повинен мати достатню витримку і дисципліну, щоб не втручатися [69].

Отже, через величезну різноманітність не пов’язаних між собою норм і стандартів, розбудованих на «різних аспектах бачення права людини», відбувається величезна кількість «зривів очікування» з трагічними наслідками: для місцевого населення, гуманітарних організацій, НУО та навіть для фракцій самої МОПМБ, — коли вони опиняються без захисту несподівано для себе, але за причинами, «формально обґрунтованими» стороною, яка нібито має і обов’язок, і фізичну можливість здійснити захист.

До таких яскравих прикладів додамо складні міркування на тему «чи зобов'язані сили Тимчасової адміністрації ООН у Східному Тиморі (ТАООНСТ) дотримуватися стандартів в галузі прав людини» у дослідженні доктора М. Бензінга, консультанта Міжнародного кримінального суду [70, с. 324]. З них, зокрема, випливає, що, хоча за своїм мандатом ТАООНСТ фактично здійснює функції держави [71] і через це її обов'язки стосовно прав людини уявляються очевидними, проте ТАООНСТ є лише «емуляцією держави», до того ж у мандаті ТАООНСТ про обов’язки стосовно прав людини йдеться лише побіжно. Отже, все це знижує ефективність захисту прав людини на терені ТАООНСТ. Зауважимо, що тут йшлося про МОПМБ з виконавчою владою, тобто поліція ООН мала зброю і обов’язки здійснювати правоохоронну діяльність.

Ситуація є більш драматичною в зонах МОПМБ без виконавчої влади, де поліція ООН не авторизована на виконання безпосередньо правоохоронної діяльності і навіть не має зброї! Особливо зауважимо на шок, який виникає у місцевого населення, коли особа в уніформі офіцера поліції з ознаками ООН в зоні МОПМБ не намагається припинити злочин. Пояснення на кшталт: «Ми служимо тут за мандатом без виконавчої влади, лише моніторинг!» — не можуть стримати обурення населення.

На тлі зазначеного, у місцевого населення виникає питання: який же глибоко прихований сенс має девіз «Захист права людини є одною з основ діяльності ООН» і у чому саме він позитивно втілюється?

Підведемо проміжні висновки.

1. В умовах підтримання миру після інтрадержавного локального збройного конфлікту, коли на теренах різних фракцій ще залишаються полонені, та коли бойові дії між тими або іншими фракціями не придушені повністю або можуть бути поновленими, міжнародне гуманітарне право і право людини сплавлені нерозривно.

2. Через складну, але не конкретизовану систему норм і стандартів військовий компонент міжнародних сил підтримання миру ухиляється від своєї ролі у підтримці міжнародного гуманітарного права у відносинах між сторонами конфлікту в зонах МОПМБ.

3. З метою покінчити:

- з трагічними помилками у прийнятті рішень компонентами МОПМБ стосовно припинення порушень фундаментальних прав людини в оточенні;
- зі зривами очікування місцевого населення, гуманітарних організацій, неурядових організацій (НУО) і фракцій самої МОПМБ стосовно допомоги силових структур МОПМБ у припинення порушень фундаментальних прав людини в оточенні;

необхідно силами Департаменту ООН з операцій щодо підтримання миру (ДОПМ) і Департаменту ООН з польової підтримки (ДПП) за участю Управління з правових справ (Office of Legal Affairs):

- використовуючи критичні матеріали у пресі та у наукових виданнях, а також різноманітні звіти, зібрати якомога більше матеріалів з відомими ситуаціями щодо порушення фундаментальних прав людини, що траплялися на теренах МОПМБ і мали як негативне, так і позитивне розв'язання;

- зібрані ситуації та приклади їх розв'язання проаналізувати з позицій міжнародного права та універсального кримінального кодексу на предмет визначення доцільних заходів з боку всіх ланок МОПМБ: військових підрозділів, окремих військових спостерігачів, поліцейських підрозділів спеціального призначення («формених поліцейських підрозділів»); поліцейських офіцерів зі складу міжнародних команд («індивідуальних поліцейських»);
- опрацьовані рішення (доцільні заходи щодо конкретних ситуацій) розсортувати по конкретних ланках МОПМБ і ввести до навчальних курсів з підготовки нових членів міжнародного складу («Induction training») зазначених ланок, до відповідних настанов, що регулярно випускаються Департаментом ООН з операцій щодо підтримання миру (ДОПМ) при участі Департаменту ООН з польової підтримки під (ДПП);
- протягом звичайної підготовки нових членів міжнародного складу МОПМБ підрозділам МОПМБ з підготовки міжнародного складу у курсі «Права людини» розбирати найбільш характерні ситуації, що стосуються конкретної ланки, з роз'ясненням (під розпис) необхідних заходів щодо припинення порушення фундаментальних прав людини і відповідальності за невиконання.

4. З боку ООН головний захисник прав людини — це поліція ООН. З метою забезпечення технічної готовності офіцерів поліції ООН на теренах МОПМБ до захисту представників ООН і місцевого населення від порушення фундаментальних прав людини, у складі МОПМБ без виконавчої влади:

- припинити практику використання неозброєних офіцерів поліції ООН;
- для цього Департаменту ООН з підтримання миру зазначене питання подати на розгляд до РБ ООН для винесення відповідної резолюції і для внесення відповідних змін до мандатів МОПМБ.

3.2.6. Міжнародно-правові документи, які визначають необхідність, завдання та склад конкретної МОПМБ, продовження її терміну, її завершення або припинення

Для вивчення зазначеної групи документів необхідно визначитись зі стадіями розвитку типової МОПМБ, наведеними разом з назвами відповідних документів у таблиці 3.2.

Як зазначалось, розвиток будь-якої МОПМБ ООН визначає Рада Безпеки ООН (далі: РБ ООН) відповідно до ситуації в її зоні [72].

Звіт Генерального Секретаря ООН (далі: ГС ООН) Раді Безпеки ООН (далі РБ ООН) про ситуацію у регіоні можливої МОПМБ є результатом стратегічного оцінювання ситуації у регіоні, яке розпочинається з «первинних консультацій» ГС ООН зі структурами ООН, представниками уряду проблемної держави, державами-членами ООН, міжурядовими організаціями та іншими впливовими зовнішніми партнерами. За вимогою ГС ООН, Секретаріат ООН може розгортати «місію технічної оцінки» терену майбутньої МОПМБ, яка оцінює загальну безпеку, політичну, військову, гуманітарну ситуацію і становище з правами людини на терені, та можливий їх вплив на майбутню МОПМБ та надає ГС ООН «Результати технічної оцінки». На підставі зазначеного, ГС ООН надає Раді Безпеки ООН свій звіт, у якому містяться варіанти створення МОПМБ зі вказівкою щодо її розміру, ресурсів та кошторису [73].

Резолюція РБ ООН щодо розгортання МОПМБ є результатом розгляду Звіту ГС ООН на засіданні РБ ООН. Саме РБ приймає остаточне рішення про необхідність розгортання МОПМБ [72].

У документі наводиться фундаментальне обґрунтування, вказуються терміни (як правило на 1 рік — з можливістю подальшого продовження) та склад військового персоналу, військових спостерігачів, штабний склад, склад поліцейських. Призначається Спеціальний Представник ГС по проблемній державі. Резолюція РБ ООН містить мандат МОПМБ. Саме зазначена резолюція РБ визначає, чи буде МОПМБ мати виконавчу владу. До речі, у наведеному прикладі МОПМБ у Ліберії було засновано без тимчасової міжнародної адміністрації, тобто без виконавчої влади. На стані поліції ООН в Ліберії це відбилося у відсутності повноважень щодо правоохоронної діяльності та, відповідно, у відсутності обов'язків і права носіння зброї, як і у більшості МОПМБ.

Лише у випадках, коли збройний конфлікт призводив до відокремлення терену від держави з утворенням нової держави там,

Таблиця 3.2

Міжнародні правові документи вищого рівню, що керують розвитком МОПМБ

№	Стадія розвитку МОПМБ	Правовий результат стадії
1	Стратегічне оцінювання ситуації у регіоні можливої МОПМБ Генеральним Секретарем ООН	Звіт ГС ООН Раді Безпеки ООН про ситуацію у регіоні можливої МОПМБ
2	Розгляд Радою Безпеки ООН Звіту ГС ООН щодо пропозицій до розгортання МОПМБ	Резолюція РБ ООН щодо розгортання МОПМБ, мандат МОПМБ
3	Звернення ООН до держав-членів з вимогою надання військового, поліцейського та цивільного персоналу	Документи РБ ООН щодо організації надання державами-членами персоналу для чергової МОПМБ
4	Розгляд Радою Безпеки ООН Звіту ГС ООН з пропозиціями щодо продовження МОПМБ	Резолюція РБ ООН щодо продовження МОПМБ
5	Розгляд Радою Безпеки ООН Звіту ГС ООН з пропозиціями щодо завершення МОПМБ	Резолюція РБ ООН щодо завершення МОПМБ

де не залишилось власних державних структур, резолюцією РБ ООН засновується не просто МОПМБ, але тимчасова міжнародна адміністрація, тобто МОПМБ з виконавчою владою, з поліцією ООН, яка здійснюватиме правоохоронну діяльність, як це було у Косово [75] та у Тимор-Лешті [76]. Особливим прикладом став випадок Гаїті, де МОПМБ була встановлена без виконавчої влади, оскільки держава там вже існувала, але, через надмірний рівень місцевої злочинної активності, розташована тут поліція ООН отримала право носіння та використання вогнепальної зброї, але саме для самозахисту [77]. Слід зауважити, що через нагальну необхідність у цій державі поліція ООН з власної ініціативи розпочала правоохоронну діяльність. Тобто половину робочого дня офіцери поліції ООН, відповідно до мандату, здійснювали освітню діяльність для місцевої поліції, після чого брали участь у патрулюванні.

Мандат МОПМБ міститься у резолюції РБ ООН щодо розгортання МОПМБ. Це — визначальний документ для МОПМБ. Він містить деталізацію завдань, за виконання яких МОПМБ нестиме відповідальність. Кожна з МОПМБ та спеціальних політичних

місій, що мали місце або тривають наразі, мала (має) свій мандат. Для усвідомлення певних відмінностей в такому мандаті, розглянемо тільки 4 з них. У наведеному вище прикладі про Ліберію, мандат містив 19 пунктів, поділених на розділи [78]:

- підтримка у впровадженні Угоди про припинення вогню (9 пунктів: a - j);
- організація допомоги з гуманітарних питань і питань прав людини (3 пункти: k — m);
- підтримка реформ у галузі безпеки (6 пунктів: n — s).

Зазначений пункт (n), зокрема, визначає у складі даної МОПМБ спектр діяльності міжнародної поліції:

«(n) здійснювати допомогу перехідному уряду Ліберії у моніторингу та реструктуризації поліції Ліберії — відповідно до демократичних принципів, розвивати програму підготовки цивільної поліції та іншим чином сприяти підготовці цивільної поліції у співпраці з Економічним спів-товариством країн Західної Африки (ECOWAS), міжнародними організаціями та зацікавленими державами».

На відміну від Ліберії та решти держав, де розташовані МОПМБ, у наведених вище прикладах щодо Косово і Тимор-Лешті, у мандатах правоохоронну діяльність поліції ООН передбачено [79; 80]. І зовсім особливим прикладом є мандат МОПМБ у Гаїті, де носіння та використання вогнепальної зброї офіцерами поліції ООН передбачено через високу небезпеку, проте тільки для самозахисту, але не для професійної діяльності [81].

Документи щодо надання персоналу для чергової МОПМБ. Слід зазначити, що рекрутування військового та поліцейського персоналу до системи МОПМБ є досить складним питанням. Тут перехрещуються політичні та економічні різнопланові інтереси багатьох зацікавлених сторін. Отже, заступник Генерального Секретаря ООН з операцій з підтримання миру Ерве Ладсу заявив, що може бути багато різних причин для надання працівників силових структур — деякі з яких можуть бути унікальними для кожної держави-контрибутора ... проте без них будь-яка діяльність з підтримання миру була б неможливою [82].

При цьому не є простою також система компенсацій державам-контрибуторам за людські ресурси. Тут у першу чергу йдеться про компенсацію витрат на селекцію гідних кадрів за рівнями фахової підготовки, психологічної та фізичної готовності, на вакцинацію, додаткові тренування, обмундирування, озброєння, спе-

ціальне обладнання, транспортування в межах власної країни, тощо. «Консультативна група високого рівня», яка здійснила ревізію з метою визначення критеріїв для встановлення рівнів компенсації, зробила такі висновки. Структура, що існує, не відстежує різниці між типами операцій або рівнями ризиків, що беруть на себе країни, які надають війська для операцій. Через це вона не в змозі забезпечувати операціям ООН надання військового персоналу необхідного рівню кваліфікації [83, с. 3].

Проте не має жодної публікації наукового або праксеологічного спрямування (ані в Україні, ані за кордоном), де би йшлося про величезну проблему, яка вже багато років перешкоджає потраплянню до МОПМБ поліцейських високого фахового рівню і стосується майже всіх національних контингентів:

1) якщо такі фахівці навіть бажають працювати у МОПМБ, керівники національних підрозділів в державах-контрибуторах не бажають віддавати їх до тривалих відряджень, оскільки саме від їх зусиль залежать успіхи зазначених підрозділів у боротьбі зі злочинністю вдома;

2) з іншого боку, по поверненні з МОПМБ зазначені фахівці не можуть зайняти свої попередні посади, і такі сумні приклади утримують інших гідних кандидатів від подачі рапортів на участь в профільних операціях.

На думку автора, саме через це у складі МОПМБ без виконавчої влади, де поліція ООН неозброєна, поліцейських США представляють здебільшого офіцери у відставці — через «ДайнКорп» (американський приватний військовий підрядник) [84; 85]. Але іншими державами такий механізм не відпрацьовано.

Слід зауважити, що на початку 2000-х років в Україні було проведено один експеримент з направленням відставних правоохоронців для участі в операції з підтримання миру до Боснії і Герцеговини. Експеримент не було вжито у подальшу практику. Інформація про нього пройшла у відомчій періодиці МВС України, але не висвітлювалася у наукових виданнях.

Резолюції РБ ООН щодо продовження МОПМБ. Зазвичай ініціальне розгортання МОПМБ здійснюється на термін в 1 рік. За цей термін передбачається досягти, якщо не всіх цілей, що вказуються у резолюції та у відповідному мандаті МОПМБ, але, принаймні, забезпечити стабільний самодостатній мир. Можна навести багато прикладів західних науковців щодо формулювання критеріїв успішності МОПМБ, починаючи від думки, що такі критерії

є «вкрай розмитими», і завершуючи вельми складними конструкціями. Ми ж позначимо з них найбільш простий і всеосяжний [86]:

- чи покінчено з великомасштабним насильством протягом роботи МОПМБ?
- чи війну припинено самодостатніми місцевими силами, і сили підтримання миру можуть залишити терен без загрози відродження війни?

Тільки по досягненні зазначених критеріїв можна вважати, що задачі МОПМБ в цілому виконано і МОПМБ можна завершувати. Проте здебільшого це не може бути виконано протягом року. Багато МОПМБ тривають навіть десятиліття. Отже, перед завершенням чергового терміну МОПМБ, РБ ООН розглядає результати діяльності МОПМБ, здійснює комплексну оцінку справ на терені і приймає рішення щодо подальшої долі МОПМБ. Якщо оцінка свідчить, що стану самодостатньої підтримки миру на терені не досягнуто, РБ здебільшого приймає резолюцію щодо продовженням терміну МОПМБ на 1 рік. Прикладом може слугувати резолюція РБ ООН від 2 квітня 2015 р., яка, до речі, навіть змінила Мандат МОПМБ у Ліберії, додавши наступні розділи [87]:

- захист цивільних осіб;
- підтримка у здійсненні гуманітарної допомоги;
- реформа юстиції та установ безпеки;
- сприяння розвитку та захист прав людини;
- захист персоналу ООН.

Резолюції РБ ООН щодо завершення МОПМБ. Стосовно завершення операцій, існує декілька основних варіантів:

1) МОПМБ повністю виконала свій мандат, отже проблемна держава вийшла з кризи та, за оцінкою експертів, не потребує подальшої інтенсивної участі світової спільноти;

2) за оцінкою експертів, кризова ситуація у проблемній державі для свого позитивного розвитку потребує кореневого переформатування міжнародних зусиль, тому поточна МОПМБ завершується та їй на зміну розгортається інша міжнародна операція;

3) чергове продовження терміну дії операції припиняється через вето однієї з держав-постійних представників РБ ООН.

Найбільш драматичним прикладом останнього варіанту було припинення дії МОПМБ UNPREDEP (СПРООН) у колишній Югославській республіці Македонії, коли 25 лютого 1999 р. мандат СПРООН не було продовжено, оскільки РБ ООН не прийняла відповідний проект через вето Китаю, представники якого посилалися

на покращення ситуації в регіоні та на необхідність більш раціональної витрати коштів ООН [88]. Після цього збулися найбільш драматичні прогнози експертів щодо негативного розвиту подій у регіоні. Майже одночасно виявилося, що насправді причиною зазначеного вето була спроба уряду колишньої Югославської республіки Македонії розпочати економічні контакти з Тайванем, що викликало обурення Китаю. Тобто ідея вето Китаю не мала нічого спільного з розвитком кризових подій у проблемному регіоні [89, с. 217; 90]. Отже, оскільки доля МОПМБ у проблемній країні безпосередньо залежить від рішень світової спільноти, реалізація яких, у свою чергу, може залежати від ситуаційних політичних амбіцій будь-якої окремої країни, політичні консультанти зі складу МОПМБ мають пильнувати рішення керівництва проблемної держави щодо її міжнародних стосунків.

3.3. Міжнародно-правове забезпечення діяльності поліції ООН у складі МОПМБ

Вище, у підрозділі 3.2, вже розглядались міжнародно-правові документи, що регламентують діяльність МОПМБ в цілому, зокрема, мандати МОПМБ. Тут, у підрозділі 3.3, ми розглянемо документи, що визначають діяльність безпосередньо поліції ООН у складі МОПМБ, зокрема, мандати поліції ООН та інші. Для цього звернемось до другого рядка таблиці 3.1. «Рівні міжнародно-правового забезпечення діяльності поліції у МОПМБ».

3.3.1. Мандати поліції ООН у конкретних МОПМБ

У тих МОПМБ, де поліція ООН є основним, принаймні значним, компонентом МОПМБ, вона має свій мандат.

Мандати поліції ООН без виконавчої влади. Яскравий приклад могутньої поліцейської компоненти, але без виконавчої влади, мав місце у складі МОПМБ у Боснії і Герцеговині (МООНБГ). Тут резолюцією РБ 1035 (1995) навіть було засновано Міжнародні поліцейські сили спеціального призначення (МПССП — IPTF) [91, с. 1]. Протягом операції авторизована чисельність МПССП була збільшена до 2 057. Місія містила міжнародних цивільних і місцевих працівників.

До функцій МПССП входили:

- моніторинг, спостереження і перевірка правоохоронної діяльності та відповідних об'єктів, в тому числі судових організацій, структур і процедур;
- консультування службовців місцевих правоохоронних органів;
- навчання службовців місцевих правоохоронних органів;
- сприяння діяльності правоохоронних органів сторін попереднього конфлікту;
- оцінки загроз для громадського порядку і консультування з питань можливостей правоохоронних органів щодо боротьби з такими погрозами;
- консультування державних органів Боснії і Герцеговини щодо організації ефективних цивільних правоохоронних органів;
- надання допомоги персоналу правоохоронних органів сторін шляхом супроводження при виконанні їх обов'язків.

Крім того, МПССП мали розглядати запити партій або правоохоронних органів Боснії і Герцеговині щодо допомоги, при цьому пріоритет мав надаватися забезпеченню умов для проведення вільних і справедливих виборів [92, с. 1]. Зауважимо, що зазначена поліцейська місія МПССП не мала виконавчої влади, тобто її службовці (офіцери цивільної поліції) не здійснювали правоохоронної діяльності власноруч і не мали права носіння і використання вогнепальної зброї.

Як і у розглянутій МОПМБ у Боснії і Герцеговині, у більшості МОПМБ поліція ООН не мала виконавчої влади. Додатковим прикладом цього є МОПМБ у Ліберії, санкціонована Резолюцією РБ ООН 1509 (2003) від 19 вересня 2003 р. [93], відповідно до якої тут поліцейський компонент мав такі головні функції та завдання:

- допомагати перехідному уряду Ліберії в моніторингу і перебудові поліцейських сил держави на демократичних принципах;
- розробити програми підготовки цивільної поліції;
- надавати іншої допомоги в підготовці цивільної поліції у співпраці з Економічним співтовариством держав Західної Африки, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими державами.

Відповідно до пункту 1 цієї ж Резолюції, надання допомоги в підтримці правопорядку на території Ліберії було доручено також

форменим підрозділам поліції зі складу поліцейської компоненти МОПМБ. Загальна санкціонована кількість поліції ООН становила 1115 осіб.

Мандати поліції ООН з виконавчою владою. У випадках, коли в зоні локального збройного конфлікту через ті або інші причини місцевої влади не залишилося, Рада Безпеки ООН розпочинає таку МОПМБ, яка бере на себе функції тимчасової адміністрації. У цьому сенсі показовими є операції в Косово та у Тимор-Лешті.

Операція поліції у складі Місії тимчасової адміністрації ООН у Косово (МООНК — UNMIK) значно відрізнялася від попередніх операцій цивільної поліції ООН. Її головним завданням був не моніторинг, як і раніше. На певній стадії поліція МООНК стала єдиним підрозділом правоохоронних органів у Косово. Рада Безпеки ООН поставила перед МООНК дві стратегічні цілі [75]:

1. Забезпечити тимчасове виконання правоохоронних функцій.

2. Встановити і розвивати професійну, неупереджену та незалежну місцеву поліцію, так звану Косовську поліцейську службу (далі: КПС).

Місія міжнародної поліції вважатиметься завершеною, коли місцева поліція буде в змозі забезпечити дотримання на терені закону і порядку відповідно до міжнародних стандартів.

Для досягнення поставлених цілей, поліція МООНК мала змінювати свої функції протягом трьох етапів [94].

На першому етапі (до повного завершення бойових дій) відповідальність за забезпечення громадської безпеки та підтримання правопорядку мали нести Міжнародні військові сили Косово. При цьому поліція МООНК мала консультувати Міжнародні військові сили Косово з питань поліцейської діяльності і встановлення зв'язків з місцевими та міжнародними партнерами. Спеціальні підрозділи поліції МООНК мали встановити зв'язок з місцевими та міжнародними партнерами, а також захищати об'єкти ООН. Прикордонна поліція зі складу МООНК мала консультувати підрозділи Міжнародних військових сил Косово, дислоковані на кордоні.

На другому етапі МООНК бере на себе відповідальність за законність і порядок. При цьому цивільна поліція МООНК здійснює звичайні поліцейські обов'язки і має виконавчу владу правоохоронних органів. Для цього вона озброєна. По мірі того, як у поліцейській академії під керівництвом поліції МООНК завершують навчання місцеві поліцейські, поліція МООНК розпочинає проводити для них стажування у практичній діяльності, консультування та

моніторинг. Спеціальні поліцейські підрозділи МООНК виконують функції забезпечення громадського порядку, такі як контроль натовпу та безпека на терені. Вони також надають підтримку цивільній поліції МООНК і захищають об'єкти МООНК. Прикордонна поліція зі складу МООНК забезпечує дотримання імміграційних законів та інших прикордонних правил. Міжнародні військові сили Косово продовжують надавати підтримку поліції МООНК в цих зусиллях. При цьому до основних напрямків діяльності поліції МООНК входять:

- патрулювання і підтримка громадського порядку;
- розслідування злочинів;
- профілактичні заходи;
- навчання та тренування КПС;
- здійснення кримінальної розвідки;
- прикордонний та імміграційний контроль;
- управління дорожнім рухом.

На третьому етапі, після належної підготовки та селекції місцевої поліції в достатній кількості, МООНК передає відповідальність за законність і порядок та функції прикордонного контролю Косовській поліцейській службі. При цьому цивільна і прикордонна поліція МООНК переключається до функцій тренувань, надання поради та моніторингу. Спеціальні поліцейські підрозділи МООНК використовуються в якості резерву [79].

Ще одним прикладом МОПМБ з виконавчими функціями поліції є операція в Тимор-Лешті, санкціонована Резолюцією Ради Безпеки S/RES/1704 (2006) від 25 вересня 2006 р. [95]. Мандат операції визначено у пункті 4 зазначеної резолюції. При цьому функції поліції ООН визначено у наступних позиціях c, d, e документа:

c) забезпечення, завдяки присутності поліції ООН, відновлення і підтримання громадської безпеки в Тимор-Лешті через підтримку Національній поліції Тимор-Лешті (НПТЛ), яке містить тимчасове забезпечення правопорядку і громадської безпеки, до відновлення НПТЛ, і надання допомоги в додатковій підготовці, організаційному розвитку і зміцненні НПТЛ і міністерства внутрішніх справ, а також надання допомоги у плануванні і розробці механізмів забезпечення безпеки в ході виборчого процесу для адекватної підготовки національної поліції до виконання своєї ролі і функцій при проведенні виборів 2007 року;

d) надання підтримки уряду Демократичної Республіки Тимор-Лешті, підтримка зв'язку з питань безпеки та встановлення

постійної присутності в трьох прикордонних районах разом з озброєними поліцейськими ООН, доданими районним поліцейським дільницям, за посередництвом неупередженої присутності офіцерів зв'язку ООН;

е) надання допомоги уряду Демократичної Республіки Тимор-Лешті у проведенні всеосяжного огляду майбутньої ролі та потреб сектора безпеки, включаючи національні сили оборони Тимор-Лешті, міністерство оборони, національну поліцію і міністерство внутрішніх справ, з метою підтримки уряду за допомогою надання радників і в співпраці та координації з іншими партнерами в активізації створення інституційного потенціалу там, де це необхідно;

Отже, головне, що поєднує мандати поліції ООН в Косово і в Тимор-Лешті, відрізняючи їх від інших, — це право і обов'язок безпосереднього здійснення правоохоронної діяльності зі застосуванням зброї.

У 2015 р. було офіційно опубліковано доповідь Міжнародної консультаційної групи сектора безпеки «Структура, функції і можливості Відділу Поліції ООН» протягом передачі її Генеральному секретарю ООН [96]. У доповіді наголошується на необхідності зміни парадигми і міститься заклик до різних зацікавлених сторін в області поліцейської діяльності ООН «підтримати зміну нинішньої операційної моделі, з тим щоб компоненти поліції могли виконувати індивідуальні мандати, забезпечуючи вдосконалення потенціалу поліції, який міг би краще вирішувати проблеми сьогоднішніх операцій на користь миру». У доповіді пропонується «нова операційна модель» для діяльності поліції ООН, яка була б зосереджена на створенні інститутів і спеціалізованих можливостей. Вона також висуває «пакет реформ» для подальшого втілення в життя майбутнім Генеральним секретарем. Ми ж доведемо нижче, що у першу чергу поліції ООН необхідно забезпечувати виконавчі повноваження.

3.3.2. Звід стандартних операційних процедур щодо діяльності офіцера поліції у складі МОПМБ

Найважливішим документом, який визначає правила майже всіх видів діяльності, що їх виконує офіцер поліції ООН кожного дня незалежно, у якому підрозділі, чи у якій службі він працює, має назву «Стандартні операційні процедури» («Standard Operating

Procedures», скорочено: «SOP») [97]. Поліція ООН у будь-якій МОПМБ обов'язково має такий документ. У деяких МОПМБ цей самий за суттю документ може мати іншу назву. Так, наприклад, в Косово він мав назву «Посібник з поліцейських процедур» («Police Procedures Manual», скорочено: «PPM») [98].

Щоб усвідомити до якого ступеню такий документ (SOP — PPM), що зазвичай містить 90 — 150 сторінок, регламентує діяльність та життя офіцера цивільної поліції, переглянемо узагальнений зміст одного з них:

- мандат МОПМБ у цілому;
- структура командної ієрархії;
- посадові інструкції (71 позиція);
- загальні обов'язки всіх офіцерів, включаючи кодекс поведінки та відповідальність (13 позицій);
- процедури розміщення та призначення на посади (5);
- процедури одержання продовження терміну особистої місії;
- розклад роботи (включаючи відпустки, тощо 15 позицій);
- оцінювання якості роботи;
- заняття національних контингентів;
- медальні паради;
- використання транспортних засобів;
- правила випуску інформації до ЗМІ;
- інформація від служби безпеки та евакуаційний план;
- додатки — структура поліції;
- нотатки щодо дисципліни;
- система радіо-позивних;
- тощо.

Такий документ створюється на підставі багатьох міжнародно-правових джерел (зокрема, матеріалів відповідних конвенцій) та організаційних джерел і затверджується у Департаменті операцій ООН з підтримання миру.

3.3.3. Адаптовані кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси держав присутності МОПМБ та інші керівні документи, що визначають діяльність поліції ООН

Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекс конкретної держави є важливішими компонентами правової основи будь-якої поліцейської діяльності. Проте, перш ніж використовуватись

в якості правової основи діяльності місцевої поліції та поліції ООН після збройного конфлікту, зазначені кодекси держав конфліктів мають пройти відповідну переробку, з метою урахування новітніх досягнень правової науки та виключення суб'єктивного ставлення місцевого закону до тих або інших фракцій місцевого населення. Така робота ретельно здійснюється для кожної держави присутності МОПМБ, як, наприклад, у Боснії і Герцеговині: «правовий підрозділ МООНБГ співпрацює з міжнародною групою експертів над створенням проекту нового Кримінального кодексу та Кримінально-процесуального кодексу» [99]. При цьому у деяких державах мають місце особливі труднощі. Наприклад, «оскільки кримінального кодексу Тимор-Лешті до розгортання МОПМБ не існувало, було важко визначити і застосувати місцеві закони» [100, с. 155].

В зонах МОПМБ така діяльність поліції ООН може містити діяльність радників, спостереження, наставництво і колокацію — тобто більш тісне наставництво, коли наставник-офіцер зі складу поліції ООН супроводжує офіцера місцевої поліції при виконанні останнім службових обов'язків. Особливе місце посідають МОПМБ з виконавчою владою (наприклад, в Косово, Тимор-Лешті), де поліція ООН безпосередньо здійснює увесь спектр поліцейської діяльності: від підтримання правопорядку на вулицях — до розслідувань і передачі справ до суду. Для кожного з перелічених видів діяльності розроблено відповідні нормативи. У цьому чи іншому обсязі більшість з них викладено у «Керівних вказівках: Операції поліції в операціях Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру і спеціальних політичних місіях» [101].

3.3.4. Стандарти ООН в галузі кримінального правосуддя для поліції ООН

Цей довгоочікуваний документ, «United Nations Criminal Justice Standards for United Nations Police» [102], було нарешті видано у 2009 р. — документ обсягом 105 сторінок значною мірою охоплює увесь спектр діяльності офіцера поліції ООН. Певне місце приділяється основним принципам роботи поліції ООН, зокрема, висвітлюється роль поліції та інших правоохоронних органів, добросовісність, застосування сили і вогнепальної зброї, заборона катування та іншого жорстокого, нелюдського поводження, або такого, що принижує гідність людини. Увага звертається на найбільш харак-

терні для зон збройних конфліктів масові злочини: геноцид, злочини проти людяності, військові злочини. Увага приділяється таким аспектам розслідування, як право на недоторканність приватного життя всіх осіб, права осіб, яким пред'явлено звинувачення у кримінальному злочині. Розглядаються такі правові аспекти арешту, як право на свободу та на свободу пересування, права осіб, які перебувають під вартою, проведення арешту. Нагадуються права затриманих та ув'язнених, умови утримання під вартою та умови ув'язнення. Розглядаються права обвинуваченого та система доказів. Розглядаються аспекти боротьби з такими забороненими «правовими» особливостями зон збройних конфліктів, як позазаконні, довільні страти без суду і слідства. Розглядається робота з такими фігурантами захисту, як жертви, свідки, діти в якості жертв і свідків, діти, що у конфлікті із законом. Детально розглядаються питання захисту біженців і захисту осіб, переміщених всередині країни.

Необхідність зазначеного документу для поліції ООН визначається, принаймні, такими чинниками: 1) до складу поліції ООН потрапляють представники поліції різних держав, національна нормативно-правова база яких не є тотожною; 2) потрапляючи до лав поліції ООН зі своїх національних поліцій, значна частина офіцерів опиняються на посадах зі спеціалізацією, яка відрізняється від тої, якою вони володіли вдома; 3) незважаючи на певні зусилля з підбору національних кадрів для поліції ООН, до її лав не завжди потрапляють офіцери належного рівня професіоналізму; 4) в зонах збройних конфліктів створюються певні правові та інші феномени, які не відразу є зрозумілими та звичними для офіцерів, що прибувають з інших держав.

3.3.5. Забезпечення взаємодії поліції ООН з партнерами на терені МОПМБ

У Настанові для поліції ООН [19, с. 11] справедливо вказується, що поліція ООН має використовувати всі засоби для підсилення своїх можливостей через всіляку допомогу з боку та співробітництво з партнерами. До партнерів входять установи ООН, фонди, програми, інші міжнародні та регіональні організації, неурядові організації та двосторонні партнери тощо. Поліції ООН слід концентруватися на партнерствах плідних і таких, що відповідають пріо-

ритетам держави присутності і створюють механізми співпраці для розвитку своїх та її пріоритетів. Стратегія зазначених партнерств має надавати гранично чітке уявлення про роль і обов'язки партнерів у процесах перехідного періоду і завершення МОПМБ.

Регламентація взаємодії поліції ООН з військовими у складі МОПМБ. У цілій низці випадків МОПМБ розташовується у державі присутності в умовах, коли збройний конфлікт, хоча і припинено, але великі озброєні фракції знаходяться у нестійкому стані — у готовності поновлення збройного конфлікту — не в останню чергу через недовіру одна до одної. Тут певним гарантом стримування виступають військові підрозділи сил ООН, розділяючи фракції, де можливо. Саме вони здійснюють первинну діяльність з підтримання правопорядку у регіоні на першій стадії врегулювання конфлікту, надаючи надію довіри на тривалість перемир'я навіть своєю присутністю. Цілком зрозуміло, що військові сили ООН не в змозі здійснювати всі необхідні аспекти правоохоронної діяльності, особливо в умовах, коли представники різних фракцій територіально мешкають упереміш. Тому друга стадія врегулювання збройного конфлікту завжди характеризується поступовою передачею правоохоронних функцій до поліції ООН, або до місцевої поліції під наглядом поліції ООН. Саме через це для усунення можливих прогалин у правоохоронній діяльності ООН необхідна чітка взаємодія поліції ООН і військових ООН в зоні МОПМБ. Цьому аспекту взаємодії поліції ООН присвячено велику кількість праць науковців та практиків [103 — 110].

Проте власні спостереження автора свідчать, що через невдосконалену систему взаємодії поліції ООН і військових виникають драматичні прогалини у захисті фундаментальних прав людини місцевого населення та інколи службовців ООН. Вони виникають також навіть у сфері збору інформації. Як вказує М. Ґіллврей, офіцер Британської національної кримінальної бригади, колишній учасник МОПМБ у Косово, «у деяких державах (які надають персонал до МОПМБ — прим. автора) є формальні конституційні обмеження, які забороняють збір або обмін інформацією військовими силами про справи цивільних осіб з поліцією. Це зроблено з метою забезпечити поділ відповідальності і захисту цивільних свобод в своїх країнах, але це ж може згубно вплинути на місії з підтримання миру» [111, с. 4].

На превеликий жаль, в офіційних настановах для військових ООН, майже нічого немає про взаємодію військових з цивільною

поліцією. Наводимо зразок з «Польового посібника офіцера ООН з цивільно-військової координації» (2008 р.): «Старший офіцер військової поліції, який командує підрозділами військової поліції, може (!) нести відповідальність за координацію з цивільної поліцією, жандармерією і цивільними силами безпеки» [112, с. 51]. Додано також, що у середовищі деяких місій, контингенти міжнародної поліції або місцева поліція відіграють вирішальну роль. Військові сили у навколишньому середовищі місії можуть (!) створювати спеціальні відносини співпраці з такими організаціями, а для офіцера з координації ці відносини можуть (!) стати цінним доповненням до безпосередньої координації з військовою штаб-квартирою [112, с. 77]. І це — все! Тобто ані відповідальності керівництва, ані принципів, ані ключових моментів взаємодії не вказано. При такому «ненапруженому» рівні відносин, військові ООН і цивільна поліція ООН у складі однієї МОПМБ, в умовах тих самих загроз, тих самих порушень прав людини на терені, можуть і далі працювати ніби на різних планетах і, що головне, не у повному обсязі використовуючи свої можливості щодо захисту місцевого населення, працівників ООН та гуманітарних організацій від кримінальних загроз.

Регламентація взаємодії з неурядовими організаціями (НУО). Як ми доведемо у розділах 4 та 5 дослідження, для кожної МОПМБ ООН в цілому, та для її поліції зокрема, взаємодія з НУО важлива через дві основні причини:

1. В силу специфіки своєї діяльності НУО мають тісне спілкування з місцевим населенням і дізнаються значно більше про порушення прав людини з боку місцевих чиновників, поліції тощо, ніж може дізнатися поліція ООН при всіх її стараннях. Використання такої інформації могло б надати вагомого внеску у підвищенні ефективності поліції ООН.

2. Практика свідчить, що жодна організація не може самостійно, без зовнішнього нагляду очищати себе від «внутрішнього гниття». Активність саме НУО дозволила винести на суд міжнародної громадськості значні негаразди у самій ООН, зокрема у складі багатьох її МОПМБ. Отже, інформація від НУО безпосередньо до керівництва МОПМБ про виявлені порушення прав людини місцевого населення з боку окремих працівників МОПМБ може стати тим важливішим джерелом, яке дозволить своєчасно «коригувати» внутрішній стан МОПМБ до вибуху обурення місцевого населення проти МОПМБ в цілому.

Але при цьому здійснення взаємодії між поліцією ООН та НУО на теренах МОПМБ є складним завданням, оскільки безпосередні контакти компрометують декларовану неупередженість НУО, підриваючи не тільки ефективність їх роботи, але й безпеку.

Наразі урахувати кількість НУО у всьому світі проблематично. Тільки на теренах Організації Американських Держав вона перевищує 800. Розроблено велику кількість моделей систематизації НУО за різними ознаками, приміром, «за напрямом діяльності» [113], за множиною інших ознак [114]: від проблем дітей, жінок, корінних народів, біженців, мігрантів, переміщених осіб — до соціального розвитку, освіти і науки. Ми ж, керуючись телеологічною домінантою, визначимо таку взаємодію і з тими категоріями НУО, яка сприятиме ефективності поліції ООН у складі МОПМБ.

1. Забезпечення взаємодії поліції ООН з національними та міжнародним НУО, які доставляють пожертвування до зон МОПМБ.

Багато національних та міжнародних НУО працюють з метою надання економічної допомоги розвитку інфраструктурам країн, що перебувають у кризі. Проте крім шляхетних формально проголошених цілей, на жаль, значна кількість з їх представників роблять все для особистого збагачення на проблемах. Отже, «Центр з досліджень проблем безпеки» (Швейцарія), свідчить що після закінчення війни Боснія отримала фінансових дотацій для реконструкції від закордонних донорів більше, ніж 18 держав Західної Європи за Планом Маршала після другої світової війни. Вона одержала 7,5 млрд євро, з яких в її установах зазначено лише 3,5 млрд євро. Представники комісій, які виявили зазначене, піддавалися шантажу, тиску, звільненню [115].

У Косово, не зважаючи на працю так званої Тимчасової адміністрації ООН, у 2007 р. за багатьма оцінками нецільове використання коштів становило 7 млн євро [116]. Там було напрацьовано «типові схеми» розкрадання та відмивання коштів.

На нашу думку, це стало слідством багатьох причин, одна з яких — повна відсутність взаємодії підрозділів поліції ООН по боротьбі з економічними злочинами із зазначеними НУО. Тобто, аніяких документів щодо організації та регламентації такої взаємодії не встановлено.

2. Забезпечення взаємодії з міжнародними та національними НУО, які виявляють порушення прав людини на терені МОПМБ з боку місцевих та міжнародних суб'єктів та злочини, що продовжуються на теренах інших держав.

Сьогодні багато національних та міжнародних НУО працюють у численних напрямах, від повернення біженців — до боротьби проти насильства в сім'ї. На теренах МОПМБ їх роль все більш помітна у процесах здійснення розмінування, гуманітарної допомоги, реінтеграції екс-комбатантів, розселення, демократичних виборів [117].

Кількість біженців та переміщених осіб у світі з 1996 р. до 2015 р. зросла, відповідно, з 18 млн та 20 млн — до 24 млн та 40 млн, і становить загалом 64 млн [118, с. 6]. Тільки НУО «Refugees International» щорічно проводить 12 місій для встановлення потреб переміщених осіб та біженців у життєво необхідних ресурсах та захисті [119]. Позитивно звертають на себе увагу мережа НУО по захисту дітей «War Child» [120], «Міжнародна програма щодо ліквідації дитячої праці» [121], американсько-нігерійська «Фундація щодо викорінювання торгівлі жінками та дитячої праці» [122], «Робоча група з проблем жінок, миру та безпеки» [123]. Результати їх роботи є корисними не тільки самі по собі, але інформація від них про злочини та злочинців може використовуватись в діяльності поліції ООН.

Але, як вказують багато працівників, наприклад, Програми Розвитку ООН, при цьому зазначені НУО піддаються жорсткому пресингу (аж до загрози життю) з боку однієї або обох сторін конфлікту та некерованих бандформувань. У цих умовах «незалежність» роботи НУО та поліції ООН уявляється, м'яко кажучи, «недоцільною». При цьому організація взаємодії між ними, з одного боку, щодо захисту НУО, з іншого — щодо отримання даних від них поліцією ООН, є вкрай складним завданням. На жаль, нами не виявлено інструкцій або інших нормативних документів ані для поліції ООН, ані для НУО щодо організації такої взаємодії.

3. Забезпечення взаємодії з міжнародними та національними НУО, які виявляють порушення прав людини та злочини що вчиняються з боку окремих працівників ООН та інших міжнародних організацій, які уповноважені сприяти подоланню наслідків збройного конфлікту.

Порушення кодексу поведінки службовця МОПМБ вчиняються від початку їх утворення. Все це могло б довго залишатися таємницею, оскільки керівництво окремих МОПМБ та ООН в цілому не бажало «виносити сміття з хати». І саме діяльність НУО таких, як «Amnesty International» [124] та багатьох інших викрила, що навіть розгортання місцевим криміналітетом в зонах МОПМБ домів розпусти та сексуальної експлуатації жінок спочатку створювалося

«для викачування коштів» саме зі службовців МОПМБ. Лише пізніше виявилися свідчення службовців МОПМБ, які, жертвуючи своїм службовим становищем, підтвердили ганебні вчинки своїх товаришів по службі [125]. На підставі численних даних з Гаїті, Кот-д'Івуар та Судану багато соціальних установ, зокрема «Благодійність Великої Британії», свідчать, що сексуальна експлуатація працівниками МОПМБ та інші порушення прав людини здебільшого залишаються безкарними [126]. Останнє є результатом багатьох негативних чинників, про які та про боротьбу з якими буде докладно сказано у розділі 5 дослідження. Проте одним з них є неповага до і відсутність співпраці з відповідними НУО. Саме через це вплив на моральний стан у конкретних МОПМБ здійснюється довгим шляхом: проблеми на терені МОПМБ — НУО — світові ЗМІ — світова спільнота — керівництво ООН — Департамент ООН з підтримання миру — конкретна МОПМБ. Відповідно, досі немає інструктивних матеріалів та міжнародно-правових документів щодо організації безпосередньої взаємодії НУО зі службами внутрішніх розслідувань конкретних МОПМБ.

3.3.6. Документи щодо взаємодії поліції ООН зі складу МОПМБ із зовнішніми партнерами

Взаємодія поліції ООН з міжнародними правоохоронними організаціями. Серед зазначених організацій основними в профільній сфері співробітництва є наступні [127]:

a) Всесвітня організація по боротьбі з міжнародною організованою злочинністю — Інтерпол;

b) Європейська організація по боротьбі з міжнародною організованою злочинністю — Європол;

c) Міжнародна асоціація шефів поліції з регіональними філіями;

d) Міжнародна поліцейська асоціація;

e) Міжнародна асоціація жінок-поліцейських.

Найбільшою та найвпливовішою міжнародною міжурядовою організацією поліції є Інтерпол. До нього входять 190 держав-членів. Метою створення організації (у 1923 р.) було налагодження міжнародної співпраці поліцейських та всіх служб у попередженні та боротьбі з міжнародною злочинністю. Статут Інтерполу [128] забороняє своїм структурам втручання воєнного, політичного, расового та релігійного характеру [129]. Першим документом, що його

було підписано між ООН та Інтерполом, слід вважати «Угоду про співпрацю з ООН» (8 червня 1997 р.), яка набула чинності після ухвали на Генеральній Асамблеї Інтерполу [130]. На жаль, угода не вплинула на ефективність обох організацій у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю. Стрімке розповсюдження організованої злочинності з Косово до країн Західної Європи прискорило події. Своєрідним феноменом став «Меморандум про порозуміння між Міжнародною організацією поліції — Інтерпол та Місією тимчасової адміністрації ООН в Косово стосовно співпраці у сфері запобігання злочинів та кримінальної юстиції» [131], якого було підписано 8 грудня 2005 р. з метою організації між ними системної співпраці щодо обміну інформацією. Для цього МООНК за статусом прирівнювалась до Національного центрального бюро Інтерполу. На жаль, «Меморандум» було украдено не на першому році від створення МООНК, але на шостому, коли тамтешня організована злочинність вже зміцнила і розповзлася по Європі. Тим часом світова спільнота все більш усвідомлювала необхідність ефективної поліції у складах МОПМБ у світі з двох причин: місцева організована злочинність «додавала пального до конфлікту», до того ж стрімко розповсюджувалася світом. Для сприяння зазначеним операціям ООН Інтерпол виступив з пропозиціями, які було визначено у «Додатковій угоді між Інтерполом та ООН стосовно діяльності операцій з підтримання миру та спеціальних політичних місій» від 11 жовтня 2009 р. [132]. Передбачалося навчання представників місцевих поліцій та надання доступу до інфраструктури Інтерполу.

Міжнародну регіональну правоохоронну організацію Європи «Європол» було створено для підвищення ефективності компетентних органів держав-членів через їх взаємодію у боротьбі з найсерйознішими видами організованої злочинності [133]. Європол сприяє міжнародному інформаційному обміну між правоохоронними органами, надає експертні послуги та технічну підтримку у розслідуваннях. Втіленням участі Європолу у підвищенні ефективності поліцейської компоненти у складі МОПМБ стала «Стратегічна угода між колишньою Югославською республікою Македонією та Офісом поліції Європи» [134]. Для здійснення комунікації з Європолом у колишній Югославській республіці Македонії було створено спеціальний відділ взаємодії.

Інша європейська організація «Європейський поліцейський коледж» (CEPOL) була створена у грудні 2000 р. Радою міністрів Європейського Союзу для підвищення ефективності навчання су-

часної поліції Європи через обміни передовими технологіями у правоохоронній діяльності [135]. Щорічно організується до 100 навчальних курсів і семінарів. На жаль, безпосередній зв'язок діяльності CEPOL з МОПМБ не спостерігається.

Міжнародна асоціація шефів поліції (International Association of Chiefs of Police — IACP) поділяється на регіональні організації [136]. Асоціація начальників поліції островів Тихого океану (Pacific Islands Chiefs of Police Association — PICP) охоплює поліцейські служби 21 країни. Основний акцент робиться на розвиток потенціалу поліції держав-членів через зв'язок між ними, обмін стратегіями, передовим досвідом, сприяння обміну інформацією, спільну розвідку та інші види взаємодії. До сфери діяльності наразі входять Соломонові Острови та Тимор-Лешті, де щойно здійснювалася МОПМБ [137].

В регіоні АСЕАН асоціація начальників поліції (АСЕАНПОЛ) працює з 1980 р. [138]. Асоціацією утворено три спеціальні комісії щодо боротьби з найбільш масовими і небезпечними злочинами в регіоні та висунуто ініціативи щодо боротьби з новими формами транснаціональної злочинності.

Представники зазначених регіональних поліцейських організацій все частіше зауважують та необхідність більш тісної взаємодії, зокрема, у питаннях підготовки та участі у МОПМБ [139].

Міжнародна асоціація жінок-поліцейських (International Association of Women Police — IAWP) висловлює своє призначення у наступному: «Місія асоціації — забезпечення підсилення, поєднання та піднесення образу жінки в системі кримінальної юстиції в масштабі світу» [140]. Зауважуємо, що, хоча на перший погляд, діяльність Асоціації жінок-поліцейських не передбачає конкретних заходів впливу на міжнародну організовану злочинність в зонах МОПМБ, сьогодні система цивільної поліції ООН потребує участі жінок-поліцейських для підвищення ефективності цивільної поліції у боротьбі з деякими специфічними злочинами, такими як, наприклад, торгівля людьми [141, с. 537]. До того ж участь жінок-поліцейських у складі МОПМБ, їх практична допомога та навіть самий приклад сприятимуть поширенню участі місцевих жінок у складі поліцій в зонах МОПМБ.

Міжнародна поліцейська асоціація (International Police Association — IPA) розповсюджує членство на індивідуальних поліцейських, тобто тих: а) що працюють, та тих, б) що є у відставці, «без розподілення за званнями, статтю, кольором шкіри, мовою та релігією» [142]. Асоціація поділяється на філії за належністю до національних

держав. Сутність діяльності полягає у тому, що поліцейські однієї держави надають тієї або іншої допомоги члену асоціації — гостю з іншої держави. Діяльність асоціації, яка зміцнює солідарність поліцейських у світі в цілому є важливою і позитивною. Проте, на нашу думку, її не можна вважати дієвим інструментом підвищення ефективності поліції ООН у складі МОПМБ [141, с. 539].

Забезпечення взаємодії з міжнародними організаціями попередження злочинності. Розглянемо найбільш помітні з них.

«Міжнародний центр запобігання злочинам» (International Center for Prevention of Crime — ICPC) [143]. Центр розташований у Монреалі, Канада.

«Азійський фонд попередження злочинності» (Asia Crime Prevention Foundation — ACPF) [144]. Заснований у лютому 1998 р. фонд знаходиться в Японії.

«Інститут Латинської Америки з попередження злочинності та поводження з правопорушниками» (Latin America Institute for Prevention of Crime and Treatment of Offenders — ILANUD) [145; 146]. Утворений у 1975 р. інститут розташований у Коста-Ріці.

«Європейський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею, пов'язаний з ООН» (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations) [147]. Заснований у 1981 р. інститут розташований у Гельсінкі, Фінляндія.

«Регіональний інститут ООН з Азії та Далекого Сходу щодо Профілактики злочинності та поводження з правопорушниками» (United Nations Asia and Far East Institute — UNAFEI) [148]. Заснований у 1962 р. інститут розташований у Токіо, Японія

«Африканський інститут ООН щодо Профілактики злочинності та поводження з правопорушниками» (United Nations African Institute — UNAFRI) [149]. Інститут розташований у Кампалі, Уганда.

«Управління ООН з наркотиків і злочинності» (United Nations Office on Drugs and Crime — УНЗ ООН) [150]. Створення Управління у 1997 році стало результатом злиття «Програми ООН Контролю над Наркотиками» та «Центру Попередження Міжнародної Злочинності». Розгалужена мережа відділень УНЗ ООН працює у багатьох регіонах світу.

«Міжрегіональний дослідницький центр ООН з питань злочинів та правосуддя» (United Nations Interregional Crime an Justice Research Center — UNICRI) [151]. Центр утворений у 1968 р., його штаб-квартиру розташовано у Турині, Італія.

Хоча частина з цих організацій є урядовими, а частина — ні [152, с. 35], до того ж вони розташовані у різних кінцях світу, проте через своє телеологічне призначення і онтологічну сутність, вони мають багато спільного.

Аналізуючи діяльність кожної з перелічених вище організацій, визначимо їх спільні та деякі окремі риси.

Телеологічне призначення. Кожна з названих вище організацій по-своєму окреслює коло свого призначення, але здебільшого воно визначається наступним:

- сприяння збалансованому економічному та соціальному розвитку країн у своєму регіоні та у всьому світі шляхом співпраці з їх урядами, розробки доцільної політики щодо попередження злочинності і кримінального правосуддя і впровадження її до національних планів розвитку;
- сприяння обміну інформацією стосовно попередження і контролю злочинності між країнами регіону;
- розширення можливостей фахівців, які працюють у цій галузі, — через взаємну співпрацю всіх зацікавлених сторін та через застосування відповідних навчальних програм.

Основна діяльність декларується ними здебільшого таким чином:

- спостереження за тенденціями злочинності;
- міжнародний порівняльний аналіз поточних програм і напрямів політики попередження злочинності;
- наукові дослідження та аналітична робота у відповідній галузі;
- підтримка експериментальної діяльності;
- розробки баз знань з питань попередження злочинності і громадської безпеки;
- розповсюдження відповідної профільної інформації за допомогою і через публікації, електронні ЗМІ, міжнародні семінари, наради, конференції та спеціалізовані обміни;
- консультування урядів та установ щодо нових проблем;
- надання навчальних курсів;
- допомога у плануванні;
- технічна допомога у розробці та реалізації програм і проектів;
- моніторинг впровадження;
- спостереження та оцінювання;
- нормотворча діяльність.

Взаємодія з ООН. Усі зазначені організації у тому чи іншому обсязі співпрацюють з ООН. Узагальнено ця співпраця виглядає наступним чином:

- співпраця з Центром ООН з попередження міжнародної злочинності, з Програмою ООН по забезпеченню безпеки в містах, з програмою «Метрополіс» та іншими міжнародними інституціями щодо обміну знаннями та розвитку міжнародного співробітництва з попередження злочинності;
- активна робота у проведенні конгресів ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками;
- участь у семінарах з питань попередження злочинності і кримінального правосуддя;
- аналіз обстежень ООН про тенденції в області злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя та виконання покарань, а також публікацій описів європейської системи кримінального правосуддя;
- організація навчальних курсів, семінарів і практикумів з питань попередження злочинності і кримінального правосуддя;
- організація лекцій з правових документів ООН (щодо боротьби зі злочинністю, корупцією і тероризмом) з метою поглиблення розуміння міжнародних правових норм;
- організація регіональних міжурядових нарад експертів з відповідних державних установ, а також представників громадянського суспільства.

Взаємодія з МОПМБ. 30 березня 2004 р. УНЗ ООН скликало засідання міжурядової групи експертів з підготовки пропозицій щодо застосування стандартів і норм в галузі попередження злочинності і кримінального правосуддя. Увагу експертів було зосереджено на необхідність максимального підвищення ефективності технічного співробітництва в контексті перебудови установ кримінального правосуддя в ситуаціях підтримання миру і постконфліктних [153].

Що ж стосується решти перелічених організацій, то на жаль, у наявних документах не згадується про їх безпосередню взаємодію ані з конкретними МОПМБ, ані з Департаментом ООН з підтримання миру. На нашу думку, відсутність такої співпраці на етапі планування МОПМБ обумовлює невдачі при визначенні мандатів поліції ООН у складі МОПМБ: наприклад, у Ліберії, коли неозброєних офіцерів поліції ООН відсилають до кримінально небезпечних районів спостерігати за діяльністю місцевої поліції, якої там немає

через загальний брак поліції у країні, а також коли у Гаїті офіцери поліції ООН з мандатом навчання місцевої поліції через брак місцевої поліції на вулицях починають діяти на свій розсуд, самовільно «розширюючи» свій мандат, починаючи патрулювати вулиці у вільний від викладання час.

Забезпечення взаємодії з підрозділами поліції за кордоном. Як буде доведено у розділах 4 та 5, безпосередній контакт поліції ООН на теренах МОПМБ з підрозділами поліцій держав, де влаштувалися емісари транснаціональної організованої злочинності з тих самих теренів, є вкрай необхідним. Саме така оперативна безпосередня взаємодія могла б здійснити вкрай вагомий внесок до боротьби з такими транснаціональними злочинами, як незаконний обіг наркотиків та, що найважливіше, торгівля людьми. Аніяка взаємодія через посередництво міжнародних поліцейських організацій, тощо не може надати необхідної оперативності. На жаль, виявити будь-які документи міжнародного нормативного рівню щодо домовленостей про безпосередню взаємодію спеціалізованих підрозділів поліції ООН з такими підрозділами поліції за кордоном встановити не вдалося. У практичній діяльності поліції ООН у чотирьох МОПМБ спостерігати таку взаємодію авторові також не довелось. Проте є інформація, що у двох МОПМБ були спроби вирішення цих питань у робочому порядку, без будь-якої правової регламентації.

3.4. Забезпечення міжнародно-правового статусу службовця поліції ООН у складі МОПМБ

Досліджуючи правові норми, які формують міжнародно-правовий статус службовця ООН, численні автори розпочинають з міжнародного гуманітарного права (права війни). Проте, на нашу думку, це є справедливим лише для військових зі складу ООН, але не для поліції ООН.

Правовий статус офіцера цивільної поліції ООН при виконанні ним службових обов'язків у МОПМБ містить наступні аспекти:

1) відповідний міжнародно-правовий статус — службові права та обов'язки офіцера відповідно до мандату місії ООН, та, зокрема, мандату цивільної поліції;

2) імунітети та привілеї офіцера як працівника (експерта) ООН;

3) персональні (на службі та у позаслужбовий час) правові обмеження відповідно до вимог «Кодексу поведінки»;

4) кримінальна відповідальність перед судовою системою держави місії у разі випадку вчинення офіцером кримінального злочину.

Отже, можна вважати, що найважливішими документами, що визначають міжнародно-правовий статус службовця поліції ООН на терені МОПМБ, є: Конвенція про безпеку персоналу Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу, Міжнародна конвенція щодо привілей та імунітетів працівників ООН, Кодекс працівника ООН, Клятва працівника ООН та Статус поліції ООН у складі МОПМБ (зокрема, при виконавчих повноваженнях).

3.4.1. Конвенція про безпеку персоналу МОПМБ Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу

Слід зауважити, що саме Україна (удвох з Новою Зеландією) запропонували створення зазначеної Конвенції у 1992 р. і у 1994 р. Комісія ООН з прогресивного розвитку та кодифікації міжнародного права підготувала відповідний проект, та 9 грудня того ж року ГА ООН своєю резолюцією прийняла Конвенцію, яка набула чинності 15 січня 1999 р. [154].

Конвенція містить загалом 29 статей. Зауважимо на найважливіші.

Ст. 1 визначила термінологію договору (тезаурус).

Ст. 2 визначає, що Конвенція застосовується відносно персоналу ООН і пов'язаного з нею персоналу, а також операцій ООН. Проте Конвенція *не застосовується* до операцій ООН, що санкціоновані РБ ООН в якості примусового заходу відповідно до розділу VII Статуту ООН, в якому персонал використовується, як комбатанти проти організованих збройних сил і до яких застосовується закон міжнародного збройного конфлікту.

Ст. 3 вимагає, щоб здійснювалася ідентифікація військових і поліцейських компонентів операції ООН та їх транспортних засобів, суден і літальних апаратів.

Ст. 6 вимагає від персоналу ООН дотримання законів і правил держави присутності та держав транзиту, утримання від будь-яких дій або діяльності, несумісної з неупередженим і міжнародним характером обов'язків компонент системи ООН.

За ст. 7 держави-учасниці Конвенції повинні вживати всіх необхідних заходів для захисту персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу, розміщеного на їх території, від злочинних нападів.

Відповідно до Ст. 8, якщо представників персоналу ООН, або пов'язаного з нею персоналу, буде захоплено або затримано в ході виконання ними їх обов'язків та їх буде ідентифіковано, вони не повинні піддаватися допиту, але повинні бути негайно звільнені і повернуті до сил ООН.

Ст. 9 вимагає, що за злочини (надається перелік злочинів проти персоналу і приміщень ООН) кожна держава-учасниця Конвенції має ввести кримінальне покарання відповідними санкціями, які повинні враховувати тяжкість їх характеру.

Ст. 10 надає детальну інформацію про юрисдикції держав-учасниць Конвенції щодо зазначених злочинів. Зокрема, кожна держава-учасниця вживає необхідних заходів для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, зазначених у статті 9 в тих випадках, коли підозрюваний у вчиненні злочину знаходиться на її території і вона не видає таку особу у відповідності зі ст. 15 жодній з держав-учасниць Конвенції, юрисдикція яких встановлюється відповідно до пункту 1 або 2 (цієї ст.10).

У ст. 11 йдеться про запобігання злочинам проти персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу.

Ст. 12 вимагає, щоб держави-учасниці Конвенції співпрацювали у запобіганні зазначеним злочинам.

Ст. 13 визначає заходи судового переслідування або екстрадиції між державами-учасницями Конвенції.

Ст. 14 стосується здійснення судового переслідування підозрюваних у вчиненні зазначених злочинів.

Ст. 15 визначає умови та процедури видачі підозрюваних у вчиненні зазначених злочинів.

Ст. 16 вимагає взаємної допомоги держав-учасниць Конвенції у релевантних кримінальних справах.

8 грудня 2005 р. Генеральною Асамблеєю ООН до зазначеної Конвенції було прийнято Факультативний протокол [155], який просто розширив поняття «операція ООН» для ст. 1 Конвенції. Протокол набрав чинності 19 серпня 2010 р.

На жаль, напади на захисників миру без адекватних зусиль щодо їх розслідування та судового переслідування з боку держав, які запрошують до себе МОПМБ, є частиною реальності. На думку Д. Флека, доктора права, колишнього директора департаменту Міжнародних угод і політики Міністерства Оборони Німеччини, члена Консультативної ради Амстердамського Центру міжнародного права, причиною цього є той факт, що і сама Конвенція,

і Протокол до неї підписані незначною кількістю держав. Отже, вірогідність того, що чергова держава, яка запрошує до себе МОПМБ, їх підписала, вкрай мала, і така держава не виконує вимог Конвенції [156]. Ми ж, з урахуванням нашого практичного досвіду, додамо, що держава у постконфліктному стані зі зруйнованими структурами, незалежно від її прагнення, просто не в змозі виконувати будь-які правоохоронні функції належним чином. До того ж, від держави, яка закликала до себе працівників ООН саме через те, що не в змозі захистити себе, нелогічно очікувати будь-якого якісного захисту працівників ООН. Отже зазначена конвенція має мало шансів ефективно виправдовувати своє призначення.

3.4.2. Конвенція про привілеї та імунітети ООН

Підставою для розробки й прийняття Конвенції про привілеї та імунітети ООН [157] послужили ст. 104 Статуту ООН, де йдеться про необхідність забезпечення для офіційних осіб ООН легальної підтримки на теренах держав-членів, та ст. 105 Статуту, яка вказує на необхідність забезпечення для офіційних осіб ООН привілеїв та імунітетів, необхідних для виконання її функцій. Слід зазначити, що дехто з науковців вважають, що у документах ООН є певна неясність щодо визначення осіб (та навіть підрозділив), які, працюючи у складі МОПМБ, підлягають під дію зазначеної конвенції. Проте все ж вони, посилаючись, зокрема, на власні дослідження вважають, що, як члени формених підрозділів поліції, так і цивільна поліція ООН під дію зазначеної конвенції підлягають повністю, на відміну від військових підрозділів, які у порядку субординації підкорюються своєму національному військовому командуванню [158].

Зміст конвенції, у конспективному вигляді, містить наступне.

Ст. І визначає повноваження ООН, як юридичної особи.

Ст. ІІ визначає імунітет майна, фондів і активів від усіх форм юридичного процесу, за винятком, коли у конкретних випадках в імунітеті відверто відмовлено, але така відмова в аніякому випадку не може розповсюджуватись до покарання. Приміщення ООН — недоторкані. Майно — не підлягає обшуку, конфіскації, тощо. Архіви недоторкані, незалежно від їх місця знаходження. ООН має право мати, зберігати та розпоряджатися фондами, золотом, валютою та здійснювати їх трансфер або конвертацію. Активи, доходи та інше майно не підлягають оподаткуванню та митним податкам.

Ст. III обумовлює відсутність цензури щодо всіх видів листування і повідомлень, як для дипломатичних місій.

Ст. IV стосується привілеїв та імунітетів для представників держав-членів у керівних органах та на конференціях ООН при виконанні їх обов'язків та протягом мандрівки до місця та назад. Вказується, що ці або інші привілеї та імунітети надаються представникам не для особистої вигоди, але для захисту їх незалежного виконання своїх функцій.

Ст. V пояснює, що ГС ООН особисто визначатиме категорії посадовців, яких стосується ст. 7. Тут також роз'яснюються всі імунітети і привілеї, а також повідомляється, що всього зазначеного ГС ООН може позбавити особу у випадку, коли, на його думку, імунітет може перешкоджати здійсненню правосуддя. При цьому ООН сприятиме належному здійсненню правосуддя, щоб не було зловживань через привілеї та імунітети.

Ст. VI стосується привілеїв та імунітетів, що надаються експертам у відрядженнях, які виконують місії ООН (працівники поліції ООН належать саме до цієї категорії), зокрема:

(a) імунітет проти особистого арешту або затримання та вилучення багажу;

(b) імунітет від судового процесу будь-якого роду у зв'язку зі сказаним або написаним ними і діями, вчиненими ними під час виконання їх місії. Імунітет триватиме і після того, як ці особи завершать відрядження по справах ООН;

(c) недоторканість всіх паперів та документів;

(d) право користуватися шифром і одержувати папери або кореспонденцію з кур'єром або в запечатаних мішках з метою зв'язку з ООН;

(e) представникам іноземних урядів у тимчасових офіційних місіях надаються також пільги щодо їх валютних або обмінних обмежень,

(f) імунітети і пільги, що надаються дипломатичним представникам, поширюються на їхній особистий багаж.

Нотифікація посадових та інших осіб (як у державі здійснення відповідної МОПМБ, так і в інших державах) про *імунітет та привілеї офіцера поліції ООН* здійснюється через пред'явлення ним ідентифікаційної картки (посвідчення) службовця цивільної поліції ООН у складі МОПМБ, на зворотному боці якої вказано:

«Вісь цивільний та військовий персонал зобов'язаний дозволяти носію цієї картки свободу пересування а також надавати носію привілеї, що є необхідними для здійснення його (її) обов'язків».

ГС ООН має право і обов'язок позбавити імунітету будь-якого експерта (зокрема і службовця поліції ООН) в будь-якому випадку, коли, на думку ГС, імунітет перешкоджає здійсненню правосуддя, і від нього можна відмовитися без шкоди для інтересів ООН.

Ст. VII стосується спеціальних перепусток, які ООН може видавати своїм посадовим особам для свідчення, що їх пред'явникам слід сприяти у видачі віз та у прискоренні здійснення мандрівок.

Заключна стаття переважно обговорює режим приєднання держав-членів до зазначеної конвенції.

У розділі 5 цього дослідження буде наведено досить підтверджень тому, що є значні проблеми зі своєчасним позбавленням працівників ООН, які підозрюються у вчиненні злочинів на теренах МОПМБ, імунітету від арешту та від судового процесу. Через останнє значна кількість працівників ООН, підозрюваних у вчиненні злочинів проти місцевого населення, не будучи заарештованими, масово встигають уникнути судового переслідування через негайну репатріацію. Така безкарність провокує нові злочини, що в цілому руйнує довірчі відносини між населенням і працівниками МОПМБ, необхідні для успіху останньої.

3.4.3. Кодекс офіцера поліції ООН

Серед керівних принципів, якими мають керуватися працівники ООН, з погляду міжнародного права, найважливішим є Принцип неупередженості (зокрема, незалежності міжнародних працівників від вказівок власного уряду) [159, с. 38]:

«Задля підтримання неупередженості міжнародної цивільної служби, міжнародні цивільні службовці повинні зберігати незалежність від будь-яких влад поза їх організації; їх поведінка повинна відбивати цю незалежність. Відповідно до їх присяги, вони не повинні запитувати або приймати вказівки від будь-якого уряду, фізичної або юридичної особи, сторонньої для організації. Отже цивільні службовці ані в якому сенсі не є представниками урядів або інших осіб, і вони не є прихильниками їхньої політики. Це в повній мірі стосується тих, хто відряджений до організації від своїх урядів...».

У системі кодексів численних служб ООН центральне місце посідає «Кодекс етики персоналу ООН» [160]. Серед цінностей, які має берегти працівник, визначаються наступні:

- незалежність — тобто відмова керуватися вказівками будь-якого уряду, особи чи органу, які є зовнішніми стосовно ООН, утримання від будь-яких дій, які могли б негативно відбитися на їхній позиції, як працівників, підзвітних тільки ООН;
- лояльність — відданість цілям, цінностям і принципам ООН, готовність здійснювати свої функції та управляти своєю поведінкою виключно в інтересах ООН;
- неупередженість — готовність у всіх випадках працювати неупереджено, об'єктивно та професійно, підтримуючи відповідний образ на користь ООН, відмова працювати у несправедливій манері, яка б надавала переваги, або навпаки, дискримінувала б особу, групу осіб або їхні інтереси;
- цілісність (чесність, добросовісність) — тобто персонал ООН має дотримуватись вищих стандартів цілісності, які включають чесність, правдивість, справедливість та непідкупність у всіх справах, які стосуються їхніх професійних обов'язків та інтересів ООН;
- підзвітність — це відповідальність за належне здійснення своїх функцій, за прийняті рішення і дії. Зазначені рішення персонал ООН повинен приймати на користь ООН. Діяльність працівників ООН повинна піддаватися ретельному вивченню, як того вимагає їхня посада.
- повага до прав людини — повна повага до прав, гідності і цінності всіх осіб та праця з розумінням, толерантністю, чуйністю та повагою до розмаїття та без дискримінації аніякого роду.

Тут також визначається система принципів:

- конфлікт інтересів — вимагається організовувати свої приватні інтереси таким чином, щоб запобігати виникненню фактичних, потенційних та гаданих конфліктів, але, якщо все ж таки виник конфлікт між особистими інтересами та офіційними обов'язками, його має бути врегульовано на користь ООН;
- зловживання владою — представник ООН не використовуватиме ввірену йому владу для фінансової, політичної, статевої або іншої вигоди, зокрема, шляхом використання привілеїв;
- подарунки, нагороди, послуги, або інші вигоди — працівник ООН не намагатиметься та відмовлятиметься отримувати

подарунки, нагороди, послуги, або інші вигоди, які можуть поставити під сумнів його незалежність, неупередженість та чесність, якщо отримання таких подарунків, нагород, послуг, або інших вигід, не відповідає чинній політиці та правилам;
- ресурси ООН — працівник ООН використовуватиме або дозволятиме використовувати ресурси ООН, включаючи її майно, прямо або опосередковано тільки для санкціонованих цілей;
- конфіденційність інформації — працівник ООН для фінансової, майнової вигоди своєї або пов'язаних з ним осіб, не буде розкривати інформацію, яка не призначена для оприлюднення, ця вимога закріплюється за ним навіть після завершення служби в ООН;
- після служби в ООН — по завершенні своєї служби в ООН, працівник не намагатиметься витягувати вигоди зі своєї колишньої посади в ООН, зокрема, з отриманої інформації, наприклад, при пошуках нової посади, тощо.

Положення цього кодексу застосовуються до всього персоналу ООН. Викладені в ньому цінності і принципи відбиваються в стандартах поведінки, що їх викладено у правилах і положеннях про персонал, розроблених для всіх органів та індивідуальних працівників ООН.

Відповідно, для різних служб, організацій та індивідуальних працівників ООН розроблено систему кодексів, норм і положень:
- Кодекс етики для персоналу Організації Об'єднаних Націй [160];
- Статус, основні права та обов'язки працівників ООН [161];
- Норми поведінки для міжнародної цивільної служби [162];
- Положення, що регулюють статус, основні права і обов'язки інших крім посадових осіб Секретаріату, посадових осіб і експертів у відрядженнях [163];
- Кодекс поведінки постачальників ООН [164];
- Кодекс поведінки для волонтерів ООН, що міститься у «Посібнику для міжнародних волонтерів ООН» [165].

Вважаємо за необхідне окремо розглянути так звані «Десять правил: кодекс особистої поведінки для блакитних касок», що призначені для військових ООН, дотримання яких вимагається також і від поліції ООН:

1. Одягайтеся, думайте, говоріть, дійте і поводьтеся таким чином, що личить дисциплінованому, турботливому, уважному, зрі-

лому, поважному і наділеному довірою солдатові, якому можна довіряти і який демонструє найвищу цілісність і неупередженість. Пишайтеся своєю позицією захисника мира і не зловживайте своїм авторитетом.

2. Поважайте закон держави (яка приймає МОПМБ), а також місцеву культуру, традиції, звичаї та практики.

3. Ставтеся до жителів цієї держави з повагою, ввічливістю і увагою. Ви там є гостем, який прибув, щоб допомогти їм і, працюючи таким чином, будете зустрінуті з повагою. Не вимагайте та не приймайте будь-яку матеріальну винагороду, почесті або подарунок.

4. Не падайте до аморальних актів сексуального, фізичного або психологічного насильства або експлуатації місцевого населення або персоналу ООН, особливо жінок і дітей.

5. Поважайте і захищайте права людини всіх. Підтримуйте і допомагайте немічним, хворим і слабким. Не дійте в якості помсти або зі злим умислом, зокрема, коли мова йде про ув'язнених або затриманих.

6. Належним чином доглядайте за рахунком усіх коштів, транспортними засобами, обладнанням та майном ООН, що довірено Вам, і не торгуйте та не обмінюйте їх задля особистої вигоди.

7. Демонструйте військову ввічливість і належним чином вшановуйте всіх членів місії, в тому числі інших контингентів ООН, незалежно від їх віросповідання, статі, звання або походження.

8. Демонструйте повагу до і сприяйте навколишньому середовищу, включаючи флору і фауну, держави, яка приймає операцію.

9. Не зловживайте алкоголем та не втягуйтеся до обігу наркотичних речовин.

10. Проявляйте максимальну обачність дій при роботі з конфіденційною інформацією і службовими питаннями, які можуть поставити в небезпеку життя або зіпсувати образ Організації Об'єднаних Націй.

Із зазначеними десятьма правилами під підпис знайомлять також і представників поліції ООН.

У посібнику «Поліція ООН в операціях з підтримання миру та у спеціальних політичних місіях» вказується, що працівник поліції ООН повинен втілювати цінності добросовісності, професіоналізму і поваги до різноманіття Об'єднаних Націй як в його / її професійному, також і в особистому житті і виконувати свої обов'язки сумлінно, неупереджено і з гідністю, таким чином, щоб відстоювати і просувати норми в області прав людини в практичній діяльності [19, с. 8].

Клятва працівника ООН. Кожен працівник, вступаючи служити в ООН, має присягнутися на вірність зазначеним цінностям і принципам, підписуючись під Клятвою працівника ООН (у вигляді декларації) [166]:

«Я урочисто заявляю і обіцяю виконувати з усією лояльністю, обачністю і свідомістю функції, покладені на мене як на службовця Організації Об'єднаних Націй, виконувати ці функції і направляти мою поведінку тільки в інтересах Організації Об'єднаних Націй, не шукати і не приймати вказівок щодо виконання моїх обов'язків від будь-якого уряду або іншого джерела, зовнішнього стосовно Організації.

Я також урочисто заявляю і обіцяю поважати зобов'язання, покладені на мене, як викладено в Положеннях і Правилах про персонал».

3.4.4. Кримінальна відповідальність у випадку вчинення службовцем поліції ООН кримінального злочину

На жаль, спостерігаються більш ніж численні випадки правопорушень (злочинів) з боку службовців зі складу МОПМБ проти місцевого населення, про що свідчать регуляторні доповіді ГС ООН [167 - 173], та проти держави в цілому [174].

Це детермінувало досягнення деякого прогресу в розробці адміністративних слідчих органів Організації Об'єднаних Націй, але тут слід наголосити на тому, що ООН не має юрисдикції для проведення кримінальних розслідувань та судового переслідування.

При цьому, привілеї та імунітети працівників ООН можуть бути на заваді кримінальному правосуддю. Для виходу з цієї ситуації, у кожному випадку, де, за міркуванням ГС ООН, імунітет заважатиме здійсненню правосуддя, ГС надано право й обов'язок скасувати імунітет будь якого експерта (працівника ООН) без упереджень щодо інтересів ООН (глава VI параграф 23 Конвенції з привілей та імунітетів ООН, що була прийнята ГА ООН 13 лютого 1946 р. та набула чинності 17 вересня 1946 р.) [157].

При цьому, юрисдикція кримінального розслідування і судового переслідування надається у першу чергу державі, яка приймає МОПМБ. Якщо через цю або іншу неспроможність цієї держави здійснювати свою юрисдикцію, вона передається державі, яка надає військовий або поліцейський персонал, та / або, можливо, тре-

тій державі. Цей порядок схвалений ГА ООН [175 — 178]. Зазначена юрисдикція щодо її військового персоналу у складі МОПМБ надається кожній державі через відповідний Меморандум про взаєморозуміння [176; 179; 180]. Проте, для використання такої юрисдикції зазначена держава, яка надає військовий і поліцейський персонал, повинна мати адекватну законодавчу базу, достатню, щоб охопити злочини, що вчинено, і закон зазначеної держави повинен дозволяти екстериторіальне застосування цієї законодавчої бази. Однак, на жаль, не всі держави мають відповідну законодавчу базу [181], та не всі держави демонструють бажання вживати заходів щодо здійснення переслідування у судовому порядку своїх «захисників миру». Відтак, досі випадки такого переслідування у судовому порядку можна перерахувати по пальцях.

Отже, ООН взагалі, принаймні формально, приділяє неабиякої уваги забезпеченню високих моральних стандартів своїх працівників.

Проте, у Розділі 5 буде доведено, що сама по собі наявність загального етичного кодексу ООН та розділів щодо етичних вимог у Правилах і Положеннях про персонал, розроблених для всіх органів та індивідуальних працівників ООН, не гарантує дотримання цих високих стандартів. Не гарантує цього також чинна наразі система судового переслідування працівників ООН у випадку вчинення ними злочинів на терені МОПМБ.

3.4.5. Статус поліції ООН у складі тимчасових адміністрацій ООН

Статус офіцера поліції ООН у першу чергу визначається мандатом поліції у складі конкретної операції. Як вже вказано у п. п 3.3.1, МОПМБ здійснюються у вигляді тимчасових адміністрацій тільки у випадках, коли ані місцевого уряду, ані місцевих правоохоронних органів не існує, як це було у Косово [75] та у Тимор-Лешті [71]. Тут, на додаток до звичайних в умовах інших МОПМБ завдань і функцій щодо створення та розвитку професійної, неупередженої та незалежної місцевої поліції, поліція ООН мала у повному обсязі здійснювати правоохоронні функції, оскільки тут вона була єдиним органом з правами і обов'язками здійснювати правоохоронну діяльність, таку, як патрулювання і підтримку громадського порядку, розслідування злочинів, профілактичні заходи, навчання

та тренування місцевої поліції, здійснення кримінальної розвідки, прикордонний та імміграційний контроль, управління дорожнім рухом.

Отже в операціях, де на МОПМБ покладені обов'язки тимчасової адміністрації, на поліцію ООН, додатково до інших функцій та обов'язків, покладаються всі функції правоохоронних органів з виконавчою владою, з правом носіння та застосування зброї. Саме це й доповнює правовий статус поліції ООН у складі тимчасових адміністрацій.

Зазначену складову правового забезпечення поліції ООН у складі МОПМБ слід розглядати нерозривно з наведеними у п. 3.2.2.3. адаптованими кримінальними та кримінально-процесуальними кодексами держав присутності МОПМБ та іншими керівними документами, що визначають діяльність поліції ООН, та з наведеними у п. 3.2.2.4 Стандартами ООН в галузі кримінального правосуддя для поліції ООН.

3.5. Міжнародно-правове обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи МОПМБ

Вважаємо, що на основі викладеного вище, свого вдосконалення постійно потребують всі аспекти діяльності МОПМБ. Можна впевнено казати, що недоліки почали виявлятися з перших МОПМБ. У розділі 5 дослідження буде вказано і доведено, що у додаток до недоліків, регулярно спостерігаються навіть прояви злочинів працівниками ООН проти місцевого населення, що паплюжить чесне ім'я працівників ООН і тим самим вкрай ускладнює роботу поліції ООН. В галузі підвищення ефективності діяльності поліції ООН робиться багато. Проте, ми зосередимось саме на міжнародно-правовому забезпеченні напрямів вдосконалення діяльності МОПМБ, без якого, як буде ретельно доведено у розділах 4 і 5 дослідження, блокується не лише вдосконалення системи МОПМБ, але навіть її нормальне функціонування сьогодні.

3.5.1. Документи щодо загального підвищення ефективності МОПМБ

«Доповідь Брахімі». Після публікації двох доповідей у 1999 р. про провали ООН щодо запобігання геноциду в Руанді у 1994 р. та щодо захисту мешканців Сребрениці (Боснія і Герцеговина) у 1995 р., ГС ООН Кофі Аннан призначив Комісію фахівців (Групу) з операцій ООН на користь миру під головуванням Лахдара Брахімі, колишнього міністра іноземних справ Алжиру. Він доручив Групі оцінити недоліки сучасної йому системи операцій на користь миру і зробити конкретні і реалістичні рекомендації щодо змін. Група складалася з осіб, які мали досвід у запобіганні конфліктам і підтриманні миру та миробудівництві. Підготовлена «Доповідь Групи з операцій ООН на користь миру» [182] має скорочену назву «Доповідь Брахімі» і вважається документом, що найбільш повно охопив недоліки всіх аспектів діяльності МОПМБ свого часу та закликав до «доктринального зсуву» у використанні поліції, у наслідку чого, зокрема, у складі Управління з питань верховенства закону і безпеки було створено Відділ поліції та термін «Цивільна поліція» (CIVPOL) було замінено терміном «Поліція ООН» (UNPOL). Документ в цілому з преамбулою та додатками становить близько 70 сторінок.

Як вже вказувалося у п. 2.2.1 дослідження, рекомендації «Доповіді Брахімі» було зведено до двадцяти напрямів наприкінці зазначеного документу. Зміст кожного з напрямів має безцінне значення для підвищення дієвості та ефективності МОПМБ в цілому. Ми перелічимо усі напрями, проте розкриємо (в автентичному вигляді) та прокоментуємо зміст лише тих та у тому обсязі, що стосуються безпосередньої діяльності поліції ООН у складі МОПМБ. До того ж, надамо наші погляди щодо необхідності доповнень, що виявлено нами за час після опублікування «Доповіді». Отже:

1. Превентивні дії:

b) «Група підтримує більш широке відрядження Генеральним секретарем місій з встановлення фактів в районах напруженості та наголошує на зобов'язаннях держав-членів у відповідності зі статтею 2 (5) Статуту надавати «будь-яку допомогу» такій діяльності ООН» (Авт.: це важливо, оскільки часто мандат поліції і її озброєння не відповідають тяжкості ситуації на терені).

2. Стратегія миробудівництва:

b) «Група рекомендує внести зміну до доктрини використання цивільної поліції, інших правоохоронних компонентів і експертів

з питань прав людини у складі комплексних операцій на користь миру, з тим щоб відобразити підвищення уваги до зміцнення правозахисних інститутів і забезпечення більшої поваги прав людини в постконфліктному середовищі» (Авт.: важливість активної якісної участі поліції ООН стрімко зросла в умовах внутрішньодержавних конфліктів. Проте у п. 3.2.5 даного дослідження доведено, що через доктринально та праксеологічно невірне розуміння положення про «неупередженість» військові компоненти МОПМБ часто-густо ухиляються від здійснення захисту прав людини (навіть життя). При цьому персонал поліції ООН у більшості МОПМБ неозброєний, що виключає його безпосередню участь у «зміцненні правозахисних інститутів і забезпечення більшої поваги прав людини у постконфліктному середовищі». (Авт.: Зазначене обурює місцеве населення і знижує довіру до МОПМБ).

3. Доктрина і стратегія підтримання миру:

«після свого розгортання захисники миру ООН повинні бути в змозі професійно і успішно здійснювати свої мандати, і повинні бути здатні захищати себе, інші компоненти місії і мандат місії через дотримання ясних правил застосування збройної сили проти тих, хто відмовляється від своїх зобов'язань за мирною угодою або хто будь-яким іншим чином прагне підірвати його за допомогою насильства» (Авт.: актуальність проблеми захищати себе постала найбільш гостро, наприклад, у Ліберії, коли неозброєний персонал поліції ООН було направлено до кримінально небезпечних периферійних районів спостерігати за діяльністю місцевої поліції, якої там ще не було. Однак, поліція ООН у більшості МОПМБ і досі залишається неозброєною);

4. Чіткі, що користуються довірою та здійсненні мандати:

с) «резолюції Ради Безпеки повинні задовольняти вимогам операцій з підтримання миру, коли вони розгортаються в потенційно небезпечних ситуаціях, особливо стосовно чіткого порядку підпорядкування та єдності дій» (Авт.: слід зауважити, що здійсненність мандатів значною мірою залежить від адекватності інформації про стан справ на терені, на підставі якої створюється мандат. І через 15 років після прийняття «Доповіді Брахімі» в якості «дороговказу» при створенні мандатів, неозброєність поліції ООН в умовах «неочікуваної» відсутності місцевої поліції (з прикладу до п.3) не сприяє «здійсненності мандатів»).

5. Інформаційно-стратегічний аналіз:

«Генеральному секретареві слід створити Секретаріат інформаційного стратегічного аналізу для інформаційно-аналітичного

забезпечення всіх членів Виконавчого комітету з питань миру і безпеки. Зазначений Секретаріат повинен управлятися спільно главами Департаменту з політичних питань та Департаменту операцій з підтримання миру (ДОПМ)» (Авт.: сподіваємось, це має сприяти зменшенню вагомих помилок, зокрема, стосовно встановлення статусу поліції ООН, при розташуванні нових МОПМБ, а також внесенню доцільних змін до мандатів МОПМБ, що вже існують).

6. Тимчасова цивільна адміністрація:

«Група рекомендує Генеральному секретареві запрошувати команди міжнародних експертів з правових питань, включаючи осіб, які мають досвід роботи в операціях Організації Об'єднаних Націй, наділених мандатами щодо тимчасової адміністрації, для оцінки здійсненності і корисності розробки тимчасового кримінального кодексу, включаючи і будь-які регіональні варіанти, які можуть знадобитися, для використання такими операціями до відновлення правопорядку на місцях і відтворення місцевих правоохоронних органів» (Авт.: актуальність зазначеного для поліції ООН визначається принаймні тим, що відсутність чинного місцевого законодавства формально унеможливлює не тільки фактичну правоохоронну діяльність, але й моніторинг діяльності місцевої поліції через брак критеріїв. До того ж на теренах інших МОПМБ, що за статусом не є міжнародними тимчасовими адміністраціями, поліція ООН часто-густо потрапляє до ситуацій, де місцева поліція, яка ніби існує, через причини, пов'язані з наслідками та особливостями збройного конфлікту, не в змозі повноцінно виконувати свої обов'язки. Отже, на міжнародному рівні слід розглянути питання про покладання правоохоронних функцій на поліцію ООН не тільки в тих МОПМБ, які є тимчасовими адміністраціями).

7. Визначення термінів розгортання:

«ООН повинна визначити «потенціал швидкого і ефективного розгортання» як здатність, з оперативної точки зору, повністю розгортати традиційні операції з підтримання миру протягом 30 діб після прийняття резолюції Ради Безпеки і комплексні операції з підтримки миру — протягом 90 діб». Затягування з розгортанням поліції ООН не тільки збільшує кількість жертв серед місцевого населення та біженців, але й знижує довіру до неї та, відповідно, знижує її подальшу ефективність. Зауважуємо, що для ефективного початку діяльності поліція ООН необхідне не тільки вчасне розташування. Професійний і національний склад персоналу поліції ООН має максимально відповідати умовам конкретної МОПМБ.

До того ж, як свідчить наш досвід, готовності поліції ООН на теренах МОПМБ з моменту розгортання негайно розпочати ефективну діяльність перешкоджають наступні обставини [183, с. 62]:

- напрям діяльності офіцера з'ясовується після прибуття до МОПМБ;
- часто-густо сама структура напрямів діяльності поліції ООН з'ясовується вже по розташуванні МОПМБ.

Отже, необхідний добре організований збір інформації на терені перед розташуванням МОПМБ, а також добрий інформаційний зв'язок з державами, які надають персонал.

8. Керівний склад місій (Авт.: деталі зазначеного питання мало стосуються польової роботи цивільної поліції).

9. Військовий персонал:

c) «Секретаріату слід розпочати практикувати направлення команд для підтвердження ступеня готовності кожної держави, яка прагне надати війська, стосовно задовольняння положень меморандумів про взаєморозуміння, які стосуються вимог до бойової підготовки та оснащення, перед розгортанням; держави, що не задовольняють таким вимогам, не мають розгортати свої сили» (Авт.: низька якість ініціальної підготовки учасників МОПМБ до роботи в її умовах знижує її ефективність, яка вкрай необхідна для вчасного здійснення мандату МОПМБ);

10. Працівники цивільної поліції:

a) «кожній державі-члену рекомендується створити національний резерв працівників цивільної поліції, готових до швидкого розгортання у складі операцій ООН на користь миру, в контексті системи угод ООН про резерв підвищеної готовності» (Авт.: вплив на підвищення ефективності очевидний);

d) «Група рекомендує підготувати у складі Резерву повної готовності ООН постійно оновлюваний «черговий список» з приблизно 100 працівників поліції і відповідних експертів, з тим щоб мати можливість — за повідомленням у сім (7) днів — розгортати команди (групи), які пройшли підготовку щоб створювати компонент цивільної поліції для нової операції з підтримання миру, щоб навчати працівників, які прибувають, і забезпечувати більшу узгодженість компонента на ранньому етапі» (Авт.: вплив на підвищення ефективності очевидний);

e) «Група рекомендує створити ... паралельні системи підготовки для фахівців з питань судочинства, пенітенціарній системі, питань прав людини та інших відповідних фахівців, які разом з фахів-

цями з цивільної поліції становитимуть колегіальні команди (групи) щодо забезпечення правопорядку» (Авт.: звісно, ефективність має зрости через усунення непорозумінь між працівниками різних фахів. Проте, на жаль, досі не йдеться про організацію взаємодії зі специфічними підрозділами поліції (наприклад, боротьба з торгівлею людьми) тих держав, наприклад, з яких потрапляють до зони МОПМБ більшість жертв торгівлі);

11. Цивільні фахівці (Авт.: деталі зазначеного питання не стосуються безпосередньо цивільної поліції);

12. Потенціал швидкого розгортання в області суспільної інформації:

«В бюджетах місій (операцій) слід передбачити виділення додаткових ресурсів на діяльність в області суспільної інформації та пов'язані з нею персонал та інформаційні технології, необхідні для поширення інформації про операції, і на встановлення ефективних внутрішніх комунікаційних зв'язків» (Авт.: діяльність в області суспільної інформації має передбачати також і своєчасне відстеження та протидію провокативній інформації місцевих ЗМІ; відсутність цього призвела до драматичних заколотів у Косово у 2004 р. та у Ліберії у 2005р.).

13. Матеріально-технічне управління витратами (Авт.: деталі зазначеного питання мало стосуються польової роботи цивільної поліції).

14. Фінансування підтримки операцій з підтримання миру в Центральних установах (Авт.: деталі цього питання мало стосуються польової роботи цивільної поліції).

15. Комплексне планування та підтримка місій (Авт.: деталі зазначеного питання мало стосуються польової роботи цивільної поліції).

16. Інші структурні зміни у Департаменті операцій з підтримання миру:

а) «Відділ військової і цивільної поліції слід реструктурувати, зокрема Групу цивільної поліції слід усунути з військового управлінського ланцюга. Слід розглянути питання про підвищення рангу і рівня радника з питань цивільної поліції» (Авт.: справді, в умовах інтрадержавного конфлікту саме поліція ООН може і має гарантувати повернення забезпечення верховенства закону в усіх аспектах соціального життя. Для цього вона, зокрема, має здійснювати внутрішнє керування і організацію за нормами, шаблонами і правилами, що є іманентними саме їй, але не військовим структурам);

с) «В ДОПМ слід створити новий підрозділ і укомплектувати його відповідними фахівцями для надання консультацій з питань кримінального права, що виключно важливо для ефективного використання цивільної поліції в операціях ООН на користь миру» (Авт.: звісно, поліція ООН зв'язує із зазначеним підрозділом свої потреби не тільки у тлумаченні місцевого законодавства але й у сприянні змінам у цьому законодавстві відповідно до постконфліктних умов).

17. Оперативна підтримка діяльності у сфері громадської інформації: «для безпосереднього інформування заступника Генерального секретаря з питань комунікації та громадської інформації, в межах ДОПМ, або в рамках нової Інформаційної служби з питань миру та безпеки в Департаменті громадської інформації (ДГІ), необхідно створити Підрозділ оперативного планування та підтримки громадської інформації на теренах операцій з підтримання миру» (Авт.: на жаль не піднято питання про створення (або вдосконалення) системи оперативного аналізу інформації від місцевих ЗМІ на теренах МОПМБ з метою виявлення та реагування на неперевірену провокативну інформацію, що здібна миттєво в усій зоні МОПМБ або у значній її частині підняти такий заколот, як у Косово у березні 2004 р. або у Ліберії у 2005 р.).

18. Підтримка миробудівництва в Департаменті з політичних питань (Авт.: деталі зазначеного питання мало стосуються цивільної поліції).

19. Підтримка операцій на користь миру в Управлінні Верховного комісара ООН з прав людини: Група рекомендує значно зміцнити потенціал Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини в сфері планування і підготовки польових місій.

20. Операції на користь миру та інформаційний вік:

с) «операції на користь миру могли б дуже виграти від більш широкого використання геоінформаційних систем ГІС, які забезпечують швидке інтегрування оперативних відомостей з електронними картами району здійснення місії у питаннях демобілізації, діяльності цивільної поліції, реєстрація виборців, спостереження за дотриманням прав людини і реконструкції» (Авт.: можна навести багато прикладів використання новітніх інформаційних технологій в діяльності організованих кримінальних угрупувань, зокрема, на теренах МОПМБ. Отже, без сучасного ІТ-обладнання поліція ООН просто не зможе виправдати покладені на неї надії);

d) «при плануванні та впровадженні операцій мають передбачатися унікальні ІТ-запити та їх ретельне обслуговування для таких компонентів операції, як цивільна поліція та права людини» (Авт.: насправді це питання значно ширше. Воно має бути нерозривно пов'язане з нагальною необхідністю організовувати оперативні транснаціональні зв'язки поліції ООН в зоні МОПМБ з поліціями закордонних держав, у яких виявилися емісари організованої злочинності з теренів МОПМБ. До того ж, досі взаємодія поліції ООН зі складу МОПМБ з Інтерполом здійснювалася тільки з МОПМБ у Косово, незважаючи на офіційно висловлену готовність Департаменту операцій з підтримання миру ООН та керівництва Інтерполу до тісної співпраці. Детальніше про це та про необхідні міжнародно-правові рішення щодо інформаційного забезпечення поліції ООН у МОПМБ йдеться у розділі 4 дослідження).

У розділах 4 та 5 дослідження буде більш докладно доведено, що невиконання вимог «Доповіді Брахімі» стало однією з вагоміших та суттєвіших комплексних причин низької ефективності МОПМБ протягом півтора десятиріч з моменту її опублікування.

3.5.2. Документи щодо боротьби зі злочинністю представників МОПМБ проти місцевого населення

Крім тактичних і стратегічних проблем, які є зовнішніми стосовно МОПМБ, на початку тисячоліття стала очевидною страшна внутрішня проблема — злочини (часто сексуального характеру) працівників МОПМБ проти місцевого населення і біженців. Сьогодні ми не маємо достовірних відомостей, коли саме представники персоналу МОПМБ вперше почали вчинювати злочини в зонах збройних конфліктів. Більш-менш докладну хроніку цього ми наведемо в розділі 5 дослідження. Тут же наведемо коротку вибіркову хронологію.

1992-1993 р.р. — злочини в Сомалі і Хорватії [184].

З 1995 р. — експлуатація секс-рабинь у Боснії [169].

2004 р. ДР Конго — масова сексуальна експлуатація та насильства [186].

2005 р. Гаїті, ДР Конго, Косово — ООН здійснила 340 розслідувань щодо сексуальної наруги, зґвалтувань і вбивств з боку свого персоналу [187].

2006 р. Конго — сексуальні насильства над неповнолітніми.

2007 р. Південний Судан, Бурунді, Ліберія, Кот-д'Івуар — сексуальні насильства над дітьми [176]. Конго — нелегальна торгівля зброєю [188].

2007-2009 р.р. — 450 випадків «негідної поведінки» працівників ООН.

2010 р. Конго — зростає обсяг сексуального рабства за участю солдатів ООН [189].

2011 р. Кот-д'Івуар — за сексуальні злочини репатрійовано 16 солдатів ООН [190]. Судан — єгипетські миротворці звинувачуються у зґвалтуваннях та у потуранні вбивствам [191].

2016 р. Центрально-Африканська Республіка — звинувачення військових ООН у масових зґвалтуваннях жінок і дітей [192].

Про злочини представників різних ланок МОПМБ свідчать десятки неурядових організацій у сотнях (якщо не тисячах) публікацій. Злочини щодо місцевого населення і біженців драматично відбиваються на ефективності конкретних МОПМБ. Навіть поодинокі випадки злочинів персоналу проти місцевого населення підривають його віру в доцільність МОПМБ. Місцеві жителі відмовляються від взаємодії з МОПМБ, зривають процес роззброєння, перестають надавати персоналу МОПМБ інформацію про оперативну обстановку, активно демонструють вороже ставлення до персоналу МОПМБ. Все це не сприяє досягненню цілей МОПМБ в цілому і, зокрема, драматично ускладнює роботу поліції ООН.

Бюлетень ГС ООН «Спеціальні заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» (2003). У питаннях боротьби зі злочинністю представників МОПМБ проти місцевого населення значні надії покладалися на зазначений Бюлетень ГС ООН від 9 вересня 2003 р. [193]. У розділі 1 цього документа здійснюється визначення термінів «сексуальна експлуатація» та «сексуальне насильство». У розділі 2 визначається сфера дії зазначеного Бюлетеня — вона розповсюджується на всіх співробітників ООН. Тут же встановлювалися відповідні заборони, а також обов'язки виявляти особливу турботу про жінок і дітей. До того ж нагадувалося про політику та процедури щодо гендерної рівності та розгляду справ про сексуальні домагання в Секретаріаті ООН. У розділі 3 вказувалося, що сексуальна експлуатація та сексуальне насильство є підставою для жорстких дисциплінарних заходів, що сексуальна активність щодо неповнолітніх заборонена, заборонено також отримання сексу в обмін на гроші, товари або послуги. Вказувалося на необхідність всіляко виявляти подібні порушення і

підтримувати умови, що їм перешкоджають. Розділ 4 визначав стосовно цього обов'язки і відповідальність керівників департаментів, управління або представництва. Розділ 5 визначав умови і порядок передачі відповідних справ до національних органів. Розділ 6 визначав взаємні обов'язки ООН і фізичних та юридичних осіб, які співпрацюють з ООН, а також особливості припинення співпраці через відповідні порушення. Бюлетень набув чинності 15 жовтня 2003 року.

Протягом двох років відповідно до вимог Бюлетеню здійснювалася певна кількість заходів, проте ситуація, м'яко кажучи, аж ніяк не покращувалася. Виявилася потреба у всебічному вивченні проблеми.

Доповідь Зейда (2005). Отже, у 2005 р. на запит Кофі Аннана (Генерального Секретаря ООН в той час), постійним представником Йорданії при ООН принцом Зейд Раад Зейд Аль-Хуссейном було проведено аналіз проблеми, результатом якого стала так звана «Доповідь Зейда» (2005) — «Всебічна стратегія по виключенню майбутніх випадків сексуальної експлуатації та насильства у складі операцій з підтримання миру» [194].

Цей документ містить 95 статей на 31-й сторінці. У розділі I доповіді описані підґрунтя проблеми сексуальної експлуатації та насильства в МОПМБ, їх основні причини, наслідки для жертв, а також труднощі щодо вжиття заходів щодо ймовірних злочинців зі складу МОПМБ, які вчинили акти сексуальної експлуатації або насильства. Стверджується, що настав час для ефективних заходів по боротьбі з проблемою.

У розділі II зазначається, що рішення проблеми ускладнюється наявністю п'яти категорій персоналу МОПМБ. Наприклад, за дисципліну своїх військ несуть відповідальність держави, що їх надають. У доповіді наголошується на необхідності застосування вимог описаного вище Бюлетеня ГС ООН «Спеціальні заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» до всіх категорій персоналу МОПМБ. Пропонуються методи, щоб ГА ООН забезпечувала обов'язкове ознайомлення цих категорій зі стандартами поведінки у складі МОПМБ, що не допускають сексуальної експлуатації та насильства.

У розділі III рекомендується створити постійний професійний слідчий механізм для розслідування складних випадків серйозних порушень з боку персоналу МОПМБ. Рекомендується, щоб держави, що надають війська, проводили відповідні військові суди на

території МОПМБ — для забезпечення умов роботи з потерпілими і свідками.

Розділ IV стосується вимог удосконалення підзвітності, як засобу викорінення сексуальної експлуатації та насильства з боку персоналу МОПМБ — шляхом підвищення відповідальності керівників і командирів за здійснення програм і політики ООН, широкого інформування населення, створення системи збору даних, створення штатних посад в штаб-квартирі і на місцях для координації дій МПОМБ з цих питань, створення системи надання допомоги потерпілим.

Розділ V концентрується безпосередньо на відповідальності. Це дисциплінарна відповідальність персоналу за сексуальну експлуатацію і насильство. Вимоги до ГА ООН: вимагати від держав-членів нетерпимого ставлення до подібних злочинів своїх представників, вимагати від ГС ООН ввести процедури розгляду таких справ, вимагати від держав, що надають військовий контингент, надсилати свої компетентні органи для судового переслідування їх представників при виявленні актів сексуальної експлуатації або насильства. Рекомендується, як організувати відповідну фінансову відповідальність правопорушників перед жертвами. Вказується на проблеми, які викликані тим, що привілеї та імунітети персоналу МОПМБ захищають його представників від національного кримінального переслідування в разі, якщо держава, що направила свого представника, не надала своєму (виїзному) суду екстериторіальну юрисдикцію. І це має місце в більшості випадків. Рекомендується, щоб ГС ООН призначив групу експертів для вивчення правових питань з метою забезпечення судового переслідування представників персоналу МОПМБ за сексуальні злочини проти місцевого населення. ГА ООН схвалила «Доповідь Зейда» у травні 2005 р. [195]

Проте, з висоти минулого часу ми змушені констатувати, що корінні рекомендації «Доповіді Зейда» досі не втілені в життя, і проблема в цілому аж ніяк не втратила своєї гостроти. Розглянемо її актуалізацію за розділами цього документу. Розділ III. У складі всіх МОПМБ досі не існує органів, що мали би повноваження розслідувати кримінальні злочини. Органи, що існують, уповноважені розслідувати тільки адміністративні правопорушення.

Розділи IV та V. Держави, які постачають військові контингенти, досі не поспішають надсилати свої компетентні органи для судового переслідування своїх представників за виявлені злочини проти населення на теренах МОПМБ.

Додатково до вимог «Доповіді Брахімі», на нашу думку, вже давно слід поставити такі питання.

1. Про відповідальність таких держав за небажання або неспроможність дотримуватись відповідних вимог ООН з покаранням (держав), наприклад, шляхом відчутного скорочення чисельності контингенту зазначеної держави у відповідній МОПМБ.

2. Слід взагалі відмовитися від ілюзорної ідеї національної юрисдикції над злочинами, які зроблено представниками національних контингентів на терені МОПМБ, і зорієнтувати на цю справу Міжнародний кримінальний суд (до речі, незалежний від ООН).

Інакше, як і досі, буде спостерігатися величезна (сотні на рік) кількість звинувачень у злочинах з кількістю розслідувань на два порядки нижче та з кількістю розглянутих справ — одиниці. Досі для більшості злочинців від ООН все завершується достроковою репатріацією без подальшого судового переслідування, і кількість злочинів не зменшується. Отже, без адекватного покарання винних проблема не зрушиться з мертвої точки. Детальніше це розглянемо у розділі 5 дослідження.

Подальші документи щодо боротьби з сексуальною експлуатацією та насильством з боку представників МОПМБ. Вважаємо, що через недостатню ретельність впровадження запропонованих у «Доповіді Брахімі» заходів, з одного боку, а з другого — через їх недостатню ефективність, вельми скоро виникла необхідність створювати нові документи. У 2007 р. ГА ООН схвалює випуск документа «Кримінальна відповідальність посадових осіб ООН та експертів у відрядженнях» [196], У 2008 р. ГА ООН схвалює «Всеосяжну стратегію ООН з надання допомоги і підтримки жертвам сексуальної експлуатації та сексуального насильства з боку персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу» [197]. Далі кількість відповідних документів стрімко зростає: «Стандарти поведінки» (5 бюлетенів ГС ООН), «Керівництва і посібники» (15 оригіналів), «Інформація для служби ЗМІ» (процесуальні нормативи), «Навчання і підвищення обізнаності» (16 оригіналів), «Резолюції та доповіді ООН» (21 оригінал), «Доповіді неурядових організацій, які не належать ООН» (6 оригіналів), тощо [198].

Незважаючи на перелічені зусилля ООН, хвиля ганебного, шкідливого та небезпечного явища не спадає, про що тисячі нових публікацій, здебільшого від НУО, продовжують інформувати світову громадськість [199].

Література до розділу 3

1. Middle East — UNEF I : Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html [accessed 10 October 2017].

2. Report of the Secretary-General on United Nations policing. *United Nations Security Council* (S/2016/952). Distr.: General. 10 November 2016, P. 20.

3. Guidelines: Police Capacity-Building and Development. *United Nations Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support*. Effective date: 01 April 2015, P. 39.

4. Hr Trigve Lie's Proposals for UN Guard. Keesing's Record of World Events. *Keesing's contemporary Archives*. 1948. 9-16 October, pp. 9545 — 9551.

5. Republic of the Congo — ONUC : Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onucM.htm [accessed 10 October 2017].

6. History of United Nations Police. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/history.shtml [accessed 12 October 2017].

7. The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations: Debriefing and Lessons. *Report and Recommendations of the International Conference, Institute of Policy Studies (Singapore) December 1995*. Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p. 240.

8. Теличкин А. А. Полвека полицейского миротворчества: итоги и перспективы. Форум права. 2006. № 1. С. 72 — 88. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2006_1_11 (дата звернення : 10.11.2017).

9. West New Guinea — UNSF : Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsfmandate.html [accessed 10 October 2017].

10. General Assembly Resolution 1752 (XVII). Agreement between the Republic of Indonesia and the Kingdom of the Netherdands concerning West New Guinea (West Irian). *United Nations* : site. URL : https://daccess-ods.un.org/TMP/3480810.82105637.html [accessed 10 October 2017].

11. Sharwood-Smith C. The Structure and Activities of UN Police Division. *Building Justice and Security in Post-Conflict Environments. The Security, Conflict and International Development (SCID) Symposium, 2014*. Department of Criminology, University of Leicester, p. 69 — 79.

12. United Nations police. Report of the Secretary-General. United Nations General Assembly (A/66/615), Distr.: General 15 December 2011, P. 21.

13. United Nations Security Council Resolution 2185 (S/RES/2185 (2014)). Adopted by the Security Council at its 7317th meeting on 20 November 2014, P. 10.

14. Пядишев В. Г. Участь правоохоронців у миротворчих місіях ООН: загальний огляд та перспективи. *Вісник Одеського Інституту внутрішніх справ. 2002. №1.* С. 137-145.

15. The role and responsibilities of the police: The report of an independent inquiry established by the Police Foundation and the Policy Studies Institute. London: Police Foundation and Policy Studies Institute, 1996 P. 33.

16. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx [accessed 12 October 2017].

17. Code of Conduct for Law Enforcement Officials Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx [accessed 12 October 2017].

18. The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies : Report of the Secretary-General (S/2004/616). p. 23. *United Nations Security Council Report* : site. URL : http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/PCS%20S%202004%20616.php [accessed 12 October 2017].

19. DPKO/DFS Policy on United Nations Police in Peacekeeping Operations and Special Political Missions. DPKO/OROLSI/Police Division. Effective date : 1 February 2014. Review date : 1 February 2017. p. 34.

20. Guidelines: Police Operations in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions. United Nations Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support. Ref. 2015.15. P. 29.

21. Guidelines: Police Command in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions. Approved by: USG DPKO, USG DFS. Effective date: 01 January 2016. P. 25.

22. Police Administration in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions. *United Nations Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://dag.un.org/handle/11176/400562 [accessed 18 January 2018],

23. Brinkerhoff D. W. Developing Capacity in Fragile States. *Public administration and development : an international journal of training, research and practice.* 2010.Volume: 30. Issue : 1. P. : 66 - 78.

24. Interim Standard Operating Procedures on Detention in United Nations Peace Operations. UN Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support, 2010. p. 56.

25. The Contribution of UN Peacekeeping to Early Peacebuilding: A DPKO-DFS Strategy for Peacekeepers. DPKO/OROLSI/Office of the Assistant Secretary-General. 01.10.2013. *Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://dag.un.org/handle/11176/89534?show=full [accessed 12 October 2017].

26. DPKO/DFS Policy (revised) on Formed Police Units in United Nations Peacekeeping Operations (01 March 2010)

27. DPKO/DFS Operational Concept on the Protection of Civilians in United Nations Peacekeeping Operations, April 2010, p. 11 (available on the Peace Operations Intranet).

28. Willmot H., Sheeran S. The protection of civilians mandate in UN peacekeeping operations : reconciling protection concepts and practices. *International Review of the Red Cross : Multinational operations and the law*, pp. 517 — 538.

29. DPKO/DFS Policy on Authority, Command and Control in United Nations Peacekeeping Operations. Approved by: USG DPKO, USG DFS. Effective date: 01 January 2016. Review date: 01 January 2018. p. 25.

30. Human rights due diligence policy on United Nations support to non-United Nations security forces. United Nations General Assembly Security Council (A/67/775–S/2013/110). 5 March 2013, p. 5.

31. Security Sector Reform : Integrated Technical Guidance Notes, 110 (2012), UN 2016 Edit. Randy Holden Printing by Fred Weidner & Daughter Printers p. 50.

32. Mentoring and Advising Training for OROLSI Mentors and Advisors: Facilitators Guide, DPKO's Integrated Training Service. May 2012 , p. 28. *United Nations Repostory* : site. URL : http://repository.un.org/handle/11176/89579?show=full [accessed 12 October 2017].

33. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco. 1945 P. 30.

34. Schott J. Chapter VII as Exception: Security Council Action and the Regulative Ideal of Emergency. *Northwestern Journal of Human Rights*, 2008. Vol. 6. Issue 1. pp. 24 — 80.

35. 60 Years of United Nations Peacekeeping : Looking Back/Moving Forward. United Nations Information Service : site. URL : http://www.unis.unvienna.org/unis/en/60yearsPK/index.html# [accessed 12 October 2017].

36. ООН стала жертвой собственного успеха. *Информационное Агентство УНІАН.* 25 февраля 2009 : сайт. URL : https://www.unian.net/world/194596-oon-stala-jertvoy-sobstvennogo-uspeha.html (дата звернення : 10.11.2017).

37. Human rights. *United Nations Peacekeeping* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/humanrights.shtml [accessed 13 October 2017].

38. Баймуратов М.О. Міжнародне право : Підручник. Видання третє. Харків: Одіссей. 2002. 672 с.

39. Universal Declaration of Human Rights. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/ [accessed 13 October 2017].

40. International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49, p. 26.

41. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976, in accordance with article 27, p. 8.

42. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948. *International Committee of the Red Cross* : site. URL : https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/357?OpenDocument [accessed 14 October 2017].

43. Convention and protocol relating to the status of refugees: Text of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, Text of the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. Geneva : UNHCR Communications and Public Information Service, 2009. p. 52.

44. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965, entry into force 4 January 1969, in accordance with Article 19. p. 9. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL :

http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx [accessed 14 October 2017].

45. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 34/180 of 18 December 1979, entry into force 3 September 1981, in accordance with article 27(1). p. 10. *Women Watch* : site. URL : http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm [accessed 14 October 2017].

46. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984, entry into force 26 June 1987, in accordance with article 27 (1). p. 12. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx [accessed 14 October 2017].

47. Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49. p. 15. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx [accessed 14 October 2017].

48. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families. Adopted by General Assembly resolution 45/158 of 18 December 1990. p. 28. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*: site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CMW.aspx [accessed 14 October 2017].

49. Final report of the Ad Hoc Committee on a Comprehensive and Integral International Convention on the Protection and Promotion of the Rights and Dignity of Persons with Disabilities [A/61/611 — PDF, 117KB] December 2006. P. 33. *Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://repository.un.org/handle/11176/165904?show=full [accessed 14 October 2017].

50. International Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearance, 20 December 2006. General Assembly Official Records Sixty-first session Supplement No. 53 (A/61/53) P. 17. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CED/Pages/ConventionCED.aspx [accessed 14 October 2017].

51. Who we are? *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/WhoWeAre.aspx [accessed 14 October 2017].

52. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Wikipedia, the free encyclopedia* : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Office_of_the_United_Nations_High_Commissioner_for_Human_Rights [accessed 14 October 2017].

53. Базов В.П., Гайденко А. І., Шкльода С. А. Міжнародне право про правила поведінки учасників військових дій (комбатантів). Київ, 1997. 25 с.

54. Кодекс поведінки учасників бойових дій / Юридична служба Міністерства оборони України. Київ: ПКФ «Любава», 1995. 25 с.

55. The Laws of War. *Lilian Goldman Law Library. Yale Law School*: site. URL : http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/lawwar.asp [accessed 13 October 2017].

56. Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, Aug. 12, 1949. *UN Documents: Gathering a Body of Global Agreements* : site. URL : http://www.un-documents.net/gc-1.htm [accessed 13 October 2017].

57. Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949. *International Committee of the Red Cross* : site. URL : https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/370?OpenDocument [accessed 14 October 2017].

58. De Preux J. The Geneva Conventions of 12 August 1949. Commentary : III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva : International Committee of the Red Cross, 1960. p. 764.

59. Geneva Convention (IV) on Civilians, 1949. *American Red Cross* : site. URL : http://www.redcross.org/templates/render/renderCanonical.jsp?pageCan=/humanityinwar/geneva-convention-iv-on-civilians-1949 [accessed 15 October 2017].

60. Дополнительные протоколы I и II к Женевским конвенциям 1949 года Международный комитет красного креста. *Международный комитет Красного Креста* : site. URL : https://www.icrc.org/rus/resources/documents/legal-fact-sheet/protocols-1977-factsheet-080607.htm [accessed 15 October 2017].

61. Daphna Shraga. UN Peacekeeping Operations: Applicability of International Humanitarian Law and Responsibility for Operations-Related Damage. *The American Journal of International Law*. 2000. Vol. 94, No. 2. pp. 406-412.

62. Provost R. International human rights and humanitarian law. Cambridge : Cambridge University Press. 2002. p. 464.

63. Пядишев В. Г. Правові засади діяльності цивільної поліції ООН щодо захисту прав людини. *Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Дотримання прав людини та громадянина : сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення», 24 груд. 2008 р.* Одеса : ОДУВС, 2008. С. 245 — 251

64. Boss B.C. Law and Peace: a Legal Framework for United Nations Peacekeeping. PhD Thesis. Sydney : University of Sydney. 2006. 19 p.

65. Теличкін О.О. Правила застосування сили поліцейським персоналом миротворчих місій. *Право і безпека.* 2002. № 1. С. 183 — 187.

66. Scott Sh. V., Bergin A. International law and Australian security. Canberra : Australian Defence Studies Centre, 1997. 165 p.

67. Bialke J.P. United Nations Peace Operations : The Applicable Norms and The Application of the Law of Armed Conflict / Joseph P. Bialke. Legitum Magister Masters of Law Degree in International and Comparative Law. University of Iowa College of Law. 2000. P. 116.

68. Findlay T. The Use of Force in UN Peace Operations. Oxford : Oxford University Press, 2002. 498 pp.

69. Macinnis J. A. Peacekeeping and International Humanitarian Law. *International Peacekeeping.* 1996. vol.3, No.3. pp. 92 - 97.

70. Benzing M. Midwifing a New State: The United Nations in East Timor. *Max Planck Yearbook.* 2005. Volume 9. pp. 296 - 372.

71. Resolution 1272 (1999). Adopted by the Security Council at its 4057th meeting, on 25 October 1999 (S/RES/1272). 4 p.

72. Forming a new operation. *United Nations Peacekeeping* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/newoperation.shtml [accessed 15 October 2017].

73. Letter dated 19 April 2013 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council (S/2013/239). *Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://repository.un.org/handle/11176/165904?show=full [accessed 14 October 2017].

74. United Nations Security Council Resolution 1509 (2003) Adopted by the Security Council at its 4830th meeting, on 19 September 2003 (S/RES/1509 (2003)). 6 p.

75. NATO & Kosovo : Resolution 1244 (1999). Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999. *NATO* : site. URL : http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm [accessed 14 October 2017].

76. Security Council Resolution 1410 (2002). Adopted by the Security Council at its 453 meeting, on 17 May 2002. UN Documents. URL : http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/IJ%20SRES1410.phpl [accessed 14 October 2017].

77. MINUSTAH United Nations Stabilization Mission in Haiti. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/resolutions.shtml [accessed 15 October 2017].

78. UNMIL Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmil/mandate.shtml [accessed 15 October 2017].

79. UNMIK Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/mandate.shtml [accessed 15 October 2017].

80. UNMIT Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmit/mandate.shtml [accessed 15 October 2017].

81. MINUSTAH Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/mandate.shtml [accessed 15 October 2017].

82. Kathman J., Melin M. D. Who Keeps the Peace? Understanding State Contributions to UN Peacekeeping Operations. *International Studies Quarterly.* Posted 2016.12.29 : site. URL : https://www.isanet.org/Publications/ISQ/Posts/ID/5385/Who-Keeps-the-Peace-Understanding-State-Contributions-to-UN-Peacekeeping-Operations [accessed 16 October 2017].

83. Results of the revised survey to establish the standard rate of reimbursement to troop-contributing countries, as approved by the General Assembly in its resolution 67/261 on the report of the Senior Advisory Group on rates of reimbursement to troop-contributing countries. Report of the Secretary-General (A/68/813) *UN Documents.* 26 March 2014. P. 3 p. : site. URL : http://undocs.org/en/A/68/813 [accessed 16 October 2017].

84. DynCorp. *Wikipedia — the Free Encyclopedia* : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/DynCorp#cite_ref-7 [accessed 16 October 2017].

85. DynCorp International Awarded Criminal Justice Program Support Contract (CJPS) Task Order Valued at up to $48.6 Million. *Business Wire.* April 09, 2013 : site. URL : http://www.businesswire.com/news/home/20130409005139/en/DynCorp-International-Awarded-Criminal-Justice-Program-Support [accessed 16 October 2017].

86. Ouellet J. Peacekeeping. *Beyond Intractibility.* September 2003 : site. URL : http://www.beyondintractability.org/essay/peacekeeping [accessed 16 October 2017].

87. United Nations Security Council Resolution 2215 (2015) Adopted by the Security Council at its 7423rd meeting, on 2 April 2015 (S/RES/2215 (2015)). *UN Documents.* 26 March 2014. P. 3 p. : site. URL : http://undocs.org/S/RES/2215(2015) [accessed 16 October 2017].

88. Security Council fails to extend Mandate of United Nations Preventive Deployment Force in Former Yugoslav Republic of Macedonia. Security Council Press Release SC/6648. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/press/en/1999/19990225.sc6648.html [accessed 16 October 2017].

89. Пядишев В. Г. Общая телеология внутренних локальных вооруженных конфликтов в контексте повышения эффективности гражданской полиции в составе международных операций по поддержанию мира: международно-правовые и организационные аспекты. *Science and World: International Scientific Journal.* 2013. № 4(4). С. 213–219.

90. Winfield N. China Vetoes. *Associated Press.* 1999. February 25. URL : http://www.globalpolicy.org/component/content/article/190/33325.html [accessed 16 October 2017].

91. United Nations Security Council Resolution 1035 (1995) Adopted by the Security Council at its 3613th meeting, on 21 December 1995 S/RES/1035 (1995). *United Nations* : site. URL : https://daccess-ods.un.org/TMP/2227298.02131653.html [accessed 16 October 2017].

92. Bosnia and Herzegovina — UNMIBH — Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html [accessed 16 October 2017].

93. Security Council resolution 1509 (2003) on establishment of the UN Mission in Liberia (UNMIL). *Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://repository.un.org/handle/11176/26824 [accessed 14 October 2017].

94. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, 12 July 1999 (S/1999/779). *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/779 [accessed 16 October 2017].

95. Security Council Resolution 1704 (2006), Adopted by the Security Council at its 5516th meeting, on 25 August 2006. *United Nations* : site. URL : https://daccess-ods.un.org/TMP/3506244.12298203.html [accessed 16 October 2017].

96. External Review of the Functions, Structure and Capacity of the UN Police Division, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, The International Security Sector Advisory Team, 04/01/2016 — 27/05/2016. P. 48.

97. Standard Operating Procedures for UN Police Officers on Assignment with United Nations Mission in Liberia UNMIL. UN Department of Peacekeeping Operations. November 2007. 97 p.

98. UNMIK Police Policy and Procedures Manual. UN Department of Peacekeeping Operations. Last Updated : 27-May-2003. 135 p.

99. Bosnia and Herzegovina — UNMIBH. Department of Public Information, United Nations. Updated: 28 May 1998. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unmibh_b.htm#BACKGROUND [accessed 16 October 2017].

100. Linden R., Last D., Murphy C. Obstacles on the Road to Peace and Justice: the Role of Civilian Police in Peacekeeping / in Andrew Goldsmith, James Sheptycki. Crafting transnational policing : police capacity-building and global policing reform. Portland: 2007. 406 p.

101. Guidelines: Police Operations in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions. United Nations Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support. Effective date: 01 January 2016. Review date: 01 January 2018. 29 p.

102. United Nations Criminal Justice Standards for United Nations Police. Vienna: UNODC, New York: DPKO, 2009. 105 p.

103. Pugh M. The challenge of civil–military relations in international peace operations. *Disasters*. 2001. vol. 25, no. 4, pp. 345–57.

104. De Conig C. Civil-Military Relations and U.N. Peacekeeping. *World Politics Review*. 2010, May 19 : site. URL : https://www.worldpoliticsreview.com/articles/5553/civil-military-relations-and-u-n-peacekeeping-operations [accessed 16 October 2017].

105. Mockaitis T. R. Civil–military Cooperation in Peace Operations: the case of Kosovo. Strategic Studies Institute US Army War College. 2004. 38 p.

106. Bayley D. H., Perito R. M. The Police in War: fighting insurgency, terrorism and violent crime. Lynne Rienner Publishers, 2010. 195 p.

107. Campbell D. J., Campbell K. M. Soldiers as police officers / police officers as soldiers: role, evolution and revolution in the United States. *Armed Forces and Society*. 2010. vol. 36, no. 2, pp. 327 — 50.

108. Friesendorf C. (2010), The Military and Law Enforcement in Peace Operations: lessons from Bosnia Herzegovina and Kosovo. Geneva : Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2010. 191 p.

109. Friesendorf C. International intervention and the use of force : military and police roles. Geneva: DCAF, 2012. 95 p.

110. Greener B. K., Fish W. J. Police–military interaction in international peace and stability operations: Working towards guidelines for action. New Zealand: Massey University, 2013. 14 p.

111. Gillvray M. Military-Police Interaction: the need for specialisation and co-operation in Peace Keeping intelligence. 2005. 7 p. URL : http://www.google.ru/url?url=http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/071105/5f76ef27354227c11803b8cbc7e8956e/005%2520Gillvray%2520UK%2520on%2520Military-Police%2520Interaction.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwjj7KPQ4fTWAhXqHJoKHSYnBjoQFggTMAA&usg=AOvVaw2FTDVBAyO5mco3lKKJPYlJ [accessed 16 October 2017].

112. United Nations Civil-Military Coordination Officer Field Handbook. Version E 1.0. Jointly launched by the UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) and the Humanitarian Aid Department of the European Commission (DG ECHO). Brussels. 2008. 207 p.

113. NGO Pigeon-holes: (Types of NGOs: By orientation and level of Operation). The NGO Cafe : site. URL : http://www.gdrc.org/ngo/ngo-types.html [accessed 16 October 2017].

114. Sushant. Types of NGOs. *NGO.* 2010. August 30 : site. URL : http://www.ngo.in/types-of-ngos.html [accessed 16 October 2017].

115. Alic A. Bosnia: The donation sieve. *ETH Zurich. Department of Humanities, Social and Political Sciences.* 2009, 19 February : site. URL : http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?lng=en&id=96684 [accessed 16 October 2017].

116. Radoniqi: 7 million misused (Koha Ditore, Kosova sot). *Economic and European News. UNMIK Media Monitoring.* 2007, 20 March 2007.

117. Barnes S. NGOs in peace-keeping operations: their role in Mozambique. *Development in Practice.* 1998. Volume 8, Issue 3 , P. 309 — 322. URL : http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09614529853602 [accessed 16 October 2017].

118. Global Trends: Forced Displacement in 2015. UNHCR — UN Refugee Agency, 2015. 68 p. URL : http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html [accessed 16 October 2017].

119. Our mission is to be a powerful voice for lifesaving action. *Refugees International* : site. URL : https://www.refugeesinternational.org/what/ [accessed 16 October 2017].

120. We are War Child. *War Child* : site. URL : http://www.warchild.org/we-are-war-child [accessed 16 October 2017].

121. About the International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC). *International Labour Organization* : site. URL : http://www.ilo.org/ipec/programme/lang--en/index.htm [accessed 16 October 2017].

122. Our Area Of Focus. *Women Trafficking and Child Labour Eradication Foundation* : site. URL : http://wotclef.org.ng/?page_id=579 [accessed 16 October 2017].

123. Advocacy. *Working Group on Women, Peace and Security* : site. URL : http://www.womenpeacesecurity.org/our-work/advocacy/ [accessed 16 October 2017].

124. Who we are. *Amnesty International* : site. URL : https://www.amnesty.org/en/who-we-are/ [accessed 16 October 2017].

125. Bolkovac K. Human trafficking, Bosnia and Herzegovina (News), World news, Law, Europe. *The Guardian. London.* 2011, 22 January.

126. Watchdog needed on child abuse by peacekeepers: NGO. *Bangladesh News.* 2008, 29 May. URL : http://www.independent-bangladesh.com/200805285920/international/watchdog-needed-on-child-abuse-by-peacekeepers-ngo.html [accessed 16 October 2017].

127. International Police Organizations. *Narayand Chand Thakur: Resources for Policing* : site. URL : http://ncthakur.itgo.com/policing/p4.htm [accessed 16 October 2017].

128. The Constitution. *INTERPOL — Connecting Police for Safer World* : site. URL : https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Legal-materials/The-Constitution [accessed 16 October 2017].

129. About INTERPOL. *INTERPOL — Connecting Police for Safer World* : site. URL : https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Overview [accessed 16 October 2017].

130. United Nations. *INTERPOL — Connecting Police for Safer World* : site. URL : https://www.interpol.int/About-INTERPOL/International-partners/United-Nations [accessed 16 October 2017].

131. Memorandum of Understanding with the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK). Resolution of ICPO-Interpol General Assembly. Yaounde, 21 — 24 October 1997 (AG-2002-RES-10). URL : https://www.legal-tools.org/doc/9b5346/pdf/ [accessed 16 October 2017].

132. Draft Arrangement on Co-operation between the United Nations and the International Criminal Police Organization — INTERPOL in relation to the activities of Peacekeeping Operations and Special

Political Missions (AGN/78/RES/2). Dated 15.10.2009. International Criminal Code : site. URL : http://www.legal-tools.org/en/doc/360350/ [accessed 16 October 2017].

133. About Europol. Europol : site. URL : https://www.europol.europa.eu/about-europol [accessed 16 October 2017].

134. Strategic Agreement between the former Yugoslav republic of Macedonia and the European Police Office. 13 p. *Europol* : site. URL : https://www.europol.europa.eu/agreements/former-yugoslav-republic-of-macedonia [accessed 16 October 2017].

135. Who we are. *European Union Agency for Law Enforcement Training* : site. URL : https://www.cepol.europa.eu/who-we-are [accessed 16 October 2017].

136. About IACP. *International Association of Chiefs of Police* : site. URL : http://www.theiacp.org/About-US [accessed 16 October 2017].

137. Pacific Islands Chiefs of Police (PICP). *Union of International Associations*: site. URL : http://www.uia.org/s/or/en/1100049031 [accessed 16 October 2017].

138. Welcome to ASEANAPOL Official Website. *ASEANAPOL*: site. URL : http://www.aseanapol.org/about-aseanapol [accessed 16 October 2017].

139. Member States and UN to enhance police peacekeeping training for Darfur : Report from UN News Service. Relief WEB. 31 Aug 2007. URL : https://reliefweb.int/report/sudan/member-states-and-un-enhance-police-peacekeeping-training-darfur [accessed 16 October 2017].

140. IWAP — International Association of Women Police. *PoliceOne.com* : site. URL : http://www.policeone.com/columnists/women-police/ [accessed 16 October 2017].

141. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові, організаційно-правові та організаційні аспекти взаємодії цивільної поліції в зонах операцій ООН з підтримання миру з міжнародними поліцейськими організаціями: до питання підвищення ефективності. *Держава і право.* 2010. № 48. С. 531-540.

142. International Police Association. *International Police Association — IAC* : site. URL : http://www.ipa-iac.org [accessed 16 October 2017].

143. International Center for the Prevention of Crime: Policies and Strategies. *International Center for the Prevention of Crime* : site. URL : http://www.crime-prevention-intl.org/en/strategies-policies-tools/policies-strategies.html [accessed 16 October 2017].

144. Asia Crime Prevention Foundation (ACPF). *Crossroads Global Hand* : site. URL : https://www.globalhand.org/en/browse/global_issues/2/all/organisation/22535 [accessed 16 October 2017].

145. United Nations Latin American Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders : site. URL : http://andromeda.rutgers.edu/~wcjlen/WCJ/directory/dir6.htm [accessed 16 October 2017].

146. Instituto Latinoamercano de las Nacions Unidas para la Prevencion del delito y el Tratamiento del Delincuente. ILANUD. orgsite. URL : http://www.ilanud.or.cr/ [accessed 16 October 2017].

147. The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. HEUNI.fi : site. URL : http://www.heuni.fi/ [accessed 17 October 2017].

148. The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; Tokyo, Japan — (UNAFEI). *UNODC* : site. URL : https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/PNI/institutes-UNAFEI.html [accessed 17 October 2017].

149. United Nations African Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; Kampala, Uganda (UNAFRI). *UNODC*: site. URL : https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/PNI/institutes-UNAFRI.html [accessed 17 October 2017].

150. The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC): site. URL : http://www.unov.org/unov/en/unodc.html [accessed 17 October 2017].

151. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI) site. URL : http://www.unicri.it/ [accessed 17 October 2017].

152. Баймуратов М.А., Мелинишин В. Б., Волошин Ю. А. Организация Объединённых Наций в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности: Монография. М.: ТрансЛит, 2008. 272 с.

153. Crime Prevention and Criminal Justice Experts Stress the Need for Assistance in Post-Conflict Situations (UNIS/CP/473). *United Nations* : site. URL : https://www.un.org/press/en/2004/soccp289.doc.htm [accessed 17 October 2017].

154. Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel, 9 December 1994, (entered into force 15 January 1999). *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/law/cod/safety.htm [accessed 17 October 2017].

155. Optional Protocol to the Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel, 8 December 2005, UN Doc.

(A/RES/60/42), Annex, Registration No. A-35457 (entered into force 19 August 2010). *United Nations* : site. URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-8-a&chapter=18&lang=en [accessed 17 October 2017].

156. Fleck D. The legal status of personnel involved in United Nations peace operations. *International Review of the Red Cross.* 2013. № 95. P. 613–636.

157. Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946 . *United Nations*: site. URL : https://treaties.un.org/Pages/CTCTreaties.aspx?id=3&subid=A&clang=_en [accessed 17 October 2017].

158. Fact Sheet: Privileges and immunities of the UN. *Code Blue Campaign.* 2015. May 13 : site. URL : http://www.codebluecampaign.com/fact-sheets-materials/2015/5/13/immunity [accessed 17 October 2017].

159. «Standards of conduct for the international civil service» adopted by the International Civil Service Commission in 2001 and welcomed by the General Assembly in its resolution 56/244. UN Elections.Org : site. URL : http://www.unelections.org/?q=node/1059 [accessed 17 October 2017].

160. Code of Ethics for United Nations Personnel. New York: United Nations Children's Fund, 2005. 3 p.

161. Status, basic rights and duties of UN staff members. Secretary-General's bulletin (ST/SGB/2002/13), 2002. 45 p.

162. Standards of Conduct for the International Civil Service. New York : United Nations International Civil Service Commission. 2013. 12 p.

163. Regulations Governing the Status, Basic Rights and Duties of Officials other than Secretariat Officials, and Experts on Mission. Secretary-General's bulletin (ST/SGB/2002/9). 18 June 2002. P. 15 p.

164. UN Supplier Code of Conduct. New York: United Nations. September. 2013. 4 p.

165. International UN Volunteer Handbook: Conditions of Service. New York: United Nations Volunteers programme. 2013, September. P. 4.

166. Oath of Office. United Nations Ethics office. 1 c. URL : http://www.un.org/en/ethics/relevantdocs.shtml [accessed 17 October 2017].

167. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/59/782 (2005).

168. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/60/861 (2006).

169. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/61/957 (2007).
170. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/62/890 (2008).
171. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/63/720 (2009).
172. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/64/669 (2010).
173. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/65/742 (2011).
174. Plaut, M., 2008. UN troops 'armed DR Congo rebels'. *BBC News.* 28 April 2008 : site. URL : http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/panorama/7331077.stm [accessed 17 October 2017].
175. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/RES/61/29 (2006).
176. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/RES/61/291 (2007).
177. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/RES/62/63 (2008).
178. Report of the Secretary General, U.N. Doc. A/RES/63/119 (2008).
179. Revised draft model memorandum of understanding between the UN and [participating state] contributing resources to [the UN peacekeeping operation], U.N. Doc. A/61/494 (2006).
180. Report of the Special Committee on Peacekeeping Operations and its Working Group on the 2007 resumed session, U.N. Doc. A/61/19 (Part III) (2007).
181. Criminal accountability of United Nations officials and experts on mission, Report of the Secretary-General, U.N. Doc. A/66/174 (2011).
182. Report of the Panel on United Nations Peace Operations (A/55/305, S/2000/809). URL : http://undocs.org/en/A/55/305 [accessed 17 October 2017].
183. Пядишев В. Г. Розгортання сил цивільної поліції в операціях ООН з підтримання миру: організаційно-правові проблеми щодо підвищення оперативності контингенту. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави6 сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення», 10 квіт. 2009 р.* Одеса : ОДУВС, 2009. С. 61 — 62.
184. Gerstenfeld M. More Than 100 UN Soldiers From Sri Lanka Were Deported Under Charges Of Sexual Abuse Of Underage Girls: What About UN Crimes? *Colombo Telegraph.* May 3, 2012. URL : http://www.colombotelegraph.com/index.php/more-than-100-un-soldiers-from-sri-lanka-were-deported-under-charges-of-sexual-abuse-of-underage-girls-what-about-un-crimes/ [accessed 17 October 2017].
185. Picarelli J. T. The Need for a Comprehensive Training Program. *International Conference: Trafficking, Slavery and Peacekeeping. May 9-10, 2002 : A Conference Report.* Turin, Italy, 2002. P. 8 — 41.

186. Ward J., Horwood Ch., McEvoy C. The Shame of War: Sexual Violence against women and Girls in Conflict. Nairobi: UNON, 2007. — 138 p.

187. Pina D. Educating U.N. «Blue Helmets" on Gender Issues. *Inter Press Service News Agency.* December, 2007: site. URL : http://www.ipsnews.net/2007/06/rights-educating-un-blue-helmets-on-gender-issues/ [accessed 17 October 2017].

188. Bosskitty. United Nations Should Be Accountable For Peacekeeper Crimes. *Truthhugger.* 2008, April 27: site. URL : https://truthhugger.com/2008/04/27/united-nations-should-be-accountable-for-peacekeeper-crimes/ [accessed 17 October 2017].

189. Lendman S. UN Peacekeepers Complicit in Sex Trade. *Dissident Voice* — 2010, 23 October: site. URL : https://dissidentvoice.org/2010/10/un-peacekeepers-complicit-in-sex-trade/ [accessed 17 October 2017].

190. WikiLeaks turns the spotlight on U.N. peacekeepers' crimes. *Vindy,Com.* 2011, September 17: site. URL : http://www.vindy.com/news/2011/sep/17/wikileaks-turns-the-spotlight-on-un-peac/ [accessed 17 October 2017].

191. Lee M.R. With UN Peacekeepers Accused of Rape in Sudan, UN Women & Ban Ki-Moon Adviser Won't Answer, Other Priorities. *Inner City Press.* 2011, June 14: site. URL : http://www.innercitypress.com/unmis1alleg061411.html [accessed 17 October 2017].

192. Berlinger J., Yan H., Roth R. U.N. peacekeepers accused of raping civilians. *CNN.* 2016, April 6: site. URL : http://edition.cnn.com/2016/04/06/africa/united-nations-peacekeepers-sexual-abuse/ [accessed 17 October 2017].

193. Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse. Secretary-General's Bulletin. United Nations Secretatiat (ST/SGB/2003/13). 9 October 2003. 3 p.

194. A Comprehensive Strategy to eliminate future sexual exploitation and abuse in United Nations peacekeeping operations. U.N. Gen. Assembly Agenda, U.N. Doc. A/59/710. 2005, March 24. 41 p.

195. Security Council Condemns 'in the Strongest Terms' All Acts of Sexual Abuse, Exploitation by UN Peacekeeping Personnel. Press Release, Security Council, U.N. Doc. SC/8400. 2005, May 31. 7 p. URL : http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sc8400.doc.htm [accessed 17 October 2017].

196. Criminal accountability of United Nations officials and experts on mission. General Assembly of the United Nations Sixty-fourth session. United Nations, Department of Public Information. 2007. — Agenda

item 78. 3 p. URL : http://www.un.org/en/ga/sixth/64/CrimAcc.shtml [accessed 17 October 2017].

197. United Nations Comprehensive Strategy on Assistance and Support to Victims of Sexual Exploitation and Abuse by United Nations Staff and Related Personnel. General Assembly of the United Nations Sixty-second session (A/RES/62/214). United Nations. Department of Public Information. 2008. Agenda item 116. 5 p. *Dag Hammarskjold Library* : site. URL : http://repository.un.org/handle/11176/268157 [accessed 14 October 2017].

198. Special measures for protection from sexual exploitation and abuse: a new approach. Report of the Secretary-General (A/71/818) Distr.: General 28 February 2017. URL : http://www.pseataskforce.org/ [accessed 17 October 2017].

199. Patrick S.M. The Dark Side of U.N. Peacekeepers. *Newsweek.* 2015, August 08. URL : http://www.newsweek.com/why-are-un-peacekeepers-still-sexually-abusing-children-361065. [accessed 17 October 2017].

РОЗДІЛ 4

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ, ЯК КОНСТИТУЮЮЧИЙ ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ООН В БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМ ТЕРОРИЗМОМ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Американський теолог Рейнхольд Нібур у своїй відомій «Молитві про душевний спокій» казав: «Боже, дай нам: Смирення — щоб прийняти те, що ми не можемо змінити, Мужність — щоб змінити те, що ми можемо, і Мудрість — щоб відрізнити одне від іншого» [1].

Виходячи з настанов цієї мудрості, вважаємо, що для дослідження діяльності поліції ООН в боротьбі з організованою злочинністю в зонах МОПМБ, є вкрай необхідним спочатку визначитись з критеріями вибору видів такої протиправної діяльності для першочергової боротьби з ними. До них необхідно віднести такі системні і комплексні дії, які створюють особливо негативні компоненти впливу на суспільство в зоні конфлікту та поза її межами, які наведено на Рис. 4.1.

Злочини, які слід вибрати для дослідження, виходячи з цих критеріїв, ми поділимо на два класи, як наведено на Рис. 4.2.

До першого класу віднесемо злочини, що є зовнішніми стосовно міжнародного складу МОПМБ, як суб'єктів:

- транснаціональна торгівля людьми;
- транснаціональна торгівля наркотиками;
- транснаціональний тероризм.

Проблеми боротьби з цими «зовнішніми» злочинами МОПМБ ми розглянемо у підрозділі 4.3.

До другого класу доцільно віднести злочини, що здійснюються представниками безпосередньо інтернаціонального складу МОПМБ, в тому числі і такі, що є пов'язаними з корупцією, які ми розглянемо в Розділі 5. Однак, там же будуть розглянуті і корупційні злочини у складі місцевої влади на всіх рівнях.

Кінцевою метою досліджень Розділу 4 та Розділу 5 буде формулювання пропозицій у вигляді міжнародно-правових рішень, які

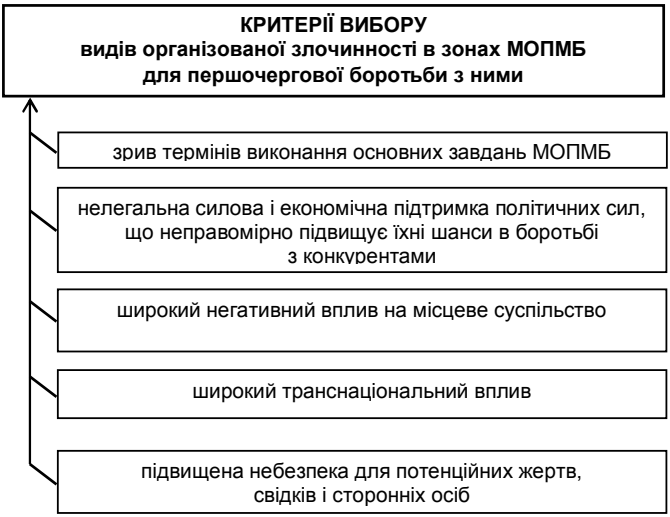

Рис. 4.1. Критерії вибору видів організованої злочинності в зонах МОПМБ для першочергової боротьби з ними

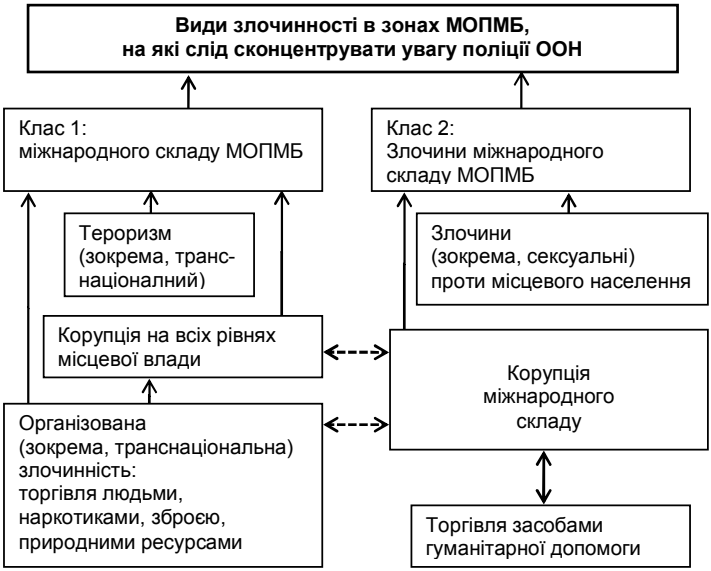

Рис. 4.2. Види злочинності, що максимально впливають на результати МОПМБ

є об'єктивно та актуально необхідними для підвищення ефективності боротьби поліції ООН із зазначеними злочинами — як засіб підвищення дієвості поліції ООН та забезпечення своєчасного досягнення цілей МОПМБ в цілому.

4.1. Генезис, розвиток і основні проблеми в боротьбі поліції ООН проти організованої злочинності в зонах МОПМБ

4.1.1. Генезис організованої злочинності в зонах МОПМБ

Будь-який тривалий збройний конфлікт є джерелом правового нігілізму в суспільстві. Суттю правового нігілізму є негативне ставлення до закону, але без злочинного наміру [2, с. 426]. Його першопричиною є невіра в те, що закон служить інтересам суспільства і в змозі їх захистити [3]. Більшість науковців вважають, що правовий нігілізм є руйнівним феноменом [4]. Вивчення збройних конфліктів підтверджує це повною мірою. Причиною конфлікту, найчастіше, є нехтування (до повного заперечення) прав, що мають захищатися законом, представників інших сегментів суспільства, що проявляється ще до повноформатного розгортання збройного конфлікту. Відбувається самозахоплення територій та приміщень шляхом залякування і незаконного фізичного впливу (побиття, зґвалтування), відключення життєво важливих комунікацій, заборона з'являтися в тих чи інших місцях, носити той або інший одяг. У випадках, коли ініціатори конфлікту не користуються заступництвом держави, спостерігаються напади на представників правоохоронних органів, наприклад вбивства поліцейських в Косово [5], [6]. Все це — екстремальні прояви правового нігілізму в широких масах ще до розгортання збройного конфлікту.

У міру свого розвитку конфлікт набуває рис збройного. При цьому посилюється зневага до життя представників чужого а, найчастіше, і свого сегментів суспільства. Отже, автор з колегами по роботі виявляв в похованнях розстріляних сербів разом з ними трупи албанців, які відмовилися вбивати сербів. При цьому в свідомості і діях людей регулярні закони суспільства, яке існувало раніше, замінюються усередненими неписаними законами збройного заколоту з іншими обов'язками і правами. Панують мародерства, вбивства, зґвалтування з подальшим переходом до створення при бойових підрозділах штату секс-рабинь, і до торгівлі людськими

органами. Не меншу жорстокість демонструють члени молодіжних формувань комбатантів: швидка розправа над товаришами, підозрюваними у зраді, масові зґвалтування жінок, незалежно від їх віку, елементи канібалізму — поїдання сердець вбитих ворогів (спостерігалося у Ліберії). Отже у 2013 році комбатанти угруповання Боко Харам в Нігерії поїдали некомбатантів просто у зв'язку з нестачею продовольства [7]. При цьому більшість осіб, які вчиняють зазначене, щиро вважають себе героїчними борцями за краще майбутнє своєї країни. Коли у 2003 році в Приштині (Косово) представники міжнародних органів юстиції почали судові процеси над військовими злочинцями-албанцями, які скоїли вбивства албанців (!) за небажання вбивати сербів, албанське населення Косово вийшло з протестом проти зазначених судових процесів [8]. Це — приклад глибокої негативної трансформації загальноприйнятих понять справедливості, законності, правослухняності в умовах збройного конфлікту. Цьому явищу в значній мірі сприяє та обставина, що широкі маси одного сегмента суспільства завжди добре обізнані про військові злочини, що здійснюються проти них представниками іншого сегмента, але дуже слабо обізнані про злочини своїх представників проти народних мас іншого сегмента. Свідомість мас суспільства, трансформована подібним чином, служить ідеальним середовищем для транснаціональних злочинів. Справді — створюється звичка не вважати злочином згубні дії щодо представників якогось одного народу, а, значить, і будь-яких інших народів. Тобто, жертви торгівлі людьми, органами, зброєю чи наркотиками ніякого співчуття не викликають, якщо вони не належать до «свого» народу. Наприклад, безкарність розширення плантацій опію в Афганістані обґрунтовано тим, що його продаж — це найефективніший спосіб нагодувати знедолених афганців. Але те, що продаваний опій несе повільну смерть для молоді Європи — це вже справа далека. При цьому одночасно культивується цілком конкретний страх повести себе всупереч подібному місцевому неписаному кодексові.

Одночасно ж немає необхідності доводити повну відсутність в регіоні правоохоронного контролю над тими чи іншими експериментами в області організованої злочинної діяльності. Саме тому тут процвітає торгівля органами полонених, яких вбивають, а також «відпрацьованих» секс-рабинь. З цієї ж причини спостерігається впевнене зростання могутності організованих злочинних груп, яким стає тісно в рамках держави конфлікту. Отже, наприклад,

по мірі того, як війна на Балканах розгоралася, шляхи транзитного проходження наркотиків з тоді ще мирної Албанії швидко перемістилися до колишньої Югославської Республіки Македонії. Туди ж пересунулися потоки викрадених з Європи дорогих джипів, які йшли зустрічно в якості компенсації за наркотики [9]. Шляхи транзиту жінок, вкрадених з України, Молдови та Болгарії до Європи, Туреччини та арабських країн, відповідно, перемістилися до Боснії і Герцеговини. Для забезпечення гладкого транзиту «своєму» злочинному бізнесу, його представники, вихідці із зон збройних конфліктів, разом з потоками біженців або іншим способом прямують до країн Європи. Отже, у Великій Британії вихідці з Косово потіснили відомих своєю жорстокістю сутенерів з Ямайки [10]. На думку Міжнародної організації з міграції (МОМ), албанські сутенери є «домінуючими на європейській арені» торгівлі людьми [11]. В Італії вони потіснили італійську (!) мафію [12].

У міру розгортання діяльності МОПМБ в зоні конфлікту і включення в активну роботу її компонентів, в силу низки об'єктивних причин стираються формальні ознаки збройного конфлікту. При цьому вся палітра кримінального бізнесу не згасає, але навпаки — отримує подальший розвиток, тому що його організатори та керівники, приклавши чималі зусилля і кошти, проводять у владу в регіонах держави конфлікту своїх ставлеників. Спостерігається заступництво щодо нелегального транснаціонального бізнесу з боку корумпованих чиновників різних рівнів. Отже, прем'єр-міністр нової незалежної країни Косово звинувачується в заступництві нелегальній торгівлі зброєю, а також ... органами полонених сербів [13]. У цих умовах ще й виникають нові, досі небачені тут види економічних злочинів: розкрадання цільових поставок ООН і різних благодійних фондів. При цьому до сфери злочинного бізнесу починають втягуватися різного рівня чиновники зовнішніх організацій, на які покладено відповідальність за надання економічної допомоги відроджуваній країні, і, навіть, співробітники ООН.

Зауважимо, що деякі кримінальні угрупування, такі, що мають за мету відняти решту майна, включаючи земельні ділянки, будівлі тощо у місцевих меншин, зацікавлені у поновленні активних фаз конфлікту. Інші угрупування, які прагнуть підтримувати розкрадання коштів, що спрямовуються на відновлення інфраструктур країни, прагнуть підтримувати конфлікт у тліючому стані.

Таким є класичний шлях розвитку організованої злочинності в зонах МОПМБ, починаючи від моменту зародження конфлікту, че-

рез стадію активних бойових дій, і закінчуючи стадією активного включення міжнародних організацій в процес відродження країни після збройного конфлікту.

Отже, виникнення організованої злочинності протягом і по завершенні збройних конфліктів, зокрема в зонах МОПМБ, з одного боку, є вельми значним негативним чинником, який стримує процес відбудови миру, з іншого — її виникнення тут є закономірним і неминучим. Зауважимо, що на момент розгортання МОПМБ організована злочинність вже панує на терені постконфліктної держави, що значно ускладнює боротьбу з нею силами поліції ООН [14, с. 149].

Оскільки сьогодні організована злочинність в зонах МОПМБ все наполегливіше заявляє про себе [15], нарешті, останнім часом світова спільнота в особі ООН, Інтерполу та інших організацій розпочинає вводити боротьбу з нею до кола першорядних своїх завдань [16].

4.1.2. Основні напрями розвитку організованої злочинності в зонах МОПМБ

Ще у 2001 р. на підставі досвіду на Балканах нами було виявлено структуру організованої злочинності в зонах МОПМБ [17, с. 198-201]:

1. Розпалювання міжетнічного конфлікту.
2. Участь у геноциді.
3. Участь у системі організованих політичних провокацій.
4. Участь в організації масового безладу.
5. Участь у вбивствах посадових осіб держави конфлікту.
6. Участь у вбивствах та залякуванні службовців МОПМБ та гуманітарних організацій.
7. Залякування та вбивства біженців.
8. Торгівля людьми та сексуальне рабство.
9. Транзит наркотичних речовин.
10. Торгівля автомобілями, що їх викрадено в інших державах.

Розглянемо найбільш небезпечні серед них для миру і безпеки.

Масові міжетнічні (міжконфесійні) заколоти в зонах МОПМБ. Масовий міжетнічний або міжконфесійний заколот в змозі за лічені дні відкинути досягнення МОПМБ назад на кілька місяців або навіть років. Для вибуху заколоту іноді достатньо одного добре

поширеного факту або вигадки про факт, або спотворення факту. Заколот спрацьовує ефективніше, якщо він ретельно підготовлений в умовах суворої конспірації. Такий заколот проявляється у раптових ворожих (або навіть бойових) діях однієї сторони конфлікту проти іншої (та навіть проти службовців МОПМБ). Масово знищуються інфраструктура, культурні та інші цінності протилежної сторони. Можливі вбивства та інші насильницькі дії. Ліквідуються всі умови для проживання на території. У деяких випадках доводиться здійснювати тимчасову евакуацію МОПМБ з частини території. Всі досягнення МОПМБ на території за лічені дні нівелюються [18].

Постійно готовим паливом для такого конфлікту є міжетнічна (міжконфесійна) неприязнь місцевого населення. Її існування в зонах МОПМБ є більш, ніж зрозумілим. У ході збройного конфлікту, що передував розташуванню МОПМБ, усі учасники конфлікту встигли заплямувати себе взаємними міжетнічними або міжконфесійними злочинами. Тут слід звернути особливу увагу на непомічену попередніми авторами причину крайньої взаємної озлобленості та недовіри сторін конфлікту, а саме їх відповідну взаємну упередженість: як правило, широкі маси кожної зі сторін конфлікту добре обізнані про військові злочини, вчинені проти її народу представниками іншої сторони. При цьому вони практично не обізнані про ті злочини, які вчинені їхніми представниками проти народу протилежної сторони. І це цілком зрозуміло: військові злочинці не прагнуть доносити до «своєї» широкої громадськості відомості про свої «подвиги». Не прагнуть того і «свої» ЗМІ. Та навпаки: відомості про горе народне швидко розходяться самі по собі, та ще активно поширюються за допомогою ЗМІ потерпілої сторони, не маючи можливості перелитися на територію супротивної сторони. Відати про такі біди обох сторін можуть лише представники міжнародних організацій, якщо мають можливість (і бажання) відвідувати обидві сторони.

Відповідальність за виникнення в зонах МОПМБ таких заколотів, зокрема, за їх раптовість, серед інших осіб і організацій не можуть знімати з себе всі правоохоронні служби МОПМБ, зокрема поліція ООН. Заходи, які, на нашу думку, необхідно здійснювати на міжнародному рівні для зниження ризику і тяжкості наслідків масових міжетнічних і міжконфесійних заколотів в зонах МОПМБ, запропоновані в параграфі 4.5.2.

Ми зауважуємо, що організована злочинність, яка зміцніла на теренах постконфліктних держав і прагне транскордонного роз-

витку, знаходить собі поживу як у багатих розвинутих державах, так і у тих, що потерпають від соціальних негараздів [19, с. 220].

Нелегальна торгівля зброєю в зонах МОПМБ. Розвиток збройного конфлікту є неможливим без джерел зброї. Зрозуміло, що в ряді випадків для цього використовуються старі запаси, накопичені в тих чи інших регіонах держав конфлікту. Тим не менш, в більшості випадків для підтримки і розвитку конфлікту ведеться пошук нових джерел, серед яких перше місце посідає нелегальна торгівля зброєю. Вона ж займає одне з перших місць у списку найбільш прибуткових видів транснаціональної організованої злочинності.

Під незаконною торгівлею зброєю розуміється торгівля або доставка контрабандної зброї та боєприпасів. Цікаво, що при цьому сенс поняття «законна торгівля вогнепальною зброєю» широко варіюється, залежно від місцевих і національних законів. У 1997 р. «Доповідь Групи урядових експертів ООН по стрілецькій зброї» надала більш точне визначення такому феномену, яке стало визнаним на міжнародному рівні. У документі звертається увага на відмінність між малою стрілецькою зброєю (револьверами і самозарядними пістолетами, гвинтівками і карабінами, пістолетами-кулеметами, штурмовими рушницями і ручними кулеметами), яка призначена для особистого користування, і легкими озброєннями (важкі кулемети, ручні підствольні і станкові гранатомети, переносні зенітні гармати, переносні протитанкові гармати, безвідкатні гармати, переносні пускові установки ракетних систем ППУ і міномети калібру менше 100 мм), які призначені для використання кількома особами, організованими в бойову одиницю. Боєприпаси й вибухові речовини також є невід'ємною частиною стрілецької зброї й легких озброєнь, застосовуваних у конфлікті [20].

Сьогодні стверджується, що ООН приступила до розгляду проблеми торгівлі стрілецькою зброєю в 1990-х роках. Зокрема, у 1995 р., ГС ООН звернув увагу світової спільноти на негативний результат великого поширення стрілецької зброї та легких озброєнь і оприлюднив свій заклик до «мікророззброєння» [21]. Зі свого боку, ГА ООН швидко прийняла дві доповіді урядових експертів з цього питання: у 1997 р. (згадану вище [20]) та у 1999 р. У тому ж 1999 р. цю тему було включено до обговорення збройних конфліктів. На Саміті тисячоліття [22] держави-члени ООН дійшли згоди розробити заходи, спрямовані на припинення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю і легкими озброєннями, на поліпшення прозорості торгівлі зброєю і на підтримку планів регіонального

роззброєння. Крім того, в 1999 р. спеціальний комітет ООН розпочав працювати над конвенцією по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю [23], та у 2001 р. у Відні (Австрія) було підписано протокол, який пов'язав виробництво вогнепальної зброї з обігом зброї та її частин, компонентів і боєприпасів [24]. Кульмінацією того часу в цьому питанні стала затверджена в липні 2001 р. на Конференції ООН «Програма дій щодо запобігання та викорінення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю і легкими озброєннями у всіх її аспектах» [25]. Всього за місяць ця програма увійшла в якості компонента до схваленої РБ ООН Резолюції 1366, в якій йдеться про запобігання збройних конфліктів в рамках прихильності ООН досягненню цілей миру і міжнародної безпеки [26].

Оцінка ефективності боротьби ООН в цілому з нелегальним розповсюдженням стрілецької зброї і легких озброєнь не є метою цього дослідження, хоча ми всі — є свідками тієї легкості, з якою зони нових конфліктів наповнюються необхідною зброєю. При цьому боротьба з таким явищем стала перманентною складовою в діяльності ООН, про що свідчить, наприклад, сам факт регулярних (з періодичністю в два роки) нарад держав з розгляду процесу здійснення Програми дій по стрілецькій зброї [27].

Не намагаючись у цьому дослідженні виявляти всі джерела надходження зброї в зони локальних збройних конфліктів, проте звернемо увагу на одне із зазначених джерел саме в зонах МОПМБ. Нагадаємо, що, серед інших завдань, як зазначено в документах вище, світова громадськість покладає заходи щодо припинення нелегальних поставок озброєнь в зони конфліктів на МОПМБ.

Однак, події останнього часу демонструють приклади того, що цілі національні військові підрозділи у складі МОПМБ з корисливих мотивів постачають свою зброю бойовикам, яких покликані обеззброювати. Так в 2006 р. пакистанський контингент в Конго був звинувачений у передачі бойовикам в Конго зброї в обмін на золото [28], та у 2008 р. вже індійський контингент в тому ж Конго було звинувачено в постачанні зброї в обмін на золото, слонову кістку та інші місцеві ресурси [29]. Міжнародно-правові рішення щодо боротьби з цим явищем у складі МОПМБ ми пропонуємо в параграфі 4.3.2.

Розвиток нелегальної торгівлі природними ресурсами в зонах МОПМБ неминуче спостерігається, як і на будь-яких безконтрольних територіях. У Сьєрра-Леоне — це боротьба за алмази, в Ліберії

— алмази і дорогі породи дерева, в Конго — золото і слонова кістка. У країнах арабського сходу — це нафта. Список можна продовжувати. Як стверджує програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) [30], за останні 60 років принаймні 40% внутрішньодержавних збройних конфліктів були пов'язані з природними ресурсами. І цей зв'язок подвоює ризик рецидиву конфлікту протягом перших п'яти років. Починаючи з 1990 р., принаймні, 18 насильницьких конфліктів підживлюються від експлуатації природних ресурсів: або особливо цінних ресурсів, таких, як деревина, алмази, золото, інші корисні копалини і нафта, або просто дефіцитних у регіоні, як родючі землі і води. У зв'язку з цим не треба доводити, що надання допомоги в захисті природних ресурсів країн, що потрапили в біду, не може не входити до кола пріоритетних завдань МОПМБ.

Зрозуміло зазначений вид злочинів швидко набуває характеру організованої транснаціональної злочинності. Одним з найбільш значних прикладів можна вважати справу Чарльза Г. Тейлора, 22-го президента Ліберії, який, серед іншого звинувачувався у розпалюванні громадянської війни в сусідній Сьєрра-Леоне заради розкрадання місцевих алмазів [31].

Але ООН слід зосередити особливої уваги на приклади, коли цілі військові підрозділи зі складу МОПМБ замість надання допомоги країні в боротьбі з розкраданням ресурсів, самі є ланками в транснаціональних злочинних мережах по розкраданню природних ресурсів країни [28], [29]. Пропозиції щодо міжнародно-правових заходів, які, на наш погляд, можуть зупинити подібну нелегальну діяльність представників МОПМБ розглядатимуться у параграфі 3.5.2.

Розвиток наркобізнесу в зонах МОПМБ. У країнах, бідних природними ресурсами, розкрадання яких могло б забезпечувати швидких надприбутків, здійснюється пошук або навіть створення інших ресурсів. Тому деякі країни перетворюються на джерело, де створюються чи поширюються плантації наркотичних рослин, або в транзитні точки наркобізнесу. Під наркобізнесом (торгівлею наркотиками) в західній науковій літературі розуміють «глобальну незаконну торгівлю, що пов'язана з вирощуванням, виробництвом, розповсюдженням та реалізацією речовин, що підпадають під заборону законом» [32].

Отже, зони локальних збройних конфліктів миттєво перероблюються на джерела чи транзитні шляхи для транснаціональної наркозлочинності, яка вражає генофонд не тільки на терені конфлікту, але майже в усіх країнах світу. В Афганістані у 2011 р.

виробництво опіуму надало 10% економіки, а площа посівів опійного маку підвищилася на 18% у порівнянні з попереднім роком [33]. У Судані (що межує з МОПМ у Дарфурі) у 2011 р. владні особи, що відповідають за боротьбу з наркобізнесом, «дзвонять в усі дзвони» про «божевільне» збільшення темпів незаконного вживання наркотиків у країні. «Всесвітній Звіт про наркотики» (World Drug Report) позиціонує Судан на 12-те місце у світі за кількістю марихуані (17255 кг), що вилучено у 2009 р. [34]. В Європі найнижчі ціни на нелегальні наркотики — в Косово [35]. Гаїті стає перевалочним пунктом для кокаїну та інших наркотиків, призначених для ринків Північної Америки та Європи [36].

Для підтримання такого стану сприяння наркобізнесу, транснаціональна наркозлочинність активно заважає відновленню стабільності у регіоні конфлікту, тобто відверто перешкоджає досягненню цілей МОПМБ. До того ж, в зонах МОПМБ боротьба з наркозлочинністю має свої особливості: додаткові проблеми та переваги, які вимагають окремого вивчення. До того ж, як буде доведено у параграфі 3.5.2, більшість організаційно-управлінських заходів щодо підвищення ефективності зазначеної боротьби потребують міжнародно-правового обґрунтування, супроводження і забезпечення.

Розвиток торгівлі людьми в зонах МОПМБ. Навіть якщо територія збройного конфлікту є не багатою традиційними природними ресурсами, організована злочинність і тут знаходить джерела для свого збагачення. В системі нелегального бізнесу торгівля людьми посідає особливе місце у зв'язку з двома основними чинниками. По-перше, «товар» для такого бізнесу є на всіх населених територіях. По-друге, попит на такий «товар» також є на багатьох населених територіях.

Сьогодні торгівля людьми має різні форми, починаючи від традиційних трудового, сексуального рабства та примусового рекрутування бойовиків, які супроводжують людство від початку першої цивілізації, і закінчуючи сьогодні нелегальним безконтрольним небезпечним транспортуванням за гроші біженців з регіонів гуманітарних катастроф [37]. До того ж, навіть сьогодні в деяких регіонах планети серед способів вирішення проблем виживання озброєні повстанці використовують канібалізм [7; 38]. Крім того, в окремих регіонах планети людей викрадають і вбивають з метою ритуальних дій над їх органами в спробах вирішення різних проблем за допомогою магії [39]. Сьогодні у зв'язку з останніми досягненнями медицини та супутніх наук канібалізм перетворився в нелегальну

торгівлю людськими органами. Звернемо увагу, що всі перераховані вище види примусового використання людей (найдавніші і новітні), хоча й різною мірою, мають місце на територіях збройних конфліктів і, відповідно, в зонах МОПМБ.

З усіх перелічених видів примусового використання людей, в зонах, де розгортаються МОПМБ, в середині 90-х років минулого сторіччя першою звернула до себе увагу торгівля жінками (у МОПМБ в Боснії і Герцеговині та у колишній Югославській Республіці Македонії). Спочатку явище здавалося рідкісним і випадковим, і керівництво різних МОПМБ не надавати йому глобального значення. Згодом же зусиллями численних неурядових організацій були доведені не тільки приголомшлива масовість і жорстокість явища, але і той факт, що каталізатором розвитку явища саме в зонах МОПМБ був самий факт їх розташування: за допомогою нелегальних будинків розпусти місцеві злочинні кола прагнули викачувати кошти із службовців військових та інших підрозділів самих МОПМБ [40].

У наслідку організаційних, правових та інших заходів, які зробила ООН, з таким ганебним явищем, як використання секс-рабинь персоналом МОПМБ, приблизно до 2005 р. було покінчено. Однак відбудований і налагоджений злочинний секс-бізнес не згорнувся, а лише перейшов на місцеву клієнтуру. Справді, населення в зонах МОПМБ потроху піднімалося після кризи, з'являвся клас досить забезпечених осіб, що й виступили в ролі нової клієнтури. Використати ж повністю добре налагоджену, законспіровану і захищену злочинну індустрію секс-бізнесу не просто навіть в умовах стабільних держав з добре налагодженою поліцейської системою. Виконати ж це в умовах МОПМБ багаторазово складніше.

Але боротися з торгівлею людьми в зонах відповідальності МОПМБ вкрай необхідно з таких причин, як масовість і крайня жорстокість цього виду злочинів. Достатньо зауважити, що цей «бізнес» останнім часом зрісся з нелегальною індустрією торгівлі людськими органами. Саме на операційних столах закінчують своє життя секс-рабині, які втратили привабливість. Доказом тому є пред'явлені Голові «Армії визволення Косова» Хашиму Тачі звинувачення у таємному протекціонізмі використанню органів військовополонених сербів [13; 41]. Справді: якщо долі військовополонених ретельно відстежує держава, від імені якої вони воювали, що хоч в якійсь мірі повинно перешкоджати безконтрольному поводженню з ними, то долі викрадених жінок не може відстежити ніхто.

Пропозиції щодо підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в зонах МОПМБ шляхом міжнародно-правових та організаційних рішень надані в параграфі 4.5.2.

Перспективи розвитку кіберзлочинності в зонах МОПМБ. Як доведено вище, в умовах відсутності добре навчених, оснащених та надійних правоохоронних органів у зонах міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, тобто на теренах після збройних конфліктів, досягають небувалого розмаху найприбутковіші види злочинів: торгівля зброєю, наркотиками, дорогоцінними місцевими копалинами, людьми, людськими органами. Тобто організована злочинність ніколи не упускає своїх шансів збагачення.

Але в наш час світ охоплює кіберзлочинність, яка, з одного боку — багаторазово перевищує прибутковість інших видів організованих злочинів, з іншого боку — відрізняється високим ступенем латентності (з багатьох причин). При цьому в наявній науковій літературі з міжнародного права та в міжнародно-правових звітах важко знайти поєднання ключових опорних терміносистем: «кіберзлочини» та «операції з підтримання миру.» Це пов'язано з тим, що, на перший погляд, важко уявити єдність високих технологій і злиднів зруйнованої конфліктом країни.

Разом з тим, ми зауважуємо, що наразі терени збройних конфліктів, для здійснення з них кібератак, надають злочинцям певні переваги [42, с. 12]. По-перше, розмістити сучасний злочинний кіберцентр «далеко від цивілізації» сьогодні немає особливих проблем у зв'язку з його малогабаритністю і з використанням супутникових телекомунікацій. По-друге, при виявленні такого кіберцентру, злочинців простіше затримати в умовах міст та селищ, пронизаних мережею поліцейських, які мають увесь необхідний спектр спеціалізації, ніж в зонах МОПМБ, де місцева поліція або є відсутньою зовсім, або не має відповідної підготовки, погано оснащена і схильна до корупції через крайню убогість. Крім того, озброєні маси населення, підгодовані організованою злочинністю, можуть дати правоохоронцям потужну відсіч. По-третє, немає даних про підбір й підготовку службовців для поліції ООН у складі МОПМБ за напрямами боротьби з кіберзлочинністю, в той час, як ведеться підготовка по боротьбі з порушенням прав людини, з гендерними злочинами, з насильством в сім'ї, з торгівлею людьми та іншими, безумовно важливими, аспектами злочинності.

Отже, ми вважаємо, що настав час розвивати підготовку (підбір і навчання) службовців поліції ООН для МОПМБ в напрямку

боротьби з кіберзлочинами [43, с. 78]. З одного боку йдеться про підготовку безпосередньо міжнародного складу поліції, з іншого — про розвиток навчальних програм в напрямку боротьби з кіберзлочинністю для місцевих поліцейських академій, які створюються і керуються поліцейськими силами МОПМБ.

4.1.3. Загальні проблеми в боротьбі поліції ООН проти організованої злочинності в зонах МОПМБ

Численним аспектам боротьби з організованою злочинністю присвячено безліч досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків правоохоронних органів. Проте ця боротьба має свою специфіку в зонах МОПМБ. Зазначена специфіка полягає у наведених на Рис. 4.3 особливих проблемах, що притаманні постконфліктним регіонам.

Правовий нігілізм місцевого суспільства та підпорядкованість його кримінальним законам. У деяких зонах збройних конфліктів в Африці готовність значної частини населення красти, швидше пов'язана не з активним правовим нігілізмом, але, скоріше, з тотальним зубожінням і прагненням хоч якось вижити. Причому, спроби красти у своїх більш заможних співвітчизників — заняття досить небезпечне, тому що мало хто з місцевих буде звертатися в поліцію: озлоблені люди, що придбали хоч якусь власність також, швидше за все, нелегальним шляхом, готові вбити того, хто зазіхає на неї (особисті спостереження автора у Ліберії).

Тим не менш, у багатьох з таких зон особистий самосуд карається. Справа в тому, що там тримають владу так звані «майстер-генерали». Це особи, які в час активної зони збройного конфлікту очолювали місцеві бойові загони. І сьогодні вони прагнуть зберігати свою владу вже в умовах крихкого миру.

За нав'язаної ними установкою, місцеві мешканці, упіймавши злодія, сповіщають про це майстер-генерала через його людей, і той, з'явившись у супроводі своєї свити, з'ясовує обставини вчиненого злочину і оголошує вирок. Як правило це — тілесне покарання — певна кількість ударів бамбуковою палицею. До речі, це покарання — досить тяжке й навіть небезпечне.

Правовий же нігілізм, заснований на повній глухоті до болю і страждань іншого народу, є не тільки однією з причин організованої злочинності в багатьох зонах МОПМБ, але і серйозним

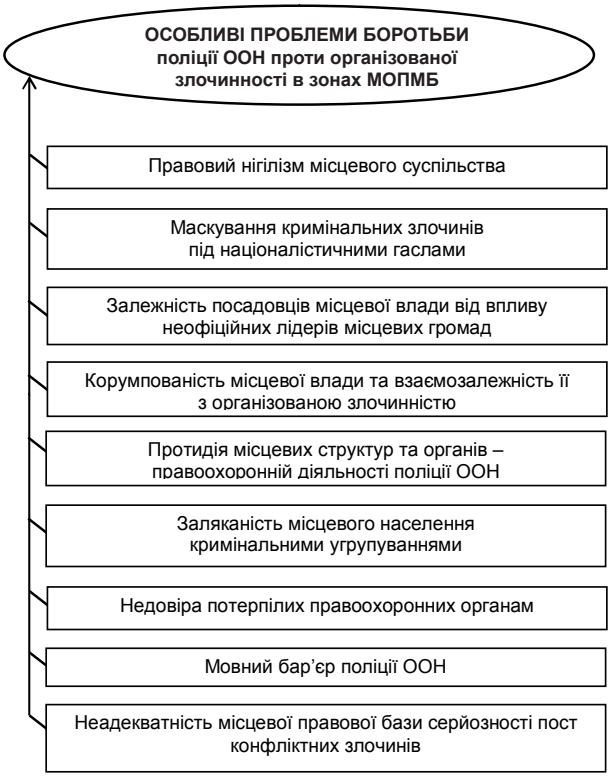

Рис. 4.3. Схема особливих проблем боротьби поліції ООН проти організованої злочинності в зонах МОПМБ

чинником, що перешкоджає боротьбі зі злочинністю в цілому та організованою злочинністю, зокрема. Слід зазначити, що в зонах збройних конфліктів правовий нігілізм має свої особливості. Тут він гірше повного нігілізму. Тут немає ніякого нігілізму стосовно норм, нав'язаних місцевому суспільству організованими злочинними угрупуваннями.

Навпаки, їхні неписані закони тут підтримуються жахливою жорстокістю. Найменший сумнів у лояльності тут карається тяжко — аж до побиття та вбивств. Досить згадати, що в ході сербсько-албанського конфлікту в Косово, сили албанців, входячи в селища, населені сербами та албанцями, вбивали не тільки сербів, але і албанців, за те, що ті не знищили місцевих сербів до підходу основних албанських сил. До речі, коли, після прибуття міжнарод-

них сил, було поставлено в порядок денний питання про покарання тих, хто вчинив ці військові злочини (зокрема, вбивства албанців албанцями), маси місцевого албанського населення вийшли на вулиці, прагнучі оточити будівлю столичного суду з вимогами припинити судові процеси.

З тієї ж причини вкрай важко знайти свідків при розслідуванні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та інших злочинів, пов'язаних з організованою злочинністю.

Маскування кримінальних злочинів під личиною боротьби за національні інтереси. Злочини проти «чужої» фракції населення часто-густо носять відверто корисливий характер, наприклад, грабежі мирного населення і мародерства, в яких не простежується захист інтересів «своєї» етнічної чи конфесійної фракції. Тим не менше, ці злочини поряд з військовими злочинами, такими, як тортури і вбивства полонених, зґвалтування, здійснюються під девізом «помсти чужій фракції». При цьому особи, які їх вчиняють, ніби заручаються підтримкою всієї «своєї» фракції і в її очах стають неосудними. Останнє багаторазово проявлялося на території колишньої Югославії, де сама злочинна ідея «помсти іншій фракції населення» сприймалася широкими масами, як норма поведінки. Наприклад, масові нічні бомбардування населених районів Белграда разом з тамтешніми жінками і дітьми транслювалися з відеокамер ракет, спрямованих зверху на освітлене ліхтарями нічне місто. Вони сприймалися у мусульманській частині Боснії навіть не просто, як «необхідне зло», а викликали відверту радість, обґрунтовану бажанням «мстити всім сербам», що виражалася оплесками після «приземлення» кожної ракети (особисті спостереження автора).

Можна навести багато прикладів, з яких випливає, що у свідомості ворогуючих фракцій природним чином або (і) примусовим способом (у вигляді пропаганди) знімаються правові (наприклад, в сенсі міжнародного гуманітарного права) обмеження щодо представників «чужих» фракцій. У Ліберії це, зокрема, виражалося в проявах ритуального канібалізму (поїдання сердець супротивників).

У подібних умовах мотиви практично всіх корисливих злочинів обов'язково маскуються у забарвлення «боротьби в інтересах фракції». Це стосується навіть таких кричущих злочинів, як торгівля жінками заради примусу до проституції. І мало хто зі «своїх» цікавиться: а чи немає серед секс-рабинь «випадково» підмішаних в їх число співвітчизниць. А таке спостерігається часто-густо: в числі

секс-рабинь, виявлених в албанських підпільних борделях в Косово, поряд з громадянками Молдови, України, Болгарії, нерідко виявлялися албанки, і навіть місцеві дівчата з Косово, хоча і в значно меншій кількості. Що стосується наркобізнесу, то для очищення себе в очах місцевого населення наркодилери в Косово, так само як і виробники опійного маку в Афганістані, використовують один девіз: «це призначено не для нашого населення, а для отримання коштів для нашої боротьби». При цьому практично неможливо виявити: чи ця висловлювана підтримка носіям подібних злочинів є виразом справжніх почуттів місцевого населення, або страхом висловити іншу думку і опинитися приреченим на тяжкі наслідки бути «білою вороною».

У цих умовах робота поліції ООН з місцевим населенням щодо розкриття подібних і багатьох інших злочинів натикається на стіну мовчання. Тим не менш, в деяких випадках наполеглива робота, заснована на вмілому переконанні, при створенні надійної конфіденційності, все ж забезпечує успіх.

Залежність посадовців місцевої влади від впливу неофіційних лідерів місцевих громад. В умовах розвитку і активної фази збройного конфлікту місцеве населення вільно чи мимоволі консолідується під вплив місцевих регіональних лідерів. І по закінченні активної фази конфлікту місцеві кланові лідери зберігають негласну владу і здійснюють негласне управління.

З розташуванням МОПМБ в зоні розпочинається постконфліктне мирне будівництво. Слід зауважити, що ступінь впливу, який ООН в особі керівництва МОПМБ здійснює на формування структур місцевої влади, значно залежить від стану, в якому виявляється держава по завершенні активної фази збройного конфлікту, та відбивається у мандаті МОПМБ. Наприклад, в Боснії, Ліберії та колишній Югославській Республіці Македонії (в якій, на запрошення її Президента, МОПМБ було розташовано до початку активної фази збройного конфлікту) під час розташування МОПМБ уряди і структури виконавчої влади вже існували. Інакше йшла справа в Косово та Східному Тиморі, які, як держави, утворилися саме в результаті збройних конфліктів, і в них від початку не було свого уряду та виконавчої влади. Тому МОПМБ, що розгорнулися там на виконання відповідних резолюцій РБ ООН, прийняли ці функції на себе, і спочатку формувалися, як «тимчасові міжнародні адміністрації» [44; 45]. Тут, зокрема, поліція ООН мала виконавчу владу і була озброєна.

Діяльність кожної МОПМБ зорієнтована на ефективну роботу, по завершенні якої регіон повинен являти собою ефективну самодостатню державу. Відповідно, до найважливіших завдань МОПМБ належить формування місцевого уряду і структур виконавчої влади.

Однак питання відносно того, з кого ж формувати ці структури, залишається риторичним. У кращому випадку в них увійдуть особи, ідеологія яких просто деформована участю в збройному конфлікті і вони в тій чи іншій мірі схильні до впливу лідерів регіональних кланів, ідеологія яких далеко не відповідає сучасним нормам права.

Корумпованість місцевої влади та взаємозалежність її з організованою злочинністю. Світова історія доводить, що у смутний час до структур влади завжди прагнуть увійти лідери всіх видів злочинного світу: або особисто, або через своїх ставлеників. Зрозуміло, в кожній конкретній державі МОПМБ в межах її мандата здійснює фільтрацію по виявленню та недопущенню до влади військових та інших відвертих злочинців [46, с. 10].

Тим не менш, корупція проявляється у нових владних структурах зверху до низу. Прикладами можуть служити факти порушення цільового використання коштів, що надаються світовою спільнотою на відновлення інфраструктури територій, факти негласної відмови забезпечувати законні права осіб, що належать до «чужої» фракції населення (наприклад, видавати паспорти громадянам іншої етнічної належності, які народилися і виросли у цій самій державі).

Існує досить підтверджень того, що в зонах МОПМБ деякі політичні партії отримують фінансову підтримку від кримінального бізнесу, наприклад, від нелегальних будинків розпусти, діяльність яких заснована на використанні секс-рабинь [47, с. 136]. При цьому представники цих самих партій входять до складу місцевої влади на різних рівнях. Отже, у цих умовах опікування кримінального бізнесу через «своїх» посадовців є заставою успіху партії у конкурентній боротьбі та особистого добробуту її керівництва.

Протидія місцевих структур та органів правоохоронній діяльності поліції ООН. Робота місцевої поліції під наглядом поліції ООН або безпосередня робота останньої з розкриття організованих злочинів у зоні МОПМБ ґрунтується на взаємодії з багатьма місцевими установами. При цьому не слід дивуватися, що в описаних вище умовах представники місцевої влади на різних рівнях,

надаючи негласне заступництво організованій злочинності, створюють перешкоди проведенню розслідувань.

Незважаючи на особливі попередження з боку поліції ООН про неприпустимість і неминучість покарання за застосування тортур в діяльності місцевої поліції, є випадки виявлення в будівлях поліцейських установ таємних кімнат для тортур, оснащених відповідним «обладнанням» [48]. Причому, це призначене не для злочинців взагалі, а для представників «чужих» фракцій населення.

Залякування місцевого населення добре сформованою єдністю кримінальних угрупувань. На активній стадії збройного конфлікту злочинці, які взяли в ньому участь, силою зброї сформували у місцевого населення вигідну для себе ідеологію, яка заснована на залякуванні і складається у впевненості неможливості і, відповідно, небажанні намагатися протистояти організованій злочинності. По закінченні активної фази збройного конфлікту і розташуванні МОПМБ, триває негласний тиск на населення, зокрема, демонстрація присутності в депутатському корпусі і в структурах влади відомих населенню злочинців.

Впевненість потерпілих у марності та небезпеці взаємодії з правоохоронними органами. На теренах МОПМБ потерпілі від серйозних злочинів (місцеві, а також іноземці) у переважній більшості випадків відмовляються співпрацювати зі слідством, бо вони є заляканими. З одного боку, вони добре поінформовані про рівень корупції у місцевих владних структурах. Зокрема, навіть адвокати, покликані захищати потерпілих, чинять на них негласний тиск від імені злочинців. З іншого — вони (іноземні потерпілі) знають про міжнародні зв'язки місцевих злочинців і, відповідно, про смертельну небезпеку, яка загрожує їх родичам вдома (за межами зони МОПМБ) у разі їх співпраці з поліцією ООН.

Мовний бар'єр при спробах безпосереднього отримання конфіденційної інформації поліцією ООН від місцевого населення та недовіра місцевого населення до місцевих перекладачів, які працюють в ООН. Немає необхідності доводити, що без участі місцевого населення вкрай складно проводити розслідування. Однак, саме місцеве населення добре поінформоване про корумпованість місцевих владних структур. При цьому воно не довіряє також і штату місцевих перекладачів, що проявляється у відмовах надавати інформацію у присутності останніх. При цьому в ряді випадків представники місцевого населення натякають, що готові йти на негласну співпрацю, однак безпосередньо — без участі місцевих перекла-

дачів. І тут виникає проблема мовного бар'єру, який доводиться долати зусиллями двох сторін: представників місцевого населення і поліції ООН.

Невідповідність місцевої правової бази серйозності злочинів, пов'язаних з діяльністю організованої злочинності. У всіх регіонах МОПМБ поліція ООН (так само, як і місцева поліція, якщо вона вже існує) здійснює свою діяльність на підставі місцевої законодавчої бази, нашвидку приведеної у відповідність із сучасними правовими концепціями. В процесі практичної роботи, тим не менш, виявляється, що деякі сучасні серйозні злочини, такі, наприклад, як торгівля людьми, взагалі не передбачені в місцевій законодавчій базі. Це гальмує всі дії правоохоронних органів, та навіть у разі доведення справи до суду і доказу провини підозрюваних відбивається у вкрай низьких заходах покарання, що не відповідають небезпеці злочинів.

Додамо, що організована злочинність завжди (та особливо в умовах збройного конфлікту та безпосередньо після нього) має стійку тенденцію щодо переростання до транснаціональної.

4.2. Особливості торгівлі людьми та людськими органами в зонах міжнародних операцій з підтримання миру та міжнародно-правові й організаційні резерви у боротьбі з нею

«Закон про захист жертв торгівлі людьми» (The Trafficking Victims Protection Act) від 2000 р. (США) визначає торгівлю людьми з метою трудової експлуатації, як: «вербування, приховування, перевезення, надання або утримання будь-якої особи для праці або послуг, через використання сили, обману або примусу, з метою піддавання примусовій праці, кабалі, борговій кабалі або рабству» [49]. Зазначений закон також визначає секс-торгівлю, яка обговорюється в окремому інформаційному бюлетені. Сучасна форма рабства, торгівля людьми з метою примусової праці, є фундаментальним порушенням прав людини.

Даний підрозділ дослідження не позиціонується в якості посібника щодо боротьби з торгівлею людьми взагалі, оскільки правоохоронні органи та неурядові організації різних держав намагаються вдосконалюватись у боротьбі з цим видом злочинності досить давно і ретельно. Проте на теренах МОПМБ працівники поліції

ООН опиняються в неочікуване складних специфічних умовах: правових, культурних, етнічних, релігійних, — що значною мірою гальмує ефективність правоохоронної діяльності, зокрема, стосовно запобігання, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Причому, вважаємо, що велику кількість проблем тут може бути усунене через новітні адекватні міжнародно-правові рішення.

4.2.1. Історичні передумови торгівлі людьми та боротьби з нею на теренах МОПМБ

Визначення торгівлі людьми. «Торгівля людьми», відповідно до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. [50], означає «наймання, перевезення, передачу, приховування або удержання осіб шляхом погрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом надання або одержання платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів». При цьому, відповідно до визначення Конвенції про примусову працю 1932 р. [51], «примусова праця» — це «будь-яка робота або послуги, які люди змушені робити проти їх волі під загрозою якогось виду покарання. Майже всі методи рабства, в тому числі торгівля людьми та кабальна праця, містять деякий елемент примусової праці». Чому ж у дослідженні, що проводиться, ми акцентуємо увагу у першу чергу на системній зв'язці «експлуатація проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації»? Справа полягає у низці причин. По-перше, за даними Державного департаменту США, «Торгівля людьми є третім за величиною підприємством злочинної діяльності в усьому світі, яке забезпечує, за оцінками фахівців, 9,5 млрд $ щорічної виручки» [52, с. 86]. По-друге, хоча сьогодні є інформація, що у такому бізнесі примушена проституція надає менш доходу, ніж інша примусова праця, в умовах МОПМБ при наявності великої кількості

міжнародних спостерігачів саме примусова проституція може бути прихована від зайвих очей у таємних домах розпусти — на відміну від праці проста неба на будівельних або сільськогосподарських роботах.

Перше звернення світової спільноти до профільної проблеми. Слід зауважити, що протягом свого існування людство досі жодного року не було вільно від рабства: відвертого або прихованого. Проте світова спільнота звернула увагу на існування прихованого рабства, лише тоді, коли у всьому цивілізованому світі рабство було формально скасовано. Отже, ганебна для людства проблема, яка існує і понині, була досить точно описана ще в 1899 р. в Передмові до Трудів Міжнародного конгресу з білої работоргівлі, в якому взяли участь шановні представники 11 провідних держав Європи та США [53, p. 9]. Зокрема, вказувалося, що «біле рабство» — це торгівля дівчатами для аморальних цілей, яка, на лихо, здійснюється не тільки на Сході, але також, більш менш, на території всієї Європи. На таких дівчат існує постійний попит на ринках пороку, з боку деяких осіб, які утримують будинки з поганою репутацією. Резиденти цих будинків по суті є ув'язненими. І не просто ув'язненими, але рабинями. Ізоляція, відсутність друзів, презирство — таким є ставлення до них шановного панства. Все це зміцнює контроль над ними з боку утримувачів цих будинків, які, призначаючи їм грабіжницькі ціни за всі товари, що поставляються та утримуючи у своїй власності навіть їх одяг, номінально тримають їх у стані постійного боргу, який вони повертають собі, продаючи дівчат до інших будинків. Дівчину спочатку набувають за високою ціною, але з плином часу ціна її використання в злочинних цілях знижується, і, відповідно, щоразу її продають до будинку більш і більш низького штибу. У документі зазначено також, що в країнах, таких, наприклад, як Велика Британія, про проблему знають небагато, тому про реальні масштаби цієї проблеми знають лише суспільства, що стурбовані цією проблемою. Слід зазначити, що з тих далеких часів у системі змінилося мало що. Отже, й донині торгівля людьми формально і фактично зневажає широке коло прав людини: право особистої автономії (мається на увазі свобода від рабства), право на фізичне і розумове здоров'я (навіть право на життя), право на працю (свобода від примусу до роботи), право на справедливу винагороду.

Подальші міжнародно-правові документи та заходи щодо протидії профільній проблемі. На жаль, необхідно констатувати, що

зазначений Конгрес не призвів до значних перемін у ситуації. Але він звернув увагу цивілізованого суспільства на проблему, воно стало більш менш регулярно висловлювати свою занепокоєність та стурбованість нею, і відповідні міжнародні документи посипалися, немов із рогу достатку. Це були договори, конвенції, декларації (загалом близько 50-ти) [54]. З них ми зауважимо на наступні.

У 1993 р. на Всесвітній конференції з прав людини у Відні було прийнято Віденську декларацію та Програму дій [55]. Конференція визнала наступне:

1) насильство проти жінок і дітей є порушенням прав людини;

2) жіночі права є правами людини, незалежно від того, чи порушуються вони в громадській або приватній сфері;

3) гендерна інтеграція, так само як і розвиток ґендерносфокусованих механізмів на міжнародному, регіональному та національному рівнях знищують насильство і дискримінацію проти жінок.

У 1995 р. за підсумками Четвертої Всесвітньої конференції відносно становища жінок в Пекіні (Китай) була прийнята «Пекінська платформа дій» [56]. Цей документ — програма заходів щодо розширення можливостей жінок та усунення всіх засад на шляху їх активної участі у всіх сферах суспільного та приватного життя. Це заклик до урядів, міжнародної спільноти та громадянського суспільства здійснити стратегічні заходи у низці найважливіших релевантних проблемних галузей. Платформа стала основою для організації відповідної діяльності на міжнародному та національних рівнях на тривалий час.

У 2005 р. було прийнято Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми [57]. Зокрема, Конвенція вимагає національних заходів щодо координації, підвищення обізнаності, організаційних заходів з метою виявлення та підтримки жертв, а також спеціального «періоду відновлення та оцінювання ситуації», протягом якого жертви торгівлі людьми не можуть висилатися з держави їх перебування. Конвенція встановлює механізм моніторингу (Група експертів по боротьбі з торгівлею людьми — ГРЕТА), яка складається з 10 до 15 членів, що обираються державами-учасницями.

У 2010 р. було оприлюднено Узгоджені висновки Комісії ООН з положення жінок відповідно до важливіших проблемних галузей, що визначені у Пекінській платформі дій [58]. У тому ж році у Доповіді Верховного комісара ООН з прав людини Економічній та Соціальній Раді ООН, було рекомендовано втілити в життя принципи

та керівні положення щодо питань про права людини та торгівлю людьми [59].

Стосовно ознайомлення світової спільноти з масштабністю проблем, пов'язаних з сучасною работоргівлею, звертає до себе уваги академічне видання «Раб поруч: торгівля людьми і рабство в Америці сьогодні» (2009, США) [60]. Автори видання, спираючись на власні спостереження та на велику низку посилань, доводять, що сьогодні у розвинутій державі рабів настільки багато, що їх можна зустріти будь-де, і перебувають вони у жахливих умовах. Ілюструється ступінь і мерзенний характер сучасної торгівлі людьми, і вимагаються додаткові кроки, які уряди і правоохоронні органи повинні зробити, щоб підсилити боротьбу з цим злочином.

Отже, усвідомлення значущості профільної проблеми світовою спільнотою сьогодні зростає. Федеральне Бюро Розслідувань США зараховує торгівлю людьми до списку бізнесу організованої злочинності, який швидко зростає і посідає третю сходинку за величиною злочинної діяльності у світі. У 2009 р. була створена Міжнародна асоціація слідчих по справах торгівлі людьми, яка позиціонується як неурядова некомерційна організація по боротьбі з торгівлею людьми, що організує для працівників правоохоронних органів і прокурорів по всьому світу підготовку та надає відповідні ресурси для охоплення більшої кількості жертв і переслідування більшої кількості торговців людьми [61].

Реакція на торгівлю жінками в Україні. Зазначене злочинне явище завжди існувало в Україні через низку обставин: у першу чергу — через її транзитне становище. Отже, контрабанда жінок, викрадених з України, наприклад, з Одеси, спостерігалася і в радянські часи, і раніше. На початку 90-х р.р. минулого сторіччя саме поліцейські спостерігачі-українці у складі перших МОПМБ (включаючи автора цих рядків) помітили та у своїх звітах інформували керівництво МВС України про катастрофічне зростання злочинного «експорту» українок до зон МОПМБ і про їх смертельно небезпечне та вкрай тяжке становище там. Проте на проблему в Україні, нарешті, звернули увагу на початку XXI сторіччя [62]. Саме тоді розпочала роботу «Ла Страда Україна» — філія Міжнародного жіночого правозахисного центру.

Найбільш вагомим науковим внеском того часу в інформаційну політику відносно профільної проблеми можна вважати сумісну працю колективу авторів з Університету Род-Айленду (США) та Запорізького державного університету (Україна) «Злочинний екс-

порт жінок з України» (2002), де, зокрема, вказується, що протягом періоду 1991 — 1999 р.р. Україну назавжди залишило 2 162 000 людей. Вказується також, що розвитку злочинного експорту людей з України сприяла низка чинників, на першому місті серед яких було економічне становище (середньомісячна заробітна плата у 2000 р. складала 229 гривень або 42 долари США) [63, с. 28]. У документі також вказано, що суспільство та установи все ще звинувачують жертв примусової проституції у злочинах, вчинених проти них, що чиновники часто мінімізують або заперечують серйозність проблеми, насильства, примусу, які застосовуються в торгівлі людьми, а також шкоду, нанесену жертвам.

Поступове підвищення уваги до профільної проблеми в Україні підтверджує динаміка даних про кількість зафіксованих в Україні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та кількість винесених вироків, що наведена у Тенденціях торгівлі людьми в Україні Консорціумом з прикладних досліджень з міжнародної міграції у 2013 р. [64, с. 2]. Динаміку наведених там зареєстрованих злочинів та вироків, що винесено судами України по справах, пов'язаних з торгівлею людьми, наведено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Кількість зареєстрованих злочинів та число вироків, що винесено судами України по справах, пов'язаних з торгівлею людьми

Рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Кількість злочинів	2	11	42	91	169	289	269	415
Кількість вироків	0	1	1	2	10	29	62	86

Рік	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість злочинів	376	359	322	279	257	197	162
Кількість вироків	75	83	69	71	85	106	96

У графічному вигляді зазначену динаміку наведено на рис. 4.4.

Інтерпретувати її досить складно через динаміку низки таких чинників:

- на початку зазначеного інтервалу часу явище, як таке, ігнорувалося правоохоронними органами держави, хоча у цей самий час тисячі вкрадених та обманутих українських жінок експлуатувалися в зонах конфліктів на Балканах;
- необізнаність потенційних жертв;

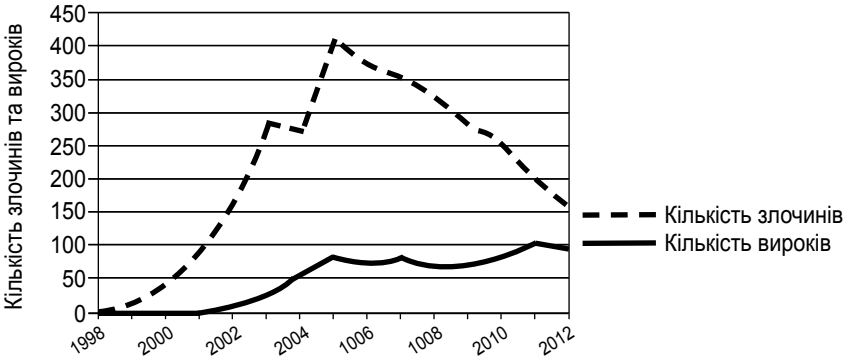

Рис. 4.4. Динаміка зареєстрованих злочинів та вироків, що винесено судами України по справах, пов'язаних з торгівлею людьми

- латентність та конспірація цього виду злочинності;
- корумпованість правоохоронних органів та судової системи;
- активізація роботи місцевих та міжнародних неурядових організацій стосовно профільної проблеми.

Необхідно зазначити, що протягом понад 15 років увага наукових кіл України до профільної проблеми зростала. Проведено низку релевантних дисертаційних досліджень: [65], [66], [67], [68], [69], [70.]. Затверджено Державну програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року [71]. Затверджено Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2015 року [72]. Проте, через низку факторів сучасних реалій в нашій державі та навколо неї, торгівля людьми в Україні знову зростає [73].

Наведені вище дані і рішення стосуються ситуацій у більш-менш стабільних суспільствах. Отже, вони не охоплюють значних додаткових проблем, з якими стикаються правоохоронці у боротьбі з проявами торгівлі людьми саме на теренах МОПМБ.

4.2.2. Особливості сучасного рабства в зонах локальних збройних конфліктів

Сучасне рабство в зонах збройних конфліктів має багато спільних рис із рабством попередніх часів, проте воно має певні додаткові особливості, що є притаманними саме йому, як вказано на Рис. 4.5.

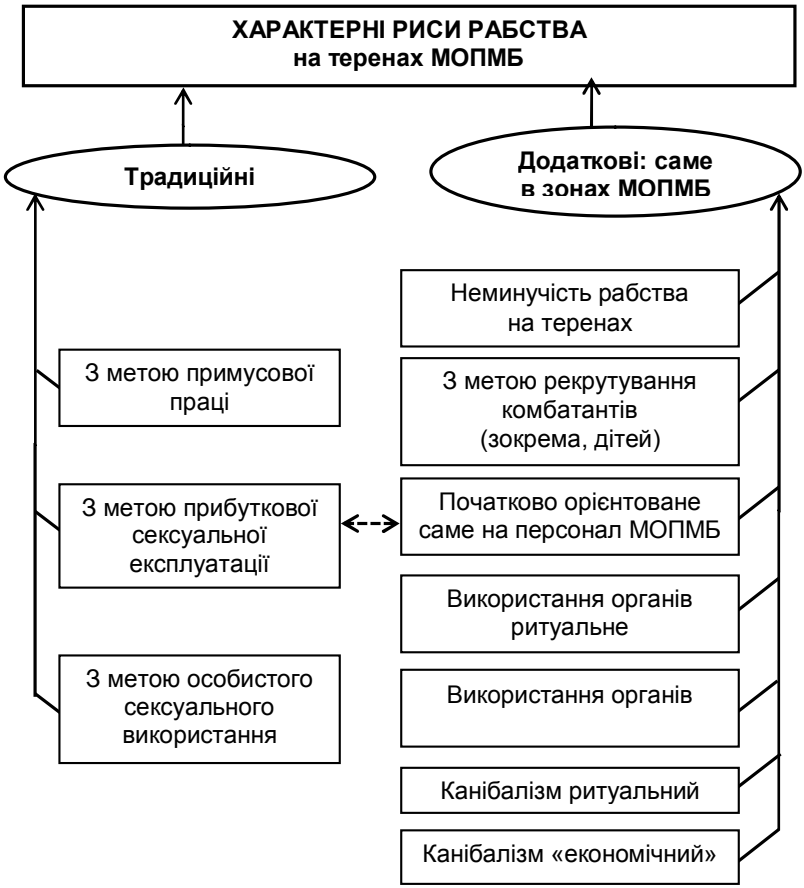

Рис. 4.5. Особливості сучасного рабства на теренах МОПМБ

Неминучість рабства на теренах збройних конфліктів. У 2004 р. на підставі свого аналітичного дослідження «Збройний конфлікт і торгівля жінками», здійсненого під егідою Німецького товариства з технічної співпраці [74, с. 19], С. Вольте зробила висновок про підтверджену фактами неминучість сучасного рабства на теренах збройних конфліктів, які автоматично трансформуються в джерела, шляхи транзиту, а також зони призначення «людського товару». У сучасному кримінальному світі, зокрема в зонах збройних конфліктів на різних їх стадіях, використання людей має декілька напрямів, а саме:

Використання людей з метою рекрутування для участі у збройних конфліктах. За експертними оцінками, сьогодні у світі налічується 250 тис. дітей-солдатів. Вважається, що 40% з них складають дівчинки. Вони часто використовуються в якості «дружин» (тобто секс-рабинь) чоловіків-комбатантів.

Багато повстанських груп використовують дітей-солдатів для боротьби з урядом, але деякі уряди також використовують дітей-солдатів в збройних конфліктах. Не всі діти беруть участь в активних бойових діях. Деякі з них також використовуються як носильники, кухари і розвідники. В рамках процедури рекрутування, діти іноді змушені вбивати або калічити членів своїх родин — тим самим порушуючи зв'язки зі своїми спільнотами, що унеможливлює їх повернення додому [75]. Отже, сотні тисяч дітей, більш ніж в 40 країнах по всьому світу, змушені або через обман стають солдатами. Багато дітей гинуть у бою беззбройними та багато кого вбивають, якщо вони намагаються втекти, не можуть йти в ногу в строю або захворіли [76, 15]. При цьому порушуються права дитини, міжнародно визнані і легалізовані у відповідній профільній Конвенції ООН [77]. Наведемо кілька прикладів.

Судан. Неповнолітніх хлопчиків насильно завербовують в армію чи до державних ополченців, і в той же час уряд намагається привернути увагу світу, що дітей-солдатів використовує Народна армія визволення Судану [78]. Зокрема йдеться про хлопчиків у віці від 11 років [79].

Ліберія. Показовим є матеріал з цієї країни «Досвід та переживання дівчинок-комбатантів», де вказується, що жінки, як правило, становлять від 10 до 30% збройних сил і груп. Типова бойова біографія дівчинки-комбатанта починається так: «Коли мені було 12 років, урядові війська прийшли до нашої школи і вбили нашого вчителя та насильно забрали дітей, щоб змусити їх воювати ... Інші були просто викрадені, коли йшли по вулиці ... Зґвалтування відбувалося до і під час набору, а також під час перебування у складі сил... Багато дівчат охоче прагнули, або були змушені формувати стосунки з чоловіками-комбатантами, тому що вони потребували захисту» [80].

Демократична Республіка Конго (далі: ДРК). Тут дітей-солдатів змушують здійснювати найбільш звірячі акти вбивств, акти, які залишають у їхній свідомості незгладимий рубець на все життя. Отже, Amnesty International повідомляє, як 15-річного солдата, було примушено вбити свою родину, порізати їхні тіла та їсти

їх. Він постійно повторює: «Моє життя втрачене. Мені нема чого жити». Дівчинки-солдати часто використовуються командирами, як сексуальні рабині [81].

Руанда. У грудні 2008 р. Група експертів ООН з проблем ДРК опублікувала доповідь, звинувативши представників влади Руанди у співучасті в шахрайському рекрутуванні солдатів, у тому числі дітей, до Національного конгресу народної оборони (ДРК) і переміщенні їх через кордон. Відповідно до повідомлень, під час такого набору іноді були присутніми представники поліції або адміністративних органів Руанди [82].

Сьєрра-Леоне. Більше 5000 дітей віком до 18 років, хлопчики і дівчатка, билися в якості комбатантів у внутрішньому збройному конфлікті в цій країні [83].

Використання людей з метою примусової праці. Міжнародні НУО, які контролюють дотримання прав людини по всьому світу, такі, як Human Rights Watch, Amnesty International, виявили та зазначили, що примусова праця... є неминучою на теренах збройних конфліктів [84, с. 1].

ДРК. У східних районах держави ополченці викрадають чоловіків, жінок і дітей і протягом місяців утримують, як рабів... Чоловіків і дітей примушують працювати в шахтах [85].

Гаїті. Хоча Гаїті й ратифікувала Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та участі дітей у збройних конфліктах [86], проте, в Гаїті широко використовується дитяча праця, в тому числі в якості домашньої прислугі і в сільському господарстві [87, с. 394]. Повний перелік публікацій щодо прикладів цього, складає сотні.

Рабство з метою сексуального використання. Немає необхідності доводити, що сексуальне насильство, зокрема сексуально рабство, супроводжує збройні конфлікти з часів, які передували, навіть, «Одіссеї» Гомера [88]. Попри тисячоліття і сьогодні сексуальне насильство використовується як зброя війни усіма сторонами конфлікту [89]. Такого висновку дійшла доктор Малокеле Нанівазо (Всесвітній інститут по дослідженню економічного розвитку, Університет ООН), вивчаючи події, пов'язані зі збройним конфліктом у Демократичній Республіці Конго (ДРК) у 2012 р.

Ще до того, 27 квітня 2010 р., після свого візиту до ДРК, Марго Воллстрьом, Спеціальний представник ГС ООН з питань стосовно сексуального насильства в конфліктах, описала цю країну як «сві-

тову столицю ґвалтувань». Вона закликала РБ ООН зробити профілактику сексуального насильства головним пріоритетом [90]. При цьому ми змушені констатувати, що незчисленна кількість авторів надавали цей сумний титул багатьом різним країнам зі збройними конфліктами, незважаючи на континент. Обмежимось тут низкою прикладів тільки одного 2014 р.

14 жовтня 2014 р. «Суд Гватемали по справах високого ризику» відкрив судовий процес проти двох військовослужбовців за злочини, пов'язані із сексуальним і домашнім рабством стосовно жінок племені кечуа у військовій застави Сепур Зарко. Ці злочини виявилися частиною атак на цивільне населення в період між 1982 і 1988 р.р. [91].

Медичні працівники, які працюють у складі організації «Лікарі без кордонів» у Східній провінції ДРК, свідчать, що вони обстежують і намагаються лікувати сотні жінок, яких було захоплено бойовиками з околишніх сіл і утрималось в якості секс-рабинь. Багато з них мають небезпечні для життя травми через довготривалі ґвалтування [85].

Використання людей з метою сексуальної експлуатації (одержання прибутку). У процесі збройних конфліктів, як було показано вище, жінки вельми часто стають жертвами сексуального рабства. Однак, в умовах активної фази такого конфлікту і безпосередньо на його терені навряд чи можлива сексуальна експлуатація жінок з метою збагачення. Ця неможливість обумовлена відсутністю у зазначених зонах заможних клієнтів. При цьому не виключена можливість експорту захоплених жінок за гроші в інші регіони країни, за кордон і навіть на інші континенти. Наприклад, у жовтні 2014 р., ІДІЛ надала «легального підґрунтя» своєму використанню жінок в якості сексуальних рабинь [92]. По завершенні активної фази конфлікту і в міру появи на його терені заможних осіб, включаючи, як не сумно, представників міжнародних організацій (наприклад, МОПМБ), злочинці, зокрема, колишні учасники активної фази конфлікту, стрімко розгортають секс-бізнес, розрахований на них.

Захоплення людей з метою використання частин їх тіла. Це явище існує з часів до початку цивілізації. При цьому не можна казати, що з плином часу воно саме трансформувалося, оскільки, хоча воно й набуло нових форм, але всі ці форми практикуються й донині.

Канібалізм. У сучасних збройних конфліктах канібалізм має два призначення. Перше з них — економічне (найдавніше), коли у

зв'язку з відсутністю продовольства бійці поїдають полонених ворогів або рабів, як наприклад, у 2013 р. комбатанти терористичного угруповання Боко Харам в Нігерії поїдали некомбатантів просто у зв'язку з нестачею продовольства [7]. Друге призначення — ритуальне. Найбільш широкомасштабним і широковідомим прикладом його було пожирання печінки своїх полонених ворогів (американців, австралійців, китайців, інших) японськими вояками протягом Другої світової війни [93], [94]. При цьому у більшості випадків мотивом був, скоріше, не брак продовольства, але прагнення «консолідації військ через почуття команди».

Ритуальне використання внутрішніх органів людей. У 2005 р. жителі Ліберії пояснили автору цих рядків, сутність «магії Гбойо (Gboyo)», заснованої на ритуальному вбивстві. Вона полягає в тому, щоб вилучити у жертви кров, внутрішні органи або зародок дитини і, поки жертва ще жива, здійснити над ними ритуальні дії (іноді — з'їсти) для досягнення успіху в якій-небудь важливій діяльності. Саме цих «чарівників» Гбойо (родоначальника традиційної африканської релігія Вуду, що має статус державної на території деяких країн Західної Африки та поширена також в Новому Світі), більше, ніж хижих звірів, бояться люди, яких голодне життя змушує брести чорними африканськими ночами по дорогам у буші (суміш савани і джунглів). За останні півстоліття цей вид чаклунської практики сильно «осучаснився», принаймні, за рахунок нових цілей. Це і смішно, і водночас дуже-дуже сумно, але сьогодні найбільш престижною з цих цілей є — забезпечити перемогу своєму кандидатові в Президенти держави під час демократичних (!) виборів. Сьогодні ритуальним вбивствам присвячені сотні публікацій. Ось, що писав у 2011 р. пан Джером Вердье, колишній голова «Комісії Правди і Примирення» Ліберії: «Наприкінці цього року Ліберія проводитиме загальні вибори, і, як завжди, під час передвиборної кампанії передбачається спалах ритуальних вбивств». Також зазначена Комісія встановила, що протягом двадцятирічної громадянської війни сотні ліберійців було вбито через ритуальні цілі [95]. При цьому газета «Економіст» пояснює, що «хвора» система юстиції, особливо в сільських районах, обумовлює, що вбивства часто залишаються безкарними. Видні чиновники ухиляються. І чаклунство працює: навіть просто чутки про «особливі можливості» кандидата можуть підняти його рейтинг [96]. І ось, нарешті, прямо зараз, 30 вересня 2015 р. у північній Ліберії, в результаті спалаху протесту через ритуальні вбивства, введено комендантську годину

[97]. Сьогодні ритуальні вбивства практикуються в багатьох країнах Африки. Звіти доводять, що це відбувається в Нігерії, Уганді, Свазіленді, Ліберії, Ботсвані, Південній Африці, Танзанії, Намібії та Зімбабве [98]. Ми ж розглянули їх на прикладі Ліберії — держави, яка «досягла найбільшого успіху» в них і по частині кількості, і по частині безкарності.

Торгівля органами людей. Не потребує доказів відома істина, що соціальний ефект від будь-якої наукової або технічної інновації має дві сторони. Зворотною стороною новітніх досягнень технологій в галузі медицини та супутніх сферах стало «друге дихання» злочинного використання органів людей. Причому, нове явище стало більш «індустріалізованим» і, відповідно, масовим, ніж описані вище. Особливо це проявилося в зонах сучасних збройних конфліктів, де є «свої» і «чужі». Останні, як раз, і є «безпроблемним» джерелом для цього кривавого бізнесу. До них належать всі ті, кого не захищають ані закон (якщо він взагалі працює в зоні конфлікту), ані місцева громадська мораль. У це число в першу чергу потрапляють військовополонені, а також секс-рабині, які з тих чи інших причин не влаштовують своїх господарів: наприклад, здійснюють спроби втеч або просто «втратили товарні якості». Що стосується військовополонених, то з ними є певні труднощі: держави, службовцями яких вони є, прагнуть ретельно відслідковувати їхню долю в полоні. Але це далеко не завжди зупиняє «кривавих бізнесменів». Наприклад, як повідомила «Гардіан» у 2010 р., посилаючись на відповідну доповідь Ради Європи, «Прем'єр-міністр Косово (Хашим Тачі) очолює злочинні кола торгівлі людськими органами і зброєю» [99]. Що ж стосується секс-рабинь, то з ними взагалі немає проблем, оскільки їх сліди втрачені їх родичами, а їх держави громадянства не відстежують їхні долі, які і закінчуються в безвісті на брудних операційних столах. Донедавна (доки «майстри ножа і сокири» в білих халатах не були настільки широко представлені в зонах збройних конфліктів) «відпрацьованих» жінок просто вбивали і тихо ховали без одягу та документів, наприклад, закатували у дорогу. Автор був учасником ексгумації подібних випадків. Сьогодні ж, завдяки блискавичному інформуванню про нові технології, важко знайти зону збройного конфлікту, звідки не надходив би злочинний потік донорських внутрішніх органів. Не бажаючи захаращувати роботу масовими посиланнями, все ж зазначимо, що вже 19 серпня 2015 р. щоденне інформаційне видання World Net Daily вийшло зі статтею «Нові звіти про торгівлю людськими орга-

нами в Ісламській державі Леванту» [100], яка, як вказано далі за текстом, підтримує тісний зв'язок зі злочинною секс-індустрією в регіоні.

Особливості торгівлі жінками в зонах МОПМБ. Необхідно акцентувати увагу на негативній ролі МОПМБ у «старті» активного використання людей з метою сексуальної експлуатації. Оскільки зазначена експлуатація може широко розповсюджуватися лише при наявності певної кількості заможних клієнтів, саме перехід від активної стадії збройного конфлікту до стадії відновлення інфраструктур (особливо за допомогою світової спільноти в особі міжнародних організацій) постає стимулом для її активізації. Згідно з численними даними, нова потужна хвиля торгівлі жінками з метою їх сексуальної експлуатації піднялася на початку 90-х років минулого сторіччя саме в зонах МОПМБ. Підпільні борделі, засновані на експлуатації вкрадених або ошуканих жінок, стали виникати, зокрема, навколо військових баз МОПМБ, «як гриби після дощу» [40]. Подібна діяльність переслідувала, як мінімум, відразу дві злочинні мети: викачувати якомога більше коштів з відрядних іноземців, а також одночасно корумпувати їх, знижуючи їхню активність у боротьбі зі злочинністю в регіоні.

Перехід сексуальної експлуатації на місцеву клієнтуру. На виявлення зазначеної проблеми відразу в декількох МОПМБ, ООН відреагувала цілою низкою заходів, про які буде сказано у п. 4.2.3 дослідження, і тим самим практично виключила своїх працівників з числа «споживачів» послуг зазначеного «бізнесу». Однак, до цього часу, у міру відновлення інфраструктур, вже виник достатній шар місцевих клієнтів: чиновників, торговців тощо, — на яких і перемкнулася вже складена система підпільного бізнесу, замаскованого, в основному, під ресторани, готелі тощо.

Тісна взаємодія представників «непримиренно ворожих» боків конфлікту при сумісній діяльності щодо торгівлі людьми. За свідченням очевидців, які спостерігали передачу контейнерів (фур), заповнених вкраденими дівчатами в обмін на гроші, яка відбувалася на кордоні між Республікою Сербською і Федерацією хорват і мусульман (у складі Боснії і Герцеговини), групи корумпованих поліцейських прикордонної служби обох сторін вітались і висловлювали радість по завершенні «вдалої угоди». Причому, це відбувалося в той час, коли взаємна неприязнь між цими народами після завершення активної стадії конфлікту все ще була на своєму піку і виражалася у цілому ряді ворожих дій. Зазначена інформація над-

ходила до автора цих рядків і його колег, поліцейських ООН, під час служби в Боснії і Герцеговині наприкінці 90-х років.

Тим самим, в черговий раз підтверджена істина, що для злочинців особистий прибуток важливіше націоналістичних переконань. І це — незважаючи на те, що перший свій дохід під час активної стадії конфлікту вони отримували за рахунок мародерства саме на хвилі націоналізму.

Особливі проблеми потерпілих від транснаціональної торгівлі в зонах МОПМБ. Як зазначено вище, у п. 4.2.1 дослідження, на територіях після активної фази конфлікту панують правовий нігілізм і зневага до життя «чужих», до яких, зокрема, відносяться потерпілі від торгівлі людьми. При цьому спроба втечі натикається на ряд додаткових труднощів:

- На чужій території відсутність спільної мови спілкування ускладнює пояснення при спробі звернення потерпілої за допомогою.
- Ситуацію посилює відсутність документів, відібраних власником закладу, в якому дівчата містяться і експлуатуються.
- На терені МОПМБ, як правило, відсутні дипломатичні представництва патримоніальної держави потерпілої.
- Є серйозні ризики при спробі звернення за допомогою до представників місцевого населення. Вони полягають у наступному.
- Відсутність співчуття і навіть ненависть з боку місцевих жінок.
- Побоювання місцевого населення надавати допомогу потерпілій, оскільки заклад, з якого вона втекла, безсумнівно, належить одному з місцевих кримінальних авторитетів, який має заслуги в ході активної стадії збройного конфлікту і знаходиться у добрих відносинах з місцевою поліцією.
- Готовність майже будь-якого громадянина, наприклад, водія таксі, поліцейського тощо, повідомити інформацію про потерпілу, яка втекла, або навіть особисто передати її господареві закладу з міркувань «оплати за послугу» та «прояви лояльності».

Єдиний шанс на звільнення — вишукати можливість звернутися до представника поліції ООН або безпосередньо прибути в офіс поліції ООН.

4.2.3. Специфічні проблеми боротьби з торгівлею людьми на теренах МОПМБ

На підставі досвіду праці у декількох МОПМБ, ми зауважуємо, що боротьба з торгівлею людьми силами поліції ООН в зонах МОПМБ становить складну систему багатокомпонентних проблем, вирішення яких часто-густо потребує міжнародно-правових рішень [101, с. 45–47].

Ставлення ООН до торгівлі людьми на теренах МОПМБ. Отже, з середини 90-х років в Боснії і Герцеговині, у колишній Югославській Республіці Македонії, а згодом і в Косово влаштування борделів (з використанням секс-рабинь) йшло слідом за дислокацією військових баз НАТО. Борделі виростали навколо баз, «як гриби після дощу» [102, с. 11].

ООН в цілому не помічала проблему. І непосильна боротьба з явищем велася силами окремих ентузіастів, діяльність яких, відповідно до багатьох джерел, не заохочувалася окремими колегами та організацією в цілому [103].

Нарешті на початку 2000 р. KFOR (війська НАТО у Косово) та МООНК в цілому було багаторазово публічно (сотні публікацій) визначено міжнародними неурядовими організаціями (наприклад, Амнесті Інтернейшнел) та Міжнародною організацією з міграції (МОМ), як основний чинник розвитку торгівлі людьми в регіоні [104]. Отже, саме після цього з боку керівництва окремих МОПМБ пішли скільки-небудь помітні дії.

Першу свою задачу ООН побачила в тому, щоб очиститися від клейма користувачів торгівлею людьми. Посилилася робота підрозділів МОПМБ з внутрішніх розслідувань. Стала проводитися регулярна розвідка, результатом якої стали «Переліки місць, заборонених для відвідування службовцями ООН». Отже вказувалися місця (ресторани, кафе, готелі), які підозрювалися у використанні секс-рабинь на теренах [105], і відвідування яких будь-яким службовцем МОПМБ розглядалося підрозділом внутрішніх розслідувань і, незалежно від причин відвідування, каралося припиненням контракту і репатріацією. Списки закладів уточнювалися раз на місяць.

Нарешті, не без впливу маси кричущих публікацій МНУО, у 2000 р. Департамент ООН з операцій з підтримання миру (ДОПМ) нарешті безпосередньо приступив до цієї роботи. У складі МОПМБ з числа їх поліцейських було створено перші підрозділи TPIU, абре-

віатура яких розшифровується по-різному: «підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми», або «підрозділи по боротьбі з трафіком і проституцією», - що по суті не міняє сенсу [106], [107].

Відверто кажучи, подальші документи ООН та відповідні заходи (про них детальніше у розділі 5 дослідження) здебільшого стосувалися того, як не допустити участі саме службовців ООН у справах торгівлі людьми, але не того, як взагалі зупинити цей нелегальний бізнес на теренах МОПМБ. Можна погодитися з оцінками фахівців, що найважливішою серед них була так звана «Доповідь Зейда», тобто «Всебічна стратегія по виключенню майбутніх випадків сексуальної експлуатації та наруги у складі операцій з підтримання миру», яку на прохання ГС ООН розробив Постійний представник Йорданії при ООН, принц Зейд Раад Зейд аль-Хуссейн у 2005 р. [108]. Подальші документи містили численні «Стандарти поведінки», «Інструкції та посібники», «Процесуальні нормативи для ЗМІ», «Документи щодо навчання і підвищення обізнаності» (16), «Резолюції і доповіді ООН» (21), «Доповіді неурядових організацій, які не належать ООН» (6) тощо (аж до поточного часу) [109, с. 45–49].

Рівень ефективності боротьби з торгівлею людьми в зонах МОПМБ. Зауважимо, що перераховані вище заходи більшою мірою були спрямовані на виключення участі службовців МОПМБ з сексуальної експлуатації місцевого населення, ніж на повне викорінення проблеми торгівлі людьми в країні. Проте й тут успіх слід вважати вкрай незначним. Отже, якщо у 2005 р. йшлося про «нульову толерантність» до сексуальних злочинів з боку службовців МОПМБ, то через низку невдач в цієї боротьбі у 2014 р. вже йдеться про вимоги «нульової безкарності» [110]. Але вимоги залишаються вимогами. Тому в даний час, коли в багатьох МОПМБ мають місце сотні випадків репатріації на дисциплінарній основі за злочини щодо місцевого населення, до суду доводяться лише одиниці справ проти службовців МОПМБ [111; 112, с. 221–246]; [113; 114, с. 65] (докладніше — в розділі 5).

Що ж стосується успіхів поліції ООН щодо безпосередньо транснаціональних (місцевих — зони МОПМБ та закордонних) торговців людьми в зонах МОПМБ, то справа здебільшого залишається взагалі поза увагою світової громадськості. Проте яскравою ілюстрацією до успіхів цієї боротьби є, наприклад, той факт, що 25 березня 2014 р. уряд Ліберії в особі Президента Еллен Джонсон-Серліф нарешті запустив п'ятирічний Національний план дій боротьби з торгівлею

людьми по всій країні [115]. І це — через 11 років (!) від початку роботи в цій державі МОПМБ, одним із пріоритетів якої увесь цей час значилося вдосконалення всіх аспектів діяльності місцевої поліції.

Звідсіля об'єктивується та постає питання: у чому ж донині полягають причини низької ефективності боротьби проти торгівлі людьми в зонах МОПМБ. Спробуємо навести та проаналізувати відповідні причини такого стану справ:

Вихідна неготовність поліції ООН до боротьби з торгівлею людьми на теренах МОПМБ. Як вже відмічалось у п. 4.2.1 дослідження, торгівля людьми, як злочин, існувала задовго до розташування перших МОПМБ. Проте, на підставі наведених вище та інших численних публікацій можна стверджувати, що саме поява МОПМБ в регіонах конфліктів у середині 90-х років спровокувала широкомасштабну індустріалізацію цього злочину у світі [116], [117]. Отже, не випадково поліція ООН виявився не готовою до організованої боротьби з організованою транснаціональною злочинністю щодо торгівлі людьми. Ця неготовність виражалася у декількох аспектах.

По-перше, у той час поліція ООН у жодній МОПБМ відповідно до своїх мандатів не мала виконавчої влади. Отже, до функцій поліції ООН входило лише спостереження за діяльністю місцевої поліції (моніторинг) [118], [119], [120]. Навіть наставництво місцевій поліції (менторська діяльність) з боку поліції ООН було введено до функцій останньої декілька пізніше.

По-друге, при залучанні поліцейських до МОПМБ не ставилася задача спеціально підбирати фахівців за профілем боротьби з торгівлею людьми. До того ж, попередній досвід взагалі у світі був обмежений. Отже, будь-які національні поліції, з представників яких формувалася поліція ООН, не мали достатнього досвіду у боротьбі з широкомасштабною транснаціональною торгівлею людьми, оскільки вона з'явилася уперше саме тут.

По-третє, більшість з них були неготові навіть розрізняти два види злочинів: заняття проституцією та примушення до проституції, — що підтверджує проведення спеціалізованих навчальних занять для новоприбулих до лав поліції ООН, ініційованих Резолюцією Ради Безпеки ООН 1325 (2000) [121].

По-четверте, окрім неготовності безпосередньо поліції ООН на місцях, навіть керівництво ООН не було готово надавати відповідні рекомендації для МОПМБ стосовно боротьби з цими злочинами.

По-п'яте, ефективна боротьба з будь-якими видами серйозної злочинності вимагає не тільки оперативного, але й безпосереднього

спілкування поліцейських з потерпілими та свідками. В умовах МОПМБ вона гальмується мовним бар'єром між місцевим населенням та поліцією ООН, яка формується з представників багатьох націй, а також природною недовірою потерпілих та свідків до третіх осіб (місцевих перекладачів) протягом допиту та опитування (особисті спостереження автора).

Корумпованість місцевих політичних партій, місцевих чиновників та правоохоронних органів. Детально генезис та особливості корумпованості будуть досліджені в розділі 5. Проте тут не можна не згадати цей вкрай важливий та негативний чинник, що протистоїть успіху боротьби з організованою злочинністю взагалі, та з торгівлею людьми зокрема.

Масова сексуальна експлуатація жінок, яких викрадено з-за кордону, стала джерелом доходів не тільки для окремих злочинців та їхніх родин. Її доходи значною мірою спрямовано на підживлення кланів та навіть політичних партій, як, наприклад, в Косово, про яке сьогодні більше згадують у зв'язку з торгівлею органами [122]. Їхні представники готові зробити все, щоб захистити цей бізнес від руйнування.

У постконфліктних умовах місцева поліція, значною мірою є заполітизованою та підконтрольною ватажкам місцевих кланів. Саме її представники безпосередньо піклуються про зазначений бізнес і здійснюють це багатьма шляхами:

- корумповані поліцейські розголошують злочинцям важливу інформацію, зокрема сповіщають про підготовку цільових поліцейських операцій;
- в інтересах злочинців здійснюють тиск на потерпілих та свідків;
- повертають до злочинців тих потерпілих, що збігли та звернулися за допомогою до поліції або просто потрапили до її поля зору;
- особисто здійснюють супроводження транспорту з «живим товаром» по терену до кордонів та здійснюють передачу своїм закордонним «колегам»;
- тощо.

Трапляються випадки, коли адвокати, призначені для захисту потерпілих від торгівлі людьми, здійснюють на останніх тиск в інтересах злочинців.

Наведені дані є результатом особистих спостережень автора та його колег, поліцейських ООН, до того ж наразі висвітлені у численних джерелах [123].

Корумпованість деяких службовців ООН. Її генезис, розвиток та вплив на ставлення місцевого населення також будуть досліджені у розділі 5. Тут же відмітимо, що відвідування службовцями МОПМБ підпільних борделів, заснованих на експлуатації секс-рабинь, виключає довіру з боку потерпілих до ООН в цілому та до її поліції зокрема. Активна ж участь окремих службовців ООН в організації торгівлі людьми в зонах МОПМБ є однією з найбільш ганебних сторінок в історії ООН. Вона плямує чесну самовіддану, часто героїчну службу багатьох тисяч службовців ООН у боротьбі за мир в усьому світі. Отже, окрім нелегального користування послугами секс-рабинь, деякі «службовці ООН» включилися до активного лобіювання та організації цього брудного бізнесу. Не треба пояснювати, що така протиправна поведінка є найбільш тяжкою перешкодою на шляху «вичищення» держав конфлікту від злочинності сумісними силами місцевих правоохоронних органів та поліції ООН [124; 125].

Транснаціональні можливості злочинців щодо впливу на потерпілих. Бажаючи всебічно застрахувати свій «бізнес» від втечи секс-рабинь та від витоку інформації до правоохоронних органів, злочинці використовують, зокрема, свої транснаціональні можливості. Вони підтримують тісний зв'язок зі своїми «колегами» з країн, звідкіля продовжується потік залучених підступним способом жінок. Це робиться не тільки для постачання нового «живого товару», але також задля психологічного впливу на своїх жертв. З використанням новітніх інформаційно-телекомунікаційних систем вони демонструють жертвам їхніх родичів, навіть в режимі реального часу, пояснюючи, що при спробі втечі та надання показів правоохоронним органам зазначені родичі загинуть.

Недовіра потерпілих та свідків як причина небажання співпрацювати з правоохоронними органами. Цілком зрозуміло, що низка перелічених вище чинників ставить жертв зазначених злочинів і, відповідно, поліцію ООН та місцевих правоохоронців у досить складні умови щодо спілкування у процесі розслідувань. Отже, жертви злочину мають всі підстави для недовіри:

- місцевим перекладачам;
- місцевим адвокатам (в якості захисників);
- місцевій поліції;
- поліції ООН.

Брак взаємодії поліції ООН у процесі розкриття та розслідування торгівлі людьми в зонах МОПМБ з місцевим населенням,

закордонними правоохоронними органами, міжнародними правоохоронними органами та неурядовими організаціями. Нижче ми докладно доведемо, що задля успішної боротьби з торгівлею людьми в зонах МОПМБ, як з видом ретельно організованої, добре оснащеної транснаціональної злочинності, місцеві правоохоронні органи, а також поліція ООН мають взаємодіяти з різними суб'єктами, такими як:

- місцеве населення (партнерські відносини з поліцією);
- поліції держав, з яких і до яких йде потік «живого товару»;
- міжнародні правоохоронні організації (Інтерпол, Європол тощо);
- міжнародні та місцеві неурядові організації.

Вважаємо за необхідне акцентувати увагу на найважливіших положеннях, щодо необхідності використання комунікаційно-колаборацій них зв'язків із зазначеними суб'єктами, а також основні проблеми, що виникають при їх здійсненні.

Що стосується взаємодії на теренах МОПМБ правоохоронних органів з місцевим населенням, то численні його представники після їхньої участі у збройному конфлікті досить часто вступають до лав організованої злочинності. Тобто, завдання цієї частини населення — не співпрацювати, але перешкоджати діяльності офіційних правоохоронних органів, а також всіляко перешкоджати взаємодії з правоохоронними органами решти населення. Отже, завдання поліції ООН — знайти шляхи залучити основну масу місцевого населення на бік верховенства права.

Необхідність взаємодії правоохоронних органів в зоні МОМПБ з підрозділами поліції держав, з яких доставлено секс-рабинь, та з якими підтримують тісні зв'язки злочинці, докладно висвітлено нами вище. Проблему в організації такої взаємодії у першу чергу складає відсутність дипломатичних зв'язків з державою у пост-конфліктному стані.

Необхідність взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями (Інтерпол, Європол) у першу чергу диктується потребою доступу до баз даних з інформацією про міжнародних злочинців, які розгортають транснаціональний злочинний бізнес на терені МОПМБ. Низка проблем полягає у проблематичності зберегти таємність зазначених баз даних при допуску до них корумпованих представників місцевої поліції зони МОПМБ. Також виникають проблеми забезпечення взаємодії, наприклад, Інтерполу з поліцією ООН в зоні МОПМБ, оскільки таку взаємодію можна здійснюва-

ти тільки з національними бюро Інтерполу. Однак, МОПМБ не є державою. До того ж, довіра до представників поліції ООН також залишається під сумнівом — у зв'язку з наведеними вище фактами участі деяких з них в організації кримінального бізнесу сумісно з місцевими злочинцями. Історія МОПМБ знає одне виключення — це організація еквіваленту Національного бюро Інтерполу у складі МОПМБ у Косово [126], [127]. На жаль його відкриття відбулося аж через 3 роки після моменту розташування МОПМБ. Тобто протягом цього часу відомі міжнародні злочинці могли «працювати» в регіоні без обмежень з боку Інтерполу.

Як багаторазово вказувалося вище, саме від неурядових організацій надходили потужні сигнали тривоги про сексуальне рабство в регіонах МОПМБ та про користування ним з боку службовців ООН. Саме вони змусили керівництво ООН розпочати широкомасштабну війну з цим ганебним явищем. Основну проблему при здійсненні взаємодії з ними становить той факт, що у випадку запрошення ООН до держави у постконфліктному стані з боку її уряду, сили ООН не вважаються неупередженими. Проте неурядові організації прибувають до країни не за запрошенням уряду, отже вважаються неупередженими та користуються значною довірою усіх сторін конфлікту. Проблему взаємодії з такими організаціями становить те, що у випадку безпосереднього контакту з підрозділами ООН, неурядова організація втрачає зазначену довіру, отже, лишається доступу до територій, на яких залишаються поранені та безпорадні біженці, а також піддається ризику атак з боків одної та навіть обох сторін конфлікту.

Неадекватність (невідповідність) місцевої правової бази тяжкості злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми на теренах МОПМБ. «Підприємці збройного конфлікту», природно, не підкоряються закону, а, як правило, створюють коаліції, щоб протистояти йому там, де він є об'єктивно необхідний, бо вони мають пряму вигоду від відсутності законності і порядку [128, с. 14]. Отже, в усіх документах стосовно діяльності МОПМБ (а їх — тисячі) йдеться про, або, принаймні, мається на увазі досягнення телеологічної домінанти «верховенства права». Навіть у Департаменті ООН з операцій з підтримання миру (ДОПМ) створено Управління верховенства закону і установ безпеки [129]. При цьому, з моменту розгортання МОПМБ, коли поліція ООН приступає до виконання своїх обов'язків, вона у своїй діяльності керується нормативно-правовою базою, яка склалася на терені ще до активної фази збройного

конфлікту, і, відповідно, до того, як організована злочинність, користуючись безкарністю, придбала масовий, жорстокий і нещадний характер. Саме цим, в першу чергу, і пояснюється неадекватна м'якість покарань за жахливі злочини, пов'язані з транснаціональною торгівлею людьми, що, в свою чергу, провокує їх продовження і поширення. Саме у зв'язку з цією обставиною на теренах МОПМБ необхідно введення адекватної нормативно-правової бази від моменту їх розгортання. Отже, в зонах МОПМБ потрібно не просто «забезпечити верховенство права» в розумінні «забезпечити верховенство правового закону», але до того ж необхідно, щоб закон відповідав стану справ стосовно місцевої кримінологічної ситуації.

Ми зауважуємо, що діяльність поліції ООН не можна вважати успішною, до тих пір поки до теренів та з теренів МОПМБ потрапляють викрадені люди: з суден — через порти, з літаків — через аеропорти, з фур, автобусів та легкових автомобілів — через сухопутні кордони [130, с. 128].

Отже, узагальнимо наші рекомендації щодо боротьби з торгівлею людьми на теренах МОПМБ [131, с. 127]:

1) Міжнародним поліцейським організаціям, що приступають до відновлення правопорядку у території конфлікту, слід у першу чергу ретельно знищувати економічні джерела злочинності.

2) В зонах, що відроджуються після суворих збройних міжетнічних конфліктів одне з перших місць серед основних джерел кримінальної економіки посідає торгівля людьми, один з найнебезпечніших видів міжнародної організованої злочинності.

3) Цей вид злочинів є економічною опорою не тільки кланових угрупувань організованої злочинності, але також й політичних партій.

4) Саме тому він користується не тільки прямим захистом з боку відвертих злочинців, але також й прихованим захистом з боку політичних партій та корумпованих посадовців.

5) Спроби міжнародних поліцейських втручатися у справи бізнесу торгівлі людьми злочинці сприймають, як реальну погрозу їх економічній могутності, та надають люту відсіч.

6) Відповідно міжнародні правоохоронні структури повинні ставитися до боротьби з торгівлею людьми, як до одного з найважливіших напрямів подолання організованої злочинності, належним чином забезпечуючи її в економічному, організаційному та правовому відношенні.

7) Забезпечення цієї боротьби в економічному відношенні передбачає подальше виділення коштів на розвиток структур щодо допомоги жертвам торгівлі людьми, на підтримку діяльності щодо захисту свідків.

8) В організаційному відношенні необхідно приділяти більше уваги координації діяльності транспортної поліції (поліції портів, аеропортів, прикордонної поліції) з підрозділом боротьби з торгівлею людьми, забезпечувати навчальні матеріали, проводити семінари та сумісні навчання.

9) В правовому відношенні необхідно:

- в міжнародних правових документах з подальшим переходом до систем національного законодавства завершити процес закріплення чіткого розмежування статусів: особа, що займається проституцією та особа, що постраждала від примусу займатися проституцією, тобто жертва злочину;
- здійснити міжнародно-правове обґрунтування взаємодії підрозділів поліції ООН зі складу МОПМБ з національними правоохоронними системами тих держав, з якими місцеві злочинці проводять торгівлю людьми.

4.2.4. Особливості ґендерних питань у зв'язку з торгівлею людьми та з іншими злочинами на теренах МОПМБ

На підставі практичного досвіду участі у кількох МОПМБ та вивчення відповідних документів, ми зауважуємо на коло ґендерних проблем, що підлягають вирішенню протягом роботи цивільної поліції ООН в зонах збройних конфліктів, охоплює наступні напрями [132, с. 76]:

- підтримання ґендерного балансу у складі безпосередньо цивільної поліції ООН в системі операцій з підтримання миру;
- забезпечення ґендерного балансу при модернізації чи створенні наново національних цивільних поліцій в зонах припинення озброєного конфлікту;
- суворе припинення безпосередньо в системі цивільної поліції ООН будь-яких проявів та навіть спроб переслідувань, тощо на ґендерних підставах;
- підготовка всіх офіцерів цивільної поліції ООН місії до готовності щодо вирішення ґендерних проблем, що зустрічаються протягом виконання ними службових обов'язків;

- на підставі створення та діяльності відповідних підрозділів у складі цивільної поліції ООН - протидія злочинам напряму торгівлі людьми (зокрема жінками та дітьми);
- протидія злочинам напряму «насильство в сім'ї»;
- боротьба з місцевими традиціями що небезпечні для здоров'я жінок, координація всебічних зусиль для забезпечення коригування відповідних розділів законодавства країни;
- робота з потерпілими від злочинів відповідних напрямів;
- взаємодія зі засобами масової інформації стосовно вирішення ґендерних проблем на території операції ООН з підтримання миру;
- взаємодія з позаурядовими організаціями стосовно цих питань;
- тощо.

Отже, при формуванні своїх нових контингентів для участі в місіях ООН, національним службам, що відповідають за цю підготовку, доцільно відпрацьовувати наступні напрями [132, с. 76]:

- дотриматися ґендерного балансу, що прийнятий для цивільної поліції ООН;
- одержувати з місій та науково опрацьовувати матеріал щодо ґендерних проблем, умов, тощо в зоні операції ООН з підтримання миру;
- заздалегідь (в Україні) готувати особовий склад до готовності щодо вирішення ґендерних проблем (коло питань див. вище), що зустрічаються протягом виконання ними службових обов'язків в зоні операції ООН з підтримання миру;
- проводити цю роботу з урахуванням місцевих (зони операції ООН) ґендерних умов та релевантних місцевих традицій;
- звернути особливу увагу на підготовку для виконання цих функцій жінок контингенту, оскільки досвід доводить, що завдання одержання інформації від жертв торгівлі людьми найбільш успішно виконують саме офіцери поліції ООН — жінки [133, с. 283].

4.2.5. Важливість для України боротьби з торгівлею людьми в зонах МОПМБ

Саме праця за кордоном у складі міжнародних поліцейських команд у вільному спілкуванні і з колегами з міжнародного скла-

ду поліції ООН, а також з місцевими поліцейськими розкриває правоохоронцям України жахливий обсяг використання громадянок України у системі транснаціональної торгівлі людьми в зонах МОПМБ. До того ж, ця праця спонукає українця-офіцера поліції ООН, якій вільно володіє англійською мовою, вивчати джерела, що розкривають обсяг і становище українських полонянок в усьому світі.

Отже, слід наголосити на тому, що всі негативні положення, які зазначено у п.п. 4.2.2 та 4.2.3 стосовно потерпілих від торгівлі людьми, повною мірою стосуються громадянок України.

У 1997 р. автора цих строк у складі підрозділу поліції ООН у колишній Югославській Республіці Македонії було проінформовано начальником підрозділу місцевої поліції, що на місцевому сільському терені загальною довжиною 26 км за оцінками місцевої поліції було сконцентровано 5 тис. жінок-невільниць (з України, Молдови, Болгарії), які утримувались у жахливих антисанітарних умовах, з метою нещадної сексуальної експлуатації. Відповідний меморандум автором було передано до Спеціального миротворчого центру Національної академії внутрішніх справ (України).

Найбільшого розмаху цей процес досяг у Боснії і Герцеговині. Іноді тіла немісцевих дівчат знаходили в річках [103].

Жінки з України, Росії, Молдови та Румунії становили більшість жінок, які транспортувалися через Сербію. Вони найбільш часто використовуються в якості повій в Сербії протягом деякого часу, а потім продаються далі, в основному, через Чорногорію до Італії. Аналогічна ситуація існує в Македонії. Її географічне становище, значна присутність сил НАТО, і сильна албанська мафія у свій час сприяли її становленню, як однієї з головних транзитних країн для багатьох жінок. Серед жінок, яких переправляють через Македонію, переважають жінки з Болгарії, України, Молдови, Румунії та Албанії. Звідти їх вивозять до Близького Сходу та Західної Європи, головним чином через Грецію [134]. До того ж, 120 000 жінок та дітей кожного року перевозяться до Європейського Союзу, здебільшого через Балкани [135].

З моменту створення Місії Організації Об'єднаних Націй в Косово (МООНК) у 1999 р., міжнародній спільноті стало відомо, що Косово — це основна територія призначення придбаних в результаті торгівлі жінок і дівчат, для використання їх у примусовій проституції. Згідно даним International Amnesty, більшість цих жінок вивозять з Молдови, Румунії, Болгарії та України [136].

Вже у 2010 р., відповідно до Доповіді про торгівлю людьми Державного департаменту США, Косово було визначено в якості транзитної зони та країни призначення для жінок і дітей — жертв торгівлі людьми, особливо призначених для примусової проституції [137].

Навіть на іншому континенті, в Африці, також виявляються громадянки України, жертви торгівлю людьми. Отже, з терену МОПМБ в Ліберії надходить все більше повідомлень про українських і марокканських жінок, що продаються до Монровії (столиці Ліберії) для використання в якості повій в популярних барах, які за прихованим призначенням є борделями [138].

Отже кількість українок, які через оману або викрадення потрапляють до зон локальних збройних конфліктів для нещадної сексуальної експлуатації та, з великою вірогідністю, для остаточного використання в якості донорів органів, і сьогодні становить десятки тисяч.

4.3. Транснаціональний наркобізнес в зонах міжнародних операцій з підтримання миру й безпеки: міжнародно-правові й організаційні аспекти підвищення ефективності боротьби з ним

З позицій історичної ретроспективи споживання наркотиків супроводжує людство від самого початку його існування, зокрема шумери використовували опіум ще за 5000 років до Різдва Христового [139, с. 207].

З часом торгівля опіумом виявилася вельми прибутковим бізнесом. Зазначена торгівля стала суттєвим елементом навіть національного доходу цілих держав. Наприклад, Велика Британія займалася продажом опію до Китаю у державному масштабі. Проте з плином часу, коли кількість споживачів сягнула близько 10 млн., було встановлено великий руйнівній вплив масового споживання опію на генофонд китайської нації. Отже, уряд Китаю заборонив продовження імпорту опію. Через це у 1839 році Велика Британія розпочала «опіумну» війну з Китаєм. Та у 1856 році війну з Китаєм через заборону ним імпорту опію Велика Британія вела вже сумісно з Францією [140, с. 34]. Тобто, з боку Китаю це була війна за збереження свого генофонду. Але з боку двох великих європейських держав війна велася за надприбутковий засіб підвищення свого національного доходу.

Наразі торгівля наркотиками посідає один з верхніх щаблів серед усіх видів надприбуткового злочинного бізнесу. Через низку причин це злочинне явище набуває особливого розмаху в зонах збройних конфліктів, зокрема, в зонах МОПМБ.

Питанням боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, як важливішій проблемі сьогодення вже присвятили тисячі наукових праць багато досвідчених професіоналів за кордоном, та певна кількість знаних вітчизняних вчених, зокрема таких як Полях А. М. [141] — стосовно криміналістичної характеристики цього виду злочинів, Одерій О. В. [142] — щодо їх розслідування, Пшеничний В. Г. [143] — стосовно запобігання поширенню, та багато інших. Однак слід зазначити, що в зонах МОПМБ нелегальна торгівля наркотиками та, особливо, проблеми боротьби з нею мають свою специфіку. Звідсіля, підвищення ефективності діяльності поліції ООН у боротьбі з нею потребує прийняття спеціальних рішень в рамках міжнародного співтовариства держав. Тому даний підрозділ дослідження присвячено саме виявленню зазначених особливостей та пошуку міжнародно-правових шляхів розв'язання релевантних проблем.

4.3.1. Виникнення наркобізнесу в зонах збройних конфліктів та його причини

Факти масового виникнення наркобізнесу в зонах МОПМБ. Існує обґрунтована фактологія відносно того, що проблема виникнення і стрімкого зміцнення наркобізнесу в зонах МОПМБ не тільки існує, але й підтверджується об'ємною статистикою. Не бажаючи перевантажувати текст дослідження, нагадаємо лише по одному ілюстративному прикладу по континентах.

Азія. У 2011 р. в Афганістані виробництво опіуму забезпечило 10% економіки, при цьому у порівнянні з попереднім роком площа посівів маку задля опіуму підвищилася на 18% [33].

Африка. У 2011 р. у Судані на межі з МОПМБ, що у Дарфурі, влада висловлює тривогу у зв'язку з драматичним збільшенням незаконного вживання наркотиків. Звіт про наркотики у світі (World Drug Report) надав Судану дванадцяте місце у світі щодо кількості марихуани (17255 кг), яку було вилучено у 2009 р. [34].

Європа. Саме у Косово нелегальні наркотики пропонуються за найнижчими цінами [35].

Америка. Перевалочним пунктом для ринків Європи і Північної Америки щодо розповсюдження кокаїну та інших наркотиків стає Гаїті [36].

Причини виникнення наркобізнесу в зонах МОПМБ. Комплекс виявлених причин виникнення і розвитку наркобізнесу в зонах збройних конфліктів розглянемо з використанням наведеної на Рис. 4.6 схеми.

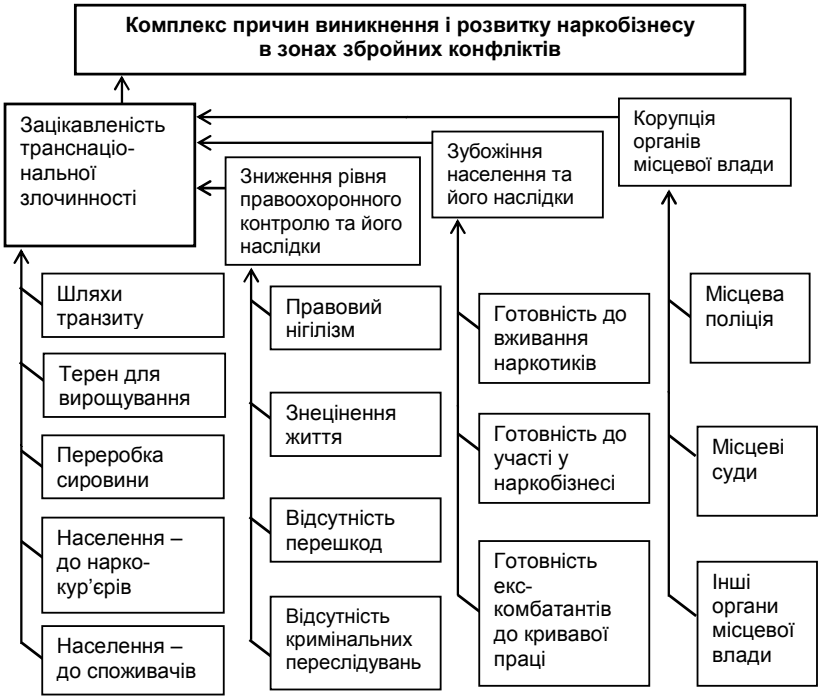

Рис. 4.6. Комплекс причин виникнення і розвитку наркобізнесу в зонах збройних конфліктів

По-перше, слід зауважити, що наркобізнес завжди обирає для свого розвитку терени, що можуть бути використані для забезпечення, принаймні, однієї з таких компонент його діяльності:

- терен для вирощування;
- шляхи транзиту;
- терен для переробки сировини.

Йому також потрібні робочі руки — для виконання різноманітної діяльності, а також споживачі.

Отже, постконфліктні зони є найбільш привабливими теренами для наркобізнесу, оскільки саме вони пропонують йому забезпечення зазначених інтересів.

Зниження рівню правоохоронного контролю зони забезпечує безперешкодну кримінальну діяльність на терені — через відсутність перешкод та кримінальних переслідувань, що пов'язані з правовим нігілізмом та знеціненням життя.

Зазначене знецінення життя, підсилене додатково зубожінням населення, підштовхує маси до вживання наркотиків, як до засобу забути про злидні щодення (що забезпечує збут повільної отрути просто тут, на терені). Проте наркоділки все ж таки надають перевагу більш заможнім закордонним споживачам.

Отже, більша частина марихуани до Судану надходить від заходу, де розташована МОПМБ (регіон Дарфур) [34]. Турецький транзит афганського героїну до Західної Європи йде через Косово [35]. М. Гайдіньяк із Софійського центру з вивчення демократії вказує, що саме через Балкани до ЄС йде 80% героїну [144, с. 43**]**. Причому на цьому балканському маршруті стратегічну позицію має Боснія і Герцеговина [145, с. 12].

Тобто, в зонах МОПМ місцева наркозлочинність має стійку тенденцію до переростання в транснаціональну злочинність.

З іншого боку, злидні штовхають місцеве населення до будь-якої, навіть кривавої праці. Останнє тим більш є небезпечним з огляду на наявність серед знедолених людей великої кількості екс-комбатантів — осіб з відмінними навичками використання зброї та організації більш-менш широкомасштабних бойових дій [146]. Часто-густо ситуація ще більш погіршується зв'язком великих військових підрозділів комбатантів з транснаціональною організованою злочинністю. Отже, М. Чоссудовські (Велика Британія) вказує, що документальні досьє поліції ЄС свідчать про зв'язки Армії визволення Косово із синдикатами злочинців в Європейському Союзі, Туреччині та Албанії [147].

Все це підсилюється корупцією місцевої влади, зокрема поліції, працівників судів та інших органів та установ. Зазначене призводить не тільки до ігнорування наркотичної проблеми, але, більш того, — до протекціонізму наркобізнесу з боку зазначених службовців, тобто до всіляких перешкод у боротьбі з ним.

В якості глобальної ілюстрації до наведених причин переглянемо декілька прикладів. У Боснії «політична нестабільність, злидні,

корупція,.. пористі кордони створюють ідеальні умови для контрабанди наркотиків» [144, с. 42]. Тому ж сприяють «збитки, понесені економікою, удар по соціальним та моральним цінностям, підвищення рівня безробіття і бідності» [145, с. 9]. У Косово «торговці наркотиками роблять капітали на слабкому контролі кордонів» [35]. «Високий рівень інституційної неспроможності, політична нестабільність, безвідповідальне урядове правління, і глибоке недорозвинення... сприяли трансформації Західної Африки в центральну зону транзиту кокаїну з Анд до прибуткового західноєвропейського ринку» [148, с. 7].

Ф. Сміт зауважує на неприпустиму схильність до корупції агентів митниць і прикордонної поліції Косово [35]. В Огляді Місії допомоги в Афганістані зауважується, що у цій країні, через відсутність співпраці з боку державних органів, зусилля по боротьбі з наркобізнесом просто марнуються [33].

4.3.2. Вплив наркобізнесу на зону МОПМБ, найближче та віддалене оточення

У лютому 2011 р. в Нью-Йорку (США) Виконавчий директор Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН) Юрій Федотов, повідомляючи послів про роботу цільової групи Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та незаконного обігу наркотиків, зауважив: «Ми зіткнулися зі складною і рухомою злочинною мережею, чиї нитки торкнулися майже кожної країни і перетинають кожен регіон. У багатьох регіонах світу, транснаціональна організована злочинність і незаконний обіг наркотиків перетворилися на основні загрози стабільності, верховенства права, належного управління та прав людини» [149].

В якості ілюстрації розглянемо наведену на рис. 4.7 найвідомішу у світі карту транснаціональних кримінальних зв'язків [150]. де місця діяльності МОПМБ: Афганістан, Косово, Ліберія, Гаїті, Судан, Сомалі, тощо, — посідають помітні місця, причому, не в останню чергу через транснаціональний наркобізнес.

Складові впливу транснаціонального наркобізнесу з терену МОПМБ на розвинені держави світу, держави ближнього оточення та безпосередньо на терен МОПМБ наведено у Таблиці 4.2, створеній на підставі різноманітних даних та п'яти років особистого досвіду праці у складі чотирьох МОПБМ. Тут позначки:

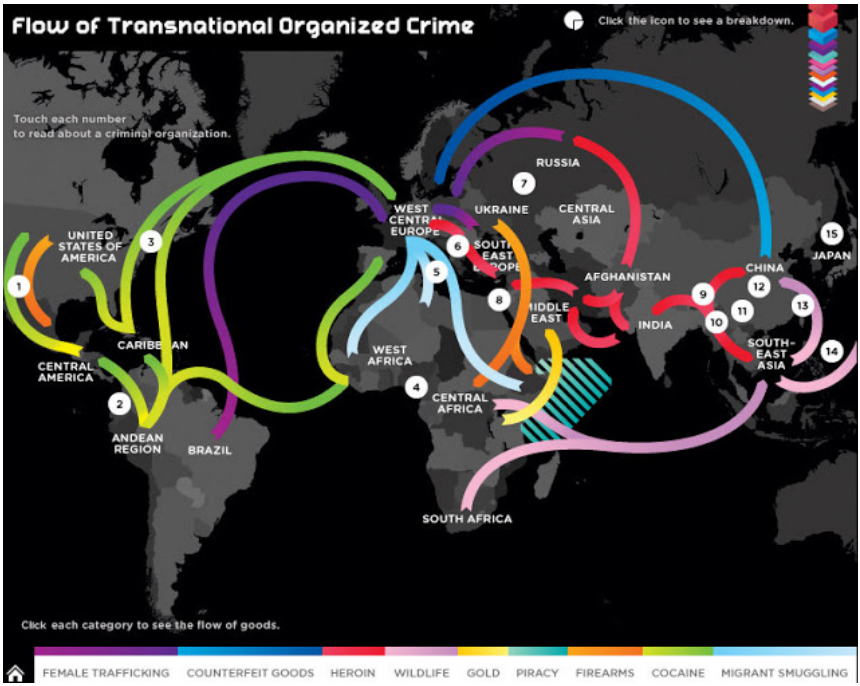

Рис. 4.7. Найвідоміша у світі карта транснаціональних кримінальних зв'язків «Map of the Week 11-07-2011: Flow of Transnational Organized Crime»

від + до +++, — пояснюють ступінь впливу. Безперечно, кожна з розвинених країн, кожна МОПМБ та кожна країна ближнього оточення МОПМБ має свої значні відмінності. Проте наведена таблиця надає узагальнене уявлення про стан справ.

Вплив наркобізнесу на терен МОПМБ. На підставі вивчення ситуації у багатьох МОПМБ, у зазначеній таблиці було вказано найбільш актуальні серед відомих чинників, які створюються наркобізнесом і перешкоджають успішному розвитку і завершенню МОПМБ:

- підтримування конфлікту;
- дестабілізація ситуації;
- економічне підтримування тероризму;
- загальне підвищення криміногенності;
- зміцнення організованого характеру злочинності;
- провокування корумпованості структур влади;
- руйнування генофонду нації.

Таблиця 4.2

Вплив транснаціонального наркобізнесу на терені МОПМБ на країни світу

№	Територія впливу: Складова впливу:	Терен МОПМБ	Держави ближнього оточення	Розвинені держави світу
1	Підтримування конфлікту	+++	++	–
2	Дестабілізація ситуації	+++	+++	+
3	Економічне підтримування тероризму	+++	++	++
4	Загальне підвищення криміногенності	+++	+++	+++
5	Зміцнення організованого характеру злочинності	+++	++	++
6	Провокування корумпованості структур влади	+++	+++	+++
7	Руйнування генофонду нації	+++	+++	+++
		Ступінь впливу		

Проте окрім зазначених є ще один чинник, який спонукає світову спільноту та її передовий загін — поліцію ООН до більш рішучих і ефективних дій на терені. Сутність у тому, що крупні наркоділки прагнуть вийти з тіні посадовців та політичних партій та розпочати своє домінування у регіоні з усіма негативними наслідками. Це підтверджують події у Колумбії у 90-х роках [151] та нещодавні події у Мексиці [152], коли організації наркоділків оголосили війну урядам. В результаті цих збройних конфліктів загинули тисячі людей.

Окремо зауважимо, що при досягненні навіть майже всіх цілей, що поставлено перед МОПМБ, крім саме одної — ліквідація наркобізнесу, припинення МОПМБ буде фатальною помилкою, оскільки наркобізнес, який розвинувся за час конфлікту, після завершенні МОПМБ, яка була чинником стримування, стрімко набере небувалої могутності, підриваючи стабільність в регіоні. Доказом цьому є небувалі досі кількості наркотиків, що по завершенні МОПМБ почали виявлятися на теренах їх проведення. Отже, 13 грудня 2012 р. у місті Ґачко (Боснія) було виявлено близько тонни марихуани та героїну [153].

Вплив наркобізнесу на теренах збройних конфліктів на сусідні країни. Хоча такий вплив відстежується досить чітко, наприклад,

розповсюдження наркотиків з Дарфуру до решти Судану, тощо. Проте не будемо зауважувати на це, оскільки ці проблеми меркнуть перед тим горем, що виникає для оточення, коли сили комбатантів з теренів конфлікту перетинають кордони для перегрупування, поповнення запасів їжі, «гарматного м'яса» через насильницьке рекрутування, зокрема, дітей, та сексуальних рабинь.

Роль теренів збройних конфліктів у транснаціональному наркобізнесі. Наразі драматизм ситуації є більш-менш загально-відомим. Тому обмежимось лише декількома узагальнюючими звітними даними УНЗ ООН. За їхніми оцінками, щонайменше 50 тонн кокаїну щорічно йде транзитом через Західну Африку на північ, де на вулицях міст Європи він коштує майже $ 2 млрд. Від 30 до 35 тонн афганського героїну щорічно продається на сході, а Сахара стає «вільною економічною зоною», в основному, через хаотичну ситуації в Сомалі, для всіх видів торгівлі, будь то наркотики, мігранти, зброя, природні ресурси або небезпечні відходи [154].

4.3.3. Проблеми у боротьбі з наркобізнесом на теренах МОПМБ, розв'язання яких потребує міжнародних рішень

Загальна система проблем боротьби з наркобізнесом на теренах МОПМБ. Слід зауважити, що протягом тривалого часу ООН ніби взагалі не бачила проблем з наркобізнесом на теренах МОПМБ. Проте сигнали з місць досить тривожні: наприклад, митна служба Гаїті, де розташована МОПМБ, повідомляє, що держава не в змозі власноруч розв'язати проблему нелегального наркотрафіку [155].

Аналізуючи численні повідомлення такого роду, виявляємо цілий комплекс проблем, які перешкоджають боротьбі з наркобізнесом на теренах МОПМБ, розглянемо структуру проблем, що перешкоджають боротьбі з наркобізнесом на теренах МОПМБ, розроблену нами на підставі наведеного вище. Для наочності використаємо наведену на Рис. 4.8. схему.

Зазначені проблеми доцільно розділити на чотири основні групи.

Перша група — це проблеми, пов'язані із захистом наркобізнесу широкими верствами місцевого населення — через їхнє вкрай важке економічне становище та залежність від організованої злочинності. Ця діяльність полягає у захисті плантацій, лабораторій і шляхів наркобізнесу та у перешкоджанні широкими масами озброєного населення втручанням правоохоронних органів [156]. Ця злочинна

Рис. 4.8. Комплекс чинників, які створюють проблеми у боротьбі з наркобізнесом на теренах МОПМБ

діяльність наразі перестає бути стихійною і підсилюється тактичним керівництвом та технічною підтримкою з боку організованої злочинності та транснаціонального тероризму.

Другу групу проблем формують навмисні перешкоди боротьбі з наркобізнесом (протекціонізм) з боку майже тотально корумпованих місцевої поліції, судів, митниць, тощо [157] та навіть з боку окремих корумпованих представників міжнародних організацій, навіть МОПМБ.

Третя група — це неготовність поліції ООН до боротьби з наркобізнесом [158]. У першу чергу вона полягає у тому, що обв'язки боротися з нелегальним наркобізнесом взагалі досі не входять до мандатів МОПМБ [35] та, відповідно, до функцій поліції ООН в їхньому складі. Отже, у складі всіх МОПМБ досі не було ані спеціалізованих підрозділів, ані обладнання, ані, навіть, окремих фахівців, до функцій яких входила б боротьба з наркобізнесом.

Сюди ж треба додати відсутність заздалегідь налагоджених релевантних зв'язків: з поліцейськими організаціями зацікавлених країн, з міжнародними поліцейськими організаціями, зі спеціалізованими міжнародними організаціями по боротьбі з наркобізнесом, як, наприклад, Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН) [159, с. 1]. Отже, ідея поєднання зусиль поліції ООН на теренах МОПМБ та УНЗ ООН виникла лише у 2011 р. і ще не набула необхідного розвитку [160]. Також вкрай необхідно, нарешті, забезпечити надійні партнерські зв'язки з місцевими громадами. Проблематичним залишається вирішення питання про зв'язки з НУО, які через сутність своєї праці більш-менш відверто отримують значну різнобічну інформацію, але відвертий зв'язок з поліцією ООН може бути згубним для їхньої репутації щодо неупередженості та навіть для життя їх працівників.

Четверта група — неадекватність місцевої правової бази. Вже зазначалось, що правосуддя на теренах МОПМБ часто-густо здійснюється на підставі правової бази, яка склалася на терені до початку збройного конфлікту. Протягом конфлікту та після нього в регіоні значно розрослася організована злочинність, ти ж самі злочини набули масовий і більш небезпечний характер. Кримінальні вироки стають неадекватно слабкими. Злочинці, що винні у соціально-небезпечних злочинах, відбуваючись штрафами, продовжують свою діяльність.

Сукупність проблем боротьби з наркобізнесом на теренах МОПМБ які для свого розв'язання потребують рішень на рівні Ради Безпеки ООН. Задача полягає у тому, щоб з усієї множини наведених проблем-чинників виявити ті, вплив яких не може бути самостійно усунений або значно зменшений силами поліції ООН безпосередньо на терені операції без міжнародно-правових рішень глобального рівня. На жаль, таких багато. На наведеній вище на рис. 4.8 схемі блоки, що їх позначають, обведено жирними лініями.

Боротьба з корупцією у складі міжнародних організацій, які здійснюють на терені МОПМБ ті або інші функції від особи світової спільноти, на жаль, пробуксовує, про що свідчить наявність тих самих прізвищ у різних МОПМБ, навіть після гучних скандалів. Докладніше про це, вкрай непросте і важливе питання, і про запропоновані нами напрями боротьби — у розділі 5.

Відсутність, з одного боку, виконавчої влади, як такої, у поліції ООН на теренах більшості МОПМБ не раз викликала, на наш погляд, справедливі нарікання з боку працівників поліції ООН, особливо

у складі МОПМБ, де бракує, як чисельного так і якісного складу місцевої поліції. Докладніше про це — у підрозділі 4.5. З іншого боку, відсутність у мандаті конкретної МОПМБ вказівки на боротьбу з нелегальним виробництвом і розповсюдженням наркотичних речовин перешкоджає формуванню адекватного якісного складу поліції ООН для той чи іншої МОПМБ. Розв'язання таких питань може бути здійснено при формуванні мандату МОПМБ (або його коригування) за згодою Ради Безпеки ООН у вигляді відповідної профільної резолюції, без чого (на місцевому рівні МОПМБ) це неможливо.

Тільки таким же чином, тобто через відповідні Резолюції РБ ООН, може бути вирішено питання із забезпеченням МОПМБ необхідними спеціалізованими підрозділами, фахівцями і обладнанням.

Наразі для успішної діяльності поліції ООН на теренах МОПМБ для боротьби з транснаціональною злочинністю, зокрема, з транснаціональним наркотрафіком, необхідні транснаціональні професійні поліцейські зв'язки. Потрібні зв'язки з міжнародними правоохоронними організаціями, такими, як Інтерпол, Європол — для отримання багатосторонньої інформації про міжнародні кримінальні зв'язки злочинців з терену МОПМБ, про найсучасніші тактичні прийоми боротьби і обладнання, про використання сучасної інформаційної техніки у сфері наркоторгівлі та у сфері боротьби з нею. Питання про організацію зв'язку з Інтерполом було більшменш вирішено наразі тільки у МОПМБ в Косово, де у штаб-квартирі поліції ООН було створено аналог Національного бюро Інтерполу, на жаль лише на шостому році існування МОПМБ. Але такі питання у більшості МОПМБ необхідно розв'язувати від початку їх розташування.

Вкрай потрібні зв'язки з поліцейськими організаціями держав, в яких функціонують «партнери» наркозлочинців з теренів МОПМБ. Зауважимо, що це стосується боротьби з усіма видами транснаціональної злочинності, зокрема, з торгівлею людьми. Знову ж, ці питання повинні готуватися на стадії підготовки до розташування МОПМБ за даними від УНЗ ООН та інших міжнародних організацій попередження злочинів. Для цього необхідні спеціально розроблені типові процедури, а також типові форми договорів (між МОПМБ та поліцією той бо іншої держави) з типовим обґрунтуванням: боротьба з транснаціональною злочинністю. Така транснаціональна взаємодія може і має бути підсилена через спеціальне залучення до участі у поліції ООН у складі МОПМБ необхідних поліцейських

фахівців з держав, в яких помічена активність злочинців з терену МОПМБ (подробиці — у підрозділі 4.5.). Це, на нашу думку, є беззаперечною умовою початку ефективної боротьби з транснаціональною злочинністю та транснаціональним тероризмом.

Стратегію соціально-орієнтованої роботи поліції (СОРП — community policing) ми без перебільшення вважаємо великим здобутком теорії і практики поліцейської діяльності початку століття. Але ми не маємо підстав вважати успішною її ходу по теренах МОПМБ. І для цього є достатньо вагомих об'єктивних місцевих причин. Це і праця міжнародних поліцейських у чужому мовному та культурному середовищі, і тотальний економічний хаос, і правовий нігілізм, і велика кількість голодних сильних людей з доброю військовою виучкою, звичкою до ризику і вбивства, але без засобів для існування. При цьому, на нашу думку, важливо не тільки виключити екс-комбатантів з кримінальної діяльності, але навпаки — залучити їх до боротьби проти розповсюдження злочинності взагалі та наркобізнесу зокрема [161, с. 46]. У зазначених умовах, з одного боку, впровадженню стратегії СОРП немає альтернатив. Але, з іншого боку, в цих умовах вкрай недостатньо правового (у даному випадку міжнародно-правового), інформаційного, методологічного, технічного забезпечення, яке успішно використовується у стабільних розвинених державах. Релевантні наші пропозиції надано у підрозділі 4.5.

Особливе місце з точки зору поінформованості про криміногенну ситуацію на терені МОПМБ через їхню всюдисущість посідають НУО, причому як місцеві, так й міжнародні. Отже, використання доступної для них інформації в правоохоронних цілях могло би бути неоціненним компонентом до справи деескалації криміногенної ситуації на терені МОПМБ. Проте досі не вирішено ту проблему безпечного спілкування між поліцією та НУО, що саме таке спілкування позбавляє НУО статусу неупередженої (стосовно боків конфлікту) організації, і не тільки позбавляє їх можливостей дістатися місць, де потрібна їхня допомога, але й піддає смертельній загрозі саме життя їх працівників. Наші пропозиції стосовно розв'язання ситуації наведені у підрозділі 4.5.

4.4. Роль поліції ООН у боротьбі з транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ

Рада Безпеки ООН у своїй резолюції 1373 (2001) від 28 вересня 2001 р. [162] заявила, що «акти, методи та практика тероризму суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй», і що «свідоме фінансування, планування терористичних актів і підбурювання також суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй» (пункт. 5). У тій же резолюції, Рада Безпеки ООН постановила, що всі держави-члени повинні «вживати необхідних заходів для запобігання вчиненню терористичних актів» (п. 2 (б)). Рада також прийняла рішення про створення Комітету з контролю за здійсненням цієї резолюції. З того часу було прийнято багато релевантних резолюцій.

Але сьогодні тероризм змінив свій якісний стан і ще активніше проявляє себе у світі, навіть у розвинених державах Європи та у державах, які прагнуть увійти до Європейського Союзу. Проте він, у першу чергу, активується на теренах з нестабільними політико-економічними режимами. Тому цей складний феномен почав все наполегливіше потрапляти до уваги МОПМБ. Можна казати й навпаки: працівники МОПМБ стали частіше потрапляти в зону впливу (навіть «під приціл») тероризму. Отже, учасники МОПМБ, зокрема службовці міжнародної поліції, мають бути готовими протистояти цьому злу, яке наразі набуває небаченої досі могутності та впливу, зокрема, й у міжнародній сфері. Тому у дослідженні, що проводиться, не можна обійти увагою взаємний вплив МОПМБ і тероризму.

Сучасні прояви тероризму у гарячих точках планети є драматичними. Але при цьому більш ніж вражаючими є експертні оцінки щодо кількості тренованих терористів, які з потоками біженців потрапили звідти до розвинених держав Європи. Наразі ще тільки відпрацьовуються прийоми синхронізації їхньої майбутньої «діяльності» там [163 — 166].

При цьому експерти побоюються навіть думати про можливі наслідки масової одночасної активізації зазначених «фахівців» за їхнім справжнім призначенням — переводу діяльності міжнародного тероризму на новий, найбільш небезпечний рівень одночасного масового і системного активного впливу на суспільства багатьох держав.

Говорячи про необхідність змінити стратегію і тактику боротьби з міжнародним тероризмом, авторитетні юристи-міжнародники

вже кілька разів віщали: «... подія «XXX» розділила історію на дві половини: до і після»! Причому, під «XXX» малося на увазі спочатку 11 вересня 2001 року (атака на Вежі-Близнюки Всесвітнього центру торгівлі і Пентагон у США) [167], потім 13 листопада 2015 р. (синхронна терористична атака в Парижі) [168] і, нарешті, 22 березня 2016 р. (синхронна терористична атака в Брюсселі) [169]. Ми не можемо знати, які ще значення може прийняти зловісне «XXX», «яке поділятиме історію на дві половини». Однак, факт появи нових значень — це ознака, що світова спільнота ще не цілком усвідомила, яку саме небезпеку несе сучасний тероризм.

Представники поліцейського компоненту МОПМБ першими почали помічати, як транснаціональний тероризм розпочав підкоряти, використовувати у власних інтересах та навіть захищати організовану злочинність. Нарешті, зв'язок між тероризмом та транснаціональною організованою злочинністю було висвітлено у резолюції Ради Безпеки, прийнятій на її 7351-му засіданні 19 грудня 2014 року [170]. Зокрема, було висловлено занепокоєння, «що терористичні групи, що використовують транснаціональну організовану злочинність, можуть сприяти підриву постраждалих держав, зокрема їхньої безпеки, стабільності, управління, соціального та економічного розвитку».

Не маючи на меті створення універсального посібника щодо боротьби з тероризмом, оскільки цьому питанню вже присвячено величезну кількість робіт і воно заслуговує на подальші спеціалізовані фундаментальні дослідження, все ж повинні констатувати, що наразі феномен сучасного транснаціонального тероризму є не визначеним, як залишаються невизначеними його напрями діяльності, зв'язки, завдання і ресурси. Без цього, у свою чергу, неможливо визначити місце, роль, ресурси і засоби поліції ООН в боротьбі з ним в зонах МОПМБ, також неможливо визначити оптимальні та адекватні міжнародно-правові рішення, необхідні для забезпечення протидії йому та створення умов для успіху цієї боротьби.

4.4.1. Проблеми визначення тероризму

Сучасні науковці одностайно відзначають, що наразі у світі немає єдиного універсального визначення поняття «тероризм» [171, с. 6; 172; 173]. Це частково пов'язано з тим фактом, що цей термін є політично і емоційно зарядженим «словом з внутрішньо

негативними конотаціями, яке, як правило, застосовується до ворогів та супротивників» [174, с. 32]. Нижче наведені історичні події та дефінітивні визначення є, на наш погляд, важливими для розуміння термінів «терор» та «тероризм», а також для введення їх в професійний обіг, але, на жаль, все ж не є універсальними терміносистемами, що мають релевантне визначення.

1795 р. «Залякування з боку уряду за часів терору у Франції» — загальний сенс «систематичне використання терору як політики» вперше був визначений на англійській мові в 1798 р. [175].

1916 р. Густав Лебон: «тероризування завжди використовувалося революціонерами не менш, ніж королями, як засіб залякати ворогів та як приклад для тих, хто сумнівалися у необхідності підкоритися ним» [176, с. 391].

1937 р. У конвенції Ліги Націй: «Все злочинні дії, спрямовані проти держави шляхом створення стану терору у свідомості окремих осіб або групи осіб, або широкої громадськості» [177, с. 6].

1987 р. Визначення, запропоноване Іраном на міжнародній ісламській конференції з питань тероризму: «Тероризм є актом, що здійснюється для досягнення негуманних і корумпованих (mufsid) цілей, та застосовує загрозу для безпеки будь-якого роду, а також порушення прав, які визначені релігією та людством» [179, с. 18].

1988 р. Запропоноване ООН теоретичне консенсусне визначення: «Тероризм є методом, який вселяє тривогу повторних насильницьких дій, застосованих (напів-) підпільною особою, групою або державними суб'єктами, за своєрідних, кримінальних, щодо переслідування або політичних причин, в результаті чого — на відміну від вбивства — прямі об'єкти насильства не є головними цілями. Безпосередні людські жертви насильства, як правило, вибираються випадковим чином (мішені випадкових обставин) або вибірково (репрезентативні або символічні цілі) з цільових груп населення, з метою служити в якості генераторів повідомлень» [179, с. 46].

1989 р. Сполучені Штати Америки. Том 22 кодексу США, § 2656f(d) визначає тероризм так: «Навмисне, політично мотивоване насильство щодо невійськових цілей за допомогою під-національних груп або таємних агентів» [180, с. 3].

1992 р. Визначення, запропоноване керівником Відділу ООН з попередження тероризму Алексом П. Шмідом: «Акт тероризму = еквівалент військового злочину для мирного часу» [181, с. 10].

1996 р. Заява Генеральної Асамблеї ООН стосовно тероризму від 17 грудня 1996 р. (A/RES/51/210): «Злочинні акти, спрямовані

чи розраховані на створення обстановки терору серед широкої громадськості, групи осіб або конкретних осіб в політичних цілях, ні за яких обставин не можуть бути виправдані, незалежно від міркувань політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або будь-якого іншого характеру, які можуть наводитися в їх виправдання» [182].

2002 р. Визначення Ради Європейського Союзу: «... (акти, які) можуть завдати серйозної шкоди країні чи міжнародній організації, в якій вони вчиняються з метою серйозно залякати населення» [183, с. 26].

2003 р. Верховний Суд Індії описав терористичні акти, повторивши пропозицію Шміда (від 1992 р.), як «еквівалент військового злочину для мирного часу» [184, с. 298].

2008 р. Карстен Бокстет, з Центру Дж. Маршалла щодо досліджень європейської безпеки, запропонував таке визначення: «політичне насильство в асиметричному конфлікті, яке призначене викликати жах і психічний страх (іноді без розбору) через насильницьку віктимізацію і знищення невійськових цілей (іноді знакових символів)» [185, с. 8].

2014 р. З боку Amnesty International та Human Rights Watch за надмірно широке викладення піддалося критиці таке визначення тероризму у законі Саудівської Аравії про тероризм, який набув чинності 1 лютого 2014 року: «Будь-який акт, що здійснюється правопорушником з метою підтримки індивідуального або колективного проекту, якій прямо або опосередковано призначений: або порушити громадський порядок держави, або потрясти безпеку суспільства чи стабільність держави, або піддати її національну єдність небезпеці, або призупинити основний закон управління чи деякі його статті, або образити репутацію держави чи її позицію, або завдати шкоди одній з її комунальних послуг чи її природним ресурсам, або намагатися змусити державну владу здійснити чи перешкодити у здійсненні дій, або загрожувати здійсненням дій, які ведуть до зазначених цілей, або підбурювати до (цих дій)» [186].

Серед визначень, які розроблено науковцями в Україні, заслуговує на увагу визначення, що тероризм — це «деструктивне соціальне явище обумовлене соціальними, політичними і економічними чинниками, що полягає в застосуванні або загрозі насильства або інших суспільно-небезпечних дій особою або групою осіб, які прагнуть шляхом залякування і примусу досягти певних соціальних змін у власних інтересах» [187, с. 2].

Дехто з науковців пропонує розділити поняття «тероризм» у широкому соціумі за суб'єктом. Але тут є розходження.

Версія 1: терор — це залякування мас населення з боку державної влади і провладних структур з метою придушення опозиції, як у наведеному вище прикладі часів французької революції та інших [188]; і навпаки: власне «тероризм» — це акції із залякування державної влади з боку опозиції. На нашу думку, цей підхід є хибним, принаймні, з філологічної точки зору.

Версія 2: терор — це акт (не система) залякування, здійснений одинаком без мети домогтися соціальних змін [189].

Наразі спостерігається тенденція формально розділити поняття «боротьба з тероризмом» і «боротьба з насильницьким екстремізмом». Отже значні сучасні видання присвячуються саме останньому явищу [190]. Вважаємо, що формально такий підхід є вірним. Отже, різниця полягає у тому, що при акціях «власне тероризму», хоча загибель людей є завданням, але персоналії не мають значення. Відтак, метою (телеологічною домінантою) акції в цілому є залякування першою стороною другої сторони через загибель анонімної (неповинної) третьої сторони. При здійсненні ж акції «насильницького екстремізму», загибель конкретних персоналій є саме такою метою акції. При цьому, як і при акціях тероризму, часто мають місце жертви серед третьої сторони (ні в чому не повинних осіб). Проте це є не метою, але «побічним продуктом» акції.

Однак, зауважимо, що, з одного боку, терористи не мають принципових обмежень щодо використання у своєму арсеналі акцій насильницького екстремізму. З іншого боку, «фахівці» з насильницького екстремізму, хоча й мають на меті усунення певних осіб, проте також не надто переймаються долею і життям осіб, які стають супутніми ненавмисними жертвами. Отже, тероризм і насильницький екстремізм більш-менш збігаються, як в аспекті суспільної небезпеки, так і в плані організації боротьби з ними з боку поліції.

Сучасні трагічні обставини спонукають нас погодитися з думкою австралійського науковця Бена Сола, що поєднання прагматичних і принципових аргументів підтримує доводи щодо необхідності визначення тероризму в міжнародному праві [191, с. 1]. При цьому Діас-Паніагуа, координатор переговорів щодо «Всеосяжної конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом», уточнює: щоб «створити ефективний правовий режим боротьби з тероризмом, необхідно сформулювати всеосяжне визначення цього злочину, що, з одного боку, забезпечує найсильніший моральний осуд терорис-

тичної діяльності, в той же час, з іншого боку, додасть достатню точність, щоб дозволити переслідування злочинної діяльності, не засуджуючи дії, які повинні бути визнані законними» [192].

Разом з тим, на шляху створення такого визначення лежать досить серйозні перешкоди. На думку міжнародного експерта зі злочинів проти людяності Черіф Басіуні, визначити поняття «тероризм» у сенсі, який є одночасно всеосяжним і недвозначним, дуже важко, якщо не неможливо, оскільки «одна з основних труднощів полягає в основоположних цінностях стосовно прийняття або відмови від насильства, яке надихається терором і є засобом досягнення заданої мети. Очевидний й добре відомий спектр думок з цих питань робить міжнародне визнане конкретне визначення того, що вільно називається «тероризмом», в значній мірі неможливою справою» [193, с. xv]. Отже, науковці нараховують більше ста версій визначення тероризму, деякі приклади яких наведено вище, що у значній мірі є результатом неминуче кон'юнктурного ставлення до питання.

Проте зазначені проблеми не можуть бути виправданням і причиною бездіяльності поліції ООН та інших органів, на які покладено організацію безпеки місцевого населення, неурядових організацій та інших міжнародних сил на терені МОПМБ. Саме тому, з урахуванням наведеного вище (і не тільки) ретроспективного історичного огляду відомих версій визначення і класифікації тероризму, зупинимось на найбільш поширеній наразі версії поняття «тероризм» [194], яка містить наступні критерії:

- застосування насильства або загрози насильства, з тим щоб просувати політичні, релігійні чи ідеологічні зміни;
- воно може бути здійснено тільки недержавними суб'єктами чи агентурним персоналом, який служить своїм урядам;
- воно досягає більшого результату, ніж атаки на безпосередні цільові жертви і також направлено на цілі, які складаються з більшого спектру суспільства;
- воно з одного боку є «mala prohibita» (злочин за законом), з іншого — «mala in se» (зло відповідно до норм моралі, фактичне, зло саме по собі).

Проте під визначення тероризму не підпадають види насильства за наступними критеріями:

- акти насильства воєнного часу (в тому числі оголошеної війни) або мирного часу, що здійснюються однією державою проти іншої держави, незалежно від законності чи незакон-

ності, і здійснюються військовими силами у належній уніформі або силами законних комбатантів таких держав;
- обґрунтовані акти самозахисту, такі як застосування сили для знешкодження, затримання або покарання злочинців, які становлять загрозу для життя людей або майна;
- дії проти законних цілей у війні, таких як ворожі комбатанти і стратегічна інфраструктура, які є складовою частиною військових сил противника;
- супутній збиток, в тому числі заподіяння випадкового пошкодження небойових цілей під час атаки на або спроби атакувати законні цілі у війні.

Але за осердя зазначеного беремо наступне: «Тероризм — це політика і практика застосування терору. Причому терор — це загроза фізичної розправи, або сама така розправа» [195].

4.4.2. Стисла історія, класифікація та сучасні особливості тероризму

Стисла історія тероризму. Одним з найдавніших прикладів застосування тероризму вважають широке застосовувався залякування фараонами і жрецями як щодо самих єгиптян, так і проти поневолених народів у Стародавньому Єгипті. Отже, фараон Тутмос III (1525-1473 рр. до н.е.) у своєму «Повчанні» для забезпечення дотримування законів пропонував застосовувати насильство стосовно своїх підданих: «Викликай у людей страх перед собою, бо тільки той є дійсним володарем, кого люди бояться» [196, с. 233]. Можна впевнено стверджувати, що тероризм широко використовувався як один з інструментів управління державою стародавніх часів. Саме для масштабного залякування мас використовувалося розп'яття на хресті, зокрема, «Історик Апіан повідомляє, що 6000 рабів, які взяли участь у повстанні Спартака і їх було взято в полон Красом, були розп'яті на хрестах уздовж Апієвої дороги з Капуї до Риму і залишені там гнити протягом багатьох років, як попередження проти будь-яких майбутніх повстань» [197].

Першим відомим прикладом масштабного протиурядового тероризму можна вважати у приблизно XIV віці до н.е. надсилання Мойсеєм на Єгипет десяти міфічних кар задля примушення його верховної влади звільнити народ ізраїлів [198]. Можна погодитися, що зазначені лиха були збігом гідро- метео- та екологічних обста-

вин, але не признати, що Мойсей використав їх для суворого залякування народу Єгипту та його влади, не можна.

У першому столітті н.е. організація «Сікарії» («ті, що з кинджалами») в Іудеї протягом десятиріч влаштовувала у натовпі таємні вбивства тих, хто співпрацював з римською владою, з метою залякування їхніх прибічників [199].

Протягом свого правління російський цар Іван IV Грізний (1533 — 1584) створив і використовував «опричину» для підкорення населення, зокрема, через залякування [200, с. 241].

У своїй роботі «Інструментальний терор у Середньовічній Європі» професор У. Браун стверджує, що інструментальний терор був важливою складовою «репертуару» влади в Середньовічній Європі [201].

Так зване «Правління терору» (з 5 вересня 1793 р. по 28 липня 1794 р.) або просто «Терор» — це період протягом одинадцяти місяців під час Французької революції, коли якобінці, будучи при владі, використовували насильство, включаючи масові страти на гільйотині, з метою залякати ворогів режиму і забезпечити підкорення їх державі [202, с. 1].

Діяльність революційної організації «Народна Воля» в Росії мала своїм вищим проявом вбивство Імператора 1 березня 1881 р. [203].

Цю коротку передісторію сучасного тероризму завершимо нагадуванням про подію, яка постала приводом до початку Першої світової війни — вбивство студентом Гаврилом Принципом престолонаслідника Австро-Угорщини ерцгерцога Франца-Фердинанда і його дружини Софії в Сараєво (Боснія) 28 червня 1914 р. [204].

Класифікація тероризму. Низка наведених прикладів політичного характеру (як з боку влади, так і з боку опонентів) є лише вибірковими крапками на безперервній лінії терору в історії людства. Але тероризм носить не тільки політичній характер, іноді він набуває відверто корисливо-економічної форми тощо. Щоб оцінити все різноманіття проявів тероризму розглянемо його непросту класифікацію.

Численні схеми класифікації тероризму є настільки ж різноплановими, як і наведені вище дефінітивні визначення тероризму. Диверсифікація поглядів величезної множини авторів на класифікацію відбиває різноманіття інтересів соціальних груп (навіть груп держав), до яких належать автори. Отже, класифікаційна схема, яка б відбивала все різноманіття поглядів на тероризм, уявляється надто складною, оскільки численні автори акцентують увагу

на найрізноманітніші класифікаційні ознаки в залежності від своїх доктринальних уподобань:

- за кількістю жертв: масовий, груповий, поодинокий;
- за державним обсягом: національний — міжнародний;
- за ставленням до влади: провладний («терор») — противладний;
- за тривалістю: короткочасний — довготривалий;
- за завданнями: провокуючий (виклик підсилення репресій, збудження антиурядових настроїв), навпаки — примушення відмовитися від влади, примушення залишити території;
- за спонукальними мотивами: ідейний (політичний: класовий, релігійний, етнічний), корисливий (економічний, кримінальний);
- за переважними технічними засобами здійснення: з використанням кинджалів (секарії, I ст. н.е.), вогнепальної зброї, вибухівки, атомної технології, інформаційних технологій;
- за матеріальним збитком: катастрофогенний, особливо великого розміру;
- за формою і ступенем організації: підпільні організації, секти, міжнародні мережі;
- багато інших.

На підставі вивчення великого різноманіття класифікацій пропонуємо наведену у таблиці 4.3 спрощену схему класифікації тероризму, яка була б корисною для практичної роботи працівника поліції ООН на терені МОПМБ. Вона ґрунтується на визначенні його мотивів, суб'єктів, об'єктів, цілей та вимог.

Стан тероризму на початку XXI століття. З плином часу міняється перелік терористичних організацій, які через ці або інші обставини вважаються найнебезпечнішими у світі.

Отже, у 2001 р. Державний департамент США у своєму звіті [205] серед небезпечних міжнародних терористичних організацій налічував наступні (ми згрупуємо їх по регіонах світу):

- Європа: «Вітчизна басків і свобода», «Революційна організація 17 листопада» (Грецька ліворадикальна), «Революційна народна боротьба» (Грецька ліворадикальна);
- Близький Схід та Північна Африка: «Група Абу Нідаль» («ФАТХ — Революційна рада»), «Озброєна ісламська група». «Аль-Гамаа аль-Ісламійя», ХАМАС (Ісламський рух опору), «Хезболлах», «Аль-Джихад», «Ках» і «Кахане Хай», «Робоча партія Курдистану», «Палестинський ісламський

Таблиця 4.3

Спрощена схема класифікації тероризму на теренах МОПМБ

№	Мотив	Підрозділ мотиву	Суб'єкт/об'єкт	Цілі, вимоги
1	Політичний	Соціальний	З боку влади	Припинення опору
			На владу	Припинення тиску, залишання влади
		Релігійний, псевдо-релігійний|	Між конфесіями	Залишання терену
			В межах конфесії	Залишання терену
			На міжнародні організації	Припинення тиску, залишання терену
		Етнічний	Між етнічними шарами	Припинення тиску, залишання терену
			На міжнародні організації	Припинення тиску, залишання терену
2	Кримінально-економічний	Наркобізнес, організація проституції, торгівля зброєю, інші масштабні	На владу, на міжнародні організації	Зменшення тиску
				Визволення спільників
				інші
			На конкурентів	Витиснення з ринку
		Пограбування (дрібні угрупування)	На владу	Кошти, засоби залишити країну
3	Психопатологічний	Сексуальний	На соціальне оточення	Самоствердження
		На базі комплексу неповноцінності		
		Інші		

джихад», «Фронт звільнення Палестини», «Народний фронт звільнення Палестини», «Революційна народно-визвольна партія/фронт» (Партія/Фронт звільнення турецького народу);

- Центральна Азія: «Муджахеддін-е-Хальк», «Аль-Каїда» («Міжнародний ісламський фронт джихаду проти іудеїв і християн»), «Ісламський рух Узбекистану»;
- Японська релігійна секта «АУМ Сінрікьо» («Алеф»), японська «Червона армія»;
- Південна Америка: «Національно-визвольна армія Колумбії», «Об'єднані сили самооборони Колумбії» (проти лівих повстанців), «Революційні збройні сили Колумбії», «Народно-партизанська армія» (Перу), «Революційний рух Тупак Амару» (Перу).

Проте, у вересні 2015 р. Дж. Керрі від імені того ж Державного департаменту США у числі терористичних угрупувань, «які створюють надвеликий тиск на держави першої лінії», вказував саме на наступні [206]:

- Аль-Каїда;
- Аль-Шабаб;
- Боко-Харам;
- Лашкар-е Тайїба.

Постає питання: чи стали всі раніш відомі чисельні терористичні організації менш небезпечними? — Ні! Проте ті, що зазначені в останньому переліку, набули такі якісно нові ознаки та масштаб, що своєю жорстокістю та небезпечністю для миру затьмарили решту інших.

Наразі можна стверджувати, що всі поточні і майбутні МОПМБ у порівнянні з попередніми слід вважати «виключними». Причиною цьому є розгортання транснаціонального, трансконтинентального тероризму з усіма методами діяльності, а саме:

- здійснення геноциду проти тих або інших груп населення;
- здійснення кривавих актів залякування з масштабом різних рівнів;
- активне придушення, аж до фізичного знищення, організацій, структур і особистостей, які чинять опір або сприяють опору діяльності терористичних організацій;
- активне розповсюдження емісарів терористичних організацій до різних держав, зокрема, з потоками біженців;
- активне проникнення агентів до всіх страт і ланок суспільства;
- активне вербування гарматного м'яса у багатьох державах світу;
- прагнення мати доступ до планів та фактичної інформації правоохоронних органів;
- активна фінансова, матеріально-технічна, інформаційна та інша підтримка з-за кордону;
- активне очолювання, вдосконалення і використання місцевої та транснаціональної організованої злочинності;
- активний транснаціональний обмін фахівцями, інструкторами та інструктивними матеріалами.

Для підтвердження такої небезпеки, досить пригадати, що терорист працював у штаб-квартирі Європейського Союзу, збираючи інформацію про його систему безпеки — для організації смертоносної атаки [207].

Феномен сучасного транснаціонального тероризму, на нашу думку, містить такі п'ять найважливіших компонентів [208, с. 59]:

1) його звичайною практикою є геноцид;

2) до його методів належить також насильницький екстремізм;

3) він активно готує, вербує і впроваджує своїх професіоналів в усі шари суспільства;

4) він активно використовує, захищає та вдосконалює організовану злочинність;

5) своєю кривавою діяльністю він щільно пов'язує держави різного рівню розвитку та різного політичного стану, а саме:

- зони збройних конфліктів, які у полум'ї війни загартовують нові кадри терористів,
- розвинуті держави, які надають притулок біженцям, й одночасно є сьогодні основною ціллю тероризму;
- інші держави різного рівню розвитку, які забезпечують терористичну діяльність «гарматним м'ясом».

4.4.3. Сучасний стан готовності ООН до боротьбі проти транснаціонального тероризму та необхідність підвищення ролі поліції ООН

Визнання світовою спільнотою необхідності боротьби з транснаціональним тероризмом. Підтверджуючи засудження світовою спільнотою проявів транснаціонального тероризму у сучасному світі, доцільно у хронологічному порядку пригадати резолюції Ради Безпеки ООН з цього питання [209]:

- S/RES/1368 (2001) Засудження терактів 11 вересня проти Сполучених Штатів Америки;
- S/ RES /1373 (2001) Створення Контртерористичного комітету РБ ООН (КТК);
- S/RES/1377 (2001) Декларація міністрів про глобальні зусилля щодо боротьби з тероризмом;
- S/RES/1438 (2002) Засудження вибухів в Балі;
- S/RES/1440 (2002) Засудження взяття заручників в Москві;
- S/RES/1450 (2002) Засудження терористичних актів в Кенії;
- S/RES/1456 (2003) Декларація міністрів закордонних справ по боротьбі з тероризмом;
- S/RES/1465 (2003) Засудження вибуху в Боготі, Колумбія;
- S/RES/1516 (2003) Засудження вибухів у Стамбулі;

- S/RES/1530 (2004) Засудження вибухів в Мадриді;
- S/RES/1535 (2004) Створення Виконавчого директорату Контртерористичного Комітету РБ ООН (ІДКТК);
- S/RES/1566 (2004) Створення робочої групи з метою визначення заходів щодо окремих осіб, груп і організацій, відмінних від Аль-Каїди / Талібану;
- S/RES/1611 (2005) Засудження терористичних актів в Лондоні;
- S/RES/1618 (2005) Засудження терористичних актів в Іраку;
- S/RES/1624 (2005) Заборона на підбурювання до вчинення терористичних актів;
- S/RES/1631 (2005) Співпраця ООН з регіональними організаціями в справі підтримання міжнародного миру та безпеки;
- S/RES/1787 (2007) Розширення мандата Виконавчого директорату Контртерористичного Комітету РБ ООН;
- S/RES/1805 (2008) Продовження мандата Виконавчого директорату Контртерористичного комітету РБ ООН до 31 грудня 2010 року;
- S/RES/1963 (2010) Продовження мандата Виконавчого директорату Контртерористичного комітету РБ ООН до 31 грудня 2013 року;
- S/RES/2129 (2013) Продовження мандата Виконавчого директорату Контртерористичного комітету РБ ООН до 31 грудня 2017;
- S/RES/2133 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН на її 7101-му засіданні;
- S/RES/2170 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН на її 7242-му засіданні;
- S/RES/2178 (2014) Звернення уваги до проблеми зростання використання іноземних терористичних бойовиків;
- S/RES/2185 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН на її 7317-му засіданні 20 листопада 2014 р.;
- S/RES/2195 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН на її 7351-му засіданні 19 грудня 2014 р.;
- S/RES/2199 (2015) Загрози міжнародному миру і безпеці, створювані терористичними актами, прийнята 12 лютого 2015 р.;
- S/RES/2220 (2015) Про стрілецьку зброю, прийнята 22 травня 2015 р.;
- S/RES/2242 (2015) Про жінок, мир і безпеку, прийнята 13 жовтня 2015 р.;

- S/RES/2249 (2015) Загрози міжнародному миру і безпеці, створювані терористичними актами, прийнята 20 листопада 2015 р.;
- S/RES/2250 (2015) Підтримка міжнародного миру і безпеки, прийнята 9 грудня 2015 р.;
- S/RES/2253 (2015) Загрози міжнародному миру і безпеці, створювані терористичними актами, прийнята 17 грудня 2015 р.;
- S/RES/2255 (2015) Загрози міжнародному миру і безпеці, створювані терористичними актами, була прийнята 21 грудня 2015 р.;

Нарешті у березні 2016 р. Держсекретар США Дж. Керрі заявив, що Сполучені Штати визначили дії ІДІЛ проти меншин населення в Іраку і Сирії як геноцид [210].

Тероризм на теренах МОПМБ і недооцінка ролі поліції ООН у боротьбі з ним. МОПМБ стають мішенню терористів. Як вважають практики МОПМБ, з моменту бомбардування Багдаду (2003) проголошена «неупередженість ООН» не є більше захистом від атак. Навпаки — неурядові сили конфлікту обирають білі авто та блакитні берети навмисною мішенню [211].

Підтверджуючи це, обмежимось прикладами тільки 2015 р.

26 червня 2015 р., ісламістські бойовики вбили тридцять бурундійських солдатів, що служили з місією Африканського Союзу в Сомалі (AMICOM). Інцидент був затьмарений новинами про подальші терористичні акти в Тунісі, Кувейті та Франції. Але, за деякими оцінками, сили AMICOM втратили понад 3000 персоналу в боротьбі за стабілізацію в Сомалі.

У Сирії Фронт Джебхат ан-Нусра взяв в заручники військових зі складу ООН на Голанських висотах.

У Малі ісламісти бойовики вели ефективну партизанську кампанію проти африканських солдатів зі складу військ ООН [212].

Інші свідчення конкретизують, що атаки на півночі Малі здійснюють терористичні групи Аль-Каєди [213].

Напрями боротьби із сучасним тероризмом, що існують, і роль поліції ООН у них. Що ж відбувалося протягом зазначених п'ятнадцяти років у системі МОПМБ? Через погіршення ситуацій на теренах МОПМБ сили ООН мало по малу розпочали використатися у конфлікті (!) проти антиурядових сил, незважаючи, що це є у прямому протиріччі з принципом неупередженості, тобто з основним принципом існування МПОМБ. Виникла навіть ідея створення під

егідою ООН «сил стабілізації». Передбачалося, що «Місію ООН зі стабілізації» буде чітко розмежовано від інших МОПМБ ООН, що вона буде здатною брати участь в наступальних операціях на обмежений термін, але основну увагу буде більш сконцентровано на довгостроковій стабільності. Як така місія буде розглядатися, як прибічник уряду, що існує? Отже, такій місії не обов'язково буде доручено виступити посередником між сторонами. Зауважувалося, що стабілізаційні сили не мають використовувати блакитні каски і білі транспортні засоби, щоб чітко відрізнятися від традиційних МОПМБ ООН [214]. Попри це, виникли прогнози про ймовірність подальшого розмивання меж між МОПМБ, місіями стабілізації і операціями по боротьбі з тероризмом в Африці, швидше за все, під сумішшю мандатів ООН та мандатів регіональних організацій, «незалежно від занепокоєння ООН».

Отже боротьба з тероризмом та насильницьким екстремізмом розпочала «все більше наближатися до центру уваги ООН».

Всередині Секретаріату ООН все більша кількість органів почала включатися до боротьби з тероризмом і насильницьким екстремізмом. Комітет по боротьбі з тероризмом РБ ООН, заснований резолюцією 1373 РБ у 2001 р. відразу після подій 11 вересня, розпочав підготовку рекомендацій, пропозицій щодо норм і стандартів, а також технічну допомогу державам-членам.

У 2005 р. ГС ООН заснував Цільову групу по здійсненню контртерористичних заходів (CTITF). ЇЇ було схваленого державами-членами ГА ООН в рамках Глобальної контртерористичної стратегії, прийнятої у 2006 р. В межах CTITF, було створено Антитерористичний Центр ООН (UNCCT). У 2014 р. Центр отримав пожертвування від Саудівської Аравії в розмірі $ 100 млн., задля зміцнення своїх «інструментів, технологій і методів протистояння і ліквідації загрози тероризму». Він також частково фінансується за рахунок Німеччини, Великої Британії і США. Отже зараз ЦГЗКЗ — UNCCT відповідають за майже половину бюджету Департаменту ООН з політичних питань. Ці кошти спрямовані у першу чергу до МОПМБ ООН в Малі, інших агентств ООН для розробки відповідних проектів, загалом 31.

Конвергенція МОПМБ та порядку денного щодо боротьби з тероризмом відбуваються не тільки на риторичному рівні. Цільова Група CTITF відвідує МОПМБ у Малі, пропонуючи фінансування заходів в межах її компетенції, зокрема розширюючи можливості кампанії щодо роззброєння, демобілізації і реінтеграції (РДР) в Малі, тощо.

Управління забезпечення законності і установ з безпеки (OROLSI) зі складу Департаменту операцій з підтримання миру (ДОПМ) також демонструє велику зацікавленість в розширенні своєї діяльності щодо допомоги державам у запобіганні та боротьбі з насильницьким екстремізмом, навіть тим, де немає МОПМБ. Зокрема, наразі увага звертається на необхідність вдосконалювати систему «роззброєння — демобілізації — реінтеграції» (РДР) до готовності працювати в умовах боротьби з насильницьким екстремізмом, на необхідність адаптувати систему РДР для роботи з іноземними бойовиками-терористами.

Одночасно спостерігається нечіткий розподіл праці між Секретаріатом ООН та іншими її департаментами і установами у цьому питанні. Багато авторів звертають увагу, що ситуація з боротьбою проти тероризму і насильницького екстремізму примушує ООН на здійснення кроків, які драматично поглиблюють протиріччя між діями МОПМБ і основним принципом їх заснування — неупередженістю, що веде до безконтрольного виникнення безлічі правових, етичних, оперативних, репутаційних ризиків для ООН, її працівників, держав-членів і донорів.

Слід зазначити, що роль і завдання поліції ООН в зонах МОПМБ щодо боротьби з тероризмом і насильницьким екстремізмом сьогодні ще не висвітлюються ані на доктринальному рівні у науковій літературі, ані у суспільній свідомості на рівні ЗМІ. На нашу думку, це є пов'язаним з тією обставиною, що наразі світова спільнота стурбована широкомасштабними операціями терористів і проти них на великих теренах, які ведуться військовими силами з обох боків. Звільнення теренів від військових формувань терористів — це справа часу. Воно відбудеться. Але ось що залишиться після:

1) в зонах МОПМБ виникла добре законспірована широко розгалужена міжнародна мережа безжалісних добре озброєних та тренованих сил, до інтересів яких втілення миру на теренах аж ніяк не входить;

2) зазначена мережа бере під свій захист організовану злочинність (як найважливіше економічне джерело свого існування та розвитку);

У зазначеній ситуації, коли поодинокі терористи або їх невеличкі групи ховаються серед місцевого населення, військові підрозділи сил ООН або регіональних сил безпорадні. Наведення порядку у цих умовах — це виключна справа внутрішніх органів держави конфлікту. Але практика свідчить (Косово, Ліберія, Гаїті, Східний Тимор), що

після таких бойових дій спроможних місцевих правоохоронних органів на терені не існує. Отже, після завершення широкомасштабних бойових дій залишається єдина сила, на яку впаде відповідальність за підтримання порядку на терені, зокрема за боротьбу з організованою злочинністю та законспірованим, але вкрай жорстоким транснаціональним тероризмом — це поліція ООН зі складу МОПМБ. На додаток додамо, що поняття «неупередженість миротворців перед сторонами конфлікту» принципово не має сенсу в очах терористів, оскільки для них абсолютно неприйнятною є сама ідея миру в зоні конфлікту. Саме це перетворює учасників МОПМБ, зокрема поліцейських, з випадкових жертв на навмисні цілі.

Чи готова поліція ООН до боротьби з транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ, якщо про це досі не йдеться у жодній настанові для поліції ООН [215] — є питанням більш ніж риторичним.

Необхідність розвитку завдань поліції ООН у зв'язку з поширенням тероризму в МОПМБ. Традиційні цілі, завдання та функції поліції ООН на теренах МОПМБ у питаннях протидії тероризму не повністю відповідають об'єкту та рівню реалізації профільних завдань. Підготовка, розташування і здійснення кожної МОПМБ завжди санкціоновані відповідною резолюцією РБ ООН, як, наприклад: у Боснії і Герцеговині [216, с. 17], у Конго [217], у Ліберії [218].

Така резолюція містить також мандат цієї МОПМБ, який визначає її цілі, завдання та функції. У межах певної МОПМБ, свої цілі, завдання та функції має також і поліція ООН.

Основною метою (головним завданням, телеологічною домінантою) її діяльності є вдосконалення і доведення місцевої поліції та інших правоохоронних агентств на терені МОПМБ до рівня впевненої самодостатності, тобто до здібності здійснювати всі функції щодо забезпечення внутрішнього захисту суспільства без допомоги міжнародних та інших зарубіжних організацій.

Основною функцією поліції ООН у складі МОПМБ є підтримання мирних умов у внутрішньому середовищі держави конфлікту для забезпечення розвитку місцевих власних структур протягом МОПМБ до рівню самодостатності.

У більшості МОПМБ поліція ООН у своєму мандаті не має права на безпосереднє здійснення правоохоронної діяльності: як правило, без зброї, працівники поліції ООН повинні спостерігати і контролювати дії місцевих правоохоронних органів. Ці функції можуть бути роз-

ширені через включення до них навчання і допомоги місцевим правоохоронним органам в різних формах. Отже, міжнародна поліція не може втручатися і запобігати злочинам у ситуаціях, що трапляються. Зазначене невтручання викликає нерозуміння місцевої громадськості і не сприяє підтриманню позитивного образу поліції ООН.

Лише у виняткових випадках міжнародні поліцейські були уповноважені власноруч (тобто не через місцевих поліцейських) з використанням зброї забезпечувати дотримання закону на терені, наприклад, під час передачі передмістя Сараєво від сербів під контроль боснійських мусульман на початку 1996 р., ще у мандаті Місії Тимчасової Адміністрації ООН в Косово, встановленому Резолюцією 1244 (1999) РБ ООН [44] та Адміністрації ООН Перехідного періоду у Східному Тиморі [219]. Отже, це було дозволено (й вимагалося) тільки в умовах, де на початок розташування МОПМБ місцевої поліції не існувало. Окремий випадок, коли у складі Стабілізаційної Місії ООН на Гаїті, встановленою Резолюцією 1542 (2004) РБ ООН [220], поліції ООН також було дозволено носіння і використання вогнепальної зброї, але виключно для самозахисту.

Звідсіля об'єктивується та актуалізується доктринальна, організаційна та нормативна позиція відносно того, що необхідними є розробка, формулювання та міжнародно-правова легалізація нових завдань поліції ООН у зв'язку з боротьбою з сучасним тероризмом на теренах МОПМБ. Безумовно, зазначена вище у цьому параграфі основна ціль поліції ООН на терені МОПМБ: підготовка на терені МОПМБ самодостатньої місцевої поліції, — та основна її функція: підтримання мирних внутрішніх умов у державі до завершення МОПМБ, — мають залишатися без змін. Але, з урахуванням наведених наприкінці підрозділу 4.4.1 методів діяльності та феномену транснаціонального тероризму, вважаємо, що для забезпечення успішності поліції ООН на теренах МОПМБ, її завдання та функції мають бути значно трансформовані у бік розширення, а вимоги до неї — значно поглиблені. Зокрема, у подальшому не може йтися про працю поліції ООН без виконавчої влади, без зброї, без безпосередньої участі у діяльності місцевих правоохоронних структур щодо боротьби з організованою злочинністю та тероризмом, без транснаціональних інформаційних зв'язків поліції ООН, що повинно бути закріплено у відповідних міжнародно-правових документах.

Отже першорядними функціями поліції ООН стосовно боротьби з тероризмом в сучасних умовах МОПМБ, що повинні бути легалізованими, ми вважаємо наступні:

- збір місцевої інформації про діяльність терористів з усіх місцевих джерел;
- збір інформації про транснаціональні зв'язки місцевих терористичних угрупувань і результати цієї взаємодії;
- аналітична обробка зазначеної інформації;
- на її підставі виявлення місць розташування, сил, засобів, зв'язків, прийомів, планів місцевих терористичних угрупувань;
- надання правоохоронним органам держав, які приймають біженців, інформації про зв'язки терористів зони МОПМБ з цими державами та суб'єктами, що розташовані на їх теренах;
- активна участь у процесі «роззброєння-демобілізації-реінтеграції» та пов'язання цієї роботи із суспільно орієнтованою роботою поліції;
- участь у сумісних з місцевими правоохоронними органами операціях проти терористичних угрупувань;
- технічне, інформаційне та організаційне забезпечення захисту місцевих структур влади та інфраструктур від терористичних атак;
- аналогічне забезпечення захисту структур МОПМБ.

Зазначені першорядні функції для своєї реалізації потребують виконання наступних завдань та здійснення функцій забезпечення:

- організація взаємодії з НУО, як національного, так й міжнародного рівнів (МНУО);
- організація безпеки НУО, як національного, так й міжнародного рівнів;
- одержання первинної інформації про тероризм на терені МОПМБ від міжнародних організацій з попередження злочинів (причому, як міжурядових (ММУО) так й МНУО);
- організація Національного бюро Інтерполу (або його аналогу) на терені МОПМБ з моменту розташування МОПМБ;
- підтримання інформаційного зв'язку з Інтерполом;
- постійне виявлення, якого напряму і класу міжнародні фахівці потрібні в МОПМБ для боротьби з організованою злочинністю і тероризмом;
- вимагання для участі у МОПМБ саме необхідних поліцейських фахівців, необхідного рівню, саме з необхідних держав (наприклад, з держав, куди прямує основний потік біженців, або в яких здійснюється вербування бойовиків до лав терористів для терену зазначеної МОПМБ);
- інші.

4.5. Необхідність нових міжнародно-правових рішень для забезпечення ефективності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ

4.5.1. Необхідні умови для успішності діяльності поліції ООН на теренах МОПМБ, охоплених організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом

На підставі даних, наведених у підрозділах 4.2 і 4.3, а також у параграфі 4.4.3, складемо схему складових успіху поліції ООН у складі МОПМБ та з'ясуємо їхню залежність від міжнародно-правових рішень. Схему наведено на Рис. 4.9. Отже, до числа укрупнених складових належить досягнення наступного:

Рис. 4.9. Складові успіху поліції ООН МОПМБ у боротьбі з тероризмом, які потребують міжнародно-правових рішень

A) довіра місцевих суб'єктів до поліції ООН на терні МОПМБ;

B) задовільна загальна моральна обстановка у складі МОПМБ;

C) принципова здатність поліції ООН упоратися зі своїми обов'язками, зокрема протистояти тероризму, на терені МОПМБ;

D) адекватність місцевої правової бази серйозності злочинів, пов'язаних з тероризмом та організованою злочинністю.

Кожна з наведених складових, у свою чергу, є багатокомпонентною. Розглянемо їх докладніше.

A) *Довіра до поліції ООН складається з таких підкомпонентів*:

(a) *Довіра до поліції ООН з боку лідерів та загальної маси обох сторін конфлікту.* Наразі спостерігається тенденція використовувати сили ООН у конфлікті на боці уряду. Тобто йдеться про створення «сил стабілізації», призначених для «тимчасових операцій щодо стабілізації».

Вказується, що ці сили «необов'язково повинні мати у своєму мандаті посередницьку діяльність». Наприклад, у Демократичній Республіці Конго (ДРК) в 2013 р., РБ ООН санкціонувала місію з примусу до миру, доручивши бригадам силового втручання (FIB) «нейтралізацію» певних груп заколотників, що поставило блакитні каски в стан конфлікту з цими збройними групами. Це стало явним порушенням основних принципів, що регулюють МОПМБ ООН, а саме: 1) неупередженості, 2) отримання згоди основних сторін, 3) застосування сили тільки в порядку самооборони або захисту мандата [214].

Останнім часом такі спроби значно похитнули віру в неупередженість сил ООН [221]. Вважаємо, що перш, ніж переходити до такого «застосування» сил ООН, необхідно пам'ятати, що, сама ідея створення МОПМБ ґрунтується на принципі неупередженості міжнародних сил підтримування миру і безпеки, що МОПМБ може бути розташовано тільки на прохання обох сторін конфлікту. Тобто відтепер цю довіру доведеться відновлювати.

Для цього необхідно не тільки у всьому світі відмовитися від практики використання сил ООН на користь одної зі сторін, але також впевнено донести цей факт до усієї світової спільноти. Це може бути здійснено тільки через нормотворчі документи ООН, зокрема через відповідну Конвенцію, яка б відновила основні принципи створення та розташування МОПМБ.

(b) *Успішне здійснення діяльності поліції ООН неможливо без довірливого, поважного ставлення до складу МОПМБ взагалі.* Слід зауважити, що й з цим справи йдуть не дуже гладко. Світовій спіль-

ноті, а також і місцевому населенню держави проведення МОПМБ відомо про корупцію у складі МОПМБ та інших міжнародних організацій, які формально присутні для надання допомоги країнам щодо виходу з кризи після збройних конфліктів. Відомо також і про злочини з боку представників таких організацій проти місцевого населення. У таких загальних умовах є проблеми домогтися співпраці поліції ООН з боку місцевого населення. Отже важливим чинником тут є необхідність подолання злочинності і корупції у складі МОПМБ. Враховуючи той факт, що це питання є досить важливим і об'ємним, йому цілком присвячено розділ 5 дослідження.

(c) *Довіра місцевого населення безпосередньо до поліції ООН* безумовно залежить від чинника (b), але не тільки. Навіть в умовах принципової довіри саме до членів міжнародного складу поліції ООН, потерпіли та свідки намагаються уникнути спілкування з ними через місцевих перекладачів, якими за мандатом МОПМБ комплектуються сили поліції ООН, та яких потерпілі та свідки підозрюють у зв'язках з корумпованими представниками місцевої поліції та безпосередньо зі злочинцями. Цей чинник розглянемо нижче у зв'язку з кадровою складовою (C, a). Зазначена довіра значною мірою залежить також від загальної здатності поліції ООН виконувати свої завдання та здійснювати правоохоронні функції. Тобто спрацьовує зворотний зв'язок: довіра населення сприяє результативності, яка, у свою чергу, сприяє довірі. Отже довірі населення сприяють всі чинники, які сприяють успішності поліції ООН.

(d) *Довіра потерпілих* посідає окреме важливе місце у переліку чинників, які сприяють результативності поліції ООН у складі МОПМБ, оскільки відмова саме потерпілих від співпраці з поліцією детермінує крах кримінальної справи. Пов'язані з цим питання розглянуті більш докладно у підрозділі 4.3. Отже, щоб домогтися готовності потерпілих по справах, пов'язаних з транснаціональною злочинністю, треба мати змогу продемонструвати переваги транснаціональних можливостей поліції над можливостями транснаціональної злочинності.

B) *Загальна моральна обстановка у складі МОПМБ* значно впливає на успіхи поліції ООН на терені МОПМБ. Частково це доведено при обговоренні попередніх чинників. Значною мірою зазначена обстановка визначається рівнем успіхів у боротьбі з корупцією та злочинністю у складі МОПМБ, про що йдеться у розділі 5 дослідження.

C) *Здатність власне поліції ООН упоратися зі своїми обов'язками*, зокрема протистояти тероризму, на терені МОПМБ містить велику низку складових.

(a) *Статусна складова*, тобто статус поліції ООН у складі конкретної МОПМБ корінним чином визначає ступінь залученості, відповідної «втягнутості» поліції ООН безпосередньо у правоохоронну діяльність. В умовах активності транснаціонального тероризму на терені МОПМБ, коли діяльність поліції ООН без виконавчої влади, тобто без повноважень безпосередньо здійснювати правоохоронну діяльність, без права носіння та застосування зброї при виконанні зазначеної діяльності, стає вкрай небезпечною та майже повністю неефективною.

(b) *Кадрова складова* в умовах активної боротьби з транснаціональним тероризмом набуває неабиякого значення. Вкрай потрібними стають досвідчені професіонали по боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом. До того ж, як вказано стосовно чинників (A, c), постає питання мати у складі поліції ООН професійних поліцейських-іноземців, які добре володіють місцевими мовами.

(c) *Комунікаційна складова* має для поліції ООН велике значення від часу підготування МОПМБ, її організації і проведення, й до її завершення. Вона, у свою чергу, містить, на нашу думку, принаймні шість наступних компонентів.

1. *Взаємодія з міжнародними організаціями запобігання злочинності* є вкрай важливою для поліції ООН, від стадії підготування до завершення МОПМБ, оскільки саме вона для забезпечення адекватності сил, структур і міжнародних зв'язків майбутньої МОПМБ може надавати необхідну інформацію стосовно місцевої злочинності та транснаціонального тероризму: їхній якісний та кількісний склад, закордонні зв'язки, методи та засоби. На це питання, ще до розташування МОПМБ, у цій або іншій мірі, повинні мати відповіді регіональні організації щодо попередження злочинів, оскільки вони позиціонують себе саме як експерти з цих питань:

- Міжнародний центр запобігання злочинам [222],
- Європейський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею, пов'язаний з Організацією Об'єднаних Націй [223],
- Інститут Азії та Далекого Сходу Організації Об'єднаних Націй [224],
- Азійський фонд попередження злочинності [225],

- Інститут Латинської Америки з попередження злочинності та поводження з правопорушниками [226],
- Африканський інститут Організації Об'єднаних Націй [227],
- Управління ООН з наркотиків і злочинності [228],
- Міжрегіональний дослідницький центр ООН з питань злочинів та правосуддя [229].

2. *Взаємодія з міжнародними правоохоронними органами (ІНЕТРПОЛ, ЄВРОПОЛ, тощо)* є об'єктивно необхідною для МОПМБ в умовах транснаціонального тероризму. Це підтверджено, зокрема, відкриттям аналога національного бюро Інтерполу у складі МОПМБ у Косово через створення відповідного меморандуму [230]. Але, на жаль, це відбулося через довгих 6 років після розташування зазначеної МОПМБ.

3. *Взаємодія з поліціями тих держав, з яким «співпрацюють» терористи та організовані злочинці з терену МОПМБ*, на нашу думку є обов'язковою умовою успішності боротьби з останніми [231, с. 220]. Проте, на жаль, вона досі не визнається одним з пріоритетів при здійсненні МОПМБ. Це слід вважати однією з причин неефективної боротьби з транснаціональною злочинністю: злочинці на терені МПОМБ демонструють вміле використання своїх транснаціональних зв'язків на відміну від поліції ООН.

4. *Налагоджений зв'язок і відпрацьовані сценарії спільної праці з військовими підрозділами МОПМБ* в екстремальних ситуаціях мають бути невід'ємним атрибутом будь-якої МОПМБ в умовах, коли діячі транснаціонального тероризму можуть стрімко організувати і розпочати масову атаку на установи місцевого уряду та безпосередньо на штаб-квартиру та інші установи МОПМБ, для придушення якої сил поліції ООН може не вистачити.

5. *Взаємодія з населенням в умовах взаємної довіри* могла б бути з одного боку безцінним джерелом інформації для поліції ООН про організовану злочинність та тероризм, а з іншого — могутнім чинником стримування та превенції участі екс-комбатантів та іншої молоді в організованій злочинності та діяльності терористичних груп. Однак, для цього необхідно поглибити участь поліції ООН у процесі роззброєння — демобілізації — реінтеграції екс-комбатантів, а також пов'язати цю участь з системою соціально-орієнтованої діяльності поліції.

6. *Взаємодія з неурядовими організаціями* (національними і МНУО) має стати одним з вельми важливих джерел інформації з багатьох аспектів. У розділі 5 дослідження докладніше доводиться,

що саме НУО надали світовій спільноті першу інформацію про торгівлю людьми в зонах МОПМБ, про корумпованість і злочинність у міжнародному складі МОПМБ, і що саме реакція світової спільноти змусила керівництво ООН нарешті звернути пильну увагу на зазначені внутрішні негаразди і розпочати пошук рішень щодо їх викорінювання. Тут же ми звернемо увагу, що досі не існує безпечних шляхів здійснення безпосередньої взаємодії між НУО та поліцією ООН, хоча вони є вкрай важливими.

(d) *Технічна складова* через негласне поєднання під егідою транснаціонального тероризму злочинців різних МОПМБ і, відповідно, через перехід поліції ООН у складі більшості МОПМБ до статусу «з владними повноваженнями» має зазнати звичайних змін: це апаратура зв'язку, спостереження, здійснення експертиз.

(e) *Моральна складова* стану поліції ООН у значному, якщо не у головному ступені залежить від подолання злочинності та корупції у складі МОПМБ в цілому. Цьому важливому аспекту майже цілком присвячено розділ 5 дослідження.

D) *Адекватність місцевої правової бази* — серйозності злочинів, пов'язаних з тероризмом та організованою злочинністю, завершує перелік чинників, які найсильніше впливають на успішність поліції ООН на теренах МОПМБ. Справа у тому, що діяльність поліції ООН на теренах МОПМБ здійснюється зазвичай за законами, які існували на терені до початку збройного конфлікту. З плином часу у наслідку збройного конфлікту на терені зміцнилася система організованої злочинності, змінився і став більш жорстоким і згубним навіть характер тих самих злочинів, які з поодиноких переросли до масових, трансформованих у системні прояви. Наприклад, торгівля людьми зрослася з торгівлею органами. Отже, через слабку місцеву правову базу навіть бездоганна сумлінна діяльність поліції зводиться нанівець, про що свідчить статистика кількості зафіксованих злочинів, кількості доведення їх до суду, кількості та слабкості вироків. Наприклад, у Косово, де місію ООН було розгорнуто ще в 1999 р., така ситуація триває донині [232]. Отже, забезпечення адекватності правової бази, на підставі якої правосуддя здійснюється на терені МОПМБ, є важливим інституційним чинником.

4.5.2. Міжнародно-правові рішення, необхідні для забезпечення умов успішності боротьби поліції ООН з організованою злочинністю та тероризмом в зонах МОПМБ

На підставі досвіду зауважимо, що проблеми застосування правових норм щодо здійснення операцій ООН з підтримання миру не в останню чергу пов'язані з тим, що розробка документів, що призначені керувати процесом здійснення завдань МОПМБ, у значній мірі ґрунтується на гіпотезі ситуації у країні конфлікту та її розвитку [233, с. 88]. Ознайомлення зі станом справ на місцях та вивчення відповідних міжнародно-правових документів, в тому числі й звітного характеру, свідчать, що частина з наведених у схемі чинників, які визначають ефективність діяльності поліції на терені МОПМБ, принципово не може бути реалізована без відповідних міжнародно-правових рішень самого високого рівню, тобто не може бути реалізована на рівні безпосередньо поліції ООН або навіть МОПМБ в цілому. На розглянутій вище схемі «Складові успіху поліції ООН» (рис. 4.9) блоки, що позначають такі чинники, обведено жирною лінією. На жаль, необхідні рішення досі не прийнято, а, можливо, й не визначено. Розглянемо докладніше їхній вплив на ефективність діяльності поліції ООН та можливий формат їхнього забезпечення на міжнародному рівні.

Заборона участі сил ООН на боці однієї зі сторін конфлікту, що сприятиме поверненню силам МОПМБ ООН репутації неупередженості перед сторонами конфлікту. Як доведено вище, зазначена репутація почала стрімко втрачатися з моменту, коли розпочали реалізовуватись ідеї «обмеженого використання сил ООН» на боці уряду на теренах МОПМБ. Отже, почалося конкретне відмовлення від непохитного досі принципу неупередженості ООН взагалі та МОПМБ зокрема. Оскільки частина сил ООН стала однозначно виступати, як ворожа сторона для сил, які є в опозиції офіційній владі, останні розпочали сприймати всіх представників ООН як своїх ворогів. З цього моменту катастрофічно знизилася ефективність діяльності низки організацій, що працюють під егідою ООН на теренах МОПМБ, не говорячи про те, що всі вони стали прямою військовою мішенню. Отже, з цього моменту блакитні шоломи, блакитні каски та білий колір автомобілів ООН перестали слугувати символом неупередженості і захисту. Слід негайно розпочати повернення силам ООН репутації неупередженості. Необхідно на міжнародно-правовому рівні виключити будь-які заходи щодо

використання сил ООН «для очищення терену від сил опозиції уряду країни», дотримуючись трьох основоположних принципів МОПМБ [234]:

- згода основних сторін конфлікту щодо розташування МОПМБ;
- неупередженість сил МОПМБ стосовно сторін конфлікту;
- незастосування сили з боку МОПМБ, за винятком самооборони і захисту мандата.

Отже, діяльність щодо підтримання миру (зокрема МОПМБ) не слід плутати з примусом до миру, про який йдеться у розділі VII Статуту Організації Об'єднаних Націй. На відміну від діяльності щодо підтримання миру, діяльність з примусу до миру не вимагає згоди основних сторін конфлікту і може застосовувати військові сили на стратегічному або міжнародному рівні, що, як правило, заборонено державам-членам відповідно до статті 2 (4) Статуту, якщо не санкціоновано Радою Безпеки» [235, с. 2]:

Форматом документів, які розв'яжуть це питання, тобто повідомлять світовій спільноті про те, що сили ООН більше не мають застосовуватись на жодному боці збройного конфлікту, мають бути відповідні:

- міжнародна конвенція;
- резолюція РБ ООН;
- мандати всіх МОПМБ ООН;
- резолюції РБ ООН, якими МОПМБ уповноважуються.

Що стосується здійснення функцій підтримки уряду тієї або іншої країни у боротьбі проти озброєної опозиції, якщо ООН вважає таку підтримку доцільною, слід застосовувати сили регіональних міжнародних організацій, військових блоків.

Однак, зауважимо, що зазначена справа «виключення участі сил ООН на жодному з боків конфлікту» є досить тонкою. Є приклади, коли навпаки: невтручання сил ООН,— було також згубним для їх репутації. Отже, не можна припускати порушення міжнародного гуманітарного права жодною зі сторін конфлікту, тобто вбивства і тортури цивільного населення або військовополонених перед очима збройних підрозділів ООН, як це, на жаль, траплялося неодноразово [236], [237]. Таке «невтручання» не відповідало ані здоровому глузду, ані совісті, та на довгі роки запам'яталося, як ганебні сторінки в історії МОПМБ ООН. Щоб підтримувати репутацію сил ООН щодо готовності до боротьби проти кричущих порушень фундаментальних прав людини замало саме моральної готовності.

Необхідна також готовність персоналу та всіх засобів МОПМБ до такої протидії. Така готовність передбачає багато аспектів. Її буде розглянуто нижче.

Міжнародно-правовий статус поліції ООН «з виконавчою владою» є одною з найважливіших складових успіху поліції ООН у складі сучасних МОПМБ. Вище було показано, що досвід попередніх МОПМБ (у Ліберії, на Гаїті, тощо) свідчить, що відсутність виконавчої влади (та зброї) у поліції ООН з одного боку становить її у незрозуміле становище в очах місцевої громадськості, з іншого — не сприяє успіхам у боротьбі зі злочинністю на терені. В умовах же жорстокої боротьби з тероризмом при такому статусі поліції ООН ситуація значно погіршується. На жаль, навіть попри десяток років після нашого власного досвіду, «Доповідь незалежної групи високого рівня з питань операцій з підтримання миру», що її опубліковано у 2016 р., досі констатує: «Занадто часто мандати і місії створюються на основі шаблонів, замість того, щоб формуватися для підтримки політичних стратегій, які б відповідали конкретним ситуаціям» [238].

Статус поліції ООН «з виконавчою владою» (та зі зброєю) і відповідні права мають бути визначені у наступних документах:

- у мандатах МОПМБ, як, наприклад це було у мандаті Місії Тимчасової Адміністрації ООН в Косово, встановленому Резолюцією 1244 (1999) РБ ООН [44] та Адміністрації ООН Перехідного періоду у Східному Тиморі [219].

Отже, зазначені положення у мандатах МОПМБ мають бути ухвалені РБ ООН.

Стримування корупції та злочинності у міжнародному складі всіх МОПМБ ООН є нагальною проблемою, особливо в умовах поширення тероризму в їх регіонах. Ці явища, на жаль, є досить масовими. Вони утворюють свій негативний потужний вплив на довіру до МОПМБ взагалі, на довіру до поліції ООН зокрема, на загальне моральне становище на терені МОПМБ, на моральну складову здатності поліції ООН здійснювати свої функції та виконувати завдання. Для поліпшення зазначеної ситуації потрібні жорсткі фундаментальні міжнародно-правові рішення на рівні керівництва ООН та їх неухильне виконання. Цім питанням цілком присвячено розділ 5.

Життєво необхідною для роботи поліції ООН в умовах боротьби з тероризмом є низка комунікаційних компонентів.

Взаємодію поліції ООН з міжнародними організаціями запобігання злочинності вкрай необхідною налагодити з метою викори-

стання інформації, якою вони володіють, особливо на стадії підготовки чергової МОПМБ. Зазначені організації позиціонують себе, як регіональні експерти з питань організованої злочинності та її подолання: Міжнародний центр з попередження злочинності (Монреаль, Канада) [222], Європейський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею (Гельсінкі, Фінляндія) [223], Інститут Організації Об'єднаних Націй по Азії і Далекому Сходу з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (Відень, Австрія) [224], Азійська фундація з попередження злочинності (Токіо, Японія) [225], Латиноамериканський інститут Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками (Відень, Австрія) [226], Африканський Інститут Організації Об'єднаних Націй щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками (Кампала, Уганда) [227], Управління ООН по боротьбі з наркотиками та організованою злочинністю (Відень, Австрія) [228], Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності і юстиції (Турин, Італія) [229]. Ми наполягаємо, що при розташуванні чергової МОПМБ потрібна саме така інформація [239, с. 105]:

- переважні види організованої злочинності на терені;
- держави світу, з якими ця злочинність має міжнародні зв'язки;
- тощо.

Саме нестача такої інформації з'явилася, наприклад, причиною створення та відсилання поліції ООН до МОПМБ в Ліберії та на Гаїті без виконавчої влади з усіма наслідками.

Взаємодія поліції ООН зі складу МОПМБ з міжнародними правоохоронними органами (ІНТЕРПОЛ, СЕПОЛ, тощо) безпосередньо від моменту розташування МОПМБ. Саме життя довело необхідність таких зв'язків. Тому аналог національного бюро Інтерполу було утворено у штаб-квартирі поліції ООН у МОПМБ у Косово [126], але, на жаль, на шостому році існування МОПМБ. Отже, ми наполягаємо, що тісна взаємодія між поліцією ООН на терені МОПМБ з міжнародними правоохоронними органами має активно починатися з моменту розгортання МОПМБ, але для цього така взаємодія повинна готуватися заздалегідь, тобто ще до розгортання МОПМБ [238, с. 56].

Взаємодія поліції ООН зі складу конкретних МОПМБ з національними поліціями держав, в яких помічена активність злочинців (зокрема, терористів) з терену даної МПОМБ. Ми неодноразово

зауважували, що важка робота по боротьбі з транснаціональною торгівлею людьми на теренах МОПМБ довела необхідність прямих контактів із зазначеними поліціями [240, с. 150]. На жаль, досі немає яскравих прикладів таких контактів. Нагадуємо, що саму ідею негайно розпочати у XXI столітті тісну міжнародну співпрацю поліції висловив у 2002 р. Кофі Аннан, Генеральний Секретар ООН того часу, у своїй передмові до «Конвенції про транснаціональну організовану злочинність» [242, с. iv]. Ми же зауважуємо, що необхідність цієї взаємодії у повному обсязі стосується також і поліції ООН на теренах МОПМБ і стрімко зростає в умовах боротьби з транснаціональним тероризмом. Отже, ми вважаємо, що Дивізіону поліції зі складу ДОПМ необхідно розробити типові схеми міжнародних угод щодо організації взаємодії МОПМБ з національними організаціями попередження злочинності держав, куди прямує потік біженців з терену зазначеної МОПМБ, а також всебічно сприяти здійсненню такої взаємодії [243, с. 106].

Взаємодія поліції ООН з військовими підрозділами складу МОПМБ. Події у низці країн довели, що останнім часом могутні терористичні угрупування до арсеналу своїх заходів включили масові організовані дії рівню військових операцій. Вірогідність спроб здійснення таких операцій не можна виключати у будь-якій МОПМБ. Саме тому мають бути ретельно відпрацьовані не тільки сам зв'язок, але й сценарії сумісних дій поліції і військових. Однак, для здійснення такої підготовки потрібні керівні вказівки та методичні розробки щодо організації такої колаборації з Департаменту операцій ООН з підтримання миру та Департаменту польової підтримки операцій ООН.

Взаємодія поліції ООН з неурядовими організаціями (НУО) є вкрай необхідною для одержання поліцією ООН найціннішої інформації про стан справ на терені МОПМБ. Як вказано у підрозділі 4.2 і буде докладно доведено у розділі 5, саме ці організації звернули увагу світової спільноти на жахливі проблеми з порушенням прав людини на теренах МОПМБ, які до цього чомусь не потрапляли до зору жодної служби МОПМБ ООН. Саме НУО мають свої очі там, куди не потрапляють ані військові, ані поліцейські ООН. До того ж НУО відмовляються закривати очі на порушення прав людини та на корупцію з боку персоналу ООН, чого, на жаль, не доводиться казати про служби самої ООН. Проте взаємодія НУО з силовими службами ООН, зокрема з військовими та поліцією, є вкрай проблематичною через те, що неурядовим організаціям довіряють

всі, і доти вони надають гуманітарну допомогу стражденним на всіх сторонах конфлікту. Будь-які відверті контакти з поліцією або військовими не тільки позбавляють їх довіри, але й перетворюють на жертви майбутніх нападів. Слід зазначити, що НУО й без того часто-густо стають жертвами злочинних угрупувань, тому потребують захисту. Отже, і поліції ООН, і НУО вкрай необхідні добре розроблені інструкції зі сценаріями та інші рекомендації щодо взаємодії. Зі свого боку, ми вважаємо за першочергові для поліції ООН та інших силових структур МОПМБ такі завдання [244, с. 85]:

1) здійснювати ретельний облік ГО та ОЗПЛ в регіоні МОПМБ;

2) уникати відкритого контакту з ними, окрім випадків здійснення захисту;

3) протягом патрулювань приховано контролювати стан офісів ГО;

4) підтримувати з ними прихований інформаційний зв'язок;

5) знати плани їх операцій та для захисту ГО та ОЗПЛ, неподалік від місць їх операцій розташовувати свої сили без формального зв'язку з операціями;

6) для негайного виклику силової допомоги забезпечити ГО та ОЗПЛ найсучаснішими технічними засобами;

7) між поліцією та військовими формуваннями тримати надійний зв'язок — для виклику військової малої авіації — у випадках нападу на офіси ГО, куди автотранспорт поліції ООН не може дістатися вчасно.

Безумовно, розробка зазначених інструкцій потребує ретельної роботи міжнародних юристів та інших фахівців, зокрема, під егідою Департаменту операцій з підтримання миру ООН, а також Департаменту польової підтримки.

Вдосконалення прес-служби Комісарів поліції ООН (в усіх МОПМБ). Ми наполягаємо, що вони мають бути організовані таким чином, щоб до хвилин своєчасно відслідковувати зміст усіх місцевих видань, а також підтримувати оперативні зв'язки з керівниками місцевих громад — для негайного повідомлення про непідтверджені місцеві публікації з метою запобігти спонтанному вибуху громади [245, с. 180].

Участь поліції ООН у процесі «роззброєння — демобілізації — реінтеграції» екс-комбатантів. Пояснення значення, сутності і організаціях, які беруть участь в організації процесу «роззброєння — демобілізації — реінтеграції» (РДР) екс-комбатантів буде

детально розглянуто у підрозділі 4.5.3. Певну роль у цьому процесі відіграє і поліція ООН. Проте ми наполягаємо на необхідності поширення її задач у зазначеному процесі. І це поширення доцільно ув'язати із вдосконаленням соціально-орієнтованої і соціально-реабілітаційною роботи поліції (зокрема поліції ООН) на терені.

Соціально-орієнтована і соціально-реабілітаційна діяльність поліції має відігравати вирішальну роль саме на теренах МОПМБ та, у першу чергу, у пов'язуванні її з процесом «роззброєння — демобілізації — реінтеграції» екс-комбатантів. Справа у тому, що саме екс-комбатанти часто-густо стають поживним середовищем та майбутнім кадровим складом як для організованої злочинності, так і для тероризму. Позбавлені свого високого статусу часів збройного конфлікту, вони після тривалого конфлікту не мають навіть цивільної спеціальності. Безвихідь та безпорадність призводять до ненависті до оточення, штовхають до кіл, які готові добре платити за військові навички та готовність не ставити зайвих запитань. Ми вважаємо, що для уникнення такого розвороту подій у долях багатьох осіб, на теренах МОПМБ необхідно поєднати роботу щодо РДР та щодо соціально-орієнтованої роботи поліції в контексті початку їх соціальної реабілітації. В результаті такого поєднання екс-комбатанти мають не тільки отримати цивільні спеціальності, але й отримати робочі місця, і, на чому ми наголошуємо, місця у системі громадської боротьби з поширенням злочинності на терені [246, с. 214]. Ми наполягаємо, що створення такої системи з поважних осіб місцевої громадськості та екс-комбатантів є вкрай необхідним та може стати важливим важелем у боротьбі проти розповсюдження організованої злочинності та тероризму. Але таких систем наразі на існує. Ми вважаємо і наполягаємо, що створення таких систем не має альтернативи. Також ми вважаємо, що центральну роль у розвитку ідеї створення цивільних систем протидії злочинності і тероризму має відігравати Дивізіон поліції Департаменту операцій ООН з підтримання миру, але із залученням правознавців, зокрема, правознавців-міжнародників, оскільки саме цей департамент впроваджуватиме зазначені ідеї у реалії теренів МОПМБ.

Отже, коротко кажучи, ми наполягаємо, що боротьба в зонах МПОМБ зі злочинністю взагалі та з організованою транснаціональною організованою злочинністю зокрема має свою специфіку [247, с. 143].

Ми вважаємо, що, розробляючи комплексний підхід до проблеми викорінювання транснаціональної організованої злочинності в

зонах МОПМБ, слід, по-перше, зазначити, що боротьба з нею неминуче має стати однією з найважливіших цілей МОПМБ, що сучасні МОПМБ необхідно повністю перебудувати з таких, що мають механізм суто для реакції на насильницькі конфлікти, на такі, що повністю володіють всеосяжною стратегією для стабілізації суспільства, в тому числі заходами щодо усунення та викорінення організованої транснаціональної злочинності [248, с. 44].

У цьому напрямі ми пропонуємо такі першочергові заходи [249, с. 137]:

1. Створення системи взаємодії цивільної поліції ООН в зонах МОПМБ з національними поліцейськими силами країн, в яких кримінальні емісари з цих зон створюють міжнародні злочинні зв'язки, є неминучим вимогою нашого часу.

2. Експертиза та фактичні дані Управління з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) повинні застосовуватися для виявлення зовнішніх держав (стосовно зон МОПМБ), з поліцією яких поліція ООН повинна співпрацювати.

3. ДПКО має розробити модель угоди про співробітництво між цивільною поліцією МОПМБ та поліцією гіпотетичної країни у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Зазначена модель угоди повинна бути обговорена Радою Безпеки і затверджена відповідною резолюцією. Після цього ця модель повинна застосовуватись для складання відповідних договорів між конкретними МОПМБ та зацікавленими державами.

4. Необхідні заходи повинні бути розроблені, щоб мотивувати колишніх комбатантів підтримувати правопорядок у регіоні та запобігати їх участі в кримінальних структурах. Для цих цілей в рамках будь-якої МОПМБ зусилля компонентів ООН повинні бути об'єднані: поліція ООН, УНЗ ООН та Програма розвитку ООН. Видається доцільним призначити координатором цивільну поліцію ООН, оскільки, з одного боку, вона буде повинна брати участь у всіх етапах програми РДР, а з іншого боку, її робота заснована на тісній взаємодії з місцевими громадами.

4.5.3. Міжнародно-правові рішення, необхідні для взаємного пов'язання соціально-орієнтованої роботи поліції ООН та програми «роззброєння-демобілізації-реінтеграції» в зонах МОПМБ з метою залучання екс-комбатантів до боротьби проти організованої злочинності та тероризму

Сутність соціально-орієнтованої роботи поліції та її впровадження у МОПМБ. Протягом останніх десятиріч у розвинених державах широко і цілеспрямовано впроваджується та надає певних успіхів стратегія так званої «соціально-орієнтованої роботи поліції» (СОРП) «community policing» [250]. Це досить складна система, яка потребує кардинальних змін у ставленні до задач правоохоронної служби. Її сутність полягає у заміні діяльності, яка спрямована на «обслуговування викликів», на так звану «проактивну діяльність», яка містить широкомасштабну профілактику при міцній взаємодії з місцевою громадою, основаній на зробленій повазі та довірі громади до поліції. Ефект має досягатися за рахунок тісних партнерських стосунків всіх ланок поліції з громадою. Великої уваги СОРП приділяють у США: тут її впровадження здійснюється під егідою Департаменту юстиції [251].

Сучасні видання зберігають багато прикладів успіхів поліції від впровадження СОРП в США, державах Європи, Африки. Українські науковці О. А. Мартиненко [252, с. 6], Т. О. Матюхіна [253], В. О. Заросило [254] також вважають СОРП провідним напрямом вдосконалення системи правоохоронних органів. У докторському дисертаційному дослідженні О. Ю. Синявської навіть розглядалася застосовність СОРП в Україні [255].

Але конкретні дослідження зарубіжних авторів доводять, що сьогодні навіть не кожна стабільна розвинена держава відповідає умовам, без виконання яких впровадження СОРП залишається формальним та позитивних результатів не надає [256]. Попри це, Департамент ООН з підтримання миру прагне надійного впровадження СОРП на терені кожної МОПМ. Через це наразі значну кількість робіт зарубіжних науковців присвячено розгляду процесів впровадження СОРП у діяльність поліції ООН безпосередньо на теренах МОПМБ [257]. Отже, розробка і впровадження рекомендацій щодо побудови місцевих поліцій в зонах МОПМБ на принципах партнерських відносин з громадами має велике гносеологічне, аксіологічне, методологічне і, головне, праксеологічне значення [258, с. 198].

Проте, з урахуванням нашого досвіду, ми вважаємо, що, перш, ніж почати підвищення ефективності МОПМБ шляхом впровадження в діяльність цивільної поліції ООН сучасної філософії партнерських відносин між поліцією і громадою, необхідно забезпечити виконання низки міжнародно-правових кроків [259, с. 138]:

1. Департаменту операцій ООН з підтримання миру необхідно розробити, поширити і впровадити в практичну діяльність цивільної поліції ООН у всіх МОПМБ — «Посібник з впровадження філософії партнерських відносин між поліцією і громадою в зонах МОПМБ». У ньому має бути врахований основний досвід по їх використанню для зниження рівня злочинності за допомогою місцевих громад, а також по найбільш ефективному впровадженню партнерських відносин між поліцією і громадою в умовах МОПМБ з урахуванням етнічних, релігійних, економічних та інших чинників. За форматом і по суті викладу видання повинно бути схоже з таким з основних питань діяльності цивільної поліції ООН [260]. Крім того, доцільно підготувати це ж в форматі Інтернет-видання. Розроблене видання рекомендувати для вивчення у національних поліціях для підготовки національних кадрів для успішної участі у МОПМБ.

2. Департаменту операцій ООН з підтримання миру систему тестування національних поліцейських кадрів для участі в МОПМБ доцільно доповнити тестом на знання і вміння працювати відповідно з філософією партнерських відносин між поліцією і громадою.

3. При впровадженні філософії партнерських відносин між поліцією і громадою в зоні МОПМБ, широко, але акуратно використовувати взаємодію зі структурами місцевих громад — для подолання антагоністичних настроїв між громадами на всіх рівнях: від міжособистісного до між громадами.

4. Департаменту операцій ООН з підтримання миру вжити необхідних заходів щодо об'єднання зусиль UNISEF і Дивізіону поліції (по лінії зміцнення партнерських відносин між поліцією і громадою) в здійсненні процесу «Роззброєння — демобілізація — реінтеграція» і процесу залучення молодих екс-комбатантів до системи добровільної допомоги у підтримці правопорядку.

Програма роззброєння-демобілізації-реінтеграції (РДР). Одночасно на теренах МОПМБ виникла специфічна проблема, яка супроводжує довготривалі збройні конфлікти. Справа полягає у тому, що у зазначених зонах помітною частиною громади є колишні учасники бойових дій, «екс-комбатанти». Після тривалих

збройних конфліктів цю категорію осіб здебільшого становлять молоді люди без цивільного фаху, тобто без засобів існування. У своїй праці «Роль колишніх комбатантів та ветеранів у насильстві в перехідних суспільствах» [146] Д. Ґуін'яї роз'яснює, яким чином молодь після участі у довготривалих збройних конфліктах потрапляє до лав злочинності. Він налічує досить чинників, що підштовхують колишнього комбатанта на цей шлях. За час довготривалого конфлікту молода людина навчилася добре володіти зброєю, повелівати всіма, хто без зброї, відчувати себе особою, справа честі якої — боротьба за вітчизну, особою, яка у цьому сенсі завоювала собі повагу і певні привілеї у повоєнному житті. Проте реальність життя після бойових дій жорстоко руйнує ці райдужні передчуття. Молоді люди, які під тим чи іншим приводом ухилилися від участі у збройному конфлікті, не марнували часу, за кордоном одержали затребувані професії та, повернувшись, зайняли гідні позиції у суспільстві. Проте колишні комбатанти залишилися в економічному сенсі — без роботи та надій на працевлаштування, а у психологічному — без поваги і привілей з боку суспільства за тяготи і турботи бойового часу, та з бажанням помститися за занапащену долю. Сьогодні деякі з них готові пожертвувати здоров'ям і життям багатьох інших осіб заради підвищення власного статусу чи економічного становища. Щоб виправити ситуацію необхідною є освіта (на прикладах, тощо), яка має переконати їх у безперспективності такого вибору для особистості, родини, держави. До важливих чинників утримання екс-комбатантів від участі в організованій злочинності належить питання моральної реабілітації їх у власних очах та перед суспільством.

Протягом останніх 20 років зазначена проблема заявила про себе досить гучно, і світова спільнота відреагувала розробкою «Програми роззброєння — демобілізації — реінтеграції до суспільства» (РДР) [261]. У своєму аналізі А. Караме роз'яснює сутність цієї програми [262].

Отже система РДР, присвячена поверненню колишніх учасників довготривалих збройних конфліктів до мирного життя, — це низка взаємопов'язаних процесів роззброєння, демобілізації та наступної реінтеграції їх до суспільства. Перший етап — «роззброєння» — це фізичне усунення бойових засобів від колишніх сторін конфлікту (зброя, боєприпаси тощо). Роззброєння екс-комбатантів здійснюється з виплатою деяких коштів за факт складання бойової вогнепальної зброї (незалежно від кількості одиниць). Другий етап —

«демобілізація» — це розпуск збройних груп, ліквідація структури бойових формувань. Третій етап — «реінтеграція» — це процес повернення колишніх комбатантів до громадянського суспільства, тобто процес їх своєрідної соціалізації, зокрема, з метою запобігти можливості відродження збройного конфлікту. На цьому етапі екс-комбатантам здійснюють психологічне обстеження, надають можливість безкоштовно опанувати на вибір одну з гідних цивільних професій короткого терміну навчання.

Сьогодні у процесі РДР беруть участь 16 (шістнадцять) управлінь та підрозділів ООН. Процесу приділяється неабияке значення. Наприклад, протягом одного тільки 2004 року РБ ООН підготувала 12 Резолюцій щодо вдосконалення системи РДР — за номерами: 1522 (ДР Конго), 1528 (Кот-д'Івуар), 1536 (Афганістан), 1537 (Сьєрра-Леоне), 1545 (Бурунді), 1561 (Ліберія), 1562 (Сьєрра-Леоне), 1563 (Афганістан), 1565 (ДР Конго), 1571 (Гаїті), 1579 (Ліберія), 1584 (Кот-д'Івуар) [263]. У випадках особливо довготривалих конфліктів, як, наприклад, у Ліберії (14 років), програма доповнюється ще передостаннім етапом психічної та соціальної реабілітації.

У своїх дослідженнях М. Фусато звертає увагу на необхідність додержуватись специфічних вимог щодо здійснення кожного етапу РДР [264]. Так, наприклад, безглуздо намагатися здійснювати роззброєння одної з ворогуючих фракцій, не забезпечивши синхронність здійснення цього процесу, а також не забезпечивши захист територій, що підлягають роззброєнню, від можливого озброєного вторгнення з боку сусідніх країн. Висвітлюються також проблеми організації безпосередньо процесу: наприклад, що процесом не завжди охоплюються жінки та комбатанти-діти, тощо.

Проблеми реалізації Програми РДР. Проте, це — не єдині проблеми впровадження РДР. Зазначений вище Д. Ґуін'яї звертає увагу, що, незважаючи на всю роботу щодо здійснення РДР, є чисельні приклади, що, не знайшовши свого місця у цивільному житті, багато екс-комбатантів повертаються до використання своїх бойових навичок та зброї, потрапляючи до лав організованої злочинності [146].

Отже, на підставі спілкування з екс-комбатантами, суттєвим недоліком сучасних систем реінтеграції екс-комбатантів до мирного суспільства ми вважаємо неврахування та невикористання вкрай важливого психологічного чинника — високої самооцінки їх, як військових професіоналів, якої вони набули протягом довготривалого збройного конфлікту [265, с. 210]. Отак, протягом

тривалих бойових дій комбатант набув певного рівню військового професіоналізму, звик впливати на оточення. Він звик також, що його автомат забезпечить йому харчування, ліки, тощо. Отже, він мав впевненість, що сьогодні і завтра він матиме гідне (на його думку комбатанта) місце серед людей, якщо виживе. Та в одну мить, з моменту завершення війни, для нього все перевернулось: його однолітки, котрі через ті чи інші обставини не брали участь у бойових діях, та, може, одержали освіту за кордоном, професійні навички та більш-менш престижну роботу, — одержали фактичній суспільний статус набагато вище за колишнього комбатанта, який проливав кров, захищаючи (як йому вселяли) співвітчизників (чи братів по релігії, тощо), набуваючи певні заслуги перед ними. Навіть, якщо він охоплений процесом РДР та йому дадуть будь-яких професійних навичок, його статус у суспільстві — низький. На нашу думку, перспектива втратити свою високу самооцінку призводить екс-комбатанта до глибокої психологічної кризи [266, с. 149]. У першу чергу саме цей психологічний чинник: протиріччя між суспільним статусом протягом участі у бойових діях та по їх завершенні, — може штовхнути колишнього комбатанта-професіонала на шлях злочинності, на шлях відстоювання свого попереднього статусу у нових мирних умовах, але зі застосуванням своїх військових навичок.

При цьому вважаємо, що набуті протягом участі у бойових діях такі професійні риси, як дисциплінованість, вимогливість до себе та інших, усвідомлення своєї відповідальності за події у навколишньому середовищі, гордість за свою попередню участь у боротьбі за інтереси свого оточення, — могли б спрацювати важливим позитивним чинником у спрямуванні екс-комбатанта на шлях підтримання правопорядку в оточенні протягом мирного часу.

Недоліки реалізації РДР. З урахуванням наведеного, а також ознайомившись у декількох МОПМБ з системою впровадження РДР, вважаємо, що зазначена програма має суттєві недоліки:

1) вона не повністю враховує та відпрацьовує негативні та позитивні аспекти «психологічного чинника» екс-комбатанта;

2) у процесі РДР не помітна участь Управління ООН з наркотиків та злочинності, хоча на останньому етапі РДР (реабілітація та повернення до суспільства) комбатантам вкрай необхідне вселяння мотивованої та обґрунтованої впевненості, що участь у злочинності є згубною для країни взагалі, для особистості комбатанта та його родини.

3) на цьому ж етапі РДР не передбачено участь поліції ООН щодо створення підґрунтя для подальшої участі колишніх комбатантів у СОРП з боку громади.

4) не передбачено єдиної системи протидії організованій злочинності з боку екс-комбатантів після проходження кожним з них програми РДР.

Необхідність поєднання РДР та СОРП. Системний аналіз відповідних документів профільного характеру та спостереження за їх реалізацією безпосередньо у складі МОПМБ в Ліберії висвітлили, що подолання зазначених недоліків здійснення РДР важливо починати з того, щоб з першого етапу РДР (роззброєння) з екс-комбатантами проводилась необхідна психологічно-орієнтуюча робота, щоб ним надали можливість відчувати, що їх заслуги будуть враховані. Протягом останнього етапу РДР слід здійснити необхідне зближення екс-комбатантів з авторитетними особами місцевої громади з тим, щоб вони відчували з одного боку шанобливе ставлення громади до них, та з іншого — свою відповідальність за ситуацію в оточенні (та в першу чергу — відповідальність за особисту гідну поведінку в оточенні). Звісно, при цьому важливо, щоб на терені впроваджувалася система СОРП, та щоб поряд зі взаємною повагою екс-комбатанта і громади прищеплювалася повага до порядку, закону і поліції. Але в умовах, коли в зоні МОПМБ місцева поліція тільки-но створюється, завдання щодо створення системи СОРП в оточенні покладається саме на поліцію ООН. Саме на неї має покладатися відповідальність за створення такого режиму СОРП, при якому саме екс-комбатанти у тісній взаємодії між собою, з авторитетними особами місцевої громади та поліцією ООН протягом майже 24 години (тобто протягом свого робочого, навчального та вільного часу) допомагали б зберігати оточення від розростання організованої злочинності.

Такий результат повністю відповідав би цілям РДР та СОРП. Але його може бути досягнуто тільки після тісного поєднання програми РДР та системи СОРП, тобто у наслідку ретельного взаємного урахування і доповнення їхніх завдань, планів та ресурсів.

Ідея створення добровільних товариств підтримання правопорядку у громадах на теренах МОПМБ. Ретельне вивчення ситуацій в постконфліктних зонах свідчить, що тамтешні соціальні умови ставлять екс-комбатанта по завершенні роботи з ним програми РДР перед непростим вибором:

- або піддатися прихованому жорстокому тиску з боку організованої злочинності (чи місцевих терористичних організацій) і потрапити до їхніх лав;
- або намагатися самотужки протистояти такому тиску.

Додамо до зазначеного фактичного тиску вказаний вище власний психологічний стан людини, яка відчула себе аутсайдером серед однолітків, які досягли успіху у мирному житті саме через те, що ухилилися від турбот і ризиків бойових дій. На жаль, в умовах зміцнілої організованої злочинності та, тим паче, тероризму, третьої опції (тобто простої чесної роботи на користь громади) не існує. Отже, спроби чесних одинаків після РДР протистояти втягуванню до організованої злочинності часто-густо завершуються трагічно.

Саме усвідомлення такого стану справ на терені однозначно підводить нас до ідеї, що просування особи «за конвеєром РДР» не повинне завершуватись для неї «викиданням в нікуди» — до самостійного протистояння втягуванню до злочинності.

Все це привело нас до висновку, що для відвоювання екс-комбатантів у злочинності необхідно створювати добровільні асоціації (товариства) підтримання правопорядку на теренах громад та залучати до них екс-комбатантів, апелюючи до таких їхніх професійних якостей, як дисциплінованість, стійкість, відданість вітчизні, що є необхідними для збереження правопорядку [267, с. 211]. Зрозуміло, що створення і контролювання зазначених товариств найбільш відповідає телеології завдань поліції ООН і цілком полягає в межах сучасної філософії соціально-орієнтованої діяльності поліції (СОРП).

Зауважимо, що зазначених товариств на теренах МОПМБ досі не існує. Проте, вважаємо, їх всюдисущість на терені МОПМБ має значною мірою підірвати умови існування там організованої злочинності.

Вимоги щодо створення і контролю добровільних товариств підтримання правопорядку на терені МОПМБ. Поліція ООН (а по завершенні МОПМБ — місцева поліція) має ретельно контролювати додержання товариством наступних принципів:

1) членство не повинно замикатися саме на екс-комбатантах;
2) діяльність виключно в межах правового поля;
3) неозброєність;
4) узгодження персоналій нових членів з поліцією;
5) повна інформованість поліції про діяльність товариства;

6) періодичне інструктування по навичках, прийомах, по стану оперативної обстановки в регіоні (в межах компетенції товариства) — з боку поліції;

7) застосування системи внутрішньої субординації на підставі той, яку екс-комбатанти мали протягом участі у війні.

Участь у товаристві висуне перед його членом певні вимоги та накладе обов'язки, але й надасть певні переваги:

- його буде позбавлено одинокості при вирішенні власних соціальних та інших проблем;
- буде відновлено повагу до його заслуг протягом бойових дій;
- буде піднятий статус колишніх командирів у громаді, незважаючи на рівень їх працевлаштування у цивільному житті;
- це надасть їм стимул для боротьби проти злочинності, але не проти суспільства;
- надасть їм впевненість у правильності змін, що відбуваються під егідою ООН.

Організація створення зазначених добровільних товариств має здійснюватись висококваліфікованими професіоналами багатьох галузей:

- міжнародного права;
- кримінального та адміністративного права;
- психології екс-комбатантів;
- психології молоді;
- організації та функціонування громадських асоціацій;
- низки поліцейських фахів.

Вона потребує також чітких інструктивних матеріалів з боку міжнародної поліції.

Зауважимо, що будь-які хиби у цій діяльності можуть або відштовхнути можливих членів, або навіть гірше — дозволити професійним злочинцям чи терористам перетворити ці товариства на вогнища злочинності.

Міжнародно-правові рішення для запобігання на теренах МОПМБ участі екс-комбатантів в організованій злочинності та у тероризмі. Отже, стосовно ефективного запобігання на теренах МОПМБ участі екс-комбатантів в організованій злочинності та у тероризмі ми пропонуємо наступні рішення:

1) поєднання Програми роззброєння-демобілізації-реінтеграції (РДР) і філософії соціально-орієнтованої роботи поліції (СОРП) «community policing»;

2) залучання експертів Офісу ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) до участі у Програмі РДР;

3) створення Добровільних товариств підтримання правопорядку (ДТПП) у громадах на теренах МОПМБ.

Вважаємо, що кожне із запропонованих рішень по своїй значущості майже дорівнює раніше запропонованим рішенням, які активно впроваджуються на теренах МОПМБ, таким, як Програма РДР, Програма поширення СОРП.

Нагадаємо, що, з одного боку, розвиток та підтвердження ефективності філософії СОРП навіть у розвинених та стабільних державах вимагали величезної праці, починаючи з середини 90-х років попереднього століття, та вкладення неабияких коштів. Окремі додаткові зусилля, кошти та міжнародно-правові рішення було додано для початку впровадження філософії СОРП на теренах МОПМБ. З іншого боку, не говорячи навіть про історію і всебічну трудомісткість розробки Програми РДР, над її здійсненням на теренах МОПМБ наразі одночасно працюють до шістнадцяти (16) міжнародних організацій. До десяти резолюцій Ради Безпеки ООН на рік керують процесом її впровадження і вдосконалення у різних МОПМБ.

Саме тому розвиток РДР та СОРП на терені МОПМБ на зустріч одне одному з метою більш ефективної підготовки екс-комбатанта до активного неприйняття, відторгнення навіть самої ідеї участі у злочинності, з метою більш надійного створення середовища, яке б сприяло такому вибору, вартий того, щоб здійснити певні зусилля з боку світової спільноти.

Отже, сама ідея поєднання РДР і СОРП потребує розгляду у Дивізіоні поліції Департаменту операцій ООН з підтримання миру, подальшої відповідної Резолюції РБ ООН. Деталізація участі поліції ООН на різних етапах РДР також потребує підтвердження з боку РБ ООН.

Вважаємо за доречно участь експертів УНЗ ООН у програмі РДР на етапі «реінтеграції». Ніхто, окрім них, не зможе на конкретних актуальних прикладах доступно довести екс-комбатантам безперспективність і згубність для них та їхніх родин їхньої участі в організованій злочинності. Роз'яснити ним підступність, брехливість, неспроможність та істинні цілі «ідей» тероризму: як місцевого так і транснаціонального. Оскільки така участь потребує певного пересування коштів світової спільноти, впровадження релевантних рішень також потребує відповідного погодження та вказівки з боку РБ ООН у вигляді відповідних резолюцій.

Найбільш вагомою своєю пропозицією, яка, до речі, має ґрунтуватися на двох попередніх, вважаємо ідею створення Добровільних товариств підтримання правопорядку (ДТПП) з мешканців-членів громад, зокрема, екс-комбатантів, на теренах МОПМБ. Зазначена пропозиція уявляється вкрай актуальною та продуктивною наразі через виникнення на теренах МОПБМ розповсюджених мереж організованої злочинності та тероризму. Ми пропонуємо створити таку систему, щоб екс-комбатанта, по завершенні ним Програми РДР, першими на вулиці зустрічали не представники організованої злочинності та тероризму зі своїми смертельно нав'язливими пропозиціями, але представники ДТПП, забезпечуючи захист від них. При всій її привабливості, зазначену ідею не можливо здійснити саме силами однієї тої чи іншої МОПМБ на чистому ентузіазмі через низку нерозв'язаних причин: правових, міжнародно-правових, методичних, технічних, ресурсних, психологічних, тощо.

Отже, всі етапи опрацювання зазначеної ідеї: розробка загальної концепції, врахування потрібних ресурсів та виконавців, конкретизація її по фактичних МОПМБ (країнах світу), тощо, — це вкрай кропітка, трудомістка, інформаційно ємна та ресурсномістка праця. Її не може бути виконано на місцевому рівні без санкціонування цієї роботи з виділенням для неї кращих фахівців міжнародного рівня. Навіть започаткування такої праці може потребувати санкціонування з боку Генеральної Асамблеї ООН. Але ми впевнені, що сьогодні така ідея вже «у повітрі» конкретних МОПМБ, та рано чи пізно її доведеться реалізовувати. Сьогодні ми вже не можемо казати, що наразі зарано. Питання постає лише у тому, щоб завтра не було запізно.

Література до розділу 4

1. Neibuhr R. Serenity Prayer (With Full Version & Original Full Version). Prayer Foundation: site. URL : http://www.prayerfoundation.org/dailyoffice/serenity_prayer_full_version.htm [accessed 17 October 2017].

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

3. Legal nihilism. Wikipedia — the Free Encyclopedia : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Legal_nihilism [accessed 17 October 2017].

4. Поляков І. І. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм: поняття й форми вираження. *Актуальні проблеми держави і права.* 2009. Вип. 49. С. 503-511. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_49_84 (дата звернення : 17.10.2017).

5. Sinisa. Hashim Tachi — KLA (Kosovo Liberation Army) Terrorist & Prime Minister. *CNNiReport.* 2009, May 1. URL : http://ireport.cnn.com/docs/DOC-252830 [accessed 19 October 2017].

6. Chronology of the KLA's Terrorism: April 1996 - February 1998. *Vukovar 50 webs.* URL : http://vukovar.50webs.com/ChronologyoftheKLA'sTerrorism.html [accessed 19 October 2017].

7. Svirsky M. Boko Haram Fighters Turn to Cannibalism in Nigerian Forest. *The Clarion Project.* 2013, August 28. URL : http://www.clarionproject.org/news/boko-haram-turn-cannibalism-survive-nigerian-forest# [accessed 19 October 2017].

8. Kosovo's War Crimes Trials: An Assessment Ten Years on 1999 — 2009. Organization for Security and Co-operation in Europe: Mission in Kosovo, 2010. 31 p.

9. Пядишев В. Г. Деякі аспекти діяльності цивільної поліції ООН по подоланню організованої злочинності в зонах міжетнічних конфліктів. *Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою.* Президенту України, Верховній раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників. Міжвідомчий науковий збірник / За редакцією А. І. Комарової, М. О. Потебенька, В. П. Пустовойтенка, та ін. Київ, 2001. Том 22. С. 197–202.

10. Hopkins N. Crime Correspondent. Albanian mafia targets Britain. *The Guardian.* 1999, 7 September. URL : https://www.theguardian.com/uk/1999/sep/07/nickhopkins [accessed 19 October 2017].

11. Arie S. Janie's secret. *The Guardian.* 2003, 5 November. URL : https://www.theguardian.com/uk/2003/nov/05/ukcrime.childprotection [accessed 19 October 2017].

12. Shah A. Gruesome Albanian Mafia Replaces Italian Mafia. *Pamela Geller.com.* 2017, July 31. URL : https://pamelageller.com/2017/07/albanian-mafia-islam.html/ [accessed 19 October 2017].

13. Kosovo's Prime Minister linked to Organ Trafficking by Council of Europe. *Radio Free Europe — Radio Liberty.* December 15, 2010 : site. URL : https://www.rferl.org/a/kosovo_thaci_organ_trafficking/2248967.html [accessed 08 October 2017].

14. Пядишев В. Г. Міжнародна взаємодія цивільної поліції ООН в зонах операцій з підтримання миру з поліцейськими організаціями: міжнародно-правові аспекти та перспективи. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : Всеукраїнська науково-практична конференція, 22 квітня 2011 року, Запоріжжя : матеріали у 2 ч.* Запоріжжя : Юридичний ін-т ДДУВС, 2011.— Ч. ІІ. С. 148-150.

15. Organized Crime as a challenge to UN Peacekeeping: input to the High Level Panel. The Global Initiative Against Transnational Organized Crime. 2015, February 19: site. URL : http://globalinitiative.net/organized-crime-as-a-challenge-to-un-peacekeeping-input-to-the-high-level-panel/ [accessed 19 October 2017].

16. Goldberg M. L. Interpol and Peacekeeping, together at last. *UN Dispatch.* 2009, October 12: site. URL : https://www.undispatch.com/interpol-and-peacekeeping-together-at-last/ [accessed 19 October 2017].

17. Пядишев В. Г. Деякі аспекти діяльності цивільної поліції ООН по подоланню організованої злочинності в зонах міжетнічних конфліктів. *Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою.* Президенту України, Верховній раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників. Міжвідомчий науковий збірник / За редакцією А. І. Комарової, М. О. Потебенька, В. П. Пустовойтенка, та ін. Київ, 2001. Том 22. С. 197–202.

18. Dangerous Indifference: Violence against Minorities in Serbia. *Human's Rights Watch.* 2005, October 9: site. URL : https://www.hrw.org/report/2005/10/09/dangerous-indifference/violence-against-minorities-serbia [accessed 19 October 2017].

19. Пядишев В. Г., Канівська Ю.С. Проблеми організації взаємодії цивільної поліції міжнародних операцій з підтримання миру та національних поліцій задля підвищення ефективності боротьби з міжнародною організованою злочинністю. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» 14 грудня 2012 р.* Одеса : ОДУВС, 2012. С. 219-221.

20. Report of the UN Panel of Governmental Experts on Small Arms in pursuance of GA resolution 50/70 B. 1997, 27 August (A/52/298). URL : http://www.un.org/Depts/ddar/Firstcom/SGreport52/a52298.html [accessed 19 October 2017].

21. Report of The Secretary-General on the Work of the Organization: UN General Assembly. 1995, 3 January (A/50/60-S/1995/1). URL : http://www.un.org/Depts/ddar/Firstcom/SGreport52/a52298.html [accessed 19 October 2017].

22. Millennium Summit (6-8 September 2000). *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml [accessed 19 October 2017].

23. Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime (19-29 January 1999). *United Nations Office on Drugs and Crime* : site. URL : https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/background/adhoc-committee.html [accessed 19 October 2017].

24. The Firearms Protocol. *United Nations Office on Drugs and Crime* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/firearms-protocol/the-firearms-protocol.html [accessed 19 October 2017].

25. Consideration and adoption of the Programme of Action and adoption of the report of the Conference to the General Assembly. *Report of the United Nations Conference on the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects* (A/CONF.192/15). New York, 2001 9-20 July. P. 22–24 .

26. United Nations Security Council Resolution 1366 (2001) Adopted by the Security Council at its 4360th meeting, on 30 August 2001, S/RES/1366 (2001). 5 p.

27. Sixth Biennial Meeting of States on the Programme of Action 6-10 June 2016, New York. *United Nations Office for Disarmament Affairs* : site. URL : https://www.un.org/disarmament/bms6/ [accessed 19 October 2017].

28. Lynch C. Pakistani Forces in Congo Aided Gold Smugglers, the U.N. Finds. 2007, July 23. *Washington Post.* : site. URL : http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/07/22/AR2007072201242.html [accessed 20 October 2017].

29. Plaut M. Congo spotlight on India and Pakistan. *BBC News.* 2008, 28 April : site. URL : http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7367965.stm [accessed 20 October 2017].

30. Conflict and resources. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/environment/resources.shtml [accessed 20 October 2017].

31. Charles Taylor. Global Policy Forum : site. URL : https://www.globalpolicy.org/international-justice/rogues-gallery/charles-taylor.html [accessed 20 October 2017].

32. Drug trafficking. *United Nations Office on Drugs and Crime* : site. URL : https://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficking/index.html [accessed 20 October 2017].

33. UN survey: Afghanistan accounted for 64 per cent of global opium production in 2012. *United Nations Assistance Mission in Afghanistan.* 2013, 7 May : site. URL : https://unama.unmissions.org/un-survey-afghanistan-accounted-64-cent-global-opium-production-2012 [accessed 20 October 2017].

34. Sudan worried over «insane» hikes in use of illicit drugs. *Sudan Tribune.* 2012, September 13 : site. URL : http://www.sudantribune.com/spip.php?article43880 [accessed 20 October 2017].

35. Smith Ph. Europe: Kosovo Has Lowest Illicit Drug Prices in Region. *StoptheDrugWar.org.* 2008, September 26 : site. URL : http://stopthedrugwar.org/chronicle/2008/sep/26/europe_kosovo_has_lowest_illicit [accessed 20 October 2017].

36. Ehrmann E. Brazil feels the Pain of Peacekeeping in Haiti [Electronic source] / Eric Ehrmann // *The World Post.* 2010, January 26 : site. URL : http://www.huffingtonpost.com/eric-ehrmann/brazil-feels-the-pain-of_b_432713.html [accessed 20 October 2017].

37. Hungarian police arrest driver of lorry that had 71 dead migrants inside The Guardian. 2015, September 05 : site. URL : http://www.theguardian.com/world/2015/aug/28/more-than-70-dead-austria-migrant-truck-tragedy [accessed 20 October 2017].

38. Pennington R. Cannibalism Still Stalks African «Conflicts». *National Vangard.* 2015, May 22 : site. URL : https://nationalvanguard.org/2015/05/cannibalism-still-stalks-african-conflicts/ [accessed 20 October 2017].

39. Paye-Layleh J. Liberian 'ritual killings' alert. *BBC.* 2005, January 25 : site. URL : http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4205301.stm [accessed 20 October 2017].

40. Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution in Kosovo. 2007. *Amnesty International European Institutions Office* : site. URL : http://www.amnesty.eu/en/news/press-releases/eu/violence-against-women/gender-based-violence/fgm/kosovo-so-does-that-mean-i-have-rights-0197/#.Wel9DfK9u7I [accessed 20 October 2017].

41. Schmidle N. An Organ-Trafficking Conviction in Kosovo. *The New Yorker.* April 29, 2013 : site. URL : https://www.newyorker.com/news/news-desk/an-organ-trafficking-conviction-in-kosovo [accessed 20 October 2017].

42. Пядишев В. Г., Сіфоров О. І. Про необхідність боротьби з кіберзлочинністю в зонах міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки. *7-ма Всеукраїнська науково-практична конференція «Стан та удосконалення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем (SITS'2015)» 09-12 червня 2015 року.* Миколаїв: 2015. С. 11 — 12.

43. Пядишев В. Г. Комплексний підхід до боротьби з кіберзлочинністю в Європі. *Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності національної поліції України: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (25 листопада 2016 р., м. Дніпро).* Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. С. 77-81.

44. UNMIK Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/mandate.shtml [accessed 15 October 2017].

45. Middle East — UNEF I : Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html [accessed 10 October 2017].

46. Police Operations in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions : Guidelines. New York : United Nations Department of Peacekeeping Operations Department of Field Support. Effective date: 01 January 2016. 29 p.

47. Berdal M., Serano M. Transnational Organized Crime & International Security : Business as usual? London : Linne Reiner Publishers, 2002. 364 p.

48. Police torturing migrants along Balkan route, Oxfam report. *AnsaMed.Info.* 2017, 06 April : site. URL : http://www.ansamed.info/ansamed/en/news/nations/serbia/2017/04/06/police-torturing-migrants-along-balkan-route-oxfam-report_d22b5cc0-3529-4c4d-acd4-3af3829f5501.html [accessed 20 October 2017].

49. The Trafficking Victims Protection Act of 2000. *US Department of State.* 2000, October 28 : site. URL : https://www.state.gov/j/tip/laws/61124.htm [accessed 20 October 2017].

50. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx [accessed 20 October 2017].

51. Convention concerning Forced or Compulsory Labour (ILO No. 29), 39 U.N.T.S. 55, entered into force May 1, 1932. University of Minnesota. Human Rights Libraty Convention concerning Forced or Compulsory Labour (Entry into force: 01 May 1932). Adoption: Geneva, 14th ILC session (28 Jun 1930). *International Labour Organization* : site. URL : http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 [accessed 21 October 2017].

52. Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century. Human Security Centre. Oxford University Press, 2005. 161 p.

53. The White Slave Trade: Transactions of International Congress on the White Slaves Trade, held in London on the 21-st, 22-nd and 23-rd of June, 1899, at the invitation of the National Vigilance Association. London: Office of the National Vigilance Association, 1899. 267 p.

54. Международные документы по предотвращению трафика. *Гражданская восьмерка.* : сайт. URL : http://civilg8.ru/5934.php (дата звернення : 21.11.2017).

55. Vienna Declaration and Programme of Action. Adopted by the World Conference on Human Rights on 25 June 1993 (UN Doc. A/CONF.157/23). *UN Documents*: site. URL : http://www.un-documents.net/ac157-23.htm [accessed 21 October 2017].

56. Fourth World Conference on Women: Beijing Declaration. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm [accessed 21 October 2017].

57. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Council of Europe Treaty Series - No. 197. Warsaw. Council of Europe, 16.V.2005. p. 32. *Council of Europe Portal* : site. URL : https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/197 [accessed 21 October 2017].

58. Agreed Conclusions of the Commission on the Status of Women on the Critical Areas of Concern of the Beijing Platform for Action 1996-2009 (ST/ESA/327) New York : United Nations, 2010 p. 214

59. Рекомендуемые принципы и руководящие положения по вопросу о правах человека и торговле людьми. Нью-Йорк и Женева : Организация Объединенных Наций, 2010. 254 с.

60. Kevin Bales, Ron Soodalter. The slave next door: human trafficking and slavery in America today. Los Angeles: University of California Press, 2009. p. 257.

61. International Association of Human Trafficking Investigators http://www.iahti.org/about/

62. Levchenko, Katerina, Presentation on trafficking of women from Ukraine, Women's World Forum Against Violence, Queen Sofia Center for the Study of Violence, Valencia, Spain, Nov. 23-25, 2000.

63. Donna M. Hughes, Tatyana Denisova. Trafficking in Women From Ukraine. U.S. Department of Justice. 2003, 67 p.

64. Oleksii Pozniak. Human trafficking trends in Ukraine. // Consortium for Applied Research on International Migration — East Explanatory Note 13/67. Demographic-Economic Module. May, 2013. 5 p.

65. Рекка Рамі Девбнатх. Розвиток механізмів і процедур захисту прав жінок у рамках міжнародних організацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. К., 1999. 19 с.

66. Плахотнюк Наталія Вікторівна. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. К.: Науковий світ, 2002. 20 с.

67. Мохаммад Абдель Корім Муса Аль-Нсур. Міжнародно-правовий захист прав жінок і дітей у період кризових ситуацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків, 2002. 20 с.

68. Левченко К. Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти) : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 35 с.

69. Набока В. М. Торгівля жінками в Україні як вид латентних соціальних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.03. Харків, 2003.

70. Козак В. А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми (аналіз складу злочину): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 25 с.

71. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03. 2007 No 410 «Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року». Rada.Gov.UA : сайт. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/410-2007-п (дата звернення : 21.11.2017).

72. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2012 р. No 350. Київ.. URL : https://drive.google.com/file/d/0B8rHUV4rQNkmVFJYMDlHZkEwMms/edit?pli=1 (дата звернення : 21.10.2017)

73. Зілгалов В. Торгівля людьми в Україні зростає. *Радіо Свобода.* 2015, 20 червня : сайт. URL : http://www.radiosvoboda.org/content/article/25023343.html (дата звернення : 21.11.2017).

74. Wölte S. Armed Conflict and Trafficking in Women: Desk Study / Sonja Wölte. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. 2004. 48 p .

75. Dudenhoefer A.-L. Understanding the Recruitment of Child Soldiers in Africa. *Accord*. 2016, 16 Aug : site. URL : http://www.accord.org.za/conflict-trends/understanding-recruitment-child-soldiers-africa/ [accessed 21 October 2017].

76. Child Soldiers. *Fight Slavery Now* : site. URL : http://fightslaverynow.org/why-fight-there-are-27-million-reasons/otherformsoftrafficking/child-soldiers/ [accessed 22 October 2017].

77. The Convention on The Rights of the Child. Adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989. Entered into force on 2 September 1990 in accordance with article 49 (1). *Office of the High Commissioner on Human Rights* : site. URL : http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf [accessed 22 October 2017].

78. Children in Sudan: Slaves, Street Children and Child Soldiers. Human Rights Watch. Printed in the United States of America, 1995. 128 p.

79. Sudan: The Lost Boys: Child Soldiers and Unaccompanied Boys in Southern Sudan. *A Human Rights Watch Short Report*, vol. 6, no. 10 (November 1994). 25 p. URL : http://www.censoo.com/wpdm-package/sudan-lost-boys-child-soldiers-unaccompanied-boys-southern-sudan-november-1994/ [accessed 22 October 2017].

80. Specht I. Experiences of girl-combatants in Liberia. Geneva: International Labour Office, 2010. p. 134.

81. Machel G. Child Soldiers in DRC. *SOS Children's Villages.* UK. Cambridge, 1996. URL : http://www.child-soldier.org/ [accessed 22 October 2017].

82. Trafficking in Persons Report 2009: ReportCountry Narratives -- Countries Q Through Z. U.S. Department of State : site. URL : https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2009/123139.htm [accessed 22 October 2017].

83. Sierra Leone: Childhood — a casualty of conflict. Amnesty International. 2000, 30 August. Index number: AFR 51/069/2000 : site. URL : http://www.amnesty.org/en/documents/AFR51/069/2000/en/ [accessed 22 October 2017].

84. Zuzeeko Tegha Abeng. Forced Labour in Armed Conflicts: Special Case of the Democratic Republic of Congo. Master Thesis. Lund University, 2009. 66 p,

85. Annie Kelly. Sexual slavery rife in Democratic Republic of the Congo, says MSF. *The Guardian.* 2014, 23 July : site. URL : http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/23/sexual-slavery-democratic-republic-congo-msf [accessed 22 October 2017].

86. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000. entered into force on 18 January 2002. *UN Documents* : site. URL : http://www.un-documents.net/a54r263.htm [accessed 22 October 2017].

87. Findings on the Worst Forms of Child Labor. *United States Department of Labor: Bureau of International Labor Affairs*, 2014. 1023 p.

88. Гомер. Одіссея. Переклад із старогрецької Б. Тена. - Харків: Фоліо, 2002. 574 с.

89. Nanivazo M. . Sexual violence in the Democratic Republic of the Congo. *United Nations University*. 2012, May 24 http://unu.edu/publications/articles/sexual-violence-in-the-democratic-republic-of-the-congo.html

90. Tackling sexual violence must include prevention, ending impunity — UN official. // UN News Centre. 27 April 2010. URL : http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=34502#.Vgv3D_K9u7I [accessed 22 October 2017].

91. Mendez L. Trial for Sexual Slavery During Armed Conflict Opens in Guatemala. *Americas Program*. 2014, 25 October. URL : http://www.breakingthesilenceblog.com/ [accessed 22 October 2017].

92. Silva C. Islamic State Slaves 2014: ISIS Helps Expand Modern Slavery. *International Business Times*. 2014, November 17 : site. URL : http://www.ibtimes.com/islamic-state-slaves-2014-isis-helps-expand-modern-slavery-1724989 [accessed 22 October 2017].

93. Jayalakshmi K. War Crimes in WWII: Japanese Practised Cannibalism on Indian Soldiers. *International Business Times*. 2014, August 11 : site. URL : http://www.ibtimes.co.uk/war-crimes-wwii-japanese-practised-cannibalism-indian-soldiers-1460601 [accessed 22 October 2017].

94. McCarthy T. Japanese troops 'ate flesh of enemies and civilians' // Terry McCarthy. *Independent*. 12 August 1992 : site. URL : http://www.independent.co.uk/news/world/japanese-troops-ate-flesh-of-enemies-and-civilians-1539816.html [accessed 22 October 2017].

95. Schmall E., Williams W. Liberia's elections, ritual killings and cannibalism. *GlobalPost*. Aug 1, 2011 : site. URL : https://www.pri.org/

stories/2011-08-01/liberia-s-elections-ritual-killings-and-cannibalism [accessed 22 October 2017].

96. Nasty business : A spate of ritual killings unnerves Liberia. *The Economist*. February 3 2011 : site. URL : http://www.economist.com/node/18073315 [accessed 22 October 2017].

97. Curfew imposed in northern Liberia after ritual killings spark protests. *Reuters*. September 30, 2015 : site. URL : http://www.reuters.com/article/us-liberia-crime/curfew-imposed-in-nor [accessed 22 October 2017].

98. Salisbury S., Roberts L, The Practice of Ritual Killings and Human Sacrifice in Africa // Saralyn Salisbury and Lindsay Roberts. *Human Rights Brief*. September 6, 2012 : site. URL : http://hrbrief.org/2012/09/the-practice-of-ritual-killings-and-human-sacrifice-in-africa/ [accessed 22 October 2017].

99. Lewis P. Kosovo PM is head of human organ and arms ring, Council of Europe reports. *The Guardian*. 14 December 2010 : site. URL : https://www.theguardian.com/world/2010/dec/14/kosovo-prime-minister-llike-mafia-boss [accessed 22 October 2017].

100. Unruh B. More reports of ISIS human-organ trafficking. *World Net Daily*. August 19, 2015 : site. URL : http://www.wnd.com/2015/08/more-reports-of-isis-human-organ-trafficking/ [accessed 22 October 2017].

101. Пядишев В. Г. Організаційні та міжнародно-правові чинники підвищення ефективності боротьби цивільної поліції з торгівлею людьми в зонах міжнародних операцій з підтримання миру. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. №3. С. 45–49.

102. Mendelson S. E. Barrack and Brothels: Peacekeepers and Human Trafficking in Balkans. SCIS Report. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, February 2005. 77 p.

103. Human trafficking in Bosnia: What the UN Doesn't Want You to Know. *Serbia SOS* : site. URL : http://serbiasos.blogspot.com/2012/04/human-trafficking-in-bosnia-what-un.html [accessed 22 October 2017].

104. Kosovo: So does that mean I have rights? Amnesty International European Institutions Office. 2004, May 06 : site. URL : http://www.amnesty.eu/en/news/press-releases/eu/violence-against-women/gender-based-violence/fgm/kosovo-so-does-that-mean-i-have-rights-0197/#.WezIIfK9u7I [accessed 22 October 2017].

105. Combating Human Trafficking in Kosovo : Strategy & Commitment. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, May 2004. 38 p.

106. Fletcher B. Formation of UNMIK Anti-Prostitution Unit. UNMIK Police Press Office Press Release. 2000, 29 October.

107. Information Circular No. 29 on Prostitution and Trafficking in Persons in Kosovo of 15 October 2002.

108. Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects. United Nations General Assembly Fifty-ninth session. Agenda item 77. 24 March 2005 (A/59/710). 41 p. URL : http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/SE%20A%2059%20710.php [accessed 22 October 2017].

109. Пядишев В. Г. Організаційні та міжнародно-правові чинники підвищення ефективності боротьби цивільної поліції з торгівлею людьми на теренах міжнародних операцій з підтримання миру. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 3. С. 45 — 49. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2013_3_18 (дата звернення : 22.10.2017).

110. UN police chief: 'zero impunity' for peacekeepers guilty of sexual abuse. *United Nations*. 2012, 21 March : site. URL : http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41601&Cr=peacekeep&Cr1=#.We0L4fK9u7I [accessed 22 October 2017].

111. Vulliamy E. Has the UN learned lessons of Bosnian sex slavery revealed in Rachel Weisz film? *The Guardian*. 15 January 2012 : site. URL : https://www.theguardian.com/world/2012/jan/15/bosnia-sex-trafficking-whistleblower [accessed 22 October 2017].

112. Kirby K.M., d'Estree C. Peacekeepers, the Military and Human Trafficking: Protecting Whom? *University of St. Thomas Law Journal*. Volume 6 . Issue 1. Article 13. 2008. P. 221-246.

113. Ball K. M. The Troubling Silence Surrounding Human Trafficking and the Conflict in Ukraine. IntLawGrrls : site. URL : https://ilg2.org/2015/02/25/the-troubling-silence-surrounding-human-trafficking-and-the-conflict-in-ukraine/#more-6588 [accessed 22 October 2017]. 2015, February 25

114. Combating Impunity for Conflict-Related Sexual Violence in Bosnia and Herzegovina: Progress and Challenges. An analysis of criminal proceedings before the Court of Bosnia and Herzegovina between 2005 and 2013. Sarajevo: OSCE, 2014. 75 p.

115. Liberia: Supporting the Action Plan On Human Trafficking. *AllAfrica*. 26 March 2014 : site. URL : http://allafrica.com/stories/201403270706.html [accessed 22 October 2017].

116. Higate P., Henry M. Engendering (In)security in Peace-Support Operations. *Security Dialogue*. 2004, vol. 35, No 4. P. 481 — 498.

117. Higate P. Monograph 91 : Gender and Peacekeeping. Institute for Security Studies. 2003, 01 November : site. URL : https://issafrica.org/amp/research/monographs/monograph-91-gender-and-peacekeeping-paul-higate [accessed 22 October 2017].

118. Bosnia and Herzegovina — UNMIBH — Mandate. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html [accessed 22 October 2017].

119. United Nations Civilian Police Support Group — UNPSG. Mission Profile. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/cropol.htm [accessed 22 October 2017].

120. United Nations Preventive Deployment Force in Former Yugoslav Republic of Macedonia — UNPREDEP. Mission Profile. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpred_p.htm [accessed 22 October 2017].

121. United Nations Security Council Resolution 1325 (2000) [on women and peace and security]. Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000 S/RES/1325 (2000). UN-Documents.Net : site. URL : http://www.un-documents.net/sr1325.htm [accessed 22 October 2017].

122. Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo : Report. AS/Jur (2010) 46. *Council of Europe. Parliamentary Assembly.* 12 December 2010 : site. URL : http://assembly.coe.int/nw/xml/News/FeaturesManager-View-EN.asp?ID=964 [accessed 22 October 2017].

123. Ryan J. High Level Conference on International Police Peacekeeping in the 21st Century. *United Nations Development Programme.* 10 Oct 2012 : site. URL : http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/speeches/2012/10/10/high-level-conference-on-international-police-peacekeeping-in-the-21st-century.html [accessed 22 October 2017].

124. UN Peacekeeping Missions and Trafficking in Women. *Stop Violence Against Women. A project of the Advocates for Human Rights.* September 1, 2005 : site. URL : http://www.stopvaw.org/un_peacekeeping_missions [accessed 22 October 2017].

125. Fiji peacekeepers accused of trafficking in women in Bosnia. *Radio New Zealand.* 7 May 2002 : site. URL : http://www.radionz.co.nz/international/pacific-news/139344/fiji-peacekeepers-accused-of-trafficking-in-women-in-bosnia [accessed 22 October 2017].

126. Memorandum of Understanding with the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK). Resolution No AG-2002-

RES-10 ICPO-Interpol - General Assembly. 71st Session — Yaoundė. 21st-24th October 2002. URL : http://www.interpol.int/Public/ICPO/GeneralAssembly/Agn71/Resolutions/AGN71RES10.asp [accessed 22 October 2017].

127. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові, організаційно-правові та організаційні аспекти взаємодії цивільної поліції в зонах операцій ООН з підтримання миру з міжнародними поліцейськими організаціями: до питання підвищення ефективності. *Держава і право.* 2010. № 48. С. 531-540.

128. Carlson S. N., Spencer W., Houlihan E., Jakosa Ch., Lochary R. Promoting the Rule of Law in Peacebuilding: Lessons from Afghanistan and Iraq. Hague: The Hague Institute for Global Justice, 2013. 66 p.

129. Corrections Update. *United Nations.* 2009, October, Vol. 1 : site. URL : https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/dpko-office-of-rule-of-law-and-security-institutions-orolsi-corrections-update/ [accessed 22 October 2017].

130. Пядишев В. Г. Підвищення ефективності діяльності цивільної поліції ООН на транспорті в зонах міжнародних операцій з підтримання миру — нагальна задача світової спільноти. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» 9-10 жовт. 2009 р.* Одеса : ОДУВС, 2009. С. 127 — 129.

131. Пядишев В. Г. Шляхи підвищення ефективності боротьби транспортної поліції ООН з торгівлею людьми в зонах операцій ООН з підтримання миру. *Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 жовтня 2008 р.).* Одеса : ОДУВС, 2008. С. 124-128.

132. Пядишев В. Г. Правове забезпечення та шляхи підвищення ефективності вирішення ґендерних проблем силами цивільної поліції ООН в зонах операцій з підтримання миру. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка) Економіко-правовий науково-практичний журнал.* 2008. № 3. С. 71-79.

133. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові та психологічні аспекти підвищення ефективності відновлення правопорядку в зонах міжнародних операцій з підтримання миру шляхом вирішення ґендерних проблем. *Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти. Матеріали III науково-практичної конференції (Харків, 18 березня 2011 р.).* Харків, 2011. С. 281 — 285.

134. Vesna Nikolic-Ristanovic. Sex Trafficking: The Impact of War, Militarism and Globalization in Eastern Europe. Paper presented at the British Criminology Society Conference «Crossing Borders,» Keele, July 17-20, 2002.

135. Migration connected with trafficking in women and prostitution : Report. Council of Europe Assembly. 25 April 2003 (Doc. 9795). URL : http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10150&lang=EN [accessed 22 October 2017].

136. Human trafficking in Kosovo. *Wikipedia, the Free Encyclopedia* : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Human_trafficking_in_Kosovo [accessed 22 October 2017].

137. Trafficking in Persons Report 2010. US Department of State : site. URL : http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2010/ [accessed 22 October 2017].

138. Liberia: UNMIL's crackdown on trafficking puts women at risk. Report form Refugees International. *Relief WEB*. 10 May 2004 : site. URL : http://reliefweb.int/report/liberia/liberia-unmils-crackdown-trafficking-puts-women-risk [accessed 22 October 2017].

139. Alfred R. Lindesmith, Addiction and Opiates. New Brunswick: Transaction Publishers, 2008. 295 p.

140. Hanes W. T., Sanello F. The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another. Hapervill Illinois: Sourcebooks Inc., 2004. 352 p.

141. Полях А. М. Криміналістична характеристика та основи розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2009. 22 с.

142. Одерій О. В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х.: Університет внутрішніх справ. 1997. 256 с.

143. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально- правова характеристика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. 29 с.

144. Hajdinjak M. Smuggling in South East Europe: The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans. Sofia: Center for the study of democracy, 2002. 80 p.

145. Bosnia and Herzegovina. Country overview 2009 [Electronic source] / Lisbon : European Monitoring Centre for Drugs and Drug

Addiction, 2010. 39 p. URL : http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index100328EN.html [accessed 22 October 2017].

146. Gwinyayi Dzinesa. The role of ex-combatants and veterans in violence in transitional Societies. *Concept paper. Violence and Transition Project Roundtable. 7 — 9 May 2008 Johannesburg. Centre for the Study of Violence and Reconciliation.* Johannesburg, 2008. 19 p. URL : https://www.csvr.org.za/publications/1557-qthe-role-of-ex-combatants-and-veterans-in-violence-in-transitional-societiesq- [accessed 22 October 2017].

147. Chossudovsky M. Kosovo «Freedom Fighters» Financed by Drug Money. *The Albion Monitor.* 2009, February-April. Issue 178. URL : http://www.monitor.net/monitor/9904a/klacontra.html [accessed 22 October 2017].

148. McGuire P. L. Narcotics Trafficking in West Africa: A Governance Challenge. *The PARDEE papers: Boston University.* 2010, March. No. 9. 40 p.

149. Member States express strong support for «One-UN» approach of UNODC and other partners to transnational organized crime and drug trafficking. *United Nations Office on Drugs and Crime* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2012/February/member-states-express-strong-support-forone-un-approach-by-unodc-and-other-partners-on-transnational-organized-crime-and-drug-trafficking.html [accessed 22 October 2017].

150. Map of the Week 11-07-2011: Flow of Transnational Organized Crime. Geographer-At-Large. URL : http://geographer-at-large.blogspot.com/2011/11/map-of-week-11-07-2011-flow-of.html [accessed 22 October 2017].

151. Jordan D. C. Drug Politics: Dirty Money and Democracies. Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1999. 280 p.

152. O'Neil, Sh. The Real War in Mexico: How Democracy Can Defeat the Drug Cartels. *Foreign Affairs.* 2009. No 88, 4. P. 63–77

153. Bosnia Burns Seized Drugs Worth €10 Million. *Balkan Insight.* 2012, 14 Dec. URL : http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-destroys-eaaå-million-worth-ton-of-narcotics [accessed 22 October 2017].

154. UN peacekeepers and crime fighters team up to combat drugs, crime in conflict zones. *UN News Centre.* 2 March 2011 : site. URL : http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37666&Cr=drugs&Cr1#.V2sQwPK9u7I [accessed 22 October 2017].

155. To also prevent exchange of drugs, arms, Haiti UN occupation forces construct four bases along the Haitian-Dominican border. *The*

New York Times. 2007, January 6 : site. URL : http://www.wehaitians.com/to%20also%20prevent%20exchange%20of%20drugs%20arms%20haiti%20un%20occupation%20forces%20construct%20four%20bases%20along%20haitian%20dominican%20border.html [accessed 22 October 2017].2007, January 6. — Access mode:

156. Chossudovsky M. The Spoils of War: Afghanistan's Multibillion Dollar Heroin Trade. *Global Research.* 2005, May : site. URL : http://www.globalresearch.ca/the-spoils-of-war-afghanistan-s-multibillion-dollar-heroin-trade/91 [accessed 22 October 2017].

157. Aning K., Pokoo J. Understanding the nature and threats of drug trafficking to national and regional security in West Africa. *Stability: International Journal of Security and Development*. 2014. 3(1), p. Art. 8. : site. URL : http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.df/ [accessed 22 October 2017].

158. Ehrmann E. Brazil feels the Pain of Peacekeeping in Haiti. *Huffpos World.* January 26, 2010 : site. URL : http://www.huffingtonpost.com/eric-ehrmann/brazil-feels-the-pain-of_b_432713.html [accessed 22 October 2017].

159. About UNODC. *United Nations Office on Drugs and Crime* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html?ref=menutop [accessed 22 October 2017].

160. Press Conference on Joint Security Initiative by Department of Peacekeeping Operations, United Nations Office on Drugs and Crime. 2011, 2 March, Department of Public Information . News and Media Division. New York. 2011, 2 March. *GlobalSecurity.org* : site. URL : http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2011/03/mil-110302-unconf01.htm [accessed 22 October 2017].

161. Пядишев В. Г. Напрями підвищення ефективності боротьби з транснаціональною наркозлочинністю в зонах міжнародних операцій з підтримання миру: організаційні та міжнародно-правові аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 4. С. 43 — 47. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2013_4_18 (дата звернення : 22.10.2017).

162. United Nations Security Council Resolution 1373 (2001) Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001

163. Gutteridge N. 'German girls are just there for sex' What migrant told woman as he groped her in street. *Express*. Jan 19, 2016 : site. URL : http://www.express.co.uk/news/world/635359/migrant-sex-attacks-Germany-Dortmund-refugees-Merkel [accessed 22 October 2017].

164. Withnall A. Paris attacks: Syrian refugees put shootings in French capital in perspective. *Independent*. 16 November 2015 : site. URL : http://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attacks-syrian-refugees-put-shootings-in-french-capital-in-perspective-a6736361.html [accessed 22 October 2017].

165. Elbagir N., Bharati Naik, Laila Ben Allal. Belgium: Europe's front line in the war on terror. *CNN*. March 22, 2016 : site. URL : http://edition.cnn.com/2016/03/21/europe/belgium-terror-fight-molenbeek/ [accessed 22 October 2017].

166. Martinez M., Wells A. What we know about the terror attacks in Belgium. *CNN*. March 23, 2016 : site. URL : http://edition.cnn.com/2016/03/22/europe/brussels-belgium-attacks-what-we-know/ [accessed 22 October 2017].

167. Rapoport D. C. Before the Bombs There Were the Mobs: American Experiences with Terror. *Terrorism and Political Violence*. 2008. №20 (April 2008). P. 167–194.

168. Paris attacks: What happened on the night. *BBC*. 2015, 9 December : site. URL : http://www.bbc.com/news/world-europe-34818994 [accessed 22 October 2017].

169. Shannon V. Brussels Attacks: What We Know and Don't Know. *The New York Times*. 2016, March 22.

170. Security Council Resolution 2195 (2014). Adopted by the Security Council at its 7351st meeting, on 19 December 2014 (S/RES/2195 (2014)), P. 6.

171. Jeffrey Record. Bounding the Global War on Terrorism. Strategic Studies Institute: U.S. Army War College, 2003. 56 p.

172. Laqueur W. The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction. New York: Oxford University Press, 1999, 312 p.

173. Martyn A. The Right of Self-Defence under International Law — the Response to the Terrorist Attacks of 11 September. Australian Law and Bills Digest Group, Parliament of Australia. February 12, 2002 : site. URL : http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/cib0102/02CIB08 [accessed 22 October 2017].

174. Hoffman B. Inside Terrorism. New York: Columbia University Press, 1998. 780 p

175. Robespierre M. The Political Philosophy of Terror. Speech to the Convention. World Future Fund, February 5, 1794. URL : http://www.worldfuturefund.org/wffmaster/Reading/Communism/ROBESPIERRE'S%20SPEECH.htm [accessed 22 October 2017].

176. LeBon G. The Psychology of the Great War. London: T. F. Unwin ltd, 1916, 489 p.

177. Alexander Y., Richardson T. B. Terror on the high seas: From Piracy to Strategic Challenge. Volume 1. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC-CLIO, LLC, 2009. 638 p.

178. Global Anti-terrorism Law and Policy/ Edited by Victor V. Ramraj, Michael Hor, Kent Roach. UK : Cambridge University Press, 2005. 650 p.

179. Tuman J. S. Communicating Terrorism: The Rhetorical dimensions of Terrorism. Los Angales, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE, 2010. 221 p.

180. Maniscalco P. M., Christen H. T. Jr. Homeland Security: Principles and Practice of Terrorism Response. Toronto, London, Singapore: Jones and Bartlett Publishers, 2010. 227 p.

181. Burns P., Peterson K. D. Terrorism : A Documentary and Reference Guide. Westport: Greenwod Press., 2005. 299 p.

182. Measures to eliminate international terrorism. United Nations General Assembly. 17 December 1996 (A/RES/51/210).

183. Mahncke D., Monar J. International Terrorism. European Response to a Global Threat? Brussels, 2006. 195 p.

184. Pocar F., Pedrazzi M., Frulli M. War Crimes and the Conduct of Hostilities: Challenges to Adjudication and Investigation. Padstow: T.J. International Ltd, 2013. 383 p.

185. Bockstette C. Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques. *George C. Marshall Center Occasional Paper Series*. 2008. No 20. 28 p.

186. Saudi Arabia: Terrorism Law Tramples on Rights. *Human Rights Watch News*. February 6, 2014. URL : https://www.hrw.org/news/2014/02/06/saudi-arabia-terrorism-law-tramples-rights [accessed 22 October 2017].

187. Агіахаджех Паша Давуд. Міжнародний тероризм і його вплив на світову політику : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Одеса, 2006. 19 с.

188. Nazi Terror Begins. *Holocaust Encyclopedia* : site. URL : https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005686 [accessed 22 October 2017].

189. Bolender K. The difference between terror and terrorism. *ProgresoWeekly.US*. 2014, November 2 : site. URL : http://progresoweekly.us/difference-terror-terrorism/ [accessed 22 October 2017].

190. Cockayne J., O'Neil S. UN DDR in an Era of Violent Extremism: Is It Fit for Purpose? United Nations University Centre for Policy Research, 2015. 164 p.

191. Ben Saul. Defining 'Terrorism' to Protect Human Rights. Sydney Law School Legal Studies Research Paper No. 08/125. 2007.17 p.

192. Diaz-Paniagua C. F. Negotiating terrorism: The negotiation dynamics of four UN counter-terrorism treaties, 1997-2005. City University of New York, 2008. 47 p.

193. Bassiouni M. Ch. Legal Responses to International Terrorism: U.S. Procedural Aspects. Dordrecht, Boston and London: Martinus Nijhoff Publishers, 1988. 454 p.

194. Definitions of terrorism. Wikipedia, The Free Encyclopedia : site. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Definition_of_terrorism#cite_ref-Williamson-38_1-0 [accessed 22 October 2017].

195. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: около 100000 слов, терминов и фразеологических выражений. М: Мир, 2012. 1375 с.

196. Брестед Д., Тураев Б. История Древнего Египта. Мн.: Харвест, 2003. 380 с.

197. Mark J.J. Roman Slavery, the Spartacus Revolt, & the Birth of a Modern Hero. *Ancient History.* 2016, 04 March : site. URL : http://www.ancient.eu/article/871/ [accessed 22 October 2017].

198. Десять кар єгипетських. Пізнавальний Інтернет журнал CIKAVOSTI 09.04.2012 : сайт. URL : http://cikavosti.com/desyat-kar-yegipetskih/ (дата звернення : 22.11.2017).

199. Zalman A. Sicarii: First Century Terrorists. *ThoughtCo.* Updated November 25, 2014 : site. URL : https://www.thoughtco.com/sicarii-first-century-terrorists-3209152 [accessed 22 October 2017].

200. Payn R., Romanoff N. Ivan the Terrible. New York: Cooper Square Press, 2002. 504 p.

201. Brown W. C. Instrumental Terror in Medieval Europe. In the Oxford Handbook of the History of Terrorism. Oxford University Press, 2014.

202. Roberts A. The Changing Faces of Terrorism. *BBC — History. 27.08.2002. 7 p.* : site. URL : http://www.bbc.co.uk/history/recent/sept_11/changing_faces_01.shtml [accessed 22 October 2017].

203. Кащенков И. В. Народовольцы: к 110-летию «народной воли». М.: Знание, 1989, 63 с.

204. Butcher T. The Trigger : The Hunt for Gavrilo Princip — the Assassin Who Brought the World to War. London: Vintage, 2014. 327 p.

205. 2001 Report on Foreign Terrorist Organizations Released by the Office of the Coordinator for Counterterrorism October 5, 2001. *US Department of State* : site. URL : http://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/rpt/fto/2001/5258.htm [accessed 22 October 2017].

206. LeT threat to world peace, says Kerry. *Dawn Report*. September 28, 2015. URL : http://www.dawn.com/news/1209406 [accessed 22 October 2017].

207. Tomlinson C. Brussels Terrorist Worked in European Parliament. *Breitbart*. 7 Apr 2016 : site. URL : http://www.breitbart.com/london/2016/04/07/brussels-attacker-worked-eu-parliament/ [accessed 22 October 2017].

208. Пядишев В. Г. Кібер-тероризм: його місце у структурі кібер-злочинності та комплексний підхід до боротьби з ним у США. *Збірник тез науково-практичної конференції: Стан та удосконалення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем (SITS'2016). Миколаїв — Коблево (09 — 12 червня 2016 року)* , Миколаїв: ДП НВКГ «Зоря-Машпроект», 2016. — С. 59-61.

209. Security Council Resolutions. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/sc/ctc/resources/res-sc.html [accessed 22 October 2017].

210. Labott E., Kopan T. John Kerry: ISIS responsible for genocide. *CNN*. March 18, 2016 : site. URL : http://edition.cnn.com/2016/03/17/politics/us-iraq-syria-genocide/ [accessed 22 October 2017].

211. Della-Giacoma J. The UN Panel on Peace Operations: Getting the Politics Right? *Global Review of Peace Operations*. June 19, 2015 : site. URL : http://peaceoperationsreview.org/thematic-essays/the-un-peace-ops-panel/ [accessed 22 October 2017].

212. Gowan R. Can U.N. peacekeepers fight terrorists? *Global Review of Peace Operations*. June 30, 2015 : site. URL : http://peaceoperationsreview.org/commentary/can-u-n-peacekeepers-fight-terrorists/ [accessed 22 October 2017].

213. Weiss C. Al Qaeda group strikes in northern Mali. *The Long War Journal*. December 26, 2015 : site. URL : http://www.longwarjournal.org/archives/2015/12/al-qaeda-group-strikes-in-northern-mali.php [accessed 22 October 2017].

214. Karlsrud J. UN Peace Operations and Counter-Terrorism — A Bridge Too Far? P*eace operations Global Review*. October 29, 2015 : site. URL : http://peaceoperationsreview.org/thematic-essays/un-peace-operations-and-counter-terrorism-a-bridge-too-far/ [accessed 22 October 2017].

215. United Nations Police Handbook: «Building institutional police capacity in post-conflict environments». Turin: International Training Centre of ILO, 2005. 165 p.

216. United Nations General Assembly Security Council Fifteenth session Agenda Item 28 «The situation in Bosnia ad Herzegovina» A50/79C S1995/999. *SecurityCouncilReport.org.* 30 November 1995 : site. URL : http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/BOSNIA%20S1995%20999.PDF [accessed 22 October 2017].

217. United Nations Security Council Resolution 1279 S/RES/1279 (1999). *SecurityCouncilReport.org.* 30 November 1999 : site. URL : http://undocs.org/en/S/RES/1279(1999) [accessed 22 October 2017].

218. United Nations Security Council Resolution 2215 S/RES/2215 (2015). *SecurityCouncilReport.org.* 2 April 2015 : site. URL : http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/sres2215.php [accessed 22 October 2017].

219. United Nations Security Council Resolution 1410 (2002). S/RES/1410 (2002). *SecurityCouncilReport.org.* 17 May 2002 : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmiset/mandate.html [accessed 22 October 2017].

220. United Nations Security Council Resolution 1542 (2004). S/RES/ 1542 (2004). *SecurityCouncilReport.org.* 30 April 2004 : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/mandate.shtml [accessed 22 October 2017].

221. Ten Darfur Peacekeepers Killed. *Associated Press.* October 01, 2007 URL : http://www.military.com/NewsContent/0,13319,151018,00.html [accessed 22 October 2017].

222. International Center for the Prevention of Crime. *Montreal : MICPC-CIPC.* 2003 : site. URL : http://www.crime-prevention-intl.org/menu_item.php?code=mission [accessed 22 October 2017].

223. The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. *Helsinki: HEUNI* : site. URL : http://www.heuni.fi/ [accessed 22 October 2017].

224. The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. *Vienna: UNODC International Centre* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-UNAFEI.html [accessed 22 October 2017].

225. Asia Crime Prevention Foundation. *Asia Crime Prevention Foundation* : site. URL : http://www.acpf.org/index_e.html [accessed 22 October 2017].

226. United Nations Latin American Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; San José, Costa Rica (ILANUD). *UNODC International Centre* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-ILANUD.html [accessed 22 October 2017].

227. United Nations African Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; Kampala, Uganda - (UNAFRI). UNODC International Centre : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-UNAFRI.html [accessed 22 October 2017].

228. UNODC and organized crime. *UNODC International Centre* : site. URL : http://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/index.html?ref=menuside [accessed 22 October 2017].

229. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Turin, Italy: *UNICRI Headquarters*, 2009 : site. URL : http://www.unicri.it/wwa/wwa.php [accessed 22 October 2017].

230. Memorandum of understanding between the International Criminal Police Organization-Interpol and the United Nations Interim Administration mission in Kosovo on Co-operation in crime prevention and criminal justice. *Interpol.Int.* 8 Dec 2005 : site. URL : http://www.interpol.int/Public/ICPO/LegalMaterials/cooperation/agreements/UNMIK.asp [accessed 22 October 2017].

231. Пядишев В. Г., Канівська Ю.С. Проблеми організації взаємодії цивільної поліції міжнародних операцій з підтримання миру та національних поліцій задля підвищення ефективності боротьби з міжнародною організованою злочинністю. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» 14 грудня 2012 р.* Одеса : ОДУВС, 2012. С. 219-221.

232. 2015 Trafficking in Persons Report: Kosovo. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. *US Department of State*. 2015. : site. URL : http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/countries/2015/243470.htm [accessed 22 October 2017].

233. Пядишев В. Г. Правові засади здійснення операцій ООН з підтримання миру: проблеми застосування. *Правові акти: теорія та практика застосування. Матеріали регіонального наукового семінару (31 жовтня 2008 року).* Одеса : ОДУВС, 2008. С. 86-90.

234. Principles of UN peacekeeping. United Nations Peacekeeping Operations. United Nations Peacekeeping : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml [accessed 22 October 2017].

235. Charter of the United Nations. Signed on 26 June 1945, San Francisco. 31 p. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html [accessed 22 October 2017].

236. Dutch state liable for 300 Srebrenica massacre deaths. *The Guardian*, Wednesday 16 July 2014 : site. URL : [accessed 22 October 2017]. http://www.theguardian.com/world/2014/jul/16/dutch-liable-srebrenica-massacre-deaths

237. McGreal C. What's the point of peacekeepers when they don't keep the peace? *The Guardian*. Thursday 17 September 2015 : site. URL : http://www.theguardian.com/world/2015/sep/17/un-united-nations-peacekeepers-rwanda-bosnia [accessed 22 October 2017].

238. Report of the high-level independent panel on peace operations. *ReliefWeb*. 16 Jul 2015 : site. URL : https://reliefweb.int/report/world/report-high-level-independent-panel-peace-operations [accessed 18 January 2018].

239. Пядишев В. Г. Підвищення ефективності діяльності цивільної поліції щодо попередження злочинів у складі міжнародних операцій з підтримання миру ООН шляхом взаємодії з міжнародними організаціями: міжнародно-правові та організаційно-правові аспекти. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*, 2011, Вип. 1. С. 102-107.

240. Пядишев В. Г. Підвищення ефективності цивільної поліції міжнародних операцій з підтримання миру в контексті вдосконалення взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Роль та місце органів внутрішніх справ у розбудові демократичної правової держави» 23 квітня 2010 р.* Одеса : ОДУВС, 2010. С. 55-56.

241. Пядишев В. Г. Міжнародна взаємодія цивільної поліції ООН в зонах операцій з підтримання миру з поліцейськими організаціями: міжнародно-правові аспекти та перспективи. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : Всеукраїнська науково-практична конференція, 22 квітня 2011 року, Запоріжжя : матеріали у 2 ч.* Запоріжжя : Юридичний ін-т ДДУВС, 2011.— Ч. II. С. 148-150.

242. United Nations Convention against Transnational Crime and the Protocols thereto. UNITED NATIONS. — Vienna: United Nations Office on Drugs And Crime, 2004. 83 p,

243. Пядишев В. Г. Підвищення ефективності діяльності цивільної поліції щодо попередження злочинів у складі міжнародних

операцій з підтримання миру ООН шляхом взаємодії з міжнародними організаціями: міжнародно-правові та організаційно-правові аспекти. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*, 2011, Вип. 1. С. 102-107.

244. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові та організаційні аспекти вдосконалення взаємодії поліції та військових формувань ООН із гуманітарними організаціями в зонах міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: Проблеми та перспективи : Збірник тез доповідей Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 вересня 2016 року).* Одеса, 2016. С. 84–85.

245. Piadyshev V. Consideration of Local Teleological Component of Armed Conflicts as an Important Factor for Civilian Police Efficiency within International Peacekeeping Operations. *Internal Security.* Szczitno : Higher Police School. 2010. Volume 2, Issue 2. P. 173–180.

246. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові аспекти вдосконалення боротьби з наркозлочинністю в зонах міжнародних операцій з підтримання миру шляхом залучання до неї екс-комбатантів. *Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних органів : матеріали українсько-німецької науково-практичної конференції (м. Донецьк 26-27 травня 2011 року).* — Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. С. 211–215.

247. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові аспекти підвищення ефективності боротьби з транснаціональною злочинністю в зонах операцій ООН з підтримання миру. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» 15 грудня 2010 р.* Одеса : ОДУВС, 2010. С. 142-144.

248. Пядишев В. Г. Комплексний підхід до боротьби з транснаціональною організованою злочинністю в зонах міжнародних операцій з підтримання миру — нагальна вимога часу: організаційні та міжнародно-правові аспекти. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 2. С. 41-45. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2013_2_18 (дата звернення : 22.10.2017).

249. Voloshchuk A. M., Piadyshev V. G. International legal issues of the fight against transnational organized crime in the areas of UN peacekeeping operations. *Arhcibald Reiss Days : Thematic conference Proceedings of International Significance (Belgrade, 1-2 March 2013).* 2013. Volume II. — P. 133–139.

250. Community Policing defined. Washington D.C.: Office of Community oriented Policing Services, 2003. 14 p.

251. Building Relationships, Solving Problems. Community oriented Policing Services. *United States Department of Justice* : site. URL : http://www.cops.usdoj.gov/default.asp?item=36 [accessed 25 October 2017].

252. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. Х.: Изд-во ХНУВС, 2005. 496 с.

253. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія; за ред. О.М. Бандурки. Х. : Консум, 2001. 131 с.

254. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис… канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2002. 250 с.

255. Синявська О. Ю. Організаційно-правові засади забезпечення життєдіяльності персоналу органів внутрішніх справ України: дис... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2008. 466 с

256. Haberfeld M., Walancik P., Uydess A. M., Bartels E. Community Policing in Poland. Rockville : National Institute of Justice, 2003. 196 p. URL : https://www.ncjrs.gov/App/publications/Abstract.aspx?id=199360 [accessed 25 October 2017].

257. Grabosky P. Community Policing and Peacekeeping. Canberra *: CRC Press*, 2009, p. 392.

258. Пядышев В. Г., Байаманов А. О. Организационные и международно-правовые аспекты внедрения философии партнерских отношений между полицией и территориальной общиной в зонах международных операций по поддержанию мира. *Вестник Академии МВД Кыргызской Республики им. генерал-майора милиции Алиева Э. А. Материалы международной научно-практической конференции.* 2012. №4, Ч. 1. — С. 191—199.

259. Piadyshev V. G. Implementation of philosophy of community-oriented policing within international peacekeeping operations: necessity, challenges, institutional and international legal aspects. *Science and World: International Scientific Journal.* 2013. №2(2). С. 134–139.

260. United Nations Civilian Police Handbook. Turin : MDPILO Centre, 1995. 202 p.

261. What is DDR? *United Nations Disarmament, Demobilization and Reintegration Resource Centre.* : site. URL : http://www.unddr.org/whatisddr.php#8 [accessed 25 October 2017].

262. Caramés A., Sanz E. DDR 2009. Analysis of Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR) Programmes in the World during 2008. Bellaterra: School for a Culture of Peace, 2009. 122 p.

263. United Nations Security Council Resolution S/RES/1528 (2004). Adopted by the Security Council at its 4918th meeting, on 27 February 2004. 5 p.

264. Fusato M. Disarmament, Demobilization, and Reintegration of Ex-Combatants. *Beyond Intractability.* July 2003 : site. URL : http://www.beyondintractability.org/essay/demobilization/ [accessed 25 October 2017].

265. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові аспекти впровадження системи соціально-орієнтованої роботи поліції до процесу роззброєння — демобілізації — реінтеграції як шлях до підвищення рівню безпеки і правопорядку в зонах міжнародних операцій з підтримання миру. *Підготовка працівників міліції (поліції): державні та міжнародні стандарти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 28 квітня 2011 року).* Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. С. 310–313.

266. Пядишев В. Г. Шляхи підвищення ефективності реінтеграція молодих учасників міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів до суспільства. *Запобігання насильству та екстремізмові в молодіжному середовищі : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (15 березня 2011 року, м. Херсон).* Херсон : РІПО, 2011. С. 148—150.

267. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові та психологічні аспекти вдосконалення організації реінтеграції до суспільства молодих учасників тривалих збройних конфліктів. Юридичний вісник Причорномор'я : Збірник наукових праць з проблем сучасного права. 2011. №3(3). Частина 2. С. 203—213.

РОЗДІЛ 5

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У МІСЦЕВИХ СТРУКТУРАХ ВЛАДИ ТА У МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ Й ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПРОТИ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ

Безумовно, боротьба з описаними у Розділі 4 транснаціональною злочинністю та транснаціональним тероризмом є основним призначенням місцевої поліції та поліції ООН протягом МОПМБ.

При цьому місцева корупція, корупція у складі міжнародних сил, та кримінальні злочини представників міжнародних сил проти місцевого населення — це непрощенна зрада, «гострий ніж у спину» всім внутрішнім і зовнішнім силам, які напружено працюють задля відродження держави після збройного конфлікту. Але зауважуємо, що боротьба із зазначеними ганебними явищами не може замикатися на рівні МОПМБ, оскільки для своєї ефективності вона потребує зовнішніх рішень міжнародно-правового рівня.

Саме дослідженню підвищення ефективності боротьби з місцевою корупцією, з корупцією у складі міжнародних сил, та з кримінальними злочинами представників міжнародних сил проти місцевого населення на терені МОПМБ через нові міжнародно-правові рішення й присвячено Розділ 5 дослідження.

5.1. Корупція та її негативний вплив у процесі відновлення держав після локальних збройних конфліктів

5.1.1. Визначення та основні риси корупції, як суспільно деструктивного явища, в науковій літературі

Це зловісне явище (корупція) вкоренилося в усіх державах — великих і малих, багатих і бідних, але в державах, що розвиваються, його наслідки є найбільш руйнівними [1, с. 2]. Саме до держав, що розвиваються, належать такі, що приймають у себе МОПМБ. Отже,

для початку успішної роботи МОПМБ необхідно значно послабити тиск корупції на місцеве суспільство та на працівників МОПМБ. Для цього, по-перше, необхідно з'ясувати сенс та масштабність зазначеного явища.

Значний внесок у вивчення явища корупції внесли у процесі своїх дисертаційних досліджень українські науковці: М. І. Мельник, С. С. Рогульський, Є. В. Невмержицький, І. І. Яцків, О. В. Скочиляс-Павлів, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко, Ю. П. Івашук, О. В. Клок, В. С. Машлякевич, В. В. Плиска, Я. Ю. Пилип, Є. В. Глушко та інші. Розглянемо цей доктринальний внесок паралельно з досягненнями закордонних науковців та практиків, розділивши його на таки секції-об'єкти:

- термін «корупція»;
- виникнення корупції як явища та її особливості;
- природність та соціальність явища корупції;
- класифікація корупції;
- корупція, як загроза національній безпеці суспільства;
- протидія корупції адміністративно-правовими засобами;
- роль громадськості і статусу особи у протидії корупції.

Термін «корупція». Вітчизняний дослідник Рогульський С. С., аналізуючи історичну ретроспективу використання профільного дефінітиву відмічає, що термін «корупція» було введено у використання у 80-х роках минулого століття. Раніш застосовувались терміни «попуск», «зловживання службовим становищем» і, найчастіше, «хабарництво» [2]. Сучасне визначення цьому феноменові надається у Великому енциклопедичному юридичному словнику: «Корупція (лат. corruptio — псування, розбещування, підкуп) — діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або ін. переваг» [3]. Зазначеному більш-менш відповідають визначення у всесвітньому електронному словнику «Vocabulary.com Dictionary» [4; 5], Отже «корупція» — це:

- нечесна або шахрайська поведінка владних осіб, як правило, включаючи хабарництво;
- процес, за допомогою якого щось, як правило, слово або вираз, змінюється від його початкового використання або значення до такого, яке вважається помилковим або принизливим.

Вітчизняний дослідник Івашук Ю. П. до того ж сформулював «визначення корупції з позицій поведінкової та експериментальної економіки» [6].

Сьогодні найбільш популярним є визначення британського соціолога Леслі Палм'єра: «корупція — це використання службового становища задля особистої вигоди» [7] та більш поширене: «використання державних ресурсів або суспільного становища з метою особистої вигоди».

Для більш чіткого відокремлення корупції, як злочину, важливими є її ознаки, надані в профільному Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. [8]:

а) здійснення корупційної діяльності лише особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

б) безпосередній зв'язок такої діяльності з протиправним використанням вказаними особами наданих їм повноважень;

в) заборона законом такого використання;

г) наявність спеціальної мети — схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Виникнення корупції, як явища, та її особливості. Вітчизняний дослідник Бусол О. Ю. у своєму докторському дослідженні простежує існування корупції і боротьби з нею від часів Вавилону через історію Стародавньої Русі, Радянського Союзу та незалежної України [9].

У зарубіжній літературі також не тільки визнається факт стародавності корупції, але багато сучасних праць присвячено вивченню корупції окремо у стародавніх Китаї, Греції та Римі [10].

Дослідник Яцків І. І. у своєму кандидатському дослідженні визначила поняття: «корупційна вигода — різниця між реальною вартістю ресурсів, товарів, робіт чи послуг (не пільговою) і тим, що сплачують (або отримують) суб'єкти корупційних правопорушень за ці ресурси, товари, роботи чи послуги», а також поняття «публічні корупційні відносини — сукупність відносин у публічній сфері, пов'язаних з набуттям корупційної вигоди суб'єктами корупційних правопорушень» [11].

Але у зарубіжній літературі, говорячи про «публічні корупційні відносини», мають на увазі лише «затишні, тісні зв'язки між інституційною журналістикою та інституційною владою» [12].

Ми ж, у свою чергу, стверджуємо, що корупція, як така, не могла не виникнути у першому ж суспільстві, де відокремився професій-

ний прошарок осіб, до обов'язків яких увійшли ті або інші аспекти управління тією чи іншою часткою суспільства або розпорядження не своїм особистим, але суспільним майном. І це є пов'язаним, насамперед, з природною схильністю людини до корупції.

Природність та соціальність явища корупції. Не можна не погодитися з О. Ю. Бусол [9] та О. М. Костенком [13], що схильність до корупції належить до природно притаманних людям властивостей. Проте, слід зауважити, що різним людям у різному ступені притаманні властивості як егоїстичного, так і альтруїстичного напряму. Отже, прагнення жити без корупції та навіть готовність боротися проти неї, також слід вважати притаманними суперечливій людській природі.

Про природність схильності людини до корупції у західній науковій літературі не пишуть. Але про це йдеться у художній та іншій літературі. Наприклад, у своєму зверненні до молоді Уілл Дюран, засновник «Центру розвитку письма та навчання» висловлює такі думки: «Не сподівайтеся перетворити уряд, перш ніж перетворити людську природу, або себе самих. Корупція є природною в уряді, тому що вона є природною в людині» [14].

Але корупція — це системне соціальне явище. Дослідник Мельник М. І. у докторському дослідженні запропонував підхід до дослідження корупції, як до системного соціального явища [15]. Саме цей підхід є ключем у боротьбі світової спільноти проти корупції. Зокрема, у преамбулі до свого міжнародного навчального курсу «Діяльність УНЗ ООН проти корупції та економічних злочинів» Управління ООН по боротьбі з наркотиками та злочинністю вказує: «Корупція є складним соціальним, політичним і економічним явищем, яке зачіпає всі країни» [16].

Вітчизняний дослідник Машлякевич Д. С. визначає системну корупцію, як таку, «яка вразила більшість щаблів населення, проникнувши в усі без винятків сфери функціювання державного апарата й приватний сектор» [17].

На Заході «системній корупції» (яка вкоренилася і призвела до того, що формальні і неформальні правила суперечать одне одному) протиставляють «ізольовану корупцію» (коли корупція є винятком) [18]. Там також протиставляють корупцію рівню верховної влади (grand) та побутову (petty) корупцію, яка охоплює більшість людей [19].

Зауважуючи, що корупція порушує закони етики і моралі з обох сторін, дослідник Бусол О. Ю. відмічає, що спостерігається

тенденція стирання меж між відвертими злочинцями та оточенням [9, с. 376]. На це ж звертають увагу і за кордоном [20, с. 27]. Висовується думка, що корупція сіє нечуваний збиток моральним основам нації [21].

Класифікація корупції. Враховуючи актуальність об'єкта дослідження, слід зазначити, що таких класифікацій існує безліч.

Так, Бусол О. Ю. класифікує корупцію в основному таким чином: 1) у сфері національних інтересів; 2) на державній службі; 3) олігархічна; 4) політична; 5) у сфері бізнесу. Мають місце також підвиди [9, с. 377]. Можна вважати, що це — «класифікація за рівнями суб'єктів».

За тим самим параметром класифікації Світовий Банк визначає три рівні корупції [22, с. 251]:

- «велика» — впливає на прийняття найважливіших рішень у державі;
- «функціональна» — «працює» на рівні центральних і місцевих адміністрацій;
- «інституційна» — впливає на адміністративну культуру, економічну та соціальну діяльність.

Аналогічну класифікацію (за рівнями суб'єктів) надає українська Вікіпедія [23]:

- «корупція верховної влади відноситься до політичного керівництва і верховних судів в демократичних системах. Вона стосується груп, що стоять при владі, недобросовісна поведінка яких полягає в здійсненні політики в своїх інтересах і в збиток інтересам виборців».
- «ділова корупція виникає при взаємодії влади і бізнесу. Наприклад, у разі господарської суперечки, сторони можуть прагнути заручитися підтримкою судді з метою винесення ухвали в свою користь»;
- «побутова корупція породжується взаємодією пересічних громадян і чиновників. До неї входять різні подарунки від громадян і послуги посадовій особі і членам її сім'ї. До цієї категорії також відноситься кумівство (непотизм)».

Саме ця трирівнева класифікація (за рівнем суб'єктів) є також найбільш використовуваною у західній літературі.

Так, доктор Елейн Бьорн, консультант Управління Європейської Комісії, надає досить чітку класифікацію корупції [24]:

- за системністю:
  - спорадична (випадкова та нечаста, не іманентна системі),

- ендемічна (системна — є проявом системи, але не випадком);
- за масштабами:
  - політична (корупція високого рівня),
  - дрібна корупція;
- за ставленням законодавства до неї:
  - корупція за законом — дія, яка порушує конкретний закон,
  - корупція моральна — дії, які формально не порушують закон.

У 2015 р. вітчизняний дослідник Скочиляс-Павлів О. В. запропонувала визначення поняття «корупція у сфері освіти» [25]. Проте Глобальна коаліція проти корупції «Transparency International» вже давно зауважує: «Корупція є на всіх рівнях системи освіти. Вона підриває право на освіту» [26]. Під егідою організації з 2009 р. працює Проект Ради Європи стосовно боротьби з корупцією в освіті в Албанії [27], з 2015 р. у Вірменії — Проект «Зміцнення чесності та боротьба з корупцією у вищій освіті у Вірменії» [28].

Корупція — загроза національній безпеці суспільства. У 2012 р. «Transparency International», як МНУО по боротьбі з корупцією і дослідженню рівня корупції в усьому світі, висловила два положення, що мають методологічне значення у протидії неї [29]:

1) жодна держава не захищена від корупції і руйнівних наслідків, які вона несе для громадян і суспільства;

2) боротьба з корупцією повинна розпочинатися з верхів, і саме у цьому Європа не проходить тест.

У 2010 р. дослідник Мельник М. І. висловив позицію, що «корупція та організована злочинність є органічно взаємопов'язаними, але все ж таки самостійними соціальними і правовими явищами» [15]. У 2010 р. міжнародний колектив визнаних науковців Європи визначив прямий та зворотній вплив (з високим рівнем кореляції) корупції та організованої злочинності в усіх країнах Євросоюзу [30, с. 149]. Науковці та практики-правоохоронці з Гонконгу (Китай) називають корупційні об'єднання «корупційними синдикатами», тобто вважають їх організованою злочинністю (залежно від рівню організованості) [31, с. 196].

У 2009 р. дослідник Невмержицький Є. В. з України у своєму докторському дослідженні зробив висновок, що корупція — це «виклик світовій цивілізації» [32]. У закордонних виданнях висно-

вок про корупційну загрозу національній безпеці роблять здебільшого представники держав, що розвиваються [33].

Відповідно, у 2015 згадана вище Бусол О. Ю. вказала на необхідність «концепції комплексного впливу на прояви корупції» [9, с. 376]. Ще у 1974 р. тих самих поглядів дотримувались фахівці з Гонконгу, починаючи свою успішну боротьбу проти корупції.

У 2002 р. Мельник М. І. вказував, що для ефективної протидії корупції необхідні, принаймні, три складові [15]:

1) адекватне антикорупційне законодавство;

2) повне і ефективне застосування його;

3) політична воля керівництва держави щодо боротьби та запобігання корупції.

Разом з тим, стратегічна парадигма, що була сформована та відповідно до якої успішно працювала Незалежна комісія по боротьбі з корупцією (Гонконг), містила 11 складових [31, с. 198]:

«A. Три-спрямована стратегія (стримування, запобігання, освіта);

B. Лідерство правозастосування (у стратегії);

C. Професіоналізм особового складу;

D. Ефективна стратегія стримування;

E. Ефективна стратегія попередження;

F. Ефективна стратегія освіти;

G. Адекватна законодавча база;

H. Механізм перевірки і контролю;

I. Рівність уваги до корупції в державному і приватному секторах;

J. Партнерський підхід (8 напрямів партнерства);

K. Політична воля верхів, незалежність та адекватність ресурсів».

Українські науковці працюють також над протидією корупції і в окремих системах. У 2015 р. фахівець Івашук Ю. П. запропонував «способи мінімізації рівня корупції в господарських системах» [6]. В Європі зазначеним питанням переймаються принаймні з 2001 р. Так, у «Національній антикорупційній стратегії Республіки Болгарія» (від 1 жовтня 2001 р.) розділ 3 (з 4-х) називається «Стримування корупції в економіці» і містить пункти «3.1. Прозорість і підзвітність перед громадськістю в процесі приватизації» та «3.2. Лібералізація умов для розвитку приватного бізнесу» [34].

Протидія корупції адміністративно-правовими засобами. Певне місце в наукових розробках України посідають дослідження щодо «протидії корупції засобами адміністративного права».

У 2015 р. у дослідженні Клок О. В. визначено ознаки корупційних правопорушень [35, с. 8-9]. У тому ж році Плиска В. В. визначив структуру адміністративно-правового механізму «щодо забезпечення прав і свобод громадян при запобіганні і протидії корупції» [36, с. 3]. У зарубіжних колег заходи адміністративного впливу на корумпованих осіб належать до так званих «Національних заходів проти корупції». Вони також становлять певну структуру, зокрема, структуру покарань у вигляді заборони на одержання від уряду патронажу, ліцензій, ухвал, дозволів, тощо [37].

Роль громадськості і статусу особи у протидії корупції. У 2016 р. у дослідженні Глушка Є. В. з'ясовано «місце громадськості у системі суб'єктів протидії корупції в Україні». Вивчено відповідний зарубіжний досвід: роль громадськості у боротьбі з корупцією [38, с. 3].

Звісно, Європа має певний досвід у цьому питанні. У 1999 р. у Промові на 4-й Європейській конференції служб по боротьбі з корупцією заступник директора Ради Європи з правових питань М.-О. Відеркер, зазначила, що «корумповане суспільство не може сподіватися стати або залишатися демократичним суспільством» [39, с. 8]. Отже, було визначено й відповідний шлях боротьби: «залучити цивільне населення до боротьби з корупцією і сформувати суспільну чутливість до корупції» [40, с. 283].

Але більш ніж через 10 років Організація економічного співробітництва та розвитку була змушена констатувати, що, незважаючи на розширення участі громадянського суспільства в боротьбі з корупцією, реальний вплив громадянського суспільства на антикорупційні реформи видається обмеженим. Приклади країн, де громадянське суспільство і уряд сформували коаліцію по боротьбі з корупцією, становлять «від одиниць до нуля» [41, с. 37].

Здавалося б, що основну причину цього: важливість статусу осіб, які повідомляють про корупцію, — нарешті з'ясував у 2016 р. наш співвітчизник Пилип Я. Ю. — у його дисертаційному дослідженні йшлося про правове врегулювання статусу осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення. Йшлося про важливість законодавчих гарантій захисту таких осіб [42, с. 3]. Але тут не все просто. Не дивлячись на те, що ще 24 листопада 1997 р. Комітет міністрів РЄ ухвалив «20 Керівних принципів боротьби з корупцією» — зокрема, принцип 3 містив положення про «захист осіб, які допомагають владі в боротьбі з корупцією, і збереження конфіденційності розслідувань» [43, с. 246] — результат є негативним.

Інша сторона питання про статус особи в корупції — це імунітет і привілеї потенційних корупціонерів. У 2009 р. дослідником Невмержицьким Є. В. у його докторському дослідженні вказувалось, що у випадках вчинення злочину імунітети і привілеї має бути виключено з арсеналу захисту посадової особі від правосуддя [32]. Цього ж домагаються науковці в інших державах. Отже, імунітет і привілеї призначено «не для того, щоб дарувати посадовій особі особисту користь» [44, с. 61].

У цілому українські дослідження наразі охоплюють корупційні проблеми національного рівня. Але увагу світової спільноти все частіше привертають транснаціональні проблеми, що пов'язані з корупцією [45, с. 79].

5.1.2. Підвищення уваги до корупції з боку світової спільноти на стику століть

Останні наукові досягнення у галузі боротьби з корупцією. У 1980-і роки у світі відбулося серйозне негативне зрушення в моральних цінностях, яке містило відкрите звеличення грошей та будь-яких засобів їх отримання, до безпрецедентного рівню. Результати були катастрофічні: в економічному плані, з позицій безпеки, та ще й стосовно цінностей і принципів, які формують, структурують і стабілізують суспільство.

«Індекс сприйняття корупції» та його використання. Отже, необхідність вивчення корупції та методів боротьби з нею стала об'єктивно очевидною. Настав момент, коли світова спільнота визнала необхідність здійснення систематичного моніторингу та визначення значень корупції у країнах світу. Створена у 1993 р. Глобальна коаліція по боротьбі з корупцією «Transparency International» у 1995 р. вперше започаткувала щорічний проект «Індекс сприйняття корупції». Довіра до системи покажчиків відбилася у введенні питання корупції до порядку денного міжнародної політики. Отже, щороку обчислюються числові дані держав про те, як виглядає ступінь корумпованості їх державного сектора. Цей індекс сприйняття корупції посилає потужний сигнал, змушуючи відповідні уряди діяти належним чином у відповідності до вимог національного законодавства та взятих міжнародно-правових зобов'язань у профільній сфері. За цими числами стоїть повсякденна реальність людей, що живуть в цих державах [46].

2004 — 2009 рр. Як свідчить Центр дослідження демократії, у Болгарії протягом зазначених років з використанням «індексу сприйняття корупції» спостерігалися суперечливі тенденції: корупційний вплив у сфері бізнесу помітно зменшувався, але одночасно спостерігалося значне підвищення адміністративного тиску на населення. Загалом 64,5% населення вважали корупцію найнебезпечнішою проблемою країни [47, с. 19].

У 2007 р. відповідальний фахівець Світового банку Дж. Е. Кемпос відмічав, що емпіричні дослідження з питань управління та боротьби з корупцією досягли значних успіхів протягом останніх 10 років, надаючи все більше емпіричних доказів того, що корупція гальмує приватні інвестиції, уповільнює зростання і перешкоджає зусиллям по зменшенню бідності [48, с. xi].

Соціальні умови поширення корупції. У 2012 р. автори книги «Соціальне конструювання корупції в Європі» зауважили, що відсутність культури виявлення корупції є додатковою підставою для поширення корупції [49, с. 234]. У тому ж 2012 р. німецькі автори відомої книги «Боротьба з корупцією у Східній Європі: багаторівнева перспектива» зазначили, що матеріал щодо стану справ з корупцією у світі застаріває за якісь два роки і викликає дебати між практиками та науковцями [50, с. vii]. У 2013 р. учасники Сирійського економічного форуму погодилися з тим, що нездатність забезпечити основні потреби робить людей більш схильними до хабарництва. Це також призводить до поширення корупційних злочинів в адміністративних і фінансових сферах [51, с. 5].

Фальшивий компроміс і реформи. У вересні 2015 р. провідний дослідник «Програми демократії і верховенства закону» Фонду Карнегі «За міжнародний мир» Сара Чайес відмічала, що досі, як і раніше, науковці і практики занадто часто бачать себе перед фальшивим «компромісом»: між боротьбою з корупцією, з одного боку, та усуненням загроз безпеці, зокрема з боку тероризму, з іншого. Насправді ніякого компромісу немає. Єдиний спосіб усунення цих загроз безпеці полягає у боротьбі з корупцією — тому що саме корупція допомогла розпалити більшість серйозних криз у світі за останнє десятиліття. Саме вона допомагає перетворити цілі регіони, як Балкани або частини Латинської Америки, в смертоносні кримінальні «гангстерленди» [52].

І хоча кожна держава є унікальною, але всі вони демонструють три важливі риси, які часто недооцінюються на Заході:

1. «У грі» — величезні суми грошей. У кожному ешелоні уряду нестямне шахрайство державних закупівель і так зване дрібне хабарництво створюють «королівський куш».

2. Цілі уряди почали структуруватися навколо мети максимізації приватних доходів своїх членів. Їх слід розглядати і аналізувати, як горизонтально і вертикально інтегровані мережі. Такі системи здійснюють селекцію на користь злочинності, винагороджуючи корумпованих посадовців і караючи порушників спокою. При цьому перед людьми постає неможливий альтернативний вибір: стати жертвами або злочинцями.

3. Побори є свавільними, принизливими, і часто жорстокими. Нарешті обурення народу може вибухнути насильством. Отже криза «Арабської весни» була в значній мірі антикорупційним повстанням.

Радикальна реформа не може відбутися в державах без прийняття на вищі державні посади прихильників жорсткого антикорупційного курсу. Але навіть таке перетворення у верхній частині системи державного управління не може бути достатнім в умовах, коли проблема корупції є системною. Навіть можуть знадобитися спеціалізовані тимчасові юрисдикції, щоб працювати навколо «зараженої» судової системи

Зв'язки: корупція і кримінал. Починаючи з 1995 р., зазначений вище «Індекс сприйняття корупції» приділяв великої уваги ситуації в державах, що розвиваються. Але увага приділяється також зв'язкам «чистих» держав з тими, що мають погані результати по корупції. Зокрема, це держави, які мають хороший рейтинг:

- Данія - 1;
- Фінляндія - 2;
- Швеція - 3;
- Нова Зеландія - 4;
- Нідерланди - 5;
- Норвегія - 6.

Як виявилося, тільки той факт, що держава має чистий державний сектор вдома, не гарантує, що вона не є пов'язаною з корупцією в інших країнах. Наприклад, Швеція посідає третє місце за індексом, але шведсько-фінська фірма «TeliaSonera», в якій 37% належить Швеції, стикається зі звинуваченнями, що вона виплатила мільйони доларів у вигляді хабарів для забезпечення бізнесу в Узбекистані, який посідає 153-є місце. У 2015 р. відповідно до даних Transparency International половина всіх країн Організації еко-

номічного співробітництва і розвитку порушують свої міжнародні зобов'язання щодо боротьби з хабарництвом у своїх компаніях за кордоном [53].

Останнім часом (2016 р.) світова спільнота приділяє все більше уваги взаємозв'язку корупції, «неформальної економіки», злочинів «білих комірців» та організованої злочинності [54, с. 53].

Корисна корупція (?!). Протягом останніх років на сторінках наукових видань не припиняється дискусія щодо «ситуаційної корисності» корупції. Отже у грудні 2015 р. Себастьян Рейєс опублікував статтю «Мастило для коліс: таємні переваги корупції» [55], в якій йдеться про, ніби, корисність корупції (навіть для держави в цілому!) при просуванні справ повз бюрократичну тяганину у Китаї. Проте у Піднебесній цього підходу «не сповідують». У червні 2013 р. екс-міністра залізниць Китаю, Лю Чжіцзюня, за корупцію було засуджено до смертної кари [56]. Більш свіжа новина: у червні 2016 р. Військовий суд Китаю засудив колишнього вищого генерала Китаю Гуо Боксіонга на довічне ув'язнення за одержання хабарів. Гуо був заступником голови Центральної військової комісії найбільшої у світі постійної армії [57]. Можна наводити численні приклади цього напряму стосовно поводження у Китаї з корупціонерами «меншого калібру».

Оцінка останніх масштабів корупції в Європейському Союзі. У лютому 2014 р. у своїй доповіді Європейській Комісії про стан корупції в ЄС комісар внутрішніх справ ЄС Сесілія Мальмстрьом заявила, що ступінь корупції в Європі «захоплює дух», і за оцінками обходиться економіці ЄС у 120 млрд євро на рік, і що справжня вартість корупції «ймовірно, набагато вище» [58].

У червні 2015 р., щоб зауважити на значення боротьби з корупцією, Прем'єр-міністр Сполученого Королівства Девід Кемерон опублікував статтю з назвою «Корупція — це рак у серці множини питань, з якими ми стикаємося в усьому світі» [59].

25 травня 2016 р. Міністр юстиції Великої Британії Домінік Рааб звинуватив Європейський Союз у «порушенні міжнародного права» за нездатність зробити кроки, щоб подолати корупцію, на яких наполягає ООН. Він додав, що ЄС досі не вдалося зробити перший крок в реалізації Конвенції ООН проти корупції, незважаючи на його ухвалу в 2008 р. [60].

Динаміка міжнародних конвенцій щодо боротьби з корупцією. У міру того, як почала виявлятися та об'єктивуватися суспільна небезпека корупції у розвинутих країнах світу, почали виявлятися

також спільні риси корупції та її наслідків у різних країнах, свою увагу до корупції почала привертати світова спільнота. Найбільш яскраво це відбилося у відповідних міжнародних конвенціях щодо боротьби з корупцією.

Необхідно зазначити, що міжнародні конвенції по боротьбі з корупцією, що складають солідний міжнародно-правовий масив профільного характеру, відіграють ключову роль у глобальній боротьбі за чесність у стосунках між відповідними суб'єктами усередині держави та на транснаціональному рівні шляхом:

- висування боротьби з корупцією на перший край політичної діяльності;
- встановлення юридично обов'язкових норм і принципів, за допомогою яких держави, які їх підписали, можуть бути притягнуті до відповідальності;
- зміцнення як внутрішніх дій, так і міжнародного співробітництва необхідного для подолання багатьох аспектів корупції.

Що ж забезпечують конвенції? Незважаючи на те, що вони можуть бути схожі по суті, конвенції можуть суттєво відрізнятися в залежності від сторін, які їх підписують, і конкретних зобов'язань. Що стосується їх географічного охоплення, деякі з них передбачені для глобального охоплення, в той час як інші мають регіональну спрямованість. Вони можуть забезпечити різні види зобов'язань, будь то конкретні рекомендації щодо дій, які супроводжують складні процеси перевірок, або більш загальні політичні зобов'язання — тобто слугують основою для конкретних кроків, які необхідно вжити в середині держави щодо: а) побудови відповідної парадигми діяльності, б) створення відповідних інституцій, з метою протидії корупційним викликам, в) розробки відповідних компетенційних повноважень таких інституцій та інших органів публічної влади, г) тощо.

В системі міжнародних конвенцій щодо боротьби з корупцією особливе місце посідає так звана Ініціатива Організації економічного співробітництва та розвитку «CleanGovBiz» («Чисті уряд і бізнес»). Своїм призначенням CleanGovBiz має підтримку урядів у посиленні боротьби з корупцією і взаємодії з громадянським суспільством та приватним сектором, з метою сприяння реальним змінам в напрямку підвищення чесності [61; 62]. Інструментарій CleanGovBiz розробляється на основі важливих правових стандартів, закріплених в міжнародних конвенціях, з метою допомогти вживати ці

норми міжнародного права, що фактично є міжнародними правовими стандартами на практиці. Щоб забезпечити впровадження зазначених конвенцій, інструментарій CleanGovBiz пропонує конкретні пріоритетні заходи, рекомендації по їх вжиттю і приклади передової практики у чисельних областях реалізації. Зазначені конвенції було підписано і ратифіковано державами-учасницями, що, у свою чергу, по-перше, забезпечує необхідну політичну легітимність для застосування рекомендацій CleanGovBiz, по-друге, робить їх норми міжнародними правовими стандартами, по-третє, реалізація таких норм-стандартів стає міжнародно-правовими зобов'язаннями їх держав-учасниць, по-четверте, держави-учасниці повинні включити їх до національної правової системи (системи законодавства), з метою їх виконання суб'єктами національного права.

Так 26 липня 1995 р. було прийнято Конвенцію про захист фінансових інтересів Європейських Співтовариств (в цей час: ЄС). Вона набула чинності 17 жовтня 2002 р. Конвенція має умовно-відкритий характер, бо відкрита для підписання та ратифікації всіх держав-членів ЄС [63].

Зазначена конвенція та протоколи до неї спрямовані на створення єдиної правової бази для кримінально-правового захисту фінансових інтересів Європейських Співтовариств. Шахрайства, які зачіпають як витрати, так і доходи, мають піддаватися ефективному, адекватному та такому, що стримує, кримінальному покаранню, включаючи позбавлення волі з можливістю подальшої екстрадиції.

29 березня 1996 р. було прийнято Міжамериканську конвенцію Організації американських держав (ОАД) по боротьбі з корупцією. Вона набула чинності 6 березня 1997 р. Статус ратифікації: 33 держави (станом на 2012 рік). На момент свого прийняття вона була першим міжнародним договором взагалі та першим договором регіональної дії по боротьбі з корупцією. Конвенція визначає комплекс профілактичних заходів, передбачає криміналізацію деяких актів корупції і містить ряд положень, спрямованих на зміцнення співпраці між державами-учасницями в таких областях, як взаємна правова допомога і технічне співробітництво, екстрадиція та ідентифікація або повернення активів. У 2002 р. був заснований механізм перевірки виконання його реалізації (MESICIC) [64].

26 травня 1997 р. було прийнято Конвенцію Європейського Союзу проти корупції за участі урядових осіб. Вона набула чинності 28 вересня 2005 р. Ратифікація: Конвенція відкрита для всіх дер-

жав-членів ЄС. Конвенція покликана боротися з корупцією, до якої причетні європейські чиновники або національні посадові особи держав-членів ЄС. Держава-учасниця Конвенції має гарантувати, що будь-який акт пасивної чи активної корупції посадових осіб є кримінально караним злочином. У серйозних випадках штрафні санкції повинні містити позбавлення волі та екстрадицію. Крім того, керівникам підприємств має бути повідомлено про кримінальну відповідальність за активні корупційні дії з боку особи, яка підпорядкована їм та діє від імені суб'єкта підприємницької діяльності. Створення механізму оцінки зусиль по боротьбі з корупцією в державах-членах ЄС в даний час обговорюється [65].

17 грудня 1997 р. було прийнято Конвенцію Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) по боротьбі з підкупом. Вона набула чинності 15 лютого 1999 р. Держави-учасниці: всі країни-члени ОЕСР, а також Аргентина, Болгарія, Бразилія та Південна Африка (станом на 2012 рік). Конвенція ОЕСР стала першим і єдиним міжнародним документом по боротьбі з корупцією, зосередженим на «стороні пропозиції» угоди хабарництва. Вона встановлює юридично обов'язкові стандарти для введення кримінальної відповідальності за підкуп іноземних державних посадових осіб в міжнародних ділових операціях. З метою забезпечення ефективного впровадження вона передбачає такі заходи, як суворий контроль держави і різноманітні механізми перевірки виконання [66].

27 січня 1999 р. було прийнято Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією. Вона набула чинності у 2002 р. Статус ратифікації: 43 держави-члени РЄ (станом на 2012 рік). Конвенція спрямована на координацію криміналізації великого числа корупційних практик. Вона також передбачає додаткові заходи кримінального права та вдосконалення міжнародного співробітництва в кримінальному переслідуванні корупційних правопорушень. Дотримання державами зазначеної Конвенції здійснюється через процеси взаємної оцінки і тиску з боку партнерів у спеціалізованому органі — Групі держав проти корупції (ГРЕКО) [67].

4 листопада 1999 р. було прийнято Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією [68]. Вона набула чинності у 2003 р. Статус ратифікації: 34 держави-члени РЄ (станом на 2012 рік). Ця Конвенція стала першою спробою визначити загальні міжнародні норми в галузі цивільного права і корупції в міжнародному договорі. Договірні сторони повинні забезпечувати компенсацію особам, які зазнали збитків внаслідок актів корупції.

Передбачається контроль за її впровадженням з боку зазначеної вище ГРЕКО.

15 листопада 2000 р. було прийнято Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Вона набула чинності 29 вересня 2003 р. Отже світова спільнота вперше визнала боротьбу з корупцією, як складову в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Конвенція вимагає, щоб держави, які її підписали, вживали заходи щодо запобігання і криміналізації корупції та припинення відмивання коштів. Вона також передбачає широку структуру зміцнення міжнародного співробітництва з цих питань [69].

14 серпня 2001 р. було прийнято Протокол проти корупції Співтовариства розвитку Півдня Африки [70]. Він набув чинності у 2005 р. Статус ратифікації: 8 держав-підписантів (за станом на 2012 рік). Протокол став першим субрегіональним договором по боротьбі з корупцією в Африці. Подібно наступній Конвенції Африканського Союзу, Протокол зобов'язує держави-учасниці здійснювати запобігання, виявлення, покарання та викорінення корупції в державному і приватному секторах та співпрацювати на міжнародному рівні. Він також організовує з держав-учасниць Комітет для спостереження за його ж виконанням. У процесі реалізації Протоколу не було досягнуто значного прогресу, як вважається, через те, що він набув чинності лише у 2005 р.

21 грудня 2001 р. було прийнято Протокол Економічного співтовариства держав Західної Африки (ЕКОВАС) по боротьбі з корупцією [71]. Набрання чинності очікується. Цей Протокол є субрегіональним договором, мета якого посилити боротьбу з корупцією в Західній Африці. Він досі не набув чинності через недостатню кількість ратифікації.

11 липня 2003 р. було прийнято Конвенцію Африканського Союзу про попередження та боротьбу з корупцією. Вона набула чинності у 2006 р. Статус ратифікації: 31 держава-підписант (за станом на 2012 рік) [72]. Зазначена Конвенція стала всеосяжним регіональним договором щодо криміналізації численних аспектів корупції. Вона вимагає від держав-учасниць здійснювати запобігання, виявлення, покарання та викорінення корупції і пов'язаних з нею правопорушень в державному і приватному секторі. Крім того, вона закладає основу для міжнародного співробітництва та взаємної правової допомоги з метою ефективної боротьби з корупцією та повернення викрадених активів. Конвенція передбачає створення кожною державою-учасницею механізму перевірки виконання.

31 жовтня 2003 р. прийнято Конвенцію ООН проти корупції (КООНПК). Вона набула чинності 14 грудня 2005 р. Держави-учасниці: 154 держави-підписанта (станом на грудень 2011 року) [73]. КООНПК є універсальним міжнародним договором, спрямованим на забезпечення всесвітньої участі, яка забороняє корупцію і зобов'язує держави-учасниці, які його підписали, вживати велику різноманітність заходів по боротьбі з нею. Держави-учасниці зобов'язуються запобігати корупції та підтримувати кримінальну відповідальність за неї, відкрито співпрацювати одна з одною у випадках транскордонної корупції і для повернення викрадених активів до країн їх походження. В рамках механізму перевірки КООНПК, перевірка щодо дотримання Конвенції здійснюється через процес, який містить: самооцінку держави, візит до держави та підготовку проекту звіту про перевірку, який подається на розгляд до держави, яка підлягала перевірці. КООНПК є найбільш всеосяжним договором сьогодення по боротьбі з корупцією, як по географічному охопленню, так і по обсягу питань.

Зростання інтенсивності досліджень в Україні у галузі боротьби з корупцією. Ефективним показником ступеню стурбованості суспільства з боку корупції може слугувати інтенсивність наукових досліджень у зазначеній галузі. В якості прикладу розглянемо хронологію дисертаційних досліджень українських науковців з питань корупції та боротьби з нею.

2002 р. — Мельник М. І. захистив докторське дослідження за темою «Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції» [15].

2005 р. — Рогульський С. С. захистив кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні» [2].

2009 р. — Невмержицький Є. В. захистив докторське дисертаційне дослідження за темою «Корупція як соціально-політичний феномен» [32].

2011 р. — Яцків І. І. захистила кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні» [11].

2012 р. — Скочиляс-Павлів О. В. захистила кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Організаційно-правові аспекти протидії корупційним діянням у сфері освіти» [25].

2015 р. — Бусол О. Ю. захистила докторське дисертаційне дослідження за темою «Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії» [9].

2015 р. — Івашук Ю. П. захистив кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Політико-економічний аналіз корупційної поведінки в сучасних господарських системах» [6].

2015 р. — Клок О.В. захистила кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права» [35].

2015 р. — Машлякевич Д. С. захистила кандидатське дослідження за темою «Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання і протидії корупції» [17].

2015 р. — Плиска В. В. захистив дисертаційне кандидатське дослідження за темою «Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції» [36].

2016 р. — Пилип Я. Ю. захистив дисертаційне кандидатське дослідження за темою «Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції» [42].

2016 р. — Глушко Є. В. захистив кандидатське дисертаційне дослідження за темою «Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції» [38].

Графічно відповідні дані про кількість захищених в Україні дисертаційних робіт наведені на Рис. 5.1. Заважуємо, що дані за 2016 р. неповні.

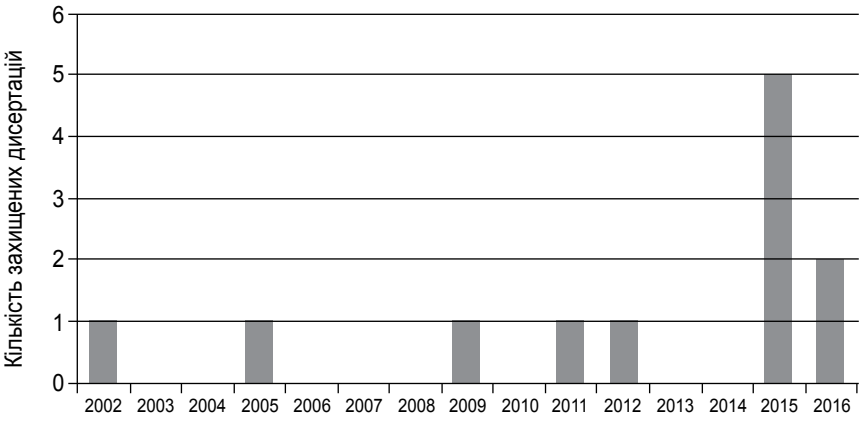

Рис. 5.1. Кількість захищених в Україні дисертацій з питань боротьби з корупцією

Динаміка дисертаційних досліджень в Україні з питань боротьби з корупцією, заснована на усереднених значеннях по роках, наведена на Рис. 5.2.

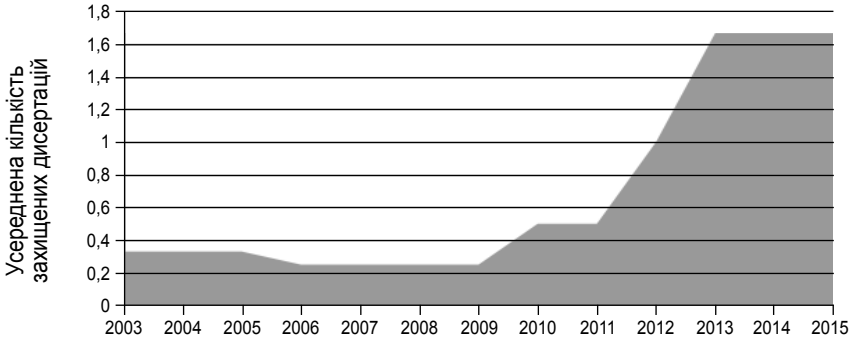

Рис. 5.2. Динаміка дисертаційних досліджень в Україні з питань боротьби з корупцією

Отже, за останні роки увага наукових кіл України до проблем, пов'язаних з корупцією, зросла майже на порядок.

5.2. Особливості розвитку корупції у постконфліктних державах та міжнародно-правові проблеми і рішення щодо участі поліції ООН у подолання корупції у місцевій спільноті

5.2.1. Умови і особливості розвитку корупції в зонах МОПМБ та її вплив на збройний конфлікт: сучасна наукова думка

А. Корупція, як чинник нестабільності і ризику відновлення збройного конфлікту

Корупція гальмує розвиток постконфліктної держави, бо вона глибоко зачіпає всі аспекти процесу відновлення [74, с. 1; 75]:

- організаційне будівництво;
- роззброєння, демобілізацію і реінтеграцію;
- реконструкцію;
- розвиток потенціалу.

Взаємозв'язок між корупцією і зниженням темпів економічного зростання, увічненням силових структур військового часу, неспра-

ведливим розподілом державних ресурсів зробили боротьбу з корупцією ключовим завданням миробудівництва [76, с. 12] .

Корупція, коли стає ендемічною, може підірвати політичні та економічні процеси, підривати потенціал держави і легітимність, посилювати бідність і запалити невдоволення, пов'язані з конфліктом. Отже, корупція загрожує не тільки державному управлінню в цілому, але й встановленню і стабільності демократії.

Досвід Зімбабве довів, що корупційні перегини політичних лідерів, які ведуть до відсутності основних послуг і економічних можливостей, можуть призвести також до розчарування суспільства, яке роз'їдає державну легітимність в той момент, коли вона є найбільш необхідною. Зниження легітимності і ефективності держави побічно веде до насильства. Сутність у тому, що, створюючи «культуру безкарності», корупція, з одного боку, сприяє розвитку клану «недоторканих» (з числа етнічних, релігійних, політичних тощо сил, що прийшли до влади), з іншого боку, сили, що склали зброю заради миру, відчувши себе ошуканими, можуть повернутись до зброї, щоб відновити «статус-кво». Отже, корупція сприяє збереженню порочного кола, яке зсуває державу з переходу від війни до миру — на новий період нестабільності і напруженості, що може призвести до нового конфлікту.

Корупція несе небезпеку відновлення конфлікту. «Глобальна коаліція проти корупції» (Transparency International) зауважує, що корупція і збройні конфлікти «йдуть рука об руку». Держави з найнижчими рейтингами по корумпованості характеризуються укоріненими кривавими конфліктами. Шість з 10 найкорумпованіших держав також входять до числа 10 найменш спокійних місць у світі [77].

Відповідальні фахівці Світового банку зауважують, що корупція «має подвійно згубний вплив на ризики насильства: через розпал невдоволення і через підрив ефективності національних інститутів і соціальних норм» [78, с. 52].

На підставі вивчення та аналізування великого статистичного обсягу даних з обрахуванням показників «негативного миру» та «позитивного миру», фахівцями «Інституту економіки і миру» (глобального мозкового центру зі штаб-квартирою в Сіднеї /Австралія/, з філіями в Нью-Йорку /США/, Мехіко /Мексика/ і Оксфорді /Велика Британія/) також зроблено висновки, що існує безумовний зв'язок між корупцією і миром. Зокрема, корумпована поліція і судова система є ключовими факторами, що підривають перспективи

довгострокового миру в суспільстві. Саме ці дві установи мають вирішальне значення в зниженні рівня насильства в суспільстві і поліпшенні миру [79, с. 6].

Отже, в постконфліктних умовах, особливо там, де демократії тендітні, корупція може призвести до відновлення збройного конфлікту [76, с. 12] .

До того ж, відомо, що взаємозв'язок між корупцією і діяльністю щодо відновлення миру характеризується періодично відновлюваною напруженістю між припусканням (або навіть заохоченням) з боку МОПМБ деяких форм корупції в короткостроковій перспективі задля досягнення більшої стабільності, та необхідністю боротьби з нею в довгостроковій перспективі — щоб закласти основи законних політичних інститутів і забезпечити сталий економічний розвиток [74, с. 3].

Відомо також, що безпосередні причини і закономірності корупції можуть варіюватися в широких межах між державами і всередині постконфліктних країн, ретельний і своєчасний аналіз корупції має вирішальне значення [76, с. 12]. Причому, дбаючи про боротьбу із соціальними наслідками корупції необхідно мати на увазі, окрім рівнів, ще можливі ступені охоплення нею, її глибини, та вкорінювання [74, с. 3].

Проте причини, чому заходи по боротьбі з корупцією, прийняті в ході постконфліктного перехідного періоду, часто не досягають поставлених цілей, про що свідчить аналіз ситуацій в таких зонах, як Боснія і Герцеговина, Ліберія, Ірак, Афганістан і Шрі-Ланка, досі залишаються не визначеними та дискусійними [75, с. 217].

В. Особливі умови вкорінювання корупції в зонах МОПМБ

Внутрішні причини і процеси щодо виникнення і розвитку корупції на пост-конфліктних теренах . В постконфліктних умовах заходи по боротьбі з корупцією стикаються з певним колом проблем, оскільки держави, які виходять зі стану конфлікту, характеризуються такими специфічними рисами [80, с. 1]:

- корупція є тотальною;
- низький рівень державної легітимності;
- низький потенціал держави;
- слабке верховенство закону;
- хиткі рівні політичної волі;
- високий рівень небезпеки.

На додачу до цього, низькі ризики покарання, роблять постконфліктні держави ідеальним середовищем для корупційної діяльності. Слід наголосити на тому, що зазначена кореляція ігнорувалася в фаховій літературі аж до останніх років.

У той самий час поширюється ще й дрібна, так звана «побутова» корупція. Зокрема, хабарництво щодо «узаконення» власності, яку було «придбано» під час війни, стає загальним у будь-якій місцевій чи регіональній державній установі. Чорні ринки, створені під час війни, тепер наживаються на продажі товарів, вкрадених з механізму міжнародної допомоги, на торгівлі зброєю та військовою технікою. Отже, хабарництво, з яким важко боротися навіть в абсолютно функціональній державі, у постконфліктний період повністю виходить з-під контролю [81, с. 9].

При цьому багато авторів посилаються на визначення відомим фахівцем з пост-конфліктної корупції Вірою Девіне, чотирьох характеристик постконфліктних зон, які створюють умови для корупції, зокрема, у колишній Югославії, а саме [82], [83]:

1. Поширення корупції заохочувалося заміною попередніх формальних урядових структур неформальними мережами. Ці мережі створилися у наслідку руйнації в Югославії авторитету офіційного уряду. Вони утримали владу у повоєнний час і, не несучи відповідальності, набули звичку незаконних дій. Вони були мало зацікавлені у встановленні верховенства закону. Крім того, адміністрації не вистачало незалежності і потенціалу, щоб здійснювати контроль за діями тих, хто набув влади.

2. У зв'язку з означеним, правова структура не передбачала відповідних інструментів для вирішення проблеми корупції на місцях, а в деяких конкретних випадках сприяла їй.

3. Повоєнна Боснія характеризувалася відсутністю тиску для змін з боку громадянського суспільства, оскільки в результаті війни і краху правопорядку, громадські очікування були дуже низькими. Люди були глибоко цинічні стосовно можливості домогтися якого-небудь прогресу в боротьбі з корупцією і побудови верховенства права.

4. Велика міжнародна присутність несподівано посилила корупцією. Повноваження Високого Представника повинні були діяти як противага продажним місцевим елітам. Але місцеві політики були в стані підірвати цю владу, почасти тому, що міжнародні представники не були знайомі з діапазоном корупції і не в змозі були ефективно протистояти їй. Отже, зрозуміло, що вада розгляду

культурних особливостей і знань по суті сприяли зростанню корупції в постконфліктній Боснії і Герцеговини. Зрештою, можна стверджувати, що слабкість й тендітність державних інститутів, громадських структур і економічних систем є відповідальними за створення умов розвитку корупції.

Ядром найбільш популярного наразі у західній літературі визначення корупції за Марком Філпом є: «підрив, перекручення норм і правил, що регулюють державну службу» [84]. Цей підрив досягає свого максимального ступеня саме у постконфліктних умовах: верховенство закону, державні установи та громадські інститути майже відсутні, в той час як хаос і менталітет воєнного часу уповільнюють їх відтворення. Тим часом, міжнародне втручання готове навіть миритися з корупцією, надаючи пріоритет стабільності, а велика кількість зовнішніх фондів просто збільшує можливості для корупції. І, нарешті, хабарництву і процвітанню чорних ринків сприяють низькі ризики покарання.

Причини розвитку корупції в зонах МОПМБ, пов'язані з надходженням і розподілом донорської допомоги.

На додачу до вказаних проблем, в умовах слабких установ і структур управління через інститут донорської допомоги виникають ще й такі додаткові специфічні могутні стимули корумпування [80, с. 1]:

- могутній приплив іноземної донорської допомоги;
- низька спроможність своєчасно належно розподіляти цю допомогу;
- тиск донорів щодо швидкого розподілу.

Отже, міжнародні фонди є ще одною можливістю для корупції — величезний обсяг потоків допомоги надходить до країни з установ ООН, держав, міжнародних організацій, НУО та приватних осіб. Перевірити, куди саме йдуть ці кошти і товари, як тільки вони прибувають в постконфліктну державу, вкрай непросто. Це пов'язано з тим, що збір фондів має здійснюватися негайно — щоб максимально використати перевагу від того короткого періоду, коли увага міжнародної спільноти прикута до конкретної даної кризи. Аналогічно, розміщення матеріалів і коштів допомоги по терену має бути завершено якомога швидше, щоб вчасно зреагувати на надзвичайну ситуацію та звітувати донорам, щоб не зірвати їхнього очікування. Отже все ускладнюється, і, оскільки коштів по допомозі надходить більше, ніж є спроможність їх опрацьовувати, надлишкові кошти можуть бути використані не за

призначенням, що створює додаткові величезні можливості для корупції [75].

Відтак, корупція стає все більш важливим питанням обидвох сторін, що працюють над відновленням [74, с. 1]:

- суспільства, яке знаходяться в стані переходу від війни до миру;
- великих донорів, таких як Світовий банк, тощо, які допомагають фінансувати цей перехід.

Причини розвитку корупції, пов'язані із зовнішньою інтервенцією щодо подолання наслідків збройного конфлікту.

Сама природа зусиль в області побудови миру вносить свій внесок в навколишнє соціальне середовище, в якому може процвітати корупція [74, с. 5]:

1) численна присутність міжнародних сил створює певний набір стимулів і структур, які можуть підвищувати рівень корупції. Такі середовища часто залучають тіньових акторів — як місцевих, так і міжнародних, які намагаються отримати вигоду з фондів;

2) деякі з економічних приписів, які характеризували недавні зусилля постконфліктної побудови миру, зокрема, наголос на лібералізацію ринку і приватизацію, також створили структури можливостей для політичних еліт і військових підприємців по-дешевці придбати контроль над економічними активами.

При вивченні зв'язків між іноземною допомогою та корупцією в постконфліктних суспільствах, турецький професор Гюль М. Куртоглу Ескісар виявила три чинники [85, с. 371]:

1) шаблонна адаптація неоліберальних принципів, які зазвичай використовуються в умовах відбудовування держави, часто, призводять до результатів, протилежних запланованим;

2) слабкі механізми контролю через відсутність фінансування або через структурні труднощі, погіршені і без того обмеженими можливостями новостворених або реконструйованих держав, відіграють важливу роль у провалі досягнення початкових цілей зовнішньої допомоги;

3) нездатність (або відмова) включення еліти нації до розробки політики та правозастосування.

Багато хто відзначає, що не тільки корупція впливає на ефективність постконфліктного відновлення і побудови миру, але й навпаки — характер зусиль з побудови миру вносить свій внесок до навколишнього середовища, в якому може процвітати корупція [74, с. 5]. До останнього, на жаль, певним чином належить і корup-

ція міжнародного складу, наприклад, серед міжнародних військовослужбовців в Афганістані та Іраку, що має серйозні негативні наслідки для міжнародних зусиль з миробудівництва і стабілізації [75, с. 216].

Окрім зазначеного корисливого внеску до явища корупції в зонах МОПМБ, міжнародні сили можуть сприяти корупції з цілком шляхетних цілей. У період після конфлікту міжнародні суб'єкти можуть навмисно терпіти певні ступені корупції заради стабільності. «Коли мова йде про реалізацію мирних угод, міжнародні суб'єкти, як правило, надають пріоритет стабільності над амбітними реформами в галузі управління» [86, с. 29]. Навіть парламент без опозиції, тобто, з обмеженим ступенем легітимації, може бути прийнятий в якості першого кроку виходу з кривавого хаосу конфлікту. Крім того, для зміцнення миру «міжнародні актори готові скоріш кооптувати потенційних «підривників» миру, ніж протистояти ним з ризиком повернення до насильства» [75]. Якщо відсутність волі протистояти «підривникам» миру поєднується з відсутністю поширення центральної влади по всій країні, можливості для корупції посилюються негайно. Причому уряд має витрачати найбільший час саме на переговори з самопроголошеними лідерами територій, іноді надаючи офіційний характер їхній владі у політичній або поліцейській сфері.

С. Непростий вибір щодо балансу: якнайскоріша стабільність — вкорінювання корупції

Отже, з одного боку, в зонах МОПМБ корупція є вкрай небажаним явищем, оскільки в постконфліктних державах вона проявляється у наступному [87, с. 46]:

- у невірному розподілі політичної та військової влади;
- у транскордонній торгівлі людьми і товарами;
- у сильній неформальній і слабкій формальної післявоєнній економіці;
- у неадекватності державного управління;
- у несправедливих правоохоронних органах;
- у невірному спрямуванні іноземної допомоги.

З іншого боку, особливо в зонах МОПМБ корупція є явищем складним і суперечливим. Про це свідчать різні її визначення, а також різні оцінки наслідків корупції для побудови миру. Суперечливий характер корупції в зонах визначається такими чинниками,

як культура і традиції, історичний контекст і людський фактор [75, с. 217]. Саме тут вона може, як спровокувати відновлення або підтримання конфлікту, так і, навпаки, сприяти стабілізації політичного порядку [74, с. 3].

Корупція безпосередньо може позитивно впливати на низку ключових заходів в області відновлення миру через:

- посередництво у переговорах щодо політичного врегулювання,
- роззброєння комбатантів,
- сприяння у розподілі гуманітарної допомоги.

Іншими словами, допущенням корупції, або навіть непрямим заохоченням чи сприянням їй, МОПМБ може «купити край насильству», та, принаймні, коротко- або середньострокову стабільність.

Тобто, стосовно процесів врегулювання, корупція може працювати у двох іпостасях [74, с. 4]:

- з одного боку — забезпечувати швидке реагування на постконфліктні гуманітарні надзвичайні ситуації, оскільки при корумпованих і слабких урядах, агентства з надання допомоги без проблем (за невелику плату) отримують можливість безпосереднього розв'язання важливих гуманітарних питань,
- але з іншого — закріплювати слабкість державних інститутів.

Тому наразі багато науковців та практиків визнають, що, хоча протягом багатьох років боротьбою з корупцією в зонах МОПМБ нехтували, надаючи перевагу боротьбі за стабільність миру, боротьба з нею в постконфліктних умовах є однією з найважливіших, хоча й недооцінених проблем [88]. Це — через те, що корупція, маючи дихотомічний характер, підриває можливості досягнення довгострокових цілей побудови миру, хоча в той же час вона має відповідний позитивний потенціал, щоб допомогти стабілізувати постконфліктні ситуації в короткостроковій і середньостроковій перспективі. Це значною мірою ускладнює діяльність уповноважених суб'єктів щодо розробки лінії дій стосовно корупції [74, с. 5]. На жаль, історія знає погані приклади.

Отже, у короткостроковій перспективі, міжнародні миротворці, як правило, припускають корупцію заради стабільності. Проте, ця стратегія загрожує саме стабільності, але в довгостроковій перспективі. З одного боку, варто заплатити ціну у вигляді корупції, щоб підписати мирну угоду, і, тим самим, врятувати численні життя. З іншого боку, необхідне більш уважне ставлення для пом'якшення

ставлення до такого небезпечного явища. В літературі і досі відкриті дебати з цього питання. Проте, вважаємо, що слід підтримувати позицію відносно того, щоби обирати стратегію, яка не підриває перспективу довгострокових інтересів [81].

D. Сучасні ідеї щодо боротьби з корупцією в зонах МОПМБ

Отже, науковці наполягають, що у своєму підході до інституційних реформ суб'єктам міжнародного права, що обертаються в зоні МОПМБ, слід стежити, щоб їх зусилля не підривали їх більш широкої мети — створення законних та легітимних інститутів, які мають допомагати суспільству мирно врегулювати конкурентні претензії на владу і ресурси та прибирати соціальні образи і претензії [74, с. 6]. Причому, програми по боротьбі з корупцією повинні бути налаштовані відповідно до потреб та інтересів зацікавлених сторін кожної окремої держави. Відсутній механізм, який може сприяти діям зацікавлених сторін — це переговорний процес між місцевими сторонами, спрямований на досягнення довгострокового визнання програм по боротьбі з корупцією [87, с. 47]. За відсутності практичних настанов і документально оформлених зразків найкращих практик, міжнародні донори мають організувати і розвивати розуміння місцевого контексту, а також розуміння, як боротися з корупцією в даному контексті і як розробляти антикорупційні заходи для різних етапів процесу державного будівництва, що не поставлять під загрозу крихкий процес побудови миру [80, с. 1].

Особливо вказується, що успіх програм по боротьбі з корупцією може бути досягнутий за умови відданості лідерства, підтримки з боку влади, створення сприятливих умов, планування та дотримання оптимального режиму поетапної реалізації програм [75, с. 217].

Говорячи про боротьбу з корупцією в Афганістані, відомий науковець у сфері боротьби з корупцією Параг Дхармаварапу зазначив, що відновлення законності в межах афганської судової системи, національної поліції та бюрократії потребує [89]:

1) зміцнення потенціалу в області моніторингу,

2) поліпшення загальної якості персоналу;

3) поліпшення системи стимулів.

Зауважимо, що майже в усіх згаданих працях передбачалося, що основним, якщо не єдиним ворогом у боротьбі світової спільноти проти корупції в зонах МОПМБ є місцеві суб'єкти корупції, і для

досягнення успіху у боротьбі з нею міжнародним суб'єктам відновлення миру в зоні достатньо виконувати зазначені вище рекомендації. Проте, на превеликий жаль, є ще один небезпечний суб'єкт підтримання корупції в зонах — це нечесні представники зі складу міжнародних донорських організацій та навіть самої МОПМБ (!). Тому у 2015 р., узагальнюючи матеріал (по корупції в постконфліктних країнах) своїх колег по Школі державного управління Римського університету, колишній постійний представник в ООН від Сербії, доктор Углеша Звекіч була змушена зробити наступні висновки [90 , с. 4]:

- центральну роль у підході до боротьби з корупцією мають відігравати принцип невідворотності покарання (фундаментальний принцип боротьби з корупцією) і принцип відповідальності — невід'ємна складова політичної та правової культури на національному та міжнародному рівнях;
- система ООН: як держави-члени, так і адміністрація ООН, які прийняли і надали чинності КООНПК, — мають бути прихильними і відданими застосуванню принципу невідворотності покарання;
- досі існує помітний розрив між нормативним прийняттям КООНПК і впровадженням її державами-членами;
- існує нагальна необхідність інвестувати в укріплення політичної і правової культури невідворотності покарання на міжнародному рівні: серед держав-членів, в рамках ООН та в адміністраціях інших міжнародних організацій.

Отже, можемо констатувати, що наразі у питаннях стосовно ролі корупції у розвитку постконфліктних держав і боротьби з нею світова наукова думка сконцентрувалася на наступному.

1. Відносини між зовнішніми партнерами у процесі відновлення держави після збройного конфлікту і місцевими елітами (здебільшого лідерами ворожих верств населення).

2. Непросте балансування між обмеженим дозволом місцевої корупції (з боку МОПМБ) — для збереження миру і боротьбою з нею — для забезпечення майбутнього розвитку країни.

3. Питання корупції тільки вищого рівню (верховної влади), партнерами в якій є з одного боку є місцеві структури, які вже мають, або прагнуть участі у владі, з іншого — зовнішні партнери (керівництво МОПМБ та донори).

4. Розглядалася лише така участь зовнішніх партнерів у корупції, яка здійснювалася виключно зі шляхетною ціллю — якнайско-

ріше відбудувати постконфліктну державу, ретельно уникаючи при цьому моментів, які могли б спровокувати поновлення збройного конфлікту.

Проте, вважаємо, що наведена сукупність розглянутих доктринальних підходів має суттєві вади, а саме:

1. В них не йшлося про активну корисливу участь у корупції з боку міжнародних партнерів.

2. Не йшлося про боротьбу з місцевою корупцією середнього (ділового) та нижчого (побутового, офісного) рівню, які створюють той самий фон «ендемічної корупції».

3. Всі визначені шляхи боротьби звелися тільки до роз'яснень та закликів, ніби проблеми полягають саме у нездібності обирати вірні рішення, але не у готовності багатьох чиновників ООН та інших міжнародних партнерів заради власної користі піддавати «корупційній ерозії» свої офіційні обов'язки, зокрема та телеологічні домінанти ООН в регіоні взагалі.

4. Ідеї про невідворотність покарання за участь у корупції не зсунулися далі за «побажання» та не знайшли своє нормативне закріплення у відповідних міжнародних документах, що повинні бути прийнятими в рамках ООН в контексті антикорупційної діяльності в зонах МОПМБ.

При цьому ми зауважуємо, що, розпочинаючи боротьбу з корупцією в умовах МОПМБ, слід тримати увагу на всіх її основних складових [91, с. 191]:

1) корупція місцевої поліції ;

2) корупція у структурах місцевої влади;

3) корупція у складі комісій із залучання та використання цільових фондів;

4) корупція у складі національних контингентів міжнародних сил;

5) корупція у міжнародних структурах МОПМБ.

5.2.2. Міжнародно-правові чинники подолання корупції у місцевій спільноті силами поліції ООН в зонах міжнародних операцій з підтримання миру

А. Структурна схема корупції на теренах МОПМБ

Для забезпечення впевненого орієнтування у різноманітті складових корупції на теренах МОПМБ, доцільно звернутись до спро-

щеної структурної схеми корупції на теренах МОПМБ, розробленої нами на підставі досвіду участі у діяльності різних МОПМБ і наведеної на Рис. 5.3.

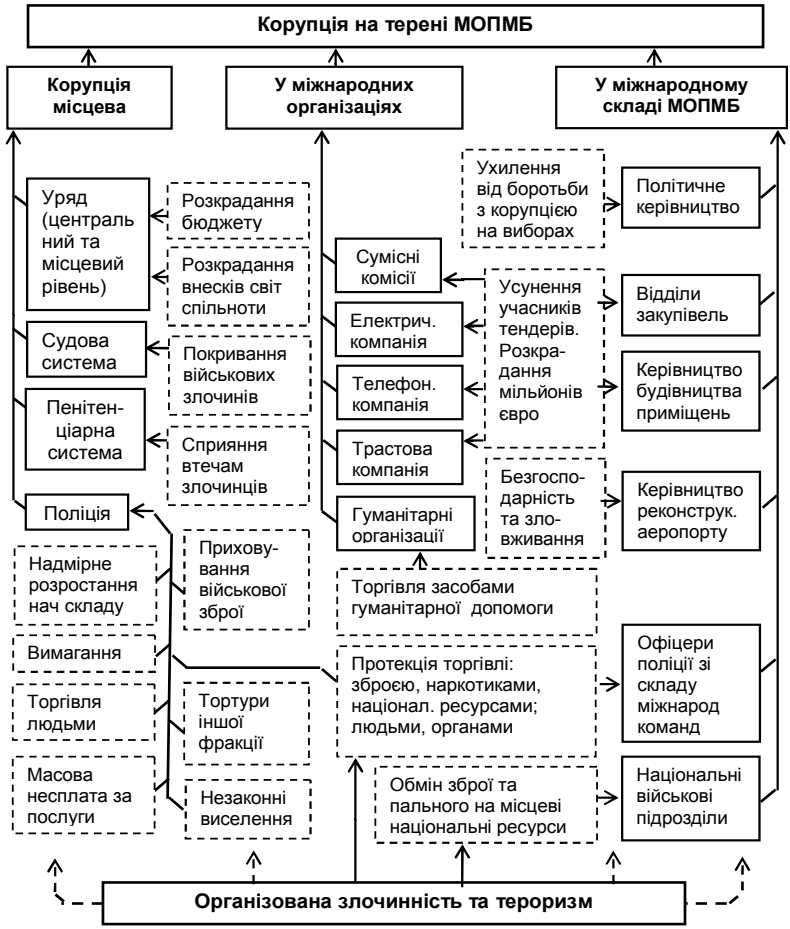

Рис. 5.3. Спрощена структурна схема корупції на теренах МОПМБ

Зауважимо, що, як і завжди, але на теренах МОПМБ особливо «наполегливо» і зловісно, партнерами у корупції на всіх рівнях виступають та користуються її «плодами» організована злочинність і транснаціональний тероризм. Стрілки, що ведуть від них та не завершуються блоками, відбивають ту обставину, що діяльність організованої злочинності та транснаціонального тероризму не об-

межуються саме корупцією, що докладно описано у розділі 4 дослідження.

Зауважимо також, що згідно з положень дослідження, що проводиться, та, відповідно, і зі схеми, ми виключаємо корупцію верхнього рівню (корупцію верховної влади), проблеми боротьби і вимушеної толерантності до якої стосуються більш політичної сфери, але не сфери діяльності поліції ООН, і розглянуті вище, у секції 5.2.1. Отже, схема охоплює останні рівні: середній («бізнес», діловий) та нижчий (адміністративний, офісний, побутовий). Саме розповсюдження корупції цих рівнів робить корупцію «ендемічною» тобто створює суцільний корупційний фон, що неабияк ускладнює викорінювання її у державі. На схемі корупцію зазначених рівнів на терені МОПМБ представлено трьома колонами:

1. Корупція місцева.
2. Корупція у складі міжнародних організацій
3. Корупція у міжнародному складі самої МОПМБ.

Тут у вигляді блоків, обведених суцільною лінією, надані організації та установи, у складі яких спостерігається корупція. Блоками, обведеними пунктирною лінією, надані найбільш помітні види діяльності, пов'язаної з корупцією. Докладному розгляду зазначених складових і присвячено подальші секції.

В. Корупція у лавах місцевої поліції на теренах МОПМБ

Диспропорційне розростання начальницького складу місцевої поліції. У 2005 р. розпочався процес передачі повноважень Міжнародної Тимчасової Адміністрації Косово від ООН до Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Працюючи у складі Департаменту поліції ООН з підготовки зазначеної передачі (Handover Department), автор дослідження був свідком, як представники ОБСЄ звернули увагу на непомірне розростання чисельності старших офіцерів у складі місцевої поліції. Отже у процентному вираженні вона значно перевершувала відповідну чисельність старших офіцерів поліції в державах Європейського Союзу. Технічно це здійснювалося шляхом утворення малоефективних посад з частковим дублюванням функцій, що призводило до зниження результативності місцевої поліції на місцях та до перевищення витрат на її забезпечення. Отже, однією з вимог початку передачі повноважень представники ЄС поставили перед ООН вимогу: у короткий термін (до моменту зазначеної передачі повноважень) знизити чисельність

вищого начальницького складу місцевої поліції до процентного рівня, що відповідав би рівню у державах-членах ЄС. Не треба доводити, що у настільки вибухонебезпечній країні, як Косово, значно безпечніше заздалегідь контролювати і утримувати в стандартних межах чисельність вищого начальницького складу однієї з силових структур, ніж знижувати її примусово (!) Для виключення ситуацій диспропорційного розвитку місцевої поліції, при складанні Мандату цивільної поліції ООН у складі МОПМБ, необхідно на міжнародно-правовому рівні затвердити відповідні кількісні та якісні нормативи у процесі розбудови місцевої поліції та протягом дії операції ретельно контролювати їх дотримання.

Приховування поліцейськими військової зброї, яка призначена не для поліцейської діяльності. Наприкінці XX ст. у складі Місії ООН у Боснії і Герцеговині працівники поліції ООН відповідно до мандату здійснювали нагляд за діяльністю місцевої поліції. Оскільки місцевих поліцейських неодноразово було помічено в участі і навіть ініціюванні відновлення збройного конфлікту, міжнародними силами було визначено нормативи на наявність певних видів зброї на місцевій поліцейській станції. Зокрема, було суворо визначено кількість так званих «довгих стволів», тобто далекобійних автоматів. Наявність кулеметів, мінометів, гранатометів тощо заборонялася категорично. Проте у приміщеннях місцевих поліцейських станцій поліцейські ООН неодноразово знаходили ретельно приховані заборонені види зброї. При цьому начальника такої станції негайно позбавляли спеціального звання і права здійснювати правоохоронну діяльність.

Тортури іншої фракції населення. Серед питань зазначеного нагляду було також завдання перешкодити здійсненню тортур і катувань працівниками місцевої поліції, зокрема, йшлося про виявлення прихованих «кімнат для тортур». Ці кімнати здебільшого використовувалися для здійснення тортур представників «інших фракцій» місцевого населення — або з метою одержання інформації, або для залякування зазначених фракцій і примушення залишити терен.

Здійснення незаконних виселень родин — представників «інших фракцій населення». З тією ж метою — звільнення терену від представників інших фракцій — здійснювались так звані «виселення». Йдеться про те, що, коли у наслідку збройного конфлікту до певного терену з інших анклавів потрапляли представники етнічної, релігійної або іншої фракції, яка складала більшість на

цьому терені, вони обирали собі оселю серед тих, що тут належали представникам фракції меншини, та зверталися до місцевої поліції. Після чого сумісно з представниками поліції вони поверталися до обраної оселі та насильно здійснювали виселення з оселі «чужорідної» родини. Зазначений вид злочинів (evictions — англ.) посів окреме місце у переліку щодо ретельного виявлення поліцією ООН.

Вимагання хабарів (особливо з представників іншої фракції населення). Зазначений вид злочинів здійснюється більш суворо (тобто більш високі хабарі, тощо) також стосовно місцевої меншини. Тобто зазначені злочини здійснюються не стільки з метою власного збагачення, але з метою витіснення іншої фракції населення. Хабарі вимагаються за будь-які довідки, тощо, особливо за підготування та видачу паспортів. На жаль, поліція ООН може відстежувати такі випадки або випадково, або при безпосередньому зверненні постраждалих до поліції ООН. Автор особисто припиняв такі злочини протягом служби у складі поліції ООН у Колишній Югославській Республіці Македонії.

Іноді спостерігаються навіть спроби вимагати хабарі з представників міжнародних та національних неурядових організації, які сприяють загальному відновленню місцевої інфраструктури, зокрема правоохоронної системи, шляхом доставлення дарованого обладнання, технологій, тощо в зонах операцій з підтримання миру. Ми зауважуємо на необхідність забезпечення захисту діяльності цих організацій на терені операції — від пограбувань та від корупційних зловживань з боку місцевих посадовців, — шляхом ретельного супроводження цієї діяльності: зокрема, супроводження дарованого вантажу та контролю за проходженням ним прикордонних, митних, та інших служб, починаючи від кордону — до місця призначення [92, с. 18]. Зазначене має бути введено до мандатів поліції ООН відповідних МОПМБ.

Участь у торгівлі людьми. Про небезпеку і шляхи боротьби з масовою транснаціональною торгівлею людьми на теренах МОПМБ йшлося у підрозділі 4.2. дослідження. Саме сприяння місцевої поліції цьому злочину значною мірою гальмує переслідування за цей вид злочинів.

Несплата з боку працівників поліції за послуги (комунальні тощо) та ключові чинники, які провокують корумпованість рядового складу поліції в постконфліктних країнах. Зауважимо, що, входження до корупції для окремого поліцейського розпочинаєть-

ся з першого кроку. У розвинутій державі, де поліцейському гарантується адекватна зарплатня, той або інший поліцейський цей перший крок до корупції робить на свій власний кшталт. Але у постконфліктних країнах причина такого кроку є стандартною — неспроможність прогодувати родину через низьку зарплатню.

У цьому сенсі типовим прикладом можна вважати Ліберію. На момент розташування Місії ООН у Ліберії у 2003 р. місцевої поліції там практично не існувало. Отже на поліцію ООН було покладено завдання створити поліцію у цій державі. Саме міжнародні поліцейські здійснювали процеси відбору, перевірки та навчання кандидатів у Поліцейській академії у містечку Пайнсвіл. Місцевого курсанта відраховували при найдрібнішому порушенні правила: «Ми не крадемо! Ми не брешемо!».

Але перший день роботи знайомив поліцейського-новака з реаліями життя: зарплатні ледве вистачало на прожиток. Розрахунки, проведені за ініціативи автора адміністрацією оперативної служби цивільної поліції ООН в Ліберії, відкрили, що для більшості поліцейських більш-менш такі ж самі гроші необхідні для проїзду на роботу і на повернення. Саме тому поліція ООН припинила переслідування місцевих поліцейських за те, що вони не сплачували за таксі (іншого громадського транспорту там тоді не існувало). Але через це, і його оточення, і сам поліцейський вважав себе корумпованим. Тобто «Рубікон було перейдено»! Вкрай важливо розуміти, що саме перше порушення основної вимоги до поліцейського, закладеної у стінах академії, відкриває шлях до подальшого і вже необмеженого збільшення корумпованості.

Шлях захистити поліцейського-початківця від вимушеного кроку до корупції. Наші спостереження довели, що в деяких зруйнованих збройними конфліктами державах перший поштовх поліцейських до корупції здійснює їх фактична цілковита економічна неспроможність (розмір зарплатні) утримувати власну сім'ю, тобто працівник поліції постає перед неминучим вибором: піддатися корупції або залишити службу та шукати інші засоби існування [93, с. 153]. Якщо, розгортаючи у кризовій державі поліцейський компонент МОПМБ, не захистити місцевого поліцейського-початківця від вимушеного першого кроку до корупції, годі мріяти про вичищення країни від цього ганебного та вкрай шкідливого і небезпечного явища. Для цього, у першу чергу, слід здійснити розрахунки, щоб встановити реальні неминучі витрати поліцейського: харчування, годування родини, проїзд тощо. Це — одна з найважливіших скла-

дових внутрішньої компоненти оперативної обстановки: «З ким працюємо?! Наскільки можна покластися на його професійні та особистісні якості?!»

Якщо вчасно здійснені розрахунки виявляють, що на певному етапі становлення зруйнованої країни після тривалого збройного конфлікту через неможливість адекватної зарплатні, поліцейські неминуче будуть, наприклад, користуватися таксі безкоштовно, зазначені їхні дії мають бути ретельно обраховані, регламентовані та узаконені! Щоб розпочати все це й довести до логічного оформлення, необхідна політична воля ООН та адекватні міжнародно-правові рішення у вигляді Резолюцій Ради Безпеки ООН профільного характеру.

Отже, ми вважаємо, що ООН не може розраховувати на перемогу у боротьбі проти корупції на теренах МОПМБ в умовах, коли родини місцевих поліцейських фізично не зможуть виживати, якщо їх батьки, офіцери поліції, відмовляться від тих або інших корупційних дій [94, с. 296]. Наведено лише один приклад, коли соціальна незахищеність ставить молоду людину перед дилемою: чи залишатись поліцейським та піддаватися корупції, чи намагатися залишитись некорумпованим, але не у складі поліції. Подібні ситуації є типовими для держав у кризовому стані. Тому ми вважаємо, що відповідні типові рішення щодо мінімально необхідного соціального захисту місцевої поліції з реальним урахуванням ситуацій повинні бути опрацьовані на рівні Департаменту операцій ООН з підтримання миру та набути міжнародно-правової регламентації, легалізації та легітимації для їх втілення в зонах операцій ООН з підтримання миру.

Якщо зазначеного не робити, то зусилля ООН щодо створення адекватної поліції, як флагмана у боротьбі за відновлену сучасну державу, будуть принаймні марні, або навіть шкідливі: поліція ООН готуватиме для кризових держав не захисників від злочинності, але навпаки — добре тренованих гангстерів [94, с. 297].

С. Корумпованість пенітенціарної системи на теренах МОПМБ

На теренах МОПМБ пенітенціарна система знаходиться у навіть більш драматичному стані, ніж поліція. Перше, що вразило офіцерів поліції ООН, наприклад, в Ліберії, — це те, що держава не має коштів на утримання ані затриманих, ані заарештованих та навіть в'язнів. Комізм та одночасно драматизм ситуації полягає у тому,

що затриманий (або заарештований) за ініціативою потерпілого, наприклад, за крадіжку, утримується кілька діб за рахунок потерпілого. Нарешті, у потерпілого кошти закінчуються і затриманого відпускають — бо не має чим годувати!

Саме тому, на теренах, які тимчасово не охоплені пильною увагою поліції ООН, місцеві мешканці ввіряють правосуддя місцевим «майстер-генералам» — колишнім польовим командирам. Саме вони у супроводженні своїх поплічників з'являються на місці, де громада утримує винуватця, і на підставі власних міркувань присуджують йому тілесне покарання: ту або іншу кількість ударів бамбуковою палицею.

На відміну від даних про місцеву поліцію, автор не володів даними про ступень забезпечення працівників кримінально-виконавчої системи у цій країні, але її надійність, можна впевнено казати, дорівнювала нулю: протягом лічених годин затримані зникали. Отже, у 2004 р. закоренілий вбивця (до речі, віком 21 р.) вночі пробрався до готельного номеру та скоїв вбивство працівника ООН. Завдяки складній операції його було затримано на терені величезних мангрових заростей. Проте з камери попереднього ув'язнення він зник протягом першої ночі.

Зазначений стан кримінально-виконавчої системи, можна казати, позбавляв сенсу діяльність кримінальної поліції, а також діяльність поліції ООН щодо вдосконалення місцевої поліції. Маємо зауважити, що у складі МОПМБ у Ліберії поліція ООН не мала повноважень виконавчої влади. Тобто вона безпосередньо не здійснювала поліцейських функцій, не проводила арештів тощо. До її функцій входило оцінювання ризиків, навчання місцевої поліції в Академії, спостереження за діяльністю поліції, службова підготовка тощо. Також і у діяльності кримінально-виконавчої системи Ліберії закордонні фахівці участі не брали. Можна стверджувати, що обидві національні системи через низку причин (економічних, технічних, освітніх тощо) не мали можливості більш-менш ефективно здійснювати свої функції.

Таким чином, досвід багатьох МОПМБ довів, що на ранніх етапах відновлення держави після довготривалого збройного конфлікту, становлення системи поліції та кримінально-виконавчої служби, не має альтернативи виконавчій владі поліції ООН. Підтвердженням тому є приклад МОПМБ на Гаїті, коли поліцейські ООН, призначені на посади викладачів поліцейської академії, оцінивши оперативну обстановку з нестачею та недоліками місцевої поліції,

розпочали патрулювання вулиць у вільний час. Хоча за Мандатом операції вогнепальну зброю їм було надано лише для самозахисту.

Отже, для підвищення ефективності боротьби з корупцією у правоохоронних органах та пенітенціарній системі на теренах МОПМБ необхідно додержання таких найперших вимог:

1. В умовах після довготривалого збройного конфлікту при підготовці мандату відповідної МОПМБ необхідно домагатися виконавчої влади для поліції ООН.

2. Також при створенні мандату слід передбачувати можливість його диверсифікації, тобто внесення змін, необхідність у яких може виявитися на терені МОПМБ з плином часу.

3. Ретельно вивчати умови праці і побуту місцевої поліції, здійснюючи необхідні розрахунки для обчислення і забезпечення поліцейським-початківцям мінімально-необхідного прожиткового мінімуму.

4. У разі, якщо економіка держави тимчасово не в змозі забезпечити поліцейському необхідний мінімально-необхідний рівень зарплатні — вишукати тимчасові пільгові можливості компенсувати витрати поліцейських — з тим, щоб запобігти вимушеній корумпованості поліцейських.

5. Запропоновані заходи потребують обговорень у Департаменті ООН з підтримання миру, а також відповідно до ситуації — введення до мандатів МОПМБ, в яких передбачено існування поліцейської компоненти.

Вважаємо, що вказані заходи повинні бути зафіксовані в нормативно-правових документах Департаменту операцій ООН з підтримання миру з метою їх легалізації та легітимації відповідною Резолюцією РБ ООН.

D. Корупція у складі місцевого уряду на терені МОПМБ

Вище, у секції 5.2.1 у пункті «С. Непростий вибір щодо балансу: якнайскоріша стабільність — вкорінювання корупції», докладно досліджувалось питання про проблематичність припускання корупції на першому етапі відновлення країні після довготривалого конфлікту — через небажану можливість отримати глибоко вкорінену корупцію, або як писав Марк Філп — через «утворення порочного кола» [84, с. 321].

Яскравим прикладом повної корумпованості уряду після довготривалого збройного конфлікту та нехтування чинниками виживан-

ня народу, є Ліберія. Коли переважна кількість населення страждала від голоду, центральними вулицями столиці рухалися помпезні урядові ескорти: розкішні сучасні автомобілі з вишуканою багаторівневою службою охоронців. У 2004 р. автор спостерігав, як світова спільнота була обурена тим, що, коли донорами було виділено цільові кошти на придбання для ліберійської поліції десяти автомобілів, уряд країни придбав (для себе) два розкішних автомобілі.

Оскільки низка подібних офіційно зафіксованих випадків марнотратства у Ліберії на цьому не завершувалась, для профільної протидії цьому явищу світовою спільнотою було створено Консорціум ГЕМАП (GEMAP — «Програма допомоги в державному та економічному управлінні Ліберії»). Зазначену програму було запроваджено «для встановлення прав суверенних держав вести свої справи в Ліберії шляхом введення неліберійців до центру внутрішньої адміністрації Ліберії» у Копенгагені (Данія) протягом зустрічі основних донорів 11 травня 2005 р. До складу Консорціуму входять: ООН, Міжнародний Валютний Фонд, Всесвітній банк, комісія Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки та регіональні організації Африки. Міжнародні експерти, найняті Консорціумом, щоб дозволяти або забороняти витрати, мають право блокувати підпис у Центральному банку Ліберії, державних підприємствах, Державному офісі фінансового обліку. Для продовження боротьби з корупцією в країні, Консорціум надає також експертів та антикорупційну комісію [95].

До того ж, оскільки наново створені уряди країн після тривалих збройних конфліктів доступні для проникнення різноманітних злочинців, які першими створюють загальний фон корупції, світовій спільноті на чолі з РБ ООН слід мати політичну волю, та на перших фазах відновлення у таких країнах обов'язково необхідно створювати міжнародні тимчасові адміністрації і лише поступово передавати владу місцевим управлінцям. Прикладами тому є Тимор-Лешті та Косово [96; 97].

5.3. Корупція у складі міжнародних організацій, які призначені сприяти відновленню постконфліктної держави: міжнародно-правові проблеми та напрями подолання

Видається, що для здійснення системного аналізу корупції безпосередньо в міжнародному кадровому складі сил, які покликані

здійснювати допомогу при відновленні держави після тривалого збройного конфлікту, корупційні діяння слід класифікувати за становищем суб'єктів всередині структурних рівнів операцій (інтернаціональні команди, національні контингенти, змішані комісії) з урахуванням особливостей конкретних операцій. Обґрунтовано вважаємо, що такий комплексний підхід детермінує можливість виявити основні форми прояву корупції і причини, що їх викликають. Для наочності продовжуємо використовувати Спрощену структурну схему корупції на теренах МОПМБ, наведену у попередній секції 5.2.2 на рис. 5.3.

5.3.1. Корупція у складі міжнародних організацій техніко-економічної допомоги пост-конфліктній державі та гуманітарних організацій

А. Корупція у складі сумісних комісій зі залучання донорських коштів

Використовуючи практичний досвід спостереження, можна стверджувати, що навіть створення міжнародних тимчасових адміністрацій не забезпечує повний захист нової постконфліктної держави від масового розкрадання коштів, які направляються для її розбудови.

Отже, для організації залучення та цільового використання дарованих коштів від міжнародної спільноти на вирішення нагальних проблем в зоні МОПМБ створюються змішані комісії. У складі таких комісій мають місце особливі прояви корупції. Тобто, існують негативні наслідки їх діяльності.

Електростанція у м. Обіліч, яка забезпечує енергією усе Косово, також поширює отруйні газові вихлопи майже на всю провінцію, що, за багатьма оцінками, негативно впливає на здоров'ї мешканців. Необхідно негайне встановлення фільтрувальних систем. Отже, міжнародна спільнота декілька разів збирала кошти на придбання систем. Але все траплялося на один і той же кшталт. По-перше, з метою визначення проблеми, оцінювання кошторису та залучення міжнародних донорів, з місцевих та міжнародних фахівців скликалася комісія. З плином часу, як момент одержання коштів наближався, міжнародних фахівців одного за одним з різних приводів усували зі складу комісії. Причому, кошти з моменту їх отримання безслідно зникали. Автор «мав нагоду» ознайомитися із

зазначеними «сценаріями», коли працював у складі МОПМБ у Косово в слідчій групі спеціального призначення «Task Force-1», яка спеціалізувалася на розслідуванні резонансних злочинів. Не треба доводити, що у зазначених умовах ефективність зусиль і коштів світової спільноти, спрямованих на відбудову країни після збройного конфлікту є вкрай низькою.

Досі немає відомостей про успішне розслідувань злочинів наведеного типу. Відповідно, для зон міжнародних операцій підтримання миру уявляється за доцільне розпочати міжнародно-правовий прецедент: до складу комісій щодо одержання та розподілу коштів, які жертвуються для вирішення місцевих проблем, заздалегідь вводити представників міжнародної поліції зі складу підрозділів боротьби з економічною злочинністю — для своєчасного припинення їх розкрадання [92, с. 18].

В. Корупція у складі закордонних компаній з надання технічко-економічної допомоги

Прояви зазначеної злочинності можна спостерігати майже в усіх місіях ООН. Наведемо відповідні приклади:

Ірак. Управління служб внутрішнього нагляду встановило, що Місія ООН з надання допомоги Іраку надала контракт на установку стельового захисту в житлових приміщеннях персоналу ООН, вартістю в 3 млн. дол. США, на основі однієї єдиної заявки. Місія відмовилася пояснити, чому тендерні процедури не було проведено [98].

Масовість подібних злочинів, наприклад, у тому ж Косово підтверджує «Перелік найбільш корумпованих установ у Косово» [99]:

Аеропорт Приштина. Департаментом внутрішнього контролю ООН було проведене розслідування, яке звинуватило пана Сорена Єсена Петерсена, голову Місії ООН у Косово, у тому, що з 2004 р. він закривав очі на безгосподарність та всі інші зловживання в аеропорту.

Електрична компанія Косово. Бюро Європейського Союзу по боротьбі з корупцією ініціювало розслідування стосовно викрадення з компанії мільйонів євро.

Траст-агентство Косово звинувачується у тому, що компанії Самсунг і Нікомед було усунуто від участі у тендері та у проведенні тендера з порушенням тендерних процедур — за участю лише двох учасників.

Керівництво Телефонної компанії Приштини без проведення процедури закупівель підписало договір вартістю 40 млн. доларів

з Другою колонною Місії ООН в Косово. Поліцією заарештовано тодішнього Голову компанії Леме Джема, заарештовано також інших посадовців, які проходили по справі. Однак, через політичні втручання справу було скасовано. Перелік порушень можна продовжити.

На користь місцевого населення, збереження коштів та репутації ООН для розв'язання зазначених проблем, у першу чергу, слід застосовувати заходи запобігання злочину. Вважаємо, що найбільш ефективним заходом щодо запобігання розкраданню цільових коштів може бути введення до складу міжнародних комісій — міжнародних фахівців із розслідування економічних злочинів — для своєчасного превентивного виявлення та припинення спроб аналогічних економічних злочинів [100, с. 139].

Але для впровадження зазначених заходів необхідно створити міжнародно-правову регулятивну нормативну основу. Через масовість злочинних проявів корупції, вважаємо, що, з метою запобігти ним у подальшому, введення представників поліції ООН (фахівців з боротьби з економічними злочинами) до складу змішаних комісій (завданням яких є залучення значного кошторису для розв'язання місцевих проблем) має бути передбачено у Мандатах всіх МОПМБ — ще до початку їх розгортання. Отже така парадигма організаційних дій повинна мати надійну міжнародно-правову основу.

С. Корупція у складі гуманітарних організацій на теренах МОПМБ

Корупція в гуманітарній діяльності є одним з найцинічніших і найстрашніших її проявів. Вона може означати різницю між життям і смертю. Вона позбавляє людей необхідних ресурсів, знищує гідність, викликаючи відчай. Надзвичайна допомога міжнародної спільноти «закачує» велику кількість коштів і матеріалів тощо в пошкоджені економіки. Ризик корупції тут є гострим. Така фінансова та інша ресурсна допомога часто-густо проходить через нові, неконтрольовані канали, через хаос конфліктів або стихійні лиха. Отже, вкрай важко відстежити, куди допомога спрямовується.

На жаль, наразі зафіксовано забагато випадків зловживань у системі гуманітарних організацій [101 – 103].

Показово, що ООН зауважила на цю проблему ще у 2002 р. [104]. Здебільшого це були випадки торгівлі або обміну на сексуальні послуги продовольства та іншого майна, яке призначене для безкоштовного розповсюдження серед населення, постраждалого від сти-

хійного лиха або збройних конфліктів, зокрема, серед біженців або переміщених осіб. Отже, небайдужі організації розпочали розповсюджувати інструктивні матеріали щодо боротьби із зазначеними проявами корупції [105]. При цьому цілком зрозуміло, що організація без відповідних силових структур сама себе «вичистити» від цього ганебного явища не може.

Що ж стосується ролі поліції ООН у боротьбі з корупцією у складі гуманітарних організацій на терні МОПМБ, то для активної діяльності на терені їй необхідно:

- право виконавчої влади;
- зворотній зв'язок з представниками самої гуманітарної організації на терені — з її штаб-квартирою та польовими командами;
- знання і навички взаємодії з гуманітарними організаціями (відповідні проблеми обговорено вище у підрозділі 4.5.2);
- зворотній зв'язок з територіальною громадою, де відбувається розподіл гуманітарної допомоги, зокрема, для виявлення негативної інформації про діяльність окремих працівників системи гуманітарної допомоги.

Всі наведені питання повинні пройти і мати відповідні нормування і легалізацію в рамках Департаменту операцій ООН з підтримання миру у вигляді нормативно-методичних положень у рамках відповідних компетенційних повноважень, що має бути закріплено та легітимізовано у відповідній резолюції РБ ООН.

5.3.2. Корупція у міжнародному складі МОПМБ: негативний вплив на процес відновлення постконфліктної країни, міжнародно-правові проблеми та напрями подолання

Зауважимо, що увесь склад МОПМБ поділяється на три основні категорії.

Перша з них — це національні контингенти. Національні контингенти містять національні військові або поліцейські підрозділи спеціального призначення (зазвичай, батальйони). Більшість їх членів — це рядовий та сержантський склад. В країні розташування МОПМБ члени національних контингентів працюють та навіть пересуваються тільки у складі своїх підрозділів. Вони розташовуються у спеціально виділених казармах або навіть містечках, в яких вони живуть, тренуються та очікують команди для участі у чер-

говій локальній операції. Вони не спроможні виконувати на терені будь-які завдання поодинці, принаймні тому, що зазвичай не володіють ані місцевою, ані мовою, яку формально прийнято в якості робочої мови конкретної МОПМБ (зазвичай це — англійська або французька). Для координації роботи такого національного підрозділу з іншими суб'єктами МОПМБ, підрозділ має певну кількість перекладачів.

Друга категорія — це міжнародний персонал, наприклад, — офіцери поліції ООН (представники різних держав), які працюють у складі інтернаціональних команд, наприклад, у слідчих підрозділах різного призначення, у штабах, тощо. Кожен з них бездоганно володіє офіційно прийнятою мовою МОПМБ, оскільки вся праця, зокрема, діловодство, здійснюється саме на цій мові. Відповідно для мешкання вони здебільшого знімають приватні квартири.

Третя категорія — це місцевий персонал: перекладачі (з офіційної мови МОПМБ на місцеву), деякі офіс-менеджери, технічні робітники. Всі вони, залежно від рівню праці, володіють офіційною мовою МОПМБ на тому або іншому рівні.

А. Корупція в інтернаціональному складі МОПМБ

Прикладами такої корупції рясніють періодичні видання, заяви міжнародних і національних НУО та навіть звіти департаментів і підрозділів ООН. Розглянемо деякі з них в різних МОПМБ на декількох континентах.

Ірак (Азія, Близький Схід). Розглянутий вище (у секції 5.3.1. В) приклад недобросовісного надання контракту щодо захисту приміщень персоналу ООН [98] був би неможливий без корупційних дій з боку безпосередньо інтернаціонального складу МОПМБ.

Косово (Європа). Про зловживання з боку зарубіжних фірм у Косово протягом діяльності МОПМБ [99] слід казати те ж саме.

Конго (Африка). Розслідування виявило широко розповсюджену корупцію у всьому відділі закупівель МОПМБ.

Гаїті (Америка). Група спеціального призначення (ООН) встановила, що контракт на поставку палива в 10 мільйонів доларів на рік було надано гаїтянської компанії Distributeurs Nationaux SA на незаконних підставах [106].

Це лише окремі приклади з багатьох.

В. Корупція в національних контингентах МОПМБ

У 2006 р. контингент підтримання миру з Пакистану було звинувачено в незаконних зв'язках з конголезькими бойовиками, зокрема у контрабанді золота і торгівлі зброєю. У 2008 р. вже контингент підтримання миру з Індії отримав широкий спектр звинувачень: від контрабанди золота — до підтримки місцевих повстанських груп в тому ж Конго [107].

У 2006 р. в Лівані в українському батальйоні більшість автотранспорту практично не використовувалася, при цьому паливо на нього одержувалося і збувалося місцевим торговцям. Аналогічне було виявлено щодо «діяльності» контингенту в Ліберії, Сьєрра-Леоне та в Іраку [108].

Ланцюг прикладів в інших контингентах може бути продовжено.

С. Втрата ефективності МОПМБ з підтримання миру через корупцію в їх складі

Корупція у складі МОПМБ знижує ефективність цих операцій, негативно діючи за трьома основними напрямками:

1) безпосереднє ускладнення ситуації в зоні конкретної МОПМБ проявляється в маніпулюванні зверху, в інтересах місцевих кримінальних кіл, діяльністю нечесних офіцерів-міжнародників і навіть цілих підрозділів, в саботажі принципу невідворотності покарання місцевим військовим та іншим злочинцям, в саботажі процесу боротьби з організованою злочинною діяльністю, в підриві своєчасного виконання поточних завдань МОПМБ, в підриві віри місцевого населення в справедливість міжнародних сил і в їх здатність надати реальну допомогу в становленні справедливої і конструктивної влади — це сприяє стихійним і навіть організованим спалахам насильства, зокрема, тероризму, серед місцевого населення проти представників міжнародних сил МОПМБ;

2) подальше погіршення ситуації в зоні місії викликається поширенням корупційних правопорушень, яке провокується фактами безкарності при здійсненні подібних правопорушень службовцями міжнародних місій;

3) самоусунення чесних поліцейських, цінних працівників від участі в МОПМБ, оскільки наявність фактів корупції в складі цих операцій на глобальному рівні створює думку про тих, хто підтри-

мує мир, як про найманців, байдужих до проблем миру, і безчестить саму ідею такої участі.

D. Визнання світовою спільнотою необхідності боротьби з корупцією у складі міжнародних операцій з підтримання миру

Беручи до уваги збитки від злочинів, вчинених в місіях ООН, а також майже повну їх безкарність, на своїй 61-й сесії (2007 р.) Генеральна Асамблея ООН постановила, що пункт порядку денного з назвою «Всебічний розгляд усього питання про операції з підтримання миру в усіх їх аспектах», який був передбачений для розгляду комітетом зі спеціальних питань і питань деколонізації (Четвертим комітетом), також повинен бути переданий в Шостий (Правовий) комітет для обговорення доповіді Групи експертів з правових питань про забезпечення відповідальності працівників ООН та експертів у справах місій за злочинні діяння, вчинені ними в операціях з підтримання миру [109]. Кілька делегацій підкреслили серйозність проблеми і те, що злочинна поведінка представників ООН і експертів у відрядженнях порушує довіру, що впливає на імідж, авторитет та ефективність організації.

Одним із прикладів усвідомлення світовою громадськістю, що відтоді ситуація, що створилася, не знаходить свого належного та адекватного вирішення, можна вважати висловлену у 2010 р. думку представника Міністерства оборони України при Постійному представництві України при ООН генерал-майора Л. Голопатюка: «Неефективне управління, корупція і сексуальні зловживання є достатніми факторами необхідності проведення докорінної реформи всієї структури миротворчості ООН з метою підвищення підзвітності та прозорості» [110, с. 5].

E. Сучасні спроби забезпечити ефективність боротьби з корупцією у складі МОПМБ та їх критика

Боротьба зі злочинною діяльністю в місіях ООН починається з ознайомлення нових працівників з документом «Поведінка і дисципліна» [111]. При цьому про корупцію навіть в останній версії документа, на жаль, не згадується взагалі.

Для здійснення безпосередніх заходів щодо припинення злочинності в ООН у 1994 р. ООН створила Управління служб внутрішнього нагляду (УСВН) [112]. Але багато науковців прийшли висновку, що Управління не заробило надійної репутації в питаннях притягнення корупціонерів до відповідальності [106].

Для поліпшення ситуації в січні 2006 р. терміном на 2 роки при УСВН було створено групу спеціального призначення для контролю закупівель ООН — щоб проводити розслідування та переслідування за звинуваченням у шахрайстві та зловживаннях. Протягом цих двох років у системі закупівель ООН виявлено приклади шахрайства, марнотратства, безгосподарності на суму понад 630 мільйонів доларів США, висунуті звинувачення проти 17 посадових осіб ООН. У грудні 2012 р. напередодні її ліквідації група в своїх звітах задокументувала 20 корупційних схем і розпочала зовнішні розслідування проти деяких постачальників для ООН. Незважаючи на успішні результати, кілька держав-членів ООН (представники яких потрапили до списку обвинувачених) відмовилися продовжити мандат зазначеної групи, як незалежного слідчого органу. Вони ж наполягли на тому, щоб провідних членів групи було відсторонено від роботи в ООН (!) на термін від 6 місяців до 3-х років. Напрацьовані результати лягли на полиці [113].

На жаль, в даний час ефективна розробка напрямків боротьби не те, що з корупцією, але й взагалі з кримінальними злочинами у складі операцій ООН з підтримання миру, викликає складні протиріччя. Отже, у 2007 р. при спробі розробки міжнародної конвенції «Про кримінальну відповідальність посадових осіб та експертів ООН у відрядженнях» Шостим (правовим) комітетом Генеральної Асамблеї ООН, делегації навіть не наблизилися до прийняття спільного рішення з цього питання через різнополярність позицій. З одного боку, головний юрисконсульт ООН Ніколя Мішель заявив, що «ООН не має наміру закривати очі на злочини, що здійснюються її персоналом». З іншого боку, ряд делегацій закликали «відмовитися від поспішності в цьому питанні», пославшись на те, що нова конвенція «може призвести до прогалин в юрисдикції, які дозволять правопорушнику уникнути кримінального переслідування». На думку деяких делегацій, пріоритет юрисдикції при розгляді таких злочинів має надаватися державі, що приймає у себе місію ООН. Згідно з іншими поглядами, пріоритет слід надати державі, звідки прибув до місії обвинувачений у злочині. Деякі делегації запропонували взагалі відмовитися навіть від ідеї розробки конвенції [109].

Нарешті 12 листопада 2009 р. Правовий комітет схвалив відповідну резолюцію, згідно з якою, «Асамблея наполегливо закликає держави забезпечити, щоб злочини, вчинені їх громадянами під час участі в місії Організації Об'єднаних Націй, не залишилися безкарними, і встановити юрисдикцію щодо таких злочинів, відповідно до свого кримінального права» [114].

Проте ветеранам місій добре відомо, що будь-яка держава намагається не відкривати справу проти свого громадянина, який вчинив злочин в зоні операції. Навпаки — керівництво національного контингенту скоріше поверне його на батьківщину (до моменту зняття з нього дипломатичного імунітету), оскільки, якщо «немає кримінальної справи — немає і ганьби для національного контингенту». Отже, коло безкарності злочинів замкнулося.

Причому, тут говорилося про злочини проти особистості. Покарання ж за корупцію взагалі не обговорювалося. По суті, це і є поясненням того, чому досі представники ООН в принципі не притягувалися до кримінальної відповідальності за корупційні дії.

5.3.3. Міжнародно-правові рішення для підвищення дієвості боротьби з корупцією серед працівників міжнародних організацій на теренах МОПМБ

А. Міжнародний суд, незалежний від ООН

Ще з сивої давнини, періоду Стародавнього Риму, найголовніше правило будь-якого суду каже: «nemo judex in causa propria» (ніхто не може бути суддею у своїй власній справі). Тому не може бути винятком ані ООН, ані держави, чиї представники вчинили злочини, перебуваючи у відрядженні для участі в МОПМБ. Досі, щодо злочинів, про які йде мова, постійно спостерігається порушення цього правила.

Засновники Центру по відповідальності міжнародних організацій, члени Ордена адвокатів кантону Женева Е. П. Флахерті (США) і С. Хант (Австралія) роблять важливий висновок: «Вкрай потрібен нейтральний форум для розслідувань і кримінального переслідування за корупцію, в ідеалі — у вигляді суду з повноваженнями допиту і правом викликати свідків, а також виносити судові приписи ... ООН наразі не в змозі створити внутрішнє середовище з адекватним процесом, щоб гарантувати дотримання вищих стандартів справедливого судового розгляду» [115].

Сьогодні, незважаючи на великі витрати, для розслідувань злочинів в зонах МОПМБ, резолюціями Ради Безпеки ООН утворено багато судів [116]. У 1993 р. було створено Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії. З 1994 р. працює Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди. Діють Надзвичайні палати в судах Камбоджі, Спеціальний Суд для Сьєрра-Леоне. Існує Спеціальний трибунал для Лівану. Створено Суд спеціального призначення для Східного Тимору. У червні 2005 р. прокурор Міжнародного кримінального суду почав свою роботу в Дарфурі (Судан). У 2005 р. Спеціальний кримінальний трибунал Іраку замінений Вищим кримінальним судом Іраку.

Проте до теперішнього моменту немає такого форуму, який був би уповноважений створити незалежний від ООН суд саме для службовців ООН. Але при цьому, вважаємо, все ж вже існує суд, під юрисдикцію якого, на нашу думку, найбільш доцільно передати розгляд злочинів, вчинених такими суб'єктами ООН. Це — Міжнародний кримінальний суд (далі: МКС), юрисдикція якого ретельно сформульована в Римському статуті від 17 липня 1988 р. [117]. Фактично МКС є першим постійно діючим міжнародним судом, створеним на договірній основі для сприяння припиненню безкарності за численні тяжкі злочини, вчинені в XXI столітті. Що важливо, МКС в організаційному плані є субординаційно самостійним стосовно ООН міжнародним органом [118].

Фантастична, на перший погляд, ідея автора: використовувати МКС для розгляду злочинів, які вчиняються службовцями міжнародних операцій, — збігається з думками науковця-міжнародника з Ноттінгемського університету (Велика Британія) Мелані О'Брайен [119]. Проте, її роботу присвячено, в основному, злочинам, пов'язаним із сексуальною експлуатацією, і вона не зачіпає напрями корупції. І хоча сьогодні все більше науковців вважають корупцію значною перешкодою і небезпекою для успіхів МОПМБ, на жаль, досі, жоден з них не висловив те, що пропонується нами: використовувати МКС для переслідування за корупційні злочини, які вчиняються в зонах МОПМБ саме службовцями ООН та інших міжнародних організацій.

В. Надання системі внутрішніх розслідувань МОПМБ повноважень і персоналу для розслідування кримінальних злочинів

Наразі система внутрішніх розслідувань будь-якої МОПМБ є майже повністю безпорадною та «беззубою» стосовно пересліду-

вання працівників ООН не тільки за корупційні діяння, але й взагалі — за кримінальні злочини. До її повноважень входить переслідування лише за адміністративні правопорушення. Максимальними покараннями є певна сума штрафу та так звана дисциплінарна репатріація, тобто розірвання контракту ООН з працівником-правопорушником і відсилання його на батьківщину (більш детально — у підрозділі 5.4 дослідження).

Отже, щоб зреагувати на виклик часу — повести боротьбу зі злочинами взагалі, та пов'язаними з корупцією в лавах МОПМБ, вважаємо за необхідно розширити компетенційні повноваження системи внутрішніх розслідувань МОПМБ, вводячи в їхнє коло і кримінальні злочини, вчинені службовцями МОПМБ, та, відповідно, доукомплектувати систему відповідними фахівцями зазначеної галузі і гідного професійного рівню.

С. Правова база (наднаціональна)

В цьому контексті вважаємо за необхідно розробити та прийняти в рамках ООН міжнародно-правові норми конвенційного характеру, які б виключали всі варіанти безкарності при вчиненні корупційних діянь та інших злочинів представниками міжнародних сил у складі операцій з підтримання миру шляхом їх кодифікації та криміналізації.

Особливу увагу слід приділити розробці та вдосконаленню комплексу профільних міжнародно-правових рішень організаційного і організаційно-правового характеру щодо поліпшення профілактики, розкриття і покарання представників міжнародних сил МОПМБ в разі вчинення ними злочинів у державі, де працює МОПМБ.

До того ж, в контексті визначення юрисдикції, слід на рівні РБ ООН розглянути питання про включення зазначених злочинів в юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Важливим елементом побудови міжнародної відповідальності зазначених суб'єктів, є вдосконалення нормативно-правової бази відносин між ООН і її державами-членами, які надають персонал і контингенти для участі в МОПМБ, — в плані забезпечення гарантованого повернення осіб зазначеної категорії, які втекли на батьківщину («репатріювалися») після вчинення злочину, — для віддання до суду за вчинені злочини.

В даний час відповідно до пункту 1 ст. 5 ч. 2 Римського статуту Міжнародного кримінального суду «юрисдикція Суду обмежуєть-

ся самими серйозними злочинами, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства. Відповідно до цього Статуту Суд має юрисдикцію щодо таких злочинів: a) злочини геноциду; b) злочини проти людяності; c) військові злочини; d) злочини агресії» [117]. Проте, згадана вище Мелані О'Брайен вважає: «Якщо миротворець вчинює злочин в прямому сенсі, то цей злочин можна і треба розглядати, як військовий злочин. І в цих обставинах, коли держави, що направили персонал, демонструють нездатність або небажання здійснювати судовий розгляд щодо свого персоналу за вчинення цих злочинів, в якості опції юрисдикції повинен розглядатися Міжнародний кримінальний суд» [119].

У свою чергу, при розгляді питань про відповідальність службовців ООН за їхні злочини в зонах МОПМБ, на 61-й сесії Генеральної Асамблеї ООН (2007 р.) деякі делегації висловили думку, що до кола розглянутих злочинів повинні входити не тільки злочини проти особистості, але й серйозні економічні злочини [109]. І ми це вважаємо справедливим, оскільки корупційні злочини, які в зонах МОПМБ вчинюються безпосередньо працівниками міжнародних організацій, сприяють всім перерахованим вище злочинам, тому також повинні розглядатися як військові злочини. Відтак юрисдикційні повноваження Міжнародного кримінального суду повинні бути розширені для їх розгляду.

D. Система отримання сигнальних повідомлень

Слід зазначити, що перші повідомлення про злочини службовців ООН почали надходити не від підрозділів самої ООН (що є логічним), але від представників численних НУО. До речі, на нашу думку, розглядаючи особливості взаємодії поліції ООН в зонах МПОМБ з міжнародними неурядовими організаціями, доцільно розділити останні на три категорії [120, с. 140]:

1) НУО, що організують пожертвування до на теренах МОПМБ;

2) НУО, що сприяють боротьбі проти транснаціональної злочинності;

3) НУО, що виявляють порушення прав людини окремими працівниками зі складу МОПМБ.

Сьогодні серед них виділяється «Центр за відповідальність міжнародних організацій» (Centre for Accountability of International Organizations), який сприяє дотриманню законності в міжнародних організаціях. Центр визначив для себе наступні завдання:

1) сприяння прозорим і ефективним засобам забезпечення належної поваги прав осіб (в тому числі працівників), що мають ділові відносини з міжнародними організаціями;

2) сприяння здійсненню заходів щодо забезпечення дотримання міжнародними організаціями своїх зобов'язань відповідно до міжнародного та національного законодавства [121].

У досліджуваному аспекті на увагу заслуговує також організація «Нагляд за міжнародними організаціями» (IO Watch), яка забезпечує накопичувальний архів стану проблем щодо верховенства закону, лінії поведінки і підзвітності керівництва ООН, як найбільш відомої міжнародної організації. Вона також сприяє дослідженням в області права та ініціативи. Вона прагне зробити ООН та інші міжнародні організації більш відповідальними, підпорядкованими міжнародному праву, але не винятками з цього підпорядкування. Організація створена колишнім службовцем ООН, який понад 20 років працював старшим аналітиком менеджменту ООН [122].

До числа важливих в цьому відношенні організацій слід віднести Human Rights Watch, Amnesty International, Save the Children та багато інших.

Ми наполягаємо, що зв'язок поліції ООН зі складу МОПМБ з НУО, що працюють в зонах МОПМБ, міг би принести значну користь обом організаціям, проте він є небезпечним для НУО, оскільки компрометує їхню неупередженість, що становить загрозу не тільки ефективності роботи НУО, але життю їх працівників [123, с. 355]. Саме через це, для оптимізації взаємодії з гуманітарними організаціями (ГО) та організаціями захисту прав людини (ОЗПЛ) ми конкретизуємо завдання для силових структур МОПМБ [124, с. 85]:

1) здійснювати ретельний облік ГО та ОЗПЛ в регіоні МОПМБ;

2) уникати відкритого контакту з ними, окрім випадків здійснення захисту;

3) протягом патрулювань приховано контролювати стан офісів ГО;

4) підтримувати з ними прихований інформаційний зв'язок;

5) знати плани їх операцій та для захисту ГО і ОЗПЛ неподалік від місць їх операцій розташовувати свої сили без формального зв'язку з їх операціями;

6) для негайного виклику силової допомоги забезпечити ГО та ОЗПЛ найсучаснішими технічними засобами;

8) між поліцією та військовими формуваннями тримати надійний зв'язок — для виклику військової малої авіації — у випадках нападу на офіси ГО, куди автотранспорт поліції ООН не може дістатися вчасно.

Отже, для міжнародних місій з підтримання миру і ООН в цілому завдання забезпечення захисту та повноцінного функціювання зазначених організацій в зонах проведених ними операцій повинне стати не тільки справою честі, але одним з усвідомлених засобів захисту від дискредитації, осуду та саморуйнування.

Резюмуючи вищевикладене, вважаємо, що початок реальної боротьби з корупцією у складі міжнародних сил операцій з підтримання миру послужив би потужним організаційним, нормативним й управлінсько-парадигмальним фактором для підвищення ефективності міжнародної поліції у складі зазначених операцій.

Наведений вище механізм видається цілком перспективним, але для свого «запуску» в робочий стан він вимагає здійснення ряду організаційних та нормотворчих, включаючи й нормопроектну діяльність, міжнародно-правових заходів, серед яких в першочерговому порядку слід здійснити такі [125, с. 47]:

- здійснити відповідну кодифікацію та криміналізацію злочинів, що скоюють службовці ООН в зонах проведення МОПМБ та надати їм статусу міжнародних воєнних злочинів;
- розширити юрисдикційні повноваження Міжнародного кримінального суду на пов'язані з корупцією злочини службовців МОПМБ;
- активізувати роботу цього Суду щодо розгляду справ за злочинами службовців МОПМБ;
- забезпечити захист МНУО і національних НУО, які довели свою самовідданість і об'єктивність, добуваючи і надаючи інформацію про порушення прав людини, корупції та інші злочини, вчинені службовцями МОПМБ.

У квітні 2012 р. заступник ГС ООН пані Кармен Ляпуант ділилася з Департаментом з питань управління своїм баченням перспектив підзвітності та прозорості фінансових операцій ООН. Квінтесенцією всієї наданої інформації стали слова: «За останні двадцять років ми, в системі внутрішнього нагляду, дізналися, що ідеально розроблена формальна система управління не працює, якщо нею керують люди некомпетентні, невмотивовані або байдужі до всього, крім особистих інтересів. Але вірно і зворотне: формальна система

управління, незважаючи на її численні недоліки, може бути успішною якщо в ній працюють люди, віддані справі, які розуміють важливість своєї роботи ... Ми всі повинні відповісти на питання: ми просто ставимо галочки або реально розуміємо важливість нашої роботи. Наш успіх, як організації, знаходиться під загрозою» [126].

З останнім важко не погодитися, коли протягом десятків років основним засобом захисту організації від корупції служать лише формальні заклики до відданої роботи, звернені, зокрема, до закоренілих корупціонерів, які кочують з однієї місії в іншу, неформальні доходи яких багаторазово перевершують їх зарплати, іменами яких давно рясніють відкриті видання [106]. У цих умовах запропонована нами схема захисту організації від корупції є досить своєчасною, актуальною, бо вона спирається на об'єктивовані засади та володіє чіткими міжнародними нормативно-управлінськими параметрами.

5.4. Міжнародно-правові аспекти викорінювання злочинності в інтернаціональному складі персоналу операцій з підтримання миру

Є загальновідомим, що для прискореного досягнення результатів щодо оновлення держави після тривалого збройного конфлікту є конче необхідною ефективна робота всіх компонентів МОПМБ, зокрема, поліції ООН. Успіх роботи останньої напряму залежить від щирої взаємодії з нею місцевого населення. Однак, довіра населення до міжнародної поліції драматично підривається негідним ставленням до нього з боку деяких представників інтернаціонального персоналу МОПМБ, що виражається в скоєних правопорушеннях та злочинах, викорінення яких не допускає зволікання. Актуальність проблеми підтверджується, зокрема, величезним числом акцій, що проводяться ООН, і переліком відповідних фактологічних та статистичних даних, наведених, наприклад, у щорічних виданнях «Останні дані з розслідування звинувачень про сексуальну експлуатацію і зловживання в операціях з підтримання миру і спеціальних політичних місіях Організації Об'єднаних Націй» [127] та в інших виданнях про продовження ганебних фактів у зазначеному середовищі [128].

Необхідно зазначити, що такий стан справ у відповідному ракурсі знайшов своє відображення й в вітчизняній науковій літера-

турі. Так, в Україні проблемам захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права присвятили свої роботи багато представників міжнародно-правової доктрини: Мохаммад Абдель Карім Мусса Аль-Нсур (2002) [129], Ю. В. Климчук (2002) [130], Н. В. Плахотнюк (2002) [131], А. А. Маевська (2002) [132], Л. В. Пастухова (2003) [133], В. І. Дяченко (2003) [134], В. Х. Ярмакі (2003) [135], О. А. Гончаренко (2005) [136], О. В. Касинюк (2005) [137], В. І. Мотиль (2006) [138], В. М. Лисик (2008) [139], М. М. Сірант (2009) [140], В. В. Гутник (2010) [141], О. Р. Поєдинок (2010) [142], К. В. Доді (2011) [143], М. В. Грушко (2015) [144], Осама М. Ю. Арар (2015) [145], С. В. Ольшанецька (2016) [146] та інші.

Однак, вивчаючи релевантні проблеми, автори, тим не менш, не охопили такі важливі аспекти, як злочинність серед інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення та її негативний вплив на результативність МОПМБ в цілому і міжнародної цивільної поліції зокрема, і, звісно, напрями боротьби з нею.

Отже, метою даного підрозділу є дослідження причин низької ефективності боротьби зі злочинністю в інтернаціональному складі МОПМБ, а також розробка міжнародно-правових рішень щодо її викорінення.

5.4.1. Кримінальні злочини інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців, як чинник, що знижує ефективність МОПМБ

Сьогодні немає достовірних даних, коли саме у складі персоналу МОПМБ почали відбуватися перші злочини проти мирного населення і біженців в зонах збройних конфліктів. Проте, наведемо в хронологічному порядку вибіркові дані про діяння представників персоналу МОПМБ за останні 20 років.

1992-1993 р.р. Бельгійські солдати смажать на вогні живого сомалійця ... Канадські солдати зв'язують, катують і вбивають сомалійських підлітків ... У Хорватії 200 озброєних данських солдатів не втрутилися, коли у них на очах були страчені 9 інвалідів-сербів [147].

З 1995 р. в Боснії і Герцеговині «90% підпільних борделів (в яких містилися жінки-рабині) асоціюються з присутністю тут персоналу МОПМБ» [148].

2004 р. У ДР Конго мають місце сексуальна експлуатація та наруги з боку представників МОПМБ з контингентів Марокко, Пакистану, Непалу, Уругваю, Тунісу та Південної Африки [149].

2005 р. ООН здійснила 340 розслідувань за матеріалами про сексуальну наругу і зґвалтування, що здійснені 217 солдатами ООН і 123 цивільними працівниками МОПМБ на Гаїті, в ДР Конго і в Косово [150]. На Гаїті персоналом МОПМБ вбито 23 людини, серед них — діти. Ще 27 поранено (більшість — молоді жінки).

2006 р. У Конго сексуальній нарузі піддалися 13-річні дівчатка.

2007 р. Є інформація про наругу над дітьми в Південному Судані, Бурунді, Ліберії, Кот-д'Івуарі. Понад 100 солдатів репатрійовано з Конго до Шрі-Ланки за звинуваченням в сексуальній нарузі над неповнолітніми дівчатками [137]. У Конго миротворці з Індії і Пакистану на рівні бойових підрозділів залучені до нелегальної торгівлі зброєю в обмін на золото, слонову кістку і наркотики [151].

2007-2009 р.р. Розкрито 450 випадків «негідної поведінки» миротворців.

2010 р. У Конго «зростає превалювання зґвалтувань і сексуального рабства» із залученням солдатів ООН [152].

2011 р. За сексуальні злочини проти місцевого населення з Кот-д'Івуара до Беніну репатрійовано 16 миротворців [153]. У Судані єгипетські миротворці звинувачуються в зґвалтуванні принаймні 6 жінок, а також у тому, що збройним силам Судану вони передали групу місцевих жителів, яких тут же було страчено [154].

В цілому про злочини, що здійснюються представниками різних ланок МОПМБ всупереч їх завданням і клятвам, свідчать десятки НУО в сотнях (якщо не тисячах) публікацій.

Злочини міжнародного персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців драматично позначаються на ефективності конкретних МОПМБ. Запрошуючи до себе МОПМБ, народ в зоні збройного конфлікту в особі свого уряду визнається в нездатності нейтралізувати конфлікт своїми силами і покладає надії на допомогу інтернаціонального персоналу.

Передбачаючи плідну спільну роботу з цим персоналом, місцеве населення сподівається, що персонал МОПМБ — це відібрані за професійними і моральними якостями, навчені і самовіддані працівники, позбавлені расових, національних, гендерних забобонів і хибних схильностей.

У цих умовах навіть поодинокі (не кажучи вже про масові) випадки злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення призводять до підриву віри населення в доцільність МОПМБ. При цьому місцеві жителі явно або неявно відмовляються від взаємодії з персоналом МОПМБ. Вони зривають процес роззброєння, покладаючись лише на власні сили в «тліючому» в зоні збройному конфлікті, перестають надавати персоналу МОПМБ доступну їм інформацію про оперативну обстановку в зоні конфлікту.

Більш того, вони починають демонструвати вороже ставлення до окремих представників персоналу МОПМБ (мінування і вибухи автомашин в Косово), а також в цілому до персоналу МОПМБ (демонстрації проти МОПМБ в Гаїті, часті випадки автоматного обстрілу персоналу в Конго). І все це — в і без того непростих умовах, коли персонал МОПМБ прагне мирним шляхом розв'язати протиріччя між озброєними сторонами, що конфліктують.

Сьогодні світова громадськість широко поінформована про це явище. Є негативна реакція національних і світових ЗМІ. Не могла залишитися осторонь і безпосередньо ООН, без резолюції Ради Безпеки якої не починається жодна МОПМБ. У зв'язку з цією проблемою, ООН підготувала масу документів, які діляться на «Стандарти поведінки» (5 бюлетенів ГС ООН), «Настанови та посібники» (15), «Настанови для праці зі ЗМІ» (процесуальні нормативи), «Навчання і підвищення обізнаності» (16), «Резолюції та доповіді ООН» (21), «Доповіді неурядових організацій, які не належать ООН» (6), тощо [155].

З перелічених документів ООН звернемо особливу увагу з одного боку — на найважливіші документи 2005 р. — це «Всеосяжна стратегія по виключенню майбутніх випадків сексуальної експлуатації та наруги в складі операцій з підтримання миру» (так звана Доповідь Зейда), підготовлена постійним представником Йорданії при ООН принцом Зейд Раад Зейд Аль-Хуссейном за запитом ГС ООН на той час Кофі Аннана [156], та Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, присвячена схваленню цієї доповіді [157].

Зауважимо на документи, видані ООН через 2 і 3 роки: «Кримінальна відповідальність посадових осіб ООН та експертів у відрядженнях» (2007 р.) [109], «Всеосяжна стратегія Організації Об'єднаних Націй з надання допомоги і підтримки жертвам сексуальної експлуатації та сексуального насильства з боку персоналу Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу» (2008 р.) [158], а також на систему щорічних рапортів ГС ООН «Спеціальні

заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та наруги», які публікуються щорічно — аж до 2017 р. [159].

Вже сам факт розробки останніх красномовно свідчить, що впровадження в 2005 р. зазначеної вище «Всеосяжної стратегії» виявилося недостатнім. Останнє, на жаль, підтверджується відповідними подіями аж до наших днів.

5.4.2. Критика сучасних засобів викорінювання злочинності інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців

Спрощену схему системи сучасних засобів боротьби зі злочинністю інтернаціонального персоналу щодо місцевого населення сумісно з вадами, іманентними сьогодні її компонентам, наведено на Рис. 5.4. Розглянемо ефективність кожної з компонент на сьогоднішній день.

Система інформування персоналу МОПМБ про політику ООН, щодо допустимих і неприпустимих відносин цього персоналу з місцевим населенням, а також про заходи покарання в разі порушень. Зазначеним цілям служить ціла система заходів. Розробляються, розглядаються і затверджуються резолюціями РБ ООН кодекси поведінки персоналу МОПМБ та інші необхідні документи (див 5.4.1), які роз'яснюються персоналу під час так званих вступних занять. Ці заняття проводяться з усіма працівниками, що прибули до МОПМБ. Крім того, по профільній проблематиці проводяться практичні семінари, конференції, в тому числі і міжнародні. До недоліку зазначених заходів можна віднести відсутність фактичного ілюстративного матеріалу, який інформував би про юридичні наслідки, що мали місце для конкретних членів персоналу МОПМБ, які вчинили злочини проти місцевого населення. Відсутність фактичного матеріалу обумовлено низкою причин, що описані нижче.

Система інших профілактичних заходів проти злочинів персоналу МОПМБ щодо місцевого населення. До інших профілактичних заходів на території МОПМБ слід віднести розробку та підтримку актуальності інформаційних переліків закладів, що підозрюються в утриманні прихованої проституції.

Будучи викритим у відвідуванні закладу із зазначеного в переліку, представник персоналу МОПМБ однозначно втрачає контракт і піддається репатріації. Сюди ж відноситься інформування

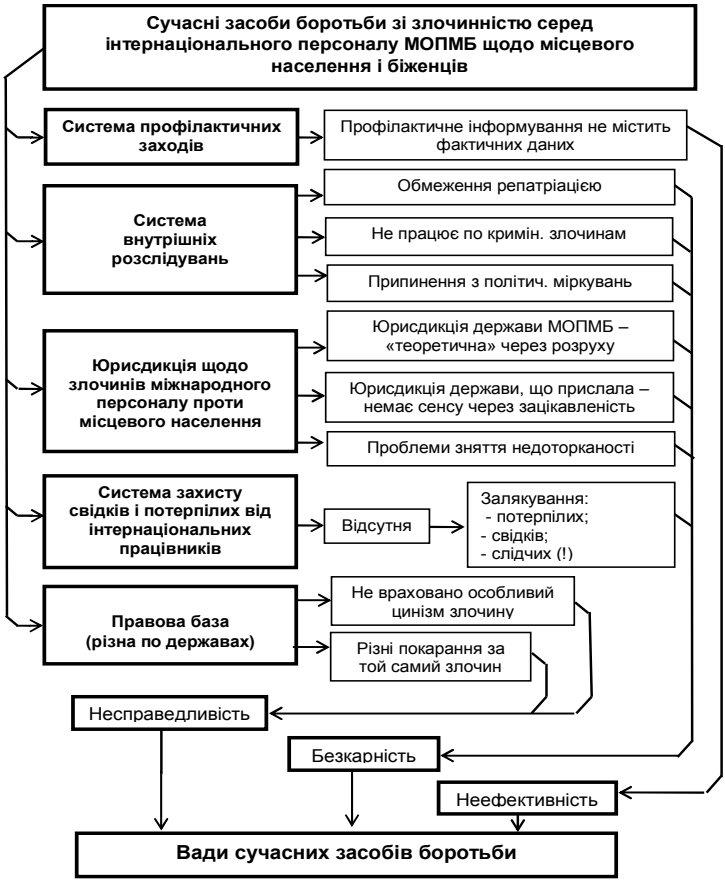

Рис. 5.4. Вади сучасних засобів викорінювання злочинності серед міжнародного персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців

персоналу про діяльність системи внутрішніх розслідувань в складі МОПМБ.

Система розслідування злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення і біженців. Розслідування вказаних злочинів покладається, в основному, на підрозділи внутрішніх розслідувань, що існують в кожній МОПМБ, а також на підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми та проституцією. Важливо відзначити, що система внутрішніх розслідувань МОПМБ авторизована для здійснення розслідувань лише по адміністративних правопорушеннях, але не по кримінальних злочинах [119].

Крім того, широкому загалу відомі численні факти припинення розслідувань всередині МОПМБ з політичних міркувань, а також факти приховування їх результатів.

До того ж, дипломатична недоторканність всього міжнародного персоналу МОПМБ виключає можливість кримінальних розслідувань серед такої категорії осіб з боку місцевих правоохоронних органів [160].

Тільки ГС ООН може зняти зазначену дипломатичну недоторканність з представника персоналу МОПМБ при викритті його у кримінальному злочині. Причому, ця процедура є більш тривалою, ніж репатріація із зони МОПМБ. Отже, коло замикається. Причому, навіть в небагатьох наявних прикладах спроб розслідувань частими є заборони продовження розслідувань з політичних міркувань [151]. Тому, на наш погляд, саме відсутність незалежної від ООН системи кримінальних розслідувань щодо представників міжнародного складу персоналу МОПМБ призводить до того, що на кілька сотень випадків дисциплінарної репатріації припадають лише одиниці справ, доведених до суду.

Юрисдикція і розгляд зазначених злочинів в суді. За умови, що кримінальне розслідування відносно представника персоналу МОПМБ, незважаючи на всі описані вище труднощі, було все ж проведено, пріоритет в отриманні відповідної справи під свою юрисдикцію отримує держава, в якій проводиться МОПМБ. Треба зазначити, що зазвичай така держава є практично не готовою до цього, оскільки вона за визначенням знаходиться в стані управлінської дезорганізації та крайньої економічної розрухи, характеризується відсутністю ефективних гілок влади, чим і викликана присутність в ній МОПМБ. ООН ратує за те, щоб в цьому випадку судовим розглядом займалася патримоніальна держава, що надіслала зазначеного підозрюваного до складу персоналу МОПМБ.

Однак, щоб відповідна держава отримала право проводити судовий розгляд, необхідно, щоб з підозрюваного у скоєні кримінального злочину суб'єкта владою ГС ООН був знятий згаданий вище дипломатичний імунітет, що включає до себе непідпадання під відповідну юрисдикцію держави перебування. Але, як вже зазначалось вище, ця процедура в хронологічному контексті є більш тривалою ніж репатріація підозрюваного. Коли ж підозрюваний опиняється на батьківщині, у складі МОПМБ про нього швидко забувають. Так, наприклад, в червні 2011 р. в бесіді з кореспондентом «Inner City» голова Департаменту операцій ООН з підтримання миру

Ален Ле Рой зауважив, що у Департаменті занадто зайняті, щоб розслідувати випадок зґвалтування працівниками ООН біженців, які шукали захисту в таборі ООН [154].

Держава ж, що направила свого недостойного представника до складу МОПМБ, використовує цю «забудькуватість» ООН, щоб «не виносити сміття з хати»: тобто також прагне замовкнути справу. Усвідомивши це, експерти з прав людини і багато держав-членів ООН вважають, що зазначену юрисдикцію не слід довіряти патримоніальним державам, які надають контингенти для МОПМБ [128].

Тільки останнім часом, коли міжнародна спільнота бушує від обурення з приводу численних злочинів, скоєних персоналом МОПМБ проти місцевого населення, і сотнями відбувається дисциплінарна репатріація з МОПМБ, до суду було доведено лише декілька справ за злочини, вчинені в місії ООН в Гаїті. Отже, в березні 2012 р. відбувся суд над двома миротворцями (з Пакистану) за вчинене у вересні 2011 р. зґвалтування 14-річного підлітка. Процес було здійснено пакистанським військовим трибуналом на території Гаїті. Вирок — один рік позбавлення волі на території Пакистану [161]. Можна посперечатися про те, наскільки цей вирок є адекватним ситуації, коли особи, офіційно покликані захищати місцеве населення від порушення прав людини, самі ж їх цинічно зневажають, але сам факт осудження вже є красномовним.

У другому випадку у вересні 2011 р. 5 уругвайських миротворців були репатрійовані за зґвалтування 18-річного чоловіка [162]. На батьківщині наказом військового судді вони були взяті в попереднє ув'язнення до рішення їх долі трибуналом [163]. Однак, як повідомила в січні 2012 р. спікер ООН А. Лопез, вони були звільнені з ув'язнення у зв'язку зі зникненням потерпілого. При цьому надійшла інформація, що потерпілий весь час піддавався осміянню та загрозам [164].

Такою є ефективність розгляду тих, м'яко кажучи, нечисленних доведених до суду справ про злочини представників інтернаціонального персоналу МОПМБ. І це — після гучних заяв на вищому рівні ООН спочатку у 2005 р. про «нульову терпимість» до подібних злочинів [165] та у 2012 р. — вже про «нульову безкарність» щодо них [166].

Система захисту свідків і потерпілих. В умовах МОПМБ система захисту свідків і потерпілих є необхідним атрибутом судового процесу. Автору цих рядків довелося неодноразово взаємодіяти з цією системою в місії ООН в Косово. Тим часом, при передачі

справи під юрисдикцію патримоніальної держави, яка направила персонал до складу МОПМБ, і при розгляді такої справи на терені МОПМБ, захист потерпілих і свідків якось ніде не згадується! На довершення до наведених вище прикладів у Гаїті і Конго є численні приклади залякування осіб, що проводили (!) розслідування щодо представників персоналу МОПМБ, а також впливу хабарями на свідків для забезпечення їх відмови від викривальних свідчень [149, с. 82].

Правова база. Нагадаємо, що для розгляду кримінальних справ за злочини, вчинені представниками міжнародного персоналу МОПМБ, передбачено два варіанти юрисдикції: 1) юрисдикція держави, яка запросила до себе МОПМБ, 2) юрисдикція патримоніальної держави, представник контингенту якої обвинувачується у вчиненні злочину на терені цієї МОПМБ [109].

Беручи до уваги, що перший варіант щодо злочинів, вчинених представниками міжнародного персоналу МОПМБ практично не використовується через тотальну розруху в державі-конфлікту, зауважимо на проблеми практичної реалізації другого варіанту:

1) є нелогічним допустити, щоб представники персоналу МОПМБ, що служать під одним і тим же прапором ООН, мають у складі МОПМБ однакові права і обов'язки, пройшли однакову підготовку, однаково інформовані про те, що припустимо, і що заборонено в МОПМБ, і при цьому вчинили один і той же злочин, отримали б різні покарання в силу відмінності правової бази держав, що надали національні контингенти.

2) необхідно, щоб при винесенні вироку судом було враховано, що злочини, вчинені персоналом МОПМБ проти місцевого населення — є не просто злочинами, але злочинами, що цинічно зневажають права людини місцевого населення особами, які наділені особливою владою для захисту цих самих прав цього самого населення [119, с. 808].

3) патримоніальна держава повинна розглядати кримінальні злочини, що скоєні її представниками з числа персоналу МОПМБ за своїм кримінальним законодавством на основі національного кримінального процесу, однак за статтями кримінального закону, що передбачають відповідальність за міжнародні військові злочини.

Останнім з найпомітніших документів ООН щодо боротьби з корупцією та іншими злочинними проявами з боку представників ООН на теренах МОПМБ слід вважати «Рамкову програму Організації Об'єднаних Націй з боротьби з шахрайством та з корупцією»,

що датована вереснем 2016 р. [167]. Проте, слід зазначити, що даний документ, який містить 65 статей та низку додатків, стосується виявлення та переслідування за корупційні прояви працівників лише Секретаріату ООН. У документі докладно описано сутність корупційних проявів у діяльності Секретаріату, обов'язки щодо інформування про ці прояви, багаторівневу систему внутрішніх розслідувань, тощо. Однак, що стосується боротьби з корупційними проявами з боку військових експертів ООН, у тому числі військових спостерігачів, військових радників і офіцерів зв'язку зі збройними силами; працівників поліції ООН; членів національних підрозділів поліції; персоналу, що надається урядами, то вони не вважаються персоналом ООН. І, відповідно до зазначеного документу, їхні вчинки підлягають розслідуванню та дисциплінарним процедурам з боку держав, що надали їх у складі своїх контингентів. Отже, порушення принципу «ніхто не може бути суддею у власній справі» продовжується. Відповідно, не має підстав у найближчий час очікувати успіхів у боротьбі з корупцією та іншими злочинними проявами з боку представників ООН на теренах МОПМБ.

5.4.3. Пропозиції щодо створення міжнародно-правових передумов для викорінення злочинності проти місцевого населення і біженців з боку інтернаціонального персоналу МОПМБ

Як випливає з п. 2 цього підрозділу дослідження, немає підстав вважати позитивним попередній досвід боротьби із зазначеними злочинами.

Отже, основною причиною вкрай низької ефективності боротьби зі злочинністю проти місцевого населення і біженців з боку інтернаціонального персоналу МОПМБ світова громадськість справедливо, на нашу думку, вважає повну безкарність. Ми вважаємо, що у даному випадку в системі: злочин — розслідування — суд — покарання, — відсутній зв'язок [168, с. 287]. Цей зв'язок треба утворити для підвищення ефективності захисту прав людини в зонах операцій ООН з підтримання миру. Цей зв'язок повинен мати чітко визначений міжнародний характер у вигляді юридичних міжнародних угод між ООН та державою, що надає контингент (чи персонал) для роботи у складі операції ООН з підтримання миру.

Спираючись на досвід роботи у складі МОПМБ, вважаємо, що для викорінювання злочинності у міжнародному складі МОПМБ необхідно одночасно працювати за такими напрямами [169, с. 239-243]:

- вдосконалення юрисдикції стосовно зазначених злочинів;
- створення єдиної правової бази;
- розв'язання питань з проблемами імунітету працівників МОПМБ, які вчинили злочини проти місцевого населення;
- створення ефективної системи розслідувань злочинів, що вчинено працівниками МОПМБ;
- створення системи захисту свідків і потерпілих від злочинних дій працівників МОПМБ.

Саме на створення міжнародно-правових передумов викорінення безкарності злочинів інтернаціонального персоналу МОПМБ щодо місцевого населення і біженців, а також неадекватності покарань спрямовані наші пропозиції, структуру яких наведено на Рис. 5.5.

Юрисдикція щодо злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення є найважливішим питанням. Встановлено, що, незважаючи на прийняті положення, держава, в якій проводиться МОПМБ, в силу системної і тотальної розрухи є нездатною скористатися своїм переважним правом юрисдикції щодо зазначених злочинів.

Патримоніальні ж держави, представники контингентів яких вчинили злочини, прагнучі уникнути розголосу цих злочинів, всіляко ухиляються від використання свого права (і обов'язків) юрисдикції.

У рідкісних випадках, коли цього не уникнути, національними судами виносяться мінімальні вироки, які є не адекватними вчиненим злочинам. Звідсіля об'єктивується питання пошуку такого суду, який би не залежав ані від організації, яка проводить МОПМБ, ані від держав, які, по-перше, надають контингенти для МОПМБ, а, по-друге, приймають МОПМБ на своїх теренах.

Вважаємо, що такий суд існує — це Міжнародний кримінальний суд (МКС), що діє відповідно до Римського Статуту [170], і який відповідно до нього і призначений саме для переслідування за військові злочини і злочини проти людяності [118].

Ряд авторів вважає, що саме під його юрисдикцію слід передавати всі справи з сексуальної експлуатації та наруги персоналу МОПМБ над місцевим населенням [119]. Ми ж вважаємо, що необхідно розширити юрисдикційні повноваження цієї міжнародної

Рис. 5.5. Пропозиції щодо створення міжнародно-правових передумов для викорінення злочинів проти місцевого населення і біженців з боку інтернаціонального персоналу МОПМБ та очікуваний ефект

судової установи, включивши до них здійснення правосуддя за тортури і вбивства місцевого населення (зокрема, жінок і неповнолітніх), а також корупційні злочини: нелегальну поставку зброї сторонам, які ворогують, в обмін на золото, алмази, слонову кістку, наркотики тощо, розкрадання фондів, а також шкідливі для діяльності МОПМБ дії у змові з місцевими корумпованими чиновниками і організованою злочинністю.

Єдина правова база однозначно є необхідною для переслідування персоналу МОПМБ за злочини проти місцевого населення. Вже сьогодні перед добровільним вступом на службу до МОПМБ всі майбутні члени персоналу знайомляться з умовами роботи і з вимогами: що необхідно, що дозволено, і що заборонено.

До цього залишилося додати небагато: що чекає кожного (незалежно від громадянства або підданства), хто вчинить той або інший злочин стосовно місцевого населення. Вважаємо, що саме і тільки передача злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення під юрисдикцію МКС забезпечить можливість створення єдиної правової бази щодо зазначених злочинів в усіх МОПМБ.

Проблеми імунітету. Необхідно встановити заборону національним контингентам на репатріацію члена персоналу МОПМБ, обвинуваченого у вчиненні злочину проти місцевого населення, — на період, доки керівництво МОПМБ апелює до ГС ООН про позбавлення дипломатичної недоторканності зазначеного члена персоналу. Якщо ж така репатріація все ж відбулася, необхідно для проведення подальших слідчих або судових дій вимагати від патримоніальної держави — його повернення в зону МОПМБ. Але для цього також необхідно мати необхідний міжнародно-правовий інструмент. Отже, в разі ігнорування керівництвом цієї держави зазначеної вимоги, слід починати передбачені відповідним рішенням ГА ООН (необхідно в перспективі ще розробити і прийняти відповідну конвенцію — авт.) санкції проти цієї держави [171, с. 255]:

- репатріація командира національного контингенту;
- зменшення квоти участі відповідної держави в поточній чи інших МОПМБ
- тощо.

Система розслідувань. Звісно ж, що найслабшою ланкою в розслідуванні злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення залишається, на наш погляд, сама система розслідування. Служби внутрішніх розслідувань у складі МОПМБ ніколи не мали формального права проведення розслідувань з кримінальних справ. Саме через відсутність незалежних систем кримінальних розслідувань в МОПМБ на тисячі злочинів припадають лише сотні випадків дисциплінарної репатріації. І на цьому тлі за останні роки лише дві дрібні групи обвинувачених постали перед судом. Отже, створення адекватних систем розслідування об'єктивується, актуалізується і уявляється вкрай необхідним. Вони мають бути в

тісній взаємодії з НУО в регіоні, з керівництвом місцевих громад, з МКС, нарешті, з керівництвом самих МОПМБ, але не в їх підпорядкуванні.

Система захисту свідків і потерпілих від злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення. Як доводить практика, формування такої системи також є необхідним. Звісно ж, ця система має носити автономний характер і функціонувати окремо від тієї системи, яка використовується у складі МОПМБ при розслідуванні за злочини, що вчинено резидентами зони МОПМБ.

Нагадаємо, що в 2005 р. керівництво ООН звернулося до персоналу своїх МОПМБ з вимогою «нульової терпимості до сексуальних злочинів персоналу МОПМБ стосовно місцевого населення». Але вже в 2012 р. на тлі дисциплінарної репатріації сотень миротворців вимога змінюється на, здавалося б, більш жорстке: «нульова безкарність»! Однак, уявляється, що зазначені вимоги зможуть почати втілюватися не раніше, ніж буде забезпечена надійна система розслідування, а також невідворотність та адекватність покарання. Нагадаємо, що своїх розслідувань чекають також інші злочини, що здійснюються міжнародним персоналом МОПМБ проти місцевого населення: вбивства, тортури, корупція, — які анітрохи не менше знижують ефективність МОПМБ.

Література до розділу 5

1. Murray M., Spalding A. Freedom from Official Corruption as a Human Right. Washington : Governance Studies at Brookings. January 2015. 15 p.

2. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ : Б.в., 2005. 19 с

3. Великий енциклопедичний юридичний словник. За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид.переробл.і доповн. К.: Юридична думка, 2012. 1020 с. URL : http://leksika.com.ua/16070321/legal/koruptsiya (дата звернення : 28.10.2017).

4. Corruption. *Vocabulary.com Dictionary* : site. URL : https://www.vocabulary.com/dictionary/corruption [accessed 28 October 2017].

5. Corruption. English Oxford Living Dictionaries. URL : http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/corruption [accessed 28 October 2017].

6. Івашук Ю. П. Політико-економічний аналіз корупційної поведінки в сучасних господарських системах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : 08.00.01. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. 23 с.

7. Palmier L. «Bureaucratic Corruption and Its Remedies» in Michael Clark, ed., Corruption: Causes, Consequences, and Control. New York: St Martin's Press. 1983 . P. 207-216.

8. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. (набрав чинності 1 липня 2011 р.). URL : https://minjust.gov.ua/m/str_36096 (дата звернення : 28.10.2017).

9. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : Дис... доктора юрид. наук : 12.00.08. Київ : Інституті держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, 2015. 448 с.

10. Singh N. World of Bribery and Corruption: From Ancient Times to Modern Age. New Delhi: Mittal Publications, 1998. 582 p.

11. Яцків І. І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 2011. 18 с.

12. Jarvis J. PR and corruption theater. *BuzzMachine*. 2011. July 19. URL : http://buzzmachine.com/2011/07/19/pr-and-corruption-theater/ [accessed 28 October 2017].

13. Костенко, О. М. Воля і свідомість злочинця (дослідження з застосуванням принципу натуралізму) : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. юрид. наук : 01.03.02 / О. М. Костенко. — Київ : КУ ім. Е. Г. Шевченка, 1995. 46 с.

14. Durant W. We Have a Right to be Happy Today: A Commencement Address by Will Durant, delivered at the Webb School of Claremont, California, on June 7, 1958: *Will Durant Foundation* 1958. URL : http://will-durant.com/youth.htm [accessed 28 October 2017]. http://will-durant.com/youth.htm

15. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВСУ, 2002. 32 с.

16. UNODC's Action against Corruption and Economic Crime. *United Nations Office on Drugs and Crime*. 02 February, 2016 : site. URL : https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/ [accessed 28 October 2017].

17. Машлякевич Д . С. Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання і протидії корупції : Автореф. дис.

на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2015. 16 с.

18. 'Systemic Corruption' A Daunting Challenge In A Globalized Era. *Radio Free Europe.* August 06, 2016 : site. URL : http://www.rferl.org/content/corruption_systemic_soviet_afghanistan/2243654.html [accessed 28 October 2017].

19. Afesorgbor K. S. The causes, consequences and control of corruption in Ghana. *MyJoyOnline.Com* 05-01-2016 : site. URL : http://www.myjoyonline.com/opinion/2016/January-5th/the-causes-consequences-and-control-of-corruption-in-ghana.php [accessed 28 October 2017].

20. Mungiu-Pippidi A. The Good, the Bad and the Ugly: Controlling Corruption in the European Union (Advanced Policy Paper for Discussion in the European Parliament, 9 April, 2013). Berlin: Hertie School of Governance, March 2013. 63 p.

21. Corruption wreaking untold damage. Address by Zwelinzima Vavi, General Secretary of the Congress of South African Trade Unions, on his appointment as Chairperson of the National Anti-Corruption Forum (NACF), 10 December 2012. PoliticsWeb.Co.Za, 10 December 2012 : site. URL : http://www.politicsweb.co.za/opinion/corruption-wreaking-untold-damage--zwelinzima-vavi [accessed 28 October 2017].

22. The Role of Parliament in Curbing Corruption. Edited: Rick Stapenhurst. Washington DC : The World Bank, 2006. 263 p.

23. Корупція. *Вікіпедія — вільна енциклопедія* : сайт. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Корупція (дата звернення : 28.11.2017).

24. Byrne E. Definitions and Types of Corruption. *ElaineByrne.* 31 July 2009 : site. URL : http://elaine.ie/2009/07/31/definitions-and-types-of-corruption/ [accessed 28 October 2017].

25. 5.Скочиляс-Павлів О. В. Організаційно-правові аспекти протидії корупційним діянням у сфері освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів : Львівська політехніка, 2012. 19 с.

26. Global Corruption Report: Education. *Transparency Internationa*l: The global Coalition against Corruption : site. URL : http://www.transparency.org/gcr_education [accessed 28 October 2017].

27. Project against Corruption in Albania. Completed projects. *Council of Europe* : site. URL : http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/Albania/PACA_en.asp [accessed 28 October 2017].

28. The European Union allocates €3.75 million to support Armenia's vocational education and training reforms: advancing new education and career opportunities for youth. *Delegation of the European Union in Armenia.* 08.06.2016 : site. URL : http://eeas.europa.eu/delegations/armenia/press_corner/all_news/news/2016/2016_06_08_en.htm [accessed 28 October 2017].

29. Corruption a pan-European problem: new report. *Transparency International: The Global Coalition against Corruption.* 06 June, 2012 : site. URL : http://www.transparency.org/news/feature/enis [accessed 28 October 2017].

30. Examining the Links between Organised Crime and Corruption. *European Commission : Centre for the study of democracy.* Sofia: Centre for the study of democracy, 2010. 334 p .

31. Kwok Man-wai T. Formulating an effective anti-corruption strategy: The experience of Hong Kong. *Independent Commission Against Corruption*, Tokyo: UNAFEI. 2006. P 196-201.

32. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичний феномен : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. політ. Наук : 23.00.02. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. 34 с.

33. De Lima: Corruption a national security threat. *ABS-CBN News.* October 24, 2013 : site. URL : http://news.abs-cbn.com/video/focus/10/24/13/de-lima-corruption-national-security-threat [accessed 28 October 2017].

34. Republic of Bulgaria National Anti-Corruption Strategy Adopted by Decision # 671 of the Council of Ministers of the Republic of Bulgaria on October 1, 2001. Institute in Charge: Minister of State Administration. 10 p. URL : www,csd,bg/fileSrc.php?id=243 [accessed 28 October 2017].

35. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. 214 с.

36. Плиска В. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Ужгород : ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. 16 с.

37. Williams-Elegbe S. Fighting Corruption in Public Procurement: A comparative Analysis of Disqualification and Debarment Measures.

Oxford and Portland, Oregon : Hart Publisjing Ltd. 2012. 315 p. URL : https://www.researchgate.net/publication/308078782_Fighting_Corruption_in_Public_Procurement_A_Comparative_Analysis_of_Disqualification_or_Debarment_Measures [accessed 28 October 2017].

38. Глушко Є. В. Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 01.03.02. Київ : Нац. авіац. ун-т, 2016. 19 с.

39. International Co-operation in the Fight against Corruption and Offshore Financial Centres: Obstacles and Solutions. Programme of action against corruption. 4Th European Conference of services specialised in the fight against corruption. Limassol (Cyprus, 20-22 October). Council of Europe Publishing, 1999. 166 p.

40. Vander Beken T., De Ruyver B., Siron N. The Organisation of the Fight against Corruption in the Member States and Candidate Countries of the European Union. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, 2001. 410 p.

41. Anti-corruption Reforms in Eastern Europe and Central Asia: Progress and Challenges, 2009-2013. This report is published on the responsibility of the Secretary-General of the OECD. OECD Publishing. 2013. 200 p.

42. Пилип Я. Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00. 07. Ужгород : ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. 16 с.

43. Arnone M., Borlini L. S. Corruption: Economic Analysis and International Law. Cheltenham : Edvard Elgar Publishing Limited, 2014. 630 p.

44. The Role of Parliament in Curbing Corruption. Edited: Rick Stapenhurst. Washington DC : The World Bank, 2006. 263 p.

45. Obidairo S. Transnational Corruption and Corporations: Regulating Bribery through Corporate Liability. New York : Rutledge, 2016. 296 p.

46. Corruption Perceptions Index Overview. *Transparency International: The Global Coalition against Corruption* : site. URL : http://www.transparency.org/research/cpi/overview [accessed 28 October 2017].

47. Crime without Punishment: Countering corruption and Organized Crime in Bulgaria. Sofia : Center for the Study of Democracy, 2009. 99 p.

48. Campos J. E., Pradhan S. The Many Faces of Corruption : Tracking Vulnerabilities at the Sector Level. Washington, D.C. : The World Bank, 2007. 449 p.

49. Tänzler D., Maras K., Giannakopulos A. The Social Construction of Corruption in Europe. London & New York : Routledge, 2012. 327 p.

50. Schmidt-Pfiste D., Moroff H. Fighting Corruption in Eastern Europe: A Multi-level Perspective. NY : Rutledge: Taylor & Francis, 2012. 221 p.

51. Al-Sheikh A., Hamadah A. Corruption in Syria: Causes, Effects, and Anti-Corruption Strategies. *Damascus: Syrian Economic Forum*, 2013. 26 p.

52. Chayes S. Characteristics and Causes of Global Corruption (Inteview). *Carnegie Endowment for International Peace.* 2015. September 30 : site. URL : http://carnegieendowment.org/2015/09/30/characteristics-and-causes-of-global-corruption-pub-61517 [accessed 28 October 2017].

53. Are high scoring countries exporting corruption overseas? *Transparency International: The Global Coalition Against Corruption.* 2015 : site. URL : http://www.transparency.org/cpi2015 [accessed 28 October 2017].

54. Edelbacher M., Kratcoski P. C., Dobovsek B. Corruption, Fraud, Organized Crime, and the Shadow Economy. NY : CRC Press Taylor & Francis Group, 2016. 213 p.

55. Reyes S. Greasing the Wheels: The Secret Benefits of Corruption. *Harvard Political Review.* December 8, 2015 : site. URL : http://harvardpolitics.com/world/greasing-wheels-secret-benefits-corruption/ [accessed 28 October 2017].

56. Jonathan Kaiman J. Liu Zhijun, China's ex-railway minister, sentenced to death for corruption. *The Guardian.* Monday 8 July 2013 : site. URL : https://www.theguardian.com/world/2013/jul/08/liu-zhijun-sentenced-death-corruption [accessed 28 October 2017].

57. Chieu Luu, China: Former Top General Sentenced for Accepting Bribes. *CNN.* July 26, 2016 : site. URL : http://edition.cnn.com/2016/07/25/asia/china-military-guo-boxiong-corruption/ [accessed 28 October 2017].

58. Corruption across EU 'breathtaking' — EU Commission. *BBC News.* 3 February 2014 : site. URL : http://www.bbc.com/news/world-europe-26014387 [accessed 28 October 2017].

59. Cameron D, Corruption Is the Cancer at the Heart of So Many of the Problems We Face Around the World. *Huffpost Politics. United Kingdom.* 06.06.2015 : site. URL : http://www.huffingtonpost.

co.uk/david-cameron/david-cameron-fifa-corruption_b_7524550.html [accessed 28 October 2017].

60. Asthana A. Pro-Brexit minister attacks EU over anti-corruption measures. *The Guardian.* 25 May 2016 : site. URL : http://www.theguardian.com/politics/2016/may/25/pro-brexit-minister-raab-attacks-eu-over-anti-corruption-measures [accessed 28 October 2017].

61. CleanGovBiz : Integrity in Practice. *OECD* : site. URL : http://www.oecd.org/cleangovbiz/about/ [accessed 28 October 2017].

62. Відбулася 45-та сесія Комітету з питань державного управління Організації економічного співробітництва та розвитку. *Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу* : site. URL : http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/203-відбулася-45-та-сесія-комітету-з-питань-державного-управління-організації-економічного-співробітництва-та-розвитку [accessed 28 October 2017].

63. Council Act of 26 July 1995 drawing up the Convention on the protection of the European Communities' financial interests (OJ C 316, 27.11.1995, last update 24.08.2015. P. 48-57). *EUR-Lex : Access to European Union law* : site. URL : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l33019 [accessed 28 October 2017].

64. The Mechanism for Follow-Up on the Implementation of the Inter-American Convention Against Corruption. *US Department of State*. February 19, 2014 : site. URL : https://www.state.gov/p/wha/rls/221782.htm [accessed 28 October 2017].

65. Establishing an EU Anti-corruption reporting mechanism for periodic assessment. European Commission Decision of 6.6.2011 (C(2011) 3673 final). Brussels, 6.6.2011. 25 p.

66. Bribery in international business. *OECD.*: site. URL : http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ [accessed 28 October 2017].

67. About GRECO : A Priority for the Council of Europe. *Council of Europe* : site. URL : https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco [accessed 28 October 2017].

68. Details of Treaty No.174 Civil Law Convention on Corruption. Strasbourg, 04/11/1999 : site. URL : http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/174 [accessed 28 October 2017].

69. United Nations Convention against Transnational Organized Crime Adopted by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000 (A/55/383).

70. Southern African Development Community Protocol Against Corruption (2001). *Southern African Development Community* : site.

URL : http://www.sadc.int/documents-publications/show/ [accessed 28 October 2017].

71. Economic Community of West African States Protocol on the Fight against Corruption. Signed on 21 December 2001. ECOWAS, 2001. 11 p.

72. African Union Convention on Preventing and Combating Corruption. Maputo, 11 July 2003. 28 p.

73. United Nations Convention against Corruption. Resolution adopted by the General Assembly 31 October 2003 (A/RES/58/4).

74. Zaum D., Cheng C. Corruption and Post-Conflict Peacebuilding. Ralph Bunche Institute for International Studies : Program On States And Security, 2012. 8 p.

75. Cheng C. S., Zaum D. Corruption and Post-Conflict Peacebuilding: selling the Peace? *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*. 2015. Vol. 43, No. 2. P. 216–217.

76. Musingafi M.C.C., Chadamoyo P., Dumbu E. Fighting Corruption in Post-Conflict Situations. *International journal of Innovative Research in Management*. January 2015. Issue 4. Volume 1. P. 12–24.

77. Corruption Perceptions Index 2015. *Transparency International: The Global Coalition against Corruption*. 2015 : site. URL : http://www.transparency.org/cpi2015 [accessed 28 October 2017].

78. Why corruption matters: understanding causes, effects and how to address them. Evidence paper on corruption. DFID Evidence Papers. London : Department for International Development, 2016. 112 p. URL : https://www.gov.uk/government/publications/why-corruption-matters-understanding-causes-effects-and-how-to-address-them [accessed 28 October 2017].

79. Peace and Corruption: Lowering Corruption — a Transformative Factor for Peace. Sydney, New York, Mexico, Hague : Institute for Economics & Peace, 2015. 25 p.

80. Chene M., Hussman K. Lessons learned in fighting corruption in post-conflict countries. *U4 : Anti-Corruption Resource Centre*. 2012, 17 December. — No. 355. P. 1–12.

81. Sirtori G. Corruption in a Post-Conflict Country. The Case of Cote d'ivoire (in: United Nations against Corruption in Post-Conflict Societies. Edited: U.U. Zvekic). Rome : LUISS School of Government, 2015. 29 p.

82. Devine V. U4 Online Course Facilitator. *U4: Anti-Corruption Resource Centre.*. URL : http://www.u4.no/info/contact-us/staff/vera-devine/ [accessed 28 October 2017].

83. Devine V. Corruption in Post-War Reconstruction: The Experience of Bosnia and Herzegovina. In D. Large (ed.) *Corruption*

in Post-War Reconstruction: Confronting the Vicious Circle. Beirut : Lebanese Transparency Association, TIRI and UNDP, 2005.

84. Philp M. Peacebuilding and Corruption. *International Peacekeepin*g. 2008. № 15 (3). P. 310-327. URL : http://www.gsdrc.org/document-library/peacebuilding-and-corruption/ [accessed 28 October 2017].

85. Kurtoglu Eskisar G. M. Foreign Aid and Corruption in Post-Conflict Countries. Istanbul : Bilgesam Publications, 2015. 371 p. URL : http://www.bilgesam.org/en/incele/2122/-foreign-aid-and-corruption-in-post-conflict-countries/#.V8Rw1_K9u7I [accessed 28 October 2017].

86. Barnett M., Zürcher C. The Peacebuilder's Contract: How External Statebuilding Reinforces Weak Statehood / Michael Barnett, Christoph Zürcher. In: Paris R., Sisk T. D. *The Dilemmas of Statebuilding: Confronting the Contradictions of Postwar Peace Operations*. London and New York : Routledge, 2009. 348 p.

87. Spector B. Negotiating Anti-Corruption Reforms in Post-Conflict Societies. *The Brown Journal of World Affairs*. Spring/Summer 2012, Vol. 18. P. 45-57

88. Harvey K. What Makes Post-Conflict Situations Particularly Susceptible to Corruption? E-International Relations Students. 2012. October 9 : site. URL : http://www.e-ir.info/2012/10/09/what-makes-post-conflict-situations-particularly-susceptible-to-corruption/ [accessed 28 October 2017].

89. Dharmavarapu P. R. Corruption and Graft in Post-Conflict Afghanistan. *Inquiries Journa*l. 2015. Vol 7. No. 07. P. 2-4 : site. URL : http://www.inquiriesjournal.com/articles/1057/2/corruption-and-graft-in-post-conflict-afghanistan [accessed 28 October 2017].

90. Zvekic U., Sirtori G., Sabbini A., Dowling A. United Nations and Corruption in Post-Conflict Societies. Rome : LUISS School of Government, 2015. 29 p.

91. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові проблеми у подоланні корупції силами цивільної поліції при здійсненні міжнародних операцій з підтримання миру. *Правове, організаційне та методичне забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції 10 червня 2011 р.* Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. С. 191-193.

92. Пядишев В. Г. Забезпечення взаємодії міжнародної цивільної поліції з неурядовими організаціями як засіб підвищення ефектив-

ності її діяльності у складі міжнародних операцій з підтримання миру: міжнародно-правові та організаціно-правові аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2012. №1. С. 16-19.

93. Пядишев В. Г. Корупція як одна з перешкод успішності міжнародних операцій з підтримання миру. *Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансово-економічна безпека в Україні: стан та перспективи розвитку» 24 грудня 2010 р.* Одеса : ОДУВС, 2010. С. 152-153.

94. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові чинники подолання корупції у місцевій спільноті силами міжнародної цивільної поліції в зонах міжнародних операцій з підтримання миру. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право.* 2012. Вип. 1. С. 288-298. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_pr_2012_1_37 (дата звернення : 22.10.2017).

95. Reno W. Anti-corruption Efforts in Liberia: Are they Aimed at the Right Targets? *International Peacekeeping.* Vol.15. No.3, June 2008. P. 387- 404.

96. United Nations Security Council Resolution 1410 (2002). S/RES/1410 (2002). *SecurityCouncilReport.org.* 17 May 2002 : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmiset/mandate.html [accessed 22 October 2017].

97. UNMIK Mandate. *United Nations* : site. URL : https://unmik.unmissions.org/mandate [accessed 02 November 2017].

98. Worsnip P. UN Missions in Some Countries Broke Rules: Watchdog. *Washington Post.* 03.23.2010 : site. URL : http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/23/AR2010032303208.html [accessed 28 October 2017].

99. Kosovo: Top List of the Corrupted. ECIKS : *Economic Initiative for Kosovo.* April 13, 2006 : site. URL : [accessed 28 October 2017]. http://www.eciks.org/en/news-events/342

100. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові аспекти покращення взаємодії цивільної поліції з неурядовими організаціями в зонах міжнародних операцій з підтримання миру. *Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практично конференції «Роль та місце органів внутрішніх справ у розбудові демократичної правової держави» 21 квітня 2011 р.* Одеса : ОДУВС, 2011. С. 139-140.

101. Simm G. Sex in Peace Operations. Cambridge University Press, 2013. 247 p.

102. Naik A. Protecting children from the protectors: lessons from West Africa. *FMR: Forced Migration Review.* 2009, March 11. No 15.

P. 16-19 : site. URL : http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:4837 [accessed 28 October 2017].

103. Harvey P. Tackling Corruption in Humanitarian Aid. Transparency International Anti-corruption Research Network. 01 July 2010 : site. URL : http://corruptionresearchnetwork.org/resources/frontpage-articles/tackling-corruption-in-humanitarian-aid [accessed 28 October 2017].

104. Annan K. Investigation into sexual exploitation of refugees by aid workers in West Africa: Report of the Secretary-General on the activities of the Office of Internal Oversight Services, 11 October 2002 (A/57/465). 37 p.

105. Saving lives: fighting corruption in humanitarian assistance. *Transparency International: The Global Coalition against Corruption*. 10 December 2014 : site. URL : http://www.transparency.org/news/feature/saving_lives_fighting_corruption_in_humanitarian_assistance [accessed 28 October 2017].

106. Lynch C. U. N. Cracks Down on Corruption in Peacekeeping Staff. *Washington Post*. December 18, 2007. URL : http://www.nysun.com/national/un-cracks-down-on-corruption-in-peacekeeping-staff/68213/ [accessed 28 October 2017].

107. Plaut M. Congo spotlight on India and Pakistan. *BBC News*. 28 April 2008 : site. URL : http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7367965.stm [accessed 28 October 2017].

108. Нанинец В. Миротворчество на коррупции. *Межрегиональная общественная организация «Союз выпускников Киевского высшего танкового инженерного училища им. Маршала И.И. Якубовского»*. 14.04.2006. URL : http://www.kvtiu.org/newsdetail.php?id=960 [accessed 28 October 2017].

109. Criminal accountability of United Nations officials and experts on mission. General Assembly of the United Nations Sixty-second session : agenda item 82 (A/62/100). P. 145-146. *UNODCS.Org* : site. URL : http://undocs.org/en/A/62/100 [accessed 28 October 2017].

110. Голопатюк Л.С. Про деякі аспекти сучасної миротворчої діяльності ООН. *Центр воєнної політики та політики безпеки (незалежна неурядова громадська організація)*. 26.01.2010.

111. Conduct and discipline. United Nations Peacekeeping. 2008. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/cdu.shtml [accessed 15 June 2012].

112. About OIOS. *Office of Internal Oversight Services* : site. URL : https://oios.un.org/page?slug=about-oios [accessed 28 October 2017].

113. Schaefer B. D. The Demise of the U.N. Procurement Task Force Threatens Oversight at the U.N. *The Vernon K. Krieble Foundation.* February 5, 2009 : site. URL : http://krieble.publishpath.com/the-demise-of-the-un-procurement-task-force-threatens-oversight-at-the-un [accessed 28 October 2017].

114. Criminal Accountability of UN Officials, Terrorism Convention, UN Internal Justice: Sixty-fourth General Assembly Plenary 64th Meeting. 16 December 2009 (GA/10904). *United Nations* : site. URL : https://www.un.org/press/en/2009/ga10904.doc.htm [accessed 28 October 2017].

115. Flaherty E. P., Hunt S. Rule without Law. Injustice at the United Nations? *The Geneva Post Quarterly. The Journal of World Affairs.* April 2006. P. 21-55.

116. Webb P., Morten B. International Criminal Courts and Tribunals, Complementarity and Jurisdiction, in Rudiger Wolfrum, ed., The Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Online Edition: Oxford University Press, 2008. P. 7. URL : https://www.prio.org/Publications/Publication/?x=4024 [accessed 28 October 2017].

117. Римский статут Международного уголовного суда. Текст Римского статута, распространенного в качестве документа A/CONF.183/9 от 17 июля 1998 года. URL : www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf [accessed 28 October 2017].

118. Международный уголовный суд. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/ru/law/icc/ [accessed 28 October 2017].

119. O'Brien M. Sexual Exploitation and Beyond: Using the Rome Statute of the International Criminal Court to Prosecute UN Peacekeepers for Gender-based Crimes. *International Criminal Law Review.* 2011, No. 11. P. 803 — 827. URL : http://griffith.academia.edu/MelanieOBrien/Papers/850002/Sexual_Exploitation_and_Beyond_Using_the_Rome_Statute_of_the_International_Criminal_Court_to_Prosecute_UN_Peacekeepers_for_Gender-based_Crimes [accessed 28 October 2017].

120. Пядишев В. Г. Вдосконалення взаємодії цивільної поліції зі складу міжнародних операцій з підтримання миру з міжнародними неурядовими організаціями — нагальна вимога часу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні : збірник тез доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 27-28 травня 2011 р.* Черкаси : СУЕМ, 2011. С. 139-141.

121. About Us. *Centre for Accountability of International Organisations. Promoting the Rule of Law in International Organisations* : site. URL : http://www.caio-ch.org/ [accessed 28 October 2017].

122. IOWatch.org: a U.N. Reference. *UN Forum : an Open Forum on UN News and Issues*. 2007, 15 May : site. URL : http://www.unforum.com/UNheadlines395.htm [accessed 28 October 2017].

123. Пядишев В. Г. Вдосконалення взаємодії цивільної поліції ООН із гуманітарними організаціями в зонах локальних збройних конфліктів: міжнародно-правові та організаційні аспекти. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 346-357. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2013_62_57 (дата звернення : 22.10.2017).

124. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові та організаційні аспекти вдосконалення взаємодії поліції та військових формувань ООН із гуманітарними організаціями в зонах міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи : Збірник тез доповідей Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції 22-23 вересня 2016 року.* — Одеса : Військова академія, 2016. С. 84-85.

125. Пядышев В. Г. Международно-правовые проблемы преодоления коррупции в составе международных сил ООН при проведении операций по поддержанию мира. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2012. №10. С. 43-48.

126. A different angle: A conversation with Ms. Carman Lapointe. Office of Internal Oversight Services. *United Nations*. 2012. April : site. URL : http://www.un.org/depts/oios/pages/lapointe_interview.htm [accessed 18 July 2015].

127. Update on Allegations of Sexual Exploitation and Abuse in United Nations Peacekeeping Operations and Special Political Missions — 17 May 2016. United Nations Department of Field Support, 2016. 3 p.

128. MacFarquhar N. Memo From the United Nations: Peacekeepers' Sex Scandals Linger. *The New York Times*. 2011. September 7 : site. URL : http://www.nytimes.com/2011/09/08/world/08nations.html?_r=1&pagewanted=all [accessed 28 October 2017].

127. Мохаммад Абдель Карім Мусса Аль-Нсур. Міжнародно-правовий захист прав жінок і дітей у період кризових ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Одеса : Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2002. 19 с.

130. Климчук Ю. В. Система принципів міжнародного гуманітарного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2002. 19 с.

131. Плахотнюк Н. В. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 23 с.

132. Маевська А. А. Злочини проти людяності: міжнародно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2002. 25 с.

133. Пастухова Л. В. Ефективність міжнародно-правових засобів забезпечення реалізації конвенції про захист прав і основних свобод людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. 29 с.

134. Дяченко В. І. Ефективність дії норм міжнародного гуманітарного права в їх еволюційному розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. Наук : 12.00.11. К. : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 2003. 21 с.

135. Ярмакі В. Х. Міжнародне гуманітарне право, що застосовується в період збройних конфліктів, та імплементація його Україною. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 21 с.

136. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2005. 21 с.

137. Касинюк І. Б. Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Харків : Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, 2005. 20 с.

138. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2006. 14 с.

139. Лисик В. М. Правовий статус міжнародного комітету червоного хреста у міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К., 2008. 19 с.

140. Сірант М. М. Статус біженців у Європейському Союзі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К.: Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, 2009. 19 с.

141. Гутник В. В. Кримінально-процесуальні гарантії учасників міжнародних збройних конфліктів (міжнародно-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Одеса. 2010. 18 с.

142. Поєдинок О. Р. Права біженців у контексті фрагментації міжнародного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. 2010. 22 с.

143. Доді К. В. Розвиток міжнародно-правових норм, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного характеру : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. 2011. 23 с.

144. Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 20 с.

145. Осама М. Ю. Арар. Міжнародно-правові аспекти забезпечення безпеки держави Палестина : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 23 с.

146. Ольшанецька С. В. Правовий статус осіб, свобода яких обмежена у зв'язку із неміжнародним збройним конфліктом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.11. Одеса : ПП «Фенікс», 2016. 24 с.

147. Gerstenfeld M. More Than 100 UN Soldiers From Sri Lanka Were Deported Under Charges Of Sexual Abuse Of Underage Girls: What About UN Crimes? *Colombo Telegraph.* 2012. May 3 : site. URL : http://www.colombotelegraph.com/index.php/more-than-100-un-soldiers-from-sri-lanka-were-deported-under-charges-of-sexual-abuse-of-underage-girls-what-about-un-crimes/ [accessed 28 October 2017].

148. Picarelli J. T. The Need for a Comprehensive Training Program. *International Conference: Trafficking, Slavery and Peacekeeping. May 9-10, 2002 : A Conference Report.* Turin, 2002. P. 8-41.

149. Ward J., Horwood Ch., McEvoy C. et al. The Shame of War: Sexual Violence against women and Girls in Conflict. Nairobi: UNON, 2007. 138 p.

150. Pina D. Educating U.N. «Blue Helmets" on Gender Issues. *Inter Press Service International Association. News Agency.* 2007. December. URL : http://www.ipsnews.net/2007/06/rights-educating-un-blue-helmets-on-gender-issues/ [accessed 28 October 2017].

151. BossKitty. United Nations Should Be Accountable For Peacekeeper Crimes. Online magazine ZIMBIO. 2008. April 27. URL : https://truthhugger.com/2008/04/27/united-nations-should-be-accountable-for-peacekeeper-crimes/ [accessed 28 October 2017].

152. Lendman S. UN Peacekeepers Complicit in Sex Trade. CounterCurrents.Org. 2010. 23 October. URL : http://www.countercurrents.org/lendman231010A.htm [accessed 28

153. WikiLeaks turns the spotlight on U.N. peacekeepers' crimes. *Vindy.Com*. 2011. September 17. URL : http://www.vindy.com/news/2011/sep/17/wikileaks-turns-the-spotlight-on-un-peac/ [accessed 28 October 2017].

154. Lee M. R. With UN Peacekeepers Accused of Rape in Sudan, UN Women & Ban Ki-Moon Adviser Won't Answer, Other Priorities. I*nner City Press*. 2011. June 14 : site. URL : http://www.innercitypress.com/unmis1alleg061411.html [accessed 28 October 2017].

155. Reddick M. Global Synthesis Report : IASC Review of Protection from Sexual Exploitation and Abuse by UN, NGO, IOM and IFRC Personnel. 18 June 2010. Submitted to the IASC Working Group for consideration at the 77th Meeting, Geneva, 7-9 July 2010. 128 p.

156. A Comprehensive Strategy to eliminate future sexual exploitation and abuse in United Nations peacekeeping operations. U.N. Gen. Assembly Agenda, U.N. Doc. A/59/710. 2005. 41 p. *ReliefWeb* : site. URL : https://reliefweb.int/report/world/comprehensive-strategy-eliminate-future-sexual-exploitation-and-abuse-united-nations [accessed 28 October 2017].

157. Security Council Condemns 'in the Strongest Terms' All Acts of Sexual Abuse, Exploitation by UN Peacekeeping Personnel (SC/8400). Press Release, Security Council. 2005. May 31. 7 p.

158. United Nations Comprehensive Strategy on Assistance and Support to Victims of Sexual Exploitation and Abuse by United Nations Staff and Related Personnel (A/62/595). General Assembly of the United Nations Sixty-second session. 2008. March 07. 5 p. URL : http://repository.un.org/handle/11176/268157 [accessed 28 October 2017].

159. Reports of the Secretary-General on Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse. *Conduct in UN Field Missions* : site. URL : https://conduct.unmissions.org/reports-secretary-general-special-measures-protection-sexual-exploitation-and-sexual-abuse [accessed 28 October 2017].

160. Simic O. Sexual abuse of women and exploitation of children by peacekeepers : Case of Bosnia and Herzegovina and Democratic

Republic of Congo. *Journal for Political Theory and Research on Globalization, Development and Gender Issues*. 2005. № 10. P. 1-14.

161. UN peacekeepers in Haiti jailed over rape of teenage boy. *The Telegraph*. 2012. 13 March : site. URL : http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/centralamericaandthecaribbean/haiti/9139756/UN-peacekeepers-in-Haiti-jailed-over-rape-of-teenage-boy.html [accessed 28 October 2017].

162. After Haiti Incidents, UN Says «Zero Tolerance» on Abuse By Peacekeepers. *Caribbean Journal*. 2012. March 21 : site. URL : https://www.caribjournal.com/2012/03/21/after-haiti-incidents-un-says-zero-tolerance-on-abuse-by-peacekeepers/# [accessed 28 October 2017].

163. Garces R.O. Uruguay: Peacekeepers Accused of Sexual Abuse in Haiti Jailed. *The Huffington Post*. 2011. September 19 : site. URL : http://www.huffingtonpost.com/2011/09/19/uruguay-peacekeepers-sexual-abuse-haiti_n_970137.html [accessed 15 October 2014].

164. Haiti: UN Peacekeepers Accused of Sexual Assault Freed. *Defend.Ht*.– 2012. 09 January : site. URL : http://defend.ht/politics/articles/international/2410-haiti-un-peacekeepers-accused-of-sexual-assault-freed [accessed 15 October 2014].

165. Annan K.A. Letter dated 9 February 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council (S/2005/79). United Nations Security Council. 2005. 9 February. 4 p.

166. UN police chief: 'zero impunity' for peacekeepers guilty of sexual abuse. UN News Centre. 2012. 21 March. *United Nations* : site. URL : http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41601&Cr=peacekeep&Cr1=#.WfX9rvK9u7I [accessed 28 October 2017].

167. Anti-Fraud and Anti-Corruption Framework for the United Nations Secretariat. *United Nations Secretaria*t (ST/IC/2016/25), 09 September 2016, P. 32.

168. Пядишєв В. Г. Правові засади діяльності цивільної поліції ООН щодо захисту прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 284–289.

169. Пядишев В. Г. Международно-правовые аспекты искоренения преступности в международном составе персонала операций по поддержанию мира. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2014, Вип. 7. С. 236-247.

170. Rome Statute of the International Criminal Court. International Criminal Court. Done at Rome, this 17th day of July 1998. 74 p.

171. Пядишев В. Г. Міжнародно-правові чинники щодо підвищення рівня захисту прав людини силами цивільної поліції ООН в зонах міжнародних операцій з підтримання миру. *Альманах права.* 2011. Вип. 2. С. 253-256.

ВИСНОВКИ

1. Локальний збройний конфлікт через свій генезис, а також наслідки для місцевого населення та світової спільноти є різновидом міжнародної гуманітарної кризи. Причому криза є становищем складної системи, яке характеризується поганим функціонуванням, проте не повним колапсом. Саме тому для виводу системи з такого становища необхідно невідкладне рішення, прийняття якого ускладнюється занадто великим числом або невизначеністю чинників-причин.

2. В результаті проведеного дослідження вперше встановлено структуру телеології (системи цілей) локального збройного конфлікту, яка містить багатокомпонентні внутрішню, зовнішню та транзитивну складові. Цілі деяких суб'єктів на терені МОПМБ та за його межами є позитивними стосовно подолання конфлікту, але деяких — відверто негативними. Праксеологічне значення зазначеної телеології полягає у тому, що деякі з суб'єктів, декларуючи свої позитивні цілі, мають приховані негативні цілі, незнання яких суб'єктами МОПМБ значно ускладнює досягнення позитивних результатів у подоланні збройного конфлікту та його наслідків.

3. В результаті дослідження, на підставі вивчення принципів мирного співіснування між державами, запропонованих і зафіксованих у Заключному акті Гельсінської Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р., вперше розроблено схему компліментарності і протиріч зазначених принципів. Тобто деякі з них доповнюють одне одного, інші — навпаки: при дотриманні одного з них суб'єкт порушує інший (інші).

Праксеологічне значення зазначеної схеми полягає в тому, що суб'єкт, перш, ніж здійснити міжнародно-правовий акт по відновленню справедливості за межами своєї державами, має, на підставі певних критеріїв, ретельно визначити: який з принципів, що опинилися у протиріччі, має перевагу щодо його підтримання шляхом здійснення або шляхом утримання від дій, які мають міжнародно-правове значення.

4. Запропоновано авторське визначення поняття «гуманітарна інтервенція» яке, на нашу думку, відрізняється від попередніх тим, що відповідає всім відомим критеріям та позбавлено протиріч: «гуманітарна інтервенція — це збройне вторгнення держави, або групи держав до проблемної держави з метою захисту основних прав

і свобод громадян цієї держави, громадян й підданих інших держав та осіб без громадянства, неузгоджене з урядом проблемної держави та не санкціоноване відповідними органами ООН».

5. Розроблено, схему-таблицю, яка, з урахуванням семи ознак, дозволяє розрізняти «дійсні гуманітарні інтервенції», «псевдогуманітарні інтервенції» та «гуманітарні псевдоінтервенції». Праксеологічним результатом наведеного визначення є зроблений нами опис п'яти (5) видів акцій, які не можна вважати гуманітарними інтервенціями. Отже, та або інша держава, перш ніж розпочати інтервенцію, має переконатися для себе, що у світової спільноти будуть підстави вважати зазначену акцію гуманітарною інтервенцією, але не агресією, оскільки останнє потягне за собою відповідні санкції.

6. Обґрунтовано висновок, що доки підготовка і санкціонування відповідними органами ООН міжнародних операцій з примушення до миру, через невдосконалене використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів, триватиме довгі строки, у випадках інтрадержавних збройних конфліктів здійснення гуманітарних інтервенцій залишатиметься незамінним засобом надання невідкладного гуманітарного захисту.

7. З метою забезпечення можливості для світової спільноти своєчасно виявляти момент входження будь-якої країни у фазу гуманітарної кризи, відрізняти фактичну кризу від її аггравації, що пропонується потенційними агресорами — учасниками «гуманітарної інтервенції», вважаємо за необхідне створити «Міжнародний Кодекс з попередження гуманітарних катастроф», який має бути затверджений Генеральною Асамблеєю ООН та має містити систему оцінки критичного стану країн, яка, у свою чергу, має містити: 1) ефективну систему міжнародного моніторингу стану країни — для отримання своєчасної та достовірної інформації; 2) універсальну (що виключає подвійні стандарти) систему абсолютних і відносних, якісних і кількісних критеріїв — для успішного використання отриманої інформації з метою оцінки ступеня наближення країни до стану гуманітарної катастрофи.

8. У національних ЗМІ та навіть у науковій літературі спостерігається неприпустима плутанина з тезаурусом, що описує різні види діяльності ООН на користь миру. Зокрема, термін «миротворчість» набув забагато значень з різним змістом.

Пропонуємо задля виключення плутанини термін «миротворчість» виключити з використання у ЗМІ та особливо у науковій

літературі, використовуючи відповідно до ситуацій виключно терміни, що вперше запропоновано у 1992 р. Генеральним Секретарем ООН Бутросом Бутрос-Галі у доповіді «Порядок денний для миру» та описують конкретні види діяльності на користь миру:

- запобігання конфлікту (від дипломатичних зусиль — до створення місій з встановлення фактів);
- створення миру — процес дипломатичних дій, посередництва, ведення переговорів, або інших форм мирного врегулювання;
- примушення до миру, яке здійснюється міжнародними збройними силами, наданими у розпорядження Ради Безпеки ООН;
- підтримання миру і безпеки — розгортання сил ООН на теренах зацікавлених сторін, діяльність держав і міжнародних організацій, яка має на меті не допустити порушення миру і загрозу міжнародній безпеці, зокрема в результаті дій, що суперечать принципу заборони сили та загрози силою;
- операції з підтримання миру і безпеки (за участю або міжнародних військових спостерігачів, або/та військових підрозділів, або/та поліцейських);
- пост-конфліктне будування миру — усунення «корінних причин» насильницького конфлікту і підтримка місцевого потенціалу в галузі управління мирним розвитком та врегулювання конфліктів;
- встановлення миру — здійснення діяльності, яка сприяє відновленню національних інститутів та інфраструктури, зруйнованих в ході громадянської війни, або створенню взаємовигідних зв'язків між країнами, які брали участь у війні з метою уникнути відновлення конфлікту;
- діяльність на користь миру — найбільш всеосяжний термін стосовно всіх видів діяльності, пов’язаної з процесами попередження про небезпеку для миру, встановлення, зміцнення та підтримання миру.

Праксеологічне значення запропонованого полягає в усуненні неоднозначності при сприйнятті інформації, що надаватиметься про міжнародно-правові рішення або міжнародні події, для прийняття міжнародно-правових рішень.

9. З метою підвищення однозначності при вивченні особливостей операцій з підтримання миру і безпеки, на підставі порівняння чисельних джерел нами з’ясовано зміст понять:

- функція елемента системи — це його частка діяльності щодо збереження цілісності всієї системи, а також її здатності здійснювати своє призначення у складі більш великої системи;
- мета — це гіпотетичний стан об'єкта у майбутньому, якого необхідно досягти (по досягненні одноразової мети подальший процес втрачає сенс);
- завдання — це вимога перевести певний об'єкт з початкового стану до заданого кінцевого стану, здійснюючи дії відповідно до заданого алгоритму (завдання відрізняється від функції тим, що воно може бути виконано остаточно);
- проблема — це необхідність перевести об'єкт з початкового до кінцевого стану, коли алгоритм необхідних дій невідомий;
- компетенція — це сукупність юридично встановлених повноважень конкретного органа або посадової особи, яка визначає його місце в системі. Юридичний зміст поняття «компетенція» містить певні елементи: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); повноваження органа чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям.
- повноваження — це складова компетенції, яка полягає в покладених організацією на когось обмежених обов'язках та у наданих йому обмежених правах. Зазначені обов'язки стосуються виконання певних дій від імені організації, а права стосуються використання для цього певних ресурсів організації.
- компетентність — це здатність органа або посадової особи відповідати своїй компетенції, тобто виконувати професійні обов'язки належним чином.

10. На підставі порівняння оцінок вітчизняних та закордонних фахівців-міжнародників та експертів-практиків, вперше визначено таку структуру поколінь операцій з підтримання миру і безпеки:

- перше покоління — «традиційні операції» (з 1948 р.) — розпочалося в умовах міждержавних конфліктів і здійснювалося силами військових спостерігачі, або легкоозброєних міжнародних військових підрозділів, розташованих між сторонами конфлікту для спостереження за перемир'ям;
- друге покоління — «багатовимірні операції» (з середини 1991-х р.р.) –розпочалися в умовах перших інтрадержавних

конфліктів — багатовимірні операції, окрім військових, містять поліцейську компоненту;
- третє покоління — «тимчасові міжнародні адміністрації» (з 1999 р.) — з виконанням владних повноважень, зокрема, міжнародна поліція озброєна і виконує правоохоронні функції;
- четверте покоління — «гібридні операції» (з 2007 р.) — відрізняються наявністю кількох основних суб'єктів (наприклад, ООН та Африканський Союз), обумовлені нестачею ресурсів ООН.

11. Наш досвід свідчить, що, починаючи з другого покоління, МОПМБ, окрім безпосередньо «своїх» компетенціарних завдань, виконують завдання постконфліктного будування миру. До того ж, у міру виникнення нових поколінь МОПМБ, операції, що за типом належать до попередніх поколінь, продовжують функціонувати і навіть розгортатися вперше.

12. Проект будь-якої резолюції РБ ООН щодо розвитку МОПМБ може бути скасовано через вето будь-якої однієї держави — постійної учасниці РБ ООН, незалежно від фактичного стану справ на терені конфлікту, але просто через її власне невдоволення останніми міжнародно-правовими кроками держави, яка приймає МОПМБ.

Тому ми зауважуємо, що міжнародно-правовим радникам зі складу МОПМБ слід пильнувати проекти відповідних міжнародно-правових рішень уряду держави, яка приймає МОПМБ, та вчасними порадами утримувати уряд від небезпечних міжнародних кроків.

13. Невід'ємним компонентом сучасних МОПМБ, необхідним для врегулювання локальних збройних конфліктів є і залишатиметься поліція ООН. Це зумовлено двома основними чинниками. По-перше, сучасні локальні збройні конфлікти носять інтрадержавний характер, отже, військові сили не можуть розділити ворожі боки конфлікту. Ми же вказуємо на другий важливий чинник.

Ми зауважуємо, що в умовах внутрішньодержавного збройного конфлікту через драматичне послаблення правоохоронного контролю над тереном, злочинність розростається, набуває організованого та транснаціонального характеру, стикається з транснаціональним тероризмом, тому до діяльності поліції ООН слід ставитися вкрай дбайливо, але й вимогливо.

14. Через складність завдань поліції ООН, відповідними документами міжнародно-правовий статус представника поліції ООН

на терені МОПМБ забезпечує йому певні привілеї та імунітети, зокрема, дипломатичну недоторканість, а також вимоги до представників місцевої влади надавати йому всілякої допомоги при виконанні його професійних обов'язків. Але при цьому у більшості МОПМБ поліція ООН не має виконавчої влади.

Досвід свідчить, що використання поліції ООН без виконавчої влади та без права носіння і застосування зброї, як у більшості сучасних МПОМБ, не може ефективно сприяти верховенству закону на терені МОПМБ.

15. Через складність завдань поліції ООН у її складі потрібні найкращі поліцейські фахівці з національних кадрів.

Ми ж зауважуємо, що досягненню цього перешкоджають національні умови у більшості держав-контрибуторів: 1) керівники національних підрозділів поліції не зацікавлені залишатися без кращих фахівців; 2) при поверненні додому з відряджень до МОПМБ зазначені фахівці не можуть одержати гідні (попередні) посади. Це відлякує їх від участі у МОПМБ. Отже, необхідно створити систему стимулів для національних підрозділів і безпосередньо для їхніх керівників надавати до МОПМБ та гідно зустрічати представників, які одержать високу оцінку по завершенні своєї роботи в МОПМБ.

16. Також вкрай важливим чинником ефективності поліції ООН є добре організована взаємодія з численними суб'єктами на терені МОПМБ та поза ним, зокрема, з НУО, з міжнародними правоохоронними органами, зі спеціалізованими підрозділами національних поліцій. Саме НУО продовжують виявляти на теренах значні порушення прав людини. При цьому взаємодія НУО з поліцією ООН є вкрай складним завданням, оскільки сам її факт прямої взаємодії з поліцією ООН піддає сумніву неупередженість НУО в очах боків конфлікту, що драматично підвищує небезпеку для НУО.

Ми вказуємо на необхідність створення керівних документів щодо організації і підтримання всебічної надійної та безпечної взаємодії поліції ООН з НУО на теренах МОПМБ — через співпрацю всіх зацікавлених департаментів ООН: Департаменту операцій з підтримання миру, Департаменту польової підтримки, Управління по наркотиках і злочинності, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Департаменту громадської інформації. Ввести вимогу захисту НУО до мандатів МОПМБ взагалі та поліції ООН зокрема.

17. Організована злочинність суттєво впливає на розвиток всіх процесів, що відбуваються на теренах МОПМБ.

Встановлено особливості генезису організованої злочинності на теренах МОПМБ. Зокрема, встановлено соціальні умови, які її породжують: значне послаблення або повна відсутність контролю на терені з боку правоохоронних органів; крайнє зубожіння основної маси населення; крайній правовий нігілізм; загальне нехтування правами людини, зокрема правом на життя; пошук «альтернативних» засобів існування — аж до мародерства і канібалізму; героїзація навіть вбивць мирного населення; масова готовність до участі у «бізнесі», «побічним ефектом» якого є страждання та навіть загибель людей. Встановлено головні аспекти розвитку організованої злочинності на теренах МОПМБ: експерименти з новими видами жорстоких масових корисливих злочинів; індустріалізація старих і нових злочинів; стрімке перетворення місцевої злочинності у транснаціональну; пересування сюди транзитних шляхів та центрів організованої злочинності; масове розгортання місцевими злочинцями їхніх кримінальних мереж у близьких та далеких державах. Отже, бурхливе зростання організованої злочинності в зонах МОПМБ, як значного негативного чинника, є закономірним і неминучим.

18. Оскільки в зонах МОПМБ поліція ООН або організує роботу місцевих правоохоронних органів, або безпосередньо виконує правоохоронну діяльність, якщо, відповідно до свого мандату, має виконавчу владу, вважаємо, що боротьба з організованою злочинністю є одним з головних її завдань.

З метою найбільш ефективного сприяння процесу закріплення миру і безпеки на терені операції, нами, на підставі складного критерію, основою якого є ступінь негативного впливу на стабілізаційні процеси на терені, а також у державах близького та дальнього оточення, встановлено найбільш небезпечні напрями організованої злочинності для концентрації на боротьбі з ними зусиль правоохоронних органів в зоні МОПМБ: масові міжетнічні (міжконфесійні) заколоти; нелегальна торгівля зброєю; нелегальна торгівля природними ресурсами; торгівля людьми та людськими органами; наркобізнес; перспективи розвитку кіберзлочинності; транснаціональний тероризм.

19. Із зазначених напрямів в якості найбільш небезпечних досліджено транснаціональні торгівлю людьми, наркобізнес та тероризм.

Досліджено еволюціювання рабства і міжнародної боротьби з ним з прадавніх часів до сучасності. Встановлено його неминучість, небезпеку, перероставання до торгівлі органами, особливості,

транснаціональний характер, використання в інтересах транснаціонального тероризму, особливі проблеми потерпілих від сучасного рабства та проблеми боротьби з ним на теренах МОПМБ. Встановлено комплекс багатокомпонентних взаємопов'язаних причин виникнення і розвитку наркобізнесу на постконфліктних теренах. Доведено, що у наслідку збройних конфліктів, незалежно від держави та континенту, виникнення або зростання діяльності щодо незаконного обігу наркотичних речовин: через поширення культивації наркотичних рослин, створення індустрії переробки або перенесення сюди шляхів транзиту, — відбувається неминуче. Встановлено напрями згубного впливу наркобізнесу безпосередньо на терен МОПМБ, на країни ближнього оточення та розвинені країни світу: від руйнування генофонду і корумпування місцевих владних структур — до активного підтримання конфлікту у тліючому стані.

20. Транснаціональний тероризм наразі заслуговує на окрему увагу при підготовці та здійсненні МОПМБ. Всередині Секретаріату ООН навіть сформовано Цільову групу по здійсненню контртерористичних заходів.

Нами встановлено феномен сучасного транснаціонального тероризму, який полягає у наявності в нього п'яти найважливіших компонентів: 1) до його методів належить насильницький екстремізм; 2) його звичайною практикою є геноцид; 3) він активно готує, вербує і впроваджує своїх професіоналів в усі шари суспільства; 4) він активно використовує, захищає та вдосконалює організовану злочинність; 5) своєю діяльністю він пов'язує країни всіх рівнів розвитку. Наполягаємо, що наразі всі поточні і майбутні МОПМБ слід вважати виключними через розгортання транснаціонального тероризму і через те, що після збройного конфлікту залишається добре законспірована міжнародна мережа терористів, тісно пов'язана з організованою злочинністю, боротися з якими військовими силами та методами неможливо. Відтак, фронт необхідної діяльності поліції ООН у боротьбі з транснаціональним тероризмом в зонах МОПМБ має бути значно розширений.

21. Встановлено основні проблеми у боротьбі з організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом на теренах МОПМБ. Частина з них є спільними: 1) відсутність права виконавчої влади у поліції ООН за мандатами багатьох МОПМБ, яка виключає безпосередню участь поліцейських ООН у правоохоронній діяльності та викликає обурення місцевого населення; 2) вихідна

неготовність поліції ООН до боротьби із зазначеними злочинами через їх несподівані масштаби та організованість; 3) брак взаємодії поліції ООН з місцевим населенням, закордонними правоохоронними органами, міжнародними правоохоронними органами та неурядовими організаціями, що виключає одержання важливої інформації, та можливість одночасно руйнувати злочинну мережу у декількох державах; 4) корупційна залежність місцевих владних структур від цього «бізнесу»; 5) масова участь екс-комбатантів в організованій злочинності та транснаціональному тероризмі; 6) неадекватність місцевої правової бази тяжкості зазначених злочинів на теренах МОПМБ, яку було створено ще до початку збройного конфлікту; 7) корумпованість деяких службовців ООН.

22. Розроблено схему складових успіху поліції ООН на теренах МПОМБ. На її підставі визначено ті з них, реалізація яких неможлива без міжнародно-правових рішень рівню Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН: 1) віра боків конфлікту у неупередженість сил ООН; 2) віра місцевого населення у спроможність правоохоронної системи на чолі з поліцією ООН подолати злочинність; 3) взаємодія поліції ООН та військових зі складу МОПМБ; 4) співпраця з міжнародними правоохоронними організаціями; 5) пряма співпраця зі спеціалізованими органами зацікавлених держав; 6) взаємодія з НУО; 7) утримання екс-комбатантів від участі в організованій злочинності та тероризмі. Решта висновків відповідає наведеному переліку.

23. Довіра обох сторін конфлікту до поліції ООН може ґрунтуватися лише на непохитності авторитету ООН, як неупередженої організації.

Отже, ми наполягаємо, що спроби останніх років щодо використання сил ООН на боці однієї зі сторін збройного конфлікту, які здійснюються всупереч принципам ООН щодо організації діяльності на користь миру, підривають репутацію неупередженості сил ООН з підтримання миру зокрема та авторитет ООН взагалі, повинні бути повністю заборонені відповідною резолюцією Ради Безпеки ООН і ніколи не повторюватись.

24. Віра населення у можливості правоохоронної системи в умовах, коли власні правоохоронні органи держави зруйновані, може ґрунтуватися лише на прикладах успішності поліції ООН, які неможливі без виконавчої влади.

Саме тому ми вважаємо, що у Департаменті операцій ООН з підтримання миру слід розглянути питання з подальшим винесен-

ням його на розгляд Ради Безпеки ООН щодо піднесення статусу поліції ООН у всіх поточних МОПМБ до рівню виконавчої влади, незалежно від основного призначення поліції ООН у складі кожної конкретної МОПМБ: спостереження, наставництво, тощо

25. Взаємодія поліції ООН та військових зі складу МОПМБ є важливою через велику кількість причин. Але ми зауважимо саме на одну. На певних стадіях МОПМБ правоохоронні функції переходять від військових до поліції. І тут важливо не тільки розмежування і відокремлення функцій, але й часткове їх перекриття, щоб припинити численні випадки, коли один з суб'єктів не виконує правоохоронні функції (зокрема, профілактичні) на місці злочину, що розпочинається, тільки тому, що вони є прерогативою іншого суб'єкта, який наразі на місті відсутній. Насправді ж таке кидання людей напризволяще перед обличчям смерті є протизаконним, є результатом бажання уникнути власних проблем, прикриваючись недосконалістю мандата та інструкцій.

Отже, ми наполягаємо, на необхідності силами силами ДОПМ, ДПП, ЮНОДК опрацювати та внести доповнення до «Стандартних операційних процедур» для військових та поліцейських МОПМБ з поясненням їхніх прав та обов'язків у конкретних ілюстрованих відомих ситуаціях щодо захисту прав і свобод (особливо життя) представників місцевого населяння та біженців.

26. Співпраця з міжнародними правоохоронними організаціями (Інтерпол, Європол, тощо) у боротьбі з транснаціональними злочинністю та тероризмом може забезпечувати обмін вкрай важливою інформацією між поліцією ООН у МОПМБ та правоохоронними органами зацікавлених держав. Але досі є тільки один приклад організації аналога національного центрального бюро Інтерполу у МОПМБ у Косово через 6 років з моменту її розташування.

Вважаємо, що для підвищення її ефективності, поліції ООН на теренах МОПМБ слід розпочинати взаємодію з міжнародною правоохоронною організацією Інтерпол шляхом утворення у складі поліції ООН аналогів національного центрального бюро Інтерполу на першому ж році розташування МОПМБ. Але це можливо лише при виконанні п. 8: забезпечення поліції ООН у складі МОПМБ статусу виконавчої влади.

27. Безпосередня співпраця зі спеціалізованими підрозділами поліції держав, до яких потрапили емісари організованої злочинності з терену МОПМБ, є ще більш необхідною (через її оперативність), але досі не активованою.

Вважаємо, що ефективність боротьби з конкретними видами транснаціональної злочинності на теренах МОПМБ може бути значно підвищено шляхом залучання до поліції ООН із зазначених держав службовців поліції з підрозділів, що спеціалізуються саме на боротьбі зі вказаними вище злочинами. Це може бути забезпечено через вдосконалення системи набору представників національних поліцій до складу МОПМБ. Внесення змін до вимог щодо набору національних кадрів до поліції ООН потребує відповідної роботи на рівні Департаменту операцій з підтримання миру з подальшим схваленням резолюцією РБ ООН.

28. Важливість взаємодії поліції ООН з численними місцевими та міжнародними НУО на терені МОПМБ визначається цінною інформацією, якою НУО володіють через їхні довірчі стосунки з місцевим населенням та біженцями. Але здійснення цієї взаємодії є вкрай складним, оскільки відверті контакти НУО з поліцією ООН можуть порушити віру сторін конфлікту у неупередженість НУО, що поставить під загрозу не тільки ефективність роботи НУО, але й їхні життя.

Зауважуємо, що продовжувати ігнорувати необхідність взаємодії поліції ООН з НУО неприпустимо. Отже необхідно санкціювання Радою Безпеки створення силами ДОПМ, ДПП, ЮНОДК та Відділенням НУО Департаменту ООН з економічних та соціальних питань — інструкцій для поліції ООН та для НУО щодо безпечної та ефективної організації взаємодії між ними.

29. Масове потрапляння екс-комбатантів, військових професіоналів, до участі у транснаціональній організованій злочинності та тероризмі є одним з могутніх чинників, що заважають відновленню миру на постконфліктних теренах. Для стримування цього явища не вистачає організованого ООН процесу «роззброєння — демобілізації — реінтеграції», оскільки після завершення участі у ньому екс-комбатант залишається сам на сам з наполегливими пропозиціями з боку організованої злочинності.

Ми пропонуємо для утримання екс-комбатантів на теренах МОПМБ від участі в організованій злочинності і тероризмі створити «добровільні товариства підтримання правопорядку у громадах». Поліція ООН (а по завершенні МОПМБ — місцева поліція) має ретельно контролювати додержання товариствами головних принципів: 1) членство не повинно замикатися саме на екс-комбатантах; 2) діяльність виключно в межах правового поля; 3) неозброєність; 4) узгодження персоналій нових членів з поліцією; 5) повна інформованість поліції про діяльність товариства; 6) періодичне інструк-

тування по навичках, прийомах, стану оперативної обстановки в регіоні (в межах компетенції товариства) — з боку поліції; 7) застосування системи внутрішньої субординації на підставі тої, яку екс-комбатанти мали протягом участі у війні. Рішення щодо впровадження «добровільних товариств підтримання правопорядку у громадах» на теренах МОПМБ, так само як і розробка їх статуту, відповідних нормативно-правових документів та інструкцій силами Дивізіону поліції та Управління з верховенства закону і установ безпеки ДОПМ за участю Відділення дослідження та аналізу тенденцій Департаменту аналізу політики і зв'язків з громадськістю ЮНОДК, мають бути санкціоновані відповідною резолюцією Ради Безпеки ООН.

30. Корупція, а також масові тяжкі злочини, зокрема сексуальні, представників міжнародних організацій, що покликані сприяти відродженню постконфліктних держав, проти місцевого населення та біженців протягом довгого часу залишаються ганебною плямою на діяльності ООН. Вони значно підривають зусилля ООН по відновлення миру в постконфліктних державах. Прийняті проти них заходи до теперішнього часу малоефективні.

31. Корупція серед структур місцевої влади та всередині МОПМБ є силою, яка потужно відштовхує час досягнення телеологічних домінант МОПМБ щодо остаточного врегулювання конфлікту. Вона глибоко зачіпає всі аспекти процесу відновлення держави після конфлікту.

32. В усіх визначеннях корупції головним сенсом є: «підрив, перекручення норм і правил, що регулюють державну службу». Корупція має складну класифікацію. Найчастіше її поділяють за рівнями впливу на суспільство: на корупцію верхнього, середнього та нижчого рівнів. При мінімальних умовах, корупція вкорінюється до свідомості людей, як іманентна суспільству. Отже, державам, яким вдалося звести рівень корупції до мінімального, це далося через ретельно побудовану всеосяжну у часі і просторі стратегію, величезні витрати та зусилля. При цьому роль громадськості виявилася незначною.

На стику тисячоліть через її зрощування з організованою злочинністю та з транснаціональним тероризмом, небезпека корупції для суспільства і стурбованість нею з боку світової спільноти об'єктивно підвищилися. Для вимірювання ступеню корумпованості держав розпочалося використання «індексу сприйняття корупції». Це довело, що держави, незначно корумповані вдома, через свої

бізнес-представництва майже без виключення працюють за корупційними схемами у нестабільних державах, до яких належать ті, що запрошують до себе МОПМБ.

33. Нами розроблено деталізовану структурну схему корупції на теренах МПОМБ, яка поділяється на групи: 1) корупція місцева, 2) корупція у складі міжнародних організацій надання допомоги у розвитку країни, 3) корупція в інтернаціональному складі безпосередньо МОПМБ. Зазначена схема несе праксеологічний потенціал, бо надає поліцейським ООН бачення розмаїття проявів і зв'язків корупції, з якою необхідно боротися на терені МОПМБ. Схема особливо зауважує на зв'язки корупції на терені МОПМБ з організованою злочинністю та транснаціональним тероризмом.

34. Місцева корупція в зонах МОПМБ є доведеним джерелом нестабільності. Вона створює культуру «безкарності» для фракції «переможців», спонукаючи інших повернутись до зброї для відновлення своїх прав. Вона має подвійно згубний вплив на ризики насильства: через розпал невдоволення і через підрив ефективності національних інститутів і соціальних норм. Корумпована поліція і судова система є ключовими факторами, які підривають перспективи довгострокового миру в суспільстві.

Проблеми у боротьбі з корупцією в постконфліктних зонах, обумовлені низкою місцевих особливостей:

- місцева корупція є тотальною, панує хабарництво, зокрема, щодо «узаконення» власності, «придбаної» під час війни;
- низький рівень державної легітимності;
- низький потенціал держави;
- слабке верховенство закону;
- хиткі рівні політичної волі;
- високий рівень небезпеки.

Зазначені проблеми в зонах МОПМБ навіть доповнюються через присутність зовнішніх сил:

- могутній приплив іноземної донорської допомоги, низька спроможність своєчасно належно її розподіляти, тиск донорів щодо швидкого розподілу;
- численна присутність міжнародних сил створює певний набір стимулів і структур, які підвищують рівень корупції із залученням тіньових місцевих та міжнародних акторів, які намагаються отримати вигоду з фондів.
- все це відбувається на тлі слабких механізмів контролю через відсутність фінансування або через структурні труднощі.

Місцева корупція в зонах МОПМБ при цьому є явищем складним і суперечливим. Вона навіть може позитивно впливати на ряд ключових заходів в області відновлення миру через: посередництво у переговорах щодо політичного врегулювання, сприяння у роззброєнні комбатантів, сприяння у розподілі гуманітарної допомоги. Отже, припущення місцевої корупції або сприяння їй надає можливість МОПМБ купити середньострокову стабільність. Проте такий крок закріплює слабкість державних інститутів та вкорінювання корупції, підриває можливості досягнення довгострокової мети: побудови стійкого миру.

Нами встановлені основні напрями корупційної діяльності місцевої поліції, а також економічні чинники, які ставлять місцевого поліцейського на терені МОПМБ перед вибором: або залишити службу, або піддатися корупції.

35. Ми пропонуємо наступні заходи щодо боротьби з місцевою корупцією в зонах МОПМБ:

1) для запобігання неминучій корумпованості поліцейських та працівників пенітенціарної системи, обумовленої економічною неспроможністю країни забезпечити їм та їхнім родинам прожитковий мінімум, на підставі ретельних економічних розрахунків для місцевих умов, від імені керівництва МОПМБ та Ради Безпеки ООН нагально пропонувати місцевому урядові надати тимчасові компенсаційні пільги місцевим поліцейським та працівникам пенітенціарної системи — до моменту досягнення країною можливостей належного економічного забезпечення працівників зазначених сфер;

2) для недопущення необґрунтованого безконтрольного розростання начальницького складу місцевої поліції протягом пост-конфліктного періоду — від імені керівництва МОПМБ та Ради Безпеки ООН від моменту початку операції запропонувати керівництву місцевої поліції та уряду типову структуру поліції розвинутих держав Євросоюзу та протягом всієї МОПМБ силами поліції ООН ретельно контролювати дотримання зазначеної структури;

3) для запобігання розкрадання цільових коштів, дарованих різними суб'єктами світової спільноти для розв'язання місцевих проблем, — керівництву МОПМБ через Раду Безпеки ООН завчасно вимагати до складу комісій з розподілу зазначених коштів введення професіоналів по боротьбі з економічними злочинами з лав поліції ООН зі складу МОПМБ;

4) для запобігання марнотратству бюджету держави, що приймає МОПМБ, з боку місцевих урядових чиновників — керівництву МОПМБ через Раду Безпеки ООН від початку МОПМБ, використовуючи досвід консорціуму «Програма допомоги з державного та економічного управління» (GEMAP) у Ліберії, завчасно з представників найбільших міжнародних інвесторів створювати міжнародний консорціум з правом блокування підписів чиновників місцевого уряду на економічних документах, що можуть нанести невиправданих збитків бюджету держави;

5) для запобігання проникненню злочинців до державної влади — ширше використовувати досвід, наприклад, МОПМБ у Косово та Тимор-Лешті, щодо створення тимчасових міжнародних адміністрацій на початкових етапах МОПМБ у постконфліктних державах, де немає позитивного досвіду державного управління, з поступовою підготовкою і передачею управління місцевим кадрам.

36. Корупція у складі МОПМБ вже давно відома з публікацій численних НУО. Проте у документах ООН в якості супротивників МОПМБ у боротьбі з корупцією згадувалися виключно місцеві суб'єкти. Лише з 2015 р. у документах ООН зауважено на «вагому» участь у корупції в зонах МОПМБ інтернаціональних суб'єктів, які за своїм визначенням брали на себе обов'язки всіляко сприяти відновленню країни після конфлікту. Спостерігається значна кількість великомасштабних проявів корупції у складі зовнішніх компаній з надання техніко-економічної допомоги постконфліктним державам, серед них — порушення умов проходження тендерних процедур тощо. Спостерігаються ще й приклади великомасштабного продажу місцевим ділкам пального, призначеного для національних військових підрозділів у складі МОПМБ, а також приклади коли такі підрозділи обмінюють зброю на місцеві ресурси: золото, слонову кістку тощо. Спостерігається участь деяких представників поліції ООН у протекціонізмі широко-розповсюдженій в зонах МОПМБ торгівлі жінками. Спостерігається розпродаж матеріалів і засобів гуманітарної допомоги деякими працівниками гуманітарних організацій місцевим ділкам.

Спроби розслідувань жорстко блокуються. Досі не зафіксовано жодної кримінальної справи. Ти ж самі персони потрапляють до корупційних списків, кочуючи з однієї МОПМБ до інших. Визнаною ганебною причиною продовження цих злочинів є неспроможність здійснення принципу невідворотності покарання, що у свою чергу є результатом недотримання основоположного принципу

юриспруденції: «Ніхто не може бути суддею у власній справі». Отже, навіть ООН довела свою неспроможність бути виключенням з цього принципу.

37. Тяжкі злочини, зокрема сексуальні, представників інтернаціонального складу організацій (включаючи МОПМБ), що покликані сприяти відновленню постконфліктної держави, проти місцевого населення і біженців відомі з початку 90-х років минулого століття. У 2005 р. за вказівкою ГС ООН здійснено аналіз відповідної ситуації по всіх МПОМБ та пропозиції щодо її покращення («Доповідь Зейда»). Проте досі внутрішні звіти ООН свідчать про сотні зґвалтувань, сексуальної наруги, тощо, за рік загалом по всіх МПОМБ. Обурення місцевого населення виливається в небезпечні ворожі дії проти ООН, що гальмує процес встановлення миру і безпеки. Масовість явища викликана порушенням принципу невідворотності покарання, причини якого полягають у проблемах на всіх рівнях: 1) розслідувань, 2) захисту потерпілих та свідків, 3) судового розгляду.

Служби внутрішніх розслідувань МОПМБ мають повноваження для розслідування тільки адміністративних правопорушень, але не кримінальних злочинів. Через це на тисячі злочинів припадають лише сотні випадків дисциплінарної репатріації. За останні роки лише дві дрібні групи обвинувачених постали перед судом. Є факти припинення внутрішніх розслідувань з політичних міркувань.

Відсутня система захисту свідків і потерпілих від злочинів персоналу МОПМБ проти місцевого населення і біженців. Проте вона не просто необхідна, але необхідна ще її незалежність від керівництва МОПМБ, оскільки мають місце численні випадки залякування свідків, потерпілих та навіть осіб, що проводили (!) розслідування щодо представників персоналу МОПМБ.

Пріоритет в отриманні відповідної справи під свою юрисдикцію формально має держава, яка приймає МОПМБ. Але у більшості випадків вона не використовує свій пріоритет через загальну розруху, і підозрюваний передається під юрисдикцію патримоніальної держави. При цьому провадження по справі може розпочатися тільки після зняття з підозрюваного дипломатичного імунітету Генеральним Секретарем ООН, на що потрібний час. За цей час підозрюваного репатріюють, і в МОПМБ про злочин забувають. Відсутність покарання заохочує потенційних злочинців.

38. З метою забезпечення адекватності покарання за тяжкі злочини інтернаціонального персоналу на теренах МОПМБ проти міс-

цевого населення і біженців, а також за корупційні діяння, вчинені представниками інтернаціонального складу на теренах МОПМБ і пов'язані з протекцією організованій злочинності, та з великомасштабним розкраданням коштів з бюджету держави, яка перебуває у кризовому стані, і з дотаційних фондів, вважаємо за доцільне резолюцією ГА ООН надати зазначеним злочинам статус військових злочинів.

39. З цією ж метою, а також з метою запобігання безкарності за зазначені злочини резолюцією Генеральної Асамблеї ООН юрисдикцію над зазначеними злочинами надати Міжнародному кримінальному суду, юрисдикційні повноваження якого сформульовані в Римському статуті від 17 липня 1988 р.

40. З метою запобігання уникнення покарання за зазначені злочини через тривалість строків зняття дипломатичного імунітет Генеральним Секретарем ООН і репатріацію підозрюваних до патримоніальних держав, вважаємо за доцільне прийняти резолюцію Ради Безпеки ООН щодо заборони репатріації підозрюваного зі складу МОПМБ до зняття дипломатичного імунітету і проведення розслідування.

На випадок, якщо така репатріація все ж відбулася, необхідно для проведення подальших слідчих або судових дій вимагати від патримоніальної держави — його повернення в зону МОПМБ за рахунок зазначеної держави. На випадок ігнорування керівництвом відповідної держави вказаної вимоги, зазначеною Резолюцією Ради Безпеки ООН передбачити санкції проти держави: дострокове розірвання контракту і репатріація командира національного контингенту або/та зменшення квоти участі відповідної держави у поточній або інших МОПМБ.

41. З метою забезпечення розслідувань кримінальних злочинів представників інтернаціонального складу на теренах МОПМБ (не з числа представників МОПМБ) проти місцевого населення і біженців та корупційних злочинів резолюцією Ради Безпеки ООН надати повноваження розслідування таких злочинів поліції ООН зі складу МОПМБ.

42. З метою забезпечення розслідувань кримінальних злочинів представників інтернаціонального складу на теренах МОПМБ (з числа представників МОПМБ) проти місцевого населення і біженців та корупційних злочинів — резолюцією Ради Безпеки ООН надати повноваження розслідування кримінальних злочинів службам внутрішніх розслідувань МОПМБ. Служби внутрішніх розслідувань

МОПМБ укомплектувати фахівцями щодо розслідування кримінальних злочинів і, зокрема, корупційних та економічних злочинів.

Служби внутрішніх розслідувань МОПМБ вивести з підпорядкування керівництв МОПМБ та підпорядкувати безпосередньо Управлінню служб внутрішнього нагляду ООН, яке в Секретаріаті ООН є незалежним і за своїм мандатом призначене для сприяння Генеральному Секретареві у виконанні ним обов'язків по внутрішньому нагляду за ресурсами і персоналом ООН. Служби внутрішніх розслідувань МОПМБ зобов'язати підтримувати необхідні інформаційні зв'язки з неурядовими організаціями в регіоні та з міжнародними, з керівництвом місцевих громад, з МКС, з керівництвом МОПМБ, але без підпорядкування останньому.

43. З метою виключення можливого тиску на свідків і потерпілих від злочинів з боку інтернаціонального складу МОПМБ резолюцією Ради Безпеки ООН створити систему захисту свідків і потерпілих від злочинів з боку інтернаціонального складу МОПМБ, відокремлену від загальної системи захисту свідків і потерпілих у складі МОПМБ та підпорядковану службі внутрішніх розслідувань МОПМБ.

44. З метою забезпечення одержання і використання службами розслідувань МОПМБ максимально повної інформації стосовно злочинів інтернаціонального складу на терені МОПМБ проти місцевого населення і біженців, резолюцією Ради Безпеки ООН зобов'язати службу розслідувань МОПМБ та службу внутрішніх розслідувань МОПМБ підтримувати розумні інформаційні зв'язки з місцевими громадами, з гуманітарними організаціями, з неурядовими організаціями, з таборами біженців на терені.

45. З метою підвищення безпеки інформаційних зв'язків служб розслідувань МОПМБ з гуманітарними та неурядовими організаціями резолюцією Ради Безпеки ООН зобов'язати Департамент ООН з операцій підтримання миру та Інститут навчання у сфері операцій на користь миру сумісно розробити розділ «Безпечна взаємодія поліції ООН з неурядовими та гуманітарними організаціями при проведенні міжнародних операцій з підтримання миру» і доповнити ним сучасні «Настанови для поліції ООН».

46. З метою попередження злочинів інтернаціонального складу МОПМБ проти місцевого населення та біженців резолюцією Ради Безпеки ООН зобов'язати Інститут навчання у сфері операцій на користь миру розробити та додати до «Принципів та настанов щодо операцій з підтримання миру» розділ «Кримінальна

відповідальність за злочини проти місцевого населення і біженців, а також за нецільове використання засобів гуманітарної допомоги». Зазначений розділ ілюструвати прикладами злочинів представників МОПМБ проти місцевого населення і біженців та відповідних ним покарань, що не залежать від громадянства або підданства.

Наукове видання

Володимир Георгійович Пядишев

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ООН У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Монографія

за редакцією доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України
М. О. Баймуратова

Редактор *І. Абаров*

Підписано до друку 13.07.2018.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Mariam.
Обл. вид. арк. 51,3. Ум-друк. арк. 61,9.
Наклад 300 прим. Зам. № 1807-11.

Видано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1044 від 17.09.02)
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591.
e-mail: fenix-izd@ukr.net www: law-books.od.ua